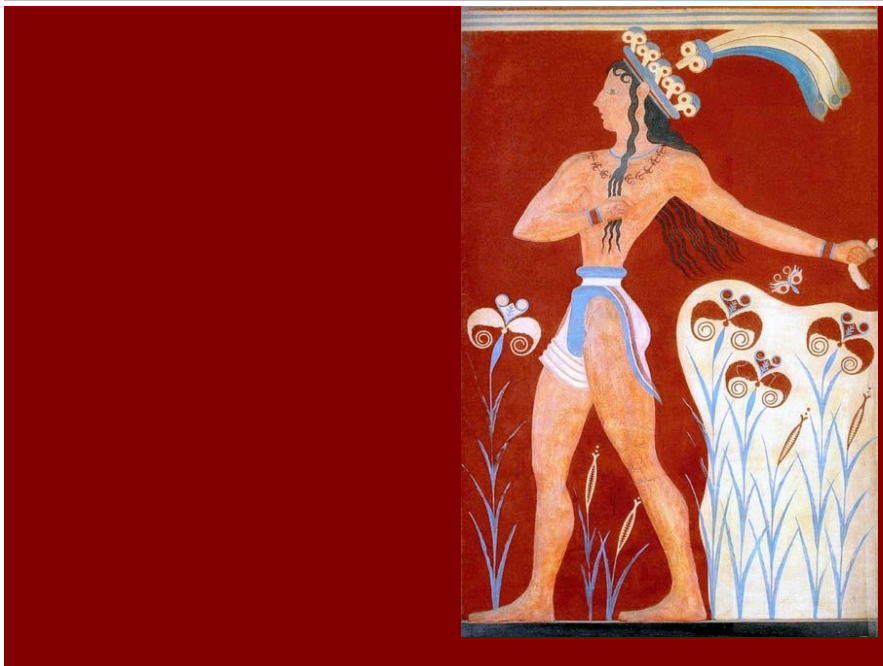

**ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ (ΜΑΚΗΣ)
Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ**

ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ)

Β' ΕΚΔΟΣΗ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΑΘΗΝΑ»
ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΑΤΤΙΚΗΣ Α ΕΚΔΟΣΗ 2018**

ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ (ΜΑΚΗ) Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ

(Δ/ντη Υπ. Πολιτισμού, συγγραφέα, τ. Γ. Γραμματέα Παγκρητίου Ενώσεως, Προέδρου Κρητών και Φίλων Κρήτης Αγίας Παρασκευής)

Η ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ Η ΝΕΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ: ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ Ή ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ (ΑΧΑΙΟΙ, ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΚΡΗΤΗΣ). ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ: ΚΟΥΡΗΤΕΣ, ΚΡΗΤΗ, CANDIA. Η ΙΔΗ Ή ΙΔΑΙΑ ΟΡΗ ΚΑΙ ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΙΔΑΙΑ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ. ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΘΝΟΣ. ΜΙΝΩΑΣ, Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΗΜΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΣ ΠΕΡΙΦΗΜΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ - ΜΙΝΩΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΑΝΤΕΓΡΑΨΑΝ ΠΡΩΤΟΙ ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΡΕΣ, ΜΕΤΑ ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ, ΜΕΤΑ ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ κ.α. ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. κ.α. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ, ΟΘΩΜΑΝΩΝ κ.α. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ κ.α.

Περιεχόμενα	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ.....	6
1. ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ.....	6
2. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΟΙ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ.....	6
3. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ.....	8
Α. ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ (ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ Ή ΚΟΥΡΗΤΕΣ) ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ (ΑΧΑΙΟΙ, ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΚΡΗΤΗΣ) ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΟΥΣ.....	8
Β. ΟΙ ΚΥΔΩΝΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΚΥΔΩΝΙΑ (ΧΑΝΙΑ) ΚΡΗΤΗΣ.....	12
4. Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΡΗΤΩΝ, ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ = ΕΛΛΗΝΕΣ ...	15
5. ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΙΔΑΙΑ, Ο ΑΜΜΩΝ ΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΣ.....	19
6. Η ΙΔΗ, ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ, ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ, ΟΙ ΚΟΥΡΥΒΑΝΤΕΣ ΚΛΠ.....	25
7. Η ΔΙΚΤΗ, Η ΙΔΗ ΚΑΙ Ο ΙΔΑΙΟΣ Ή ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΔΙΑΣ.....	43
8. Η ΚΑΚΟΗΘΕΙΑ «ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ ΨΕΥΣΤΑΙ».....	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο.....	65
ΜΙΝΩΑΣ - ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	65
1. Ο ΜΙΝΩΑΣ, Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΗΜΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΙΝΩΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.....	65
2. Ο ΕΤΕΟΚΡΗΤΙΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	66
3. ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	73
4. ΕΚΜΙΝΩΙΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ - ΡΩΜΑΙΩΝ.....	74
5. ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΗΤΑΝ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΗΤΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ.....	78

6. Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Η ΒΑΣΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ	80
7. ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΦΕΥΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΝΟΜΙΚΗΣ, ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ, ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ: ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑΣ, ΝΑΥΠΙΓΙΚΗΣ, ΥΦΑΝΤΙΚΗΣ κ.α.	83
Η ΑΘΗΝΑ ΒΡΙΣΚΕΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΤΟΝ ΑΡΓΑΛΕΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ (ΥΦΑΝΤΙΚΗ, ΡΑΠΤΙΚ	93
8. ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΗΣΑΝ ΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ	95
9. Ο ΔΙΑΣ, Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	112
ΑΝΑΛΗΘΕΙΕΣ ΠΟΥ ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ	112
ΔΩΡΙΕΙΣ, ΜΙΝΩΑ - ΜΙΝΩΙΤΕΣ κ.α.	112
1. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΡΗΞΗ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ ..	113
2. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΟΤΙ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΔΕΝ ΗΣΑΝ ΕΛΛΗΝΕΣ	117
3. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΤΙ ΟΙ ΚΑΡΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑΝ ΤΟΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΙΝΩΙΚΟΥ	122
4. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΤΙ Η ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΓΡΑΦΗ Β' ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ	125
5. ΤΑ ΨΕΥΔΗ ΠΟΥ ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΑΧΑΙΟΥΣ	126
Α. ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ	126
Β. ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΑΝΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ	130
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	134
ΔΙΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΝΩΑ	134
1. ΤΙ ΛΕΝΕ ΟΙ ΠΕΡΣΕΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΝΩΑ	134
2. Η ΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ/ΘΕΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ	135
3. ΔΙΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ	144
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	149
ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ	149
1. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΡΗΤΗΣ	149
2. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ	150
Α. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	152
1. Η ΚΝΩΣ(Σ)ΟΣ	152
2. ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ 'Η ΧΑΝΔΑΚΑΣ (CHANDAX) > CANDIA	158
3. Η ΓΟΡΤΥΝΑ	161
4. Η ΦΑΙΣΤΟΣ	164
5. Ο ΛΕΒΗΝ ή Η ΛΕΒΗΝ > Ο ΛΕΝΤΑΣ	166
6. Η ΛΥΚΤΟΣ Η ΛΥΤΤΟΣ	167
7. Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ή ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ	171
8. ΤΟ ΡΥΤΙΟΝ	172
9. Η ΛΥΚΑΣΤΟΣ	172
10. Η ΛΙΣΣΟΣ ή ΛΙΣΣΗΝ	174
11. Η ΠΡΙΑΪΣΟΣ ή ΠΡΙΑΝΣΟΣ ή ΠΡΑΪ'ΣΟΣ ΚΑΙ Η (Ε)ΙΝΑΤΟΣ	174
12. Η ΡΑΥΚΟΣ	175
13. Η ΤΥΛΙΣ(Σ)ΟΣ	176
14. Η ΒΗΝΗ ή ΒΙΕΝΟΣ > ΒΙΑΝΝΟΣ ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗ (VIENNE)	177
Β. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	178

15. Η ΜΙΛΑΤΟΣ - ΜΙΛΗΤΟΣ	178
16. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Ή ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ.....	181
17. Η ΩΛΕΡΟΣ (ΜΕΣΕΛΕΡΟΙ)- ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ.....	191
18. Η ΠΡΑΙΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΔΙΟΣ	192
19. Η ΣΗΤΕΙΑ = (Σ)ΗΤΕΙΑ > ΗΤΕΙΑ	195
20. Η ΙΤΑΝΟΣ.....	209
21. Η ΟΛΟΥΣ > ΕΛΟΥΝΤΑ.....	212
22. Η ΛΑΤΩ ή ΚΑΜΑΡΑ, Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΛΩΣ.....	215
23. Η ΔΡΗΡΟΣ	226
Γ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	229
24. Η ΡΙΘΥΜΝΙΑ > ΤΟ ΡΕΘΕΜΝΟ.....	229
25. Η ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΙΝΟΣ.....	230
26. Η ΑΞΟΣ Ή ΟΑΞΟΣ, Ο ΕΤΕΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΤΟΣ	232
27. Η ΛΑΠΠΑ Ή ΛΑΜΠΗ	235
28. Η ΣΥΒΡΙΤΟΣ	236
29. Η ΑΡΚΑΔΙΑ ή ΑΡΚΑΔΕΣ.....	236
Δ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ.....	237
30. Η ΚΥΔΩΝ(ΙΑ) ή ΑΛΛΩΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ – ΧΑΝΙΑ	237
31. Η ΑΠΤΕΡΑ	241
32. Η ΕΛΥΡΟΣ	242
33. Η ΠΟΛΙΧΝΑ Ή ΠΟΛΙΧΝΗ	244
34. Η ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΚΙΣΑΜΟΥ	244
35. Η ΥΡΤΑΚΙΝΑ ή ΥΡΤΑΚΟΣ	244
36. ΤΟ ΑΜΦΙΜΑΛΛΙΟΝ ή ΑΜΦΙΜΑΛΛΑ – ΣΟΥΔΑ	245
37. Η ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ.....	245
38. Η ΑΡΑΔΗΝ Ή ΗΡΑΔΗΝ ΚΑΙ Η ΑΝΩΠΟΛΗ ΣΦΑΚΙΩΝ.....	246
39. Η ΤΑΡΡΑ.....	247
Ε. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ.....	248
ΣΤ. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ:.....	249
Ζ. ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ	260
Η. Η ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΟΔΩΡΟ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗ	263
Θ. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΣΤΡΑΒΩΝΑ	267
Ι. ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ (Ο ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΣ, ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ).....	272
ΙΑ. ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΘΗΝΑΙΟ	274
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο.....	276
Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΥΚΗΝΑΙΚΟΥΣ	276
ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ	276
1. ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ – ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ	276
2. Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ – ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΟΙΑ	279
3. Η ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ	281
4. ΜΕΤΑΜΥΚΗΝΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ - ΚΑΘΟΔΟΣ ΔΩΡΙΕΩΝ	283
5. ΤΟ «ΔΩΡΙΚΟΝ ΤΕ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΝΟΝ» ΕΘΝΟΣ	286
6. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΠΑΡΤΗΣ ΣΕ ΠΡΩΤΗ ΔΥΝΑΜΗ	287
7. Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ & ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (500-67π.Χ.).....	288
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο.....	291

Η ΚΡΗΤΗ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΩΝ,.....	291
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ, ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ & ΕΝΕΤΩΝ.....	291
1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ 69 π.Χ.-330 μ.Χ.	291
2. Η Α' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (330-824 μ.Χ.).....	294
3. ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ - ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ (830 - 961 μ.Χ.).....	296
4. Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (961-1204 μ.Χ.)	297
5. ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ & ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	299
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο.....	306
ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΡΗΤΗΣ	306
1. ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1669-1830 μ.Χ.)	307
2. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ, 1830 – 1840 μ.Χ.....	318
3. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΗ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ, 1840 – 1898 μ.Χ.....	323
.....	
Α. ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΑΖΑΝΗΣ, 1793 – 1846.....	342
Β. ΚΑΠΕΤΑΝ ΒΑΣΙΛΟΓΙΩΡΓΗΣ	344
Γ. ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΠΑΔΑΚΗ	346
Δ. ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΟΡΑΚΑΣ, 1797 – 1882	354
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο.....	359
ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ	359
ΚΑΙ ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ.....	359
1. ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 1898 - 1913	359
2. ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	371
3. ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912 - 1913	371
4. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ	373
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο.....	379
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	379
1. Α' ΚΑΙ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	379
2. ΙΤΑΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΚΡΗΤΗΣ	381
Α. Η ΜΑΧΗ ΚΡΗΤΗΣ 20 ΜΑΙΟΥ 1941	381
Β. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΡΗΤΗΣ	383
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	410
ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ:.....	410

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

1. ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ (ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ) από ? έως 15ος αι. π.Χ.

ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ 1470 π.Χ. - 1200 π.Χ.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ 1200 π.Χ. - 1120 π.Χ.

ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ 1120 π.Χ. - 479 π.Χ.

ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ, 478 π.Χ. - 323 π.Χ.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ 330 π.Χ. - 67 π.Χ.

ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ) 67/69 π.Χ. - 330 μ.Χ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 330 μ.Χ. - 824 μ.Χ.

ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ) 827/30 μ.Χ. - 961 μ.Χ.

Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 61 μ.Χ. - 1204μ.Χ.

ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ 1204 μ.Χ - 1210 μ.Χ.

ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ 1210 μ.Χ. - 1669 μ.Χ. Α'

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ 1669 μ.Χ. - 1830 μ.Χ.

ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ 1831 μ.Χ. - 1840 μ.Χ.

Β' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ 1840 μ.Χ. - 1898 μ.Χ.

ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 1898 μ.Χ. - 1906 μ.Χ.

ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ 1912, Επίσημα 30 Μαΐου 1913

2. Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ, ΟΙ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η Κρήτη είναι το μεγαλύτερο και πολυπληθέστερο νησί της Ελλάδας και το πέμπτο σε έκταση μεγαλύτερο της Μεσογείου, μετά τη Σικελία, τη Σαρδηνία, την Κύπρο και την Κορσική. Πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη της είναι το Ηράκλειο, το οποίο είναι έδρα της περιφέρειας Κρήτης που συμπεριλαμβάνει γειτονικά νησιά και νησίδες.

Η έδρα της Περιφέρειας Κρήτης σήμερα βρίσκεται στο Ηράκλειο, όμως από το 1851 έως το 1970 βρισκόταν στα Χανιά. Πριν από το 1851 η έδρα ήταν ξανά στο Ηράκλειο. Ειδικότερα αρχικά, από τους Μινωικούς χρόνους έως την κατάκτηση της Κρήτης από τους Ρωμαίους, πρωτεύουσα της Κρήτης ήταν η Κνωσός. Επί Ρωμαίων πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε η Γόρτυνα, κάτι που συνεχίστηκε και επί Βυζαντινών. Επι Σαρακηνών πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε το Ηράκλειο, που καλούνταν και Μεγάλο Κάστρο και Χάνδακας (ενετικά Candia), κάτι που διατηρήθηκε και επί Ενετών και επί Οθωμανών (τουρκοκρατία) έως το έτος 1851. Η Κρήτη μέχρι το 1830 ήταν στην τουρκική κατοχή με πρωτεύουσα το Χάνδακα όπου είχε και την έδρα του ο τοπικός διοικητής (σερασκέρης). Το 1830 με το πρωτόκολλο του Λονδίνου η Κρήτη παραχωρήθηκε στον αντιβασιλέα της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή και παρέμεινε στα χέρια των Αιγυπτίων μέχρι το 1841 οπότε και με τη Συνθήκη του Λονδίνου οι τότε «μεγάλες δυνάμεις» ξανάδωσαν στην Υψηλή Πύλη την Κρήτη.

Οι διοικητικοί νομοί της Κρήτης δεν ήταν πάντα οι αυτοί, ήτοι τέσσερις, αλλά από τρεις έως έξι, για διάφορους λόγους. Επι ενετοκρατίας

αρχικά οι νομοί ήταν έξι: Canaregio ή S. Apostolo (των Αγίων Αποστόλων), San Marcos (Αγίου Μάρκου), Santa Croce (Σταυρού). **Castello** (Καστέλου), San Polo (Αγίου Παύλου), Dorsoduro, οι οποίοι μετά το 14^ο αι. έγιναν τέσσερις: Χανίων, Ρεθύμνης, Candia (Χάνδακα, Ηρακλείου) και Σητείας (με πρωτεύουσα τη Σητεία). Επὶ Τουρκοκρατίας οι νομοί αρχικά και για λίγο διάστημα ήταν τέσσερις, μετά έγιναν τρεις (καταργήθηκε ο νομός Σητείας): Χανίων, Ρεθύμνης και Μ. Κάστρου (Ηρακλείου) και μετά πέντε. Με τον οργανικό νόμο του 1868 δημιουργήθηκαν και οι νομοί: Σφακίων (με πρωτεύουσα το Βάμο) και Λασιθίου (με πρωτεύουσα τη Νεάπολη). Επὶ Κρητικής Πολιτείας πρωτεύουσα του Ν. Λασιθίου έγινε ο Άγιος Νικόλαος και επίσης καταργήθηκε ο νομός Σφακίων. Έκτοτε οι νομοί της Κρήτης είναι τέσσερις, : Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου (με πρωτεύουσα τώρα τον Άγιο Νικόλαο).

Οι επαρχίες της Κρήτης, αν και σήμερα έχουν καταργηθεί και οι περισσότεροι από αυτούς ταυτίζονται με τους σημερινούς δήμους, όμως υπάρχουν ως τοπωνύμια, είναι οι εξής 20:

Νομός Χανίων 5 επαρχίες: Κυδωνίας (πρωτεύουσα Χανιά), Αποκορώνου (Βάμος), Σφακίων (Χώρα), Κισσάμου (Καστέλι) και Σελίνου (Κάνδανος).

Νομός Ρεθύμνου 4 επαρχίες: Ρεθύμνου, Μυλοποτάμου, Αγίου Βασιλείου και Αμαρίου (Αμάρι).

Νομός Ηρακλείου 7 επαρχίες: Μαλεβιζίου (Άγιος Μύρων), Τεμένους (Αρχάνες), Πεδιάδος (Καστέλι), Βιάννου, Πυργιώτισσας (Τυμπάκι), Καινουρίου (Μοίρες) και Μονοφατισίου (Πύργος).

Νομός Λασιθίου 4 επαρχίες: Μιραμπέλλου (Άγιο Νικόλαος), Σητείας, Ιεράπετρας και Λασιθίου (Τζερμιάδο).

Παλαιότερα οι επαρχίες άλλοτε ήταν λίγο περισσότερες και άλλοτε λίγο λιγότερες από 20, επειδή τα όρια τους σε κάποιες από αυτές δεν είναι σαφή οπότε ανάλογα με τα τοπικά συμφέροντα κάποιες από αυτές συγχωνεύονταν με άλλες είτε αποχωρίζονταν.. Για παράδειγμα η επαρχία Βιάννου άλλοτε ανήκε στο Νομό Λασιθίου και άλλοτε στο Νομό Ηρακλείου.

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Κρήτης, βάσει της απογραφής του 2001, ανέρχονταν σε 601.131 κατοίκους και αντιστοιχούσε στο 5,48% του πληθυσμού της Ελλάδας. Στο διάστημα των δύο δεκαετιών 1981-1991 και 1991-2001, ο πληθυσμός σημείωσε συνεχή ανοδική πορεία με τις αντίστοιχες ποσοστιαίες μεταβολές να είναι υψηλότερες από εκείνες της χώρας (7,55% και 11,31% για την Κρήτη, 5,33% και 6,86% για το σύνολο της Χώρας). Συνολικά, στην περίοδο 1981-2001 ο πληθυσμός της Κρήτης αυξήθηκε κατά 19,71% γεγονός που υπογραμμίζει τη δυνατότητά της να συγκρατεί και να ανανεώνει τον πληθυσμό της. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011, η Περιφέρεια Κρήτης παρουσίασε αύξηση πληθυσμού σε ποσοστό 3,36% μεταξύ 2001-2011. Πιο συγκεκριμένα σήμερα έχει πληθυσμό 621.340 κατοίκους (άρρενες 308.760 και θήλεις 312.580), με πυκνότητα μόνιμου πληθυσμού ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο ίση με 74,54. Αντιπροσωπεύει το 5,76% του πληθυσμού της επικράτειας και κατατάσσεται πέμπτη μεταξύ των Ελληνικών περιφερειών.

3. ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Α. ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ (ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ Ή ΚΟΥΡΗΤΕΣ) ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ (ΑΧΑΙΟΙ, ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΚΡΗΤΗΣ) ΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΟΥΣ

Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις (στην Ιλιάδα Β 645 – 652 αναφέρει ότι η Κρήτη ήταν «εκατόμπολις», ότι είχε 100 πόλεις) από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: **την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνειο το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη Λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο.**

Αναφέρει επίσης ότι οι κάτοικοι των ως άνω πόλεων της Κρήτης ήσαν άλλοι **Κύδωνες, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί**, οι οποίοι έλαβαν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας, άρα όλες αυτές οι φυλές ήταν και αυτές ελληνικές, αφού ο πόλεμος αυτός έγινε μεταξύ των Ελλήνων (των καλούμενων τότε Δαναών ή Αχαιών ή Αργείων ή Πανελλήνων) και των βαρβάρων της Ασίας (Τρώων κ.α.) με αρχηγό όλου του κρητικού στρατού τον Ιδομενέα και με υπαρχηγό τον Μηριόνη, άρα η Κρήτη τότε ήταν ενιαίο σύνολο, ένα Κράτος, και οι οποίοι εκστράτευσαν με ογδόντα ολόμαυρα καράβια, το μεγαλύτερο στόλο του εν λόγω πολέμου:

«Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν,
 οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσαν,
 Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον
 Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετοώσας,
 άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο.
 Τον μεν άρ' Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευε,
 Μηριόνης τ' ατάλαντος Ένυαλίω άνδρειφόντη
 τοίσι δ' άμ' ογδώκοντα μέλαιναι νήες έποντο. (Ιλιάδα Β. 645 – 652)

Κρήτη τις γαι' έστι, μέσωσ ενί οίνοπι πόντω,
 καλή και πείρα, περίρρυτος· εν δ' άνθρωποι
 πολλοί, απειρέσιοι, και εννήκοντα πόληες

άλλη δ' άλλων Γλώσσα μεμιγμένη· εν μιν Αχαιοί,
 εν δ' Ετεοκρήτες μεγαλήτορες, εν δ' Κύδωνες,
 Δωριέες τε τριχαΐκες δίοι τε Πελασγοί.
 τῆσι δ' ἐνὶ Κνωσός, μεγάλη πόλις, ἐνθα τε Μίνως
 ἐννέωρος βασίλευε Διός μεγάλου οαριστῆς...
 πατρός εμοίο πατήρ, μεγαθύμου Δευκαλίωνος
 Δευκαλίων δ' ἐμέ τίκτε και Ἰδομενῆα ἀνάκτα...Οδύσσεια, ραψωδία τ 178 –

183)

Μετάφραση: «Υπάρχει κάποια χώρα Κρήτη, στη μέση του γυαλιστερού Πόντου, ωραία και γόνιμη, που βρέχεται από θάλασσα. Σ' αυτή υπάρχουν πολλοί άνθρωποι, αναρίθμητοι και ενενήντα πόλεις. Μιλούνε ανάμεικτη γλώσσα (με λέξεις απο πολλές ελληνικές διαλέκτους). Σ' αυτή τη χώρα κατοικούν Αχαιοί, οι Κύδωνες, οι Ετεοκρήτες οι μεγαλόκαρδοι, κάποιοι από τους μακροτρίχηδες ή στα τρία χωρισμένους Δωριείς και οι θεϊκοί Πελασγοί. Σ' αυτούς πρωτεύουσα είναι η Κνωσός, μεγάλη πόλη, όπου βασίλευε ο Μίνωας, ο ισχυρός, αγαπητός φίλος του Δία, ο πατέρας του δικού μου πατέρα, του μεγαλόψυχου Δευκαλίωνα, ο Δευκαλίωνας είναι αυτός που γέννησε εμένα (τον Αίθωνα) και το βασιλιά Ιδομενέα. Αλλά αυτός με τα κοίλα (πολεμικά) πλοία στην Τροία αναχώρησε μαζί με τους Ατρείδες, κι εγώ ονομάζομαι Αίθων, μικρότερος στην ηλικία.» (Οδύσσεια, ραψωδία τ 178 – 183)

Σύμφωνα με τους άλλους αρχαίους συγγραφείς, όπως θα δούμε πιο κάτω, οι κάτοικοι της Κρήτης πριν από την εποχή του Μίνωα ήταν δυο λογίων, οι καλούμενοι Ετεοκρήτες ή ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και οι καλούμενοι επήλυδες Κρήτες, που ήταν οι καλούμενοι Αχαιοί, Δωριείς και Πελασγοί της Κρήτης οι οποίοι είχαν έρθει ως μετανάστες στην Κρήτη από τη Θεσσαλία (Πελασγικό Άργος), όταν αφενός έγινε εκεί ο κατακλυσμός επι Δευκαλίωνα με αρχηγό τον Τέκταμο, παππού του Μίνωα και αφετέρου όταν ήταν βασιλιάς των Ετεοκρητών ο Κρηθέας και οι οποίοι κατέλαβαν το ανατολικό μέρος της νήσου. Οι νέοι κάτοικοι αυτοί της Κρήτης, σε σχέση με τους παλαιότερους, τους Ιδαίους Δακτύλους ονομάστηκαν επήλυδες (επί + έρχομαι, ήλθον), δηλαδή μετανάστες, άποικοι, ενώ οι ντόπιοι (οι Ιδαίοι Δάκτυλοι) ονομάστηκαν Ετεοκρήτες (ετεος + Κρήτες), επειδή ήσαν οι τέοι/τέως, άρα οι πρώτοι και γνήσιοι Κρήτες:

«Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες. Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστaiώτιδα. (Στράβων, Ι, IV 6 – 7)

«Η γλώσσα (των Κρητών) είναι «μεμιγμένη» (ανακατεμένη) και κατά τον ποιητή (Όμηρο): «εν δ' Ετεοκρήτες μεγαλήτορες, εν δ' Κύδωνες, Δωριέες τε τριχαΐκες δίοι τε Πελασγοί». Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες. Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστaiώτιδα. (Στράβων, Ι, IV 6 – 7)

<<Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγιναν πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά. Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς (σημ. = οι Θεσσαλοί) και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού,

παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απόκτησε τον Αστέριο. Όταν λοιπόν ήταν αυτός βασιλιάς στην Κρήτη, ο Δίας, όπως λένε, άρπαξε την Ευρώπη από τη Φοινίκη, την έφερε στην Κρήτη, πάνω στη ράχη ενός ταύρου και σμίγοντας μαζί της απόκτησε τρεις γιους, το Μίνωα, το Ροδάμανθου και το Σαρπηδόνα. Μετά από αυτό, παντρεύτηκε την Ευρώπη ο Αστέριος, ο βασιλιάς της Κρήτης' καθώς αυτός δεν είχε παιδιά, υιοθέτησε τους γιους του Δία και τους έκανε διαδόχους της βασιλείας του. Από αυτούς ο Ροδάμανθος έδωσε στους Κρήτες νόμους, ο Μίνωας διαδέχτηκε στο θρόνο τον Αστέριο, παντρεύτηκε την Ιτώνη, την κόρη του Λυκτία και γέννησε το Λύκαστο, ο οποίος τον διαδέχτηκε στο θρόνο. Ο Λύκαστος παντρεύτηκε την Ίδη, την κόρη του Κορυβάντα και γέννησε το Μίνωα το δεύτερο, τον οποίο μερικοί αναφέρουν ως γιο του Δία. Αυτός, πρώτος από τους Έλληνες, συνέστησε αξιόλογη ναυτική δύναμη και έγινε θαλασσοκράτορας. («Ούτος (ο Μίνωας) πρώτος των Ελλήνων ναυτικήν δύναμιν αξιόλογον συστησάμενος εθαλασσοκράτησε») Παντρεύτηκε την Πασιφάη, την κόρη του Ήλιου, και γέννησε το Δευκαλίωνα, τον Κατρέα, τον Ανδρόγεω και την Αριάδνη, αλλά απέκτησε και πολλά νόθα παιδιά. Από τα παιδιά του Μίνωα, ο Ανδρόγεωσ πήγε στην Αθήνα την εποχή των Παναθηναίων, ενώ βασιλιάς ήταν ο Αιγέας, εκεί νίκησε στους αγώνες όλους τους αθλητές κι έγινε φίλος με τους γιους του Πάλαντα. Ο Αιγέας είδε με καχυποψία τη φιλία του Ανδρόγεω, φοβούμενος μήπως βοηθήσει ο Μίνωας τους γιους του Πάλαντα να του πάρουν την εξουσία, και κατέστρωσε σχέδιο κατά της ζωής του Ανδρόγεω. Καθώς πήγαινε στις Θήβες με τα πόδια για να παρακολουθήσει μια γιορτή, έβαλε να τον δολοφονήσουν κάποιοι στα περίχωρα της Οινόης στην Αττική. Μαθαίνοντας ο Μίνωας τη συμφορά που τον βρήκε έφτασε στην Αθήνα απαιτώντας ικανοποίηση για το φόνο του Ανδρόγεω... (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 4, 60 - 61)

«Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη, άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος. Επιστρέφοντας, όμως, στην πατρίδα τους, η ανταμοιβή τους για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ήταν πείνα και πανούκλα που έπληξε ανθρώπους και ζώα, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Κρήτη ερημώθηκε για δεύτερη φορά από τον πληθυσμό της. Έτσι, οι σημερινοί Κρήτες, μαζί με όσους απέμειναν από τους προηγούμενους κατοίκους της, είναι η Τρίτη γενιά που ζει στο νησί.....» (Ηρόδοτος Ζ , 169 - 171)

«Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδωσε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας ...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173)

Ο ΜΙΝΩΑΣ ΕΝΩΝΕΙ ΤΟΥΣ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ ΜΕ ΕΠΙΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ

Όταν πέθανε ο Τέκταμος τη βασιλεία των Δωριέων της Κρήτης πήρε ο γιος του Αστέριος, του οποίου γιος ήταν ο περίφημο Μίνωας. Στη συνέχεια ο Μίνωας (βασίλευε το έτος 1470 π.Χ., σύμφωνα με το Πάριο χρονικό), με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθου, ένωσε σε ενιαίο σύνολο τους αυτόχθονες (Ετεοκρήτες) με τους επήλυδες (Αχαιοούς, Πελασγούς και Δωριείς) Κρήτες με έδρα την Κνωσό.

Ο Μίνωας, σύμφωνα με το Θουκυδίδη (Α 2-9), όπως θα δούμε πιο κάτω, ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που από τη μια συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο έδωσε από τις Κυκλάδες και το Αιγαίο τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες και τις εποίκησαν με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές

εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο.

Σύμφωνα επίσης με τους: Πλάτωνα, Πλούταρχο, Διόδωρο κλπ, όπως επίσης θα δούμε πιο κάτω, οι Κρήτες επί Μίνωα επινόησαν την οργανωμένη πολιτεία, δηλαδή το κοινοβούλιο, το σύνταγμα, τους βουλευτές – γερουσιαστές, το κράτος πρόνοιας (συσσίτια κ.α.) κλπ και καταργώντας τους ανεξέλεγκτους βασιλιάδες και φυλάρχους που υπήρχαν μέχρι τότε. Πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν οργανωμένες πολιτείες, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη, κάτι που ήταν και η αιτία που: Α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός, Γ) Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος».

<<Μετά τη γέννηση των θεών, πολλές γενιές αργότερα, γεννήθηκαν, λένε, στην Κρήτη και ουκ ολίγοι ήρωες, μεταξύ των οποίων οι επιφανέστεροι ήταν ο Μίνωας, ο Ραδάμανθους και ο Σαρπηδόνας. Γι' αυτούς λέει ο μύθος πως γεννήθηκαν από τον Δία και την Ευρώπη, την κόρη του Αγήνορα, η οποία, λένε, μεταφέρθηκε πάνω σ' ένα ταύρο στην Κρήτη σύμφωνα με το θέλημα των θεών. Ο Μίνωας, λοιπόν, που ήταν ο μεγαλύτερος αδελφός, έγινε βασιλιάς του νησιού και ίδρυσε σ' αυτό αρκετές πόλεις, με γνωστότερες τις εξής τρεις: την Κνωσό στα μέρη του νησιού που βλέπουν προς την Ασία, τη Φαιστό προς τη θάλασσα του νότου και την Κυδωνία στα μέρη προς τη δύση απέναντι στην Πελοπόννησο. Ο ίδιος θέσπισε και αρκετούς νόμους για τους Κρήτες, προσποιούμενος ότι τους έλαβε από τον πατέρα του τον Δία με τον οποίο συνομιλούσε μέσα σε κάποια σπηλιά. Απέκτησε, επίσης, μεγάλη ναυτική δύναμη, κυρίευσε τα περισσότερα νησιά κι έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας. Αφού κέρδισε μεγάλη δόξα για την ανδρεία και τη δικαιοσύνη του, έχασε τη ζωή του στη Σικελία, κατά την εκστρατεία εναντίον του Κώκαλου, την οποία περιγράψαμε όταν αναφερθήκαμε στον Δαίδαλο, για τον οποίον, άλλωστε, και συνέβη να γίνει η εκστρατεία. («Κτήσασθαι δε (Μίνωα) και δυνάμιν ναυτικήν μεγάλην και των νήσων τας πλείστας καταστρέψασθαι και πρώτον των Ελλήνων θαλαπτοκρατήσαι»,... Ο Μίνωας απέκτησε, λένε, δυο γιους, τον Δευκαλίωνα και τον Μόλο, στη συνέχεια από τον Δευκαλίωνα έγινε ο Ιδομενέας και από τον Μόλο ο Μηριόνης. Ετούτοι με ενενήντα καράβια εκστράτευσαν με τον Αγαμέμνονα στο Ίλιο και, αφού επέστρεψαν σώοι στην πατρίδα τους και πέθαναν, κρίθηκαν άξιοι να ταφούν με λαμπρότητα και να δεχτούν τιμές αθάνατες.....Αφού διευκρινίσαμε όλα αυτά, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμιξία με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. Το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθους και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο. Τέλος, μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών, Αργείοι και Λακεδαιμόνιοι στέλνοντας αποίκους, ίδρυσαν αποικίες σε κάποια άλλα νησιά και, αφού κατέκτησαν και τούτο το νησί οίκησαν πόλεις σ' αυτά. Επειδή, όμως, οι περισσότεροι που έχουν γράψει για την Κρήτη διαφωνούν μεταξύ τους, δεν πρέπει να απορούμε αν αυτά που λέμε δεν συμφωνούν με όλους· εμείς, άλλωστε, ακολουθήσαμε εκείνους που αναφέρουν τις πιο πιθανές και έγκυρες εκδοχές, βασιζόμενοι για άλλα στον Επιμενίδα, που έχει γράψει για τους θεούς, και για άλλα στον Δωσιάδη, τον Σωσικράτη και τον Λαοσθενίδα... ..Γι' αυτό υπάρχουν λιμάνια, τόσο στις Κυκλάδες όσο και στην Ασία, που έχουν κρητικά ονόματα και λέγονται Μινώες. Ο Μίνωας που

προώθησε σημαντικά τη δύναμη του, έχοντας συγκυβερνήτη στη βασιλεία τον αδελφό του Ραδάμανθυ, τον φθόνησε που τον θαύμαζαν τόσο για τη δικαιοσύνη του και, θέλοντας να τον βγάλει απ' τα πόδια του, τον έστειλε στις εσχατιές της περιοχής που είχε υποτάξει. Ο Ραδάμανθυς πήγε να μείνει στα νησιά απέναντι από την Ιωνία και την Καρία και έκανε ιδρυτή της ομώνυμης πόλης στην Ασία τον Έρυθρο, ενώ τον Χίο, τον γιο του Οينوπίωνα και της Αριάδνης του Μίνωα, τον εγκατέστησε κύριο της Χίου. Όλα ετούτα έγιναν πριν από τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες κι έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα, που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων και να εκδιωχθούν οι βάρβαροι Κάρες· αλλά γι' αυτά θα γράψουμε περισσότερες λεπτομέρειες, όταν φτάσουμε στην αντίστοιχη χρονική περίοδο. (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 78-84)

Β. ΟΙ ΚΥΔΩΝΕΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΚΥΔΩΝΙΑ (ΧΑΝΙΑ) ΚΡΗΤΗΣ

Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (3,292 και 19,176) αναφέρει ότι οι Κύδωνες είναι μία από τις πέντε κρητικές φυλές, τους: Ετεόκρητες, Κύδωνες, Αχαιοί, Δωριείς και Πελασγούς της Κρήτης. Δεν αναφέρει πόλη με το όνομα Κυδωνία οπότε η πόλη αυτή κτίστηκε μετά. Απλώς στην Οδύσσεια αναφέρει ότι οι Κύδωνες κατοικούσαν στις όχθες του Ιάρδανου, στην άκρη της Γόρτυνας, ηβ: ένθα διατμήξας τας μεν Κρήτη επέλασσε, ήχι Κύδωνες έναιον Ιαρδάνου αμφι ρέεθρα.» (Ομήρου Οδύσσεια γ. 290-5). Μτφ: «Εκεί, αφού χώρισαν τα πλοία, κάποια από αυτά πήγαν στην Κρήτη, όπου κατοικούσαν οι Κύδωνες στις όχθες του Ιάρδανου. Εκεί υψώνεται στη θάλασσα ένας βράχος γλιστερός και απόκρημνος, στην άκρη της Γόρτυνας, στη μέση του σκοτεινού Πελάγους, όπου ο Νοτιάς φέρνει φουσκωμένα κύματα προς τη Φαιστό, το δυτικό ακρωτήριο, και μικρός βράχος εμποδίζει το μεγάλο κύμα» (Οδύσσεια 290 – 295)

Ο Ηρόδοτος αναφέρει την πόλη Κυδωνία της Κρήτης την έκτισαν οι Σάμιοι, οι οποίοι μετά έφυγαν (προφανώς αφενός οι Σάμιοι ονόμασαν την πόλη που έκτισαν Κυδωνία, επειδή η περιοχή αυτή λεγόταν Κυδωνία και αφετέρου μετά κτίστηκε άλλη πόλη με το ίδιο όνομα, αφού αναφέρεται και μετά πόλη με το ίδιο όνομα): «Αυτοί δε οι Σάμιοι την Κυδωνία στην Κρήτη έκτισαν, όχι γι αυτό το σκοπό πηγαίνοντας στην Κρήτη, αλλά, διώχνοντας του Ζακυνθινούς από το νησί. Έμειναν δε εκεί και ευδαιμόνησαν επί πέντε έτη, και έφτιαξαν τα ευρισκόμενα στην Κυδωνία ιερά και το ναό της Δίκτυνας. Τον έκτο όμως χρόνο οι Αιγινήτες σε ναυμαχία τους νίκησαν μαζί με άλλους Κρήτες. (Ηρόδοτος, Γ, 44 και 59).

Ο Πausanias στα Αρκαδικά αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα πήραν τα ονόματά τους από τους γιους του Τεγεάτη: Κύδωνα, Αρχέδιο και Γόρτυ από την Πελοπόννησο, οι οποίοι μετοίκησαν στην Κρήτη, όμως οι Κρήτες δεν το παραδέχονται και λένε ότι ο Κύδων ήταν γιος του Ερμή και της Ακακαλλίδος, θυγατέρας του Μίνωα, ο Κατρέας ήταν γιος του Μίνωα και ο Γόρτυς γιός του Ραδάμανθυ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδαμάνθυος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ήξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιίθων δε εν τοις έπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθυς μεν Ηφαιστου, Ηφαιστος δε είη Ταλω, Ταλων δε είναι Κρητος παιδα. οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι

τα πλέονα καὶ οὐχ ἥκιστα ἐπὶ τοῖς γενεαῖς εἰσι...» ((Παυσανίας Ἀρκαδικά, Κεφ. 53, 4 - 6).

Μτφ: Λένε πως ὅλοι οἱ ἄλλοι γιοὶ τοῦ Τεγεάτη θεληματικὰ μετοίκησαν στὴν Κρήτη, ὁ Κύδων, ὁ Ἀρχήδιος καὶ ὁ Γόρτυς, οἱ ὅποιοι ἔδωσαν ὀνόματα στὶς πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα καὶ Κατρέα. Οἱ Κρήτες ὅμως, μὴ συμφωνώντας μετὰ τὰ λεγόμενα τῶν Τεγεατῶν, λένε πως ὁ Κύδων ἦταν γιὸς τῆς κόρης τοῦ Μίνω Ἀκακαλλίδος καὶ τοῦ Ἑρμῆ, ὁ Κατρέας γιὸς τοῦ Μίνω καὶ ὁ Γόρτυς τοῦ Ραδάμανθυ. Σχετικὰ μετὰ τὸ Ραδάμανθυ ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει στὰ λεγόμενα ἀπὸ τὸν Πρωτέα πρὸς τὸ Μενέλαο πως ὁ Μενέλαος θὰ πάει στὰ Ἠλύσια πεδία, ἀλλ' ὁ Ραδάμανθυς εἶχε φτάσει προηγουμένως ἐκεῖ. Ὁ Κιναιθὼν λέει στὸ ποίημά του πως ὁ Ραδάμανθυς εἶναι γιὸς τοῦ Φαίστου, ὁ Φαιστός τοῦ Τάλω καὶ ὁ Τάλως τοῦ Κρητός. Οἱ ἐλληνικὲς παραδόσεις στὰ πλεονά τους στοιχεῖα διαφέρουν, ἰδίως στὶς γενεαλογίες.

Σημειώνεται ὅτι: α) Στὰ νομίσματα τῆς ἀρχαίας πόλης – κράτους Κυδωνίας ἀπεικονίζεται ὁ οἰκιστὴς τῆς ὁ Κύδων νὰ τὸν θηλάζει κύων > Κύ(δ)ων = αὐτὸς ποὺ τὸν θήλασε ὁ σκύλος. Στὰ ἰταλικά cane = ὁ σκύλος > La canea > Χανιά, β) Ὁ Ἀπόλλωνας καὶ ὁ Ἑρμῆς, σύμφωνα μετὰ τὸ Διόδωρο Σικελιώτη, ἦσαν Κρητικοὶ ποὺ μετὰ θάνατο ἀνακηρύχθηκαν κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου (θεοί). Πέραν αὐτοῦ βλέπε καὶ Ἀρκαδία > Ἀρκάδι Κρήτης καὶ Γορτυνία > Γόρτυνα Κρήτης

Ὁμοίως ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὅτι οἱ Κύδωνες (ὄχι αὐτοὶ ποὺ κατὰγονταν) ἀπὸ τὴ Σάμο, ἀλλὰ οἱ ἐπόμενοι) ἦσαν ἀποικοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο: «Ὅσο γιὰ τοὺς υπόλοιπους Ἕλληνες, φαντάζομαι οἱ Πελοποννήσιοι θὰ γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Ὅπως εἶπες πρὶν ἀπὸ λίγο ὑπάρχουν ἀνάμεσά μας πολλοὶ Ἀργεῖες, ἀλλὰ καὶ οἱ Γορτύνιοι, ἡ πιο φημισμένη φυλὴ, ἀφοῦ εἶναι μετανάστες ἀπὸ τὴν ὀνομαστὴ Γόρτυνα τῆς Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708).

Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης (5,78) θεωρεῖ καὶ αὐτὸς τοὺς Κύδωνες αὐτόχθονες, ἀφοῦ ἀναφέρει ὅτι ἡ πόλη Κυδωνία ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς πόλεις ποὺ ἱδρύσε ὁ Ἕλληνας θαλασσοκράτορας Μίνωας: «Ὁ Μίνωας, λοιπόν, ποὺ ἦταν ὁ μεγαλύτερος τῶν ἀδελφῶν, ἐγένε βασιλιάς τοῦ νησιοῦ καὶ ἱδρύσε σ' αὐτὸ ἀρκετὲς πόλεις, με γνωστότερες τὴν Κνωσό, Φαιστό καὶ Κυδωνία..... Ἀπέκτησε, ἐπίσης, μεγάλη ναυτικὴ δύναμη, κυρίευσεν τὰ περισσότερα νησιά καὶ ἐγένε ὁ πρῶτος Ἕλληνας θαλασσοκράτορας... («Κτήσασθαι δὲ (Μίνωα) καὶ δύναμιν ναυτικὴν μεγάλην καὶ τῶν νήσων τὰς πλείστας καταστρέψασθαι καὶ πρῶτον τῶν Ἑλλήνων θαλαττοκρατῆσαι»... (Διόδωρος Σικελιώτης Βίβλος 5, 78 καὶ 79)

Ἄλλο ἡ ἀρχαία περιοχὴ μετὰ τὸ ὄνομα Κυδωνία > Κύδωνες = ἡ δυτικὴ Κρήτη καὶ ἄλλο ἡ πόλη μετὰ τὸ ὄνομα Κυδωνία > Κύδωνες. Οἱ Κύδωνες (= οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς δυτικῆς Κρήτης) ἦσαν αὐτόχθονες Κρήτες, μινωῖτες, ἐνῶ οἱ Κυδωνιάτες (= οἱ πολῖτες τῆς πόλης μετὰ τὸ ὄνομα Κυδωνία) οἱ πρῶτοιθ ἦσαν ἦσαν Σάμιοι στὴν καταγωγὴ καὶ μετὰ ποὺ ἐφυγαν αὐτοὶ καὶ μῆκαν ἐκεῖ ἄλλοι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἦσαν Ἀρκάδες στὴν καταγωγὴ. Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ὁ Στράβων ἀποκαλεῖ αὐτόχθονες τοὺς Κύδωνες καὶ σωστά, γιὰτὶ ἐννοεῖ τοὺς Κρήτες ποὺ κατοικοῦσαν στὴν περιοχὴ τῆς Κυδωνίας ἐπὶ Ὁμήρου. Ὁ Παυσανίας ἀποκαλεῖ τοὺς Κύδωνες ἐποίκους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ὅμως αὐτὸς ἐννοεῖ τοὺς Κύδωνες τῆς πόλης Κυδωνίας, τῆς πόλης ποὺ ἔχτισαν οἱ Πελοποννήσιοι στὴν Κρήτη καὶ ὄχι τοὺς κατοίκους τῆς ἀρχαίας περιοχῆς τῆς Κυδωνίας

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει ότι η πόλη Κυδωνία πήρε το όνομά της από τον Κύδωνα, το γιο (όχι του Τεγεάτη, αλλά) του Απόλλωνα και της Ακακαλλίδος, της θυγατέρας του Μίνωα και ότι πριν ονομαζόταν Απολλωνία: «Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ή πρότερον Απολλωνία, από Κύδωνος τού Απόλλωνος και Ακακάλλιδος της Μίνωος θυγατρός, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ο πολίτης Κυδωνιάτης και Κύδων και Κυδώνιος και Κυδωναίος και Κυδωνίς θηλυκώς και Κυδωνικός ανήρ». (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικά, πόλη «Κυδωνία»)

Ο Απολλώνιος Ρόδιος στα Αργοναυτικά (4.1492) αναφέρει ότι «η Ακακαλλίδα κυοφόρησε το γιο του Απόλλωνα, που τον ονομάζουν Αμφίθεμη και Γεράμαντα». Προ αυτού το λεξικό Σουίδα αναφέρει ότι ο Αλέξανδρος ο Μιλήσιος στα «Κρητικά» αναφέρει ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, το γιο της Ακακαλλίδας και του Ερμή, γιατί ο Νάξος ήταν γιος της Ακακαλλίδας και του Απόλλωνα: «Αλέξανδρος δε εν πρώτῳ Κρητικῶν τῇ Ακακαλλίδι συνελθεῖν φησὶ τὸν Ερμῆν καὶ τὸν Απόλλωνα, καὶ ἐκ μὲν Απόλλωνος γενέσθαι Νάξον, ἐκ δὲ Ερμοῦ Κύδωνα, ἀφ' οὗ ἡ πόλις Κυδωνία καλεῖται» (Suidae Lexicon Αλέξανδρος Μιλήσιος καὶ ᾽Σχόλια στον Απολλώνιο Ρόδιο, Δ 1491)

ΔΙΟΔΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

<<Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες των οποίων ο βασιλιάς, Κρής το όνομά του, ανακάλυψε πολλά και σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων... Οι περισσότεροι επίσης από τους θεούς, σύμφωνα με τους μύθους, έγιναν στο νησί τους, θεοί που για τις ευεργεσίες που πρόσφεραν σ' όλη την ανθρωπότητα δέχτηκαν τιμές αθάνατες, σχετικά μ' αυτές τις παραδόσεις θα μιλήσουμε παρακάτω..... Πρώτοι, λοιπόν, απ' όσους μνημονεύονται από την παράδοση, κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, όπως ονομάστηκαν («πρώτον ὤκησαν τῆς Κρήτης περὶ τὴν Ἰδην οἱ προσαγορευθέντες Ἰδαῖοι Δάκτυλοι»).. Ετούτοι, σύμφωνα με μια παράδοση ήταν εκατό στον αριθμό, ενώ άλλοι λένε πως ήταν μόνο δέκα, που έλαβαν αυτή την ονομασία, ισάριθμοι με τα δάκτυλα των χεριών. Μερικοί όμως, μεταξύ αυτών και ο Έφορος, ιστορούν πως οι Ιδαίοι Δάκτυλοι γεννήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με το Μύγδονα, καθώς ήταν γητευτές, επιδιδόταν στα ξόρκια, τις τελετές, τις τελετές και τα μυστήρια και ζώντας ένα διάστημα στη Σαμοθράκη Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας, οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης (= Ο Ηρακλής γιος του Δία και της Θηβαίας Αλκμήνης) εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Αποδείξει όλων αυτών παραμένουν, λένε (οι Κρήτες), στο γεγονός ότι ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες παίζουν ξόρκια από αυτό το θεό και φτιάχνουν φυλακτά από το γεγονός ότι ήταν γητευτής και αποδιδόταν στις τελετές, πράγματα που απείχαν πολύ από τις συνήθειες του Ηρακλή που γέννησε η Αλκμήνη. Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους έγιναν οι Κουρήτες, εννέα στον αριθμό. Γι αυτούς άλλοι λένε πως ήταν γηγενείς και άλλοι πως ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων. Ετούτοι κατοικούσαν στα δασωμένα δάση και τα φαράγγια των βουνών και γενικά στους τόπους που τους παρείχαν φυσική στέγη και προστασία, επειδή δεν είχε ακόμη ανακαλυφθεί το χτίσιμο των σπιτιών. Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων,

ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγίου, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε τον Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... Οι Κρήτες, λοιπόν, διηγούνται το μύθο πως τον καιρό που οι Κουρήτες ήταν νέοι υπήρχαν οι λεγόμενοι Τιτάνες. Αυτοί κατοικούσαν στην περιοχή της Κνωσού, εκεί όπου και τώρα δείχνουν θεμέλια του οίκου της Ρέας και άλσος κυπαρισσιών αφιερωμένο στη θεά από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι Τιτάνες ήταν έξι άντρες και πέντε γυναίκες τον αριθμό, για τους οποίους άλλοι μυθολογούν ότι ήταν παιδιά του Ουρανού και της Γης και άλλοι λένε πως πατέρας τους ήταν ένας Κουρήτης και η μητέρα τους η Τιταία από την οποία και πήραν το όνομά τους. Αγόρια ήταν ο Κρόνος, ο Υπερίωνας και ο Κρίος, στη συνέχεια ο Ιαπετός και ο Κρίος και τελευταίος ο Ωκεανός, ενώ αδελφές τους ήταν η Ρέα, η Θέμις και η Μνημοσύνη, καθώς και η Φοίβη και η Τηθύς. Όλοι τους έγιναν εφευρέτες κάποιων αγαθών για την ανθρωπότητα και λόγω της ευεργεσίας τους δέχτηκαν τιμές και έμεινε η μνήμη τους αιώνια. Ο Κρόνος που ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία έγινε βασιλιάς και τους ανθρώπους που είχε υπό υπηκόους τους έβγαλε από την αγριότητα και τους έκανε να ζουν πολιτισμένα, γι αυτό και η αποδοχή που έτυχε από τους ανθρώπους ήταν μεγάλη, καθώς επισκέφτηκε πολλά μέρη της οικουμένης....>>. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,64-66)

<<.....Σχετικά, όμως, με τη γέννηση και τη βασιλεία του Δία, υπάρχουν διαφωνίες. Άλλοι λένε πως μετά τη μετάσταση του Κρόνου από τους ανθρώπους στους θεούς το διαδέχθηκε στη βασιλεία (ο Δίας), χωρίς να υποτάξει με βία τον πατέρα του (Κρόνο), αλλά λαμβάνοντας το αξίωμα νόμιμα και δίκαια, ενώ άλλοι παραδίδουν το μύθο ότι δόθηκε χρησμός στον Κρόνο, σχετικά με τη γέννηση του Δία ότι ο γιος που θα γεννήσει θα του πάρει αποσπασει βίαια τη βασιλεία. Έτσι ο Κρόνος αφάνιζε κάθε φορά τα παιδιά του που γεννιόνταν. Η Ρέα αγανάκτησε, αλλά μη μπορώντας να αλλάξει την απόφαση του άντρα της, όταν γέννησε το Δία, τον έκρυψε στην Ίδη και τον έδωσε κρυφά να το αναθρέψουν οι Κουρήτες που κατοικούσαν πλησίον στο βουνό της Ίδης. Όταν έφτασε στην ηλικία της άνδρωσης, λένε πως πρώτα ίδρυσε μια πόλη στην περιοχή της Δίκτης, όπου σύμφωνα με το μύθο που λένε έλαβε χώρα η γέννησή του, η πόλη τούτη εγκαταλείφθηκε τα κατοπινά χρόνια, αλλά σώζονται ακόμη βάσεις θεμελίων της...: «...ανδρωθέντα δ' αυτόν φασί πρώτον πόλιν κτίσθαι περί την Δίκτα, όπου και την γένεσιν αυτού μυθολογούν»...>> (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5, 70)

4. Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΡΗΤΩΝ, ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ = ΕΛΛΗΝΕΣ

Οι Ετεοκρήτες ή άλλως Ιδαίοι Δακτυλοι ή Κουρήτες, οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, ήσαν φυλετικά το αυτό με τους επήλυδες Κρήτες, δηλαδή με τους Δωριείς, Αχαιούς και Πελασγούς που είχαν πάει στην Κρήτη απο τη Θεσσαλία. Ο λόγος άλλωστε που οι Ετεοκρήτες είχαν πάει με το μέρος των Αχαιών ή Πανελλήλων στον πόλεμο της Τροίας. Απλώς οι Ετεοκρήτες (ή άλλως Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες), καθώς λένε ο Διόδωρος Σικελιώτης, ο Στράβων κ.α. είχαν πάει πρώτοι και κατοίκησαν στην Κρήτη και κάποια στιγμή μετά έφτασαν εκεί ως μετανάστες και κάποιες φυλές των Δωριέων, Αχαιών και Πελασγών και γι αυτό οι Ετεοκρήτες θεωρούνταν αυτόχθονες και οι άλλοι επήλυδες, δηλαδή μετανάστες και όχι κατακτητές.

Πέραν αυτού, όταν πήγαν οι Αχαιοί, οι Δωριείς και οι Πελασγοί στην Κρήτη και βρήκαν εκεί τους Ετεοκρήτες δεν υπήρχε ακόμη το κοινό όνομα «Έλληνες». Αυτό καθιερώθηκε μετά από τα Τρωικά.

Ο Θουκυδίδης (Α 2-9) αναφέρει ότι αρχικά και έως τα τρωικά δεν υπήρχαν σύνορα, κράτη, και οι ονομασίες Έλληνες και βάρβαροι πλην μόνο διάφορες ομάδες με μεγαλύτερη τους Πελασγούς που ζούσαν μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής, επειδή δεν είχε επινοηθεί ακόμη η γεωργία. Ακολουθώντας, μετά τα τρωικά, δημιουργήθηκαν τα κράτη, ο διαχωρισμός σε Έλληνες, βαρβάρους κλπ. Ο Θουκυδίδης αναφέρει επίσης ότι μέχρι τα τρωικά δεν υπήρχε κοινό εθνικό όνομα για όλους τους Έλληνες, επειδή η αρχαία Ελλάδα δεν ήταν ενιαίο κράτος, αλλά αποτελείτο από πολλές πόλεις-κράτη. Αναφέρει επίσης ότι αρχικά με το όνομα Ελλάδα ονομάζονταν μια πόλη στη Θεσσαλία, στη Φθιώτιδα. Στα τρωικά το όνομα αυτό επεκτάθηκε και περιλάμβανε όλα σχεδόν τα μέρη από τον Όλυμπο και κάτω. Ητοι όσες πόλεις-κράτη εκστράτευσαν εναντίον της Τροίας (Κρητες, Μυκηναίοι κλπ) ονομάστηκαν Αχαιοί, Αργείοι ή Δαναοί ή Πανέλληνες. Στους Ολυμπιακούς αγώνες επεκτάθηκε το όνομα Ελλάς και Έλληνες ακόμη περισσότερο και περιλάμβανε και όσες πόλεις-κράτη είχαν ίδια γλώσσα και ίδια θρησκεία μ' αυτούς, δηλαδή και στα μέρη πάνω από τον Όλυμπο (Ήπειρο, Μακεδονία κ.α.

Σύμφωνα με Πάριο χρονικό και τους: Όμηρο (Ιλιάδα), Θουκυδίδη (2 - 9), Εκαταίο Μιλήσιο (Στράβων 7, 321), Ηρόδοτο (Ιστορία Α 2 και Α 54 - 58), Ισοκράτη (Παναθηναϊκός, Ελένης εγκώμιο 68 - 69, Πανηγυρικός κ.α.), Διόδωρο Σικελιώτη (1, 23-24 και 28-29, Μ, Απόσπασμα 3), Πλάτων (Μενέξενος, 245c-d)ς Πausανία (Βοιωτικά 5, 1 - 10) κ.α.:

Α) Γιος του Δώρου ήταν ο Τέκταμος, ο οποίος πήρε μια ομάδα Δωριέων από τις πλαγιές της Όσσας και του Ολύμπου, τη λεγόμενη Δωρίδα ή Εστιώτιδα, και πήγε και εγκαταστάθηκε στην Κρήτη, η οποία τότε είχε κατά πολύ ερημώσει λόγω του κατακλυσμού του Δευκαλίωνα. Μετά το θάνατο του Τέκταμου βασιλιάς των Δωριέων της Κρήτης έγινε ο γιος του Αστέριος, ο οποίος, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, πήρε ως δεύτερη γυναίκα του την πριγκίπισσα Ευρώπη και υιοθέτησε τους γιους που εκείνη είχε αποκτήσει με το Δία. Σύμφωνα με Πάριο χρονικό ο Δευκαλίωνας βασίλευε το έτος 1570 π.Χ., ο Έλληνας βασίλευε το έτος 1521 π.Χ. και ο Μίνωας Α' το έτος 1470 π.Χ.

Β) Αρχικά και μέχρι την κάθοδο των Δωριέων με τους Ηρακλείδες (έγινε 80 χρόνια μετά από τα Τρωικά, βλέπε πιο κάτω) δεν υπήρχαν μόνοι κάτοικοι στην Ελλάδα ούτε και πόλεις, σύνορα και κράτη, επειδή δεν είχε ακόμη επινοηθεί η γεωργία και ο στρατός. Υπήρχαν μόνο διάφορες φυλές, με μεγαλύτερη τους καλούμενους Πελασγούς, που ζούσαν μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής, ενώ η πολυπληθέστερη ομάδα όπου πήγαινε έδιωχνε αυτή που έβρισκε μπροστά της, για να εκμεταλλευτεί αυτή το χώρο. Επίσης αρχικά δεν υπήρχαν οι ονομασίες Έλληνες και βάρβαροι, άλλως αυτό θα το ανέφερε ο Όμηρος. Αυτό έγινε μετά τα τρωικά και η πρώτη κοινή συνεργασία των Ελλήνων ήταν η εκστρατεία στην Τροία. Από τα εν λόγω νομαδικά φύλλα αυτόχθονες στην Ελλάδα θεωρούνταν ότι ήσαν οι Πελασγοί, που αφενός ήταν το πολυπληθέστερο και αφετέρου επί μέρους φύλα τους ήσαν οι Δωριείς, οι Αχαιοί, οι Ίωνες και οι Αιολείς. Επήλυδες (μετανάστες) ήσαν οι Καδμείοι ή Θηβαίοι (είχαν καταγωγή από Ερυθρά Θάλασσα - Αίγυπτο), οι Δαναοί (καταγωγή από Αίγυπτο - Κασπία), οι Πέλοπες (καταγωγή από Φρυγία Μ. Ασίας) κ.α.

Στη συνέχεια αποκόπηκαν πρώτα οι Δωριείς (= οι μετέπειτα Σπαρτιάτες και οι Μακεδόνες) από τους Πελασγούς και αποτέλεσαν ξέχωρο έθνος, το Ελληνικό και μετά προσχώρησαν σ' αυτό όλοι οι Πελασγοί (δηλαδή και οι Ίωνες ή Αθηναίοι, οι Αιολείς ή Θεσσαλοί κ.α.), καθώς και πολλοί άλλοι βάρβαροι: οι Καδμείοι ή Θηβαίοι, οι Δαναοί, οι Πέλοπες κ.α..

Ειδικότερα το 1500 π.Χ. ξεσπούν λοιμώδης ασθένειες (οι 7 πληγές, σύμφωνα με την Αγία Γραφή) στην Αίγυπτο και οι ντόπιοι τις αποδίδουν στους ασεβείς αλλόφυλους. Για να αποφύγουν την οργή των ντόπιων οι μετανάστες που ζούσαν στην Αίγυπτο συσπειρώνονται και φεύγουν σε άλλα μέρη. Οι Εβραίοι με αρχηγό το Μωυσή πάνε στην Ιουδαία. Οι Καδμείοι ή Θηβαίοι (ζούσαν στη Θήβα της Αιγύπτου, εξ ου και η ονομασία Θηβαίοι, όμως εκεί είχαν πάει από την Ερυθρά θάλασσα) με αρχηγό τον Αγήνορα πάνε στα παράλια της Ασίας και συγκεκριμένα στη χώρα που απ' αυτούς πήρε το όνομα Φοινίκη. Από εκεί μετά ένα μέρος τους με αρχηγό τον Κάδμο (εξ ου και Καδμείοι ή Θηβαίοι) πάει στη Βοιωτία όπου ιδρύουν την πόλη-κράτος Καδμεία ή Θήβα και σε ανάμνηση της Αιγυπτιακής και προς χάρη του Κάδμου. Οι Δαναοί με πλοία και με αρχηγό το Δαναό (απ' όπου και Δαναοί) μέσω Ρόδου πάνε στο Άργος της Πελοποννήσου. Όταν έφτασαν εκεί ήρθαν σε σύγκρουση με τους κατοίκους του Άργους, που ήσαν Αχαιοί στη γενιά. Ωστόσο επειδή από τη μια ο βασιλιάς των Αργείων, που ονομάζονταν Γελάνωρ, δεν είχε γιο για διάδοχο και από την άλλη δεν επέδειχνε στρατιωτικές ικανότητες για νίκη των Αργείων, οι Αργείοι στο τέλος κάλεσαν το Δαναό αφενός για συνθηκολόγηση και αφετέρου να γίνει κοινός βασιλιάς. Αυτός είναι και ο λόγος που μετά στα Τρωικά οι Αργείοι (= οι Αχαιοί κάτοικοι του Άργους) ονομάζονταν και Αχαιοί και Δαναοί και Αργείοι και απ' αυτούς κατ' επέκταση και όλοι οι Έλληνες. Ο Δαναός έφτασε στο Άργος έτος 1511 π.Χ. και ο Κάδμος στη Βοιωτία το έτος 1519 π.Χ. Επίσης πριν από τα Τρωικά κάποιοι Φρύγες με αρχηγό τον Πέλοπα (εξ ου και Πέλοπες) έφυγαν από την Ασία και πήγαν στις Μυκήνες προκειμένου να λάβουν μέρος σε αθλητικούς αγώνες και συνάμα ο Πέλοπας να παντρευτεί την κόρη του ντόπιου βασιλιά. Ωστόσο ο Πέλοπας κατέλαβε και το θρόνο και όλη την Πελοπόννησο, η οποία από τότε και εξής ονομάζεται με αυτό το όνομα.

«Εξάλλου, ολόκληρη σχεδόν η Ελλάδα κατοικία βαρβάρων υπήρξε, στους παλιούς καιρούς, έτσι λογάριαζαν όσοι μνημονεύουν αυτά τα πράγματα, γιατί ο Πέλοπας έφερε ένα λαό από τη Φρυγία στη χώρα που απ' αυτόν ονομάστηκε Πελοπόννησος, κι ο Δαναός από την Αίγυπτο, κι οι Δρύοπες, οι Καύκωνες κι οι Πελασγοί κι οι Λέλεγες και άλλοι τέτοιοι λαοί μοίρασαν τους τόπους πάνω και κάτω από τον ισθμό. Γιατί την Αττική κατέλαβαν Θράκες που ήρθαν με τον Εύμολπο, τη Δαυλίδα της Φωκίδας ο Τηρεύς την Καδμεία οι Φοίνικες που ήρθαν με τον Κάδμο, και την ίδια τη Βοιωτία κατέκτησαν οι Αονες, οι Τέμμικες και οι Ύαντες.» (Στράβων 7, 321)

«Την παλιά εποχή ξέσπασε λοιμώδης ασθένεια στην Αίγυπτο και οι ντόπιοι την απέδωσαν στους ασεβείς αλλόφυλους. Προ αυτού μερικοί από αυτούς συσπειρώθηκαν και ήρθαν στην Ελλάδα. Αρχηγοί τους ήσαν ο Κάδμος και ο Δαναός. Οι υπόλοιποι πήγαν στην Ιουδαία, που τότε ήταν ακατοίκητη, και των οποίων επικεφαλής ήταν ο επονομαζόμενος Μωυσής, ένας άνδρας με φρόνηση και ανδρεία». (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος Μ, Απόσπασμα 3)

«Λένε επίσης οι Αιγύπτιοι πως και οι άποικοι που έφυγαν μαζί με το Δαναό από την Αίγυπτο εγκαταστάθηκαν στην αρχαιότερη σχεδόν Ελληνική πόλη, στο Άργος και πως οι λαοί των Κόλχων στον Πόντο και την Ιουδαίων μεταξύ Αραβίας και Συρίας ιδρύθηκαν ως αποικίες από ανθρώπους που έφυγαν από εκεί..... ο Κάδμος ήταν από τις Θήβες της Αιγύπτου και μαζί με τα άλλα παιδιά γέννησε και τη Σεμέλη. Στα κατοπινά χρόνια, ο Ορφέας, που απόκτησε μεγάλη φήμη ανάμεσα στους Έλληνες για τη μουσική, τις τελετές και τα θεολογικά ζητήματα, φιλοξενήθηκε από τους απογόνους του Κάδμου και δέχτηκε εξαιρετικές τιμές στις Θήβες». (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 1, 23-24 και 28-29)

Γ) Οι Δωριείς (= οι μετέπειτα Σπαρτιάτες και οι Μακεδόνες) ήταν εκείνοι που πρώτοι αποκόπηκαν από τους Πελασγούς και αποτέλεσαν ξεχωριστό έθνος, το Ελληνικό και μετά προσχώρησαν σ' αυτό όλοι οι Πελασγοί (δηλαδή και οι Ίωνες ή Αθηναίοι, οι Αιολείς ή Θεσσαλοί κ.α.), καθώς και πολλοί άλλοι βάρβαροι, πρβ: «Το ελληνικό έθνος αφότου φάνηκε, την ίδια πάντα γλώσσα μιλά - αυτό είναι η πεποίθησή μου, αφότου όμως ξέκοψε από το Πελασγικό, αδύνατο τότε και στην αρχή και μικρό, αυξήθηκε ύστερα και πλήθαινε σε έθνη, καθώς προσχώρησαν σ' αυτό κυρίως οι Πελασγοί, αλλά και πάρα πολλά άλλα βαρβαρικά φύλα. Τέλος είμαι της γνώμης ότι το Πελασγικό έθνος πρωτύτερα και εφόσον ήταν βαρβαρικό ποτέ δε γνώρισε μεγάλη δύναμη» (Ηρόδοτος Α, 57- 58)

Δ) Τρεις γενιές μετά το θάνατο του Μίνωα (βλέπε Θουκυδίδης Α - 2 - 9), ο Αγαμέμνωνας, που ήταν εγγονός του Πέλοπα, κατορθώνει να ενώσει τα δυο σκήπτρα των Μυκηνών στα χέρια του, του Πέλοπα και του Περσέα, (δηλαδή ένωσε τους Πέλοπες με τους Δαναούς και Αχαιούς) και έτσι οι Μυκήνες καθίστανται πλέον η πρώτη στρατιωτική και ναυτική δύναμη στον αρχαίο κόσμο. Ακολούθως ο Αγαμέμνωνας, επειδή οι βάρβαροι (Τρώες, Φοίνικες κ.α.) συνέχιζαν να έρχονταν στην Ελλάδα και έκλεβαν τις γυναίκες και τις περιουσίες των Ελλήνων (όπως την αρπαγή της ωραίας Ελένης κ.α.), οργανώνει μαζί με άλλους Έλληνες ηγεμόνες (Κρήτης, Αθήνας κ.α.) εκστρατεία εναντίον της Τροίας. Ειδικότερα ο Όμηρος (Ιλιάδα) και ο Ηρόδοτος (Α 2 - 5) αναφέρουν ότι τρεις γενιές μετά το θάνατο του Μίνωα (ο εγγονός του Μίνωα, ο Ιδομενέας, έλαβε μέρος στον πόλεμο αυτό) έγινε ο Τρωικός πόλεμος και κατά τον πόλεμο αυτό, που, σύμφωνα με το Πάριο χρονικό, έγινε από το 1228 - 1218 π.Χ., ο αρχαίος γνωστός κόσμος μοιράστηκε στα δυο. Από τη μια η δύση, οι καλούμενοι Δαναοί ή Αργείοι ή Αχαιοί ή Πανέλληνες, δηλαδή οι πόλεις-κράτη Μυκήνες, Σπάρτη, Αθήνα, Κνωσός κλπ, που μετά τον εν λόγω πόλεμο ονομάστηκαν Έλληνες, και από την άλλη η Ανατολή, οι Τρώες, οι Κάρες, οι Φοίνικες κ.α, που μετά τον εν λόγω πόλεμο οι νικητές Έλληνες τους ονόμασαν βάρβαρους, επειδή τους θεώρησαν ως αιτίους του πολέμου αυτού.

Ο Πλάτωνας (Μενέξενος), ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός, Ελένης Εγκώμιο) κ.α. αναφέρουν ότι τα αίτια για τα οποία οι Έλληνες εκστράτευσαν εναντίον της Τροίας ήταν το ότι οι βάρβαροι λαοί της Ασίας (στην αρχή οι Φοίνικες, οι Δαναοί και οι Πέλοπες και μετά οι Τρώες) έρχονταν στην Ελλάδα και έκλεβαν είτε τις γυναίκες είτε τις περιουσίες των Ελλήνων με συνέπεια η Ελλάδα να δεινοπαθεί και να μην προκόβει. Τελευταία τους κλοπή ήταν αυτή της ωραία Ελένης, της γυναίκας του βασιλιά της Σπάρτης Μενέλαου, από τους Τρώες.

«Η εκστρατεία στην Τροία από τον Αγαμέμνονα ήταν πράξη ωφελιμότητα για τους Έλληνες, για να μην υποστεί η Ελλάδα από τους

βάρβαρους δεινά παρόμοια με κείνα που υπέστη παλαιότερα κατά την κατάληψη όλης της Πελοποννήσου από τον Πέλοπα, του Άργους από το Δαναό και της Θήβας από τον Κάδμο (Ισοκράτους Παναθηναϊκός 79-80),

«Εξαιτίας αυτών (της εκστρατείας των Ελλήνων στην Τροία) επήλθε τόσο μεγάλη μεταβολή, ώστε ενώ προηγουμένως οι βάρβαροι, που ζούσαν δυστυχισμένοι στους τόπους τους, και ο Δαναός, αφού έφυγε από την Αίγυπτο, κατέλαβε το Άργος, ο Κάδμος ο Σιδώνιος έγινε βασιλιάς της Θήβας, οι Κάρες αποίκησαν τα νησιά και ο Πέλοπας κυριεύσε την Πελοπόννησο οι μετά από αυτού του πολέμου, το γένος μας γνώρισε τόση ακμή, ώστε κατάφερε να αφαιρέσει από τους βάρβαρους μεγάλες πόλεις και τεράστιες εδαφικές εκτάσεις» (Ισοκράτης Ελένης εγκώμιο 68 – 69)

(Περισσότερα, σχετικά με το Ελληνικό Έθνος, βλέπε στο βιβλίο: «Ελληνική Ιστορία», Α.Γ. Κρασανάκη)

5. ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΙΔΑΙΑ, Ο ΑΜΜΩΝ ΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΣ

Α. Ο ΑΙΓΥΠΤΙΟΣ ΟΣΙΡΙΣ, Η ΙΣΙΔΑ ΚΑΙ Ο ΑΜΜΩΝ ΔΙΑΣ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο «Βιβλιοθήκη Ιστορική» (1. 6-13) αναφέρει ότι οι Αιγύπτιοι ιερείς τους είχαν πει, όταν είχε πάει στην Αίγυπτο, πως οι Αιγύπτιοι αρχικά είχαν ως θεούς τον αστέρα ήλιο και τον αστέρα σελήνη, επειδή θεώρησαν πως δύο θεότητες υπάρχουν αιώνιες και πρώτες, ο ήλιος και η σελήνη, που τους ονόμασαν Όσιρι και Ίσιδα, βασισμένοι σε κάποια συγκεκριμένη ετυμολογία για το κάθε όνομα. Στα ελληνικά αυτοί οι θεοί ονομάζονται, λέει, Διόνυσος και Δήμητρα. Ο Διόδωρος λέει επίσης ότι οι Αιγύπτιοι του είπαν και ότι θεοποίησαν τα κύρια στοιχεία που εκπέμπουν ο ήλιος και η σελήνη. Το πνεύμα το ονόμασαν, μεθερμηνεύοντας τη λέξη τους, Δία, κι επειδή αυτός ήταν η πηγή της ψυχής των ζώων, τον θεώρησαν υπό μίαν έννοια πατέρα των πάντων. Τον αέρα τον ονόμασαν, λένε, Αθηνά, όπως μεταφράζεται η λέξη, και τη θεώρησαν κόρη του Δία, παριστάνοντας την παρθένο, επειδή ο αέρας από τη φύση του δεν φθείρεται και φτάνει στα πέρατα του σύμπαντος κλπ.

Μετά από πολλά χρόνια, λένε οι Αιγύπτιοι, τη θέση των θεών αυτών πήραν οι βασιλιάδες της Αιγύπτου που είχαν κάνει ευεργεσίες, και αυτό είναι κάτι που έγινε, λένε, μετά το θάνατο και τη μετάστασή τους στους ουρανούς. Από τους θεούς αυτούς ο Ήλιος και η Σελήνη ήταν οι πρώτοι βασιλιάδες των Αιγυπτίων, ομώνυμοι με τα άστρα του ουρανού και της σελήνης. Κατόπι βασίλεψε ο Κρόνος που παντρεύτηκε την αδελφή του Ρέα και γέννησε, τον Όσιρι και την τον Δία και απο αυτούς οι υπόλοιποι θεοί: Απόλλων, Ήφαιστος κ.α.

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Ηρόδοτος λέει ότι ο Δίας, σύμφωνα με τους Αιγυπτίους, καλούνταν Αμούν > Άμμων, επειδή οι ζωγράφοι και οι αγαλματοποιοί τον παριστάνουμε με κεφάλι κριού (αμούν), αν και ο θεός δεν έχει αυτό το πρόσωπο. Και το παριστάνουν, λέει, έτσι, επειδή κάποτε ο Ηρακλής θέλησε να τον δει και προ αυτού, επειδή ο Δίας δεν ήθελε να δει το πρόσωπό του, ο Δίας φόρεσε προβιά κριού: «Αμούν γαρ Αιγύπτιοι καλέουσι τον Δία. τοις δε κριούς ου θύουσι Θηβαίοι.....» (Ηρόδοτος, Β 42), Ο θεός Άμούν (ή Άμμων Δίας) των Αιγυπτίων δεν είναι το αυτό επακριβώς

πρόσωπο με το Δία των Ελλήνων, ήτοι το Δία που γεννήθηκε στην Κρήτη απ' όπου και Κρητικός ή Κρηταγενής, αφού ο Δίας των Αιγυπτίων είχε διαφορετική γενεαλογία και διαφορετική ιεραρχία απ' ότι ο Δίας στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα ανώτατος θεός ήταν ο Δίας, ενώ στην Αίγυπτο ανώτατος θεός ήταν ο Όσιρις.

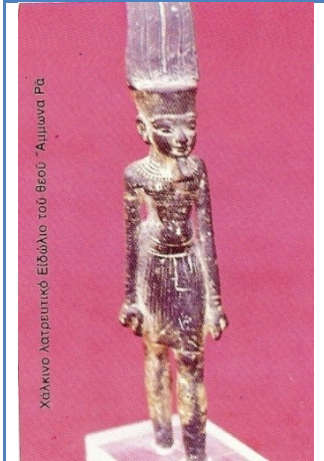
Β) Σύμφωνα με ορισμένους αρχαιολόγους ο Άμμων Δίας, αρχικά ήταν τοπικός θεός στη Θήβα της Αιγύπτου και μετά όλης της Αιγύπτου. Παράλληλα στην Ηλιούπολη της Αιγύπτου ως θεός λατρευόταν ο αστέρας ήλιος, που λεγόταν ο θεός Ρα ή ρε. Θεωρούνταν ο δημιουργός κάθε ζωής, ο αληθινός πατέρας και κύριος των θεών και των ανθρώπων. Συμβολιζόταν (μετα που έγινε προσωποποίηση των θεών αστέρων) με άνθρωπο που πάνω στο κεφάλι του είχε είτε ένα κύκλο (= τον ήλιο) είτε ψηλό καπέλο (υπονοώντας ότι είχε μεγάλο μυαλό) λυγισμένο προς τα πίσω. Αργότερα έγινε ταυτισμός του Ρα με τον Άμμων και έτσι προήλθε η ονομασία Άμμων Ρα.

Β. Ο ΛΙΒΥΟΣ ΑΜΜΩΝ ΔΙΑΣ, Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ ΙΔΑΙ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (5.64-77) αναφέρει ότι σύμφωνα με το μύθο των Ατλάντιων της Λυβύης (= η Αφρική, Ηρόδοτος Β 16, ιδιαίτερα η περριοχή όπου το όρος Ατλας), μύθο που δεν συμφωνούν οι Κρήτες, υπήρχαν δυο βασιλιάδες-θεοί με το όνομα «Δίας». Από αυτούς ο ένας, αυτός που βασίλευε στην Κρήτη, ονόμασε το νησί της Κρήτης Ιδαία από το όνομα της συζύγου του, που την έλεγαν Ιδαία (Διόδωρος 3.61) και με την οποία απέκτησε δέκα γιους τους Κουρήτες και όταν πέθανε τον θάψανε στην Κρήτη. Ο άλλος, ο Ατλάντιος ή άλλως Άμμων Δίας, μετονόμασε το νησί από Ιδαία σε Κρήτη από τη γυναίκα του που την έλεγαν Κρήτη και η οποία ήταν κόρη ενός των Κουρητών», ο οποίος λόγω των ευεργεσιών του έκανε εν ζωή, μετά τη μετάστασή του από τους ανθρώπους στον ουρανό οι Ατλάντιοι τον αγόρευσαν θεό και κύριο του σύμπαντος κόσμου στον αιώνα το άπαντα (Διόδωρος 3.70-71).

«Ο Κρόνος, σύμφωνα με τον μύθο (των Ατλάντιων), που ήταν αδελφός του Άτλαντα και διακρινόταν για την ασέβεια του και την πλεονεξία του, παντρεύτηκε την αδελφή του Ρέα και απέκτησε το Δία, που αργότερα ονομάστηκε Ολύμπιος. Είχε υπάρξει όμως και άλλος Δίας, αδελφός του Ουρανού, που βασίλευε στην Κρήτη, ... απέκτησε δέκα γιους τους Κουρήτες, ονόμασε το νησί από τη γυναίκα του Ιδαία, όπου ταφθηκε μετά το θάνατό του. («προσαγορεύσαι δε και την νήσον από γυναικός Ιδαίαν, εν η και τελευτήσαντα ταφῆναι, δεικνυμένου του την ταφήν δεξαμένου τόπου μέχρι των καθ' ημάς χρόνων....»). Οι Κρήτες, όμως, δεν συμφωνούν με αυτά που λέει η μυθολογία των Ατλάντιων». (Διόδωρος 3.61).

«...Στη μάχη που δόθηκε ο Κρόνος κέρδισε την υπεροχή, ενώ ο Άμμωνας πιεζόμενος από σιτοδεία κατέφυγε στην Κρήτη, όπου, αφού παντρεύτηκε την Κρήτη, κόρη ενός από τους Κουρήτες που βασίλευαν εκεί τότε, ανέλαβε την εξουσία του τόπου και το νησί που μέχρι τότε ονομαζόταν Ιδαία το μετονόμασε Κρήτη από τη γυναίκα του». (Διόδωρος, βίβλος 3..71)

Χάλκινο ειδώλιο του Άμμωνα Ρα, 900 π.Χ., βρέθηκε στο Δικταίο Άντρο (Μουσείο Ηρακλείου)

Ο Διόδωρος κατά δεύτερο αναφέρει ότι σύμφωνα με το μύθο των Κρητών (Διόδωρος 5.64-70) υπήρχε ένας μόνο Δίας, το οποίον «αφού τον γέννησε η μάνα του Ρέα στην ονομαζόμενη Ίδη, τον έδωσε κρυφά να τον αναθρέψουν οι Κούρητες που κατοικούσαν κοντά στο όρος της Ίδης. Εκείνοι τον πήραν και τον εγκατέστησαν σε κάποιο σπήλαιο. Όταν ο Δίας έφτασε στην ηλικία της άνδρωσης πρώτα ίδρυσε μια πόλη στην περιοχή της Δίκτης, όπου σύμφωνα με το μύθο που λένε έλαβε χώρα η γέννησή του: «...ανδρωθέντα δ' αυτόν (ο Δίας) φασί πρώτον πόλιν κτίσαι πει την Δίκτα, όπου και τη γένεσιν αυτού μυθολογούσι» Διόδωρος Σικελιώτης 5.70, 2-6). Μετά τη μετασταση του Δία από τους ανθρώπους στους Ουρανούς , επειδή είχε ευεργετήσει τους ανθρώπους, οι άνθρωποι τον αγόρευσαν Θεό και κάτοικο του Ολύμπου (Περισσότερα βλέπε: Κεφάλαιο 6° Η ΚΑΚΟΗΘΕΙΑ «ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ ΨΕΥΥΤΑΙ»)

Τήνος Κυκλάδων, 330 π.Χ. με κεφαλή του Αμμωνα.

Αργυρό δίδραχμο Τήνου, 250 π.Χ. με Αμμωνα και Ποσειδώνα.

Και επειδή από τη μια οι Κρήτες λέγανε τη νήσο τους με το όνομα Κρήτη και από την άλλη οι Λίβυοι (οι της Αφρικής) λέγανε την ίδια νήσο με την ονομασία Ιδαία γι αυτό και στα αρχαία κείμενα η ονομασία: **ΊΔΗ Η ΙΔΑΙΑ ΟΡΗ = ΚΡΗΤΙΚΑ ΟΡΗ** (όμως και τα Φρυγικά, γιατί Ίδη υπήρχε και στη Φρυγία), **ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ = ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ** (= οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτη, που ο Απολλώνιος Ρόδιος ονομάζει και πάρεδρους της Ιδαίας μητέρας (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 – 1135), **Ι-ΔΑΙΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ = ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ** (αυτός που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες), **ΙΔΑΙΟ ΑΝΤΡΟ = ΚΡΗΤΙΚΟ ΑΝΤΡΟ** (κάθε σπήλαιο στη νήσο Ιδαία ή Κρήτη), **ΙΔΑΙΟΣ ΔΙΑΣ = ΚΡΗΤΙΚΟΣ Η ΑΛΛΩΣ ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ Η ΑΛΛΩΣ ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΔΙΑΣ** (επειδή η Δίκη όπου γεννήθηκε είναι ένα από τα Ιδαία όρη), **ΙΔΟΜΕΝΕΥΣ = ΜΕΝΟΣ ΚΡΗΤΗΣ** (ο αρχηγός των Κρητών στον τρωικό Πόλεμο) κ.α.

Σημειώνεται επίσης ότι:

Α) Στα λατινικά η νήσος Κρήτη λέγεται Creta. Με την ίδια λέξη λέγεται και το πέτρωμα «η κρητίζ» (creta, cretaceum) = η λευκόγειος, ασβεστολιθική λεπτόκοκκος, εύθρυπτη γη, η ερυθρά κιμωλία, η οποία

χρησιμοποιείται στη γραφή και από τους ζωγράφους. Προ αυτού μερικοί ισχυρίζονται ότι η νήσος Κρήτη πήρε το όνομά που έχει το πέτρωμα αυτό, επειδή έχει γη ως το πέτρωμα «η κρητίς». Μάλιστα σε αυτό επικαλούνται και τον Όμηρο, ο οποίος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) ονομάζει «λευκόγειο» την αρχαία πόλη της Κρήτης Λύκαστο. , πρβ:

«Άλλοι ισχυρίζονται πως τ' όνομα (η Κρήτη) το πήρε από τη γη της. Μα ο Φίλιστος κι ο Κράτης διατείνονται ότι ως Αέρια πρώτα ήταν γνωστή. Κι ύστερα την είπαν Κρήτη. Κι η γνώμη μου; Όποιος «Μακαρία» την ονόμασε, λάθος δεν έχει κάνει. (Soneto: Bartholomeo dali Soneti)

Η πραγματικότητα είναι ότι το πέτρωμα «η κρητίς» πήρε την ονομασία του από την Κρήτη και όχι η Κρήτη από το πέτρωμα αυτό, δηλαδή από το Κρήτη βγήκε το Κρητίς, όπως συνέβη και με τα : Μαγνησία > μαγνήτης, Κίμωλος > κιμωλία κ.α.

Β) Στα ενετικά η νήσος Κρήτης λεγόταν Creta olim Candia. Με τη λέξη Candia κανονικά λέγεται το Ηράκλειο και κατ' επέκταση η Κρήτη, επειδή το Ηράκλειο ήταν επι Ενετών πρωτεύουσα της Κρήτης. Το Ηράκλειο επι Αράβων Σαρακηνών στην Κρήτη λεγόταν Χάνδακας, επειδή οι Άραβες έκαψαν γύρω-γύρω από αυτό μεγάλο προστατευτικό χαντάκι. Από την αραβική ονομασία Χάνδαξ (Chandak) προήλθε το ενετικό Candia. Προφανώς και με συνειρμό του ενετικού Chandax + Candeo - Candile (λευκόγειος) > Candia.

Γ. Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ Κ(ΟΥ)ΡΗΤΙΣ > ΚΡΗΤΗ, Κ(ΟΥ)ΡΗΤΕΣ > ΚΡΗΤΕΣ

Επειδή οι Κουρήτες (νεοσύλλεκτοι στρατιώτες) των Ιδαίων Δακτύλων της Κρήτης ή άλλως Ετεοκρητών (= πρώτων κατοίκων της Κρήτης) επικούρησαν στη γέννηση, στη φύλαξη και στην ανατροφή του Δία από τον παιδοκτόνο πατέρα του τον Κρόνο στο Δικταίο άντρο στην Κρήτη, η Κρήτη ονομάσθηκε χώρα των Κουρητών ή με συγκοπή Κ(ου)ρήτις > Κρήτη (= η μάνα των Κουρητών), Κ(ου)ρήτες > Κρήτες, Κ(ου)ρήτας > Κρήτας, Κ(ου)ρήτιος > Κρήσιος > Κρης κλπ, κάτι όπως και: σ(ι)τάρι > στάρι, κ(ο)ρυφή > κορυφή κλπ.

Για παράδειγμα ο Βιργίλιος " (Virgili P. AENEIS Lib III,131) αποκαλεί την Κρήτη «Curetum oris = Γη των Κουρητών»: "Hortantur socii, Cretam proavosque petamus. Prolesquitur surgens a puppi ventus euntes, Et tandem antiquis Curetum allabimur oris".131)

Ο Αλεξανδρινός γεωγράφος Διονύσιος ο Περιηγητής (Dionysius Periegetes «Graece Et Latine»: Cum Vetustis Commentariis ..., Τόμος 2 = «Οικουμένης Περιήγησης» (βλέπε και «Ευσταθίου Υπομνήματα» 498), ο οποίος έζησε επί εποχής του Καίσαρα Αυγούστου (2^{ος} αι. μ.Χ.), αναφέρει ότι η ονομασία Κρήτη, καθώς λένε οι παλαιοί, προήλθε από το ότι εκεί κατοίκησαν οι Κουρήτες ή με συγκοπή Κ(ου)ρήτες > Κρήτες και κατ' άλλους η Κρήτη είναι επώνυμος του Κ(ου)ρήτα > Κρήτα, του γιου του Δία και κατά τον Αρριανό του γηγενή Κ(ου)ρήτα > Κρήτα, ο οποίος έκρυψε το Δία στο Δικταίο όρος, τότε που τον γέννησε εκεί κρυφά η μάνα του η Ρέα, για να μην τον αφανίσει ο παιδοκτόνος πατέρας του, πρβ:

«Κρήτη δε λέγεται, ως οι παλαιοί φασίν, από των εκεί οικησάντων Κουρήτων, οιονεί Κουρήτη, και εν συγκοπή Κρήτη. οι δε από Κρητός τινός αυτήν Κρήτη ωνόμασεν υιου του Διός. Αρριανός δε φησί Κρης, ου Κρήτη επώνυμον, ο τον Δια κρύψας εν όρει Δικταίω, ότε Κρόνος εμαστευεν εθέλων αφανίσαι αυτόν....»' (Dionysius Periegetes: Graece Et Latine : Cum Vetustis Commentariis ..., Τόμος 2, Ευσταθίου Υπομνήματα 498.)

Ο Αρριανός στα «Βιθυνιακά αναφέρει πράγματι: «...δέ φησὶ Κρής, οὐ Κρήτη επώνυμος, ο τον Δία κρύψας εν ὄρει Δικταίῳ, ὅτε Κρόνος ἐμάστευεν ἐθέλων ἀφανίσαι αὐτόν».(Αρριανός Βιθυνιακά, 70 Μ)

Ομοίως ο Στέφανος Βυζάντιος, οποίος έζησε στα τέλη του 5ου αι., στο έργο του «Εθνικά» (λήμμα «Κρήτη») αναφέρει ότι η νήσος Κρήτη από τον Αρχίλοχο ονομάζεται «Κρεήτη», με πλεονασμό του ε, και επίσης ότι η ονομασία «Κρήτη» κατ' άλλους προέκυψε από συγκοπή της λέξης «κόρη, κ(ου)ρήτη» > Κρήτη, κουρήτες > Κρήτες και κατ' άλλους είναι επώνυμος είτε του κ(ου)ρήτα > Κρήτα, του γιου του Δία είτε ενός γηγενούς Κ(ου)ρήτα > Κρήτα, πρβ:

«Κρήτη, ή μεγίστη νήσος, ήν Κρεήτην έφη Αρχίλοχος κατά πλεονασμόν, οι μέν φασιν από τού κόρης **κορήτην και Κρήτην κατά συγκοπήν**, οι δε από Κρητός τού Διός και Ιδαίας νύμφης παιδός, οι δ' από Κρήτης μιας των Εσπερίδων, οι δε από τινος γηγενούς Κρητός, άμενον δε παρά το κρής κρητός Κρήτη, ως Θράκη και Χιτώνη και ευφρόνη...» (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικά, λέξη «Κρήτη»)

Ομοίως ο Ολλανδός περιηγητής Olfert Dapper (1636-1689) («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μετάφραση παρά του Μ. Βερνάρδου του Κρητός το 1835) αναφέρει:

«....Πολυειδών διηγούνται, ότι ωνομάζετο το πάλαι η νήσος Κρήτη, η νυν παρά των Ευρωπαϊών καλουμένη Κάνδια, και δια τι την ωνόμαζον ούτως. Τινές μεν λοιπόν συγγραφείς νομίζουνσι ότι ωνομάσθη ούτως από κάποιον Κόρες ή Κορέτα, του οποίου το όνομα μεταλλάχθη έπειτα κατά Κρήτα...».

ΟΙ ΟΝΟΜΑΣΙΕΣ CRETA, CRETE ΚΑΙ CANDIA

Οι Ρωμαίοι ονόμαζαν την Κρήτη, όπως και οι Έλληνες, δηλαδή: Creta ή Crete = Κρήτη, ης απ' όπου και στα αγγλικά Crete = Κρήτη. Στα λατινικά επίσης: Cress, etis και Cressa, ae, = Κρής και Κρήσσα, cretaeus, a, um = Cresssius, a, um = Κρητικός, ιά, ό. Cretensis, e = Κρητικός, cretis, idis = Κρήσσα, ..

Οι Ενετοί ονόμαζαν την Κρήτη Creta olim Candia κατ' επέκταση από την ονομασία της πρωτεύουσά της, δηλαδή του Ηρακλείου, το οποίο επί Ενετών λεγόταν Candia (Candia = το Ηράκλειο και η Κρήτη). Το Ηράκλειο ονομάστηκε από τους Άραβες Σαρακηνούς ή άλλως Αγαρηνούς με την ονομασία Χάνδαξ (Chandax), που επί Ενετών έγινε Candia, επειδή έφτιαξαν γύρω-γύρω από αυτό ένα μεγάλο προστατευτικό χαντάκι (αυλάκι).

Στα λατινικά η λέξη «creta» σημαίνει αφενός η νήσος Κρήτη (Creta) και αφετέρου η κρητίς (creta) = η λευκόγειος, ασβεστολιθικό εύθρυπτο πέτρωμα κοινώς κιμωλία, η οποία χρησιμοποιείται στη γραφή και από τους ζωγράφους. Υπάρχει και η ερυθρά. Προ αυτού μερικοί λένε ότι η Κρήτη ονομάστηκε έτσι από το χρώμα της που ήταν λεξικό ή επειδή από εκεί εξαγόταν μια ειδική λευκόγειος πέτρα που χρησιμοποιούνταν από τους ζωγράφους, μάλιστα επικαλούνται και τον Όμηρο, ο οποίος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) ονομάζει «λευκόγειο» την αρχαία πόλη της Κρήτης Λύκαστο. Ωστόσο η αλήθεια είναι ότι η εν λόγω πέτρα πήρε την ονομασία της Κρήτης > «κρητίς», όπως και με τα Μαγνησία > μαγνήτης, Κίμωλος > κιμωλία κλπ.

«Άλλοι ισχυρίζονται πως τ' όνομα (η Κρήτη) το πήρε από τη γη της. Μα ο Φίλιστος κι ο Κράτης διατείνονται ότι ως Αέρια πρώτα ήταν γνωστή.

Κι ύστερα την είπαν Κρήτη. Κι η γνώμη μου; Όποιος «Μακαρία» την ονόμασε, λάθος δεν έχει κάνει. (Soneto: Bartholomeo dali Soneti)

Σημειωτέο ότι η ονομασία Candia σχετίζεται με τη λατινική λέξη *candeo, ui, ere* = λευκανθίζω, λευκαίνω, λευκός, λευκαυγής...., *canditus marmor* = λευκό μάρμαρο κλπ και προ αυτού μερικοί λένε ότι η ονομασία Candia (= η Κρήτη) δεν προήλθε από το αραβικό Χάνδαξ, αλλά από το ενετικό *Candeo > Candile*..... Ωστόσο η αλήθεια είναι ότι εδώ έχουμε συνειρμό των λέξεων *Chandax* και *Candeo > Candile > Candia*.

ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΕΚΤΙΣΑΝ ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ο Στράβων αναφέρει ότι από τους Κουρήτες ο Πύρριχος είναι εκείνος που οργάνωσε τον πρώτο χορό και ως εξ αυτού πήρε το όνομά του, την ονομασία Πυρίχη (Πυρρίχιος χορός): «Να ασκούν (οι νέοι της Κρήτης) επίσης την τοξοβολία και τον ένοπλο χορό, που βρήκαν πρώτοι και έδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος έπειτα ονομάστηκε Πυρρίχη από το όνομα αυτού που τον οργάνωσε». (Στράβων 10 IV 16). Ο Στράβων αναφέρει επίσης ότι ο Κουρήτης Κύρβας έκτισε την Ιεράπυτνα (Ιεράπετρα): «Στα Κρητικά κείμενα, οι Κουρήτες λέγονται του Διός οι τροφοί και οι φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήσαν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβας, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυτνα (Κύρβαντα δε τούτον εταίρον Ιεραπύτνης όντα κτίστην), έδωσε αφορμή στους Πραισίους να λένε ανάμεσα στους Ροδίους ότι οι Κορύβαντες ήταν δαίμονες, παιδιά του Ήλιου και της Αθηνάς..... ». (Στράβων, Γεωγραφικά I, C 472 III 19-20)

Ο Στεφανός Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι ο Κουρήτης Ελευθήρ έκτισε την Ελεύθερνα, ο Βιέννος τη Βιάννο, ο Ίτανος την Ίτανο κ.α:

«Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μὲν ἀπὸ Βιέννου τοῦ τῶν Κουρήτων ἐνὸς, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἀρη γενομένης βίας, ὃν ἐνταῦθα (δεδεσθαι) φασὶν ἀπὸ Ὁτου καὶ Εφιάλτου τῶν παίδων Ποσειδῶνος» (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

«Ίτανός, πόλις ἐν Κρήτῃ, ἀπὸ Ίτανοῦ Φοῖνικος, ἡ τῶν Κουρήτων ἐνὸς μιγάδος, οἱ πολῖται Ίτάνιοι, ἐστὶ καὶ ἄκρα» (Η Ίτανος εἶναι πόλη στὴν Κρήτῃ, ἡ ὁποία πήρε τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν Ίτανο Φοῖνικα ἢ ἀπὸ ἕνα Κουρήτα μιγάδα. Οἱ πολῖτες λέγονται Ίτάνιοι. Υπάρχει καὶ ἀκρωτήρι μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα>> (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

«Ἀωρος, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Ἀώρας νύμφης μετονομάσθη ὁ Ελευθήρ ἀπὸ Ελευθήρος ἐνὸς τῶν Κουρήτων, ὁ πολῖτης Ἀωρος ἢ Ἀωρίτης, ὡς Ἀλωρίτης.....

«Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, ἀπὸ Ελευθήρος τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐστὶ καὶ Κρήτης ἀπὸ Ελευθήρος ἐνὸς τῶν Κουρήτων, ἥτις καὶ Σάωρος ἐκαλεῖτο ἀπὸ Σάωρης νύμφης, ἐστὶ καὶ ἄλλη ἐπὶ τῷ Ἰστρῷ ποταμῷ ἐν τῷ Πόντῳ, διὰ τὸ φυγόντας Αἰήτην τοὺς περὶ Ἰάσονα ἔχει τοῦ φόβου ἐλευθερωθῆναι, ἐστὶ καὶ πόλις Λυκίας ἀπὸ τινος νύμφης, ὁ πολῖτης Ελευθερεὺς ἢ Ελευθεραῖος, ὡς Ἡράκλειος. >> (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

«Ελευθέρνα, πόλις Κρήτης, ἀφ' ἐνὸς τῶν Κουρήτων, οἱ πολῖται Ελευθερναῖοι καὶ Ελευθερνεῦς>> (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

6. Η ΙΔΗ, ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ, ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ, ΟΙ ΚΟΥΡΥ- ΒΑΝΤΕΣ ΚΛΠ

Ι. Η ΟΡΟΣΕΙΡΑ ΙΔΗ Ή ΙΔΑΙΑ ΟΡΗ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ

Α. Η ΙΔΗ Ή Η ΙΔΑΙΑ ΟΡΗ

Με την ονομασία «Ίδη ή Ιδαία όρη», σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς: Στράβωνα (10. III C 472,20), Στέφανο Βυζάντιο κ.α., ονομάζονταν οι οροσειρές στη Μ. Ασία (Φρυγία) και στην Κρήτη που είχαν αφιερωθεί στη «Μητέρα των Θεών», δηλαδή τη μάνα του Δία ή άλλως τη θεά τη θεά που στην Κρήτη λεγόταν Ρέα και στη Φρυγία «**Μητέρα των Θεών**» και από τα τοπωνύμια «**Κυβέλη**», «**Ιδαία**», «**Δινδυμήνη** κ.α. (Στράβων 10, C ΙΙ 469, 12):

«Ίδη γαρ το όρος το τε Τρωικόν και το Κρητικόν. Και Δίκη τόπος εν τη Σκηψία και όρος εν Κρήτη. Της δε Ίδης λόφος Πύτνα ... αφ ου Ιεράπυτνα η πόλις.....» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 472, 20).

<<Ίδη, Τροίας. Όμηρος «Ίδθεν μηδέων», από της Ίδης τινός βασιλίσσης, ως Χάραξ. Οι οικούντες Ιδαίοι, και Ιδηΐδαι από της Ιδής ευθείας θηλυκής» (Στέφανος Βυζάντιος Εθνικά).

«οι Φρύγες και των Τρώων οι περί την Ίδην κατοικούντες Ρέαν μεν και αυτοί τιμώσι και οργιάζουσι ταύτη, μητέρα καλούντες θεών και Άγδιστιν και Φρυγίαν Θεόν μεγάλη, από δε τον τόπων Ιδαία και Δινδυμήνην και Κυβέλη.....(Στράβων, Γεωγραφικά 10, C 469 ΙΙ 12)

Ομοίως ο Διόδωρος Σικελιώτης ονομάζει τα όρη της Κρήτης όπου ανατράφηκε ο Δίας με την ονομασία Ίδη ή Ιδαία όρη: «...εν τοις κατά την Κρήτην Ιδαίοις όρεσι..» (Διόδωρος 5.60.2), «Εν τη προσαγορευμένη Ίδη» (Διόδωρος 5.70,2) κ.α.

Η ονομασία «Ίδη» ή δωρικά «Ίδα» κατ' άλλους αρχαίους συγγραφείς σημαίνει τόπος υψηλός απ' όπου μπορεί να ιδεί κάποιος τα πάντα είτε το σύδενδρο όρος, το κατάφυτο με δάση τόπος. Η ονομασία «Ίδη» ή δωρικά «Ίδα», όπως προκύπτει από τα λεγόμενα του Ηρόδοτου, σημαίνει τόπος με πυκνό δάσος» (το σύδενδρο όρος). Ετυμολογία από το (ι)δα > δά-σος, δας, με αναδιπλασιασμό δάδα, απ' όπου: δαδί, δάσος, δασύς, δαίω (= καίω), δαυλός κλπ. Το αυτό λέει και το Λεξικόν Σουίδα ή Σούδα: «[Ίδη] παν σύμφυτον όρος. και [Ιδαίον] άντρον εν Κρήτη». Ο Ηρόδοτος (βιβλίο 1, Κεφ. CX! 110.25) συγκεκριμένα αναφέρει "ταύτη μεν γαρ η Μηδική χώρα προς Σασπειρών ορεινή εστι κάρτα, και υψηλή τε και ίδησι συνηρεφής, η δε άλλη Μηδική χώρα ετσί πάσα άπεδος". Ομοίως στο εδάφιο (Ηρόδοτος 7, 111) αναφέρει «Οικέουσί (οι «Σάτραι» των «Θρηίκων» > θρακών)) τε γαρ ούρεα υψηλά, ίδησί τε παντοίησι και νιφάσι συνηρεφέα, και εισί τα πολέμια άκροι». Το αρχαίο «Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική» συνάγει απο τα λεγόμενά του Απολλώνιου Ρόδιου ότι η λέξη Ίδη παράγεται απο το «ιδείν» και Ίδη = μέρος υψηλό απ' όπου μπορεί κανείς να δει μακρά:

«..Απολλώνιος Αργοναυτικός. Ίδη, όρος εστίν υψηλόν, γίνεται από του ιδειν, όθεν εστίν άπαντα θεωρείν τα μήκοθεν, γραφεται δια του ι, τα γαρ εις δη βαρύτονα ου θελει διφθόγγω παραλήγεσθαι, κνίδη, (έστι δε βοτάνη στυπτική) Σίδη, όνομα πόλεως, έδη, (σημαίνει δε τον δεσμόν) κράδη, σημαίνει την συκήν, πρόκειται, βαρύτονα, δια το σπουδή και αυδή, παν σύμφυτον όρος Ίδη καλείται>>. (Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική, 11ος αι. μ.Χ.)

<<Ιδαίος, όνομα κύριο κήρυκος, από του Ίδη, γίνεται Ιδαίος, οιονεί ο ειδώς και προγιγνώσκων τα κεκρυμένα. Ιδαίοι Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταίς, **ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίων** ανά σπέος

αμφοτέρωσι Δραξαμένη γαίης Οιαξιλίδος εβλάστησεν: - εισί δε τον αριθμόν δέκα, διο δάκτυλοι προσηγορεύτηκαν, από των ημετέρω δακτύλων ή επειδή εν τοις δακτύλοις ερρίψαν. Ιδαίοι δε, **επειδή εν Ίδη όρει της Κρήτης εγεννήθησαν** ή ότι η κόνις, ην έρριψαν, εξ Ίδης όρους ήν. Στησίμβροτος δε εν τω περί τελετώ, Διός και Ίδης νύμφης αυτούς λέγειν. Φησίν ότι Ζευσ εκελεύε τας ιδίας τροφούς λαβείν κόνιν και ρίψαι εις τουπίσω και εκ της κόνεως γενέσθαι τους Ιδαίους δακτύλους. Απολλώνιος Αργοναυτικοίς. **Ίδη, όρος εστίν υψηλόν, γίνεται από του ιδειν**, όθεν εστίν άπαντα θεωρείν τα μήκοθεν, γραφεται δια του ι, τα γαρ εις δη βαρύτονα ου θελει διφθόγγω παραλήγεσθαι, κνίδη, (έστι δε βοτάνη στυπτική) Σίδη, όνομα πόλεως, έδη, (σημαίνει δε τον δεσμόν) κράδη, σημαίνει την συκήν, πρόκειται, βαρύτονα, δια το σπουδή και αυδή, **παν σύμφυτον όρος Ίδη καλείται>>**. (ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ)

Η λέξη «ιδεΐν» παράγεται από το ρήμα οράω-ω = βλέπω, αόριστος β' είδον, απαρέμφατο ιδεΐν, προστακτική ιδέ» κλπ οπότε, «Ίδη» = ο πάνω κόσμος, πανύψηλο μέρος απ' όπου κάποιος μπορεί να «ιδεΐν» (ορά) τα πάντα, ενώ Αδης = το αντίθετο, το μέρος όπου δεν οράς τίποτα. Α-Ίδης (α- στερητικό) > Άδης (Άδης = κάτω κόσμος.

Στα σχόλια των «Αργοναυτικών» διαβάζουμε επίσης τα εξής: << Ιδαίοι δε, επεί εν όρει της Κρήτης εγένοντι. Στησίμβροτος δε εν τω Περί τελετών (107 fr 12 a J.) Διός και Ίδης νύμφης αυτούς λέγει (Et. M., Ίδης αυτ. Α. Ίδης δε νύμφης Α Β). φησίν δε (..... mōmen auctoris intercidiſſe vidit Lobeck Aglaophamus 1829, 1158), Ζευσ εκέλευσε ταις Ιδαΐαις τροφοίς λαβείν κόνιν και ρίψαι εις τουπίσω και εκ της κόνεως γενέσθαι τους Ιδαίους Δακτύλους, ους ονομασθήναι ούτως, επειδή η κόνις ην έρριψαν εξ Ίδη του όρους ην, Δάκτυλοι δε, επειδή εν τοις δακτύλοις έριψαν. Απολλώνιος ο τα Αργοναυτικά (Απ. κλπ om. Β). cf.W 75. Diod. V 64,3 Strab. X 473 Diom Ars gramm. 478,21 K.>> (Scholia in Apollonium Rhodium vetera. Apollonii Rodii Argonautica, ad fidem librorum manuscriptorum et editionum antiquarum)

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι η Ίδη της Μ. Ασίας ονομάστηκε έτσι από τη γυναίκα ενός βασιλιά, όπως αναφέρει ο Χαραξ: <<Ίδη, Τροίας. Όμηρος «Ίδηθεν μηδέων», από της Ίδης τινός βασιλίσσης, ως Χάραξ. Οι οικούντες Ιδαίοι, και Ιδηΐδαι από της Ιδής ευθείας θηλυκής» (Στέφανος Βυζάντιος Εθνικά»).

Β) Ο Στράβων αναφέρει ότι η Θεά Ρέα στη Φρυγία καλούνταν και με τα ονόματα Ιδαία, Κυβέλη κ.α., από τους τόπους που λατρεύονταν, οι οποίοι λέγονταν Ίδη ή Ιδαία όρη, Κυβέλη κ.α.: «οι Φρύγες και των Τρώων οι περί την Ίδην κατοικούντες Ρέαν μεν και αυτοί τιμώσι και οργιάζουνι ταύτη, μητέρα καλούντες θεών και Αγδιστιν και Φρυγίαν Θεόν μεγάλη, από δε τον τόπων Ιδαία και Δινδυμήνην και Κυβέλη.....(Στράβων, Γεωγραφικά 10, C 469 II 12)

Β. Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΙΔΑΙΩΝ ΔΑΚΤΥΛΩΝ

Με την ονομασία «Ιδαίοι Δάκτυλοι», όπως φανερώνει η ετυμολογία της λέξης, αλλά και όπως θα δούμε πιο κάτω να λένε οι αρχαίοι συγγραφείς, ονομάζονταν οι πρώτοι κάτοικοι της οροσειράς Ίδη ή Ιδαία όρη της Κρήτης και της Μ. Ασίας που κατ' άλλους ήταν αυτόχθονες Κρήτες και από εκεί πέρασαν και σε άλλα μέρη, όπως στη Ρόδο, Φρυγία της Μ. Ασίας, Αιτωλοακαρνανία κ.α. και κατ' άλλους οι Ιδαίοι Δάκτυλοι είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Φρυγία και γι αυτό υπήρχαν όρη με την ονομασία Ίδη και στην Κρήτη και στη Μ. Ασία.

Ειδικά οι Ιδαίοι Δάκτυλοι της Κρήτης ονομάζονταν και με την ονομασία Ετεόκρητες ή Κ(ου)ρήτες > Κρήτες, επειδή ήσαν οι πρώτοι (ετεοί > τέοι, τέως κ.α.), άρα αυτόχθονες κάτοικοι της Κρήτης και αυτό σε σχέση με τους επήλυδες (επί + ήλθον, έρχομαι) Κρήτες, δηλαδή τους Αχαιοούς, Δωριείς και Πελασγούς της Κρήτης, οι οποίοι είχαν έρθει ως μετανάστες στην Κρήτη από τη Θεσσαλία (Πελασγικό Άργος), όταν έγινε εκεί ο κατακλυσμός επι Δευκαλίωνα με αρχηγό τον Τέκταμο, παππού του Μίνωα: «Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απέκτησε τον Αστέριο...». (Διόδωρος, βίβλος 4, 60)

Ο Στράβων αναφέρει ότι κατ' άλλους οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήρθαν από την Φγία στην Κρήτη και κατ' άλλους ήταν Κρήτες που πέρασαν στη Φρυγία, όμως σύμφωνα με την ερευνά του ήταν οι πρώτοι κάτοικοι της οροσειράς Ίδη ή Ιδαία όρη της Μ. Ασίας και απο εκεί πέρασαν και στην Κρήτη, οι οποίοι ήσαν οι προγονοί των Κουρητών. Ονομάστηκαν Δάκτυλοι Ιδαίοι επειδή αφενός κατοικούσαν στους Δακτύλους (= οι πρόποδες και οι κορυφές) της Ίδης > Ιδαίοι και αφετέρου αρχικά ήταν τόσοι όσα τα δάκτυλα > Δάκτυλοι, δηλαδή 5 στον αριθμό, συν πέντε οι γυναίκες τους = 10. Οι απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων ονομάζονταν Κουρήτες ή Κορύβαντες, βλέπε π.χ. Στράβων «Γεωγραφικά» (10.III C 469, 12 και 10, III C 471, 21) κ.α. Ο Στράβων λέει επίσης ότι και οι Φρύγες ήταν άποικοι από τη Θράκη (Στράβων I, C 471 16-17) και απο εκεί κάποιοι πέρασαν στην Κρήτη με τον Κύρβα όπου έκτισαν την Ιεράπυτνα κ.α., άρα Θράκες, Φρύγες και Ιδαίοι Δάκτυλοι Κρήτες ήταν ίδιας καταγωγής:

«Λένε πως ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης. Πόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι. Ο Σοφοκλής θεωρεί πως οι πρώτοι πέντε ήσαν αρσενικοί. Εφηύραν το σίδηρο και το κατεργάστηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα. Πέντε ήταν και οι αδελφές τους. Από τον αριθμό τους ονομάστηκαν Δάκτυλοι. Άλλοι τους λένε αλλιώς, ενώνοντας τα δύσκολα με τα δύσκολα και θέτουν διάφορα ονόματα και αριθμούς: Τον ένα τον λένε Κέλμι, τους άλλους Δαμναμενέα, Ηρακλή και Άκμονα. Άλλοι τους θεωρούν εντόπιους από την Ίδη, άλλοι αποίκους. Πάντως συμφωνούν ότι αυτοί πρώτοι δούλεψαν το σίδηρο στην Ίδη. Όλοι τους θεωρούν μάγους και υπηρέτες της Μητέρας των θεών που έφτασαν να ζουν στην Φρυγία, στην Ίδη. Λένε την Τρωάδα Φρυγία, επειδή Φρύγες επικράτησαν στην περιοχή, αφού ζούσαν και κοντά, τότε που αλώθηκε η Τροία. Υπονοούν μάλιστα πως απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων είναι οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Οι πρώτοι εκατό που γεννήθηκαν στην Κρήτη ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι. Απόγονοί τους αναφέρονται εννέα Κουρήτες. Ο καθένας τους έκανε δέκα παιδιά, τους Ιδαίους Δακτύλους...» (Στράβων, Γεωγραφικά 10, C 473, 22)..

Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο «Ιστορική Βιβλιοθήκη» αναφέρει ότι πέντε Κουρήτες από την Κρήτη πέρασαν, δια μέσω Ρόδου, στη Φρυγία και κατοίκησαν εκεί και αυτοί ήσαν απόγονοι εκείνων στους οποίους η Ρέα είχε αναθέσει στην Κρήτη να αναθρέψουν το Δία, όμως μερικοί λένε ότι έγινε το αντίθετο :

«λέγεται πως πέντε Κουρήτες πέρασαν σ' αυτήν (στη Χερσόνησο της Καρίας) από την Κρήτη' ετούτοι ήσαν απόγονοι εκείνων στους οποίους ανέθεσε τον Δία η μητέρα του η Ρέα να τον αναθρέψουν στα Ιδαία όρη της Κρήτης.. Πλέοντας στη Χερσόνησο με αξιόλογο στόλο, έδιωξαν από το έδαφός της του Κάρες και εγκαταστάθηκαν οι ίδιοι...» (Διόδωρος 5.60).

«Πρώτοι, λοιπόν, απ' όσους μνημονεύονται από την παράδοση, κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, όπως ονομάστηκαν..... Μερικοί, όμως, μεταξύ των οποίων

και ο Έφορος, ιστορούν πως οι Ιδαίοι Δάκτυλοι γεννήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με τον Μύγδονα....».(Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5, 64 - 65)

Ο Πausanίας στα «Ηλιακά» (Α, 5 – 8) θεωρεί τους Ιδαίους Δακτύλους Κρητικούς και τους ονομάζει: Ηρακλής, Παιωνάιος, Επιμήδης, Ιάσιος και Ίδας και συνάμα αναφέρει ότι από αυτούς ο Ηρακλής έφυγε από την Κρήτη και πήγε στην Ολυμπία όπου ίδρυσε τους Ολυμπιακούς Αγώνες(κάτι που αναφέρουν και ο Διόδωρος και ο Στράβων): «Σχετικά με τους Ολυμπιακούς αγώνες, όσοι από τους Ηλείους ασχολούνται με την αρχαιότητα λένε ότι ο Κρόνος ήταν ο πρώτος βασιλιάς στον ουρανό και πως οι άνθρωποι εκείνης της εποχής εκείνης, που ονομάζονταν χρυσή γενικά, έκτισαν ναό προς τιμή του Κρόνου στην Ολυμπία. Όταν γεννήθηκε ο Δίας, η Ρέα ανέθεσε τη φύλαξη του παιδιού στους Δακτύλους της Ίδης, οι οποίοι λέγονταν και Κουρήτες και είχαν έρθει από την Ίδη της Κρήτης. Αυτοί ήσαν ο Ηρακλής, ο Παιώνιος, ο Επιμήδης, ο Ίδας και ο Ιάσιος. Ο Ηρακλής που ήταν και μεγαλύτερος έβαλε τους αδελφούς του, κάνοντας ένα αστείο, να τρέξουν σε αγώνα και στεφάνωσε το νικητή με κλαδί αγριελιάς, που την είχαν τόσο άφθονη, ώστε στοίβαζαν φρεσκοκομμένα φύλλα και τα έστρωναν, για να κοιμούνται.....» (Πausanίας «Ηλιακά», Α, 5 - 8).

Ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» αναφέρει ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήσαν πάρεδροι (= διάκονοι, βοηθοί) της Ιδαίας Μητέρας (= η θεά Ρέα) και αυτόχθονες Κρήτες, τους οποίους γέννησε η νύμφη Αγχιάλη σε σπήλαιο της Δίκτης, στο Δικταίο Άντρο («Δικταίον ανα σπέος») , που είναι ένα από τα Ιδαία όρη της Κρήτης, πρβ:

«....Οι μόνον πλέονων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληταί, όσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταίεες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.... (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 – 1135),

Μετάφραση: «Κοντά στο ξόανο, (στο Δικταίο Όρμο της Κρήτης, οι Αργοναύτες) φτιάχναν ένα βωμό, αφού στεφανώθηκαν με φύλα της βελανιδιάς, έκαναν γιορτή για τη θυσία κι επικαλούνταν τη Μητέρα του Δινδύμου την ιερότατη, που κατοικούσε στη Φρυγία, και τον Τιτία και τον Κύλληνο, που μόνοι ανάμεσα σ' άλλους πολλούς αποκαλούνται ηγήτορες της μοίρας και της Ιδαίας Μητέρας πάρεδροι, τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, που κάποτε η νύμφη Αγχιάλη, χώνοντας τα δυο της χέρια στην οιαξιλίδα γη, τους γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης» (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 – 1135)

ΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ ΤΗΣ ΔΙΚΤΗΣ

Η οροσειρά Ίδη ή Ιδαία όρη της Κρήτης έχει τους εξής 5 δακτύλους-όρη, τα εξής: Α) Το όρος «η Δίκτη», όπου βρίσκεται το Δικταίο στο οποίο γεννήθηκαν και ανατράφηκαν αφενός ο Δίας και αφετέρου οι Ιδαίοι Δάκτυλοι. Β) Το «όρος του Διός», το οποίο επί Ενετών λεγόταν monte di Giove / Jove / Jupiter > Ιόβα και επί Τουρκοκρατίας έγινε Γιούχτας, όπου θάφτηκε ο Δίας, Η ονομασία Γιούχτας προήλθε από μεταγλώττιση στα λατινικά της φράσης του επιγράμματος που αναφέρει ο Προρφύριος ότι κατέθεσε ο Πυθαγόρας στον τάφο του Δία και έγραφε: «ώδε θανών κείται Ζάν, ον Δία κικλήσκουσιν» = Λατινικά: «HIC ZAN JACET QUEM JOVEM VOCANT» (Creta Sacra σελίδα 60). Η λέξη Jacet = κείται είναι γ' ενικό του jaceo,cui,citum = κείμαι χαμαί, εν τη κλίνη, κατάκειμαι, τέθηκα, pro patria jacent = έπεσε, πέθανε υπερ. πατρίδας. Ju(ppiter) (= Δίας) + jacet (= ενθάδε) > Jucect > Γιούχτ-ας = Δίας κείται, εννοείται ενθάδε. Γ) Ο λόφος «Πύτνα» όπου ο Κουρήτης Κύρβας, μετά που οι Κουρήτες ανέθρεψαν το Δία στο Δικταίο άντρο, έχτισε την πόλη Ιεράπυτνα. (Στράβων Ι, κεφ. Γ , C 472 , ΙΙΙ 19). Δ) Τα Λευκά όρη στη Δυτική Κρήτη και Ε) Η «Ίδα ή Ιδαίον όρος», απ' όπου πήρε την ονομασία της η οροσειρά Ίδη και που είναι και το πιο ψηλό όρος, εξ ου και Ψηλορείτης:

«Εστι δ' ορεινή και δασεία η νήσος (Κρήτη), έχει δ' αυλώνας εύκαρπους, των δ' ορών τα μεν προς δύσιν καλείται Λευκά, ου λειπόμενα του Ταύγέτου κατά το ύψος. Εν μέσω δ' εστί κατά το ευρύ

χορότατον της νήσου το Ιδαίον όρον υψηλότατον των εκεί άλλα δ' εστι πάρισα τοις Λευκοίς, τα μεν επί νότον τα δ' επί την εω λήγοντα.» (Στράβων Γεωγραφικά Ι', IV 4 c 475).

«Των δ' ορών τα μεν προς δύσιν καλείται Λευκά, ου λειπόμενα του Ταυγέτου κατά το ύψος.. Εν μέσω δ' εστί κατά το ευρύ χορότατον της νήσου **το Ιδαίον όρον** υψηλότατον των εκεί άλλα δ' εστι πάρισα τοις **Λευκοίς**, τα μεν επί νότον τα δ' επί την εω λήγοντα.» (Στράβων Γεωγραφικά Ι', IV 4 c 475).

Γ. ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ ΒΡΗΚΑΝ ΠΡΩΤΟΙ ΤΗΝ ΕΥΤΑΞΙΑ (ΝΟΜΟΥΣ), ΕΡΓΑΛΕΙΑ, ΤΕΧΝΕΣ ΚΛΠ

Το Πάριο Χρονικό και οι αρχαίοι συγγραφείς Σοφοκλής , Στράβων, Διόδωρος Σικελιώτης κ.α. αναφέρουν ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι της Κρήτης βρήκαν και κατεργάσθηκαν πρώτοι τον σίδηρο στην Ίδη της Κρήτης φτιάχνοντας τα πρώτα εργαλεία και επίσης ότι οι Κουρήτες της Κρήτης πρώτοι βρήκαν πολλά χρήσιμα πράγματα για τους ανθρώπους, όπως την ευταξία(τους νόμους) , την τέχνης του κυνηγίου, την εξημέρωση των άγριων ζώων ζώων κ.α. και γενικά τον πολιτισμό, πρβ:

«Ο Σοφοκλής θεωρεί πως οι πρώτοι πέντε ήσαν αρσενικοί. Εφηύραν το σίδηρο και το κατεργάσθηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα. (Στράβων, Γεωγραφικά 10, C 473, 22)..

«Αφ' ου Μίνως (ο πρώτος) εβασίλευσε και Κυδωνίαν ώκισε και σίδηρος ευρέθη εν τη Ίδη ευρόντων των Ιδαίων Δακτύλων Κέλμιος (και Δαμναμενέως), βασιλεύοντος Αθηνών Πανδίωνος». (Παριο Χρονικό (Επ. XL)

«Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες..... Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους έγιναν οι Κουρήτες, ... Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκεντρώσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγίου, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά ήταν και οι πρώτοι που δίδαξαν την ομόνοια και κάποια ευταξία στην κοινωνική ζωή. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε το Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... . (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική Βιβλιοθήκη 5,64-66)

Δ. ΤΟ ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΣΩΜΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ

Με την ονομασία «Ιδαίοι Δάκτυλοι», σύμφωνα με τους αρχαίους συγγράφεις, βλέπε: Διονύσιος Αλικαρνασσεύς («Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Livre/Λόγος 2 LXX, 3-5), Πλούταρχος («Βίοι Παράλληλοι 1 «Νουμάς XV,19)» κ.α., ονομάζονταν επίσης το ιερατικό σώμα (οι ιερείς, οι διάκονοι, οι νεωκόροι κλπ) που τελούσε τις τελετές (λειτουργίες, εορτές) κλπ στα ιερά της Θεάς που στην Κρήτη λεγόταν Ρέα και στη Μ. Ασία Κυβέλη (= τη μάνα του Δία, η οποία ήταν κάτι όπως η Παναγία, η μάνα του Χριστού στο Χριστιανισμό), το οποίο αφενός αντέγραψαν οι Ρωμαίοι και άλλοι λαοί και αφετέρου διακρίνονταν σε πολλούς κλάδους-αιρέσεις, οι κυριότεροι των οποίων ήσαν οι Κουρήτες, οι Κορύβαντες, οι Κύρβαντες, οι Τελχίνες κ.α.

ΤΟ ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΣΩΜΑ SALLI ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ - ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΤΩΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ - ΠΡΟΕΡΧΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΤΩΝ ΙΔΑΙΩΝ ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ο Πλούταρχος στο «Βίοι Παράλληλοι 1 «Νουμάς (XV,19)», αναφέρει ότι οι «Σάλιοι» ήταν μια από τις δυο ιερατικές τάξεις των Ρωμαίων που ίδρυσε ο Νουμάς Πομπήλιος (753-673 π.Χ.) κατά μίμηση των Ιδαίων Δακτύλων της Κρήτης. Μάλιστα ο Πλούταρχος αναφέρει επίσης ότι ο Νουμάς, που ήταν ο δεύτερος βασιλιάς (ο πρώτος βασιλιάς ήταν ο Ρωμύλος) της Ρώμης που γεννήθηκε την ημέρα της ίδρυσης της Ρώμης (παραδοσιακά, 21 Απριλίου 753 π.Χ.), ήταν στην καταγωγή Σαβίνος, μια από της φυλές της αρχαίας Ρώμης, η οποία κατάγονταν από τους Λακεδαιμονίους της Ελλάδος, άρα ελληνικής καταγωγής:

«Άλλως δε ήτον ο Νουμάς κατά το γένος εκ Σαβίνων, και οι Σαβίνοι θέλουσιν ότι κατάγονται εκ Λακεδαιμονίων». Πολλὰς δε και άλλας εισήγαγεν ο Νουμάς ιεράς τάξεις, εξ ων δυο θ' αναφέρω, την των Σαλίων και την των Φιτιαλίων, οίτινες προπάντων εμφανίζουσι του ανδρός ευσέβειαν. Εκ τούτων οι Φιτιάδιοι ήσαν ειρηνοφύλακες τινές, και, ως εμεί φαίνεται, έλαβον και το όνομα αυτό από της πράξεως, διότι δια λόγου επαύον τα φιλονεικίας, και δεν άφηνον να γίνει εκστρατεία, πριν ή εξαντληθή πάσα δικαιοσύνης ελπίς. Διότι ειρήνην ονομάζουσι οι Έλληνες όταν διαλύσως τα προς αλλήλους διαφοράς δια λόγου και ουχία δια βίας.....Τους δε Σαλίους ιερείς λέγεται ότι εκ τοιαύτης εσύστησεν αφορμής. Κατά το όγδοον έτος της βασιλείας του (Νουμά) νόσος λοιμική εις την Ιταλία, ενέσκηψε και εις την Ρώμην. Οι άνθρωποι ήσαν πλήρεις αθυμίας, όταν, ως διηγούνται, χαλκή ασπίς εξ ουρανού καταφερόμενη, έπεσεν εις του Νουμά τας χείρας..... Τούτων (των ασπίδων = έντεκα αντίγραφα που έγιναν κατά διαταγή του Νουμά, για να προστατεύσουν την ταυτότητα της ιερής ασπίδας, ο οποίος προφήτεψε ότι όσο προστατευόταν αυτή η ασπίδα, ο λαός θα είναι ο κυρίαρχος λαός της γης) λοιπόν φυλακας και επιμελητάς εγκατέστησε τους Σαλίους ιερείς, Σάλιοι δ' ωνομάστησαν ουχί, ως τινες μυθολογούσιν εκ Σαμοθράκης τινός ανδρός ή Μαντινέως (από τη Μαντινεία της Αρκαδίας), καλουμένου Σαλίου, όστις πρώτος edίδαξεν τον ένοπλον χορόν, αλλά μάλλον εξ αυτού του χορού, διότι είναι πηδηκτός, τον χορεύουν δε διερχόμενοι την πόλιν, όταν κατά το Μάρτιον μήνα λαμβάνωσι τα ιεράς ασπίδας..... Διότι μυθολογούσιν ότι εις τον Αβεντίνον λόφον, όστις δεν ήτον εισέτι μέρος της πόλεως ουδέ κατοικούμενον, αλλ είχε πηγάς άφθονους και πεδιάδας σκιεράς, ήρχοντο δυο δαίμονες, ο Πίκος και ο Φαύνος, οίτινες κατά τα λοιπά δύνανται να θεωρηθώσι ως σχέσιν έχοντες προς των Σατύρων το γένος ή των Πανών, περιήρχοντο όμως την Ιταλία σοφίζόμενοι, ως προς την ενέργειαν και την δύναμιν των φαρμάκων και ως προς τας θείας μαγείας, τα αυτά όσα οι υπο των Ελλήνων ονομαζόμενοι Ιδαίοι Δάκτυλοι. Τούτους λέγουσι ότι υπέταξεν ο Νουμάς, συγκεκράσας οίνον και μέλι, εις την κρήνην αφ ης συνήθως έπινον.... (Πλούταρχου, Βίοι Παράλληλοι I, Νουμάς XV 19 μετάφραση Αλέξανδρος Ραγκαβής

Ομοίως ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς στη «Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» (Βιβλίο II, LXX) αναφέρει ότι το ιερατικό σώμα των Σαλίων των Ρωμαίων προέρχεται από αυτό των Κουρητών της Κρήτης και των οποίων το όνομα (το «σάλιοι», Salli) προέρχεται από μεθερμηνεία στη γλώσσα τους του ονόματος των Κουρητών (στα λατινικά salire – saltare = κινούμε ρυθμικά, χορεύω, όπως ο Κουρήτης):

«Και τους καλούμενους άπικας επικείμενοι ταις κεφαλαίς, πέλους υψηλούς εις σχήμα συναγομένους κωνοειδές, ους Έλληνες προσαγορεύουσι κυρβασίας. Περéζωστα δ' έκαστος αυτών ξίφος και τη μεν δεξιά χειρί λόγχην ή ράβδον, ή τι τοιούθ έτερον κρατεί. Τη δ' ευωνύμω κατέχει πέλτην Θρακίαν. Η δ' εστί ραβδοειδεί θυρεώ στενωτέρους έχοντι τους λαγόνας εμφορής, οιας λέγονται φερειν οι τα Κουρήτων παρ' Έλλησιν επιτελούντες ιερά. Και εισίν οι σάλιοι, κατά γουν την εμην γνώσιν Ελληνικώς μεθερμηνευθέντες ονόμασιν Κούρητες, υφ ημών μεν από της ηλικίας ούτως ωνομασμένοι παρά τους κούρους, υπό δε Ρωμαίω, από της συνόμου κινήσεως, το γαρ εξάλλεσθαι τε και πηδάν

σαλίρε υπ αυτών λέγεται..... (Διονύσιος Αλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Livre/Λόγος 2 LXX, 3-5).

Ε. ΟΙ ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ

Με την ονομασία «Ιδαίοι Δάκτυλοι», συμφωνά με του αρχαίους συγγραφείς: Απολλώνιος Αργοναυτικά (Α 1125 – 1135), Στράβων (10, C. 467, III 7-8) κ.α. ονομάζονταν επίσης εκείνοι που ακολουθούσαν τη θεά Ρέα και τη βοηθούσαν στο έργο της και οι οποίοι ήταν τα πνεύματα των πρώτων Ιδαίων Δακτύλων που εν ζωή είχαν εφεύρει χρήσιμα πράγματα για τη ζωή των ανθρώπων, ήτοι τα εργαλεία, την ευταξία κ.α., όπως είδαμε πιο πριν, και ως εξ αυτού είχαν ανακηρυχθεί δαήμονες > δαίμονες. Ειδικότερα οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν αφενός ότι και οι θεοί έχουν συμβούλους ή άλλως πάρεδρους κ.α., για να τους βοηθούν στο έργο τους και αφετέρου ότι οι ίδιοι οι θεοί και οι ακόλουθοι σύμβουλοί τους είναι δαίμονες. Η λέξη δαίμονες αρχικά σήμαινε οι δαήμονες > δαίμονες (απο το δάω = με αναδιπλασιασμό διδάω ή διδάσκω > διδαχή, δαήμονες - δαίμονες = οι δασκαλεμένοι, άρα οι ειδήμονες, οι γνώστες) και όχι οι αδαιίς, όπως αναφέρει ο Πλάτωνας στον "Κρατύλος" (398-398c). Μετά, απο τον Πλάτωνα και εξής, η λέξη «δαίμων» σήμαινε ο ειδήμων με κακές προθέσεις, ο πανούργος, άρα ο κακός, ο πονηρός. σύμβουλος κ.α. Οι δαίμονες (ειδήμονες) διάκονοι (βοηθοί) που αποτελούσαν την ακολουθία της μητέρας των θεών, της θεάς Ρέας ή άλλως Κυβέλης, της μάνας του Δία (= η Παναγία στη Θρησκεία των Ολύμπιων Θεών), καλούνταν Ιδαίοι Δάκτυλοι, Κουρήτες και Κορύβαντες, οι οποίοι ήταν κάποιοι από τους νέους των Ιδαίων Δακτύλων. Οι δαίμονες (ειδήμονες) διάκονοι (βοηθοί) του θεού Διόνυσου λέγονταν Σάτυροι, Βάκχες, κ.α., οι οποίοι βοηθούσαν το θεό αυτό στη σάτιρα, στη χαρά κλπ.

ΣΤ. ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ ΚΡΗΤΗΣ, ΦΡΥΓΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ

Ο Στράβωνας αναφέρει ότι βρίσκει, ύστερα από έρευνα που έκανε, ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι (Κουρήτες και Κορύβαντες) ήταν θρακικής καταγωγής, γιατί αφενός οι Φρύγες ήταν άποικοι από τη Θράκη που ζούσαν στην Τρωάδα (βλέπε Στράβων 10.III,16 C 471) και γι αυτό η Τρωάδα λεγόταν και Φρυγία και αφετέρου οι Κουρήτες της Κρήτης ήταν άποικοι από τη Φρυγία, απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων, οι οποίοι είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Φρυγία συνοδεύοντας τη Ρέα προκειμένου να την επικουρήσουν στη γέννηση και ανατροφή του Δία και ως εξ αυτού μετονομάστηκαν Κουρήτες κλπ (βλέπε Στράβων 10.III,19 C 471).

«Ο Ησίοδος αναφέρει πως ο Εκάτερος και η κόρη του Φορωνέα γέννησαν πέντε κόρες και από αυτές βγήκαν, οι Νύμφες οι Σάτυροι και οι Κουρήτες. Ο συγγραφέας της Φορωνίδας (= ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος) αναφέρει τους Κουρήτες ως αυλητές και Φρύγες. Άλλοι τους λένε εντόπιους και με χάλκινες ασπίδες. Άλλοι λένε τους Κορυβάντες Φρύγες, κι όχι τους Κουρήτες. Τους θεωρούν Κρητικούς και λένε ότι πρώτοι αυτοί στην Εύβοια φόρεσαν χάλκινα όπλα. Γι αυτό και τους είπαν Χαλκιδαίς. Άλλοι λένε πως οι Τιτάνες έδωσαν στη Ρέα ένοπλους διακόνους από τη Βακτριανή ή κατ' άλλους από την Κολχίδα, τους Κορύβαντες. Στα Κρητικά κείμενα οι Κουρήτες λέγονται τροφοί του Δία και φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήταν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβα(ντα)ς, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυπνα, έδωσε αφορμή στους Πρασίους να λένε ανάμεσα στους Ρόδιους ότι οι Κορύβαντες ήταν δαίμονες, παιδιά του «Ήλιου και της Αθηνάς.

Κάποιοι λένε τους Κορύβαντες παιδιά του Κρόνου κι άλλοι παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους.....»..... (Στράβων, Γεωγραφικά βιβλίο Ι', σ 472, ΙΙΙ, 19).

Οι Τελχίνες, σύμφωνα με τους μύθους των Ροδίων (Διόδωρος Σικελιώτης 5, 55), καλούνταν οι πρώτοι κάτοικοι της Ρόδου, οι οποίοι θεωρούνταν γιοι της Θάλασσας και οι εφευρέτες κάποιων τεχνών. Κόρη του Ποσειδώνα και της Αλίας, αδελφή των Τελχίνων, ήταν η Ρόδος από την οποία πήρε το νησί το όνομά του. Ο Απολλόδωρος (Γ, 1-2) αναφέρει επίσης ότι Ροδίτισσα ήταν και η Πασιφάη, η σύζυγος του Μίνωα. Ήταν κόρη του Ήλιου και της νύμφης Περσηίδος.

ΙΙ. ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ

Με την ονομασία Κουρήτες, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, καλούνταν αρχικά η ομάδα από νεοσύλλεκτους στρατιώτες των Ιδαίων Δακτύλων της Κρήτης (= οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης) που επικύρησαν στη γέννηση, στη φύλαξη και στην ανατροφή του Δία στο Δικταίο Άντρο της Κρήτης.

«Οργισθείσα δε επί τούτοις Ρέα παραγίνεται μεν εις Κρήτην, σπηνίκα τον Δία εγκυμονούσα εύγχανε, γεννά δε εν τω άντρω της Δίκτης Δία και τούτον μεν δίδωσι τρέφεσθαι **Κούρησί τε** και ταις Μελισσέωσι παισί νύμφαις, Αδραστεία τε και Ίδη. αὐται μεν ουν τον παῖδα έτρεφον τω της Αμαλθείας γάλακτι, οι δε Κούρητες ένοπλοι εν τω άντρω το βρέφος φυλάσσοντες τοις δόρασι τας ασπίδας συνέκρουον, ίνα μη της του παιδός φωνής ο Κρόνος ακούσῃ. Ρέα δε λίθον σπαργανώσασα δέδωκε Κρόνω καταπιείν ως τον γεγεννημένον παῖδα». (Απολλόδωρος Α, 1, 6 - 7),

«ων ο μεν Ομιλήτης έφη γενέσθαι του Διός και φοιτών (ο Μίνως) εις το Δικταίο Όρος, εν ω τραφήναι τον Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων νεογνόν όντα, κατέβαινεν εις το ιερόν Άντρο και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέφαινεν παρά του Διός λαμβάνειν». (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, Ρωμαϊκή Αρχαιολογία Β, LXI 2)

«...έμπαιν εις ώμους τετραμμένοι' εις ετεόν γε Κρήτηθεν κείναι γε Διός μεγάλου ίότητι ουρανόν εισανέβησαν, ο μιν τότε κουρίζοντα Δίκτω εν ευώδει όρεος σχεδόν Ιδαίοιο άντρω εγκατέθεντο και έτρεφον εις ενιαυτόν, Δικταίοι Κούρητες ότε κρόνον εψεύσαντο... (Άρατος Φαινόμενα 30 - 50)

Ακολούθως οι Κουρήτες έγιναν ιερατικό σώμα (ιερείς, διάκονοι, νεωκόροι κ.α.), στην Κρήτη και άλλα μέρη, καθώς μας πληροφορούν ο Σταβωνας (Στράβων 10, C. 467, ΙΙΙ 7-8), ο Πλούταρχος στο «Βίοι Παράλληλοι 1 «Νουμάς (XV, 19)», ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία Βιβλίο ΙΙ, LXX) κ.α., του οποίου οι ιερείς εν ζωή τελούσαν τις τελετές της Θεάς Ρέας και μετα θάνατο θεωρούνταν δαίμονες, λόγω του ότι εν ζωή ήταν δαήμονες-δαίμονες (βλέπε «Δαίμονες Ιδαίοι Δάκτυλοι») και ως εξ αυτού είχαν επινόηση χρήσιμα πράγματα για τον άνθρωπο, όπως τα εργαλεία, το χορό κ.α.

Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει ότι κατά το μύθο των Ατλάντιων της Λιβύης, υπήρχαν δυο βασιλιάδες με το όνομα Δίας, ο δικός του, που ήταν οικουμενικός, και ένας άλλος που ήταν τοπικός βασιλιάς της. Γυναίκα του βασιλιά της Κρήτης Δία ήταν η Ιδαία και από την οποία απέκτησε τους Κουρήτες, **όμως οι Κρητικοί δεν συμφωνούν με αυτό το μύθο:** «Κρόνος, σύμφωνα με τον μύθο, που ήταν αδελφός του Άτλαντα και διακρινόταν για την ασέβεια και την πλεονεξία του, παντρεύτηκε την αδελφή του Ρέα, από την οποία απέκτησε τον Δία που αργότερα προσονομάστηκε Ολύμπιος. Είχε υπάρξει όμως και άλλος Δίας, αδελφός του Ουρανού, που βασίλευσε στην Κρήτη, υπολειπόμενος κατά πολύ σε δόξα από τον μεταγενέστερο. Αυτός, λοιπόν, βασίλευσε σ' ολόκληρο τον κόσμο, ενώ ο προγενέστερος, που ήταν κύριος μόνο του προαναφερθέντος νησιού, απέκτησε δέκα γιους, τους ονομαζόμενους Κουρήτες- ονόμασε, επίσης, το νησί από τη

γυναίκα του Ιδαία, όπου και τάφηκε μετά τον θάνατο του, ενώ ο τόπος που δέχτηκε τη σορό του επιδεικνύεται μέχρι την εποχή μας. Οι Κρήτες, όμως, δεν συμφωνούν με την παραπάνω μυθολογία, και θα περιγράψουμε τη δική τους αναλυτικά όταν θα μιλήσουμε για την Κρήτη" (Διόδωρος 3.61)

ΣΤΡΑΒΩΝ («ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ») ΚΟΥΡΗΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΥΡΥΒΑΝΤΕΣ

Ο Στράβων (10, C. 467, III 7-8) αναφέρει ότι οι Κουρήτες ήταν χορευταράδες και δαίμονες, οι οποίοι δεν ήταν μόνο διάκονοι των θεών, αλλά τους θεώρησαν και τους ίδιους θεούς και ότι ο Ησίοδος αναφέρει πως ο Εκάτερος και η κόρη του Φαρωνέα γέννησαν πέντε κόρες. Από αυτές βγήκαν Νύμφες, των βουνών οι θεές και μια γενία μηδαμινών Σατύρων και άπραγων, και οι Κουρήτες, φιλοπαίγμονες Θεοί, χορευταράδες. Κατ' άλλους, λέει ο Στράβων, οι Κορύβαντες ήσαν παιδιά του Κρόνου και κατ' άλλους παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους. Αναφέρει επίσης ότι για τους Κουρήτες και τους Κορύβαντες λέγονται πάρα πολλά, που άλλα από αυτά είναι λάθος, άλλα μηρερδεμένα κ.α. Συγκεκριμένα ο Στράβωνας λέει τα εξής:

«7. Αυτοί που μας παρέδωσαν τις αρχαίες παραδόσεις των Φρυγών και των Κρητών θεωρούν τους Κουρήτες πνεύματα ή βοηθούς των θεών. Άλλοτε εμφανίζονται μπλεγμένοι σε μερικές μυστικές ιερουργίες κι άλλοτε σχετίζονται με το μέγαλμα του Δία, όταν ήταν μωρό, στην Κρήτη. Ακόμη, με τις οργιστικές τελετές στη Φρυγία προς τιμή της Μητέρας των Θεών, καθώς και στην Ίδη της Τρωάδας γης. Η ποικιλία των αφηγήσεων είναι τόσο μικρή, ώστε μερικοί ταυτίζουν τους Κουρήτες με τους Κορύβαντες, τους Καβείρους, τους Ιδαίου δακτύλους και τους Τελχίνες, μερικοί τους θεωρούν συγγενείς μεταξύ τους και τους διαφοροποιούν αντιδιαστέλλοντας μικρές μεταξύ τους διαφορές. Μιλώντας γενικά και περιληπτικά, τους εμφανίζουν όλους να κατέχονται από ιερό ενθουσιασμό, ν' ακολουθούν τη μανία του Βάκχου και, λειτουργώντας στις ιερές τελετές ως διάκονοι, να εμπνέουν τρόπο (να εκπλήσουν κατ τις ιερουργίες) με πολεμικούς χορούς, γεμάτους θόρυβο, κρότους, κύμβαλα, τύμπανα και κλαγγή όπλων, αλλά και ήχους αυλού και μεγάλες κραυγές. («Ενθουσιαστικούς τινάς και βακχικούς, και ενοπλίω κινήσει μετα θορύβου, και φόφου, και κυμβάλων, και τυμπάνων, και όπλων, έτι δ' αυλού, και βοής, εκπλήσσοντας κατά τας ιερουργίας εν σχήματι διακόνων»)

8. Καθώς οι ιστορικοί, εξαιτίας της ταύτισης του ονόματος των Κουρήτων με όλους, τοποθέτησαν ανάμοια πράγματα σε ένα, εγώ δεν θα διστάσω να μιλήσω εκτενώς γι αυτά τα θέματα σε ένα είδος παρέκβασης, προσδιορίζοντας με ιστορικό τρόπο τα χαρακτηριστικά τους. Μερικοί ιστορικοί θέλουν να συσχετίζουν τα χαρακτηριστικά τους κι ίσως να έχουν κάποιο δίκιο. Λένε για παράδειγμα ότι οι Κουρήτες της Αιτωλίας πήραν το όνομα, επειδή ντύνονταν θηλυπρεπώς, όπως οι κόρες («θηλυστολούντας γαρ ως αι κόραι»), υπάρχουν επομένως πολλοί τρόποι να ετυμολογηθεί η λέξη «Κουρήτες». Εύλογο επίσης είναι πως ο χορός με όπλα άρχιζε πρώτα από αυτούς που φρόντιζαν τα μαλλιά και τη στολή τους και γι αυτό τους είπαν Κουρήτες, και ο χορός έδωσε αφορμή σε άλλους, πιο πολεμικούς ανθρώπους, που περνούσαν ενόπλιως τη ζωή τους, να χορεύουν, οπότε τους είπαν κι αυτούς Κουρήτες. Εννοώ εκείνους που συναντήσαμε στην Εύβοια, στην Αιτωλία και στην Ακαρνανία. Ακόμη και ο Όμηρος Κουρήτες αποκάλεσε τους νέους στρατιώτες («Και Όμηρος δε τους νέους στρατιώτας ούτω (Κουρήτες) προσηγόρευσε»): Διάλεξε τους άριστους κουρήτες απ όλους τους Αχαιοούς, φερε τα δώρα από το ταχύ καράβι, όσα στον Αχιλλέα χτες υποσχεθήκαμε (κρινάμενοι κούρητεςν αριστήας Παναχαιών...). Και πάλι: «Φέραν τα δώρα κουρήτες Αχαιοί («δώρα φέρον κούρητες Αχαιοί»)»(Στράβων 10, C. 467, III 7-8).

«12. Οι Βερέκυνθες, πάλι, ένα γένος των Φρυγών, και γενικά οι Φρύγες και από τους Τρώες οι κάτοικοι της Ίδης τιμούν και γιορτάζουν τη Ρέα με οργιαστικές τελετές. Την αποκαλούν Μητέρα των θεών και Άγδιστι και Φρυγία Μεγάλη, θεά. Από τα τοπωνύμια την αποκαλούν Ιδαία, Δινδύμη, Σιπυλήνη, Πεσσινουντίδα, Κυβέλη και Κυβήβη. (Ρέαν μεν και αυτοί τιμώσι και οργιάζουσι ταύτη, μητέρα καλούντες θεών και Άγδιστιν και Φρυγίαν Θεόν μεγάλη, από δε τον τόπων Ιδαία και Δινδυμήνην και Κυβέλην). Ο Έλληνες αποκαλούν τους διακόνους της Κουρήτες, όχι από τον ίδιο μύθο με τον Κρητικό, αλλά τους θεωρούν ως ιδιαίτερο είδος βοηθών αντίστοιχων με τους Σατύρους. Τους

ίδιους αποκαλούν Κορύβαντες («τους δ' αυτούς και Κορύβαντας καλούσι».....
.....(Στράβων 10, C. 467, III 12).

Ακολουθώς ο Στράβων αναπτύσσει το τι ίσχυε πραγματικά, σύμφωνα με την έρευνά του και τέλος καταλήγει λέγοντας και τα εξής:

«19. Θα μπορούσε κάποιος ν' ανακαλύψει επιπλέον πράγματα σχετικά με τους δαίμονες και την ποικιλία των ονομάτων τους, ότι δεν ήταν μόνο διάκονοι των θεών, αλλά τους θεώρησαν και τους ίδιους θεούς.

Ο Ησίοδος αναφέρει πως ο Εκάτερος και η κόρη του Φαρωνέα γέννησαν πέντε κόρες: Από αυτές βγήκαν Νύμφες, των βουνών οι θεές και γενιά μηδαμινών Σατύρων και άπραγων, και οι Κουρήτες, φιλοπαίγμονες Θεοί, χορευταράδες.

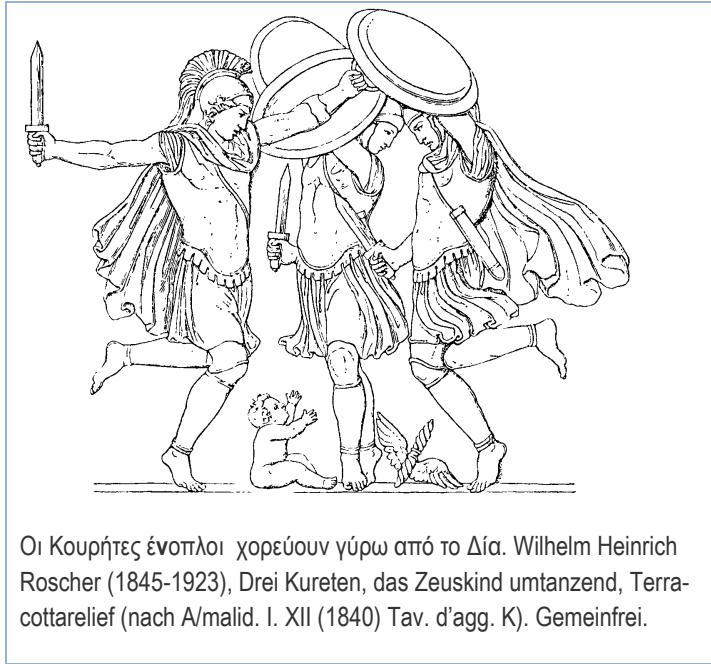
Ο συγγραφέας της Φαρωνίδας αναφέρει τους Κουρήτες ως αυλητές και Φρύγες. Άλλοι τους λένε εντόπιους και με χάλκινες ασπίδες. Άλλοι λένε τους Κορύβαντες Φρύγες κι όχι τους Κουρήτες. Τους θεωρούν Κρητικούς και λένε ότι αυτοί πρώτοι στην Εύβοια φόρεσαν χάλκινα όπλα. Γι αυτό και ονομάστηκαν Χαλκιδείς. Άλλοι λένε πως οι Τιτάνες έδωσαν στη Ρέα ένοπλους διακόνους από τη Βακτριανή ή κατ' άλλους από την Κοχλίδα, τους Κορύβαντες.

Στα Κρητικά κείμενα, οι Κουρήτες λέγονται του Διός οι τροφοί και οι φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήσαν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβας, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυτνα (Κύρβαντα δε τούτον εταίρον Ιεραπύτνης όντα κτίστην), έδωσε αφορμή στους Πραισίους να λένε ανάμεσα στους Ροδίους ότι οι Κορύβαντες ήταν δαίμονες, παιδιά του Ήλιου και της Αθηνάς. Κάποιοι λένε τους Κορύβαντες παιδιά του Κρόνου κι άλλοι παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους. Πήγαν στη Σαμοθράκη, που παλαιά λεγόταν Μελίτη, και οι τελετές τους είναι απόκρυφες.

20. Ο Σκήψιος, που μάζεψε τους μύθους δεν τα δέχεται αυτά..... Άλλοι θεωρούν τους Κουρήτες διακόνους της Εκάτης, ταυτόσημους με τους Κορύβαντες. Ο Σκήψιος αναφέρει επίσης, σε αντίθεση με τον Ευρυπίδη, ότι οι γιορτές της Ρέας δεν επιχωρίζουν μήτε είναι σεβαστές στην Κρήτη. Υπάρχουν μόνο στη Φρυγία και στην Τρωάδα. Όσοι λένε το αντίθετο μάλλον κάνουν μυθολογία παρά ιστορία, αν και η συνωνυμία μερικών τόπων τους κάνει να πέφτουν σε παρόμοια λάθη. Ίδη βουνά υπάρχουν στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Ίδη βουνά υπάρχουν στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και ιεράπυτνα η πόλη. (Ίδη γαρ το όρος το τε Τρωικόν και το Κρητικόν, και Δίκη τόπος εν τη Σκηψία και όρος εν Κρήτη. Της δε Ίδης λόφος Πύτνα ... αφ ου Ιεράπυτνα η πόλις)......

21. Ο Σκήψιος θεωρεί πιθανό Κουρήτες και Κορύβαντες να είναι οι ίδιοι, οι «κόροι» που εκτελούσαν τον πολεμικό χορό για τις τελετές της Μητέρας των θεών, οι ίδιοι που ονομάστηκαν Κορύβαντες από το ότι έβγαιναν να χορέψουν χτυπώντας το κράνος τους όπως βάδιζαν ρυθμικά («κορύπποντας ββαίνειν ορχηστικώς», κόρυς = το κράνος, η περικεφαλαία) και τους οποίους ο ποιητής (= ο Όμηρος, Οδύσσεια Θ 250) τους λέει ανθρώπους που βαδίζουν ρυθμικά «βητάρμονες). Ελάτε τώρα οι καλύτεροι Φαίακες που βαδίζεται ρυθμικά»(Οδύσεια Θ 204). Κι επειδή οι Κορύβαντες χόρευαν και μάλιστα με ένθεη μανία, λέμε «κορυβαντιώντες» όσους κινούνται φρενιασμένα. (Στράβων 10, C 473 III 21)

22. Λένε πως ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης. Πόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι. Ο Σοφοκλής θεωρεί πως οι πρώτοι πέντε ήσαν αρσενικοί. Εφηύραν το σίδηρο και το κατεργάστηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα. Πέντε ήταν και οι αδελφές τους. Από τον αριθμό τους ονομάστηκαν Δάκτυλοι. Άλλοι τους λένε αλλιώς, ενώνοντας τα δύσκολα με τα δύσκολα και θέτουν διάφορα ονόματα και αριθμούς: Τον ένα τον λένε Κέλμι, τους άλλους Δαμναμενέα, Ηρακλή και Άκμονα. Άλλοι τους θεωρούν εντόπιους από την Ίδη, άλλοι αποίκους. Πάντως συμφωνούν ότι αυτοί πρώτοι δούλεψαν το σίδηρο στην Ίδη. Όλοι τους θεωρούν μάγους και υπηρέτες της Μητέρας των θεών που έφτασαν να ζουν στην Φρυγία, στην Ίδη. Λένε την Τρωάδα Φρυγία, επειδή Φρύγες επικράτησαν στην περιοχή, αφού ζούσαν και κοντά, τότε που αλώθη-κε η Τροία. Υπονοούν μάλιστα πως απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων είναι οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Οι πρώτοι εκατό που γεννήθηκαν στην Κρήτη ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι. Απόγονοί τους αναφέρονται εννέα Κουρήτες. Ο καθένας τους έκανε δέκα παιδιά, τους Ιδαίους Δακτύλους.»>> (Στράβων, Γεωγραφικά 10, C 472 -473, III 20 -22)

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΟΥΡΗΤΕΣ

Η ονομασία «κουρήτες» παράγεται από το ουσιαστικό «κόροι ή κούροι» (= το αρσενικό του «αι κόραι» > οι κόρες), καθώς λένε οι αρχαίοι συγγραφείς: << Και εἰσιν οἱ Σάλιοι κατὰ γουν τὴν ἐμὴν γνώμην Ἑλληνικῶ μεθερμηνευθέντες ὀνόματι Κουρήτες, ὑφ' ἡμῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἡλικίας οὕτως ὠνομασμένοι παρά τοὺς κούρους, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς συντόνου κινήσεως. Τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαί τε καὶ πηδάν σαλίρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστάς, ἐπεὶ καὶ τούτοις πολὺ τὸ ἄλμα καὶ σκίρτημα ἐνεστί, παράγοντες ἀπὸ τῶν σαλίων τὸ ὄνομα σαλτάτωρας καλοῦσιν...»(Διονύσιος Αλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Livre/Λόγος 2 LXX, 3-5).

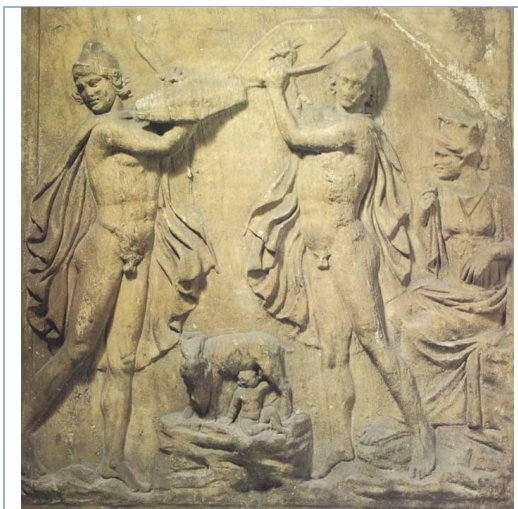
Ο Στράβωνας αναφέρει ότι στην Κρήτη με την ονομασία Κουρήτες καλούνταν οι «κούροι» που είχαν αναλάβει τη νιότη του Δία και μετά οι νέοι (κούροι) που στις τελετουργίες για το Δία μιμούνταν τον ένοπλα χορό των Κουρητών, παριστάνοντας το μύθο της γέννησης του Δία και αυτό αφενός γιατί ήσαν νέοι («δια το νέοι») και αφετέρου γιατί ήσαν «κόροι («και κόροι όντες» = νεοσύλλεκτοι στρατιώτες, όπως είχε πει πιο πριν στο εδάφιο Στράβων 10 III C 467,9) και ως τέτοιοι υπηρέτησαν τη νιότη του Δία:

«Στην Κρήτη δεν υπήρχαν μόνον αυτά αλλά και τελετουργίες για το Δία με οργιαστική λατρεία και με διακόνους, ωσάν αυτούς που βρίσκονται στην υπηρεσία του Διονύσου, δηλαδή οι Σάτυροι,. Τους έλεγαν Κουρήτες και ήταν νέοι άνθρωποι που απέδιδαν ένοπλη κίνηση με χορευτικό βήμα, παριστάνοντας το μύθο της γέννησης του Δία, όπου παίζουν τον Κρόνο που συνήθιζε να κατατρώγει τα παιδιά του, μόλις γεννιόνταν και τη Ρέα να παλεύει να κρύψει τους πόνους της γέννας, να γεννήσει το παιδί και να το κρύβει προσπαθώντας να γλυτώσει τη ζωή του με κάθε τρόπο. Λένε ότι γι αυτό (η Ρέα) πήρε βοηθούς τους Κουρήτες, που με τα τύμπανα και παρόμοιους ήχους, τον ένοπλο χορό και θόρυβο περιστοίχισαν τη θεά και τρόμαξαν τον Κρόνο, ώστε να πάρουν το παιδί, χωρίς να το καταλάβει. Μετά έθρεψαν και μεγάλωσαν το παιδί (το Δία). Κουρήτες, λοιπόν, ονομάστηκαν επειδή ήταν «νέοι και κόροι όντες» και πρόσφεραν αυτήν την (ένοπλη) υπηρεσία, αλλά και γιατί φρόντισαν (κουροτρόφησαν, επικούρησαν, κούριζαν) τη νιότη του Δία. Υπάρχουν και οι δυο εκδοχές» («... ώσθ' οι

Κουρήτες ήτοι δια το νέοι και κόροι όντες υποουργείν ή δια το κουροτροφείν τον Δία, λέγεται γαρ αμφοτέρως ταύτης αξιώθηκαν προσηγορίας.», Στράβων 10, 469, 11)

Ειδικότερα η ονομασία «Κουρήτες» παράγεται από το «ουσιαστικό «κούροι» (= οι νέοι, οι γιοί, το αρσενικό του «αι κόραι» > οι κόρες, κούριος > κύρης = ο πατέρας) απ' όπου: νεωκόροι (ναός + κόροι ή κούροι), επίκουροι, Διόσκουροι κ.α. και η ονομασία κούροι απο το ρήμα (επι)κουρώ = λατινικά curo,ae (= φροντίζω, διατρέφω, προστατεύω, φυλάσσω, επιμελώ....). Ειδικότερα από το κείρω > (επι)κουρώ > Κουρήτης, κάτι όπως και κυβερνάω-ώ > κυβερνήτης, πλανάω-ώ - πλανήτης, αλόω-ώ > αλήτης, διαβάω-ώ > διαβήτης κλπ, οπότε Κουρήτης = είτε αυτός που επιμελεί, φροντίζει, φυλάσσει, διατρέφει κλπ κάτι είτε αυτός που διατρέφεται, επιμελείται κλπ. Στην κυριολεξία η λέξη κούρος, σύμφωνα με το Στράβωνα, σημαίνει και ο κουρεμένος, ο μη άκουρος και στο Όμηρος Κουρήτες = οι νεοσύλλεκτοι στρατιώτες, επειδή κουρεύονται, Οι λέξεις κούρος, κουρεύω κ.α. παράγονται από το ρήμα «κείρω» = επιμελούμαι, φροντίζω. Κ(ο)ύριος > Κύρης = αυτός που επιμελείται τους κούρους, ο πατέρας, κουρά = η φροντίδα (δέρματος ή μαλλιών), κουρεύω = φροντίζω (τα μαλλιά). Κρητικά κουράδι = κουράδι = το κοπάδι, τα ζώα που κουρεύουν ή που επιμελούνται οι βοσκοί, απ' όπου και η αίγαγρος Αμάλθεια που θηλάζει το Δία. Στα λατινικά: curo,ae = ελληνικά (επι)-κουρώ = επιμελούμαι, φροντίζω τινός, curo,onis = ο κύρης, ceres,eris = τρέφειν, πληρούμαι, χορταίνω....

ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ (ΜΕ ΤΟΝΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΠΡΟ ΠΑΡΑΛΗΓΟΥΣΑ) ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ (ΜΕ ΤΟΝΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΛΗΓΟΥΣΑ)

Οι Κουρήτες κτυπούν τις ασπίδες και τα κράνη τους («κορύπτοντας»), ενώ ο μικρός Δίας θηλάζει την αίγα Αμάλθεια. Η γυναίκα που κάθεται αριστερά είναι πιθανόν η τροφός Ίδη ή η Αδράστεια. Μαρμάρινο ανάγλυφο,

τμήμα βάσης, περίπου 160 μ.Χ.,
Musei Capitolini, Ρώμη.

Ο Στράβων αναφέρει επίσης ότι Κουρήτες λέγονταν και οι κάτοικοι άλλων περιοχών,

που γι αυτό άλλοι λένε πως ονομάστηκαν έτσι γιατί κατάγονταν από την Κρήτη και άλλοι ότι ονομάστηκαν έτσι για άλλο λόγο. Για παράδειγμα, λέει, οι Κουρήτες της Χαλκίδας ονομάστηκαν έτσι, επειδή κούρευαν τα μαλλιά τους (κουρήτες = οι κουρεμένοι, οι μη άκουροι), σε σχέση με τους Ακαρνάνες που ήσαν οι άκουροι, καθώς και σε σχέση με τους Κουρήτες της Αιτωλίας οι οποίοι ονομάστηκαν έτσι επειδή ντύνονταν όπως οι κόρες κ.α.

Ο Στράβωνας αναφέρει επίσης ότι στην αρχαία Ελλάδα με την ονομασία «Κούρητες» (με τονισμό στην προ παραλήγουσα) ονομάζονταν οι πρώτοι κάτοικοι της Αιτωλίας, τους οποίους αναφέρει και ο Όμηρος, καθώς και οι νέοι (οι νεοσύλλεκτοι) στρατιώτες στον Όμηρο (βλέπε Στράβων 10, III 1- 8 C 463 και Στράβων 10, III C. 467, 8: «και Όμηρος δε τους νέους στρατιώτας ούτω, Κουρήτας, προσηγόρευσε»), ενώ με την ονομασία «Κουρήτες» (με τονισμό στην παραλήγουσα) ονομάζονταν οι ένοπλοι που είχε βάλει η Θεά Ρέα να φρουρούν (προστατεύουν) και συνάμα να φροντίζουν, διατρέφουν κλπ. τη νιότη του γιού της Δία μέχρι να ενηλικιωθεί στην Κρήτη κρυφά από τον πατροκτόνο πατέρα του τον Κρόνο, επειδή εκείνος ήθελε να τον «φάει» φοβούμενος μην του πάρει τη βασιλεία μετά που θα μεγαλώσει (βλέπε Στράβων 10, III 11 C 463), κάτι όπως ο Ηρώδης με το Χριστό.

«υπάρχουν πολλοί τρόποι να ετυμολογηθεί η λέξη «Κουρήτες». Ο χορός με όπλα άρχιζε πρώτα από αυτούς που φρόντιζαν τα μαλλιά (χτένιζαν και κούρευαν) και τη στολή τους και γι αυτό τους είπαν Κουρήτες και Όμηρος έτσι ονόμαζε, δηλαδή Κουρήτες, τους νέους στρατιώτες («και Όμηρος δε τους νέους στρατιώτας ούτω, Κουρήτας, προσηγόρευσε» (Στράβων 10, III C 476,8)). Πράγματι και π.χ. στην Ιλιάδα διαβάζουμε: «των μεν πενήκοντα νέες κίον, εν δε εκάστη κούροι Βιωτών εκατόν και είκοσι βαίνον» (Ιλιάς B 506-510).

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΗΣΥΧΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ (5ος αι. μ.Χ.), σχετικά με τους Κουρήτες, αναφέρει ότι Κουρήτες (με τόνο στην παραλήγουσα) λεγόταν οι κάτοικοι της Πλευρώνας στην Αιτωλοακαρνανία και Κούρητες (με τόνο στην προ παραλήγουσα) αυτοί της Κρήτης:

«Κούρος. Παις, νέος, υιός άρρην, νεανίας, νήπιον-ος.... Κουρήτες (I 529) της μεν δευτέρας συλλαβής περισπωμένης οι την Πλευρώνα κατοικούντες, δια το κουρικώς ανα(δε)δεσθαι τα κόμας. Κούρητες (T 248) δε προπαροξυνομένου του ονόματος νεανίαί και έθνος Κρητών». Σχόλια: «Κουρήτησι (I 547) Κρησίν. Κουρήτων (I 545) έθνος Κρητών». Το ίδιο λεξικό αναφέρει και ότι οι γονείς των Κουρήτων (με τόνο στην παραλήγουσα, άρα εδώ εννοεί τους Κουρήτες της Πλευρώνας) ήσαν ο Σώχος και η Κόμβη: «Κόμβη, Κουρήτων μήτηρ». «Σώχος, ο των Κουρήτων πατηρ (Κόμβη).

ΤΟ ΜΕΓΑ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» (10/11ος αι.), σχετικά με τους Κουρήτες, αναφέρει ότι η λέξη «Κουρήτες» (με περισπωμένη στην παραλήγουσα) είναι εθνικό όνομα, οι Κουρήτες κάτοικοι της Αιτωλίας και Πλευρώνας στην Αιτωλοακαρνανία, που ονομάστηκαν έτσι είτε από το εκεί βουνό «Κούριον» είτε από το ότι κούρευαν τα μαλλιά τους σε σχέση με τους άκουρους ή άλλως Ακαρνάνες, ενώ η λέξη Κούρητες (με οξεία στην προπαραλήγουσα) είναι όνομα επίθετο που παράγεται από το κούροι που σημαίνει οι νεανίες, οι νέοι στρατιώτες που διέτρεφαν (επικουρούσαν) το Δία:

«Κουρήτες, προπερισπάται επι του έθνους, ως τε, Κουρήτες τ' εμάχοντο και Αιτωλοί - οι την Πλευρώνα κατοικούντες, από όρους τοπικού ή από της κοράς, παρά το μη κείρεσθαι, επί των νέων

δε προπαροξύνεται, ως το, - Κούρητες Αχαιών: - τουτέστιν οι νεανίαί. Κουρήτες δε, οι τον Δία διαθρέψαντες».

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΑΠΑΤΟΥΡΙΩΝ, Η ΚΟΥΡΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΚΛΠ ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΣΟΥΙΔΑ ἢ ΣΟΥΔΑ (10ος αι. μ.Χ.) αναφέρει: «[Κουρίζουσα:] νεάζουσα. και [Κουρίζων] νέος ὑπάρχων. ο δε τα ὄπλα αναλαβών, α κουρίζων φορέεσκε, το αρχαιον εκείνο περικαλύπτει σώμα. και [Κουρίζω,] τα των νέων φρονώ. [Κουρίξ:] εκσπάν τριχών. [Κώρος] νέος. [Κουρεώτης:] ὁ κουρεύς. καὶ [Κουρείς,] πληθυντικός. [Κουρεώτις] δὲ εορτή. των Απατουρίων ἡ τρίτη· εν η οι κούροι αποκειρόμενοι εις τους φράτορας εγγράφονται. και ζήτει την πρώτην και την δευτέραν εν τῷ Απατούρια. [Κουρεία] και [Κουρείον:] τόπος, εν ω κουρεύονται. και κουρειώντα τας τρίχας. [Κούρητας:] νέους. (Hom T 193). Κουρήτων στόμα = εδόκουν γαρ οι μάντιες είναι, οιον θεσπιωδόν στόμα. [Κουρήτες:] ὄνομα ἔθνους. [Κουροτρόφος:] παιδοτρόφος».

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ αναφέρει: «Κουρεώτης, ἴδος η. Ημέρα και εορτή, κουρεώτες ἐλέγετο η τρίτη ημέρα της εορτής των Απατουρίων, καθ ἣν οι πολῖται των Αθηνών ἔφερον τους παῖδες των, όταν ἔφτανον τον τρίτον ἢ τέταρτον χρόνον, εις την συνέλευσιν των Φρατόρων, όπου ο παις κατεγράφετο των φυλαρχών εις το κοινόν γραμματεῖον, και οὕτως ἐγνωρίζετο δημοσίως ως γνήσιον τέκνον των Αθηνών. Τότε ο πατήρ ἐπροσφερε θυσίαν πρόβατον τι ἢ αρνίον, το οποίο ἐλέγετο κουρείον και μείον, εκ του κόρος, κούρος και ἔδιδε και τράπεζαν. Ἄλλοι δε παράγουσι τούτο εκ του κουρά, διότι κατ' αὐτήν την ημέρα ἐκείρον κατὰ πρῶτον και τα κεφαλὰς των νέων. Κουρήτες, ων, οι. Οι αρχαιότατοι κάτοικοι της πόλεως Πλευρώνος εν Αιτωλία Il I 520-549, 589. 2) Ἔθνος εν Κρήτῃ, περίφημον δια την ἰδιάζουσιν και τη των Κορυβάντων ομοίων ιεροπραξίαν και λατρείαν των, την οποία περιγραφει ο Αλικαρνας, Διονύσιος εν Αρχαιολογία Ρωμ. 2, 71. Παραβάλλων τους Κουρήτες με τους Σαλίους των Ρωμαίων».

ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΕΚΤΙΣΑΝ ΟΙ ΚΟΥΡΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ο Στράβων αναφέρει ὅτι ἀπὸ τους Κουρήτες ο Πύρριχος εἶναι ἐκεῖνος που ὁργάνωσε τον πρῶτο χορὸ και ως ἐξ αὐτοῦ πήρε το ὄνομά του, την ονομασία Πυρίχη (Πυρρίχιος χορὸς): «Να ἀσκοῦν (οι νέοι της Κρήτης) ἐπίσης την τοξοβολία και τον ἐνοπλο χορὸ, που βρήκαν πρῶτοι και ἔδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος ἐπειτα ονομάστηκε Πυρρίχη ἀπὸ το ὄνομα αὐτοῦ που τον ὁργάνωσε». (Στράβων 10 IV 16). Ο Στράβων ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ο Κουρήτης Κύρβας ἐκτίσε την Ἱεράπυτνα (Ἱεράπετρα): «Στα Κρητικά κείμενα, οι Κουρήτες λέγονται του Διὸς οι τροφοὶ και οι φύλακες. Ἡ Ρέα τους ἔστειλε στην Κρήτη ἀπὸ τη Φρυγία. Ἄλλοι λένε ὅτι στη Ρόδο ἦσαν ἐννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ἀνέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβας, ἕνας σύντροφός τους που ἱδρυσε την Ἱεράπυτνα (Κύρβαντα δε τούτον εταῖρον Ἱεραπύτνης ὄντα κτίστην), ἔδωσε ἀφορμὴ στους Πραισίους να λένε ἀνάμεσα στους Ροδίους ὅτι οι Κορύβαντες ἦταν δαίμονες, παιδιὰ του Ἥλιου και της Αθηνάς..... ». (Στράβων, Γεωγραφικά I, C 472 III 19-20)

Ο Στεφανὸς Βυζάντιος στα «Ἐθνικά» ἀναφέρει ὅτι ο Κουρήτης Ελευθήρ ἐκτίσε την Ελευθέρνα, ο Βιέννος τη Βιάννο, ο Ἴτανος την Ἴτανο κ.α:

«Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μεν από Βιέννου τού τών Κουρήτων ενός, οι δε από τής περί τον Αρη γενομένης βίας, ον ενταύθα (δεδέσθαι) φασίν από Ώτου και Εφιάλτου των παιδων Ποσειδώνος» (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

«Ίτανός, πόλις εν Κρήτη, από Ιτανού Φοίνικος, ή των Κουρήτων ενός μιγάδος, οι πολίται "Ιτάνιοι, έστι και άκρα» (Η Ίτανος είναι πόλη στην Κρήτη, η οποία πήρε το όνομά της από τον Ίτανο φοίνικα ή από ένα Κουρήτα μιγάδα. Οι πολίτες λέγονται Ιτάνιοι. Υπάρχει και ακρωτήριο με αυτό το όνομα>> (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

«Άωρος, πόλις Κρήτης, από Αώρας νύμφης μετονομάσθη ὁ Ελευθήρα από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ο πολίτης Άωρος ή Αωρίτης, ως Αλωρίτης.....

«Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, από Ελευθήρος του Απόλλωνος, έστι και Κρήτης από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ήτις και Σάωρος εκαλείτο από Σάωρης νύμφης, έστι και άλλη επί τω Ίστρω ποταμῷ εν τω Πόντῳ, διά το φυγόντας Αιήτην τους περί Ιάσονα έχει του φόβου ελευθερωθῆναι, έστι και πόλις Λυκίας από τινος νύμφης, ο πολίτης Ελευθερεύς ή Ελευθεραίος, ως Ηράκλειος. >> (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

«Ελευθέρνα, πόλις Κρήτης, αφ' ενός των Κουρήτων, οι πολίται Ελευθερναίοι και Ελευθερεύς>> (Στ. Βυζάντιος «Εθνικά»).

III. ΟΙ ΚΟΡΥΒΑΝΤΕΣ

Με την ονομασία Κορύβαντες, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, ονομάστηκαν όσοι απο τους Κουρήτες είχαν αναλάβει την νιότη (φύλαξη, διατροφή και προστασία) του Δία στην Κρήτη και συνάμα φορούσαν περικεφαλαίες (κόρυθες), τις οποίες έκρουαν ρυθμικά βαδίζοντας – χορεύοντας, όταν έπαιζαν με το Δία.

Ακολουθῶς οι Κορύβαντες έγιναν ιερατικό σώμα (ιερείς, διάκονοι κλπ) που ακολουθούσαν τη μεγάλη Μητέρα, τη μάνα του Δία (η Παναγία στη Θρησκεία των Ολύμπιων θεών), η οποία στη Μ. Ασία λεγόταν θεά Κυβέλη και στην Κρήτη θεά Ρέα, οι οποίοι έκρουαν στους αγιασμούς τις περικεφαλαίες τους, για να διώχνουν τάχα μου τα κακά.

Στα αρχαία ελληνικά η λέξη «κόρυς,θος» σημαίνει η περικεφαλαία («βάλεν εύπειθια κόρυθος διὰ χαλκοπαρήου», Ομ. Οδ. Ω 523) και «κορύβαντες» (ενικός Κορύβας,ντος), σύμφωνα με το Στράβωνα (10, III C 473,21) = αυτοί που βαίνουν κτυπώντας την περικεφαλαία του, εννοείται ρυθμικῶς, οι βητάρμονες. Οι Κορύβαντες, λένε οι ορφικοί ύμνοι, ακολουθούσαν τη θεά Ρέα ή άλλως Κυβέλη στις περιοδείες της και με τη φασαρία του χορού τους και τα κτυπήματα των κράνων τους, απ' όπου και κόρυς (= κράνος) + βαίνω > Κορύβαντες, έδιωχαν τα άγρια θηρία, τα κακά πνεύματα κλπ

« Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipse Addidit, expediam: pro qua mercede canoros Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae, Dicte caeli regem pavere sub antro. Solae communes natos, consortia tecta Urbis habent, magnisque agitant sub legibus aevum; Et patriam solae et certos novere penates: Venturaeque hyemis memores, astate laborem...» (= «και τώρα ομπρός· τα διώματα θα διηγηθῶ, που ο Δίας στις μέλισσες εχάρισε για πλερωμή τους όταν εκείνες ακολούθησαν τους κρότους των Κουρήτων τους βροντερούς και του χαλκού το σήματα κ' εθρέψαν το βασιλέα του ουρανού μες στη σπηλιά της Δίκτης. (Publius Vergilius Maro, Georgica lib IV, 149 – 152 μ.πρ. Κ. Θεοτόκης).

Ο Στράβων αναφέρει συγκεκριμένα ότι ο συγγραφέας Σκήψιος που μάζεψε τους αρχαίους μύθους θεωρεί πιθανόν Κουρήτες και Κορύβαντες να είναι οι ίδιοι και ότι οι Κουρήτες λέγονταν και Κορύβαντες, επειδή έβαιναν να χορέψουν στις τελετές της Μητέρας των θεών (της Ρέας ή άλλως Κυβέλη) κτυπώντας (κορύπτοντας) ρυθμικά την περικεφαλαία τους , από το «κόρυς» = η περικεφαλαία, το

κράνος, και επειδή οι Κορύβαντες χόρευαν και μάλιστα με ένθεη μανία, λέμε «κορυβαντιώντες» όσους κινούνται φρενιασμένα και τους οποίους ο ποιητής (= ο Όμηρος, Οδύσσεια Θ 250) τους λέει ανθρώπους που βαδίζουν ρυθμικά «βητάρμονες». Ελάτε τώρα οι καλύτεροι Φαίακες που βαδίζεται ρυθμικά» (Οδύσεια Θ 204). Κι επειδή οι Κορύβαντες χόρευαν και μάλιστα με ένθεη μανία, λέμε «κορυβαντιώντες» όσους κινούνται φρενιασμένα. (Στράβων 10, C 473 III 21)

«πιθανόν δέ φησιν ο Σκήψιος, Κουρήτας μεν και Κορύβαντας είναι τους αυτούς, οι περί τας της μητρός των θεών άγιστείας προς ενόπλιον όρχησιν ήίθεοι και κόροι τυγχάνουσι παρειλημμένοι. και Κορύβαντες δε από του κορύπτοντας βαίνειν ορχηστικώς, ούς και βητάρμονας λέγει ο ποιητής, δεύτ' άγε Φαιήκων βητάρμονες, όσσοι άριστοι. τών δε Κορυβάντων ορχηστικών και ενθουσιαστικών όντων, και τους μανικώς κινουμένους κορυβαντιάν φαμεν» (Στράβων Χ. Κεφ. 3.22. 23.)

Συνεπώς η λέξη «κορύβαντες» (κόρυθες + βαίνειν) σημαίνει εκείνοι από τους Κουρήτες που φορούν «κόρυθες» = περικεφαλαίες και βαίνουν ρυθμικά κτυπώντας τις, όπως προκύπτει σαφέστατα από τα λεγόμενα του Ευριπίδη στο «Βάκχαι» (αντ. Β 123 – 125), που λέει ότι οι Κορύβαντες στα άντρα της Κρήτες φορούσαν τριπλά κράνη («κορύβαντες τρικόρυθες»), τότε που γεννιόταν εκεί ο Δίας (Ευριπίδης ``Βάκχαι», Πάροδος, αντιστροφή β', στ. 120-134), τα οποία κτυπούσαν βαίνοντας ρυθμικά (χορεύοντας) προκειμένου να καλύπτουν με τους ήχους και τον κρότο τους τα κλάματα του Δία («κορύπτοντας βαίνειν ορχηστικώς», Στράβων 10, C 473 21). Η αρχαία λέξη «κόρυς, κόρυθος» ετυμολογείται από το «κορύβω» >κρύβω, οπότε «κόρυς» = η κρύπτη της κεφαλής = η περικεφαλαία.

Ο Ευριπίδης στο «Βάκχαι» (Πάροδος, αντιστροφή β', στ. 120-134) αποκαλεί την Κρήτη γενέτειρα του Δία και κατοικία των Κουρήτων και Κορυβάντων, των Κορυβάντων με τις τρίκορφες περικεφαλαίες:

«Ω θαλάμειμα Κουρήτων ζάθεοί τε Κρήτας/ Διογενέτορες έναυλοι,/ ένθα τρικόρυθες άντροις/ βυρσότονον κύκλωμα τόδε/ μοι Κορύβαντες ήύρον·/ βακχεία δ' ανά συντόνω/ κέρασαν αδυδόα Φρυγίων/ αυλών πνεύματι ματρός τε 'Ρέας ες/ χέρα θήκαν, κτύπον εύάσμασι Βακχάν·/ παρά δε μαινόμενοι Σάτυροι/ ματέρος εξάνύσαντο θεάς,/ ες δε χορεύματα/ συνήψαν τριετηρίδων,/ αijs χαίρει Διόνυσος».

Μετάφραση: «Ω των Κουρητών κατοικία, της Κρήτης θεοτικά βουνά, σεις που το Δία γεννήσατε ! Μεσ στις σπηλιές σας τούτο εδώ το τσέρκι με το τανυστό τουμπανοπέτσι μιά φορά μου βρήκαν **οι Κορύβαντες**, πού 'χουν τα κράνη τρίκορφα· («τρικόρυθες») και μπλέξανε το βρόντο του, μεσ στη βακχεία τους τη σφοδρή, με τη γλυκόλαλη πνοή απ' τους αυλούς τους φρυγικούς, και μεσ στα χέρια τό 'βαλαν της Ρέας της μάνας να βαρεί με των βακχών τα ευάν ευοί κ' οι μανιασμένοι οι Σάτυροι της θεάς μητέρας το άρπαξαν και τό 'σμιξαν με τους χορούς τους ταχτικούς στα Δίχρονα που κάνει ο Διόνυσος χαρά. (ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΒΑΚΧΑΙ, Πάροδος, αντιστροφή β', στ. 120-134 Μετάφραση Παντελή Πρεβελάκη)

Ο Νόννος Πανοπολίτης στα «Διονυσιακά» (βιβλίο 10, 10-17) αναφέρει ότι οι Κορύβαντες προστάτευαν και διέτρεφαν το Δία στο Δικταίο άντρο της Κρήτης:

"είρεο Δικταίης κορυθαίολον Άντρον ερίπνης, είρεο και **Κορύβαντας**, όπη ποτέ **κούρος** α-θύρων μαζόν Αμαλθείης κουροτρόφον αιγός αμέλγων Ζευς μένος ηέξησε και ου γλάγος έσπασε Ρείης ήθεα σης δολίης απεμάξατο και συ τεκούσης..... (Νόννος, Διονυσιακά βιβλίο μστ' (46. XLVI, 10-17)

Ο Σοφοκλής στην τραγωδία «Αίας (698-700)» αποκαλεί Νύσια και Κνώσια τα ορχήματα των Κορυβάντων:

«..... ω Θεών χοροποί άναξ, όπως μοι Νύσια Κνώσι ορχήματ' αυτοδαή ξυνών ιάψης. Νυν γαρ εμοί μέλει χορεύσαι.....» (Μεταφραση: «εσύ (Πάνα) που κορυφαίος στήνεις τους χορούς και

των θεών, ρύθμισε εδώ μαζί μας της Νύσσας τα αυτοδίδαχτα χοροπηδήματα και της Κνωσού, γιατί την ώρα αυτή τίποτε άλλο δεν με μέλει, θέλω μονάχα να χορέψω....».)

Στα σχόλια της έκδοσης του Αργοναυτικών του Απολλώνιου Ρόδιου αναφέρονται επίσης τα εξής:

«Νύσια Κνωσια] Εν Νύσια και εν Κνωσσώ επιμελής η ὄρχησις· ἡ Νύσια, τα ἐν τῇ Νύσῃ γινόμενα. ἔστι δὲ αὕτη Διονύσου ἱερά, καὶ συνάδει τῷ Κνώσσιαι καὶ ἡ Κνωσός γὰρ Διονύσου. Ἄλλως τῶν ὀρχήσεων αἱ μὲν εἰσι Διονυσιακαί, αἱ δὲ Κορυβάντιαι καὶ ἐνόπλιοι. Νύσαι οὖν αἱ Διονυσιακαί, παρὰ τὴν Νύσαν· Κνώσσαι δὲ, αἱ Κορυβαντιακαί· Κνωσός γὰρ πόλις Κρήτης· ἐν τῇ Κρήτῃ δὲ ὑπὸ τῶν Κορυβάντων ἐτράφη ὁ Ζεὺς». Ibid. Νύσια Κνώσια] Τα ἐν τῇ Νύσῃ τῶν ὄρει, καὶ τα ἐν τῇ Κνωσσῷ. Ibid. Αυτοδαή: Αυτομαθή, α ἐν φυσικῶς ἔχεις, οὐ διδακτά· τῶν δὲ ὀρχήσεων ἡ μὲν Βερεκυντιακὴ λέγεται, ἡ δὲ Κρητικὴ, ἢ καὶ πυρρικὴ. Νύσια οὖν, αἱ Βερεκυντιακαί· τῆς γὰρ Νύσσης ἐστὶν Βερέκυντις· Κνωσία δὲ, Κρητικὴ».

Το αρχαίο «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» αναφέρει ότι με την ονομασία «Κορύβαντες» ονομάστηκαν αυτοί που έκρυβαν το Δία από τον παιδοκτόνο πατέρα του τον Κρόνο, από το κ(ο)ρύβω > κρύβω > Κ(ο)ρύβοντες: «Κορύβαντες, δαίμονες τινές, οἱ ἐτάχθησαν Φυλάσσειν τὸν Δία, κρύβαντές τινές, κατὰ πλεονασμὸν τοῦ ο, ἀπὸ τοῦ κρύβειν τὸν Δία, ὅτε κατέπιπεν ὁ Κρόνος τὰ ἀπὸ τῆς Ρέας τέκνα, ἢ οἱ τὴν κόρην καταβάντες ἀναγαγεῖν καὶ μὴ υποστρέψαντες»). Ωστόσο ἡ ἐτυμολογία αὕτη εἶναι παρετυμολογία, τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι ἡ λέξη Κορύβαντες παράγεται ἀπο τὶς ἀρχαῖες λέξεις «κόρυς, κόρυθος» (= ἡ περικεφαλαία) + βαίνειν», ὅπως εἶδαμε πρὶν. Ἀπλὰ ἡ λέξη «κόρυς, κόρυθος» ἐτυμολογεῖται ἀπο τὸ «κ(ο)ρύβω» κρύβω. «Κόρυς, κόρυθος» = αὐτὸ που κρύβει τὴν κεφαλὴν = ἡ περικεφαλαία.

ΛΕΞΙΚΟ ΗΣΥΧΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ (5ος αι. μ.Χ.): Κόρυ = περικεφαλαία. Κορύβας = Ρέας ἱερεὺς. Κορυβαντισμός = Καθαρσις μανίας, Κορυμβα = τὰ ὑπ ἐνίων ἀφλάτα, ἀκροστόλια, τὰ ἀκρὰ τῶν πρυμνῶν. Κόρυς = περικεφαλαία. Κορυστής = Πολεμιστής.

ΛΕΞΙΚΟ ΣΟΥΙΔΑ ἢ ΣΟΥΔΑ (10ος αι.): [Κορύβαντες·] ἐνιοὶ τοὺς Κούρητας καὶ τοὺς Κορύβαντας τοὺς αὐτοὺς ὑπειλήφασιν. ἦσαν δὲ Διὸς τροφεῖς οὗτοι καὶ φύλακες. τινές δὲ αὐτοὺς δέκα φασίν, ἄλλοι ἐννέα. ἦσαν δὲ τῆς Ρέας παῖδες. καὶ [Κορύβας] ὁ αὐτὸς τοῖς Κούρησιν, οἱ ἦσαν τροφεῖς τοῦ Διὸς καὶ διδάσκαλοι καὶ τῆς Ρέας ὁπαδοί. **[Κόρυς:]** ἡ περικεφαλαία. [Νύσια]: Ὀρχήματος εἶδος. Τῶν γὰρ ὀρχήσεων ἡ μὲ Βερεκυντιακὴ λέγεται, ἡ δὲ, Κρητικὴ, ἡ δὲ Παρικὴ. Νύσια οὖν, τὰ Βερεκύνθια· Νυσίας γὰρ ἐστὶν ἡ Βερεκυντιακὴ. Κνωσια δὲ, Κρητικὴ· «ἐν Μυσία γὰρ καὶ Κνωσσῷ ἐπιμελής ἡ ὄρχησις. Νύσια δὲ, τὰ ἐν τῇ Νύσῃ γινόμενα. ἔστι δὲ αὕτη Διονύσου ἱερά. Καὶ τὰ Κνώσσια ὡσαύτως. Ἄλλως· Τῶν ὀρχήσεων αἱ μὲν εἰσι Διονυσιακαί, αἱ δὲ, Κορυβαντιακαί, αἱ ἐνόπλιοι· Νύσαι δὲ αἱ Διονυσιακαί, Κνώσσαι δὲ αἱ Κορυβαντιακαί· Κνωσός γὰρ πόλις Κρήτης. ἐν τῇ Κρήτῃ δὲ ὑπὸ τῶν Κορυβάντων ἐτράφη ὁ Ζεὺς.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Ὁ Εὐριπίδης στὶς «Βάκχες» καὶ ὁ Νόνος στὰ «Διονυσιακά» ταυτίζουν τοὺς Κουρήτες με τοὺς Κορύβαντες καὶ πρὸ αὐτοῦ χρησιμοποιοῦν πότε τὴν ονομασίαν Κορύβαντες καὶ πότε τὴν ονομασίαν Κουρήτες.

2) Ὁ Απολλόδωρος («Βιβλιοθήκη» Α 3,4) ἀναφέρει ὅτι οἱ Κορύβαντες ἦσαν γιοὶ τοῦ θεοῦ τῆς Μουσικῆς Απόλλωνα καὶ τῆς μούσας Θάλειας («Θαλείας δὲ καὶ Απόλλωνος ἐγένοντο Κορύβαντες»). Ὁ Απολλωνας, σύμφωνα με τὸ Διόδωρο, ἦταν Κρητικὸς, γιὸς τοῦ Κρηταγενῆ Δία.

3) Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης (5, 48-49 καὶ 3.55.9) ἀναφέρει ὅτι Κορύβαντες, σύμφωνα με τὸ μῦθο τῶν Σαμοθρακῶν, λεγόταν οἱ ὁπαδοὶ τῆς

θεάς Ρέας ή άλλως Κυβέλη και οι οποίοι πήραν αυτό το όνομα από το γιό της τον Κορύβαντα. Ο ίδιος αναφέρει και ότι κατά μια άλλη εκδοχή ο Κορύβαντας ήταν γιος του Ιασίωνα (που αυτός ήταν γιος του Δία και της Ηλέκτρας, μιας των Ατλαντίδων) και της Θεάς Κυβέλης, ο οποίος έδωσε τ' όνομα του σε όλους όσους καταλήφθηκαν από τη θεά στις ιερές τελετές της μητέρας του, ονομάζοντας τους Κορύβαντες. Από εκεί μετά η Κυβέλη και ο Κορύβαντας έφυγαν και πήγαν στη Φρυγία της Ασίας όπου μετέφεραν τις τελετές της μητέρας των θεών.

4) Οι Κορύβαντες ενίοτε καλούνται «φερεσσακείς» = αυτοί που φέρουν σάκους (είδος κράνους και προστατευτικού θώρακος) : [Ησίοδ.] Ασπ. 13 φερεσσακάας Καδμείους· Νόνν. Διον. 26.291 φερεσσακέες πολεμισταί· 15.66 φερεσσακέων Κορυβάντων κτλ.

5) Με την ονομασία «κορύβας» ονομάζεται και ένα πολύτιμος λίθος: «VIII. Γεννάται δ' εν αυτώ λίθος, κορύβας καλούμενος, τη χρώα κοραξός, ος εάν ευρης και έχης εν τω σώματι περικείμενον, κατ ουδεν φοβή τας τερατώδεις όψεις».Πλουτάρχου «Αποσπάσματα» (Plutarchi opera omnia: Fragmenta et spuria...emendavit Fr. Dübner)

6) Ο Διόδωρος αναφέρει ότι με το όνομα «Κορύβας» λέγονταν και ο πατέρας του Μίνωα Β': «Ο Λύκαστος παντρεύτηκε την Ίδη, την κόρη του Κορυβάντα και γέννησε το Μίνωα τον δεύτερο, τον οποίο μερικοί αναφέρουν ως γιο του Δία. Αυτός, πρώτος από τους Έλληνες, συνέστησε αξιόλογη ναυτική δύναμη και έγινε θαλασσοκράτορας. Παντρεύτηκε την Πασιφάη, την κόρη του Ήλιου, και γέννησε τον Δευκαλίωνα, τον Κατρέα, τον Ανδρόγεω και την Αριάδνη, αλλά απέκτησε και πολλά νόθα παιδιά».... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 4, 60)

ΟΙ ΚΟΡΥΒΑΝΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΓΕΝΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΗ

Ο Νόννος Πανοπολίτης στα «Διονυσιακά» (βιβλίο 14, 23-35) λέει ότι τους Κορύβαντες βλάστησε η γη για χάρη της Ρέας προκειμένου να με το χορό τους και τα χτυπήματα των ασπίδων και των κράνων τους να καλύπτουν τα κλάματα του γιου της Δία από τον πατροκτόνο πατέρα του. Αναφέρει επίσης ότι αρχηγοί των χορευτών Κορυβάντων ήταν ο πρώτος μαχητής Πύρριχος και ο Ιδαίος, που έπαιζε με τέχνη την ασπίδα του. Μαζί με αυτούς έφτασε και από τη Κνωσό ένας αρχηγός με παρόμοιο όνομα, ο Κύρβας, με στρατό λαμπρά αρματωμένο, πρβ:

«και βλοσυροί Κρήτηθεν αολίζοντο μαχηταί/ δάκτυλοι Ιδαίοι, κραναής ναετήρες ερίπνης,/ Γηγενέες Κορύβαντες ομήλυδες, ων ποτε ΄Ρείη/ εκ χθονός / αυτοτέλεστος ανεβλάστησε γενέθλη-/ οι βρέφος αρτιλόχευτον αεξιτόκω παρά πέτρη Ζήνα φερεσσακέεσσιν εμιτρώσαντο χορείαις,/ κώμον ανακρούοντες ορίκτυπον ηπεροπήα,/ ήέρα βακχεύοντες· αρασσομένοιο δε χαλκού/ αγχινεφής Κρονίοισιν επέβρεμεν ούασιν ηχώ/ κουροσύνην Κρονίωνος υποκλέπτουσα βοείαις-/ και πρόμος ήγεμόνευε χοροπλεκέων Κορυβάντων / Πύρριχος Ιδαίός τε σακέσπαλος, ος άμα βαίνων Κνώσσιος αιόλα φύλα παρώνυμος ώπλισε Κύρβας». (Νόννος, Διονυσιακά βιβλίον 14' 23-35)

Μετάφραση: « και βλοσυροί της Κρήτης μαχητές, Δάκτυλοι Ιδαίοι..... Γηγενείς Κορύβαντες, μια γενιά που κάποτε βλάστησε μόνη της από τη γη για χάρη της Ρέας. Αυτοί κύκλωσαν τον βράχο που έγινε του νεογέννητου Δία τροφός και με τις ασπίδες τους στα χέρια έστησαν χορό και τραγούδι παραπλανητικό, που στα βουνά αντιλαλούσε και τον αέρα μεθούσε. Καθώς χτυπούσαν τα χάλκινα όπλα τους, ο αντίλαλος ψηλά στα νέφη έφτανε και βροντολογούσε στα αυτιά του Κρόνου. Έτσι κρύβονταν το βρεφικό κλάμα του Δία κάτω από τον ήχο των ασπίδων. Οι αρχηγοί των χορευτών Κορυβάντων ήταν ο πρωτομαχητής Πύρριχος και ο Ιδαίος, που έπαιζε με τέχνη την ασπίδα του. Μαζί με αυτούς έφτασε και από τη Κνωσό ένας αρχηγός με παρόμοιο όνομα, ο Κύρβας, με στρατό λαμπρά αρματωμένο...>» (Νόννος Πανοπολίτης «Διονυσιακά» βιβλίον 14' 23-35 Μετάφραση Δρ. Τάσος Σαββίδης)

ΟΙ ΚΟΥΡΥΒΑΝΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΑ ΔΑΚΡΥΑ ΤΟΥ

Ο Οβίδιος (*Μεταμορφώσεις* 4. 282 ff) αναφέρει ότι «Οι Κουρήτες δημιουργήθηκαν από σταγόνες βροχής». Επίσης στα σχόλια στον Πλατωνικό διάλογο «Συμπόσιο» για τη λέξη «κοριβαντιώντων» («πολύ μοι μάλλον ή των κορυβαντιώντων ή τε καρδία ηδά...») αναφέρεται ότι οι Κορύβαντες είναι οι τροφείς και φύλακες του Δία οι οποίοι γεννήθηκαν από τα δάκρυα του Δία και μερικοί τους ταυτίζουν με τους Κουρήτες: «Κορυβαντιώντων] ενθουσιώντων, ή τινα όρχησιν εμμανή ορχουμένων, από των Κορυβάντων, οι και τροφείς και φύλακες και διδάσκαλοι του Διός είναι μυθολογούνται, τινές δε τους αυτούς τοις Κούρησιν είναι φασίν. Είναι δε και της Ρέας οπαδούς, από των του Διός δακρύων γεγεννημένους, ως αριθμόν οι μεν θ', οι δε ι' λέγουσιν. (IMMANUELIS BEKKERI IN PLATONEM A SE EDITITUM COMMENTARIA CRITICA = Platonis Dialogi Graece et Latine, Μέρος 4)

ΟΙ ΚΟΥΡΥΒΑΝΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Ο Νόννος Πανοπολίτης στα «Διονυσιακά» (βιβλίο ιγ' 135) αποκαλεί με την ονομασία Κορύβαντες τους ένοπλους που διοικούσαν της φάλαγγες της Εύβοιας και που πιο πριν τους είχε βάλει η θεά Ρέα να προστατεύουν (φυλάσσουν) και να φροντίζουν το Βάκχο (= ο Θεός Διόνυσος) όταν ήταν κοῦρος (νέος) και των οποίων τα ονόματα ήταν: ο Πρυμνέας, ο Μίμας, ο Άκμων, ο Δαμνεύς, ο Ωκύθοος, ο Μελισσεύς και ο Ιδαίος:

«Ευβοέων δὲ φάλαγγας εκόσμεον ασπιδιώται/ παιδοκόμοι Κορύβαντες αεζομένου Διονύσου, / οι Φρύγα κόλπον έχοντες όρεσσιπόλῳ παρὰ Ρείῃ/ νήπιον εισέτι Βάκχον εκυκλώσαντο βοείαις, / τον ποτε πορφυρέω κεκαλυμμένον οίνοπι πέπλῳ/ εύρον ενί σκοπέλοις, κερρόεν βρέφος, ένθα μιν Ινώ / Μύστιδι παιδοκόμῳ παρακάθετο μητρί Κορύνθου· / οι τότε πάντες ίκανον άειδομένης άπό νήσου, / Πρυμνεύς είλιπόδης τε Μίμας και ορίδρομος Άκμων/ Δαμνεύς τ' Ωκύθοός τε σακεσπάλος, οίς άμα βαίνων/ σύνδρομος Ιδαίῳ κορυθαιόλος ήλθε Μελισσεύς,...

Μετάφραση: Τις φάλαγγες (της Ευβοίας) διοικούσαν οι ασπιδοφόροι Κορύβαντες της Εύβοιας, εκείνοι που φρόντιζαν τον Διόνυσο όταν μεγάλωνε ως παιδί, αυτοί που κατείχαν τον Φρυγικό Κόλπο και πλάι στη Ρέα που διάβαινε τα βουνά περικύκλωσαν με τις ασπίδες τους τον Βάκχο που ήταν παιδί ακόμα. Τον βρήκαν κάποτε ανάμεσα στα βράχια ένα κερασφόρο βρέφος καλυμμένο με μανδύα – στο χρώμα του κρασιού, στο σημείο όπου η Ινώ τον είχε εμπιστευθεί στην Μύστιδα, την μητέρα του Κόρινθου, από το ξακουστό νησί ήρθαν όλοι ετούτοι, ο Πρυμνέας, ο Μίμας με τα στρεβλά πόδια, ο βουνήσιος Άκμων, ο Δαμνεύς και ο ακοντιστής ο Ωκύθοος, μαζί τους πήγε και ο Μελισσεύς με το αστραφτερό κράνος, συντροφεύοντας τον Ιδαίο που ο πατέρας του Σώκος χτυπημένος από τη μανία της ασέβειας τους έδιωξε κάποτε από την θαλαζώσωστη πατρίδα τους. Τους διέφυγαν και πέρασαν στο έδαφος της Κνωσίας και ξανά πήγαν στα ταξίδια τους από την Κρήτη στη Φρυγία και από τη Φρυγία στην Αθήνα. όπου παρέμειναν ως ξένοι άποικοι και πυροσβέστες μέχρις ότου ο Κέκροπς κατέστρεψε τον Σάκο με εκδικητική λεπίδα δικαιοσύνης. αφήνοντας στη συνέχεια τη γη του μαραθωνοδρόμου που γύρισε...»

7. Η ΔΙΚΤΗ, Η ΙΔΗ ΚΑΙ Ο ΙΔΑΙΟΣ Ή ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΔΙΑΣ

Με την ονομασία Ίδη ή Ιδαία όρη, όπως είδαμε πιο πριν να αναφέρονται οι αρχαίοι συγγραφείς, ονομάζονται τα όρη, οι οροσειρές της Κρήτης και της Φρυγίας ή άλλως Τρωάδα της Μ. Ασίας, των οποίων οι κορφές είχαν αφιερωθεί στη θεά Ρέα, τη μάνα του Δία (Στράβων, I, C 471, III 20 και C 473, III, 22) και επίσης ότι στην Ίδη της Κρήτης βρίσκεται και η Δίκη, όπου γεννήθηκε ο Δίας και ως εξ αυτού ο Δίας ονομάστηκε Δικταίος και το ιερό του στην Πραισό «Ιερό του Δικταίου Διός» («Στράβων, I, C 474, IV 6), καθώς επίσης στην Ίδη βρίσκεται και ο λόφος Πύτνα όπου

ο Κουρήτης Κύρβας έκτισε την Ιεράπυτνα (Στράβων Ι, 3, C 472, III 19).

Α. Η ΔΙΚΤΗ, ΤΟ ΟΡΟΣ ΟΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ Ο ΔΙΑΣ

Δίκη λέγεται το βουνό της Κρήτης, όπου γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας, και επίσης εκεί γεννήθηκαν οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, ο Δίας, όταν ανδρώθηκε, απήγε την πριγκίπισσα Ευρώπη κ.α. Η Δίκη και ο Όλυμπος ήταν τα πιο διάσημα όρη της αρχαιότητας. Ο Ησίοδος στη «Θεογονία» αναφέρει ότι η Θεά Ρέα ήρθε στο όρος «Δίκτον» (οι άλλοι αρχαίοι συγγραφείς την αναφέρουν Δίκη) και γέννησε το Θεό Δία.

«πέμψαν δ' ἐς Λύκτον, Κρήτης ἐς πῖονα δῆμον/ οὔππότη' ἄρ' οπλότατον παίδων ἡμέλλε τεκέσθαι, Ζήνα μέγαν, τον μὲν οἱ ἐδέξατο Γαῖα πελώρη, Κρήτη ἐν ευρείῃ τραφέμεν ἀπαιτᾶλλέμεναί τε./ ἐνθα μιν ἴκτο φέρουσα θοὴν δια νύκτα μέλαιναν / πρῶτην ἐς Δίκτον' κρύψεν δε ἐν χερσὶ λαβούσα/ ἄνθρω ἐν ἡλιβάτῳ ζαθέης ὑπὸ κεύθεσι Γαίης, αἰγαίῳ ἐν ὄρει πεπυκασμένῳ ὑλῆεντι»..... (Θεογονία Ησίοδου, στίχοι 476 – 485,)

Ο αρχαίος συγγραφέας Άρατος (304-404 π.Χ.) στο έργο του «Φαινόμενα» αναφέρει ότι η Δίκη, όπου ανατράφηκε ο Δίας, βρίσκεται κοντά στην Ίδη: «ο μιν τότε κουρίζοντα Δίκτῳ ἐν ευώδει ὄρεος σχεδὸν Ἰδαίῳ, ἄνθρω εγκατέθεντο καὶ ἔτρεφον εἰς ἐνιαυτὸν, Δικταῖοι Κούρητες ὅτε Κρόνον ἐψεύσαντο» (Άρατος, Φαινόμενα 30 - 50)

Στους μετέπειτα χρόνους ο Στράβωνας (63 π.Χ. – 23 μ.Χ.) στα «Γεωγραφικά» λέει ότι δεν έχει δίκιο ο Άρατος που αναφέρει ότι η Δίκη βρίσκεται κοντά στην Ίδη (πιο πριν την έχει πει και «Ιδαίον όρος»), αλλά απέχει από αυτήν χίλια στάδια στα ανατολικά (Στράβων Ι. C 479.12). και επίσης ότι η Κρήτη έχει δυο όρη (όχι βουνά, οροσειρές), τα «Λευκά όρη» στα δυτικά και την Ίδη στη μέση, που είναι υψηλότερη.» (Στράβων Ι', IV 4 c 474-5). . Αναφέρει επίσης ότι με την ονομασία Ίδη ονομάζονται τα όρη της Κρήτης και της Φρυγίας ή άλλως Τρωάδα της Μ. Ασίας που είχαν αφιερωθεί στη θεά Ρέα, τη μάνα του Δία και γι αυτό πολλοί μπερδεύουν τα πράγματα και λένε αναλήθειες (Στράβων C 471, III 20 και C 473, III, 22). Αναφέρει επίσης ότι στην Ίδη της Κρήτης βρίσκεται και η Δίκη, όπου γεννήθηκε ο Δίας και εξ αυτού ονομάστηκε Δικταίος και το ιερό του στην Πραισό «Ιερό του Δικταίου Διός» («(Στράβων, Ι, C 474, IV 6), καθώς και το όρος Πύτνα όπου ο Κουρήτης Κύρβας έκτισε την Ιεράπυτνα (Στράβων Ι, 3, C 472, III 19), πρβ:

«καὶ τον Δία κουροτροφύσαντας Κουρήτας ονομασθῆναι' Κυρβαντα δε τούτων ἐταίρον ἱεραπύτνης ὄντα κτίστην...», Στράβων Ι, κεφ. Γ, C 472, III 19)

«Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεράπυτνα η πόλη Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι.....» (Στράβων, Ι, C 471, III 20 και C 473, III, 22).

«Τῶν δ' ὀρέων τὰ μὲν πρὸς δύσιν καλεῖται Λευκά, οὐ λειπόμμενα τοῦ Ταυγέτου κατὰ τὸ ὕψος.. Ἐν μέσῳ δ' ἐστὶ κατὰ τὸ ευρὺ χωρότατον τῆς νήσου τὸ Ἰδαίον ὄρον υψηλότερον τῶν ἐκεῖ ἄλλα δ' ἐστὶ πᾶρις τοῖς Λευκοῖς, τὰ μὲν ἐπὶ νότον τὰ δ' ἐπὶ τὴν ἐὼ λήγοντα.» (Στράβων Γεωγραφικά Ι', IV 4 c 474-5).

«.... Καὶ ἡ Δίκη βρίσκεται κοντά, ὄχι βέβαια, καθώς λέει ὁ Ἄρατος, κοντά στο βουνό τῆς Ίδης. Ἡ Δίκη ἀπὸ τὴν Ίδη ἀπέχει καὶ χίλια στάδια στα ανατολικά.....» (Στράβων Ι. C 479.12).

Β. Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ «Η ΔΙΚΗ»

Οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν ότι ο Δίας και οι Ιδαίοι Δάκτυλοι γεννήθηκαν στο Δικταίο άντρο στη Δίκη, το οποίο είναι ένα απο τα όρη των Ιδαίων ορέων της Κρήτης και ως εξ αυτού ο Δίας λεγόταν Δικταίος ή

ἰδαῖος και οι Δάκτυλοι Ἰδαῖοι. Μάλιστα το αρχαίο «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» (11^{ος} αι. μ.Χ.), επικαλούμενο τον Ησίοδο και τον Απολλώνιο Ρόδιο αναφέρει ότι η Δίκτη, που λέγεται και «Δίκτον» από τον Ησίοδο, ονομάστηκε έτσι επειδή γέννησε το Δία, από το «τίκτω > δίκτω + Δίας > Δίας ή κατ' άλλους από τα Δίκτυα των ψαράδων. Αναφέρει επίσης ότι η Δίκτη είναι ένα από τα ὄρη (της οροσειράς) Ἴδη ή Ἰδαία ὄρη της Κρήτης και εκεί, στο σπήλαιο της Δίκτης, αφενός η Ρέα γέννησε το Δία και η νύμφη Αγκιάλη τους Ἰδαίους ή άλλως Κρηταίεες Δακτύλους πρβ:

«πέμψαν δ' ἐς Λύκτον, Κρήτης ἐς πῖονα δῆμον/ οἰππότ' ἄρ οἰπλότατον παίδων ἡμελλε τεκέσθαι, Ζήνα μέγαν, τον μεν οἱ ἐδέξατο Γαῖα πελώρη, Κρήτη ἐν ευρείῃ τραφέναι ἀπαιταλλέμεναι τε./ ἐνθα μιν ἴκτο φέρουσα θοὴν δια νύκτα μέλαιναν / πρῶτην ἐς Δίκτον' κρύψεν δε ἐν χερσὶ λαβούσα/ ἄνθρω ἐν ἡλιβάτω ζαθέης ὑπὸ κεύθεσι Γαίης, αἰγαίω ἐν ὄρει πεπυκασμένω ὑλήεντι»..... (Θεογονία Ησίοδου, στίχοι 476 – 485, Έκδοση Κ. Σιτλ - Σύλλογος Καθηγητῶν Κωνσταντινούπολης ἔτος 1889 και επίσης έκδοση Επιστημονικῆς Εταιρείας των Ελληνικῶν Γραμμάτων – Π. Λεκατσάς - ΠΑΠΥΡΟΣ, ἔτος 1938)

«Οἱ μόνον πλεόνων μοιρηγέται ἡδὲ πάρεδροι Μητέρος Ἰδαίης κεκληραται, ὅσσοι ἑσιν Δάκτυλοι Ἰδαῖοι Κρηταίεες, οὐς ποτὲ νύμφη Αγκιάλη Δικταῖο ἀνὰ σπέος, ἀμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οἰαξιλίδος, ἐβλάστησε.» (Απολλώνιος Ἀργοναυτικά Α 1125 – 1135).

«Δίκτη, ὄρος της Κρήτης, και ἄκρα κειμένη κατὰ το Λιβυκόν πέλαγος. Καλεῖται δε και οὐδετέρως (το Δίκτον). Ἄρατος, Δικτω ἐν ευῶδι ὄρεος σχεδόν Ἰδαίοιο: - **ἀπὸ του το Δίκτον. εἰρήναι παρὰ το τέκω τικτω, τίκτα τις οὔσα, ἀπὸ του ἐκεῖ τεχθῆναι το Δία.** Αγαθοκλῆς δε θηλυκόν ὄνομα εἶναι' το Δικταῖον ὄρος. Οἱ δε νῆσον φασὶν εἶναι την Δίκτη και ὄνομα ἀπὸ των ἀλιευτικῶν δικτύων. Ενταῦθα δε Διὸς ἀγάλμα ἀγένειον ἴστατο, λέγεται και Δικταῖον». (ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ, 10/11ος αι. μ.Χ.)

Γ. Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΙΔΑΙΟΣ ΔΙΑΣ, ΤΟ ΔΙΚΤΑΙΟ ΚΑΙ ΙΔΑΙΟ ΑΝΤΡΟ

Ο Δίας κανονικά αποκαλούνταν Δικταῖος, ἀλλὰ και ἐνίοτε Ἰδαῖος ἐπειδὴ γεννήθηκε στο ὄρος Δίκτη της οροσειράς Ἴδη ή Ἰδαία ὄρη της Κρήτης και συνάμα λατρεύονταν και στα Ἰδαία ὄρη της Φρυγίας στη Μ. Ἀσία κ.α., καὶ ὅπως λέμε σήμερα π.χ. Ἀφέντης Χριστὸς Δίκτης, Ἀφέντης Χριστὸς Γιούχτα κ.α. Ο Στράβων λέει ὅτι με την ονομασία Ἴδη λέγονται τα ὄρη της Κρήτης που εἶχαν ἀφιερωθεῖ στη Θεά Ρέα ή ἄλλως Ἰδαία Μητέρα και στα ὄρη αὐτὰ ἀνήκει η Δίκτη, ὅπου ἐγίνε η γέννηση του Δία και ὡς ἐξ αὐτοῦ ο Δίας ονομάστηκε Δικταῖος και το Ἱερὸ του στην Πραισὸ «Ἱερὸ του Δικταίου Διός» (Στράβων, I, C 474, IV 6), καθὼς και το ὄρος η Πύτνα, ὅπου ο Κουρήτης Κύρβας ἐκτίσε την Ἱεράπυτνα, Στράβων I, 3 , C 472 , III 19), πρβ:

«Ἴδη ὄρος ὑπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκτη εἶναι τόπος στη Σκηψία και ὄρος στην Κρήτη. Λόφος της Ἴδης εἶναι η Πύτνα, ἀπ' ὅπου και η Ἱεράπυτνα η πόλη Οἱ διάφορες κορυφές της Ἴδης, που ἦταν ὅλες ἀφιερωμένες στη μητέρα των θεῶν (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι.....» (Στράβων, I, C 471, III 20 και C 473, III, 22)

«Εἶπα ἤδη πως η Πράσος ἀνήκει στους Ετεόκρητες και ἐδὼ ἦταν το Ἱερὸ του Δικταίου Διός. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, ὄχι βέβαια, καθὼς λέει ο Ἄρατος, κοντά στο «Ἰδαῖον ὄρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκτη ἀπὸ την Ἴδη (ἐδὼ ο Στράβων ἀντὶ για «Ἰδαῖον ὄρος» γράφει Ἴδη, ἀρα ἐδὼ Ἴδη = Ψηλορείτης, λογω του προειρημένου) ἀπέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ἀνατολικά της, κι ἀπέχει ἐπίσης ἐκατὸ στάδια ἀπὸ το Σαμῶνιο. Ἀνάμεσα σε Σαμῶνιο και Χερρόνησο ἦταν κτισμένη η Πραισός, πάνω ἀπὸ τη θάλασσα, στα ἐξήντα σταδια. Την κατέστρεψαν οἱ ἱεραπύτνιοι. Λένε ἐπίσης ὅτι δὲν ἔχει δίκιο ο Καλλίμαχος, ὅταν ἱστορεῖ ὅτι η Βριτόμαρτις ἀποφεύγοντας τη βία του Μίνωα ἀπὸ τη Δίκτη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι ἐτσι οἱ Κυδωνιάτες την εἶπαν Δίκτυννα και το βουνὸ Δίκτη. Η Κυδωνία δὲν ἔχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, ἀφοῦ βρίσκεται στα δυτικά

του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύναιο..... (Στράβων, I, C 479, IV - 12 μετφ «Κάκτος»)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης επίσης λέει ότι ο Δίας ανατράφηκε στην Ίδη ή άλλως Ιδαία όρη της Κρήτης: «Λέγεται πέντε Κούρητας εκ Κρήτης εις αυτήν περαιωθήναι' τουτους δ' απογόνους γεγονέναι των υποδεξαμένων Δία παρά της μητρός Ρέας και θρεψαντων εν τοις κατά την Κρήτην Ιδαίοις όρεσι (Διόδωρος Σικελιώτης 5, 60)

Ομοίως το αρχαίο λεξικό «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» (10/11^{ος} αι. μ.χ.), επικαλούμενο στίχους του Ησίοδου, του Άρατου και του Αγαθοκλή, αναφέρει ότι το όρος της Κρήτης που ονομάζεται η Δίκτη ή σε ουδέτερο τύπο «το Δίκτον» (κάτι αληθές, βλέπε π.Χ. Ησίοδου Θεογονία, στίχοι 476 – 485), ονομάστηκε έτσι, επειδή γέννησε τον Δία, ετυμολογώντας την ονομασία «Δίκτη» από τις λέξεις «Δίας + τίκτω > η Δίκτη», πρβ:

«Δίκτη, όρος της Κρήτης, και άκρα κειμένη κατά το Λιβυκόν πέλαγος. Καλείται δε και ουδέτερος (το Δίκτον). Άρατος, Δικτω εν ευώδη όρεος σχεδόν Ιδαίοιο: - από του το Δίκτον. είρηται παρά το τέκω τικτω, τίκτα τις ούσα, από του εκεί τεχθήναι το Δία. Αγαθοκλής δε θηλυκόν όνομα είναι' το Δικταίον όρος. Οι δε νήσον φασίν είναι την Δίκτη και όνομα από των αλιευτικών δικτύων. Ενταύθα δε Διός άγαλμα αγένειον ίστατο, λέγεται και Δικταίον».

Συνεπώς Δικταίο άντρο σημαίνει το άντρο (antrum = ιερό σπήλαιο) επι της Δίκτης και Ιδαίο άντρο το σπήλαιο επι της Ίδης. Ωστόσο, επειδή η Δίκτη είναι ένα από τα όρη της Ίδης (ο λόγος που λεγόταν και Ίδη ή Ιδαία όρη) της Κρήτης, τα άντρα της Δίκτης λέγονται και Ιδαία και Δικταία, όπως και κρητικά..

Ομοίως Δικταίος Δίας σημαίνει ο Δίας που λατρεύεται στη Δίκτη και Ιδαίος Δίας αυτός που λατρεύεται στην Ίδη ή Ιδαία όρη. Ωστόσο, επειδή η Δίκτη είναι ένα απο τα όρη της Ίδης της Κρήτη, γι αυτό και ο Δίας λεγόταν και Ιδαίος και Δικταίος. Ειδικότερα οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν το Δία είτε Ιδαίο είτε Δικταίο είτε Κρητικό ή Κρηταγενή, επειδή γεννήθηκε στη Δίκτη, που είναι ένα από τα όρη της Ίδης ή Ιδαία όρη της Κρήτης.

Συνάμα και οι κάτοικοι της Φρυγίας καλούσαν το Δία Ιδαίο και τα άντρα τους Ιδαία, επειδή και στη δική τους Ίδη λατρεύονταν ο Δίας. Μάλιστα οι ίδιοι λέγανε ότι από εκεί έφυγε η Θεά Ρεα και πήγε στην Κρήτη όπου γέννησε το Δία, καθώς λει ο Στράβων και ο Διόδωρος.

Ο Πίνδαρος π.χ. μιλά για «Ιδαίον άντρο» στη Μ. Ασία όπου γινόταν ικεσίες προς το Δία, επειδή το άντρο αυτό βρίσκεται στην Ίδη της Μ. Ασίας: «Σωτήρ υψινεφές Ζεύ, Κρόνιό τε ναίων λόφων/ τιμώ τ' Αλφειών ευρύ Ιδαίον τε σεμνό άντρον/ ικέτας σέθεν 'έρχομαι Λυδίοις απύων εν αυλοίς...» (Πίνδαρος, Ολύμπια V, 19-21 = 40-42)

Ο Πορφύριος στο «Βίος Πυθαγόρου» ονομάζει «Ιδαίο άντρο» το σπήλαιο όπου τάφηκε ο Δίας στο όρος του Διός ή Γιούχτα, επειδή το βουνό αυτό είναι ένα από αυτά της Ίδης ή Ιδαία όρη της Κρήτης

Ο Απολλώνιος Ρόδιος στο ποιητικό του έργο «Αργοναυτικά» (βλέπε: Α 1125 – 1135, Α, 507 – 511, Β 1233 – 1235, Γ, 132 – 136) και χάρη του ποιητικού μέτρου ονομάζει το σπήλαιο όπου ανατρεφόταν ο Δίας πότε Δικταίο («Δικταίο σπέος»), πότε Κρητικό («Κρηταίον υπ 'Αντρο») και πότε Ιδαίο («άντρω εν Ιδαίω») και αυτό επειδή η Δίκτη είναι ένα από τα όρη των Ιδαίων Ορέων της Κρήτης. Θα λέγαμε εδώ το Δικταίο και το Ιδαίο άντρο ότι ί.ναι κάτι το διαφορετικό και στο ένα γεννήθηκε και στο άλλο ανατράφηκε, αν π.χ. ο Απολλώνιος όταν μιλά για Δικταίο συνάμα μιλά και για γέννηση εκεί και όταν μιλά για Δικταίο ή Κρητικό άντρο συνάμα

μιλά και για ανατροφή, όπως σε όλες τις περιπτώσεις μιλά για ανατροφή και όπως λεμέ π.χ. ο Αλέξανδρος ο Μακεδόνας = ο Αλέξανδρος ο Θεσσαλονικιός ή ο Έλληνας κ.α.

Επίσης ο Δίας προσαγορευόταν στους όρκους, στους ύμνους κλπ και με το επίθετο Δικταίος, πρβ:

«Θεός αγαθός, τάδε ὠμοσαν τοι Ιτάνιοι πάντες Δία Δικταίον καὶ Ἦραν καὶ θεοὺς τοὺς ἐν Δίκταν καὶ Αἰθναίαν Πολιάδα καὶ θεοὺς, ὅσοις ἐν Αἰθναίᾳ θύεται πάντας καὶ Δία Ἀγοραίον καὶ Ἀπόλλωνα Πύθιον ... (Ὁρκος Ἰτανίων, SYLLOGE INSCRIPTIONUM GRAECARUM WILHELM GUILLELMUS DITTENBERGER)

«Ὁμνῶ τάν Ἑστίαν καὶ Τάνα Ὀράτριον καὶ **Τάνα Δικταίον** καὶ Ἦραν καὶ Αἰθναίαν Ὀλερίαν καὶ Αἰθναίαν Πολιάδα καὶ Αἰθναίαν Σαλμωνίαν καὶ Ἀπόλλωνα Πύθιον καὶ Λατώ καὶ Ἀρ[τε]μιν καὶ Ἀρεα καὶ Ἀφροδίταν καὶ Κωρητας καὶ Νυμφας καὶ τὸς Κυρβάν[τας καὶ θεὸς πάντας καὶ πάσας ἡ μάν ἐγὼ εὐνοήσω τοῖς ἐπί[τασι] Ἱεραρυτνίοις τὸν ἅπαντα χρόνον ἀπλόως καὶ ἀδόλως, καὶ δὴ | τὸν αὐτὸν φίλον καὶ ἐχθρόν ἐξω καὶ πολεμήσω ἀπὸ χώρας παντί | σθένει, οὐ καὶ οἱ ἐπιπάντες Ἱεραρυτνιοί. καὶ τὸ δίκαιον δώσω καὶ | ἐμμενῶ ἐν τοῖς συγκειμένοις καὶ οὐ κακοτεχνήσω οὐδεν(ι) τῶν | ἐν τάδε ταῖς ἰσοπολιτεῖαι γεγραμμένων οὔτε λόγῳ οὔτε ἐργῳ οὐδὲ ἄλλῳ ἐπιτραψὼ ἐκὼν καὶ γινώσκων παρευρέσει οὐδεμία οὐδὲ τρόπῳ οὐδενί. Αἱ δὲ τι ἐπιτορκήσαιμι, τῶν ὠμοσα ἡ τῶν συνεθέμαν, τὸς τε θεὸς τὸς ὠμοσα ἐμμανίας ἡμεν καὶ ἐξολλυσθαι | κακίστῳ ὀλέθρῳ καὶ μήτε γὰν μήτε δένδρεα καρπὸς φέρεν μήτε γυναῖκας τίκτεν κατὰ φύσιν, τῷ τε πολέμῳ μὴ με σῶον νεέσθαι, εὐορκῶσι δὲ ἀμὴν τὸς τε θεὸς ἰλέος ἡμεν καὶ γινέσθαι πάντα αγαθά. (Ὁρκος Ἱεραρυτνίων – **Λυττίων – Γορτυνίων**, Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Cauer by Paul Cauer, σελίδα 70)

Ο Καλλίμαχος Κυρηναίος αναφέρει: «Πως καὶ μιν, Δικταίον αἰείσομεν ἢ Λυκαίον»..... (Καλλίμαχος, «Ὑμνος εἰς Δία»).

Οι Λατίνοι συγγραφείς: Λουκρήτιος (De rerum natura 2,633) ο Βιργίλιος καὶ στα τρία ποιητικά του ἔργα: Βουκολικά, Γεωργικά, Αἰνείαδα ἀποκαλοῦν τὸ Δία «Dictaeus», «Δικταίος βασιλιάς» (Dictaei regis, 2,536), τὸ σπήλαιο ποὺ γεννήθηκε ὁ Δίας στὴν Δίκτη «Dictaeo [...] sub antro», τὴν περιοχή τῆς πόλης Λύκτου «Δικταία γῆ» (Dittea arua), ἐπειδὴ ἐκεῖ κεῖται ἡ Δίκτη, καὶ ἀπὸ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ κατ' ἐπάκταση καὶ Δικταία (Dittea) = ἡ Κρήτη: Nunc age, naturas apibus quas Iuppiter ipse addidit expediam, pro qua mercede canoros Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae **Dictaeo caeli** regem pauere sub antro (Βιργίλιος, Γεωργικά 4,149-152)

“Ante etiam sceptrum **Dictaei regis**, et ante/ Impia quam caesis gens est epulata iuvenecis, Aureus hanc vitam in tercis Saturnus agebat;” (P. Vergili Maronis Bucolica Et Georgica, Georgica, Lib. II. Tweede Boek 535)

Dictaei regis, d.i. Jupiter, die en een grot van het Dikte gebergte op Kreta door de Kureten werd grootgebracht; hii maakte een eind aan de regering van Saturnus, onder wie op aarde de gouden eeuw was (538)

«Candida **Dictaei** spectans tentorfia **regis**, Laeter, ait doleamne geri lacrymabile bellum..... Ovid's Metamorphoses Fab. 1), Σχόλιο στὴν ἀγγλική ἐκδοση: 43. Dictaei. of Crete. For Dicte is mountain of Crete.

Στὴ «Θησηίδα» τοῦ Βοκκακίου (Giovanni Boccaccio, Teseida) τὸ ὄνομα Δικταία χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπίθετο τῆς Κρήτης: «della Dittea isola» (6,46,23), «nel regno Ditteo» (6,48,6).

Ο Βιργίλιος καὶ ὁ Οβίδιος ἀποκαλοῦν τὸν Δία «Δικταῖο βασιλιά (Dit-teo regis), “Dicraeo regem coeli pauere sub antro” (Virgillii IV Georg. 152) Κατὰ τὸν Βιργίλιο ἡ ἐγκατάσταση τοῦ Αἰνεία στὴν Κρήτη ἔχει δυσάρεστη συνέχεια. Για λόγους ποὺ ἔχουν σχέση με τὸν μῦθο τοῦ Ἰδομενέα,

πέφτει θανατικό σε ανθρώπους, ζώα και σπαρτά. Τότε εμφανίζονται σε όνειρο στον Αινεία οι εφέστιοι θεοί της Τροίας (Penates) και του εξηγούν ότι η εγκατάσταση των Τρώων στην Κρήτη οφείλεται σε παρερμηνεία του χρησμού που έδωσε ο Δήλιος Απόλλωνας. Στη συνέχεια του υποδεικνύουν ως προορισμό την Ιταλία και καταλήγουν με τα εξής λόγια: «Ο Δίας σου αρνείται τη Δικταία γη» ("Aufonias. Dictaea negat tibi Juppiter arua....", P. Virgilio Maronis Aeneidos Iib. III. 171). Στα σχόλια της φράσης αυτής αναφέρεται: Dictaea, cretensia arua. Dicte mons Cretae est Ibis educatione celebris, quem apes dictea syb antro paure, v test Georg.4,152). Στο ίδιο επεισόδιο ο Βιργίλιος αποκαλεί επίσης την Κρήτη «Γη των Κουρήτων» (Curetum [...] oris, 131) και «Βασίλειο της Κνωσού» (Cnosia regna, 115), αλλά η ονομασία «Δικταία γη» αποδείχτηκε πιο ελκυστική για τους Ιταλούς λογοτέχνες. Αυτό οφείλεται, λόγω του ότι στην περιοχή της Δίκτης > Δικταία γεννήθηκε ο Δίας, άρα στο κύρος που της προσδίδει ο λόγος του Δία.

Στο βιβλίο του Francesco Barozzi «Descrittione rlell'isohl di Creta» (1577) γίνεται ταύτιση της Δίκτης με τα Λασιθιώτικα βουνά και επίσης ταυτίζει τη γέννηση και την ανατροφή του Δία και με την πόλη Λύκτο και με το όρος η Δίκτη. Επίσης λέει ότι η πόλη Λύκτος ονομάζεται και "Δικταία" πρβ (σε μετάφραση): «ο τόπος ονομάζεται ως σήμερα Λύκτος(Lictos),. Εδώ στην αρχαιότητα υπήρχε η περιλάλητη και πανέμορφη πόλη που ο Στράβωνας και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς αποκαλούν Λύκτο, άλλοι Λύττο (Litto) και άλλοι Δικταία (Dictaea > Dittea). Δηλαδή μνημονεύει την πόλη Λύκτο και με την ονομασία dittea, όπως κάνει ο Ariosto στο εικοστό άσμα του Orlando Furioso (Orlando Innamorato Di Bojardo: Orlando furioso. Vol. 2, Τόμος 7):

<<.... il qual luogo fin al presente si chiama Lictos, dove anticamente era la famosissima et bellissima città chiamata da Strabone et altri autori **Lictos et da altri Littos et da altri Dittea**, della qual fa mentione l'Ariosto nel canto ventesimo così scrivendo:

XIV I Cretesi in quel tempo, che cacciato
il crudo Idomeneo del regno aveano,
e per assicurarsi il novo stato,
d'huomini d'arme adunation faceano;
fêro con bon stipendio lor soldato
Phalanto (così al giovine diceano),
e lui con tutti quei che seco havea
poser per guardia alla **città Dittea**.

XV Fra cento alme città ch'erano in Creta,
Dittea più ricca e più piacevol era,
di belle donne et amorose lieta,
lieta di giochi da matino a sera:
e com'era ogni tempo consueta
d'accarezzar la gente forestiera,
fe' a costor sí, che molto non rimase
a fargli anco signor delle lor case>>

Δ. Η ΔΙΚΤΗ ΚΑΙ Ο ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΚΟΝΤΙΝΑ ΟΡΗ, ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΗΝ ΙΔΗ Ή ΙΔΑΙΑ ΟΡΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΚΟΙΝΟ ΠΟΤΑΜΟ ΤΟΝ ΑΝΑΠΟΔΑΡΗ

Ο Άρατος αναφέρει ότι η Δίκη όπου εγκαταστάθηκε για ανατρέφεται ο Δίας βρίσκεται σχεδόν πλησίον της Ίδης: «ο μιν τότε κουρίζοντα Δίκτω εν ευώδει όρος σχεδόν Ιδαίοιο, άντρω εγκατέθεντο και έτρεφον εις ενιαυτόν, Δικταίοι Κούρητες ότε Κρόνον εψεύσαντο» (Άρατος, Φαινόμενα 30 - 50) .

Ο Στράβωνας (I, C 471, III 20 και C 473, III, 22) αναφέρει αυτός ότι η Δίκη δεν είναι ίδιο βουνό ή κοντά στο Ιδαίον όρος ή Ίδη, όμως η Δίκη είναι μια από τις κορφές της Ίδης που οι κορφές της είχαν αφιερωθεί στη θεά Ρέα και επίσης ότι στην Ίδη αυτή συμπεριλαμβάνεται ακόμη και ο λόφος Πύτνα όπου ο Κουρήτης Κύρβας έκτισε την Ιεράπυτνα κ.α.: «Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεράπυτνα η πόλη Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι.....» (Στράβων, I, C 471, III 20 και C 473, III, 22).

Πράγματι η Δίκη και η Ίδα ή Ιδαίον όρος (= σήμερα Ψηλορείτης) αποτελούν μια οροσειρά, την οροσειρά της Ίδης ή Ιδαία όρη της Κρήτης, αφού έχουν κοινό ποταμό, τον Αναποδάρη, και συνάμα ενώνονται μεταξύ τους με τις διπλανές τους μικρότερες κορφές σχηματίζοντας ένα πεδίο όπως το γράμμα C μέσα στο οποίο σχηματίζεται η καλούμενη πεδιάδα της Μεσαράς. Κανονικά η Μεσαρά δεν είναι πεδιάδα, τουλάχιστον επίπεδη, αλλά πολλές κοιλάδες, πολλά εύφορα υψώματα-λόφοι και ρεύματα. Την εν λόγω οροσειρά, δηλαδή της Ίδης, διαχώρισε χειρουργικά στα δύο ο κοινός ποταμός Αναποδάρης, δημιουργώντας ένα φαράγγι.

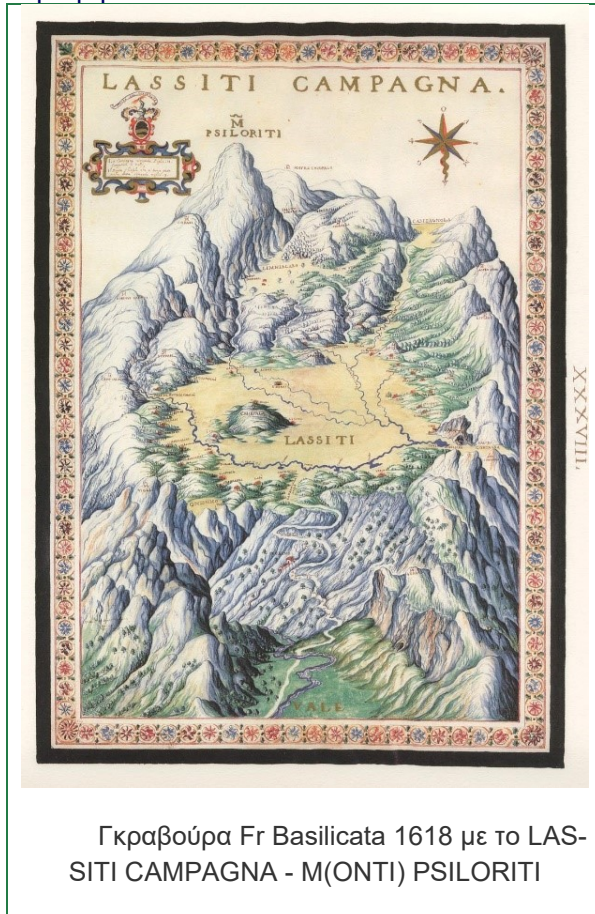
Ο ΚΟΙΝΟΣ ΠΟΤΑΜΟΣ ΑΝΑΠΟΔΑΡΗΣ

Το μεγαλύτερο ποτάμι της Κρήτης είναι ο καλούμενος Αναποδάρης, ο οποίος ονομάζεται έτσι, επειδή η κοίτη (το ρέμα) του σε μεγάλο μέρος φαίνεται είτε να πηγαίνει ανάποδα σε σχέση προς τα γεωγραφικά εδαφικά δεδομένα, δηλαδή να πηγαίνει προς τα βουνά και όχι προς την πεδιάδα, είτε αλλού να τρέχει νερό και αλλού όχι. Αλλού φαίνεται να πηγαίνει προς τη δυτική Κρήτη, προς το βουνό ο Ψηλορείτης, ενώ πηγάζει από εκεί και αλλού να πηγαίνει προς την Ανατολική Κρήτη, προς το βουνό Δίκη, ενώ πηγάζει και από εκεί. Είναι κοινός ποταμός Δίκης και Ψηλορείτη. Θα 'λεγε κανείς πως το ποτάμι αυτό δεν θέλει να φτάσει στον προορισμό του, αλλά προσπαθεί να γυρίσει και πάλι εκεί όπου γεννήθηκε, δηλαδή να ανέβει πάνω σε ένα βουνό και να συναντήσει εκεί το θεό, για τον παρακαλέσει να παρατείνει τον χρόνο του. Άλλοι πάλι λένε πως το ποτάμι αυτό κάνει επίτηδες απότομες στροφές δεξιά, αριστερά, πάνω και κάτω, ώστε να μακρύνει το δρόμο του για την Ιθάκη. Γιατί τι είναι τελικά η Ιθάκη, παρά το τέλος. Και τι μπορεί να είναι ένας τέλος; Καλό ή κακό, πάλι τέλος θα είναι. Γιατί να βιαζόμαστε;

. Και όλα αυτά τα φαινόμενα, όλες αυτές οι αναποδιές συμβαίνουν, γιατί ο ποταμός αυτός είναι κοινός ποταμός Δίκης και Ψηλορείτη, δηλαδή πηγάζει από τα δυο διαφορετικά εξ αντιθέτου όρη, τη Δίκη και την Ίδα ή Ψηλορείτη, με δυο μεγάλα ρεύματα που λέγονται τοπικά πόδες. Οι δυο πόδες, ενώνονται κάποια στιγμή και απορρέουν (χύνονται) τελικά ως ένας ποταμός στο Λιβυκό Πέλαγος και συγκεκριμένα στη θέση Δέρματος μέσω ενός φαραγγιού ζικ-ζακ. κάτι που είναι επίσης μια αιτία από τις οποίες δίνεται η εντύπωση ότι ο ποταμός αυτός πηγαίνει ανάποδα, ότι πάει προς τα βουνά.. Το φαράγγι αυτό χωρίζει τη Δίκη από τον Ψηλορείτη.

Σημειώνεται ότι:

Α) Η λέξη «ανάποδος» στην Κρήτη σημαίνει στην κυριολεξία αυτός που περπατά με τα χέρια και συνεπώς έχει τα πόδια επάνω και μεταφορικά αυτός που κάνει αντίθετα ή μη φυσιολογικά πράγματα, άρα θέλει προσοχή, γιατί με τις ενέργειες του αυτές πολλές φορές φέρνει την καταστροφή.

Γκραβούρα Fr Basilicata 1618 με το LASSITI CAMPAGNA - M(ONTI) PSILORITI

Β) Ο ποταμός Αναποδάρης έχει αρκετούς παραπόταμους, όμως βασικούς δυο που καλούνται πόδες. Ο ένας από αυτούς, ο οποίος καλείται Δικταίος ή Μπαρίτης, επειδή διασχίζει τη πεδιάδα του χωριού Έμπαρος και πηγάζει από το βουνό Δίκτη, το βουνό όπου γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας, η οποία βρίσκεται στα σύνορα νομού Ηρακλείου – Λασιθίου. Συγκεκριμένα πηγάζει από τη περιοχή της <Δίκτης που ονομάζεται Χώνες, οι οποίες βρίσκονται μεταξύ κορφής Σπαθί ή Εντίχτης (2.148 μ.) και κορφής Αφέντης (2.141 μ.). Εκεί σε μια σπηλιά του ποταμού ήταν η Μάντρα του Καπεταν Κρασναδαμη στην οποία στεγαζόταν το Αρχηγείο της Εθνικής Αντίστασης Κρήτης 1941 – 1944 με Γενικό Αρχηγό τον Καπε-

τάν Εμμ Μπαντουβά. Ο ποταμός που ξεκινά από εκεί σχηματίζει ένα μοναδικής ομορφιάς φαράγγι και όταν κατεβαίνει είναι φοβερός και τρομερός στο διάβα του, λόγω της κατωφέρειας και των φαραγγιών του. Και, αφού διασχίζει την κοιλάδα της Εμπάρου, εξ ου και Μπαρίτης ποταμός, φτάνει στην επαρχία Μονοφατσίου όπου ενώνεται με τον άλλο κύριο παραπόταμο του Αναποδάρη.

Ο άλλος παραπόταμος του Αναποδάρη πηγάζει από τις ανατολικές πρόποδες του βουνού Ψηλορείτης, το οποίο βρίσκεται στα σύνορα των νομών Ηρακλείου- Ρεθύμνου. Συγκεκριμένα ο παραπόταμος αυτός πηγάζει από τα βουνά που βρίσκονται εκεί όπου τα χωριά Ασήμι, Αγ Φωτιά, Χάρακας, Καστέλι, Γέννα, Αρκάδι, Αρμανώγεια κ.α. Από εκεί, αντί το ρέμα του ποταμού να πηγαίνει προς τη θάλασσα, πάει ανάποδα σε σχέση προς τους άλλους ποταμούς που βρίσκονται εκεί, όπως π.χ. το Γεροπόταμο, διασχίζει τους λόφους και τα πεδινά μέρη της καλούμενης Μεσαράς και συναντά τον άλλο παραπόταμο του Αναποδάρη, το Δικταίο. Αυτό γίνεται λίγο πριν από τα χωριά Καστελιανά και Φαβριανά (πριν από τη γέφυρα

του Castel Belevede) και ομού χύνονται στην περιοχή Δέρματος, διασχίζοντας ένα φαράγγι που έχουν δημιουργήσει στα εκεί βουνά..

Ε. ΠΙΑ ΚΟΡΦΗ ΤΩΝ ΙΔΑΙΩΝ ΟΡΕΩΝ ΕΙΝΑΙ ΠΙΟ ΥΨΗΛΗ, Η ΔΙΚΤΗ Ή Η ΙΔΑ

Οι αρχαίοι συγγραφείς (Διόδωρος, Στράβων κ.α.) αναφέρουν ότι η Κρήτη έχει δυο όρη (λένε όρη, όχι βουνά, τα όρη= οροσειρά). Τα Λευκά όρη στη δυτική Κρήτη και η Ίδη ή Ιδαία όρη στη μέση, που είναι και το υψηλότερο όρος, με δυο κορφές, την Ίδη ή Ίδα και τη Δίκτη.

Μέχρι να απελευθερωθεί η Κρήτη ως πιο ψηλή κορφή, ως πιο ψηλό βουνό της Κρήτης θεωρούνταν όχι το βουνό που σήμερα λέγεται Ψηλορείτης, αλλά η Δίκτη, όπως προκύπτει σαφέστατα από τους αρχαίους συγγραφείς, καθώς και από πολλά επίσημα (κρατικά) ενετικά έγγραφα.

Για παράδειγμα στην έκθεση του Ενετού μηχανικού Fr Basilicata προς τη Σύγκλητο της Ενετίας, σχετικά με τις οφειλές των όσων καλλιεργούσαν τα δημόσια κτήματα του Λασιθίου, η Δίκτη ονομάζεται Psiloriti. Μαλιστα στη γκραβούρα (φωτογραφία εγχάρακτη) που συνοδεύει την έκθεση αυτή με το όρος Δίκτη - κάμπο Λασιθίου επάνω γράφει: M(ONTI) PSILORITI – LASSITI CAMPAGNA. Ομοίως στο πρακτικό της Συγκλήτου της Ενετίας έτους 1343 (Arcivio di Stato, Vnezia, Duca di Candia/proclami/ Busta 14, Στ. Σπανάκης «Συμβολή στην ιστορία του Λασιθίου») η Δίκτη ονομάζεται και Ψηλορείτης και επίσης εκεί αναφέρεται ότι στην ευρύτερη περιοχή Λασιθίου – Δίκτη υπάρχει μια εκκλησία οροθέσιο με την ονομασία glesia di Psiloriti (= εκκλησία του Ψηλορείτη). (Περισσότερα βλέπε «Ναοί του Αυθέντη Δία και του Αφέντη Χριστού»)

Μετά την απελευθέρωση της Κρήτης που καταγράφηκαν-καταμετρήθηκαν επιστημονικά τα βουνά της Ελλάδος, τα Κρητικά όρη έχουν ως εξής:

ΤΑ ΛΕΥΚΑ ΟΡΗ: Εκτείνονται στη δυτική Κρήτη, κυρίως στο νομό Χανίων με υψηλότερες κορυφές τις Πάχνες (2453 μ. υψόμετρο), Τροχάρης (2402), Σβουριχτή (2360), ενώ συνολικά γύρω στις 50 κορυφές τους υπερβαίνουν σε υψόμετρο τα 2000 m.

ΤΑ ΙΔΑΙΑ ΟΡΗ – ΠΙΟ ΨΗΛΕΣ ΚΟΡΦΕΣ:

Η ΙΔΑ Ή ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ. Εκτείνεται στα σύνορα των νομών Ρεθύμνου και Ηρακλείου και είναι το ψηλότερο βουνό όχι μόνο των Ιδαίων ορέων, αλλά και της Κρήτης με 2456 μ. ύψος. Έχει 5 κορυφές οι οποίες ξεπερνούν τα 2000 μέτρα: ο Τίμιος Σταυρός (2456 μ.), ο Αγκαθιάς (2424 μ.), η Στολίστρα (2325 μ.), η Βουλομένου (2267 μ.) και ο Κούσσακας (2209 μ.).

Η ΔΙΚΤΗ. Εκτείνεται στα ανατολικά του νησιού, στα σύνορα νομού Λασιθίου-Ηρακλείου, σχηματίζοντας το περίφημο Οροπέδιο Λασιθίου (μέσο ύψος 850 μ.). Η κορυφή της Δίκτης με το μεγαλύτερο ύψος λέγεται Σπαθί ή Εντίχτης (2.148 μ.) και βρίσκεται νότια του οροπεδίου. Υπάρχουν επίσης άλλες ψηλές κορυφές, όπως ο Αφέντης Χριστός (2.141 μ.), ο Λάζαρος (2.085 μ.), η Μαδάρα (1783), η Τσίβη (1664), το Σαρακινό (1588), η Σελένα (1559) κ.α. Εκτός από το οροπέδιο Λασιθίου στη Δίκτη υπάρχουν επίσης μερικά άλλα, όμως μικρότερα οροπέδια όπως του Καθαρού (1140), του Λιμνάκαρου (1125), της Λαπάθου (1260), του Ομαλού της Βιάννου (1325), της Εργάνου (950) και της Νισσίμου (930) κ.α.

8. Η ΚΑΚΟΗΘΕΙΑ «ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ ΨΕΥΣΤΑΙ»

Α. Ο ΚΑΚΟΗΘΗΣ-ΑΙΡΕΤΙΚΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ ΑΠΟΚΑΛΕΙ ΨΕΥΤΕΣ ΤΟΥΣ ΚΡΗΤΕΣ ΜΕ ΤΟ ΔΗΘΕΝ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟ ΟΤΙ ΛΕΓΑΝΕ ΠΩΣ Ο ΔΙΑΣ ΠΕΘΑΝΕ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΑΨΑΝΕ, ΟΜΩΣ Ο ΛΟΓΟΣ ΗΤΑΝ ΑΛΛΟΣ.

Ο χαρακτηρισμός «Κρήτες αεί ψεύσται» είναι μια καλοστημένη κακοήθεια που ειπώθηκε για πρώτη φορά από τον ποιητή Καλλίμαχο τον Κυρηναίο, ο οποίος έζησε από 310 – 240 π.Χ., στον ύμνο του «Εις Δία», στα πλαίσια αιρετικής θρησκευτικής διαμάχης, όπως θα δούμε πιο κάτω, και έκτοτε όλο και κάποιος την επαναλαμβάνει.

Στον ύμνο αυτό ο Καλλίμαχος με αριστοτεχνικό ποιητικό-φιλοσοφικό τρόπο λέει ότι δεν πρέπει να υμνούμε το Δία ως «Δικταίο», επειδή οι Κρήτες λένε ότι γεννήθηκε στο όρος Δίκτη των Ιδαίων ορέων της Κρήτης, αλλά ως «Λύκειο, γιατί από τη μια οι Κρήτες είναι ψεύτες, αφού λένε και ότι ο Δίας πέθανε και τον θάψανε σε τάφο που δείχνουν, ενώ ο Δίας είναι αιώνιος και από την άλλη οι Αρκάδες λένε ότι ο Δίας γεννήθηκε στο όρος Λύκειον της Αρκαδίας. Ακολουθώντας και με το αιτιολογικό αυτό ο Καλλίμαχος παραλλάσσει το παραδοσιακό μύθο του Δία λέγοντάς τον διαφορετικά απ' ό,τι τον αναφέρουν οι αρχαιότεροι του συγγραφείς Ησίοδος, Στράβων κ.α. Στην παραποίηση αυτή η νήσος Κρήτη γίνεται περιοχή «Κρητέα» στην Αρκαδία, η αρχαία πόλη Λύκτος (= η πόλη στην περιοχή της οποίας βρισκόταν η Δίκτη, όπου γεννήθηκε ο Δίας, σύμφωνα με τον Ησίοδο) γίνεται το Λύκαιον όρος στην Αρκαδία, η πόλη Πράσον ή Πραισός (= η πόλη όπου υπήρχε το Δικταίο ιερό, σύμφωνα με τον Στράβωνα) γίνεται η περιοχή «Παρράσιον» στην Αρκαδία, οι Δικταίοι Κουρήτες γίνονται Δικταίοι Μελίοι, ο ενόπλιος χορός των Κουρητών «πυρρήχη» γίνεται «πρύλις» κλπ, πρβ:

«Ζηνός έοι τί κεν άλλο παρά σπονδήσιν αείδειν / λῳίων ή θεόν αυτόν, αεί μέγαν, αιέν άνακτα, / Πηλαγόνων ελατήρα, δικαστόλον Ουρανίδησι; / πῳς και νιν, Δικταίον αείσομεν ήέ Λυκαίον; / εν δοή μάλα θυμός, επεί γένος αμφήριστον. / Ζεύ, σε μεν Ιδαίοισιν εν ούρεσί φασι γενέσθαι, / Ζευ, σε δ' εν 'Αρκαδίη: πότεροι, πάτερ, εψεύσαντο; / Κρήτες αεί ψεύσται': και γαρ τάφον, ώ άνα, σείο / Κρήτες ετεκτήναντο: σύ δ' ου θάνες, εσσί γάρ αιεί. / εν δέ σε Παρρασίη 'Ρείη τέκεν, ήχι μάλιστα / έσκεν όρος θάμνοισι περισκεπές: ένθεν ο χώρος / ιερός, ουδέ τί μιν κεχηρμένον Ειλειθυίης / ερπετόν ουδέ γυνή επιμίσγεται, αλλά ε 'Ρείης / ωγύγιον καλέουσι λεχώιον 'Απιδανής..... Ζεύ, σε δε Κυρβάντων ετάραι προσεπηχύναντο Δικταίαι Μελίαι, σέ δ' έκοίμισεν Άδρήστεια λίκνω ενί χρυσέω, σύ δ' έθήσασο πίονα μαζόν αιγός Αμαλθείης, επι δέ γλυκύ κηρίον έβρωσ: γέντο γάρ εξαπιναίφα Πανακρίδος έργα μελίσσης 'Ιδαίοις έν όρεσσι, τά τε κλείουσι Πάνακρα. ούλα δέ Κούρητές σε περί πρύλιν ωρχήσαντο τεύχεα πεπλήγοντες, ίνα Κρόνος ούασιν ήχην άσπίδος είσαίοι καί μή σεο κουρίζοντος.....(Καλλίμαχος, Ύμνος «Εις Δία»)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: «.....Πώς καλύτερα θα μπορούσε κανείς να υμνήσει κατά τις θυσίες το Δία παρά να τον ειπεί θεό, πάντοτε μέγα, αιώνιο άνακτα, διώκτη των Πηλαγόνων, δικαστή των επουρανίων θεών; Πώς θα τον εξυμνήσωμεν, ως Δικταίο ή ως Λυκαίον; Ο νους μου ευρίσκεται σε μεγάλη αμφιβολία, διότι το γένος του είναι αμφισβητήσιμον. Ω Δία, για σένα οι μεν λένουν ότι γεννήθηκες στα Ιδαία όρη! Ω Δία, για σένα οι δε λένε ότι γεννήθηκες στην Αρκαδία, ποιοι, πατέρα, λένε ψέματα; Οι Κρήτες είναι πάντα ψεύτες και διότι τάφο, ω άνακτα, για σένα οι Κρήτες κατασκεύασαν, εσύ όμως δεν απέθανες διότι εσύ είσαι αιώνιος. Αλλά εσένα σε γέννησε η Ρέα εις το Παρράσιον, όπου ήταν ένα βουνό πολυσκέπαστο με θάμνους, γι αυτό το λόγο ο τόπος αυτός είναι ιερός».....Κι ω Δία, οι συντρόφισσες, σε πήρανε στα χέρια, των Κυρβάντων της Δίκτης οι Μελίες και σε κοίμισε η Αδράστεια σε λίκνο χρυσό και θήλασες τον πολυγάλακτο μαστό της γίδας της Αμαλθείας κι έφαγες τη γλυκιά κηρήθρα, που η Πανακρίδα μέλισσα γοργά την είχε δέσει πάνω στη

Ίδης τα βουνά που Πάνακρα τα λένε. Και χόρεψαν τριγύρω σου τον πρύλιν οι Κουρήτες καθώς βαρούσαν τ' ἄρματα, ώστε ν' ακούει ο Κρόνος ἤχον ασπίδων μοναχά κι ὄχι το παιδικό σου κλάμα.....(Καλλίμαχος, Ὑμνος «Εἰς Δία»)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (3.61), ὅπως θα δούμε αμέσως πιο κάτω, αναφέρει ὅτι οι συμπατριῶτες του Καλλίμαχου, οι Ατλάντιοι, εἶναι εκείνοι που λέγανε πως οι Κρήτες λένε ὅτι ο Δίας πέθανε και τον θάψανε σε τάφο που δείχνουν στην Κρήτη, χωρίς αυτό να το λένε πράγματι οι Κρήτες και αυτό γίνεται για λόγους αιρετικής θρησκευτικής διαμάχης.

Ο Καλλίμαχος ἔγραψε επίσης τον «Ὑμνος εἰς Ἄρτεμιν»). ὅπου παραποιεῖ και το μῦθο της Κρητικιάς θεᾶς Βριτόμαρτης (= φίλη της θεᾶς Ἄρτεμης, ἡ οποία εἶχε ανακαλύψει τα δίχτυα τῶν ψαράδων) και μάλιστα με ἀκόμη πιο κακοήγη τρόπο, φέροντας τον περίφημο βασιλιά των Κρητῶν Μίνωα να κυνηγά τη θεᾶ βριτόμαρτη, για να τη βιάσει στο ὄρος Δικτύναιο της Κυδωνίας (= σημερινά Χανιά). Προ αυτού ο Διόδωρος Σικελιώτης (5.76,4) και ο Στράβωνας (I, C472 IV 12), που και αυτοὶ ἔζησαν ἐπὶ Ολύμπιων Θεῶν, του ἀπάντησαν λέγοντας του ὅτι δεν ἔχει δίκιο γι αυτά που λέει για τους Κρήτες, πρβ:

«Λένε επίσης ὅτι δεν ἔχει δίκιο ο Καλλίμαχος, ὅταν ιστορεῖ ὅτι ἡ Βριτόμαρτις καταφεύγοντας τῇ βίᾳ του Μίνωα ἀπὸ τῇ Δίκτῃ, πιάστηκε στα δίχτυα τῶν ψαράδων κι ἔτσι οἱ Κυδωνιάτες τὴν εἶπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκτῃ. Ἡ Κυδωνία δεν ἔχει καμιὰ σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, ἀφοῦ βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό τῆς Κυδωνίας εἶναι ο Τίτυρος. Ὅπου ὑπάρχει ἱερό, ὄχι το Δικταῖον, ἀλλὰ το Δικτύνναιο....» (Στράβων I C479 IV 12)

«Ἡ Βριτόμαρτις που ονομάζεται και Δίκτυννα, σύμφωνα με το μῦθο που αναφέρουν, γεννήθηκε στην Καινὴ τῆς Κρήτης, ἀπὸ τον Δία και τὴν Κάρμη, του Εὐβουλου του γιου τῆς Δήμητρας. Αὐτὴ που ἀνακάλυψε τα δίχτυα που χρησιμοποιούνται στο κυνήγι ονομάστηκε Δίκτυννα και περνοῦσε τις μέρες τῆς με τὴν Ἄρτεμη, αἰτία για τὴν ὁποία μερικοὶ πιστεύουν πως ἡ Δίκτυννα εἶναι ἴδια με τὴν Ἄρτεμη. Οἱ Κρήτες καθιέρωσαν θυσίες κι ἐκτίσαν ναοὺς πρὸς τιμὴν ἐτούτης τῆς θεᾶς. Εκείνοι που διηγούνται τὴν ιστορία ὅτι ονομάστηκε Δίκτυννα, ἐπειδὴ κατέφυγε στα δίχτυα τῶν ψαράδων, ὅταν τὴν κυνηγοῦσε ο Μίνωας, για να τὴν βιάσει, κάνουν λάθος, γιατί οὔτε πιθανὸ να βρέθηκε σε τέτοια ἀδυναμία ἡ θεᾶ, ὥστε να χρειαστεῖ τὴ βοήθειά τῶν ἀνθρώπων, θυγατέρα οὔσα του μέγιστου τῶν θεῶν, οὔτε εἶναι σωστὸ να προσάπτουμε στο Μίνωα μια τέτοια ἀσέβεια, καθόσον ἡ παράδοση μας λέει ρητὰ ὅτι ἦταν προσκολλημένος στις ἀρχές του δικαίου κι ἔζησε ζωὴ παινεμένη.» (Διόδωρος 5.77,4).

Β. Ο ΚΑΛΙΜΑΧΟΣ ΕΙΝΑΙ ΚΟΚΟΗΘΗΣ - ΔΕΝ ΕΙΠΑΝ ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΟΤΙ Ο ΔΙΑΣ ΠΕΘΑΝΕ, ΑΛΛΑ Ο ΙΔΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΕΣ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΟΙ ΔΗΘΕΝ ΟΤΙ ΤΟ ΕΛΕΓΑΝ ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει καταρχὴν ὅτι σύμφωνα με το μῦθο που του εἶπαν οἱ Ατλάντιοι, μῦθο για τον ὁποῖο δε συμφωνοῦν οἱ Κρήτες, υπήρχαν δυο βασιλιάδες με το ὄνομα «Δίας» και ἀπὸ αὐτοὺς ο ἕνας ἦταν θνητὸς και τοπικὸς βασιλιάς τῆς νήσου Κρήτης, που ὅταν πέθανε τον θάψανε ἐκεῖ και ο ἄλλος ἦταν βασιλιάς τῶν Ατλάντιων (ἤτοι τῶν συμπατριωτῶν του Καλλίμαχου, τῶν κατοίκων τῆς Λιβύης, ὅπου ἡ πόλη Κυρήνη, ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του Καλλίμαχου), ο ὁποῖος, λόγω τῶν ευεργεσιῶν του ἔκανε ἐν ζωῇ, μετὰ τὴν μετάστασή του ἀπὸ τους ἀνθρώπους στον οὐρανὸ οἱ Ατλάντιοι τον ἀγόρευσαν θεὸ και κύριο του σύμπαντος κόσμου στον αἰῶνα το ἅπαντα.

«Ο Κρόνος, σύμφωνα με το μῦθο (τῶν Ατλάντιων) παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴ του Ρέα, ἀπο τὴν ὁποία ἀπέχτησε το Δία, που προσονομάστηκε Ολύμπιος. Εἶχε ὑπάρξει ὁμως και ἄλλος Δίας, ἀδελφὸς του Ουρανοῦ, που βασιλεύεε τὴν Κρήτη, ... ἀπέκτησε δέκα γιους τους Κουρήτες,

ονόμασε το νησί από τη γυναίκα του Ιδαία, όπου τάφηκε μετά το θάνατό του. («προσαγορεύσαι δε και την νήσον από γυναικός Ιδαίαν, εν η και τελευτήσαντα ταφῆναι, δεικνυμένου του την ταφήν δεξαμένου τόπου μέχρι των καθ' ημάς χρόνων....»). (Διόδωρος 3.61).

«...Ο Δίας (ο Ατλάντιος βασιλιάς Δίας) νίκησε τον πατέρα του Κρόνο και τους Τιτάνες και γενικά επέδειξε μεγάλο ζήλο στο να τιμωρεί τους ασεβείς και τους πονηρούς, αλλά και στο να ευεργετεί τα πλήθη. Για όλα αυτά μετά τη μετάστασή του από τους ανθρώπους ονομάστηκε Ζην, διότι θεωρήθηκε αιτία του καλώς ζην των ανθρώπων («όστις εστίν αίτιος μάλλον του ζην»), ενώ εκείνοι που είχαν ευεργετηθεί του έκαναν την τιμή να το εγκαταστήσουν στον ουρανό και όλοι πρόθυμα τον αγόρευσαν θεό και κύριο του σύμπαντος κόσμου στον αιώνα το άπαντα....>». (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 3, 61, 4-6)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει επίσης, κάτι που είτε αποκρύβεται για ευνόητους λόγους, ότι **οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτά που λένε οι μύθοι των Ατλαντιών** (βλέπε Διόδωρος 3.61,2-3) και η αλήθεια γι αυτούς είναι αυτή που θα περιγράψει εκεί που θα μιλήσει γι αυτούς. Και αυτό το κάνει στο πέμπτο βιβλίο του (βλέπε Διόδωρος 5, 64- 77), όπου αναφέρει ότι οι Κρήτες ισχυρίζονται και μάλιστα με επιχειρήματα ότι οι περισσότεροι από τους θεούς: Δίας, Απόλλων, Ερμής, Αθηνά κλπ ήταν υπαρκτά πρόσωπα που γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά μέρη, εντός και εκτός νήσου, κάνοντας ευεργεσίες, μετά τη μετάσταση τους από τους ανθρώπους (από τη γη) στον ουρανό, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου, επειδή οι άνθρωποι νομίζουν ότι και από εκεί που βρίσκονται, μπορούν ακόμη να τους ευεργετούν. Ο Διόδωρος αναφέρει επίσης ότι οι Κρήτες ισχυρίζονται και ότι ο Δίας γεννήθηκε στην Ίδη ή Ιδαία όρη της Κρήτης και συγκεκριμένα στο όρος Δίκτη (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5, 70,6), όπου έκτισε και μια πόλη μετά που ανδρώθηκε από ευγνωμοσύνη:

«Οι περισσότεροι, επίσης απο τους θεούς, σύμφωνα με τους μύθους τους (των Κρητών), έγιναν στο νησί τους θεοί και για τις ευεργεσίες τους που πρόσφεραν σ' όλη τη ανθρωπότητα δέχτηκαν τιμές αθάνατες.....Τούτοι, λοιπόν, οι θεοί (της Κρήτης), έχοντας ευεργετήσει σε μεγάλο βαθμό τη ζωή των ανθρώπων, δεν αξιώθηκαν μόνο να λάβουν αθάνατες τιμές, αλλά θεωρήθηκαν επίσης πως ήταν οι πρώτοι που κατοίκησαν στον Όλυμπο, μετά τη μετάσταση τους από τους ανθρώπους. Από τον Κρόνο και τη Ρέα λέγεται πως γεννήθηκαν η Εστία, η Δήμητρα και η Ήρα, καθώς και ο Δίας, ο Ποσειδώνας και ο Αΐδης» (Διόδωρος 5.64-67,5).

«Όταν (ο Δίας) έφτασε στην ηλικία της ανδρωσης, λένε πως πρώτα **ίδρυσε μια πόλη στην περιοχή της Δίκτης, όπου σύμφωνα με το μύθο που λένε έλαβε χώρα η γέννησή του**, η πόλη τούτη εγκαταλείφθηκε τα κατοπινά χρόνια, αλλά σώζονται ακόμη βάσεις θεμελίων της...: «...ανδρωθέντα δ' αυτόν φασί πρώτον πόλιν κτίσθαι περί την Δίκτα, όπου και την γένεσιν αυτού μυθολογούν»...>» (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5, 70,6)

«Καθιερώθηκε, επίσης και, μετά τη μετάστασή του (του Δία) απο τη γη στον ουρανό (και μετα την εκ γης μετανάστασιν εις τον ουρανόν”), γεννήθηκε στις ψυχές εκείνων που είχαν ευεργετηθεί η δίκαιη πίστη ότι εκείνος ήταν ο κύριος όλων όσων γίνονται στον ουρανό, και εννοώ της βροχές, τις βροντές, τους κεραυνούς κι όλα τα παρόμοια.... Γι αυτό το λόγο, άλλωστε, τον ονόμασαν Ζήνα, επειδή οι άνθρωποι πιστεύουν πως εκείνος είναι το αίτιο του ζην, κάνει τους καρπούς να ωριμάσουν φτιάχνοντας τις κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες. Τον ονομάζουν επίσης πατέρα» (Διόδωρος 5.72)

Επομένως, και σύμφωνα με όσα είδαμε πιο πριν να λέει ο Διόδωρος, δεν είναι αλήθεια ότι οι ίδιοι οι Κρήτες είπαν ότι ο θεός τους ο Δίας πέθανε και τον θάψανε στην Κρήτη, αλλά άλλοι, οι συμπατριώτες του Καλλιμάχου οι Ατλάντιοι, και το απέδιδαν στους Κρήτες οπότε ψεύτες είναι όχι οι Κρήτες, αλλά ο Καλλιμάχος και οι συμπατριώτες του οι Ατλάντιοι. Ατλάντιοι (από το όρος Άτλας) στην αρχαιότητα λέγονταν οι κάτοικοι της Λιβύης, όπου υπήρχε και η ελληνική αποικία Κυρήνη, η πατρίδα του Καλλιμάχου.

Και η αιτία που ο Καλλίμαχος- Ατλάντιοι έλεγαν αυτό το ψέμα, είναι προφανής. Για να διαβάλουν τους Κρήτες που διακήρυτταν τον Κρηταγενή Ολύμπιο Δία και έτσι οι Έλληνες στο εξής να αρχίσουν να πιστεύουν στον Λίβυο – Αιγύπτιο Αμμωνα Δία.

Διαβολές τέτοιες γίνονται και σήμερα, όμως όχι και τόσο κακοήθεις. Για παράδειγμα οι μουσουλμάνοι λένε ότι ο Χριστός είναι απλά ένας προφήτης και όχι θεός, ενώ οι Χριστιανοί λένε ότι ο Χριστός είναι γιος του Θεού κ.α.

Σημειώνεται ότι:

Α) Από τα ως άνω λεγόμενα του Διόδωρου Σικελιώτης γίνεται φανερό ότι οι αρχαίοι Κρήτες και οι αρχαίοι Λύβιοι (Ατλάντιοι) πίστευαν για το θεό Δία ό,τι περίπου πιστεύουμε και εμείς σήμερα για το Χριστό και τους Αγίους, Δηλαδή ότι ο Δίας γεννήθηκε ως άνθρωπος και μάλιστα ως γιος βασιλιά και μετά, ο οποίος, λόγω των ευεργεσιών που έκανε, μετά τη μετάστασή του στους ουρανούς, τον αγόρευσαν Θεό: «...και μετά την εκ γης μετάστασιν εις τον ουρανόν» (Διόδωρος 3.72), «..... εξ ανθρώπων εις θεούς μετάστασιν» (Διόδωρος 3.57). Απλά από τη μια οι Λίβιοι λέγανε ότι ο δικός τους βασιλιάς με το όνομα Δίας είναι αυτός που έγινε Θεός και όχι ο Κρητικός και από την άλλη οι Κρήτες έλεγαν το αντίθετο. Και από αυτούς οι Κρήτες σαφώς έχουν δίκιο, αφού ο Ησίοδος, ο Στράβων, ο Απολλόδωρος και πάρα πολλοί άλλοι αρχαίοι συγγραφείς λένε ότι ο Δίας γεννήθηκε και ανδρώθηκε στο όρος Δίκτη της Κρήτης και μετά τη μετάστασή του από τους ανθρώπους στους ουρανούς οι άνθρωποι τον αγόρευαν θεό και κάτοικο μεταξύ ουρανού και γης, ήτοι στην υψηλότερη κορφή του Ολύμπου.

Β) Ο Καλλίμαχος κατάγονταν, σύμφωνα με τους ιστορικούς, από την Κυρήνη, μια ελληνική αποικία στη Λιβύη, ο οποίος μεγάλωσε και σπούδασε στην Αθήνα κατά τους χρόνους που οι απόγονοι του Μ. Αλέξανδρου διαμάχονταν για τη διαδοχή και το διαμοίρασα του βασιλείου του, αλλά πέρασε και μεγάλο μέρος της ζωής του στην Αλεξάνδρεια εργαζόμενος ως Γραμματικός στην αλεξανδρινή βιβλιοθήκη. Στην Αλεξάνδρεια ίδρυσε γραμματική σχολή με μαθητές όπως ο Απολλώνιος ο Ρόδιος, ο Ερατοσθένης κ.ά. Ο Απολλώνιος ο Ρόδιος μάλιστα, εκτός από μαθητή του, υπήρξε και ισχυρός εχθρός του, επειδή δε συμφωνούσε με τις θρησκευτικές-φιλοσοφικές πεποιθήσεις - απόψεις του. Προφανώς ο Καλλίμαχος, αν και Έλληνα, δεν πήρε το μέρος των Κρητών, αλλά των Λίβυων και Αιγυπτίων, σχετικά με τη θρησκεία του Δία, επειδή οι Λίβιοι και Αιγύπτιοι είχαν ανακηρύξει το Μ. Αλέξανδρο γιο του Αμμωνα Δία και συνάμα οι εκεί Έλληνες ήθελαν να τα έχουν καλά με τους ντόπιους.

Γ. ΟΙ ΨΕΥΔΕΙΣ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΡΚΑΔΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΣΗΝΙΩΝ , ΛΟΓΩ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι ο Πausανίας (2^{ος} αι. μ.Χ.) αναφέρει πως ο Δίας γεννήθηκε και ανατράφηκε στο Λύκαιο όρος της Αρκαδίας και κάποιοι άλλοι ότι ο Πausανίας αναφέρει πως ο Δίας γεννήθηκε στην Ιθώμη της Μεσσηνίας, κάτι που είναι ψευδές. Η αλήθεια είναι ότι ο Πausανίας (2^{ος} αι. μ.Χ.) αναφέρει ότι οι Μεσσήνιοι, όπως και οι Αρκάδες ισχυρίζονται (ισχυρίζονται αυτοί, δεν το αναφέρει ως γεγονός ο Πausανίας) πως ο Δίας ανατράφηκε στον τόπο τους (λέει ότι ισχυρίζονται πως ανατράφηκε στον τόπο τους και όχι ότι ισχυρίζονται πως γεννήθηκε στον τόπο τους). Και οι ισχυρισμοί τους αυτοί δημιουργήθηκαν, είναι προφανές από τα λεγόμενά τους, ύστερα από όσα είδαμε πιο πριν να λέει ψευδώς ο Καλλίμαχος στον ύμνο του «Εις Δία».

Συγκεκριμένα ο Πausanias (2^{ος} αι. μ.Χ.) στο «Ελλάδος Περιήγησις / Μεσσηνιακά» (IV,31.9 και IV 33, 1-2) αναφέρει και αυτό ειρωνικά ότι αναρίθμητοι είναι αυτοί που θα ήθελαν να ισχυριστούν ότι στον τόπο τους γεννήθηκε ο Δίας, όπως οι Μεσσήνιοι, οι οποίοι ισχυρίζονται ότι ο Δίας ανατράφηκε (αναφέρει ανατράφηκε, όχι γεννήθηκε) στον τόπο τους, στη Μεσσηνία, επειδή εκεί υπήρχε, λένε, μέγαρο των Κουρήτων («Κουρήτων μέγαρον») όπου μεταφέρθηκε ο Δίας, όταν κλάπηκε από τους Κουρήτες για το φόβο του παιδοκτόνου πατέρα του, πρβ: «ες δε την κορυφήν ερχομένης της Ιθώμης, η δὲ Μεσσηνίους ἐστὶν ἀκρόπολις, πηγὴ Κλεψύδρα γίνεται, πάντας μὲν οὖν καταριθμήσασθαι καὶ προθυμηθέντι ἄπορον, ὅποσοι θέλουσι γενέσθαι καὶ τραφήναι παρὰ σφίσι Δία: μέτεστι δ' οὖν καὶ Μεσσηνίους τοῦ λόγου: φασὶ γὰρ καὶ οὗτοι τραφήναι παρὰ σφίσι τὸν θεόν, Ιθώμην δὲ εἶναι καὶ Νέδαν τὰς θρεψάμενας, κεκλήσθαι δὲ ἀπὸ μὲν τῆς Νέδας τὸν ποταμόν, τὴν δὲ ἐτέραν τῶ ὄρει τὴν Ιθώμην δεδωκέναι τὸ ὄνομα. ταύτας δὲ τὰς νύμφας τὸν Δία, κλαπέντα ὑπὸ Κουρήτων δια τοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς δαίμα, ἐνταῦθα λούσαι λέγουσι καὶ τὸ ὄνομα εἶναι τῶ ὕδατι ἀπὸ τῶν Κουρήτων τῆς κλοπῆς: φέρουσι τε ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν ὕδωρ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐς τοῦ Διὸς τοῦ Ιθωμάτα τοῖς ἱερὸν». (Pausanias, Μεσσηνιακά 4, 33).

Ο Pausanias επίσης στο «Ελλάδος Περιήγησις / Αρκαδικά» αναφέρει ότι και οι Αρκάδες ισχυρίζονται πως ο Δίας ανατράφηκε (και εδώ μιλά για ανατροφή, όχι για γέννηση) στα μέρη τους, στο Λύκαιον ὄρος της Αρκαδίας, πρβ: «ἐν ἀριστερὰ δὲ τοῦ ἱεροῦ τῆς Δεσποίνης τὸ ὄρος ἐστὶ τὸ Λύκαιον: καλοῦσι δὲ αὐτὸ καὶ Ὀλυμπον καὶ ἱερὰν γὰρ ἑτέροι τῶν Αρκαδῶν κορυφὴν. τραφήναι δὲ τὸν Δία φασὶν ἐν τῶ ὄρει τούτῳ: καὶ χώρα τε ἐστὶν ἐν τῶ Λυκαίῳ Κρητέα καλουμένη--αὕτη δὲ ἡ Κρητέα ἐστὶν ἐξ ἀριστερὰς Απὸλλωνος ἁλούς ἐπὶ κλησὶν Παρρασίῳ--καὶ τὴν Κρήτην, ἐνθα ὁ Κρητῶν ἔχει λόγος τραφήναι Δία, τὸ χωρίον τούτου εἶναι καὶ οὐ [δία] τὴν νῆσον ἀμφισβητοῦσιν οἱ Αρκάδες. ταῖς Νύμφαις δὲ ὀνόματα, ὑφ' ὧν τὸν Δία τραφήναι λέγουσι, τίθενται Θεισόαν καὶ Νέδαν καὶ Ἀγνώ» (Pausanias, Αρκαδικά, 8 38)

Σημειώνεται ότι σαφώς οι ως άνω ισχυρισμοί των Μεσσηνίων και των Αρκάδων που αναφέρει ο Pausanias είναι ψευδεῖς. Ισχυρισμοί που δημιουργήθηκαν μετά από τον ύμνο «Εἰς Δία» του Καλλιμάχου, όπως προκύπτει με σαφήνεια κάνοντας σύγκρισή των ὅσων ισχυρίζονται οι Μεσσήνιοι και οι Αρκάδες με τα ὅσα αναφέρει ο ύμνος «Εἰς Δία του Καλλιμάχου.

Δ. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΤΑΦΗ ΤΟΥ ΔΙΑ ΣΤΟ ΓΙΟΥΧΤΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης, όπως είδαμε πιο πριν, αναφέρει ότι ο Δίας, σύμφωνα και με τους Κρήτες και με τους Λίβυους, ήταν αρχικά άνθρωπος και μάλιστα γιος βασιλιά, που μετά το θάνατο και τη μετάστασή του από τους ανθρώπους, από τη γη στους ουρανούς τον αγόρευαν οι άνθρωποι θεό, επειδή είχε κάνει ευεργεσίες στη ζωή του, πιστεύοντας ότι και από εκεί θα συνεχίσει να κάνει το ίδιο, πρβ: «...καὶ μετὰ τὴν ἐκ γῆς μετὰστασιν εἰς τὸν οὐρανόν» (Διόδωρος 5.72), «..... ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς μετὰστασιν» (Διόδωρος 3.57, 3.61 κ.α.), ἄρα οἱ Κρήτες καὶ οἱ Λίβυοι πίστευαν κάτι . ὅπως πιστεύουμε καὶ ἐμεῖς σήμερα γιὰ τὸ Χριστὸ καὶ τοὺς Ἁγίους. Ἀπλὰ γιὰ τοὺς Λίβυους υπήρχαν δύο βασιλιάδες με τὸ ὄνομα Δίας, ὁ Κρητικὸς Δίας που δὲν ἐγένε θεὸς καὶ ὁ δικὸς τοὺς Δίας που ἐγένε Θεός. Ἀντίθετα οἱ Κρήτες πίστευαν ὅτι ὁ δικὸς τοὺς Δίας ἐγένε Θεός.

Εἰδικότερα οἱ Κρήτες πίστευαν ὅτι ὁ Δίας γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος σὲ σπήλαιο σὲ ὄρος Δίκτη τῆς Κρήτης, κάτι ὅπως ὁ Χριστὸς σὲ σπήλαιο σὲ Βηθλέεμ καὶ ἔτσι εἶναι ἀφοῦ αὐτὸ τὸ ἀναφέρουν καὶ ὁ Ησίοδος, ὁ

Απολλόδωρος και τόσοι άλλοι αρχαίοι συγγραφείς Επίσης οι Κρήτες πίστευαν ότι ο Δίας μετά το θάνατο του θάφτηκε το σώμα τους στην Κρήτη και εκείνος έπαθε μετάσταση και πήγε στον Όλυμπο, κάτι όπως ο Χριστός που πέθανε στην Ιερουσαλήμ και μετά τη μετάστασή του πήγε όπου και ο πατέρας του, ο θεός, στον Παράδεισο. Και για την ταφή του Δία στην Κρήτη το λένε και τόσοι άλλοι αρχαίοι συγγραφείς: Διόδωρος, Πορφύριος κ.α.

Ο Γιούχτας όπως φαίνεται από το Ηράκλειο

ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΔΙΑ

Ο Πορφύριος, που έζησε τον 3^{ος} αι, μ.Χ., στο “Βίος Πυθαγόρου” αναφέρει ότι ο Πυθαγόρας ο Σάμιος, που έζησε τον 5^{ος} αι. π.Χ., είχε επισκεφτεί τον τάφο του Δία. όπου έκανε και κάθαρση, πρβ:

«Κρήτης δ' έπιβας τοις Μόργου μύσταις προσήει ενός των Ιδαίων Δακτύλων, υφ'ων και εκαθήρθη τη κεραυνία λίθω, έωθεν μέν παρὰ θαλάττη πρηνής έκταθείς, νύκτωρ δε παρὰ ποταμῷ αρνειού μέλανος μαλλοίς εστεφανωμένος. εις δε το Ιδαίον καλούμενον άντρον καταβας έρια έχων μέλανα τας νομιζόμενας τρις εννέα ημέρας εκεί διέτριπεν καί καθήγισεν τω Διί τον τε σπορνύμενον αυτώ κατ' έτος θρόνον εθεάσαστο, ..επίγραμμά τ' ενεχάραξεν επί τω τάφω επιγράφας 'Πυθαγόρας τω Διί', ου ή αρχή ώδε θανών κείται Ζάν, ον Δία κικλήσκουσιν.....». (Πορφύριος, ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ ΒΙΟΣ 17,1-5).

Μετάφραση: « Όταν έφθασε (ο Πυθαγόρας) στην Κρήτη, πήγε και συνάντησε τους μύστες του Μόργη, που ήταν ένας από τους Δακτύλους της 1δης. Αυτοί του έκαναν καθαρμούς με την πέτρα του κεραυνού : από τα χαράματα ξαπλωμένος μπρούμυτα στην ακροθαλασσιά, τη νύχτα πάλι στην όχθη του ποταμού, στεφανωμένος με μαλλιά μαύρου αρνιού. Έπειτα κατέβηκε σ' ένα σπήλαιο, το λεγόμενο Ιδαίο άντρο, κρατώντας στα χέρια του μαύρο μαλλί. Έμεινε εκεί τις καθιερωμένες από το τελετουργικό 3Χ 9 = 27 ημέρες, πρόσφερε θυσίες στον Δία και είδε το θρόνο που στρώνεται κάθε χρόνο προς τιμήν του Χάραξε δε κι ένα επίγραμμα στον τάφο του, με τίτλο «Ο Πυθαγόρας στον Δία», που άρχιζε έτσι: Ενθάδε κείται ο Ζαν, που τον ονομάζουν Δία». (Πορφύριος ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ ΒΙΟΣ 17,1-5).

Επίσης ο Φλωρεντιανός ιερωμένος Χριστόφορος Μπουοντελμόντι (Chr. Buodelmonti Description Iles Del Arcipel/ “Περί Κρήτης») αναφέρει ότι ο ίδιος επισκέφτηκε τον τάφο του Δία στην Κρήτη το 1415. ή σωστότερα τον τάφο που του υποδείχθηκε από τους ντόπιους ως τάφος του Δία.. Ομοίως και ο Άγγλος περιηγητής ROBERT PASHLEY (Travel in Crete)

περιγράφει την επίσκεψη του το 1834 στον τάφο του Δία ή σωστότερα τον τάφο που του υποδείχθηκε από τους ντόπιους ως τάφος του Δία.

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΣΤΟ ΙΔΑΙΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΓΙΟΥΧΤΑ

Ο τάφος του Δία, απ' όπου έγινε η μετάσταση του Δία από τους ανθρώπους στον ουρανό -Όλυμπο, σύμφωνα με την παράδοση, βρίσκεται/ στο καλούμενο όρος του Διός ή σήμερα Γιούχτας (811 μ. ύψος), στις πρόποδες του οποίου βρισκόταν η Νεκρόπολη της Κνωσού, στα δυτικά της σημερινής πόλης των Αρχανών, πρβ:

«Έξι μίλια περίπου μακριά από την πόλη του Χάντακα προς το νότο βρίσκεται το βουνό Δία (Γιούχτας), που εκτός από τη νότια πλευρά, περιβάλλεται από άπειρες πηγές με τελειότατο νερό. Την καλή αυτή ποιότητα του νερού είχα υπόψει μου, εγώ ο Μπασιλικάτα σαν μηχανικός στην Κυβέρνηση του εξοχότατου Γενικού Προβλεπτή κ. Φραγκίσκου Μοροζίνι, και είμουν ένας από κείνους που του ευχήθηκε να φέρει στην πόλη του Χάντακα μια από κείνες τις πηγές του βουνού αυτού, την πιο καλή και πιο πλούσια». (Στέργιου Γ. Σπανάκη, *ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ*, Τόμος V, σελ. 20)

«Το Ηράκλειον, κτισθέν υπό των Σαρακηνών κατά τας αρχάς του Θ' αιώνος, ωνομάσθη παρ' αυτών Κάντακ ή Ράμππ - ελ - Κάντακ (περιταφρευμένη πόλις).....Νοτιώτερον δ' υψούται το κωνοειδές βουνόν Γιούχτας (Jupiter). Επί του βουνού τούτου κατά την παράδοσιν υπήρχεν ο τάφος του Διός.» (Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891)

«Ο περίπατος των Ηρακλειωτών γίνεται συνήθως επί των τειχών, προ των οποίων εκτείνεται ξηρά και άδενδρος πεδιάς, απολήγουσα προς νότον εις το κωνοειδές βουνόν Γιούχταν, επί του οποίου οι αρχαίοι Κρήτες εδείκνυν τον τάφον του Διός, δι' όπερ απεκλήθησαν ψεύσται». (Ι. Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο», Εστία, αρ. φυλ. 129, 9.7.1896: 1-2)

«Dr. Joseph Hazzidakis, the President of the Cretan Syllogos at Candia, and now Ephor of Antiquities, informs me that the remains on the top of Mount Juktas are still known to the country people about as Mnima tou Za (Μνήμα του Ζα), "(Arthur J. Evans, «Mycenaean Tree and Pillar Cult and Its Mediterranean Relations, in The Journal of Hellenic Studies, Vol. 21, 1901).

«Επαρχία Τεμένους Όρος Διός (Ιόβα, Μαυροβούνι, Ιούχτα 2700 π.), το Αρχανών (1300 π.).....» («Γεωγραφία της Κρήτης», διδασκάλου Εμμ Σ. Λαμπρινάκη δασκάλου του εν Ρεθύμνου Προτύπου, έκδοση Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ρεθύμνης 1890)

Το βουνό Γιούχτας στα αρχαία ελληνικά λεγόταν «όρος του Διός» και από τους Ιταλούς (Ενετούς κ.α.) λεγόταν *monti di Jove / monti di Giove / monti Jupitter / monti Jucta*, επειδή εκεί υπήρχε η νεκρόπολη της Κνωσού όπου λεγόταν ότι θάφτηκε ο Δίας, αλλά και επειδή η κορυφογραμμή του όρους αυτού, όταν τη βλέπει κανείς από το Ηράκλειο, σχηματίζει το σώμα-κεφάλι ηλικιωμένου ανθρώπου σε ύπτια θέση, ως αυτή του νεκρού Δία στον τάφο, . απ όπου και η ονομασία Γιούχτας.

Δεν είναι αληθές ότι η ονομασία «Γιούχτας» είναι τούρκικη, που προέρχεται «από παράφραση της αρχαίας ελληνικής ονομασίας του βουνού, που ήταν "Ιυττός" > Ιυκτός > Γιούχτας - Juktas», καθώς ισχυρίζονται μερικοί, γιατί ούτε ετυμολογικά φαίνεται να είναι αυτό ορθό ούτε και υπάρχουν αρχαίες πηγές που λένε κάτι τέτοιο ή που να λένε ότι το βουνό αυτό αρχικά λεγόταν «Ιυτός» . Η πραγματικότητα είναι ότι λέξη Γιούχτας είναι ιταλοελληνική και σύνθετη-συμφυρμός από τις απλές λατινικές λέξεις: *Ju(ppiter) + jacet > Juctas > Γιούχτ-ας* = ο Δίας/Ζαν κείται ωδε. Στα ιταλικά-λατινικά *Ju* και *Jove* , *jovis*, *Jovem* = Δίας ή άλλως Ζεύς ή Ζαν, ενώ *Ju-ppiter* = ο Δίας πατέρας. Επίσης στα λατινικά η λέξη *Jacet* (γ' ενικό πρόσωπο του *jaceo, cui, citum*) = κείμαι χαμαί, εν τη κλίνη, κατάνκειμαι, τέθνηκα, *pro patria jacent* = έπεσε, πέθανε υπέρ πατρίδος. Ειδικότερα η λέξη Γιούχτας (= «Δίας κείται ωδε») προήλθε από μεταγλώττιση στα λατινικά της φράσης του επιγράμματος που αναφέρει ο

Πορφύριος ότι κατέθεσε ο Πυθαγόρας στον τάφο του Δία και έγραφε: «ώδε θανών κείται Ζάν, ον Δία κικλήσκουσιν» = Λατινικά: «HIC ZAN JACET QUEM JOVEM VOCANT» (Flaminio Cornaro, Creta Sacra, 1755, I, 60)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Λέγεται ότι η μορφολογία του βουνού, που μοιάζει με άντρα μέσα σε τάφο, οδήγησε τη λαϊκή φαντασία στη δημιουργία μύθου σχετικά με την ύπαρξη του τάφου εκεί του Δία. Ωστόσο, αφού οι αρχαίοι συγγραφείς λένε ότι ο Δίας υπήρξε και αφού και στο ορος Γιούχτα υπήρχε η νεκρόπολη της Κνωσσού, άρα δεν αποκλείεται πράγματι εκεί να ενταφιάστηκε σε σπήλαιο ο Δίας, όπως ο Χριστός σε σπήλαιο στην Ιερουσαλήμ.

2) Δεν είναι αληθές ότι ο τάφος του Δία βρισκόταν στο σπήλαιο του Ψηλορείτη, καθώς ισχυρίζονται μερικοί, επειδή από τη μια ο Πορφύριος («Βίος Πυθαγόρου») λέει ότι ο τάφος του Δία ήταν μέσα στο «Ιδαίο άντρο και από την άλλη κατά τους ισχυριζόμενους το ορος Ψηλορείτης λέγεται και Ίδη ή Ψηλορείτης. Και δεν είναι αλήθεια, γιατί:

Α) Ο Στράβων (, I, C 471, III 20 και C 473, III, 22). αναφέρει ότι με την ονομασία Ίδη ή Ιδαία όρη δεν ονομάζεται ο Ψηλορείτης ή τουλάχιστον μόνο αυτός, αλλά όλη η οροσειρά όπου ανήκει και η Δίκτη, ακόμη και ο λόφος Πύτνα όπου ο Κουρήτης Κύρβας έκτισε την Ιεράπυτνα, πρβ: «Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκτη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεράπυτνα η πόλη Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των Θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι.....» (Στράβων, I, C 471, III 20 και C 473, III, 22).

Β) Ο Διόδωρος Σικελιώτης (3. 61) αναφέρει ότι η Κρήτη παλιά, λεγόταν και με το όνομα Ιδαία οπότε Ιδαίο άντρο λέγεται κάθε σπήλαιο επί της Κρήτης. Για τον ίδιο λόγο Ίδη ή Ιδαία όρη = τα Κρητικά όρη, Ιδαίοι Δάκτυλοι = οι Κρητικοί Δάκτυλοι, Ιδαίος Ηρακλής = ο Κρητικός Ηρακλής (ο ιδρυτής των Ολυμπιακών αγώνων) κ.α.

Γ) Η παράδοση, Ελλήνων και Ιταλών, αναφέρει ότι ο Δίας θάφτηκε στο Γούχτα, που ονομάστηκε έτσι απο το Jupiter/ Jovis + Jacet = ο Δίας ενθάδε κείται (= το επίγραμμα που αναφέρει ο Πορφύριος), πρβ:

«Όρος του Διός (ή του Ιόβα). Μετά δύο ήμισυ ώρας προς Μεσημβριάν της πόλεως Χάνδακος ευρίσκεται άλλο (όρος), το οποίον ονομάζεται από μεν τους Ολλανδούς Moses tempel, δηλ. Ναός του Μωυσέως, από δε τους Ιταλούς Monte Jove, επειδή νομίζουν, ότι ο Ζευσ ετάφη εκεί» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης του Dapper Olfert 1636-1689, μετάφραση Μ. Βερνάρδου του Κρητός)

«Το Ηράκλειον, κτισθέν υπό των Σαρακηνών κατά τας αρχάς του Θ' αιώνος, ωνομάσθη παρ' αυτών Κάντακ ή Ράμππ - ελ - Κάντακ (περιταφρευμένη πόλις).....Νοτιώτερον δ' υψούται το κωνοειδές βουνόν Γιούχτας (Jupiter). Επί του βουνού τούτου κατά την παράδοσιν υπήρχεν ο τάφος του Διός.» (Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891)

3) Δεν είναι αληθές ότι στο ορος Γιούχτα τελούσαν οι Μινωίτες ανθρωποθυσίες, όπως ισχυρίζεται ο αρχαιολόγος Γ. Σακελλαράκης, με το αιτιολογικό ότι στη βόρεια πλευρά του Γιούχτα, στη θέση Ανεμόσπηλια, βρέθηκε μινωικό ιερό καταστραμμένο, μέσα στο οποίο βρέθηκαν τέσσερεις ανθρωπίνοι σκελετοί και για τους οποίους ο Σακελλαράκης υπολογίζει ότι τελούσαν εκεί ανθρωποθυσία κατά τη στιγμή του σεισμού και πέφτοντας το κτίριο τους σκότωσε. Η πραγματικότητα είναι ότι στο ορος Γιούχτας (στη θέση Ανεμόσπηλια, στη θέση Φουρνί κ.α.) υπήρχε η νεκρόπολη της Κνωσσού με ιερά και θολωτούς τάφους κ.α. οπότε έναν από τους εκεί τάφους ο Σακελλαράκης τον πέρασε για ιερό που έπεσε και πλάκωσε κάποιους που κάνανε εκεί θυσία. Πιθανόν να έγινε και σεισμός και να έπεσε κάποιο ιερό και πλάκωσε τους εκεί ευρισκόμενους, όμως όχι και ότι εκεί γινόταν ανθρωποθυσίες όπως εικάζει ο αρχαιολόγος Γ.

Σακελλαράκης. Αυτό θα μπορούσαμε να το λέγαμε, αν απο τη μια υπήρχαν αρχαίες πηγές που να λένε κάτι τέτοιο και από την άλλη αν βρίσκαμε εκεί κάποιο νεκρό πάνω σε πυρά, όμως κάτι τέτοιο δε συμβαίνει. Απλά στα αρχαία κείμενα γίνεται λόγος για εντολές να κάνει κάποιος μια ανθρωποθυσία (Θυσία Ιφιγένειας, Θυσία Αβραάμ κ.α.), όμως αυτές από τη μια ήταν εκτός Κρήτης και από την άλλη ήταν για δοκιμή της πίστη και που καμία από αυτές δεν εκτελέστηκε τελικά..

Ε. Ο ΟΛΥΜΠΟΣ ΚΡΗΤΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΦΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ

Ο μυθογράφος Πτολεμαίος, ο επονομαζόμενος Χέννος ή Χήννος ο Αλεξανδρεύς, γιος του Ηφαιστίωνος, στο «Περί της εις πολυμάθειαν κοινής ιστορίας» (Bibliothèque de Photius 190. Ptolémée Chennus, Nouvelle Histoire), αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει ο τάφος του Δία στην Κρήτη, μόνο που δεν είναι του Δία, αλλά του Ολύμπου του Κρητός, ο οποίος ήταν εκείνος που παρέλαβε από τον Κρόνο το Δία και τον δίδασκε περί τα θεία και συνάμα τον έτρεφε και τον οποίο ο Δίας σκότωσε με κεραυνό, επειδή υπέθεσε ότι είχε ωθήσει τους Γίγαντες να του επιτεθούν, όμως μετά, επειδή τον έτρωγαν οι τύψεις και από τη στιγμή που δεν μπορούσε να κατευνάσει τη θλίψη του με κανέναν άλλο τρόπο, έδωσε το όνομά του στον τάφο του θύματός του, πρβ: << Ως ο εν Κρήτη τάφος λεγόμενος του Διός Ολύμπου του Κρητός έστιν όσπερ του Κρόνου λαβών τον Δία έτρεφέ τε και επαίδευε τα θεία, αλλά γάρ βάλλει, φησίν, ό Ζεύς τον τροφέα και διδάσκαλον κεραυνώ, ότι δη τους Γίγαντας αυτού τη βασιλεία επιθέσθαι υπετίθετο. Αλλά βαλών και νεκρόν έχων μετεμελείτο. Μη έχων δ' άλλως το πάθος εκκλίνει, δίδωσι το ίδιον όνομα τω τάφω του ανηρημένου>>. (Bibliothèque de Photius 190. Ptolémée Chennus, Nouvelle Histoire).

Σημειώνεται ότι το παραπάνω γεγονός δεν αναφέρεται στην ελληνική μυθολογία. Προφανώς είναι παρμένο από τη μυθολογία των Λιβύων – Αιγυπτίων, αφού εκεί, όπως μας πληροφορεί ο Διόδωρος (5.61 κ.α.), με την ονομασία Όλυμπος λεγόταν ο κηδεμόνας του Δία, ενώ στην ελληνική μυθολογία Όλυμπος ονομάζεται το υψηλότερο βουνό, στου οποίου τη κορφή (που βρίσκεται μεταξύ γης και ουρανού) πάνε οι ψυχές όσων φεύγουν απο τη γη και έχουν κάνει ευεργεσίες στη γη, ήτοι αυτοί που ανακηρύσσονται Ολύμπιοι Θεοί.

Ε. Ο ΙΔΟΜΕΝΕΑΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ ΨΕΥΣΤΑΙ»

Ο μυθογράφος Πτολεμαίος. Χέννος ή Χήννος ο Αλεξανδρεύς, γιος του Ηφαιστίωνος, στο «Περί της εις πολυμάθειαν κοινής ιστορίας» (Bibliothèque de Photius 190. Ptolémée Chennus, Nouvelle Histoire) (2^{ος} αι. μ.Χ.) αναφέρει, επικαλούμενος τον Αθηνόδωρο, ότι το «Κρήτες αεί ψεύσται» ειπώθηκε για τον Ιδομενέα. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ο Ιδομενέας είχε οριστεί ως κριτής, σε κάποιο διαγωνισμό καλλιστείων μεταξύ της θεάς Θέτιδας (μητέρας του Αχιλλέα) και της Μήδειας (της μάγισσας) όπου ο Ιδομενέας, αν και η Μήδεια, κατ' αυτήν, ήταν ομορφότερη από την αντίπαλό της, βράβευσε τη Θέτιδα. Η κρίση αυτή στάθηκε μοιραία, λέει, για τους Κρήτες, καθώς η Μήδεια οργισμένη καταράστηκε τον Ιδομενέα και είπε: "Κρήτας αεί ψεύσται και επάρασθαι autώ μηδέποτε αλήθειαν ειπείν, όσπερ επί της κρίσεως εποίησεν...", πρβ: «Ός Αθηνόδωρος ό Έρετριεύς εν ογδόω υπομνημάτων φησί Θέτιν και Μήδειαν ερίσαι περί κάλλους εν Θεσσαλία, καί κριτήν γενέσθαι Ιδομενέα, και προσνείμαι Θέτιδι την νίκην, Μήδειαν δ' οργισθείσαν ειπείν Κρήτες αεί

ψεύσται, και επαράσασθαι αυτώ μηδέποτε ἀλήθειαν ειπεῖν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς κρίσεως ἐποίησε· και εκ τούτου φησὶ τοὺς Κρήτας ψεύστας νομισθῆναι. Παρατίθεται δε ιστοροῦντα τούτο ὁ Αθηνόδωρος Αντίοχος ἐν δευτέρῳ των κατὰ πόλιν μυθικῶν». (Bibliothèque de Photius 190. Ptolémée Chennus, Nouvelle Histoire).

Από την άλλη το λεξικό Σουίδα αναφέρει ότι το «Κρητίζειν το ψεύσεσθαι» ειπώθηκε για τον Ιδομενέα, όμως για άλλο λόγο. Αναφέρει ότι του είχε ανατεθεί από τους Έλληνες βασιλιάδες, η διανομή των λαφύρων από την άλωση της Τροίας, όμως αυτός απέκρυψε τα περισσότερα, γιατί τα κράτησε για τον εαυτό του: «Κρητίζειν το ψεύσεσθαι. Ιδομενεύς γαρ επιτραπείς τον υπό των λαφύρων χαλκόν διανείμει, τον άριστον αυτώ εξείλετο. Και έτερα παροιμία «κρητίζειν προς Κρήτας», επειδή ψεύστες και απατεώνες εισί» (Suidae lexicon ex recogn. I. Bekker)

Σημειώνεται ότι τα παραπάνω γεγονότα με τον Ιδομενέα δεν τα αναφέρει ο Όμηρος, δηλαδή ο συγγραφέας απ' όπου γνωρίζουμε τον Τρωικό πόλεμο, Από την άλλη οι παραπάνω συγγραφείς, όπως φαίνεται απο τα κείμενά τους, αγνοούν ότι εκείνος που είπε πρώτος ότι οι Κρήτες είναι ψεύτες είναι ο Καλλίμαχος και προ αυτού κάνουν εικασίες που δεν ευσταθούν.

ΣΤ. Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ, ΤΟ «ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ ΨΕΥΣΤΑΙ», ΚΑΙ Ο ΕΠΙΜΕΝΙΔΗΣ

α. Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ «ΚΡΗΤΕΣ ΑΕΙ ΨΕΥΤΑΙ»

Ο χαρακτηρισμός «Κρήτες αεί ψεύσται» αναφέρεται και από τον Αποστόλο Παύλο στην «Προς Τίτον Επιστολή» και πάλι για θρησκευτικούς λόγους, όμως όχι ως δική του διαπίστωση, αλλά άλλου, τον οποίο απλά και αμυδρά τον «φωτογραφίζει», ώστε να μη φανεί ότι ψεύδεται. Συγκεκριμένα στην επιστολή αυτή ο Αποστόλος Παύλος, πέραν των άλλων, πληροφορεί τον Τίτο το τι εκείνος γνωρίζει να λέγεται για τους Κρήτες, μεταξύ των οποίων και το «Κρήτες αεί ψεύσται, κακά θηρία, γαστέρες αργαί», χαρακτηρισμό που έχει πει, λέει, κάποιος απ' αυτούς που τον έχουν και ως δικό τους προφήτη οι ανυπότακτοι, οι ματαιολόγοι και οι φρενοαπάτες των Κρητών, ώστε με αυτές τις πληροφορίες ο Τίτος να κάνει σωστή επιλογή Πρεσβυτέρων κλη, πρβ:

«..... Εισί γάρ πολλοί και ανυπότακτοι, ματαιολόγοι και φρεναπάται, μάλιστα οι εκ περιτομής, ους δει επιστομίζειν, οἵτινες ὅλους οἴκους ανατρέπουσι διδάσκοντες α μη δει αισχροῦ κέρδους χάριν. Εἶπε τις εξ αυτών, ἴδιος αυτών προφήτης: Κρήτες αεί ψεύσται, κακά θηρία, γαστέρες αργαί. Η μαρτυρία αὕτη εστίν αληθής. Δι' ην αιτίαν ἔλεγγε αυτούς αποτόμῳς, ἵνα υγιαίνωσιν εν τη πίστει, μη προσέχοντες Ιουδαίκοις μύθοις και εντολαῖς ανθρώπων αποστρεφόμενων την αλήθειαν....».

Διότι υπάρχουν και πολλοί **ανυπότακτοι** (στην **αλήθεια** του Ευαγγελίου), ματαιολόγοι και φρεναπάτες (άλλοι δε που διδάσκουν κούφια και επιβλαβή λόγια και παραπλανούν και σκοτίζουν τον νουν μερικών). Τέτοιοι δε προπαντός είναι αυτοί που προέρχονται από τους εκ περιτομής (Ιουδαίους). Αυτούς πρέπει ο επίσκοπος να τους **αποστομώνει** Αυτοί είναι εκείνοι που αναστατώνουν ολοκλήρους **οικογενείας**, διδάσκοντες εκείνα, που δεν πρέπει, χάριν αισχροῦ κέρδους. Εἶπε δε κάποιος **ιδιός** των, που τον θεωρούν ως **προφήτη**:· «οι **Κρήτες** είναι πάντοτε **ψεύστες**, κακά και ανήμερα θηρία, αχόρταστες κοιλιές». Η μαρτυρία αυτή είναι αληθινή. Δια τούτο ἔλεγγε τους έντονα και ανοικτά, δια να κατορθώσουν έτσι να κρατήσουν **ανόθευτη** και **υγιή** την **πίστη**, χωρίς να δίδουν **καμίαν προσοχή** στους Ιουδαϊκούς μύθους και στις **εντολές** ανθρώπων, που αποστρέφονται την **αλήθεια**.

β. Ο ΕΠΙΜΕΝΙΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΟΦΙΣΜΑ ΕΠΙΜΕΝΙΔΗ

Επειδή ο Απόστολος Παύλος δεν ονομάζει τον προφήτη που λέει ότι είπε τη φράση «Κρήτες αεί ψεύσται.....», ο θεολόγος Κλήμης ο Αλεξανδρεὺς (Titus Flavius Clemens) 150 - 216 μ.Χ.) αναφέρει ότι την έχει ο Επιμενίδης που ήταν ένα απο τους 7 (αντί του Περίανδρου) ή τους 11 σοφούς της αρχαίας Ελλάδος: «....τον δὲ ἑβδομον (σοφον) οι μεν Περίανδρον εἶναι λέγουσιν τον Κορίνθιον οι δε Ανάχαρσιν τον Σκύθην οι δε Επιμενίδην τον Κρήτα, [ὄν Ἑλληνικὸν οἶδε προφήτην,] ου μέμνηται ὁ ἀπόστολος Παύλος εν τη προς Τίτον επιστολή.....». (Titus Flavius Clemens Stromata I, 59,1-2).

Πάντως σύγγραμμα του Επιμενίδη ή απόσπασμά του σε βιβλίο άλλου συγγραφέα που να αναφέρει τους Κρήτες ψεύτες. δεν υπάρχει. Έπειτα παρατηρώντας προσεχτικά τα όλα λεγόμενα του Απόστολου Παύλου βλέπουμε ότι δε μιλά ξεκάθαρα για Κρητικό που είπε το «Κρήτες αεί ψεύσται», αλλά μιλά για κάποιον που τον έχουν ως προφήτη οι ανυπότακτοι, ματαιολόγοι και οι φρενοαπαστεώνες λαοπλάνοι της Κρήτης, άρα ο Παύλος εννοεί τον Καλλίμαχο, που αυτός και έκανε ραδιουργίες υπερ του Αμμωνα Δία και έχει πει τους Κρήτες ψεύτες κ.α., όπως είδαμε πιο πριν.

Ωστόσο, επειδή ο θεολόγος Κλήμης ο Αλεξανδρεὺς (Titus Flavius Clemens) 150 - 216 μ.Χ.) αναφέρει ότι τη φράση «Κρήτες αεί ψεύσται» την είπε ο Επιμενίδης που ήταν Κρητικός, υπολογίζεται ότι αυτή ειπώθηκε ως σόφισμα, το λεγόμενο παράδοξο σόφισμα του Επιμενίδη. Ειδικότερα ο Κρητικός μεταφραστής και συγγραφέας Μανουήλ Βεναρδος στο «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ» (1846) αναφέρει ότι πιθανολογεί πως οι Αθηναίοι επί Σόλωνα κάλεσαν τον Επιμενίδη, κατά συμβουλή του Μαντείου των Δελφών, να εξαγνίσει την πόλη τους από τον λοιμό που τους βασάνιζε, επειδή οι θεοί είχαν θυμώσει μαζί τους λόγω του Κυλώνειου άγους. Ενώ λοιπόν ο Επιμενίδης εξάγνιζε την πόλη και συγχρόνως προσπαθούσε να συνετισθούν οι Αθηναίοι λέγοντας τους ότι ο Δίας θα τους τιμωρούσε περισσότερο όχι μόνο στην παρούσα αλλά και στη μέλλουσα ζωή, αυτοί του απάντησαν ότι Δίας δεν υπάρχει, διότι οι Κρητικοί λένε ότι πέθανε και θάφτηκε στην Κρήτη. Τότε, λέει, ο Επιμενίδης, για να αναιρέσει αυτό που υποστήριζαν οι Κρητικοί, (ότι Δίας πέθανε...) δηλαδή να διαψεύσει τους Κρητικούς, απάντησε στους Αθηναίους με ένα άλλο ψέμα με τη φράση «Κρήτες αεί ψεύσται κακά θηρία, γαστέρες αργαί».

Σημειώνεται επίσης ότι στο κεφάλαιο της Λογικής, που διδάσκονταν επι εποχής μου στα Λύκεια, αναφέρεται η πρόταση «Ο Επιμενίδης είπε: Πας Κρης ψεύτης», ως παράδειγμα μη λογικής πρότασης (γιατί δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μόνο ως αληθής ή μόνο ως ψευδής). Αυτό είναι ένας λόγος να ισχυριστούμε πως ο χαρακτηρισμός «ψεύτες» των Κρητικών δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Ο Επιμενίδης ο κρητικός είπε πως κάθε κρητικός είναι ψεύτης, άρα είναι και αυτός ψεύτης. Αλλά αν ο Επιμενίδης είναι ψεύτης, τότε αυτό που είπε δεν είναι ισχύει. Συνεπώς κάθε κρητικός, άρα και ο Επιμενίδης, δεν είναι ψεύτης. Αλλά αφού δεν είναι ψεύτης, τότε κάθε κρητικός, άρα και ο Επιμενίδης, ό,τι λέει ισχύει... Αυτός είναι ο περίφημος φαύλος κύκλος!

Υ. ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ, ΑΛΛΑ ΟΛΟΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ «ΑΕΙ ΨΕΥΣΤΑΙ, ΚΑΚΑ ΘΗΡΙΑ, ΓΑΣΤΕΡΕΣ – ΑΡΓΑΙ»

Ο Απόστολος Παύλος, όπως είδαμε πιο πριν, στην «Προς Τίτον επιστολή» του αναφέρει ότι κάποιος που τον έχουν για προφήτη οι ανυπότακτοι, οι ματαιολόγοι και οι φρενοαπάτες της Κρήτης είπε για τους Κρήτες: «Κρήτες αει ψεύσται, κακά θηρία, γαστέρες – αργαί» (= σε νέα ελληνική): «Οι Κρήτες είναι ψεύτες, κακά θηρία, κοιλιές οκνηρές, που θέλουν να τρώνε χωρίς να εργάζονται.».

Και αυτό απο μια άποψη είναι κάτι σωστό, μόνο που ισχύει για όλους τους λαούς, για όλους τους ανθρώπους και όχι μόνο για τους Κρήτες,.. Όλοι μας, πλην των ιερομονάχων, και παρά το ότι όλες οι θρησκείες λένε να κάνουμε το αντίθετο, θέλουμε να γίνουμε Πρόεδροι, Προθυπουργοί, Βασιλιάδες κ.α. Όλοι μας από τη μια θέλουμε να μην εργαζόμαστε και από την άλλη να έχουμε δούλους να μας υπηρετούν, να έχουμε ωραία και πολλά φαγητά, ωραία και πολλά σπίτια, ωραία και πολλά ρούχα, ωραίους και πολλούς συζύγους και μάλιστα πιστούς κ.α. και όχι μόνο αυτά, θέλουμε και επιπλέον όλα αυτά να μην τα έχουν άλλοι άνθρωποι, για να μας θαυμάζουν και να μας προσκυνούν. Ενδεικτική υπενθύμιση: Οι Έλληνες εκστράτευσαν εναντίον των Τρώων και των συμμάχων τους, επειδή ερχόταν στην Ελλάδα και μέχρι και τις γυναίκες άρπαζαν και προ αυτού είχαν χαρακτηριστεί και βάρβαροι, Οι Μακεδόνες με τη βοήθεια των άλλων Ελλήνων πλην Σπαρτιατών εκστράτευσαν εναντίον των Περσών και των συμμάχων τους, γιατί είχαν έρθει στην Ελλάδα με τον Ξέρξη, για να τους υποδηλώσουν. Οι Ρωμαίοι υποδούλωσαν όλο σχεδόν τον αρχαίο γνωστό κόσμο, για να τον εκμεταλλεύονται ή για να τον κυβερνούν όπως νόμιζαν αυτοί σωστά. Οι Τούρκοι έκαναν δούλους όσους λαούς μπόρεσαν και όσους τους αντιστάθηκαν τους αφάνισαν, όπως π.χ. τα Έθνη του Βυζαντίου: Έλληνες, Αρμένιους κ.α., Για τον ίδιο λόγο για τους Γερμανούς έγιναν ο Α΄ και Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος κ.α.

Ζ. ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ: ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ, ΑΛΛΑ ΟΛΑ ΤΑ ΕΘΝΗ (ΑΘΗΝΑΙΟΙ, ΘΗΒΑΙΟΙ ΚΛΠ) ΨΕΥΔΟΝΤΑΙ

Κατά την περίοδο επικράτησης του χριστιανισμού (1^{ος} – 4 αι. μ.Χ.), περίοδο όπου καυτηριάζονταν όλα τα κακώς κείμενα της παλιότερης θρησκείας, ακούστηκαν και χιουμοριστικές κριτικές, σχετικά με τον τάφο του Δία. Για παράδειγμα ο σκωπτικός φιλόσοφος Λουκιανός ο Σαμοσατέας (125 - 180 μ.Χ). στο «Φιλοψευδής ή Απίστων» («Τυχιάδης και Φιλικλείς»), όπου καυτηριάζει χιουμοριστικά τα επιλήψιμα που πιστεύουν οι άνθρωποι για τους θεούς. λέει ότι όλα τα έθνη κοινά και δημόσια ψεύδονται, όπως οι Κρήτες, που διακηρύσσουν ότι στο νησί τους υπάρχει τάφος του Διός και δεν ντρέπονται γι' αυτό, οι Αθηναίοι, που λένε ότι φύτεψαν απο τη γη όπως τα λάχανα, οι Θηβαίοι, που λένε ότι προήλθαν από δόντια φιδιού που σπάρθηκαν, ηρβ

:«....Καίτοι τα μεν των ποιητών ίσως μέτρια, το δε και πόλεις ήδη και έθνη όλα κοινή και δημοσία ψεύδεσθαι πως ου γελοίοι; εἰ Κρήτες μεν τον Διός τάφον δεικνύντες ουκ αισχύνονται, Αθηναίοι δὲ τὸν Εριχθόνιον εκ τῆς γῆς αναδοθῆναι φασιν καὶ τοὺς πρώτους ανθρώπους εκ τῆς Αττικῆς αναφύναι καθάπερ τα λάχανα, πολὺ σεμνότερον οὔτοι γε των Θηβαίων, οἱ ἐξ ὀφews οδόντων Σπαρτοὺς τινας αναβεβλαστηκέναι διηγούνται.....».

Επίσης ο Λουκιανός ο Σαμοσατέας στα έργα του «Περὶ Θυσιών» και «Ζεὺς Τραγωδός»: όπου καυτηριάζει χιουμοριστικά τα επιλήψιμα που πιστεύουν οι άνθρωποι κατά τις θυσίες κ.α., λέει και τα εξής σκωπτικά:

«... οι δ' αυ Κρήτες ου γενέσθαι παρ' αυτοίς ουδέ τραφήναι μόνον τον Δία λέγουσιν, αλλά και τάφον αυτού δεικνύουσι, και ημείς, άρα τοσούτον ηπατήμεθα χρόνον οίδμενοι τον Δίαν βροντάν τε και ύεειν και τ' άλλα πάντα επιτελείν, ο δε ελελήθει πάλαι τεθνεώς παρά Κρησί τεθαμμένος.»

Μετάφραση: Οι δε Κρήτες πάλι, δεν αρκούνται να λένε μόνο ότι σ' αυτούς γεννήθηκε κι ανατράφηκε ο Δίας, αλλά και τάφο του Δία δείχνουν και εμείς, άρα τόσο πολύ εξαπατόμαστε νομίζοντας ότι ο Δίας βροντά, αστράφτει και βρέχει και όλα τ' άλλα επιτελεί, ενώ είχε πεθάνει παλιότερα χωρίς να γίνει αντηληπτό και είχε ταφεί από τους Κρήτες (Λουκιανός «Περι θυσιών»)

«αι πως ου μέλλω βροντής ακούειν, ω Τιμόκλει; ει δ' ό Ζευς ό βροντών έστι, συ άμεινον αν ειδείης εκείθεν πόθεν παρά των θεών αφιγμένος, επεί οι γε εκ Κρήτης ήκοντες άλλα ημίν διηγούνται τον τάφον τινά κείθι δείκνυσθαι και στήλην εφεστάναι δηλούσαν ως ουκέτι βροντήσειεν αν ο Ζευς πάλαι τεθνεώς».

Μετάφραση:: «..... Αυτοί, βέβαια, που έχουν έρθει απ' την Κρήτη άλλα μας λένε, τάφο εκεί δείχνουν και στήλη έχουν στήσει, που λέει πως ο Δίας δεν μπορεί πια να βροντήσει, αφού καιρό είναι πεθαμένος». (Λουκιανός «Ζευς Τραγωδός»)

Ομοίως ο αρχαίος συγγραφέας Νόννος (5ος αι. μ.Χ.) στα ««Διονυσιακά» λέει τα ίδια περίπου με το Λουκιανό, πρβ: «επει οι γε, εκ Κρήτης ήκοντες άλλα ημίν διηγούνται, τάφον τινά εκείθι δείκνυσθαι και στήλην εφιστάναι δηλούσαν, ως ουκέτι βροντήσειεν αν ο Ζευς πάλαι τεθνεώς

Μετάφραση: «αυτοί, βέβαια, που έχουν έρθει απ' την Κρήτη άλλα μας λένε, τάφο εκεί δείχνουν και στήλη έχουν στήσει, που λέει πως ο Δίας δεν μπορεί πια να βροντήσει, αφού καιρό είναι πεθαμένος.»

Ομοίως ο Τατιανός (2ος αι. μ.Χ.) στο «Oratio ad Graecos» αναφέρει: «και τας περι των κατ' Αίγυπτον θεών δόξας Απίωνος έχοντες παρ' εαυτοίς ως αθεωτάτους ημάς εκκηρύσσετε τάφος του Ολυμπίου Διός καθ' υμάς δείκνυται, καν ψεύδεσθαι <υμων> τις τους Κρήτας λέγη των πολλών θεών ή ομήγουρις ουδέν έστιν· καν ό καταφρονών αυτών Επίκουρος δαδουχή, τους άρχοντας οδύνες πλέον σέβω του θεοῦ....

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΜΙΝΩΑΣ - ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

1. Ο ΜΙΝΩΑΣ, Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΗΜΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΙΝΩΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Νόμισμα Κνωσού, 3ος αι. π.Χ., με το Μίνωα, τον πρώτο Έλληνα θαλασσοκράτορα και νομοθέτη και την κόρη του Αριάδνη (Μουσείο Ηρακλείου).

Ο Θουκυδίδης (Α 2 – 9) αναφέρει ότι πριν από την εποχή του Μίνωα και τα Τρωικά δεν υπήρχαν μόνιμοι κάτοικοι, σύνορα και κράτη ούτε και τα εθνικά ονόματα Έλληνες και βάρβαροι επειδή ακόμη δεν είναι αναπτυχθεί η γεωργία, η ναυτιλία και το εμπόριο και προ αυτού οι άνθρωποι ζούσαν νομαδικά και μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής. Ωστόσο, επειδή η πο-

λυαριθμότερη ομάδα όπου πήγαινε έδιωχνε αυτή που έβρισκε μπροστά της προκειμένου να εκμεταλλευτεί αυτή το χώρο, είχε ως αποτέλεσμα να έχει αναπτυχθεί ο βαρβαρισμός.

Ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο έδιωξε από το Αιγαίο και τις Κυκλάδες τους ληστές Κάρες και τους πειρατές Φοίνικες που τα είχαν καταλάβει και μέσω αυτών έρχονταν και καταλήστευαν τους Έλληνες και στη συνέχεια εποίκησε τις Κυκλάδες και τα παράλια της Μ. Ασίας με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη.

Με το πολεμικό ναυτικό που ίδρυσε, λέει, ο Μίνωας, είχε ως αποτέλεσμα ο ίδιος να γίνει θαλασσοκράτορας και οι θαλάσσιοι διάδρομοι να απελευθερωθούν και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να συνεργαστούν, να ασχοληθούν με τις ναυτικές εργασίες, να σταματήσουν το μεταναστευτικό βίο που τους εξανάγκαζαν οι κακοποιοί Κάρες και Φοίνικες, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και έτσι να επικρατήσουν μετά στον Τρωικό Πόλεμο εναντίον των βαρβάρων της Ασίας.

Επομένως ο Μίνωας είναι ο ιδρυτής του ελληνικού Πολεμικού ναυτικού και η αιτία που υπάρχει πολιτισμός και Ελλάδα, αλλά και η αιτία που όλοι οι Έλληνες μετά θάνατο τον θεοποίησαν, όπως θα δούμε πιο κάτω, πρβ:

<<.... 2. Διότι είναι προφανές ότι η χώρα που καλείται σήμερα Ελλάς δεν ήτο μονίμως κατοικημένη εξ αρχής, αλλ' εγένοντο εις το παρελθόν συχναί μεταναστεύσεις και οι κάτοικοι χωρίς πολλές δυσκολίας εγκατέλειπαν τας εστίας των, εξαναγκαζόμενοι εις τούτο από νέους πολυαριθμότερους εκάστοτε εποίκους. Καθόσον ούτε το εμπόριον, όπως σήμερα διεξάγεται, υπήρχε τότε, ούτε ασφαλής διά ξηράς

ή διά θαλάσσης συγκοινωνία, και καθένas εξεμεταλλεύετο το έδαφος, το οποίον είχε υπό την κατοχήν του, τόσον μόνον όσον ήρκει διά την συντήρησί του. Ούτε πλούτον έσώρευαν, ούτε την γην εφύτευαν, τόσον μάλλον καθόσον αι εγκαταστάσεις των δεν ήσαν ωχυρωμένα και ως εκ τούτου εφοβούντο μήπως από στιγμής εις στιγμήν άλλοι επιδρομείς επέλθουν και τους αφαιρέσουν κάθε τι που έχουν. Επειδή, εξ άλλου, έπίστευαν ότι οπουδήποτε ήμπορούν να εξασφαλίσουν την αναγκαίαν καθημερινήν τροφήν, εμετανάστευαν όχι απροθύμως και δι' αυτό δεν ήσαν ισχυροί ούτε κατά το μέγεθος των πόλεων, ούτε κατά την πολεμικήν γενικώς παρασκευήν.

4. Ο Μίνως, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλυτέρου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμερον Ελληνική. Κατακτήσας τας Κυκλάδας νήσους, ίδρυσεν αποικίας εις τας περισσοτέρας από αυτάς, αφού εξεδίωξε τους Κάρας και εγκατέστησε τους υιούς του ως κυβερνήτας. Ως εκ τούτου και την πειρατείαν φυσικά κατέδιωκεν όσον ήμπορούσεν από την θάλασσαν αυτήν, διά να περιέρχωνται εις αυτόν ασφαλέστερον τα εισοδήματα των νήσων.....

Αλλ' αφότου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνως, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαί έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κακοποιοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποίκισμόν των περισσοτέρων, εξ άλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των. Διότι, ένεκα του γενικού πόθου του κέρδους και οι ασθενέστεροι ηνείχοντο την εξάρτησιν από τους ισχυροτέρους και οι δυνατώτεροι, διαθέτοντες πλούτον, καθίστων υπηκόους των τας υποδεεστέρας πόλεις. Και μόνον βραδύτερον, όταν είχαν ήδη έτι μάλλον προαχθή εις την κατάστασιν αυτήν, εξεστράτευσαν κατά της Τροίας.>> (Θουκυδίδη Α, 4 - 8, σε νέα Ελληνική από τον εθνάρχη Ελ. Βενιζέλο).

Ο Μίνως, που έζησε, λένε. τρεις γενιές πριν από τα Τρωϊκά, σύμφωνα με τους άλλους αρχαίους συγγραφείς: Πλάτωνας (Νόμοι, Μίνως), Πλούταρχος (Σόλων, Λυκούργος), Διογένης Λαέρτιος (Επιμενίδης), Διονύσιος Αλικαρνασσεάς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α., όπως θα δούμε πιο κάτω, ήταν επίσης ο δημιουργός του περίφημου Μινωικού Πολιτισμού, ο οργανωτής της Κρητικής Πολιτείας, την οποία αντέγραψαν όλοι οι υπόλοιποι Έλληνες, καθώς και οι Ρωμαίοι.

Ο Μίνως, λένε, δεν ήταν μόνο ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας, αλλά και ο πρώτος στον αρχαίο κόσμο που θέσπισε νόμους σωστούς, ως οι θεϊκοί (νόμους που συμβάδιζαν σύμφωνα με το περί δικαίου ή θείου συναίσθημα. Στους άλλους λαούς μέχρι τότε οι νόμοι ήταν ανάλογα με το δίκαιο του ισχυρού ή του βασιλιά.

2. Ο ΕΤΕΟΚΡΗΤΙΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ανατρέχοντας στους αρχαίους συγγραφείς, ενδεικτικά: Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 4 και 5), Στράβων (Γεωγραφικά Ι) κ.α., βλέπουμε να αναφέρουν ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης ήσαν οι καλούμενοι Ετεοκρήτες ή άλλως Ιδαίοι δάκτυλοι), οι οποίοι πρώτοι έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα. Αυτοί πρώτοι συγκέντρωσαν λεία τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγίου, εισηγήθηκαν τη

συναναστροφή και τη συμβίωση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά ήταν και οι πρώτοι που δίδαξαν την ομόνοια και κάποια ευταξία στην κοινωνική ζωή κ.τ.λ. καθώς και εκείνοι που ίδρυσαν στην Ολυμπία τους Ολυμπιακούς αγώνες κ.α., πρβ (μτφ από τις εκδόσεις «Κάκτος»):

«Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες, των οποίων ο βασιλιάς, Κρητας το όνομα, ανακάλυψε πολλά και πολύ σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων.... ... Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες..... «Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους έγιναν οι Κουρήτες, ... Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγιού, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά ήταν και οι πρώτοι που δίδαξαν την ομόνοια και κάποια ευταξία στην κοινωνική ζωή. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε το Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... Οι Κρήτες, λοιπόν, διηγούνται το μύθο πως τον καιρό που οι Κουρήτες ήταν νέοι υπήρχαν οι λεγόμενοι Τιτάνες. Αυτοί κατοικούσαν στην περιοχή της Κνωσού, εκεί όπου και τώρα δείχνουν θεμέλια του οίκου της Ρέας και άλος κυπαρισσιών αφιερωμένο στη θεά από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι Τιτάνες ήταν έξι άντρες και πέντε γυναίκες τον αριθμό, για τους οποίους άλλοι μυθολογούν ότι ήταν παιδιά του Ουρανού και της Γης και άλλοι λένε πως πατέρας τους ήταν ένας Κουρήτης και η μητέρα τους η Τιταία από την οποία και πήραν το όνομά τους. Αγόρια ήταν ο Κρόνος, ο Υπερίωνας και ο Κρίος, στη συνέχεια ο Ιαπετός και ο Κρίος και τελευταίος ο Ωκεανός, ενώ αδελφές τους ήταν η Ρέα, η Θέμις και η Μνημοσύνη, καθώς και η Φοίβη και η Τηθύς. Όλοι τους έγιναν εφευρέτες κάποιων αγαθών για την ανθρωπότητα και λόγω της ευεργεσίας τους δέχτηκαν τιμές και έμεινε η μνήμη τους αιώνια. Ο Κρόνος που ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία έγινε βασιλιάς και τους ανθρώπους που είχε υπό υπηκόους τους έβγαλε από την αγριότητα και τους έκανε να ζουν πολιτισμένα, γι αυτό και η αποδοχή που έτυχε από τους ανθρώπους ήταν μεγάλη, καθώς επισκέφτηκε πολλά μέρη της οικουμένης. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική Βιβλιοθήκη 5,64-66)

«Τον Απόλλωνα αναγορεύουν εφευρέτη της λύρας και της μουσικής της. Εισήγαγε επίσης τη γνώση της ιατρικής που γίνεται μέσω της μαντικής τέχνης, που παλιά μ' αυτή θεραπεύονταν όσοι αρρώσταιναν, καθώς βρήκε το τόξο, δίδαξε στους ντόπιους τα περί την τοξοβολία, αιτία για την οποία οι Κρήτες επιδόθηκαν με ζέση στην τοξοβολία και το τόξο ονομάστηκε Κρητικό» ο Απόλλωνας ονομάστηκε Δήλιος, Λύκιος και Πύθιος και η Άρτεμις Εφέσια, Κρησία, καθώς και Ταυροπόλος και Περσία, παρ' όλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη». (Διόδωρος, 5, 65 και 5, 74 - 77)

<<..Να ασκούν (οι νέοι της Κρήτης) επίσης την τοξοβολία και τον ένοπλο χορό, που βρήκαν πρώτοι και έδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος έπειτα ονομάστηκε πυρρίχη από το όνομα αυτού που τον οργάνωσε. Έτσι το παιγνίδι δεν ήταν άσχετο με πράξη χρήσιμη στον πόλεμο. Επίσης στα τραγούδια τους χρησιμοποιούν Κρητικούς ρυθμούς που είναι πολύ γρήγοροι και τους βρήκε ο Θάλης. Ορίστηκε επίσης να φοράνε στρατιωτικά ρούχα και υποδήματα. Τα όπλα εξάλλου θεωρούνται τα καλύτερα δώρα.>>(ΣΤΡΑΒΩΝΑ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, IV 16)

Α. Ο ΜΙΝΩΑΣ ΣΥΓΚΡΟΤΕΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΚΑΙ ΓΙΝΕΤΑΙ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΑΣ

Σύμφωνα με τους Θουκυδίδη (3 – 9), Ισοκράτη (Παναθηναϊκός), Διόδωρο (βίβλος 4 και 5), Στράβωνα (βίβλος 10) κ.α., όταν άρχισε να αναπτύσσεται η ναυτιλία και οι άνθρωποι να επικοινωνούν και με τα πλοία, οι Κάρες και οι Φοίνικες κατέλαβαν τις Κυκλάδες που μέχρι τότε ήταν ακατοίκητες και το έριξαν στην πειρατεία και στις ληστείες, με συνέπεια ο Μίνωας να συγκροτήσει πολεμικό ναυτικό (άρα ο Μίνωας είναι ο ιδρυτής τους Ελληνικού πολεμικού ναυτικού) και να τους διώξει από τις Κυκλάδες και να τις οικήσει με Κρήτες.

Οι όροι «μινωικός πολιτισμός», «μινωική θαλασσοκρατορία» κ.α. είναι του Άγγλου αρχαιολόγου Έβανς που ανέσκαψε την Κνωσό. Οι αρχαίοι αντί αυτών των όρων έλεγαν «Κρητική πολιτεία» και «Κρητική θαλασσοκρατορία» επί Μίνωα . Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, όπως θα δούμε πιο κάτω, ο Μινωικός Πολιτισμός άρχισε να αναπτύσσεται στην Κρήτη πολλά χρόνια πριν από το Μίνωα, κάπου πριν από το 3000 π.Χ. , όμως η μεγάλη άνθησή του ήταν επί εποχής του Μίνωα, ο λόγος και για τον οποίο ο εν λόγω πολιτισμός ονομάστηκε Μινωικός από τον Evans.

Αποτέλεσμα του Πολεμικού ναυτικού του Μίνωα ήταν από τη μια ο ίδιος να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν αφενός να ασχοληθούν και με τη ναυτιλία, να πλουτίσουν, , να σταματήσουν το μεταναστευτικό βίο που τους εξανάγκαζαν οι κακοποιοί, να κτίσουν πόλεις κ.τ.λ. και

αφετέρου να επικρατήσουν στον Τρωικό πόλεμο που έγινε τρεις γενιές μετά το θάνατο Μίνωα.

Πριν από το Μίνωα τα νησιά του Αιγαίου δεν είχαν μόνιμους κατοίκους, ήταν μόνο λημέρια ληστών και πειρατών, επειδή δεν είχε ακόμη αναπτυχθεί η ναυτιλία και η γεωργία και ως εξ αυτού δεν μπορούσαν να μείνουν στα μικρά νησιά για πολύ καιρό μόνιμοι κάτοικοι. Μετά τα Τρωικά αναπτύχτηκαν περισσότερο οι Κάρες και κατέβαλαν και πάλι τις Κυκλάδες και έγιναν αυτοί τώρα θαλασσοκράτορες. Ωστόσο αργότερα, όταν αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, διώχτηκαν από τα νησιά και πάλι οι βάρβαροι:

«Έτσι, χωρίς να θέλω να αναζωπυρώσω παλιές μνησικακίες σε βάρος σας, θα αναφέρω ότι ο Μίνωας ανάγκασε κάποτε τους κατοίκους της Αττικής να πληρώνουν βαρύ φόρο, επειδή είχε ναυτική δύναμη, ενώ οι Αθηναίοι δεν είχαν ακόμη αποκτήσει τα πλοία που διαθέτουν σήμερα ούτε

χώρα πλούσια σε ξυλεία, κατάλληλη για τη ναυπήγηση πλοίων και τη δημιουργία ισχυρού ναυτικού (Πλάτων, νόμοι Δ, 706, b)

«Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγιναν πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων και να εκδιωχθούν οι βάρβαροι...» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

«Για τους παλαιότερους αγώνες που έγιναν για την ελευθερία των Ελλήνων Πρώτα-πρώτα τις Κυκλάδες, για τις οποίες έγιναν πολλές επιχειρήσεις από την εποχή που βασιλιάς της Κρήτης ήταν ο Μίνωας, τελευταίοι τις κατέλαβαν οι Κάρες. Οι πρόγονοί μας, αφού τους έδιωξαν, δεν τόλμησαν να οικειοποιηθούν τη χώρα τους, αλλά έστειλαν φτωχότερους Έλληνες να κατοικήσουν εκεί... (Ισοκράτης Παναθηναϊκός, 43-44)

Β. Ο ΜΙΝΩΑΣ ΟΡΓΑΝΩΝΕΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ - ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με τους: Πλάτωνα (Νόμοι, Μίνως), Αριστοτέλη (Πολιτικά Β, 1271, 10), Στράβωνα (βιβλίο 10 = Ι), Πλούταρχο (Λυκούργος και Σόλων) κ.α., ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθυ δεν ήσαν μόνο οι θεμελιωτές της θαλασσοκρατορίας των Κρητών, αλλά και οι οργανωτές της περίφημης πολιτείας των Κρητών, την οποία αντέγραψαν όλοι οι άλλοι Έλληνες. Πρώτα οι Λακεδαιμόνιοι ή Σπαρτιάτες και μετά οι Αθηναίοι, όπως θα δούμε πιο κάτω. Ειδικότερα ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθυ ήσαν λέει εκείνοι που πρώτοι ασχολήθηκαν με τις πολιτικές επισημότητες (νομική, κυβερνητική, διοίκηση κ.τ.λ.), ώστε να υπάρχει ισότητα, δικαιοσύνη, ευημερία και δημοκρατία στους Κρήτες ή ήσαν αυτοί που πρώτοι:

Α) Βρήκαν την αλήθεια για τη διακυβέρνηση της πόλης, απ' όπου μετά και πολιτεία, πολίτης και πολιτισμός. Για πρώτη φορά επί Μίνωα από τη μια θεσπίστηκαν λέει νόμοι και όργανα διοίκησης: βουλή, βουλευτές ή γερουσιαστές, έφοροι, συντάγματα κ.α. και από την άλλη οι νόμοι (διοίκησης και συναλλαγών) ήταν ανάλογα με το περί δικαίου και ηθικής (ήθη και θρησκεία) συναίσθημα.

Β) Δημιούργησαν κράτος πρόνοιας: βρήκαν την κοινοκτημοσύνη, τη κοινή συμβίωση και τα κοινά συσσίτια (κάτι ως ο σημερινός κουμμουνισμός),

Γ) Μεριμνήσαν για τη ανάπτυξη της φιλοσοφίας και των γραμμάτων,

Δ) Ένωσαν τα έθνη (φυλές) της Κρήτης σε ενιαίο σύνολο, δημιουργώντας την περίφημη κρητική πολιτεία και θαλασσοκρατορία), πρβ (μτφ από τις εκδόσεις «Κάκτος»):

«Γι αυτό το λόγο ο Μίνωας θέσπισε αυτούς τους Νόμους για τους πολίτες του, εξαιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και

η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί. (Πλάτων, Μίνως, 320 b),

«Διότι για το ότι ήταν καλός και δίκαιος, καλός νομέας, όπως λέγαμε προηγουμένως, ισχυρότατη απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι οι νόμοι του Μίνωα παραμένουν αδιασάλευτοι, επειδή βρήκε την αλήθεια, σχετικά με τη διοίκηση της πόλης. (Πλάτωνα «Μίνως», 318 – 321)

«η φιλοσοφία είναι παλαιότατη μεταξύ των Ελλήνων και περισσότερο στους Κρήτες και στους Λακεδαιμόνιους»... (Πλάτων, Πρωταγόρας 342 a-c) κ.α.

“Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλαιό, το Ραδάμανθυ, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του..... Για την Κρήτη λέγεται ότι στα αρχαία χρόνια είχε καλή διακυβέρνηση και οι καλύτεροι από τους Έλληνες τη θαύμαζαν. Ανάμεσά στους πρώτους ήταν οι Λακεδαιμόνιοι, όπως ομολογούν ο Πλάτωνας στους Νόμους και ο Έφορος που περιέγραψε το πολίτευμά τους στο έργο Ευρώπη.... (Στράβων «Γεωγραφικά» Ι΄, C 476 – 478)

«Τα παιδιά μαθαίνουν όχι μόνο γράμματα, αλλά και τραγούδια με τους νόμους και μερικά είδη μουσικής. Οι νεότεροι σιτίζονται στα λεγόμενα ανδρεία. Κάθονται να φάνε κατάχαμα όλοι μαζί, φορούνε πρόχειρα ρούχα, τα ίδια χειμώνα – καλοκαίρι, και υπηρετούν τους μεγαλύτερους, καθώς και τους εαυτούς των. Αυτοί που τρώνε κάνουν πολέμους με τις άλλες παρέες ή και μέσα στην ίδια παρέα. Μεταξύ τους. Σε κάθε ανδρείο υπάρχει παιδονόμος. Οι μεγαλύτερες ηλικίες έρχονται σε αγέλες. Αρχηγοί στις αγέλες είναι τα σημαντικά παιδιά, τα πιο δυνατά. Καθένας από αυτούς συγκεντρώνει γύρω του όσα περισσότερα παιδιά μπορεί. Σε κάθε αγέλη αρχηγός είναι συνήθως ο πατέρας του παιδιού που μαζεύει τα άλλα, υπεύθυνος στο να βγάζει τα παιδιά στο κυνήγι και να τιμωρεί τους απείθαρχους. Τρέφονται με δημόσια δαπάνη. Εκλέγουν δέκα άρχοντες. Για τα πολύ μεγάλα προβλήματα συμβουλευονται τους Γέροντες. Δικαίωμα στο θεσμό έχουν οι επιτυχημένοι στο αξίωμα του κόσμου και άνθρωποι αναγνωρισμένης αξίας. (Στράβωνας, Γεωγραφικά 10, C 481 - 483, IV 17 – 20)

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ποιος από τους παλαιούς βασιλείς λέγεται ότι υπήρξε καλός νομοθέτης, του οποίου οι νόμοι διασώζονται ακόμα και σήμερα, επειδή είναι θεϊκοί;

ΕΤΑΙΡΟΣ: Δεν μου έρχεται στον νου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Δεν ξέρεις ποιοι Έλληνες έχουν τους παλιότερους νόμους;

ΕΤΑΙΡΟΣ: Μήπως εννοείς τους Λακεδαιμόνιους και το νομοθέτη Λυκούργο;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Αλλά και αυτοί οι νόμοι σε καμία περίπτωση δεν υπάρχουν περισσότερο από τριακόσια χρόνια ή κάτι περισσότερο. Αλλά και οι καλύτεροι από τους νόμους τούτους από πού ήρθαν; Ξέρεις;

ΕΤΑΙΡΟΣ: Λένε από την Κρήτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Αυτοί λοιπόν, οι Κρήτες, έχουν τους πιο παλιούς νόμους απ' όλους τους Έλληνες; («Ουκούν οὔτοι, οι Κρήτες, παλαιότατοις νόμοις χρώνται των Ελλήνων»)

ΕΤΑΙΡΟΣ: Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ξέρεις ποιοι ήταν οι άξιοι βασιλείς τους; Ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς, γιοι του Δία και της Ευρώπης' δικοί τους είναι οι νόμοι. (Πλάτωνα «Μίνως», 318 – 321)

ΑΘΗΝΑΙΟΣ: Εννοείς, όπως αναφέρει ο Όμηρος, ο Μίνωας πήγαινε κάθε εννιά χρόνια και συμβουλευόνταν τον πατέρα του το Δία και στη συνέχεια έδινε νόμους στις πόλεις σας σύμφωνα με τις παραινέσεις του Θεού;

ΚΛΕΙΝΙΑΣ Ναι, αυτή είναι η κρητική άποψη... ..

ΑΘΗΝΑΙΟΣ: Θα 'πρεπε να πεις: Ξένε, δεν είναι τυχαίο που οι νόμοι της Κρήτης έχουν τόσο μεγάλη φήμη σε ολόκληρο τον Ελληνικό κόσμο. (Ω ξένε, εχρην ειπείν, οι Κρητών νόμοι ουκ εισίν μάτην διαφερόντως εν πάσιν ευδόκιμοι τοις Έλλησιν) Είναι νόμοι δίκαιοι, που προσφέρουν ευτυχία σε όσους τους ακολουθούν, Δίνουν δηλαδή όλα τα αγαθά, τα οποία ανήκουν σε δυο κατηγορίες, ανθρώπινα και θεία.... (Πλάτωνα, Νόμοι, 625 - 631)

Αντίθετα πιο πριν στην Ελλάδα και για πολύ καιρό ακόμη στους άλλους λαούς δεν υπήρχαν συντάγματα, βουλή και βουλευτές, κράτος μέριμνας κ.τ.λ. Απλώς ο κάθε ηγέτης (φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς) όριζε τους νόμους ανάλογα με τις δικές του επιθυμίες και νοημοσύνη. Ο βασιλιάς και γενικά οι άρχοντες είχαν ό,τι ήθελαν και οι άλλοι ελάχιστα ή τίποτε, κανείς δεν τολμούσε να αντιμιλήσει, υπήρχε ειδωλολατρία, οι βασιλιάδες λατρεύονταν ως θεοί, γίνονταν ανθρωποθυσίες κ.τ.λ. Μάλιστα οι λόγοι αυτοί ήταν και η αιτία που:

α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν.

β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός,

γ) Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος»

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Τα όργανα της περίφημης Κρητικής Πολιτείας, όπως τη χαρακτηρίζουν οι αρχαίοι συγγραφείς: Στράβων, Πλούταρχος, Λαέρτιος, Διόδωρος, Πλάτωνας κ.α., ήσαν τα εξής:

Α. Οι δέκα άρχοντες ή άλλως Κόσμοι, εξ ου και Κοσμήτορες (= έφοροι στη Σπάρτη), οι οποίοι διοικούσαν - αντιπροσώπευαν τις τότε περιοχές της Κρήτης. Ήταν κάτι μεταξύ δημάρχου και δεσπότη και η υπηρεσία τους διαρκούσε ένα έτος. Η επανεκλογή τους στο ίδιο αξίωμα απαγορεύονταν για χρονικό διάστημα τριών έως δέκα ετών. Ήσαν οι επιμέρους αρχηγοί του στρατού στον πόλεμο και ανώτατοι άρχοντες στην ειρήνη. Οι παραβάσεις ή παραλήψεις τους τιμωρούνταν με βαρύτατες ποινές..

Β. Η Γερουσία ή Βουλή, η οποία απαρτιζόνταν από τους κατά καιρούς διατελέσαντες Κόσμους και παράλληλα είχαν επιδείξει ικανότητα, άρα από άτομα μεγάλης ηλικίας εξ ου και η ονομασία τους Γέροντες και Γερουσία. Επίσης γερουσιαστές γινόταν και από πρόσωπα αναγνωρισμένου κύρους (Στράβων 10) Οι Γέροντες ή Βουλευτές ήσαν ισόβιοι και η δικαιοδοσία τους κανονίζονταν από το σύνταγμα.

Γ. Η Εκκλησία. Έτσι ονομάζονταν η συνάθροιση των πολιτών μιας πόλης κατά τακτά ή μη τακτά χρονικά διαστήματα, για να συζητήσουν τα τρέχοντα θέματα.

«Εκλέγουν (οι Κρήτες) δέκα άρχοντες. Για τα πολύ μεγάλα θέματα συμβουλευόνται τους Γέροντες. Δικαίωμα σε αυτόν το θεσμό έχουν οι πετυχημένοι στο αξίωμα του Κόσμου και άνθρωποι αναγνωρισμένης αξίας» (Στράβων, 10, C 484, 22).

Σύμφωνα επίσης με το Στράβωνα (βιβλίο 10, C 481 – 484) οι κυριότεροι θεσμοί της Κρητικής Πολιτείας στην κοινωνική ζωή ήταν οι εξής: 1) Η ελευθερία των πολιτών, γιατί οι Κρήτες θεωρούν ότι τα αγαθά ανήκουν στους πολίτες και όχι τους άρχοντες, όπως συμβαίνει στους σκλάβους. 2) Η ισότητα μεταξύ των πολιτών και ως εξ αυτού: Α) Κοινοκτημοσύνη, κάτι ως ο σημερινός κουμμουνισμός, γιατί στους Κρήτες προτιμότερο ήταν η λιτότητα παρά να υπάρχουν πλούσιοι και φτωχοί. Β) Γυναίκες και άνδρες ίσα δικαιώματα. Γ) Δημόσια παιδεία και εκπαίδευση για όλα τα παιδιά της Κρήτης. Τα Κρητικόπουλα μεγάλωναν και εκπαιδεύονταν όλα μαζί στις καλούμενες αγέλες. Δ) Δημόσια διατροφή για όλους τους ενήλικες Κρήτες με κοινά συσσίτια στα καλούμενα ανδρεία: «Φαίνεται πως ο νομοθέτης (ο Μίνωας) θεώρησε ως μεγαλύτερο αγαθό για τις πόλεις την ελευθερία. Βλέπετε, μόνο η ελευθερία κάνει τα αγαθά να ανήκουν σε όποιον τα έχει. Όταν υπάρχει σκλαβιά, τα αγαθά ανήκουν στους άρχοντες και όχι στους υπηκόους.... Όταν όλοι ζουν με σοφία και λιτότητα, δεν υπάρχει εναντίον των οποίων μήτε φθόνος μήτε επιθετικότητα μήτε μίσος. Γι αυτό ο νομοθέτης επιτάσσει οι νέοι να διαβιούν μέσα στις λεγόμενες αγέλες και τους ενήλικους στα λεγόμενα ανδρεία. Και να τρώνε έτσι ώστε φτωχοί και πλούσιοι να μην έχουν διαφορά, αφού σιτίζονται δωρεάν. Για να είναι ανδρείοι και όχι δειλοί, προστάζει να κρατούνε όπλα από παιδιά και να ασκούνται στις ταλαιπωρίες. Να ασκούν επίσης την τοξοβολία και τον ένοπλο χορό, που βρήκαν πρώτοι κι έδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος μετά ονομάστηκε πυρρίχιος. Επίσης στα τραγούδια τους χρησιμοποιούν Κρητικούς ρυθμούς που είναι πολύ γρήγοροι και τους βρήκε ο Θάλης. Ε αυτόν αποδίδουν όχι μόνο τους παιάνες, αλλά και τοπικά τραγούδια και πολλές ακόμη διατάξεις τους. Ορίστηκε επίσης να φορούνε στρατιωτικά ρούχα και υποδήματα. Τα όπλα εξάλλου θεωρούνται τα καλύτερα δώρα..... τα παιδιά τρέφονται με δημοσία δαπάνη. Σε συγκεκριμένες μέρες, η μια αγέλη να κάνει πολέμιο με την άλλη, με τους ήχους αυλού και λύρας.... (Στράβων 10, C 480- 483)

Σημειώνεται ότι:

Α) Η δικαιοδοσία των οργάνων της Κρητικής πολιτείας δεν ήταν ανεξέλικτη. Κανονίζονταν από το καλούμενο το καλούμενο σύνταγμα. Ομοίως τα πάντα στην κρητική πολιτεία (συναλλαγές, εμπόριο κλπ) κανονίζονταν με νόμους. Μάλιστα, επειδή οι νόμοι αυτοί αρχικά ήταν γραμμένοι πάνω σε χάλκινες πλάκες που τους κουβαλούσε στην πλάτη ο επιτηρητής, ο καλούμενος Τάλως, τελικά του βγήκε ο μύθος ότι ήταν χάλκινος

Β) Άλλο η Κρητική Πολιτεία, ήταν επί εποχής Μίνωα και των απογόνων τους και άλλο το Κοινό των Κρητών, ήταν κυρίως επί εποχής Ρωμαίων. Η βουλή, οι βουλευτές και το σύνταγμα, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς: Πλάτωνα (Μίνως, Νόμοι), Πλούταρχο (Μίνως), Αριστοτέλη, Λαέρτιο, Αλικαρνασσία κ.α. , ήταν επινόηση του Μίνωα. αντέγραψαν πρώτοι οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν-ευημέρησαν και αυτοί. Το κοινό των Κρητών

Γ) Την περίφημη Κρητική Πολιτεία, το Μινωικό Πολιτισμό, όπως θα δούμε πιο κάτω, αντέγραψε η Κοινωνία των Εθνών.

3. ΠΟΙΟΣ ΉΤΑΝ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθυ ήταν οι πρώτοι στον κόσμο που βρήκαν την πραγματική αλήθεια για τη διοίκηση της πόλης, από όπου και πολιτεία, πολίτης και πολιτισμός. Είναι αυτοί που πρώτοι θέσπισαν και καθιέρωσαν σωστούς θεσμούς: τους γραπούς και σύμφωνα με το περί δικαίου αίσθημα νόμους, το σύνταγμα και τα όργανα διακυβέρνησης: βουλή, βουλευτές, εφόρους κλπ. Είναι αυτοί που πρώτοι καθιέρωσαν επίσης και το κράτος πρόνοιας: κοινά συσσίτια, κοινοκτημοσύνη, δημόσια δωρεάν παιδεία κλπ. Στην Ελλάδα και σε όλο τον αρχαίο κόσμο πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν συντάγματα, βουλή και βουλευτές, καθώς και κράτος πρόνοιας κ.τ.λ. και έτσι ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους που ήθελε ή ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη. Συνέπεια του γεγονότος αυτού ήταν και που:

Α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν.

Β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός,

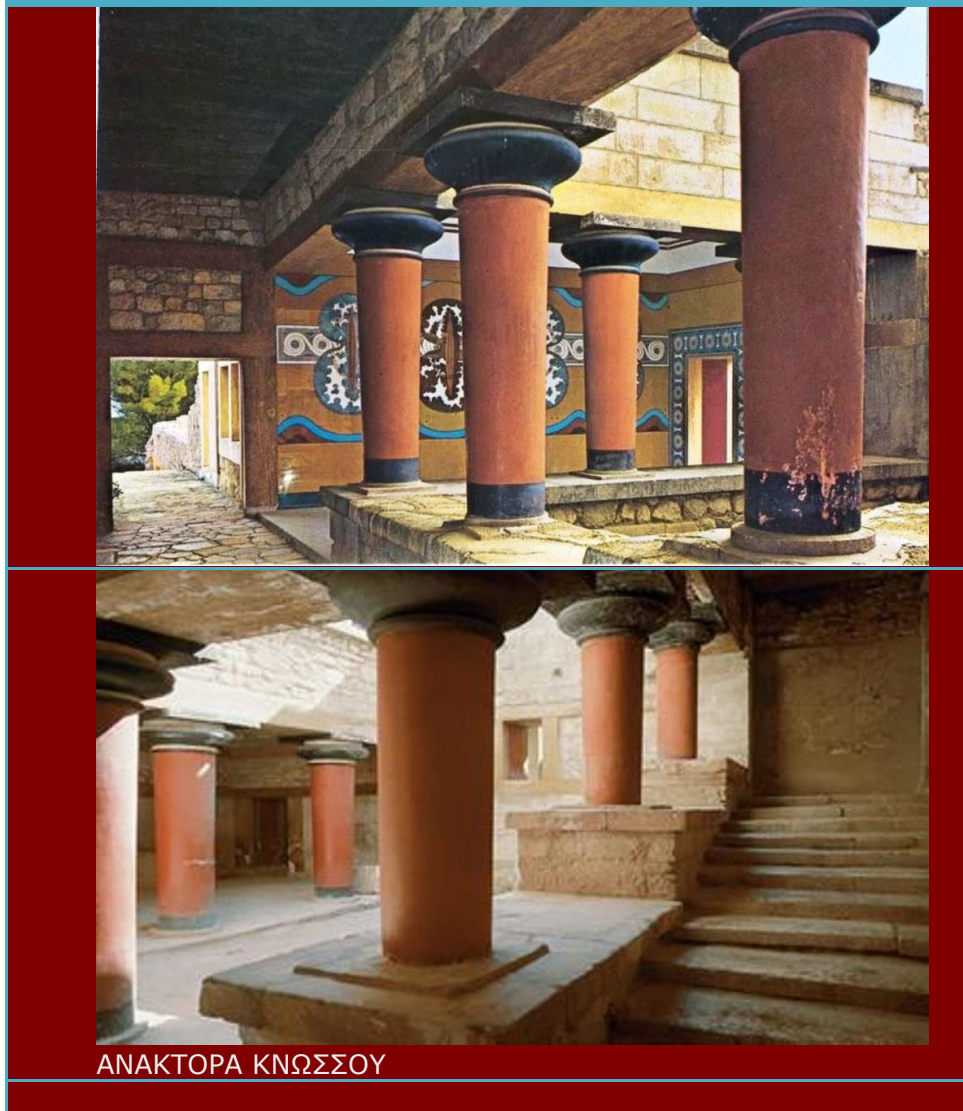
Γ) Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος»

Οι βάρβαροι (Φοίνικες, Πέρσες κ.τ.λ.) σε σχέση με τους αρχαίους Έλληνες δεν είχαν ούτε οργανωμένες πολιτείες ούτε παιδεία. Ζούσαν με πρωτόγονο ακόμη τρόπο, δηλαδή κατά φυλές και με ανήμερα ακόμη ήθη και έθιμα. Είχαν απλώς ένα βασιλιά ή ηγέτη που έκανε ό,τι ήθελε ή έβαζε νόμους, θρησκευτικούς και πολιτικούς, ανάλογα με τη νοημοσύνη και τις επιθυμίες τους, επιζητούσε να τον λατρεύουν ως θεό, πολλές φορές να κάνουν και για χάρη του ή για χάρη υποτίθεται του θεού του ανθρωποθυσίες κ.α. Και όλα αυτά δεν τα λένε μόνο οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, αλλά ακόμη και η Αγία Γραφή, όπως θα δούμε σε άλλο μέρος για τον Ελληνικό πολιτισμό και την προσφορά του.

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι στην Κρήτη επί Μινωικής εποχής υπήρχε μητριαρχία, κάτι που είναι αυθαίρετο, γιατί αυτό λέγεται χωρίς σοβαρές αποδείξεις. Αυτό που προκύπτει από τις παραστάσεις στις τοιχογραφίες της Μινωικής Κρήτης είναι ότι οι γυναίκες φαίνεται να ασχολούνται και με εργασίες που τότε θεωρούνταν ανδρικές, όπως ιερείς σε ιερά, ηθοποιοί, χορευτές, γυμναστές κλπ σε υπαίθριες θεατρικές και γυμνασιακές παραστάσεις κλπ και ως εκ τούτου, λόγω και της επτανησιακής φιλαρέσκειας

της γυναίκας, να έχουν πιο πολλά, πιο πολυτελή και πιο εντυπωσιακά ενδύματα από αυτά που έχουν οι άνδρες, Η γυναίκας επί εποχής Μινωιτών και για πολλά χρόνια μετά στις άλλες κοινωνίες (Αθηναίων, Σπαρτιατών, Ρωμαίων κλπ) ήταν μόνο για δουλειές παρά μέσα στο σπίτι και βασικά για τη γένεση και ανατροφή των παιδιών.

4. ΕΚΜΙΝΩΙΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ - ΡΩΜΑΙΩΝ

Οι αρχαίοι συγγραφείς, ενδεικτικά: Ηρόδοτος (Α 65), Αριστοτέλης (Πολιτικά Β, 1271, 10), Πλάτων (Μένων και Νόμοι) Πλούταρχος (Λυκούργος, 4-7 και Σολων 12-20), Στράβωνας (Γεωγραφικά Ι, IV, C 481 - 483, 17 - 20), Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκής αρχαιολογίας, Λόγος Β' LXI. 1-2), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός) κ.α., αναφέρουν ότι τη Μινωική Πολιτεία, τους θεσμούς που θέσπισαν ο Μίνωας με τον αδελφό του

Ραδάμανθυ, τους αντέγραψαν οι υπόλοιποι Έλληνες και πρώτα από αυτούς οι Σπαρτιάτες με το νομοθέτη Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το νομοθέτη Σόλωνα κ.α., καθώς και οι Ρωμαίοι με το νομοθέτη Νομά και έτσι εκπολιτίστηκαν και αυτοί.

Συγκεκριμένα ο Ηρόδοτος στο «Κλειώ» (65) και ο Αριστοτέλης στο «Πολιτικά» (Β 1271,10) αναφέρουν ότι:

«την έννομη τάξη, όπως λένε οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι, ο Λυκούργος την έφερε από την Κρήτη» (Ηρόδοτος, Α 65).

«Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το κρητικό πολιτεύμα στα περισσότερα σημεία. Τα περισσότερα από τα παλιότερα πολιτεύματα είχαν χειρότερη διάρθρωση από τα νεότερα. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συλλογικότητας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι, κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνως...» (Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10).

Ο Πλάτων αναφέρει ομοίως ότι: «Γι αυτό το λόγο ο Μίνως θέσπισε αυτούς τους Νόμους για τους πολίτες του, εξαιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί. (Πλάτων, Μίνως, 320 b)

Ο Πλούταρχος στο «Λυκούργος» (4-7) αναφέρει ότι μετά που οι Δωριείς (οι μετέπειτα γνωστοί ως Σπαρτιάτες) κατέλαβαν όλη σχεδόν την Πελοπόννησο (Λακεδαιμόνα, Μεσσήνη, Άργος κ.τ.λ.), ο βασιλιάς Χαρίλος έστειλε το νομοθέτη Λυκούργο σε όλα τα μέρη που φημίζονταν ότι είχαν οργανωμένη πολιτεία (Αίγυπτο, Κρήτη κ.α.), για να δει ποια ήταν η καλύτερη προκειμένου να την αντιγράψουν. Πήγε (ο Λυκούργος) λοιπόν για το σκοπό αυτό παντού, όμως όλες οι πολιτείες του φάνηκαν γελοίες ή ανάξιες λόγου, πλην μόνο της Κρήτης, την οποία στη συνέχεια αντέγραψαν οι Σπαρτιάτες, καλώντας από την Κρήτη στη Σπάρτη για το σκοπό αυτό και το νομοθέτη Θάλητα:

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματά τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπον ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών» (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7).

Ο Πλούταρχος στο «Σόλων» (12) αναφέρει ότι ο νομοθέτης των Αθηναίων Σόλωνας, αφού μελέτησε τους Μινωικούς νόμους με τη βοήθεια του Επιμενίδη του Κρήτα (που ήταν ένας από τους 15 σοφούς της αρχαιότητας ή ένας από τους 12 στη θέση του Περίανδρου), έφτιαξε νέους νόμους με τους οποίους καταργήθηκαν οι βάρβαροι νόμοι και τα βάρβαρα

ήθη που είχαν ακόμη οι Αθηναίοι. Ο Επιμενίδης βοήθησε, λέει, το Σόλωνα να αντικαταστήσει τα βάρβαρα τελετουργικά ήθη που είχαν έως τότε οι Αθηναίοι με τα μινωικά μυστήρια, τους ιλασμούς και καθαρμούς, και έτσι με αυτά η πόλη εξαγνίστηκε τότε η πόλη από το «Κυλώνειο άγος» και κυρίως έγινε πόλη δικαίου, Στους μινωικούς νόμους προβλεπόντανε ότι χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα ο πολίτης εκείνος που, όταν υπάρχει στάση στην πόλη, δεν πηγαίνει με καμιά παράταξη, για να μην μένεις κανείς ατάραχος ή ασυγκίνητος στα δημόσια πράγματα, καθώς και το χάρισμα (τη γνωστή «σεισάχθεια») των χρεών των πολιτών, επειδή πολλοί από αυτούς είχαν γίνει δούλοι στους ευγενείς από τα χρέη:

«Τα εσωτερικά της πόλης της Αθήνας αναστάτωνα το Κυλώνειο άγος..... Τότε μπήκε στη μέση ο Σόλων, που με το όνομα που ήδη είχε αποκτήσει και με τη μεσολάβηση των πρώτων Αθηναίων, κατόρθωσε με παρακάλια και με νουθεσίες να πείσει τους λεγόμενους «εναγείς» να προσέλθουν σε δίκη Συνάμα κάποιοι φόβοι από δεισιδαιμονία και κακοί οιωνοί κρατούσαν όμηρους τους πολίτες· από την άλλη οι μάντεις διεκρήρυτταν δημοσίως ότι οι θυσίες έδειχναν άγη και μιάσματα, που χρειάζονταν καθαρμούς. Έτσι λοιπόν κλήθηκε από τους Αθηναίους και ήρθε από τη Φαιστό της Κρήτης ο Επιμενίδης, που ορισμένοι τον κατατάσσουν έβδομο μεταξύ των σοφών, βγάζοντας από τη λίστα τον Περίανδρο. Είχε τη φήμη ανθρώπου αγαπητού στους θεούς και σοφού περί τα θεία με μαντικές ικανότητες και γνώσεις στις τελετουργικές πράξεις. («σοφός [περί τα θεία] την ενθουσιαστικήν και τελεστικήν σοφίαν») Γι' αυτό και οι σύγχρονοί του τον αποκαλούσαν γιο της νύμφης Βλάστης και νέο Κούρητα. **Όταν ο Επιμενίδης ήρθε στην Αθήνα, συνδέθηκε με φιλία με τον Σόλωνα, συνεργάστηκε μαζί του και τον βοήθησε στην προεργασία για τη νομοθεσία.** Πράγματι, απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις τελετουργίες και έκανε πιο ήπιους εκείνους που αφορούσαν στο ένθος, εισάγοντας στην ταφή των νεκρών και κάποιες θυσίες, καταργώντας τα σκληρά και βαρβαρικά έθιμα που ακολουθούσαν προηγουμένως οι περισσότερες γυναίκες. Αλλά το πιο σπουδαίο, με το να μυήσει στα μυστήρια με κάποιες τελετουργίες, καθαρμούς και ίδρυση ναών και να εξαγνίσει την πόλη, την έκανε να υπηρετεί το δίκαιο και τους πολίτες της να ρέπουν πιο εύκολα προς την ομόνοια («το δε μέγιστον, ιλασμοίσι τισι και καθαρμοίσι και ιδρύσεσι κατοργιάσας και καθοσιώσας την πόλιν, υπήκοον του δικαίου και μάλλον ευπειθή προς ομόνοιαν κατέστησε».)..... Χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα ο πολίτης εκείνος που, όταν υπάρχει στάση στην πόλη, δεν πηγαίνει με καμιά παράταξη, για να μην μένεις κανείς ατάραχος ή ασυγκίνητος στα δημόσια πράγματα.....Ο Επιμενίδης λοιπόν, αφού θαυμάστηκε πάρα πολύ, ενώ οι Αθηναίοι του πρόσφεραν χρήματα πολλά και τιμές μεγάλες, δεν ζήτησε και δεν πήρε τίποτε εκτός από ένα κλαδί της ιερής ελιάς, και γύρισε στην πατρίδα του.....» (Πλούταρχος, Σόλων , 12 - 20)

Ο Στράβωνας στα «Γεωγραφικά» (I, IV, C 481 - 483, 17 - 20) αναφέρει ομοίως ότι: «Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα , ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και

αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483, 17 - 20)

Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) αναφέρει ότι και οι Ρωμαίοι με το Νόμα αντέγραψαν το μινωικό πολιτισμό, πρβ: «Οι δε τα μυθώδη πάντα περιαιρούντες εκ της ιστορίας πεπλάσθαι φασίν υπό του Νόμα τον περί της Ηγερίας λόγον, ίνα ράον αυτώ προσέχωσιν οι τα θεία δεδιότες και προθύμως δέχωνται τούς υπ' αυτού τιθεμένους νόμους, ως παρά θεών κομιζομένους. Λαβείν δε αυτόν την τούτων μίμησιν αποφαινουσιν εκ των Ελληνικών παραδειγμάτων ζηλωτήν γενόμενον της τε Μίνω του Κρητός και της Λυκούργου του Λακεδαιμονίου σοφίας· ων ο μεν ομιλητής έφη γενέσθαι του Διός και φοιτών εις το Δικταίον όρος, εν ω τραφήναι τόν Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων νεογνόν όντα, κατέβαιναν εις το ιερόν άντρον και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέφαινε παρά του Διός λαμβάνειν· ο δε Λυκούργος εις Δελφούς αφικνούμενος υπό του Απόλλωνος έφη διδάσκεσθαι την νομοθεσίαν. (ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Λόγος Β' LXI. 1-2)

Ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός 46 - 56, 204 - 206 κ.α.), απαντώντας σε κάποιον που έλεγε ότι οι Δωριείς ή άλλως οι Σπαρτιάτες είναι αυτοί που δημιούργησαν τους καλύτερους θεσμούς στην Ελλάδα, του απάντησε τα εξής:

«Αν είναι έτσι τα πράγματα, αν δεχτούμε ότι έχεις δίκιο, όταν λες ότι οι άνθρωποι αυτοί (οι Σπαρτιάτες, οι Δωριείς) υπήρξαν οι δημιουργοί των καλύτερων θεσμών, τότε, αναγκαστικά, όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που έζησαν πολλές γενιές πριν οι Σπαρτιάτες εγκατασταθούν στην Πελοπόννησο, πρέπει να μη διέθεταν κανένα από αυτά τα προσόντα, δηλαδή ούτε οι στρατιώτες που εκστράτευσαν στην Τροία, ούτε οι σύγχρονοι του Ηρακλή και του Θησέα, ούτε ο Μίνωας, ο γιος του Δία, ούτε ο Ραδάμανθυς, ούτε ο Αιακός ούτε κάποιος από τους μεγάλους άνδρες που υμνούνται γι αυτές τις αρετές, οπότε κακώς έχουν τη φήμη που απολαμβάνουν»... (Ισοκράτους Παναθηναϊκός 205)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Ο Άγγλος αρχαιολόγος Arthur Evans (1851-1943), ένας από αυτούς που ανάσκαψε την Κνωσό και τα άλλα Μινωικά κέντρα, σχετικά με το μινωικό πολιτισμό, λέει ότι η Κρήτη κατά το 1600 π.Χ. ήταν πάρα πολύ ανεπτυγμένη, πολιτιστικά και πολεμικά. Κατόπιν οι Μινωίτες άρχισαν να επεκτείνονται ως άποικοι στις περιοχές της μεσοελλαδικής Ελλάδας και οι εκεί κάτοικοι τους δέχονταν χωρίς αντίδραση, επειδή οι Μινωίτες ήταν πιο πολιτισμένοι και έτσι αυτοί καρπούνταν τα ευεργετήματα του υψηλού πολιτισμού τους με συνέπεια σιγά-σιγά να «εκμινωισθούν». Δηλαδή να φορούνε μινωικές ενδυμασίες, να ζούνε με μινωικό τρόπο ζωής, να λατρεύουνε τους ίδιους θεούς με τους Μινωίτες κ.τ.λ. Αργότερα, όταν το επιχώριο (τοπικό) στοιχείο της μεσοελλαδικής Ελλάδας αφομοίωσε τα γόνιμα διδάγματα του Κρητικού πολιτισμού, αφυπνίζεται και ζητούν και αυτοί εξουσία, δηλαδή να γίνουν άρχοντες κ.τ.λ. και έτσι έγινε ανατροπή πολλών μινωικών δυναστειών στις διάφορες πόλεις - κράτη με επιχώριες αχαϊκές. Πιο απλά ο Evans είπε ότι η γένεση του Μυκηναϊκού πολιτισμού ήταν αποτέλεσμα μινωικού αποικισμού, που μεταφυτεύθηκε αυτούσιος στα νησιά του Αιγαίου και στην ηπειρωτική Ελλάδα.

2) Μερικοί ισχυρίζονται λένε ότι, αφού ο Θουκυδίδης (Α, 3 - 9), ο Διόδωρος (Ιστορική βιβλιοθήκη) , ο Στράβωνας (Γεωγραφικά Χ) κ.α. λένε

ότι ο Μίνωας κατέλαβε τα νησιά του Αιγαίου, τα Μέγαρα και την Αθήνα, τη Σικελία, πολλά μέρη της Μ. Ασίας κ.α., άρα επέβαλε στους άλλους Έλληνες το μινωικό πολιτισμό . Ωστόσο αυτό δεν είναι αληθές, γιατί ο πολιτισμός δεν επιβάλλεται πλην μόνο πρόσκαιρα.

3) Σύμφωνα με την άποψη του αρχαιολόγου Alan J. B. Wace και των οπαδών του, ο εκμινωϊσμός των Μεσοελλαδίων δε συνέβηκε με αποικισμό, όπως λέει ο Evans, αλλά κατά το 1600 π.Χ. (ίσως να έγινε λέει τότε και κάποιος σεισμός στην Κρήτη) οι Μεσοελλαδίτες (Μυκηναίοι) έκαναν πειρατική επιχείρηση στην Κρήτη κατά την οποία πυρπόλησαν τα ανάκτορα της Κνωσού και πήραν κατά την επιστροφή τους εκτός από τα λάφυρα και αιχμαλώτους καλλιτέχνες, ανθρώπους των γραμμάτων και τεχνών κ.τ.λ., οι οποίοι στη συνέχεια δίδαξαν τη μινωική θρησκεία και τις τέχνες στους Μεσοελλαδίτες. Κατόπιν, αφού οι Μεσοελλαδίτες αφομοίωσαν το Μινωικό πολιτισμό, αφυπνίσθηκαν και δημιούργησαν άλλον πολιτισμό που ήταν ανώτερης λογικής (π.χ. η θρησκεία του Δία από μονοπρόσωπη γίνεται το πολυπρόσωπο πάνθεο των Ολύμπιων θεών κ.τ.λ.), δηλαδή τον καλούμενο Μυκηναϊκό πολιτισμό. Η ως άνω άποψη του Wace δεν έγινε αποδεκτή από τους οπαδούς του Evans, επειδή, σύμφωνα μ' αυτούς, οι Μινωίτες δεν είχαν μόνο χερσαίες και ανακτορικές δυνάμεις, αλλά και θαλάσσιες (στόλο) που δε θα επέτρεπαν μια τέτοια εισβολή. Έπειτα και να είχε γίνει λέει τότε σεισμός στην Κρήτη, οι Μυκηναίοι δεν ήταν δυνατόν να τον είχαν προβλέψει, ώστε να είχαν προετοιμαστεί και να εισβάλουν στην Κρήτη.

5. ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΗΤΑΝ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΗΤΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο Όμηρος αναφέρει ότι στον πόλεμο της Τροίας όλες οι πόλεις της Κρήτης: Κνωσός, Γόρτυνα, Λύκτος ή Λύττος, Λύκαστος κλπ ήταν με το μέρος των Αχαιών ή Αργείων ή Δαναών ή Πανελλήνων και αρχηγός όλων των αντρών των Κρητικών πόλεων (όλων των αντρών της Κνωσού, της Γόρτυνας κ.τ.λ.) ή ο αρχηγός όλων των εθνών που κατοικούσαν στην Κρήτη (= των Ετεοκρητών, Κυδώνων, Αχαιών, Πελασγών και Δωριέων) ήταν ο Ιδομενέας, που ήταν αφενός εγγονός του Μίνωα και αφετέρου ένας από τους Γενικούς αρχηγούς όλων των Αχαιών ή Αργείων ή Δαναών ή Πανελλήνων. Συνεπώς ο Μίνωας και οι αρχαίοι κάτοικοι της Κρήτης (οι Κύδωνες, οι Ετεοκρήτες, οι Αχαιοί κ.τ.λ.) ήταν Έλληνες, μέρος των Πανελλήνων.

Πέραν αυτών ο **Ηρόδοτος (Γ 121)**, ο **Διόδωρος Σικελιώτης (1, 94 και 5, 54 και 78-79)**, ο **Πλάτωνας (Μίνως 318 – 321)**, ο **Απολλόδωρος κ.α.** λένε ξεκάθαρα ότι ο Μίνωας και οι Μινωίτες ήταν Έλληνες, πρβ (σε νέα Ελληνική από τις εκδόσεις «Κάκτος») το τι αναφέρει ο Διόδωρος:

«Της Καρπάθου πρώτοι κάτοικοι ήσαν κάποιοι από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μίνωα, την εποχή που έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας... (Την δε Κάρπαθον πρώτοι μεν ώκησαν των μετά Μίνω τινές συστρατευσάντων, καθ' όν χρόνο εθαλασσοκράτησε πρώτος των Ελλήνων..., **Διόδωρος Σικελιώτης, 5 54**)

«Πρώτος, λένε, που έπεισε το λαό να χρησιμοποιεί γραπτούς νόμους ήταν ο Μινεύης. Αυτός λοιπόν προσποιήθηκε πως του έδωσε τους νόμους ο Ερμής, με τη διαβεβαίωση πως θα φέρουν μεγάλα καλά στη ζωή των ανθρώπων, όπως ακριβώς έκανε, λένε, στους Έλληνες ο Μίνωας στην

Κρήτη και ο Λυκούργος στους Λακεδαιμονίους, που ο ένας είπε ότι πήρε τους νόμους από το Δία και ο άλλος από τον Απόλλωνα.». (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 1, 94)

«Ο Μίνωας, που ήταν ο μεγαλύτερος των αδελφών, έγινε βασιλιάς του νησιού και ίδρυσε σ' αυτό αρκετές πόλεις, με γνωστότερες την Κνωσό, Φαιστό και Κυδωνία. Ο ίδιος θέσπισε και αρκετούς νόμους για τους Κρήτες, προσποιούμενος ότι τους έλαβε από τον πατέρα του το Δία με τον οποίο συνομιλούσε μέσα σε κάποια σπηλιά. Απέκτησε, επίσης, μεγάλη ναυτική δύναμη, κυρίευσε τα περισσότερα νησιά κι έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας...». (Διόδωρος Σικελιώτης Βίβλος 5, 78-79)

(Περισσότερα βλέπε «Ψεύδη – Αίσχη που λέγονται για το Μίνωα και τους Μινωίτες»)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Όταν πήγαν οι επήλυδες (= οι Πελασγοί, οι Αχαιοί και οι Δωριείς) στην Κρήτη και βρήκαν εκεί τους αυτόχθονες ή Ετεόκρητες (= οι Κύδωνες και οι Ιδαίοι Δακτύλοι ή Κουρήτες) δεν υπήρχε ακόμη ο διαχωρισμός σε Έλληνες και βάρβαρους, αφού αυτό έγινε από τα τρωικά και εξής. Ειδικότερα ο Εκαταίος ο Μιλήσιος (Στράβων 7, 321), ο Θουκυδίδης (Α, 3 – 9), ο Ησίοδος (Οίαι), ο Ηρόδοτος (Α 57-58, Α 65 κ.α.) κ.α., αναφέρουν ότι:

Α) Από τα Τρωικά και εξής ο αρχαίος γνωστός κόσμος χωρίστηκε στα δυο, από τη μια οι Έλληνες και από την άλλη οι βάρβαροι. «Έλληνες» λέγονταν όσες πόλεις- κράτη (Αθήνα, Σπάρτη κλπ) είχαν πάει στην Αυλίδα και από εκεί εκστράτευσαν στην Τροία (όσοι στα Τρωικά είχαν πάει με το μέρος των Αργείων ή Δαναών ή Αχαιών ή Πανελλήνων, άρα και τα Κρητικά φύλα: Κύδωνες, Ετεόκρητες κ.τ.λ., οι Ενωμένες Κρητικές πολιτείες που δημιούργησε ο Μίνωας) και «βάρβαροι» όσοι είχαν πάει με το μέρος των ηττημένων Τρώων, οι οποίοι και είχαν προκαλέσει τον πόλεμο αυτό με τις βαρβαρότητές τους (αρπαγές γυναικών και περιουσιών). Κατόπιν στους Ολυμπιακούς αγώνες «Έλληνες» ονομάζονταν και εκείνοι που είχαν ίδια καταγωγή ή βασικά ίδια παιδεία (θρησκεία, ήθη και έθιμα) με τους εκστρατεύσαντες στην Τροία, όπως οι Μακεδόνες κ.α., ανεξάρτητα με το αν είχαν λάβει ή όχι μέρος στον Τρωικό πόλεμο.

Β) Αρχικά όλος σχεδόν ο αρχαίος κόσμος ήταν κατοικία βαρβάρων, των καλούμενων Πελασγών, Καδμείων ή Θηβαίων, Δαναών, Καρών κ.α., με κύριο φύλο τους Πελασγούς απ' όπου μετά τα Τρωικά μερικές φυλές αποκόπηκαν και αποτέλεσαν ξέχωρο έθνος, το Ελληνικό. Στη συνέχεια προσχώρησαν στο έθνος αυτό όλοι οι Πελασγοί (οι Δωριείς, οι Αχαιοί, οι Ίωνες και οι Αιολείς), καθώς και πολλοί άλλοι βάρβαροι (οι Δαναοί, οι Καδμείοι ή Θηβαίοι κ.α.).

Γ) Ο Τρωικός πόλεμος ήταν αυτό που χώρισε τον αρχαίο γνωστό κόσμο σε δυο στρατόπεδα, από τη μια οι Έλληνες (τα ελληνικά κράτη: Αθήνα, Σπάρτη κλπ) και από την άλλη οι βάρβαροι (Οι Τρώες, οι Κάρες κ.α.). Σύμφωνα με το Πάριο χρονικό, ο Τρωικός πόλεμος διήρκεσε δέκα χρόνια και η άλωση της Τροίας έγινε το 954 πριν από το Διόγνητο, άρα το 1218 π.Χ.

Δ) Την αρχαία εποχή βλέπουμε να υπάρχουν π.χ. Πελασγοί ή Δωριείς στη Θεσσαλία, Κρήτη, Μ. Ασία, Ιταλία κλπ, γιατί τότε δεν υπήρχαν ακόμη κράτη και σύνορα ή επειδή οι άνθρωποι αρχικά ζούσαν

μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής μια και αρχικά δεν υπήρχε και η γεωργία, ενώ η πιο πολυαριθμότερη-ισχυρότερη ομάδα όπου πήγαινε έδιωχνε αυτή που έβρισκε μπροστά της για να εκμεταλλευτεί αυτή το χώρο. Τελευταία μετανάστευση φυλής που έγινε στον αρχαίο ελληνικό χώρο ήταν αυτή των Δωριέων με τους Ηρακλείδες, η οποία έγινε 80 χρόνια μετά τα τρωικά, δηλαδή κάπου το 1120 π.Χ., και η οποία ήταν διαφορετική από αυτή που έγινε πιο πριν από το Μίνωα από άλλες δωρικές φυλές και με αρχηγό τον Τέκταμο, οι οποίες κατέληξαν στην Κρήτη. Μετά από αυτήν την τελευταία μετακίνηση των Δωριέων ησύχασε λέει οριστικά η Ελλάδα και άρχισε να κάνει και αποικίες. (Περισσότερα βλέπε: Ελληνική Ιστορία, Α. Κρασσανακη).

2) Αν οι Ετεοκρήτες και οι Κύδωνες δεν ήταν Έλληνες, αφενός οι αρχαίοι συγγραφείς θα τους αποκαλούσαν βάρβαρους (ο Όμηρος θα τους αποκαλούσε βαρβαρόφωνους, κάτι ως κάνει π.χ. για τους Κάρες) και συνάμα ο Διόδωρος δε θα έκανε ξέχωρη μνεία για τους βάρβαρους που ένωσε ο Μίνωας σε ενιαίο σύνολο μαζί με τους Ετεοκρήτες, Κύδωνες, Αχαιοούς, Πελασγούς και Δωριείς της Κρήτης, πρβ: «Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιοούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο.» (Διόδωρος, Βίβλος 5, 80)

6. Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, Η ΒΑΣΗ ΤΟΥ ΣΗΜΕΡΙΝΟΥ

Οι αρχαίοι συγγραφείς: Ηρόδοτος (Α 65), Πλάτωνα (Νόμοι, Μίνως), Πλούταρχος (Σόλων 12-20 και Λυκούργος 4-7), Στράβων (Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483, 17 - 20), Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α. αναφέρουν ότι ο Μίνωας, που έζησε τρείς τρεις γενιές πριν από τα Τρωϊκά, ήταν εκείνος που δημιούργησε τον πρώτο αξιόλογο πολιτισμό, εκείνος που οργάνωσε την περίφημη Κρητική Πολιτεία και συνάμα θεμελίωσε την περίφημη Μινωική Θαλασσοκρατορία με έδρα την Κνωσό, τους θεσμούς της οποίας αντέγραψαν πρώτοι οι Σπαρτιάτες στέλνοντας επι τούτου στην Κρήτη το νομοθέτη τους Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το νομοθέτη Σόλωνα και τον Κρητικό σοφό Επιμενίδα και μετά οι Ρωμαίοι με το νομοθέτη Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν και αυτοί.

Όλα αυτά ήταν και η αιτία που: Α) Ο Μίνωας ανακηρύχθηκε μετά θάνατο ισόθεος και κριτής στον Άδη των Ελλήνων και Ρωμαίων, Β) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήταν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Γ) Οι Ρωμαίοι και οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος».

ΑΝΑΛΗΘΕΙΕΣ ΠΟΥ ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΝΩΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι οι Δωριείς ήσαν αυτοί που δημιούργησαν τον πρώτο αξιόλογο πολιτισμό και όχι οι Μινωίτες, κάτι που είναι αναληθές. Ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός 46 – 56, 204 – 206 κ.α.), απαντώντας σε κάποιον που έλεγε ότι οι Δωριείς ή άλλως οι Σπαρτιάτες είναι αυτοί που δημιούργησαν τους καλύτερους θεσμούς στην Ελλάδα, του απάντησε τα εξής: «Αν είναι έτσι τα πράγματα, αν δεχτούμε ότι έχεις δίκιο, όταν λες ότι οι άνθρωποι αυτοί (οι Σπαρτιάτες, οι Δωριείς) υπήρξαν οι δημιουργοί των καλύτερων θεσμών, τότε, αναγκαστικά, όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που έζησαν πολλές γενιές πριν οι Σπαρτιάτες εγκατασταθούν στην Πελοπόννησο, πρέπει να μη διέθεταν κανένα από αυτά τα προσόντα, δηλαδή ούτε οι στρατιώτες που εκστράτευσαν στην Τροία, ούτε οι σύγχρονοι του Ηρακλή και του Θησέα, ούτε ο Μίνωας, ο γιος του Δία, ούτε ο Ραδάμανθυς, ούτε ο Αιακός ούτε κάποιος από τους μεγάλους άνδρες που υμνούνται γι αυτές τις αρετές, οπότε κακώς έχουν τη φήμη που απολαμβάνουν»... (Ισοκράτους Παναθηναϊκός 205)

Ορισμένοι ισχυρίζονται επίσης ότι αφού οι Βαβυλώνιοι, οι Αιγύπτιοι κ.α. είχαν πριν από τους Κρήτες γραπούς, νόμους, μεγάλα οικοδομήματα, πυραμίδες κ.τ.λ., άρα ο Μινωικός πολιτισμός δεν είναι ο παλιότερος και αξιολογότερος πολιτισμός, αλλά ο Αιγυπτιακός ή ο Βαβυλωνιακός κ.α. Κατ' άλλους ο Μινωικός Πολιτισμός είναι ένας πολιτισμός που αναπτύχθηκε όχι πρώτος στον κόσμο, αλλά στην Ευρώπη και αυτό, επειδή η Κρήτη έχει θερμό – ηπειρωτικό κλίμα και συνάμα βρίσκεται ανάμεσα σε Ασία και Αφρική όπου αρχικά είχαν αναπτυχθεί σπουδαίοι πολιτισμοί, όπως ο αιγυπτιακός, ο Βαβυλωνιακός κ.α.

Ωστόσο όλα αυτά δεν ευσταθούν, είναι απόψεις ανθελληνικών κέντρων, γιατί:

Α) Πριν από το Μινωικό πολιτισμό δεν υπήρχε πολιτισμός, αλλά βαρβαρισμός, σύμφωνα με το Θουκυδίδη (Α, 3 – 9) και τον Ηρόδοτο (Ιστορία Α). Ο Θουκυδίδης (Α, 3 -9) συγκεκριμένα αναφέρει ότι μέχρι την εποχή του Μίνωα στον αρχαίο γνωστό χώρο, επειδή δεν είχε ακόμη αναπτυχθεί ο στρατός, η γεωργία και η ναυτιλία, δεν υπήρχαν σύνορα και κράτη, μόνιμοι κάτοικοι και πόλεις, πλην μόνο διάφορες φυλές που ζούσαν νομαδικά για εξεύρεση πηγών διατροφής και η πολυαριθμότερη έδιωχνες αυτούς που έβρισκε μπροστά της προκειμένου να εκμεταλλευτεί αυτή το χώρο.

<<.... 2. Διότι είναι προφανές ότι η χώρα που καλείται σήμερα Ελλάδα δεν ήτο μονίμως κατοικημένη εξ αρχής, αλλ' εγίνοντο εις το παρελθόν συχναί μεταναστεύσεις και οι κάτοικοι χωρίς πολλάς δυσκολίας εγκατέλειπαν τας εστίας των, εξαναγκαζόμενοι εις τούτο από νέους πολυαριθμότερους εκάστοτε εποίκους. Καθόσον ούτε το εμπόριον, όπως σήμερα διεξάγεται, υπήρχε τότε, ούτε ασφαλής διά ξηράς ή διά θαλάσσης συγκοινωνία, και καθένας εξεμεταλλεύετο το έδαφος, το οποίον είχε υπό την κατοχήν του, τόνον μόνον όσον ήρκει διά την συντήρησίν του. Ούτε πλούτον έσώρευαν, ούτε την γην εφύτευαν, τόνον μάλλον καθόσον αι εγκαταστάσεις των δεν ήσαν ωχυρωμέναι και ως εκ τούτου εφοβούντο μήπως από στιγμής εις στιγμήν άλλοι επιδρομείς επέλθουν και τους αφαιρέσουν κάθε τι που έχουν. Επειδή, εξ άλλου, είστευαν ότι οπουδήποτε ήμπορούν να εξασφαλίσουν την αναγκαίαν καθημερινήν τροφήν,

εμετανάστευαν όχι απροθύμως και δι' αυτό δεν ήσαν ισχυροί ούτε κατά το μέγεθος των πόλεων, ούτε κατά την πολεμικήν γενικώς παρασκευήν.

4. Ο Μίνως, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλυτέρου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμερον Ελληνική. Κατακτήσας τας Κυκλάδας νήσους, ίδρυσεν αποικίας εις τας περισσοτέρας από αυτάς, αφού εξεδίωξε τους Κάρας και εγκατέστησε τους υιούς του ως κυβερνήτας. Ως εκ τούτου και την πειρατείαν φυσικά κατεδίωκεν όσον ημπορούσεν από την θάλασσαν αυτήν, διά να περιέρχωνται εις αυτόν ασφαλέστερον τα εισοδήματα των νήσων.....

Αλλ' αφότου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνως, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαι έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κατοικοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποικισμόν των περισσοτέρων, εξ αλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των. Διότι, ένεκα του γενικού πόθου του κέρδους και οι ασθενέστεροι ηνείχοντο την εξάρτησιν από τους ισχυρότερους και οι δυνατότεροι, διαθέτοντες πλούτον, καθίστων υπηκόους των τας υποδεεστέρας πόλεις. Και μόνον βραδύτερον, όταν είχαν ήδη έτι μάλλον προαχθή εις την κατάστασιν αυτήν, εξεστράτευσαν κατά της Τροίας.>> (Θουκυδίδη Α, 4 - 8, σε νέα Ελληνική από τον εθνάρχη Ελ. Βενιζέλο).

Β) Ο Αριστοτέλης λέει ότι η Κρήτη ήταν προορισμένο να κυριαρχήσει στους Έλληνες, επειδή έτυχε από τη μια να έχει το Μίνωα (που εννοείται ένωση τα Κρητικά φύλα σε ενιαίο σύνολο, που συγκρότησε πολεμικό ναυτικό, που ήταν καλός νομοθέτης κ.λπ.) και από την άλλη να βρίσκεται σε ευνοϊκή θέση, δηλαδή σε μια θάλασσα που στις τριγύρω παραλίες της έχουν εγκατασταθεί σχεδόν όλοι Έλληνες, οι οποίοι βοήθησαν-προστάτεψαν τους Κρήτες με το Μίνωα ως Έλληνες να αναπτυχθούν: «Φαίνεται ότι η Κρήτη ήταν προορισμένη να κυριαρχήσει στους Έλληνες χάρη στην ευνοϊκή της θέση, γιατί βρίσκεται σε θάλασσα που στα παράλιά της έχουν εγκατασταθεί σχεδόν όλοι Έλληνες. Η απόσταση από την Πελοπόννησο είναι μικρή, όπως και από την Ασιατική παραλία γύρω από το Τριόπιο και τη Ρόδο. Έτσι ο Μίνωας έγινε θαλασσοκράτορας' άλλα νησιά τα κατάκτησε και σε άλλα εγκατέστησε αποίκους από την Κρήτη, τέλος εκστρατεύοντας στη Σικελία πέθανε εκεί κοντά στην Καμικο». (Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10)

Γ) Ο Ηρόδοτος, ο οποίος είχε επισκεφτεί την Αίγυπτο και είχε καταγράψει τα ήθη και τη θρησκεία των Αιγυπτίων, δεν λέει πουθενά ότι οι Αιγύπτιοι είχαν τον πιο αξιόλογο πολιτισμό στον κόσμο, αλλά ότι οι Αιγύπτιοι πρώτοι βρήκαν το ηλιακό ημερολόγιο (ήτοι χώρισαν το έτος σε 12 μήνες αντι σε 9 που ήταν πριν), καθώς και το 12θεο (ήτοι από τους θεούς ξεχώρισαν 12 και από αυτούς έδωσαν σε κάθε μήνα από ένα θεό) και όλα αυτά προκειμένου να κάνουν μέσω του 12θεου (ζώδια λέγονται σήμερα) μαντείες και όλα αυτά τα αντέγραψαν οι Έλληνες (Περισσότερα βλέπε Ηρόδοτος «Ιστορίαι Β')

Άλλο μεγάλα τεχνικά έργα και άλλο πολιτισμός. Το ότι π.χ. στην αρχαία Αίγυπτο δημιουργήθηκαν κάποια τεράστια οικήματα: όπως οι πυραμίδες, δε σημαίνει και ότι οι Αιγύπτιοι δημιούργησαν τον πρώτο

αξιόλογο πολιτισμό. Αξιόλογος είναι ένας πολιτισμός όταν υπάρχει ελευθερία, ισότητα και δικαιοσύνη σε όλα, κάτι που δεν υπήρχε στην Αίγυπτο και γι αυτό άλλωστε διώχτηκαν από εκεί οι Δαναοί, οι Καδμίοι ή Θηβαίοι, οι Εβραίοι κ.α.

Πολιτισμός είναι οι άνθρωποι να περνούν καλά, να ευημερούν, να ζουν μέσα σε δίκαια και δημοκρατική πολιτεία, δηλαδή σε μια κοινωνία με θεσμοθετημένα όργανα και λογικούς ή σύμφωνα με το περί δικαίου αίσημα νόμους κ.τ.λ. Σε μια κοινωνία, με βουλή, με βουλευτές, με νόμους και συντάγματα κ.τ.λ., όπως ήταν η Κρητική πολιτεία.

Η μινωική Κρήτη και γενικά η αρχαία Ελλάδα ασφαλώς και δεν ήταν παράδεισος ή κοινωνία αγέλων. Ήταν όμως καλύτερα από κάθε άλλη περιοχή. Και αυτό δεν το λένε μόνο οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, αλλά και η Αγία γραφή. Αν ανατρέξουμε στην Παλαιά Διαθήκη, θα δούμε ότι στην Αίγυπτο και την Ασία υπήρχαν μεν πολιτείες με μια κάποια οργάνωση, όμως επικρατούσε και ειδωλολατρία, υπήρχαν πολλά άσχημα ήθη και έθιμα ενίοτε γινόντουσαν και ανθρωποθυσίες, υπήρχε η δια βίου δουλεία, υπήρχαν μαγείες κ.τ.λ. Η αιτία άλλωστε για την οποία ήρθε ο Ιησούς στον κόσμο.

Δ) Ρίχνοντας μια ματιά στα κτίρια και στις τοιχογραφίες που έχουν διασωθεί στις μινωικές πόλεις: Κνωσό, Γόρτυνα, Φαιστό κ.τ.λ., θα δούμε ότι οι Μινωίτες είχαν πολιτισμό που προκαλεί το θαυμασμό για την εποχή του. Βλέπουμε π.χ. ότι: Α) Οι Κρήτες είχαν γραφή, γραπτούς νόμους, πάρα πολύ ωραία σπίτια και μάλιστα με λουτρό, με ορόφους και λεπτή τεχνική, Β) οι Κρήτες τελούσαν εκδηλώσεις (αθλητικές, κοινωνικές, λατρευτικές κ.τ.λ.), Γ) Οι γυναίκες και οι άνδρες είχαν καλογυμνασμένα – καλλίγραμμα σώματα και παράλληλα φορούσαν ωραιότατα και κομψότητα φορέματα, καθώς και κοσμήματα (σκουλαρίκια, κολιέ κ.τ.λ.), Δ) Οι αθλητές φορούσαν ωραιότατες αθλητικές ενδυμασίες και δεν ήσαν γυμνοί όπως οι βαρβαροφέροντες ολυμπιακοί αθλητές κ.α.

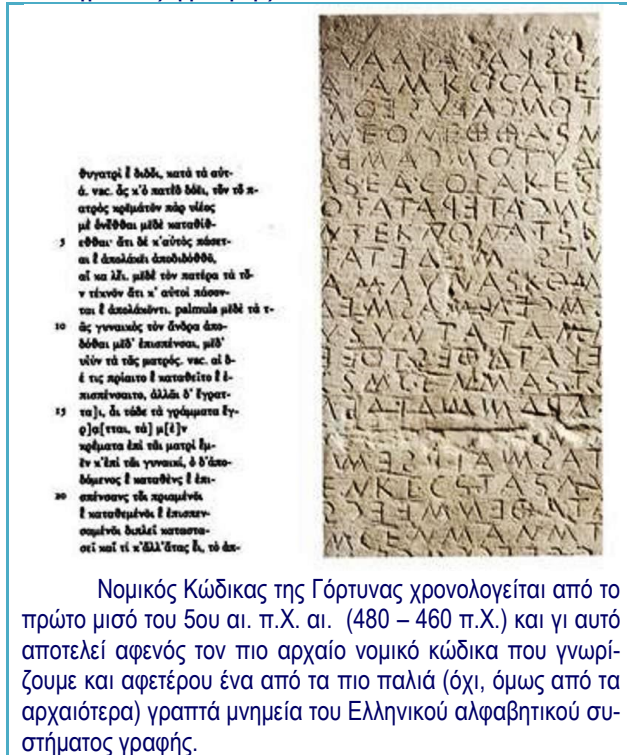
7. ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΦΕΥΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, ΝΟΜΙΚΗΣ, ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ, ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ: ΜΕΤΑΛΟΥΡΓΙΑΣ, ΝΑΥΠΙΓΙΚΗΣ, ΥΦΑΝΤΙΚΗΣ κ.α.

Η φιλοσοφία, σύμφωνα με τον Πλάτωνα γεννήθηκε στην Κρήτη, πρβ: «η φιλοσοφία είναι παλαιότατη μεταξύ των Ελλήνων και περισσότερο στους Κρήτες και στους Λακεδαιμόνιους»... (Πλάτων, Πρωταγόρας 342 a-c) κ.α. Ειδικότερα:

Α. Η ΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΕΙΝΑΙ ΕΡΓΟ ΚΡΗΤΩΝ

Ο Πλάτωνας («Μίνως», 318 – 321) αναφέρει ότι οι Κρήτες έχουν τους πιο παλιούς νόμους απ' όλους τους Έλληνες και τους νόμους αυτούς τους έκαναν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθους. Επίσης ο Στράβωνας (Ι 17) αναφέρει ότι επί εποχής του ίχνη των παλιών μινωικών νόμων απέμειναν στους Λυττίους, στους Γορτυνίους και σε μερικά σημερινά χωριά. Παραθέτουμε αμέσως πιο κάτω απόσπασμα από το Νομικό Κώδικα της Γόρτυνας, ο οποίος είναι γραμμένος με το σημερινό Ελληνικό αλφάβητο, όμως σε μια από τις πολλές παλιές παραλλαγές του και βουστροφηδόν. Ο Νομικός Κώδικας της Γόρτυνας χρονολογείται από το πρώτο μισό του 5ου

αι. π.Χ. αι. (480 – 460 π.Χ.) και γι αυτό αποτελεί αφενός τον πιο αρχαίο νομικό κώδικα που γνωρίζουμε και αφετέρου ένα από τα πιο παλιά (όχι, όμως από τα αρχαιότερα) γραπτά μνημεία του Ελληνικού αλφαβητικού συστήματος γραφής.

Νομικός Κώδικας της Γόρτυνας χρονολογείται από το πρώτο μισό του 5ου αι. π.Χ. αι. (480 – 460 π.Χ.) και γι αυτό αποτελεί αφενός τον πιο αρχαίο νομικό κώδικα που γνωρίζουμε και αφετέρου ένα από τα πιο παλιά (όχι, όμως από τα αρχαιότερα) γραπτά μνημεία του Ελληνικού αλφαβητικού συστήματος γραφής.

Απόσπασμα από το Νομικό Κώδικα Γόρτυνας (μτφ Χ. Κριτζάς): «Τα ίδια ισχύουν και ο-σάκις δίνει (κάποιος πε-ριουσία) στη θυγατέρα του. Όσο ζει ο πατέρας να μην μπορεί να πουλά ή να δίνει ως ενέχυρο ο γιος κάτι από την πα-τρική περιουσία. Όσα, όμως, ο ίδιος έχει απο-κτήσει ή κληρονομήσει, αν θέλει ας τα εκποιεί. Ούτε ο πατέρας (να μπορεί να πουλήσει ή να δώσει ως ενέχυρο) την περιουσία των παι-διών του, την οποία τα ίδια έχουν αποκτήσει ή κληρονομήσει. Ούτε ο άντρας να (μπορεί να) εκποιεί ή να υπόσχεται την (περιουσία) της γυ-ναίκας του, αλλά ούτε

και ο γιος την (περιουσία) της μητέρας του. Εάν τυχόν κάποιος αγοράσει ή λάβει ως ενέχυρο ή δεχθεί ως υπόσχεση (κάτι), σε αντίθεση με όσα αναγράφονται τώρα εδώ, τα μεν περιουσιακά στοιχεία θα παραμείνουν στη μητέρα ή τη γυναίκα, εκείνος δε που πούλησε, ενεχυρίασε ή έδωσε υπόσχεση, θα καταβάλει στον αγοραστή ή σ' αυτόν που έλαβε το ενέχυρο ή δέχθηκε την υπόσχεση τα διπλά και, αν του έχει επιβληθεί και άλλη ποινή, το απλό. Για παλαιότερες όμως παραβάσεις, να μην τίθεται θέμα δίκης. Αν όμως ο εναγόμενος ισχυρίζεται αναφορικά με το πράγμα για το οποίο διεξάγεται η δίκη, ότι δεν ανήκει στη μητέρα ή τη γυναίκα, η δίκη να γίνεται ενώπιον αρμόδιου δικαστή, όπου ορίζεται για κάθε περίπτωση. Αν η μητέρα πεθάνει και αφήσει παιδιά, τη μητρική περιουσία να τη διαχειρίζεται ο πατέρας, χωρίς όμως να την πωλεί ή να την ενεχυριάζει, αν δεν συμφωνήσουν τα παιδιά μετά την ενηλικίωση τους. Αν κάποιος διαφορετικά (προς όσα ορίζονται) αγοράσει ή λάβει ως ενέχυρο (κάτι) τα μεν περιουσιακά στοιχεία να παραμένουν στα παιδιά, σ' αυτόν δε που α-γόρασε ή έλαβε ως ενέχυρο να πληρώσει αυτός που πούλησε ή ενεχυρί-ασε το διπλάσιο της αξίας του. Εάν δε του έχει επιβληθεί και άλλη ποινή το απλό. Αν όμως (ο άνδρας) νυμφευθεί άλλη γυναίκα, τη διαχείριση της μητρικής περιουσίας να την έχουν τα παιδιά. Εάν κάποιος από υποχρέωση σε κάποιον που του το ζήτησε, τον ελευθερώσει από μια άλλη πόλη, όπου βρέθηκε (αιχμάλωτος), μακριά από το δήμο του, να παραμείνει (ο απε-λευθερωθείς) στην εξουσία του απελευθερώσαντος έως ότου καταβάλει

το οφειλόμενο ποσό. Αν, όμως, δεν συμφωνούν σχετικά με το ποσό ή δεν παραδέχεται (ο απελευθερωθείς) ότι ζήτησε να ελευθερωθεί, να αποφασίζει ο δικαστής, αφού ορκιστεί, λαμβάνοντας υπόψη τους προβαλλόμενους ισχυρισμούς.... >>

Β. ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΑ, ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΜΕΤΑΛΛΑ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑ, ΕΙΝΑΙ ΕΡΓΟ ΚΡΗΤΩΝ

Ο Πλούταρχος, ο Διόδωρος, το Πάριο Χρονικό κ.α. αναφέρουν αφενός ότι εκείνοι που ανακάλυψαν πρώτοι τα μέταλλα, το χαλκό και το σίδηρο, και έκαναν χρήσιμα εργαλεία ήσαν οι Κρήτες και αφετέρου ο Θησέας έκοψε νόμισμα μετά την επιστροφή του από την Κρήτη και αρχικά τα νομίσματα ήσαν από σίδηρο και χαλκό και στη συνέχεια οι Αργείοι έκοψαν πρώτοι αργυρό νόμισμα και οι Λυδοί χρυσό, πρβ:

«Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,64)

«Έκοψε (ο Θησέας μετά την επιστροφή του από Κρήτη) και νόμισμα όπου χάραξε ένα βόδι ή για να παραστήσει το Μαραθώνιο ταύρο ή το στρατηγό Μίνωα ή σαν ένα κάλεσμα των πολιτών στη γεωργία. Λέγουν μάλιστα πως από εκείνον πήραν το όνομά τους τα νομίσματα «εκατόμβοιον» και «δεκάβοιον» (Πλουτάρχου «Θησεύς», 25).

ΑΦ' ΟΥ ΜΙΝΩΣ [Ο] ΠΡΟΤΕΡΟΣ Ε]ΒΑ[ΣΙΛΕΥΣΕ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Α[ΠΟΛ]ΛΩΝΙΑΝ ΩΙΚΙΣΕ ΚΑΙ ΣΙΔΗΡΟΣ ΗΥΡΕΘΗ ΕΝ ΤΗ ΙΔΗΙ, ΕΥΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΔΑΙΩΝ ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΚΕΛΜΙΟΣ Κ[ΑΙ ΔΑΜΝΑΜΕΝΕΩΣ, ΕΤΗ ΧΗΔΔ, ΒΑΣΙ]ΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΠΑΝΔΙΟΝΟΣ.= σε νέα Ελληνική: Όταν ο Μίνωας ο πρώτος βασίλευσε στην Κρήτη και έκανε οικισμό στην Απολλωνία, σίδηρος ευρέθη στην Ίδη, βρέθηκε από τους Ιδαίους Δακτύλους Κέλμιο και Δαμναμένεω, έτος ΧΗΗΔ = 1210, όταν ο Πανδίων βασίλευε στην Αθήνα.

ΑΦ' ΟΥ Φ[ΕΙ]ΔΩΝ Ο ΑΡΓΕΙΟΣ ΕΔΗΜΕΥΣ[Ε ΤΑ] ΜΕΤ[ΡΑ ΚΑΙ ΣΤ]ΑΘΜΑ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕ ΚΑΙ ΝΟΜΙΣΜΑ ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΕΝ ΑΙΓΙΝΗΙ ΕΠΟΙΗΣΕΝ, ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ ΩΝ ΑΦ' ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ, ΕΤΗ ΓΗΔΔΔΙ, ΒΑΣΙ]ΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ [ΦΕΡΕΚΛ]ΕΙΟΥΣ..... = σε νέα Ελληνική: Όταν ο Φείδων ο Αργεΐος κοινοποίησε τα μέτρα και σταθμά κατασκεύασε αργυρό νόμισμα που το έφτιαξε στην Αίγινα, έγινε 11ος από τον Ηρακλή, έτος ΓΗΔΔΔΙ = 631, όταν ο Φερέκλειος βασίλευε στην Αθήνα.

Σημειώνεται ότι:

1) Πολλοί λένε ότι ο Ηρόδοτος λέει ότι πρώτοι οι Λύδιοι έκοψαν νόμισμα. Ωστόσο αυτό είναι λάθος, γιατί ο Ηρόδοτος (Α, 94) αναφέρει επακριβώς τα εξής: Λυδοί δε νόμοισι μεν παραπλήσοισι χρεώνται και Έλληνες, χωρίς ή ότι θήλεα τέκνα καταπορνεύουσι, πρώτοι δε ανθρώπων των ημείς ήδμεν νόμισμα χρυσού και αργυρού κοψάμενοι εχρήσαντο, πρώτοι δε και κάπηλοι εγένοντο. φασι δε αυτοί Λυδοί και τας παιγνίας τας νυν σφίσι τε και Έλλησι κατεστεώσας εωυτών εξεύρημα γενέσθαι· άμα δε ταύτας τε εξευρεθήναι παρα σφίσι λέγουσι και Τυρσηνίην αποικίσαι, ώδε περί αυτών λέγοντες(Ηρόδοτος, Α, 94).

Στη νέα Ελληνική: «Οι Λύδιοι έχουν παραπλήσια με τους Έλληνες έθιμα μόνο που αφήνουν τις κόρες του να πορνεύονται. Πρώτοι αυτοί,

όσο ξέρουμε, από τους ανθρώπους, έκοψαν και έθεσαν σε κυκλοφορία νομίσματα από χρυσό και ασήμι και αυτοί πάλι πρώτοι έγιναν κάπηλοι. Οι ίδιοι οι Λύδιοι ισχυρίζονται πώς και τα παιγνίδια, που συνηθίζονται σήμερα στον τόπο τους και στην Ελλάδα, είναι δική τους εφεύρεση. (Ηρόδοτος, Α, 94).

Επομένως ο Ηρόδοτος δε λέει ότι πρώτοι οι Λύδιοι έκοψαν νόμισμα, όπως λένε πολλοί, αλλά ότι πρώτοι οι Λυδοί έκοψαν και έθεσαν σε κυκλοφορία νομίσματα από χρυσό και ασήμι. Δεδομένου τώρα ότι ο χαλκός είναι το πιο παλιό ανακαλυφθέν μέταλλο και δεδομένου ότι οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν αρχικά τάλαντα και νομίσματα που ήσαν από χαλκό, όπως είδαμε πιο πριν, άρα τα πρώτα νομίσματα ήταν χάλκινα και το νόμισμα είναι Ελληνική επινόηση.

2) Η Κύπρος ήταν μία από τις σημαντικότερες πηγές χαλκού της Αρχαιότητας, ο λόγος, προφανώς, και για τον οποίο ονομάστηκε και έτσι, δηλαδή Κύπρος. Cuprum (λατινικά)= Cooper (αγγλικά) = ο χαλκός, Ο χαλκός στην άγριά του μορφή είναι πράσινος απ' όπου και cupressus (λατινικά) = ο κυπάρισσος ή άλλως το κυπαρίσσι, Cupreus, a, um = ο χάλκινος, η, ο ή ο βαθυ-πράσινος, η, ο (Χάλκανθος) ή ο Κυπραίος, α, ο. (Περισσότερα βλέπε στο βιβλίο: «Νομισματική ιστορία και Αρχαία Νομίσματα Κρήτης, Α. Κρασσανάκη.)

Γ. ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΕΡΓΑ ΚΡΗΤΩΝ

Σύμφωνα με τον Πλάτωνα (Νόμοι Α, 625 d), η σωματική άσκηση στην αρχαία Κρήτη ήταν επιβεβλημένη δια νόμου και οι Κρήτες εφεύραν τα γυμνάσια, πρβ: «..ήρχοντο των γυμνασίων πρώτοι μεν Κρήτες...» (ΠΛΑΤΩΝ, ΝΟΜΟΙ 452 c, 9). Σύμφωνα επίσης με τους αρχαίους συγγραφείς (Παυσανία, Απολλόδωρο, Πλούταρχο, Στράβωνα κ.α.):

Α) Οι Κρήτες επί Μίνωα αφενός τελούσαν αθλητικούς αγώνες (λιθοβόλια, ταυροκαθάψια, πυγμαχίες κ.τ.λ.) και στους νικητές δίνονταν έπαθλα και αφετέρου λάμβαναν μέρος στους αθλητικούς αγώνες των άλλων Ελλήνων (Παναθήναια, Ίσθμια, Ολυμπιακούς κ.α.). Μάλιστα ο γιος του Μίνωα Ανδρόγεως είχε πρωτεύσει στα Παναθήναια και από ζήλια οι Αθηναίοι τον δολοφόνησαν κατά την ώρα που πήγαινε στη Θήβα, για να λάβει μέρος και στους εκεί αγώνες προς χάρη του Λαίου, πρβ:

ΑΡΧΑΙΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΕΣ

Διόγνητος, Πυγμαχία, 488 π.Χ.
Εργοτέλης ο Φιλάνωρος, Δόλιχος, 464 π.Χ.
Εργοτέλης ο Φιλάνωρ, Δόλιχος, 472 π.Χ.
Ικαδίων, Στάδιο παιδων, 456 π.Χ.
Αιγείδας, Δόλιχος, 448 π.Χ., ,
.....ώνιος, Δόλιχος, 396 π.Χ.
Σωτάδης, Δόλιχος, 99η Ολυμπιάδα 384 π.Χ.
Φιλωνίδης ο Χερσονήσιος,
Πώρος ο Μάλιος, 56 π.Χ.
Δάμας ή Δαμασίας ο Κυδωνιάτης, Στάδιο, 25 μ.Χ.
Σατορνίλος Γορτύνιος, στάδιον, 209 μ.Χ.

«αυτός δε ήκεν εις Αθήνας, και τον των Παναθηναίων αγώνα επετέλει, εν ω ο Μίνωος παις Ανδρόγεως ενίκησε πάντας. τούτον Αιγεύς επί τόν Μαραθώνιον έπεμψε ταύρον, υφ' ου διεφθάρη... μετ' ου πολλώ δε θαλασσοκρατών επολέμησε στόλως Αθήνας» (Απολλόδωρος Γ 15. 7 και 8)

«Φιλόχορος δε φησιν ου ταύτα

συγχωρεῖν Κρήτας, αλλά λέγειν ὅτι φρουρά μὲν ἦν ὁ Λαβύρινθος, οὐδὲν ἔχων κακὸν ἀλλ' ἢ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένους, ἀγῶνα δὲ ὁ Μίνως ἐπ' Ἀνδρόγεω γυμνικὸν ἐποίει καὶ τοὺς παῖδας ἄθλα τοῖς νικῶσιν ἐδίδου τέως ἐν τῷ Λαβυρινθῷ φυλαττομένους· ἐνῖκα δὲ τοὺς προτερους ἀγῶνας ὁ μέγιστον παρ' αὐτῷ δυνάμενος τότε καὶ στρατηγῶν, ὄνομα Ταύρος,...». (Πλούταρχου «Θησεύς», 16 - 19)

Β) Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Κρήτης λέγονταν Ἰδαῖοι Δάκτυλοι ἢ Ετε-όκρητες καὶ αὐτοὶ ἱδρυσαν τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες. Ἀπλῶς ὁ Πέλοπας, τοὺς ἀφιέρωσε λέει στο Δία, πρβ:

«Σχετικὰ με τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, ὅσοι ἀπὸ τοὺς Ἡλείους ἀσχολοῦνται με τὴν ἀρχαιότητα λένε ὅτι ὁ Κρόνος ἦταν ὁ πρῶτος βασιλιάς στον οὐρανὸ καὶ πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού ονομάζονταν χρυσή γενικά, ἐκτίσαν ναὸ πρὸς τιμὴν τοῦ Κρόνου στὴν Ὀλυμπία. Ὅταν γεννήθηκε ὁ Δίας, ἡ Ρέα ἀνέθεσε τὴ φύλαξη τοῦ παιδιοῦ στους Δακτύλους τῆς Ἰδῆς, οἱ ὁποῖοι λέγονταν καὶ Κουρήτες καὶ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν Ἰδῆ τῆς Κρήτης. Αὐτοὶ ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Παιώνιος, ὁ Επιμήδης, ὁ Ἴδας καὶ ὁ Ἰάσιος. Ὁ Ἡρακλῆς πού ἦταν καὶ μεγαλύτερος ἔβαλε τοὺς ἀδελφούς του, κάνοντας ἓνα ἀστεῖο, νὰ τρέξουν σὲ ἀγῶνα καὶ στεφάνωσε τὸ νικητὴ με κλαδί ἀγριελιάς, πού τὴν εἶχαν τόσο ἀφθονή, ὥστε στοίβαζαν φρεσκοκομμένα φύλα καὶ τὰ ἐστρωναν, γιὰ νὰ κοιμούνται. Λένε ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἔφερε τὴν ἀγριελιά ἀπὸ τὶς υπερβόρειες χώρες, τὶς χώρες πού ἦσαν πέρα ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ Βορέα... Ἄλλοι λένε ὅτι ὁ Δίας, πάλεψε σ' αὐτὸ τὸ μέρος με τὸν ἴδιο τὸν Κρόνο, γιὰ τὴ βασιλεία καὶ ἄλλοι ὅτι καθιέρωσε τοὺς ἀγῶνες, ἐπειδὴ, νίκησε τὸν Κρόνο. Ἀνάμεσα στους νικητὲς, ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἀπόλλωνας, πού νίκησε τὸν Ἑρμὴ στον ἀγῶνα δρόμου καὶ τὸν Ἀρῆ στὴν πυγμαχία... Λένε ἀργότερα ὁ Κλύμενος, γιὸς τοῦ Κάρδη, ἦρθε ἀπὸ τὴν Κρήτη πενήντα χρόνια μετὰ τὸν κατακλυσμὸ πού ἐγένε στὴν Ἑλλάδα τὴν ἐποχὴ τοῦ Δευκαλίωνα. Κατάγονταν ἀπὸ τὸν Ἰδαῖο Ἡρακλῆ καὶ καθιέρωσε τοὺς ἀγῶνες στὴν Ὀλυμπία καὶ ἱδρυσε βωμὸ πρὸς τιμὴν τοῦ προγόνου τοῦ Ἡρακλῆ καὶ ὅλων τῶν Κουρήτων, δίνοντας στο Ἡρακλῆ τὴν ἐπωνυμία Παραστάτη. Ὁ Ἐνδυμίωνας, ὅμως, γιὸς τοῦ Ἀέθλιου, ἐκθρόνισε τὸν Κλύμενο καὶ πρόσφερε τὴν ἐξουσία ὡς ἐπαθλο σὲ ὅποιο ἀπὸ τὰ παιδιὰ τοῦ νικούσε στον ἀγῶνα δρόμου στὴν Ὀλυμπία. Μια γενιά μετὰ τὸν Ἐνδυμίωνα, ὁ Πέλοπας τέλεσε τοὺς ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀλύμπιου Δία.... ὁ γιὸς τοῦ Ἀμυθάνας, ξάδελφος τοῦ Ἐνδυμίωνα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Κρηθέα τέλεσε τὰ Ὀλύμπια καὶ μετὰ αὐτὸν ὁ Πελίας καὶ ὁ Νηλέας μαζί....» (Παυσανίας «Ἡλιακά», Α, 5 - 8)

«Γιὰ τοὺς Ἰδαῖους δακτύλους τῆς Κρήτης παραδίδεται πῶς ἀνακάλυψαν τὴ φωτιά, τὴ χρῆση τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ σιδήρου, στὴ χώρα τῶν Ἀπτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθὼς καὶ τὸν τρόπο ἐπεξεργασίας τοὺς. Λένε, μάλιστα, πῶς ἓνας τοὺς, ὁ Ἡρακλῆς, ξεπέρασε τοὺς ἄλλους σὲ φήμη, ἱδρυσε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες. Ἐξ αἰτίας τῆς συνωνυμίας, οἱ μεταγενέστεροι ἄνθρωποι θεώρησαν πῶς ὁ γιὸς τῆς Ἀλκμήνης (= Ὁ Ἡρακλῆς γιὸς τοῦ Δία καὶ τῆς Θηβαίας Ἀλκμήνης) ἐγκαθίδρυσε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες» (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ἱστορική 5,64)

«Διότι υπήρχαν δύο προγενέστεροι τοῦ (Ἡρακλῆ) πού εἶχαν τὸ ἴδιο ὄνομα, ὁ πιο ἀρχαῖος Ἡρακλῆς, σύμφωνα με τὸ μῦθο, εἶχε γεννηθεῖ στους Αἰγυπτίους καὶ, ἀφοῦ καθυπόταξε με τὰ ὅπλα μεγάλο μέρος τῆς οἰκουμένης, τοποθέτησε τὴ στήλη τῆς Λιβύης, ἐνῶ ὁ δεῦτερος (Ἡρακλῆς) πού ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἰδαῖους Δακτύλους τῆς Κρήτης, ἐγένε γητευτής, ἀποκτήσε στρατηγικὲς γνώσεις καὶ συνέστησε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες. Ὁ

τελευταίος (Ηρακλής), που γεννήθηκε πριν από τα Τρωικά από την Αλκμήνη και το Δία, γύρισε μεγάλο μέρος της οικουμένης, εκτελώντας τα προστάγματα του Ευρυσθέα. Αφού έφερε σε πέρας όλους τους άθλους, έστησε στήλη στην Ευρώπη, επειδή όμως είχε το ίδιο όνομα και προτιμούσε τον ίδιο τρόπο ζωής με τους άλλους δυο, καθώς είχαν περάσει πολλά χρόνια, όταν πέθανε κληρονόμησε και τις πράξεις των αρχαίων, ως να είχε υπάρξει ένας μόνο Ηρακλής όλους τους αιώνες» (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 3, 74)

«Μετά που ο Ηρακλής καθάρισε τον στάβλο του Αυγεία, ανέλαβε τον άθλο να φέρει από την Κρήτη τον ταύρο, τον οποίο, λένε, είχε ερωτευθεί η Πασιφάη (και έκανε το Μινώταυρο). Έπλευσε στην Κρήτη και εξασφαλίζοντας τη συνεργασία του βασιλιά Μίνωα τον έφερε στην Πελοπόννησο, διαπλέοντας όλο εκείνο το πέλαγος πάνω στην πλάτη του. Μετά την εκτέλεση και τούτου του άθλου, οργάνωσε τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες, διαλέγοντας την ωραιότερη τοποθεσία για την τόσο σπουδαία πανήγυρη, που ήταν η πεδιάδα πλάι στον Αλφειό ποταμό, όπου αφιέρωσε τον αγώνα στον Δία τον πατέρα του. Έπαθλο για τους νικητές όρισε στεφάνι, διότι ο ίδιος ευεργέτησε τον ανθρώπινο γένος χωρίς να λάβει κανένα μισθό..... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 4, 18)

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Μερικοί αρχαίοι συγγραφείς, όπως π.χ. ο Λυσίας, αναφέρουν σκέτα ότι ο Ηρακλής είναι εκείνος που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες, δηλαδή χωρίς να ξεκαθαρίζουν για ποιον Ηρακλή απ' όλους εννοούν. Ωστόσο όποιος Ηρακλής και να είναι αυτός, έχει σχέση με την Κρήτη, αφού ο μεν Ιδαίος είναι Κρητικός από μάνα και πατέρα και ο άλλος είναι Κρητικός από τον πατέρα του. Στην πραγματικότητα ο Κρητικός και ο Θηβαίος Ηρακλής θα πρέπει να είναι το αυτό πρόσωπο, αφού έχουν τον αυτό πατέρα.

2) Στις τοιχογραφίες της Κνωσού (όπως σ' αυτές με την ταυρομαχία, τον πρίγκιπα ή αθλητή της Κνωσού κ.α.) βλέπουμε ότι οι αθλητές δεν είναι τελείως γυμνοί, όπως ήσαν στους Ολυμπιακούς αγώνες (και χωρίς να χρησιμοποιούν καρφιά, βέλη κ.τ.λ., όπως γίνεται σήμερα στις ταυρομαχίες), αλλά με ωραιότατα αθλητικά καλλιτεχνικά κοντοβράκια και κοντομάνικα.

3) Σύμφωνα με τον Πλούταρχο («Θησεύς»), στην Κρήτη ήταν έθιμο να παρακολουθούν τους αγώνες και οι γυναίκες, κάτι που δεν επιτρεπόταν κανονικά στους Ολυμπιακούς αγώνες: <<...διο και του Θησεώς αγωνίσασθα συνεχώρησεν ο Μίνως έθους δ' όντος εν Κρήτη θεάσθαι και τας γυναίκας...>> (Πλουτάρχου (Θησεύς 19)

4) Ο Πausanias, σχετικά με τους ολυμπιονίκες Εργοτέλη, Σωτάδη και Φιλωνίδα λέει τα εξής: «Ο Εργοτέλης ήταν γιος του Φιλάνορα, νίκησε δυο φορές στο δόλιχο στην Ολυμπία και δυο φορές στα Πύθια, στον Ισθμό και στη Νεμέα. Αυτός δεν ήταν αρχικά Ιμεραίος, όμως λέει η επιγραφή στο άγαλμά του στην Ολυμπία, αλλά, λένε, ότι ήταν Κρητικός από την Κνωσό. Ξορίστηκε από εκεί μετά από μια επανάσταση και κατέφυγε στην Ιμέρα, όπου του έδωσαν πολιτικά δικαιώματα και άλλες τιμές. Γι αυτό, όπως ήταν φυσικό, στους αγώνες επρόκειτο να ανακηρυχτεί νικητής ως Ιμεραίος (εμφανίζεται ως Ιμέριος, δηλαδή από την Ιμέρα Σικελίας και όχι από την Κρήτη». (Pausanias, Ηλιακά Β, 4, 11)

«Ο Φιλωνίδης, γιος του Ζώτου, από τη Χερσόνησο της Κρήτης, ήταν ταχυδρόμος του Αλέξανδρου, γιου του Φιλίππου» (Ηλιακά Β, 16,5)

«Ο Σωτάδης, δόλιχος 99η Ολυμπιάδα, ήταν Κρητικός, όμως οι Κρήτες τον εξόρισαν γιατί πήρε χρήματα από τους Εφέσιους και αγορεύτηκε Εφέσιος (Ηλιακά Β, 6)

Δ. Η ΝΑΥΠΗΓΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΝΟΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΑΡΧΕΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ – ΜΙΝΩΑΣ

Το πλοίο και η ναυπηγική τέχνη έχουν αφετηρία τους την Ελλάδα, όπως μαρτυρούν τα αρχαιολογικά ευρήματα, οι μύθοι, οι αρχαίοι συγγραφείς (Όμηρος, Ξενοφώντας κ.α.) και οι ναυτικές ορολογίες., π.χ. ναυς, ναυτικό, ναυπηγείο κλπ > nave nautical κλπ. Η αιτία γι αυτό είναι το ότι στην Ελληνική Θάλασσα (= το Αιγαίο Πέλαγος) υπάρχουν πάρα πολλά νησιά που πολλά από αυτά φαίνονται και για γυμνού οφθαλμού από την ξηρά οπότε αυτό προκαλούσε στο να κατασκευάσει κάποιος πλεούμενο και να πάει εκεί. Τα αρχαιολογικά ευρήματα δείχνουν ότι στην Ελληνική θάλασσα κυκλοφορούσαν μορφές πλοίων ήδη από πολύ παλιά, 14 – 17 αι. π.Χ. και η Ιλιάδα και η Οδύσσεια του Ομήρου είναι οι παλαιότερες γραπτές αναφορές, σχετικά με μεθόδους κατασκευής πλοίων, καθώς και οι αρχαιότερες γραπτές μαρτυρίες γύρω από τη ναυτική ζωή και τη ναυπηγική τέχνη, πρβ:

“Κι αφού σκάρωσε κατάστρωμα κι αρμολόγησε στραβόξυλα πυκνά, το μαστόρευε.. και μέσα στήριξε κατάρτι με ταιριασμένη αντένα κι έκαμε και το τιμόνι του να κυβερνάει το σκάφος. . . κι η Καλυψώ λινά τού κουβαλούσε για τα πανιά. Κι αυτός με τέχνη τα έφτιαξε κι αυτά, κι έδεσε μέσα ξάρτια και καραβόσκοινα”. (Οδύσσεια, ε 253-260)

«ότι ο δήμος έστιν ο ελαύνων τα ναύς και ο την δύναμιν περιτιθείς τη πόλει, και οι κυβερνήται και οι κελευσταί και οι ναυπηγοί- ούτοι εισιν οι την δύναμιν περιτιθέντες τη πόλει πολύ μάλλον ή οι οπλίται και οι γενναίοι και οι χρηστοί (Ξενοφών, Αθηναίων Πολιτεία Ι 1-2)

Σύμφωνα με τον Απολλόδωρο αρχικά οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν ως πλεούμενα τις λάρνακες και μια τέτοια χρησιμοποίησε ο Δευκαλίωνας, ο πατέρας του Έλληνα, για να διασωθεί με τη γυναίκα του Πύρρα από τον κατακλυσμό που έγινε επί των ημερών τους, πρβ: «Προμηθέως δ παις Δευκαλίων εγένετο. ούτος βασιλεύων των περί την Φθίαν τόπων γαμεί Πύρραν την Επιμηθέως και Πανδώρας, ην έπλασαν θεοί πρώτην γυναίκα. επεί δε αφανίσαι Ζευσ το χαλκούν ηθέλησε γένος, υποθεμένου Προμηθέως Δευκαλίων τεκτηνάμενος λάρνακα, και τα επιτήδεια ενθέμενος, εις ταύτην μετα Πύρρας εισέβη. Ζευσ δε πολύν υετόν απ' ουρανού χέας τα πλείστα μέρη της Ελλάδος κατέκλυσεν, ώστε διαφθάρηναι πάντας ανθρώπους, ολίγων χωρίς οι συνέφυγον εις τα πλησίον υψηλά όρη. τότε δε και τα κατά Θεσσαλίαν όρη διέστη, και τα εκτός Ισθμού και Πελοποννήσου συνεχέθη πάντα. Δευκαλίων δε εν τη λάρνακι δια της θαλάσσης φερόμενος <εφ> ημέρας εννέα και νύκτας <τας> ίσας τω Παρνασώ προσίσχει, κακεί των όμβρων παύλαν λαβόντων εκβάς θύει Δίί φυξίω. (Απολλόδωρο Α 7, 2)

Ο Απολλόδωρος αναφέρει επίσης ότι ο πρώτος που κατασκεύασε μεγάλο πλοίο (πεντηκόντορο = πλοίο με 50 κουπιά) ήταν ο Δαναός και μ' αυτό ήρθε από την Αίγυπτο με τα παιδιά του, αρχικά στη Ρόδο και από

εκεί στο Άργος (= η πόλη, αλλά και η Πελοπόννησος πριν ονομαστεί έτσι) όπου συγχωνεύτηκε με τους εκεί Αχαιούς κατοίκους του Άργους (εξ ου μετά: «Αργεῖοι = Αχαιοί ή Δαναοί» = οι κάτοικοι του Άργους και κατ' επέκταση όλοι οι εκστρατεύσαντες στην Τροία), πρβ: «Δαναός τοις Αιγύπτου παῖδας δεδοικώς, υποθεμένης Αθηνάς αὐτῷ ναὺν κατεσκεύασε πρῶτος και τας θυγατέρας ενθέμενος ἔφυγε. προσσχὼν δὲ Ῥόδῳ το της Λινδίας ἀγάλμα Αθηνάς ἰδρύσατο. εντεύθεν δὲ ἦκεν εἰς Ἄργος, και την βασιλείαν αὐτῷ παραδίδωσι Γελάνωρ ο τότε βασιλεύων <αὐτός δὲ κρατήσας της χώρας ἀφ' εαυτοῦ τους ενοικούντας Δαναούς ὠνόμασε (Απολλόδωρο Β 1, 4)

Το Πάριο χρονικό (εἶναι μια μαρμαρίνη πλάκα του 3ου αι. π.Χ. στην οποία οι αρχαίοι ανέγραφαν τα σημαντικά πρόσωπα και γεγονότα με τις χρονολογίες τους) αναφέρει ότι ο κατακλυσμός του Δευκαλίωνα (= ο κατακλυσμός του Νώε για τους Εβραίους) έγινε το έτος 1265 πριν από το Διόγνητο = το 1529 π.Χ., ο Έλληνας βασίλευε το έτος 1257 π.Δ. = 1521 π.Χ. και ο Δαναός ήρθε στο Άργος το έτος 1247 π.Δ. = 1511 π.Χ., γεγονότα που επιβεβαιώνονται όχι μόνο από τον Απολλόδωρο, αλλά και από τα λεγόμενα του Ισοκράτη (Παναθηναϊκός, Ελένης Εγκώμιο κ.α.), Πλάτωνα (Μενέξενος), Αριστοτέλη (Μετεωρολογικά) κ.α. ειδικότερα το Πάριο χρονικό αναφέρει συγκεκριμένα τα εξής, σχετικά με τους Δαναό και Έλληνα: «Αφού ο κατακλυσμός έγινε επί εποχής του Δευκαλίωνος, και ο Δευκαλίων έφυγε με τα νερά από την Λυκώρεια στην Αθήνα προς Κραναό και ίδρυσε το ιερό του Ολυμπίου Διός και θυσίασε για την σωτηρία του, έτος ΧΗΗΓΔΠ (1265), όταν ο Κραναός βασίλευε στην Αθήνα» Από όταν πλοίο κατασκευασμένο από τον Δαναό πενήντα κουπιών από την Αίγυπτο στην Ελλάδα έπλευσε και ονομάστηκε πεντηκόντορος, και οι θυγατέρες του Δαναού .. και .. Ελίκη και Αρχεδίκη κληρώθηκαν μεταξύ των υπολοίπων της Λινδίας Αθηνάς το ιερόν ιδρύσαν και θυσίασαν στην ακτή (..) στην Λίνδο της Ρόδου, έτος 1247, όταν ο Εριχθόνιος βασίλευε στην Αθήνα». (Περισσότερα βλέπε στο βιβλίο: ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ)

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΠΙΟ ΚΑΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΙΟ ΠΑΛΙΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

Ο Θουκυδίδη (3 – 9), ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), ο Διόδωρος (βίβλος 4 και 5), ο Στράβωνας (βίβλος 10) κ.α. αναφέρουν αφενός ότι ο πρώτος θαλασσοκράτορας που υπήρξε ήταν ο Μίνωας και αφετέρου ότι όταν άρχισε να αναπτύσσεται η ναυτιλία και οι άνθρωποι να επικοινωνούν και με τα πλοία, οι Κάρες και οι Φοίνικες κατέλαβαν τις Κυκλάδες που μέχρι τότε ήταν ακατοίκητες και το έριξαν στην πειρατεία και στις ληστείες, με συνέπεια ο Μίνωας να συγκροτήσει πολεμικό ναυτικό (άρα ο Μίνωας είναι ο ιδρυτής τους Ελληνικού πολεμικού ναυτικού) και να τους διώξει από τις Κυκλάδες και να τις οικήσει με Κρήτες. Αποτέλεσμα του Πολεμικού ναυτικού του Μίνωα ήταν από τη μια ο ίδιος να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν αφενός να ασχοληθούν και με τη ναυτιλία, να πλουτίσουν, να σταματήσουν το μεταναστευτικό βίο που τους εξανάγκαζαν οι κακοποιοί και να κτίσουν πόλεις και αφετέρου να νικήσουν μετά στον Τρωικό Πόλεμο.

Και το ότι οι Έλληνες και ειδικότερα οι Κρήτες ήσαν πιο παλιοί ναυτικοί από τους άλλους αρχαίους λαούς προκύπτει και από τα εξής:

Α) Σε όλες τις ναυμαχίες (στις Κυκλάδες επί Μίνωα, στη Σαλαμίνα επί Θερμοστοκλή, στη Σικελία επί Διονυσίου, στη Μυκάλη κ.α.) που έδωσαν οι αρχαίοι Έλληνες εναντίον των βαρβάρων (Φοινίκων, Κάρων, Περσών, κ.α.) σε όλες νίκησαν, επειδή είχαν εμπειρία, αν και ήσαν πιο λίγοι αριθμητικά.

Β) Ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, σ 481-483, 17 – 20) λέει: «Οι Κρήτες ήταν κάποτε θαλασσοκράτορες. Βγήκε και η παροιμία: «Ο Κρητικός δεν ξέρει από θάλασσα;», που λέγεται για όσους προσποιούνται πως αγνοούν κάτι που ξέρουν πολύ καλά. Σήμερα δε διαθέτουν ναυτικό. (Στράβωνας, Γεωγραφικά Ι, σ 481 - 483, 17 – 20)

Γ) Ο Μ. Αλέξανδρος, σύμφωνα με τον Αρριανό, διάλεξε να κάνει αρχηγό (Ναύαρχο) του στόλου του, τον τρίαρχο Νέαρχο, γιο του Ανδρότιμου, που ζούσε στην Αμφίπολη κοντά στο Στρυμόνα, όμως ήταν Κρητικής καταγωγής. Ο Νέαρχος έγραψε τη μεγαλύτερη ναυτική εποποιία της αρχαιότητας, φτάνοντας – εξερευνώντας και κατακτώντας τα πάντα – μέχρι τον Ινδικό ωκεανό και γι' αυτό ο Αλέξανδρος τον τίμησε με χρυσό στεφάνι.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΟΝΤΟΡΟΥΣ ΣΤΑ ΙΣΤΙΑ

Αρχικά τα πλοία ήσαν μόνο με κουπιά και επειδή τα κουπιά λέγονταν «κόντοροι» (κοντάρι = το κουπί, αλλά και κάθε μακρύ ξύλο κ.α.) τα πλοία αυτά λέγονταν «κόντοροι νήες» ή ανάλογα με την ποσότητα των κουπιών τους: τριαντακόντοροι (= με 30 κουπιά), πεντηκόντοροι (= με 50 κουπιά κ.τ.λ.) κ.ο.κ.ε.

Σύμφωνα με τον Απολλόδωρο (Α 7, 2) η πρώτη πεντηκόντορος ναύς (= το πλοίο με 50 κουπιά) που κατασκευάστηκε ήταν η Αργώ, το πλοίο των Αργοναυτών, την οποία κατασκεύασε από ξύλο φηγός (= η δρυς, η βελανιδιά) της Δωδώνης ο Άργος απ' όπου πήρε και το όνομά της: «επί τούτο πεμπόμενος Ιάσων Άργον παρεκάλεσε τον Φρίξου, κακείνος Αθηνάς υποθεμένης πεντηκόντορον ναύν κατεσκεύασε την προσαγορευθείσαν από του κατασκευάσαντος Αργώ· κατα δε την πρώην ενήρμοσεν Αθηνά φωνήεν φηγού της Δωδωνίδος ξύλον. ως δε η ναύς κατεσκευάσθη, χρωμένω ο θεός αυτώ πλεει επέτρεψε συναθροίσαντι τούς αρίστους της Ελλάδος. (Απολλόδωρος Α 9,16)

Μετά επινοήθηκαν τα πλοία με πανιά (ιστία), που, σύμφωνα με τον Πausανία (βοιωτικά 11), ο Δαίδαλος ήταν εκείνος που τα επινόησε, προκειμένου να αποφύγει το πολεμικό ναυτικό του Μίνωα που μέχρι τότε ήταν χωρίς πανιά, πρβ: Ο Δαίδαλος, λέγεται, για να φύγει από την Κρήτη κατασκεύασε δυο μικρά πλοία για τον ίδιο και το γιο του τον Ίκαρο, και πρόσθεσε σ' αυτά πανιά (ιστία) που δεν είχαν ακόμη επινοηθεί, ώστε εξαιτίας του ευνοϊκού ανέμου να ξεπεράσουν το ναυτικό του Μίνωα που έπλεε με κουπιά. Ο ίδιος ο Δαίδαλος σώθηκε τότε. Το πλοίο όμως του Ικάρου, που ήταν λιγότερος έμπειρος στη διακυβέρνησή του, ανατράπηκε. αυτός πνίγηκε και το κύμα τον έβγαλε στο νησί πέρα από τη Σάμο, που τότε ήταν ανώνυμο. Ο Ηρακλής, όταν βρήκε το νεκρό, τον ανεγνώρισε και τον έθαψε εκεί όπου και τώρα σώζεται μικρός σωρός χώματα σε ακρωτήριο που προβάλλει από Αιγαίο. Από τον Ίκαρο πήρε το όνομα και το

νησί και η γύρω απ' αυτό θάλασσα..(Πausανίας «Ελλάδος Περιήγησις, Βοιωτικά», 11)

Αντίθετα, σύμφωνα με τον Ησιόδειο μύθο εκείνοι που τα επινόησαν ήταν οι Αιγινήτες ή άλλως Μυρμιδόνες, πρβ: «Κι αυτή συλλαμβάνοντας γέννησε τον αλογόχαρο Αιακό. Κι όταν έφτασε στην πλήρωση της πολυαγάπητης νιότης, όντα μόνος στεναχωριόταν. Κι ο πατέρας των ανθρώπων και θεών, όσα μυρμήγκια ήταν μέσα στο ποθητό νησί, τα έκανε άντρες και βαθυζωνες γυναίκες. Αυτοί πρώτοι έβαλαν πανιά στο ποντοπόρο Καράβι.» (Ησιόδος, Απόσπασμα 56 – στίχος 205). Τα μυρμήγκια, ως γνωστόν, όταν μετακομίζουν βγάζουν φτερά και προφανώς έτσι αποκάλεσαν οι αρχαίοι τους Αιγινήτες λόγω του ότι έβαζαν πανιά στα πλοία τους.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 4, 78) λέει ότι ο Δαίδαλος και ο Ίκαρος διέφυγαν όχι με πλοίο, αλλά με φτερά, πρβ: Ο Δαίδαλος μαθαίνοντας πως ο Μίνωας είχε εκτοξεύσει απειλές εναντίον του για την κατασκευή της αγελάδας, φοβήθηκε, λένε, την οργή του βασιλιά κι έφυγε με πλοίο από την Κρήτη, με τη βοήθεια της Πασιφάης που του έδωσε το πλοίο. Μαζί του έφυγε και ο γιος του ο Ίκαρος κι έβαλαν πλώρη για κάποιο νησί στη μέση του πελάγους, καθώς όμως αποβιβάστηκαν απρόσεκτα εκεί, ο Ίκαρος έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε, έτσι το πέλαγος αυτό ονομάστηκε Ικάριο και το νησί Ικαρία..... Μερικοί, όμως συγγραφείς μύθων παραδίδουν ότι, ενώ ο Δαίδαλος ήταν ακόμη στην Κρήτη και τον έκρυβε η Πασιφάη, θέλοντας ο βασιλιάς Μίνωας να τιμωρήσει οπωσδήποτε το Δαίδαλο, αλλά μη μπορώντας να τον βρει, ερευνούσε όλα τα πλοία στο νησί και υποσχέθηκε να δώσει πάρα πολλά χρήματα σε όποιον του βρει το Δαίδαλο. Τότε, λοιπόν, ο Δαίδαλος έχασε κάθε ελπίδα διαφυγής με πλοίο και κατασκεύασε φτερούγες με τέχνη θαυμαστή, σοφά σχεδιασμένες και κολλημένες άψογα με κερί, αφού τις προσάρμοσε στο σώμα του γιου του και στο δικό του, μπόρεσαν να πετάξουν με τρόπο απίστευτο και να δραπετεύσουν πάνω από το Κρητικό Πέλαγος. Ο Ίκαρος, όμως, με την απειρία της νιότης πετούσε πολύ χαμηλά κι έπεσε στη θάλασσα, γιατί ο ήλιος έλιωσε το κερί που συγκρατούσε τα φτερά του, ενώ ο δαίδαλος, που πετούσε κοντά στη θάλασσα βρέχοντας, κάθε τόσο τις φτερούγες κατάφερε να φτάσει, ως εκ θαύματος, στη Σικελία....>> (Διόδωρος, βίβλος 4, 78)

2) Αν παρατηρήσουμε τα πλοία στις αγγειογραφίες κ.τ.λ. πριν από την εποχή του Μίνωα, θα δούμε ότι πράγματι αυτά δε φέρουν πανιά. Ο Θησέας, σύμφωνα με το μύθο, πήγε στην Κρήτη με πλοία που είχαν πανιά, όμως δεν τα επινόησε αυτός. Τα είχε επινοήσει ο Δαίδαλος, για να αποδράσει από την Κρήτη

3) Οι ερευνητές λένε ότι επειδή τα πλοία με πανιά έτρεχαν πάρα πολύ γρήγορα («πετούσαν» από τη μεγάλη ταχύτητα) σε σχέση προς τα κωπήλατα ή έδιναν την εντύπωση φτερών, γι αυτό και ειπώθηκε – διαδόθηκε από τους ναύτες του Μίνωα ότι ο Δαίδαλος και ο Ίκαρος πέταξαν με φτερά.

4) Αρχικά τα πλοία στην Ελλάδα, όπως βλέπουμε στα αρχαία κείμενα, λέγονταν «νήες («η ναύς, της νηός»...., από το «νάω – άνω, άνωσις»), απ' όπου και τα: ναυτιλία, ναυτικό, ναύτης, Ναύαρχος, ναύσταθμος, ναυπηγική, αργοναύτης... English: navy, nautical, Argonaut, ... Portuguese nau, Spanish nao...

5) Οι «λάρνακες» λέγονται και «γούρνες» και είναι είτε σκαφτοί (εξ ου και «σκάφη») κορμοί δέντρων είτε σκαφτές πέτρες (στην περίπτωση αυτή δε χρησιμοποιούνται για πλεούμενα, αλλά ως θήκες νεκρών, ανθράκων κ.α.).

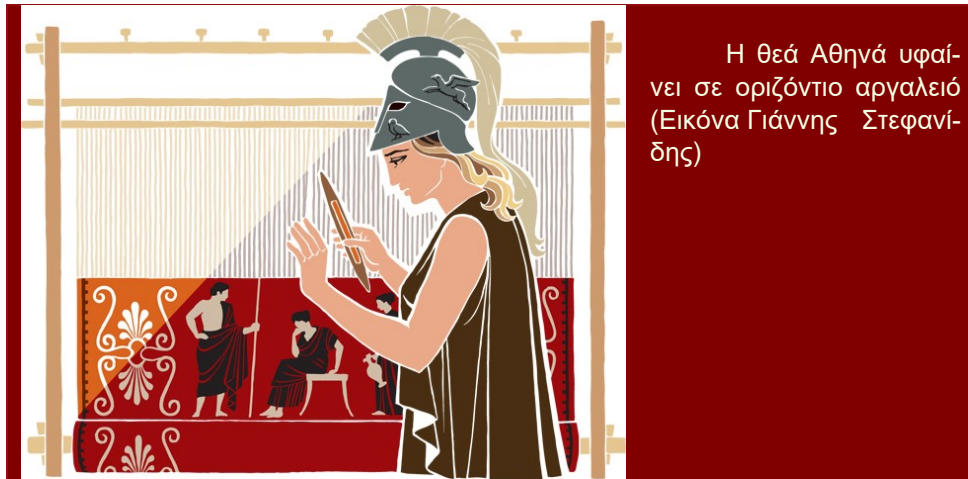
6) Σύμφωνα με την εβραϊκή μυθολογία, το μόνο ζευγάρι που διασώθηκε από τον κατακλυσμό ήταν αυτό του Νώε, που μπήκε μέσα σε μια κιβωτό. «Η κιβωτός», μάλλον ξένη λέξη, είναι το κιβώτιο που μεταξύ των σανίδων του υπάρχει μόνωση, για να μη περνά μέσα νερό και βουλιάζει.

Ε. Η ΥΦΑΝΤΙΚΗ (ΑΡΓΑΛΕΙΟΣ) ΚΑΙ ΡΑΠΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙ-ΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Η Ελληνική Μυθολογία αναφέρει ότι η υφαντική (ο αργαλειός) και η ενδυμασία με κοπτοραπτική επινοήθηκαν στην Κρήτη και από εκεί μετά διαδόθηκαν σε όλον τον κόσμο. Και το ότι οι Μινωίτες ήταν πράγματι αυτοί που πρώτοι επινόησαν τον αργαλειό και ύφαναν από μαλλιά ρούχα και στη συνέχεια πάλι πρώτοι αυτοί έκοψαν και έραψαν ρούχα στα μέτρα του χρήστη προκύπτει και από το ότι επί εποχής των Μινωιτών οι υπόλοιποι Έλληνες (Αθηναίοι, Σπαρτιάτες κλπ), καθώς και οι Ρωμαίοι κλπ φορούσαν περιζώματα από προβιές ή ρούχα που ήταν όπως τα κλινοσκεπάσματα (οι κουβέρτες), που το λεπτό λεγόταν χιτώνας και το χοντρό χλαμύδα ή μανδύας.

Η ΑΘΗΝΑ ΒΡΙΣΚΕΙ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΤΟΝ ΑΡΓΑΛΕΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ (ΥΦΑΝΤΙΚΗ, ΡΑΠΤΙΚΗ)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (5, 64- 77) αναφέρει ότι οι Κρήτες λένε, φέρνοντας για αυτά που λένε επιχειρήματα, πως οι περισσότεροι από τους θεούς: Δίας, Απόλλων, Ερμής, Αθηνά κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά άλλα μέρη κάνοντας αγαθοεργίες, μετά τη μετάσταση τους από τους ανθρώπους, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου (δηλ. ανακηρύχτηκαν μετά θάνατο θεοί, κάτι ως ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα). “Έτσι από τους τόπους και τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος που πήγαιναν ο Απόλλωνας π.χ. ονομάστηκε Λύκιος, Πύθιος και η Άρτεμη Εφεσία, Περσία.... παρόλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη, πρβ: «των γαρ θεών φασι τους πλείστους εν της Κρήτης ορμηθεντας επιέναι πολλά μέρη της οικομεμένης, ευεργετούντας Το μιν (Απόλλωνα) Δηλιον και Λυκιον και Πύθιον ονομαζεσθαι, την δ’ (Άρτεμη) Εφεσίαν και Κρησίαν, ετι δε Ταυροπόλον και Περσίαν, αμφοτέρων εν Κρήτη γεγεννημένων...» (Διόδωρος 5.77). Ο Διόδωρος αναφέρει επίσης ότι αφενός η Ρέα γέννησε το Δία στην Κρήτη και στη συνέχεια τον άφησε εκεί για να τον αναθρέψουν οι Κουρήτες και για αυτό, όταν αυτός ανδρώθηκε, έκτισε μια πόλη στο όρος Δίκτη, όπου ακριβώς ο μύθος λέει ότι γεννήθηκε: «ανδρωθέντα δ’ αυτόν (ο Δίας) φασί πρώτον πόλιν κτίσαι πει την Δίκτα, όπου και τη γένεσιν αυτού μυθολογούσι» (Διόδωρος 5.72) και αφετέρου ότι παιδιά του Δία από τις διάφορες θεές ήταν η Αθηνά, οι Μούσες, ο Απόλλωνας, ο Ερμής κ.α. και στο καθένα από αυτά ο Δίας τους μετέδωσε τη γνώση των πραγμάτων που ο ίδιος είχε ανακαλύψει και τελειοποιήσει και τους απένειμε την τιμή της ανακάλυψης.

Η Αθηνά, πέρα των άλλων που επινόησε, βρήκε στην Κρήτη και την υφαντική και την κατασκευή των ενδυμάτων και, γενικά, πολλά έργα που απαιτούν τέχνη στην κατασκευή, γεγονός για το οποίο ονομάστηκε Εργάνη, πρβ: «Αθηνά δε προσάπτουσι την τε των ελαιών ήμέρωσιν και φυτεΐαν παραδούναι τοις ανθρώποις και την του καρπού τούτου καταργασίαν..... **Προς δε τούτοις την της εσθήτος κατασκευήν και την τεκτονικήν τέχνην**, έτι δε πολλά των εν ταις άλλαις επιστήμαις εισηγήσασθαι τοις ανθρώποις· ευρειν δε και την των αυλών κατασκευήν και δια τούτων συντελούμενη μουσικήν και το σύνολον πολλά των φιλοτέχνων έργων, αφ' ων εργάνην αυτήν προσαγορεύεσθαι».(Διόδωρος Σικελιώτης 5.72-77

Ο ΥΦΑΝΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΥΔΙΑΣ ΑΡΑΧΝΗΣ

Η Αράχνη, σύμφωνα με τον Οβίδιο (Μεταμορφώσεις 6.1-145) και τον Πλίνιο τον πρεσβύτερο, ήταν μια πανέμορφη κοπέλα, κόρη του Ίδμωνα από την πόλη Κολοφώνα της Λυδίας, η οποία φημιζόταν για την άριστη τέχνη της στην υφαντική τέχνη, όμως είχε ένα ελάττωμα, ήταν υπερόπτης και αλαζόνας. Όταν της είπαν ότι τα υφαντά της είναι πολύ καλά λες και έμαθε την τέχνη από τη θεά Αθηνά, εκείνη γέλασε λέγοντας ότι όχι μόνο δεν έμαθε από αυτήν την τέχνη, αλλά ήταν και καλύτερη υφάντρια από αυτήν και αυτό μπορούσε να το αποδείξει, αν δεχόταν η θεά να γίνει διαγωνισμός μεταξύ τους. Ακούγοντας αυτό η θεά Αθηνά μεταμορφώθηκε σε γριά και πλησιάζοντας την, τη συμβούλεψε ότι να σταματήσει να λέει ό,τι λέει, γιατί αυτά είναι ασέβεια. Ωστόσο η Αράχνη δεν άκουσε τη συμβουλή της θεάς και συνέχισε να τα λέει. Προ αυτού η θεά Αθηνά οργισμένη την κάλεσε να αναμετρηθούν. Στο υφαντό της η Αθηνά σχεδίασε ευεργετικά φυτά, όπως την ελιά κατορθώματά της, τον αγώνα της με τον Ποσειδώνα για την προστασία και την ονομασία της πόλης της κ.α. και όταν τελείωσε ο αγώνας, η Αθηνά πήρε στα χέρια της το υφαντό της Αράχνης, για να δει τι είχε υφάνει και αν ήταν καλύτερο από το δικό της. Στο υφαντό της Αράχνης η Θεά δε βρήκε κανένα ψεγάδι στην υφαντική τέχνη, ήταν άριστο. Βρήκε όμως πάρα πολλά στα ξόμπλια (στα κεντήματα, στα σχέδια και εικόνες) του υφαντού και μάλιστα

προσβλητικά, ασεβή και απαράδεκτα. Η Αράχνη στο υφαντό της είχε σχεδιάσει παραστάσεις με τις οποίες γελοιοποιούσε τους θεούς, επειδή δεν τους θεωρούσε κάτι σημαντικό ή κατώτερου της. Παριστούσε βιασμούς των Θεών, το Δία ερωτιάρη που με ψεύδη αποπλανούσε την Ευρώπη κ.α. Προ αυτού η Θεά θύμωσε και δίνει μια και σκίζει το υφαντό της Αράχνης. Και τότε η Αράχνη έπεσε ξαφνικά από την πιο μεγάλη περηφάνια, στην πιο βαριά ταπείνωση. Αυτό δε μπορούσε να το αντέξει. Πήρε όσο νήμα της απέμεινε από το υφαντό, έκανε μια θηλιά και κρεμάστηκε. Ωστόσο η Αθηνά την πρόλαβε, χαλάρωσε τη θηλιά και της είπε: Εξακολούθησε να ζεις και να υφαίνεις το ΔΙΑΣΙΔΙ σου, όμως έτσι όπως είσαι τώρα, κρεμασμένη απ' αυτό το σκοινί και τη μεταμόρφωσε σ' ένα έντομο-ερπετό, τη γνωστή αράχνη.

Σύμφωνα με άλλο μύθο η Αράχνη ήταν αδελφή του Φάλαγγα από την Αττική και η θεά Αθηνά δίδαξε την υφαντική τέχνη στην Αράχνη και την πολεμική τέχνη στο Φάλαγγα. Τα δύο αδέρφια όμως ήρθαν σε αιμομικτική σχέση και η θεά τα μεταμόρφωσε σε ερπετά: Ό δε Ζηνοδότειος Θεόφιλος ιστορεί, ως άρα εν τη Αττική δύο εγένοντο αδελφοί, Φάλαγξ μεν άρσην, θήλεια δ' Αράχνη τούνομα· και ό μεν Φάλαγξ έμαθε παρά της Αθηνάς τα περί την οπλομαχίαν, ή δε Αράχνη τα περί την ιστοποιίαν· μιγέντας δε αλλήλοις συνηθήναι υπό της θεού και μεταβληθήναι εις ερπετά, ά δη και συμβαίνει υπό των ιδίων τέκνων κατεσθίεσθαι (Θεόφιλος, Fragmenta 5, 3)

8. ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΉΣΑΝ ΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Α. ΟΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΕΡΓΟ ΚΡΗΤΩΝ

Οι αρχαίοι συγγραφείς: Διόδωρος Σικελιώτης, Στράβωνας, ο Παυσανίας κ.α. αναφέρουν ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Ετεόκρητες ήσαν οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, απόγονοι των οποίων ήσαν οι Κ(ου)ρήτες και επίσης ότι ένας από τους Ιδαίους δακτύλους, ο Ιδαίος Ηρακλής (= ο γιος του Δία και της Κρητικής νύμφης Αγχιάλης) είναι αυτός που ήρθε στην Ολυμπία και διοργάνωσε τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες ή τους ίδρυσε ο ίδιος ο κρηταγενής Δίας. Ακολουθώς εκείνος που τους καθιέρωσε ήταν ο Κλύμενος, ο γιος του Κάρδη, που ήρθε στην Ολυμπία από την Κρήτη πενήντα χρόνια μετά τον κατακλυσμό που έγινε στην Ελλάδα την εποχή του Δευκαλίωνα. Απλώς μετά ο Πέλοπας **τους αφιέρωσε στο Δία**, πρβ:

«Σχετικά με τους Ολυμπιακούς αγώνες, όσοι από τους Ηλείους ασχολούνται με την αρχαιότητα λένε ότι ο Κρόνος ήταν ο πρώτος βασιλιάς στον ουρανό και πως οι άνθρωποι εκείνης της εποχής εκείνης, που ονομάζονταν χρυσή γενικά, έκτισαν ναό προς τιμή του Κρόνου στην Ολυμπία. Όταν γεννήθηκε ο Δίας, η Ρέα ανέθεσε τη φύλαξη του παιδιού **στους Δακτύλους της Ίδης, οι οποίοι λέγονταν και Κουρήτες και είχαν έρθει από την Ίδη της Κρήτης**. Αυτοί ήσαν ο Ηρακλής, ο Παιώνιος, ο Επιμήδης, ο Ίδας και ο Ιάσιος.

Ο Ηρακλής που ήταν και μεγαλύτερος έβαλε τους αδελφούς του, κάνοντας ένα αστείο, να τρέξουν σε αγώνα και στεφάνωσε το νικητή με κλαδί αγριελιάς, που την είχαν τόσο άφθονη, ώστε στοιβαζαν

φρεσκοκομμένα φύλλα και τα έστρωναν, για να κοιμούνται. Λένε ότι ο Ηρακλής έφερε την αγριελιά από τις υπερβόρειες χώρες, τις χώρες που ήσαν πέρα από τον άνεμο Βορέα... Άλλοι λένε ότι ο Δίας, πάλεψε σ' αυτό το μέρος με τον ίδιο τον Κρόνο, για τη βασιλεία και άλλοι ότι καθιέρωσε τους αγώνες, επειδή, νίκησε τον Κρόνο. Ανάμεσα στους νικητές, αναφέρεται και ο Απόλλωνας, που νίκησε τον Ερμή στον αγώνα δρόμου και τον Αρη στην πυγμαχία... Λένε αργότερα ο Κλύμενος, γιος του Κάρδη, ήρθε από την Κρήτη πενήντα χρόνια μετά τον κατακλυσμό που έγινε στην Ελλάδα την εποχή του Δευκαλίωνα. Κατάγονταν από τον Ιδαίο Ηρακλή και καθιέρωσε τους αγώνες στην Ολυμπία και ίδρυσε βωμό προς τιμή του προγόνου του Ηρακλή και όλων των Κουρήτων, δίνοντας στο Ηρακλή την επωνυμία Παραστάτη. Ο Ενδυμίωνας, όμως, γιος του Αέθλιου, εκθρόνισε τον Κλύμενο και πρόσφερε την εξουσία ως έπαθλο σε όποιο από τα παιδιά του νικούσε στον αγώνα δρόμου στην Ολυμπία. Μια γενιά μετά τον Ενδυμώνα, ο Πέλοπας τέλεσε τους αγώνες προς τιμή του Ολύμπιου Δία.... ο γιος του Αμυθάονας, ξάδελφος του Ενδυμώνα από τη πλευρά του Κρηθέα τέλεσε τα Ολύμπια και μετά από αυτόν ο Πελίας και ο Νηλέας μαζί....» (Παυσανίας «Ηλιακά», Α, 5 - 8 μτφ «Εκδόσεις Κάκτος»)

Με τους Ολυμπιακούς αγώνες σφυρηλατήθηκε η εθνική, φυλετική και πνευματική ενότητα των Ελλήνων. Οι Ολυμπιακοί αγώνες συνδύαζαν το βαθύ θρησκευτικό πνεύμα με το ηρωικό παρελθόν των Ελλήνων, το μέγιστο βαθμό της καλλιέργειας του σώματος, του νου και της ψυχής με τις πανανθρώπινες φιλοσοφικές αξίες και την προβολή του ατόμου και των πόλεων με το ύψιστο ιδανικό της ελευθερίας.

«Μετά που ο Ηρακλής καθάρισε τον στάβλο του Αυγεία, ανέλαβε τον άθλο να φέρει από την Κρήτη τον

ταύρο, τον οποίο, λένε, είχε ερωτευθεί η Πασιφάη (και έκανε το Μινώταυρο). Έπλευσε στην Κρήτη και εξασφαλίζοντας τη συνεργασία του βασιλιά Μίνωα τον έφερε στην Πελοπόννησο, διαπλέοντας όλο εκείνο το πέλαγος πάνω στην πλάτη του. Μετά την εκτέλεση και τούτου του άθλου, **οργάνωσε τους πρώτους Ολυμπιακούς αγώνες**, διαλέγοντας την ωραιότερη τοποθεσία για την τόσο σπουδαία πανήγυρη, που ήταν η πεδιάδα πλάι στον Αλφειό ποταμό, όπου αφιέρωσε τον αγώνα στον Δία τον πατέρα του. Έπαθλο για τους νικητές όρισε στεφάνι, διότι ο ίδιος ευεργέτησε τον ανθρώπινο γένος χωρίς να λάβει κανένα μισθό..... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 4, 18 μτφ «Εκδόσεις Κάκτος»)

Ο ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΩΝ Ο.Α. ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Ο ΘΗΒΑΙΟΣ, ΑΛΛΑ Ο ΙΔΑΙΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ

Ανατρέχοντας στο Διόδωρο Σικελιώτη βλέπουμε να αναφέρει ότι υπήρχαν δυο πρόσωπα με όνομα Ηρακλής, ο γιος του Δία και της Θηβαίας Αλκμήνης και ο γιος του Δία και της Κρητικής Αγχιάλης και ο δεύτερος ήταν αυτός που έφυγε από την Κρήτη και πήγε στην Ολυμπία και ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες και όχι ο πρώτος ως λέγεται από λάθος για λόγους συνωνυμίας, πρβ:

“Για τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη χρήση της φωτιάς, τη φύση του χαλκού και του σιδήρου στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους” επειδή θεωρήθηκαν πως ήταν οι εισηγητές μεγάλων αγαθών

για το ανθρώπινο γένος έτυχαν τιμών αθανάτων. Λένε, μάλιστα, **για έναν απ' αυτούς πως ονομάστηκε Ηρακλής και πως καθώς ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες**" εξ αιτίας της συνωνυμίας οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Αποδείξεις όλων αυτών παραμένουν, λένε, στο γεγονός ότι ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες παίρνουν ξόρκια απ' αυτό τον θεό και φτιάχνουν φυλαχτά, από το γεγονός ότι ήταν γητευτής και επιδίδοταν στις τελετές, πράγματα που απείχαν πολύ από τις συνήθειες του Ηρακλή που γέννησε η Αλκμήνη (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 5, 64)

«Διότι υπήρχαν δυο προγενέστεροι του (Ηρακλή) που είχαν το ίδιο όνομα, ο πιο αρχαίος Ηρακλής, σύμφωνα με το μύθο, είχε γεννηθεί στους Αιγυπτίους και, αφού καθυπόταξε με τα όπλα μεγάλο μέρος της οικουμένης, τοποθέτησε τη στήλη της Λιβύης, ενώ ο δεύτερος (Ηρακλής) που ήταν ένας από τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, έγινε γητευτής, απόκτησε στρατηγικές γνώσεις **και συνέστησε τους Ολυμπιακούς αγώνες**. Ο τελευταίος (Ηρακλής), που γεννήθηκε πριν από τα Τρωικά από την Αλκμήνη και το Δία, γύρισε μεγάλο μέρος της οικουμένης, εκτελώντας τα προστάγματα του Ευρυσθέα. Αφού έφερε σε πέρας όλους τους άθλους, έστησε στήλη στην Ευρώπη, επειδή όμως είχε το ίδιο όνομα και προτιμούσε τον ίδιο τρόπο ζωής με τους άλλους δυο, καθώς είχαν περάσει πολλά χρόνια, όταν πέθανε κληρονόμησε και τις πράξεις των αρχαίων, ως να είχε υπάρξει ένας μόνο Ηρακλής όλους τους αιώνες» (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 3, 74 μτφ «Εκδόσεις Κάκτος»)

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Ολυμπιακοί αγώνες σημαίνει οι αγώνες των Ολύμπιων, θεών ή όσων ανθρώπων ή αθλητών πίστευαν στους Ολύμπιους θεούς. **Ολυμπία** = η χώρα (ο τόπος, το μέρος) που τελούνται οι αγώνες των Ολύμπιων. Ο Πausανίας, όπως είδαμε πιο πριν λέει ότι η πρώτη ονομασία των αγώνων στην Ολυμπία λεγόταν **«τα Ολύμπια»**, άρα η ονομασία «Ολυμπιακοί αγώνες» παράγεται από το ουσιαστικό «Ολύμπος» > επίθετο «ολύμπιος,α,ο», «ολυμπιακός, ή,ό», απ' όπου παράγεται (με μετακίνηση τόνου) και το ουσιαστικό «ολύμπια > η Ολυμπία» = η χώρα όπου τελούνταν οι αγώνες των Ολύμπιων θεών ή των αθλητών που πίστευαν στους Ολύμπιους Θεούς και κάτι όπως: άξια > η αξία, τα άγια > η Αγία, η Πανάγια > η Παναγία κλπ. Οι Ολυμπιακοί αγώνες δεν ήταν τοπικής ή εθνικής εμβέλειας, ώστε να έχουν και ανάλογο όνομα και κάτι όπως π.χ. Παναθηναία, Ίσθμια κ.τ.λ., αλλά θρησκευτικής εμβέλειας, αυτής των Ολύμπιων θεών και γι αυτό και ονομάστηκαν έτσι, δηλαδή Ολυμπιακοί Αγώνες. Η αρχαία Ολυμπία ήταν χώρα ουδέτερη, δεν ανήκε σε κάποια κοσμική εξουσία, σε κάποιας πόλη - κράτους, αλλά σε θρησκευτική, αυτή της τότε εκκλησίας, στους ιερείς των Ολύμπιων θεών. Απλώς από τα ως άνω κείμενα των αρχαίων συγγραφέων προκύπτει ότι οι Κρήτες ήταν εκείνοι που πρώτοι είπαν - πρότειναν - συνέβαλαν - πρωτοστάτησαν στην ίδρυση - καθιέρωση των Ολυμπιακών αγώνων. Άλλωστε μετά την επικράτηση ολοκληρωτικά της Θρησκείας του Χριστιανισμού επί της θρησκείας των Ολύμπιων Θεών οι αγώνες αυτοί καταργήθηκαν, επειδή η Χριστιανική θρησκεία τότε, σήμερα έχει αλλάξει γνώμη, δεν τους επέτρεπε, δεν τους ευλογούσε κ.τ.λ. Τους θεωρούσε ως εκδηλώσεις ειδωλολατρικές.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Ο Πausanias αναφέρει και ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες αναδιοργανώθηκαν από τον **Ίφιτο**, που σύναψε συμφωνία (ιερή εκεχειρία) με το βασιλιά και νομοθέτη της Σπάρτης **Λυκούργο** και το βασιλιά της Πίσας **Κλεισθένη** και το κείμενο της συμφωνίας αυτής χαρακτήκε, λέει, σε χάλκινο δίσκο και σωζόταν έως στους χρόνους του Πausania στο Ηραίο της Ολυμπίας.

2) Ο Στράβωνας αναφέρει ότι οι Ολυμπιακοί αγώνες οργανώθηκαν από τον **Όξυλλο**, βασιλιά των Ηρακλειδών μετά την κάθοδό τους στην Ηλεία και νίκησε τους Μυκηναίους, σε συνεργασία με τους Ηλείους και του Αιτωλούς και τους κατοίκους της πόλεως Πλευρώνας που κατάγονταν από Κρήτες.

3) Μερικοί αρχαίοι συγγραφείς, όπως π.χ. ο Λυσίας, αναφέρουν σκέτα ότι ο Ηρακλής είναι εκείνος που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες, δηλαδή χωρίς να ξεκαθαρίζουν για ποιον Ηρακλή απ' όλους εννοούν. Ωστόσο όποιος Ηρακλής και να είναι αυτός, έχει σχέση με την Κρήτη, αφού ο μιν Ιδαίος είναι Κρητικός από μάνα και πατέρα και ο άλλος είναι Κρητικός από τον πατέρα του.

Β. ΟΙ ΟΛΥΠΙΟΙ ΘΕΟΙ ΕΙΝΑΙ ΕΡΓΟ ΚΡΗΤΩΝ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης, λοιπόν, καταγράφοντας το τι λένε οι μύθοι των Φρυγών (Μ. Ασίας) και των Ατλάντιων της Λιβύης (Αφρικής) και βλέποντας ότι πολλά από αυτά που λένε οι μύθοι αυτοί δεν είναι πραγματικότητα, συμπληρώνει-διευκρινίζει ότι οι Κρήτες δε συμφωνούν με όσα λένε οι μύθοι των Φρυγών και των Ατλάντιων (βλέπε Διόδωρος 3.61,3) και η αλήθεια γι αυτούς είναι αυτή που θα αναφέρει εκεί που θα γράψει σχετικά με αυτούς. Και αυτό το κάνει στο πέμπτο του βιβλίο και εκεί (βλέπε Διόδωρος Σικελιώτης 5, 64- 77) αναφέρει ότι οι Κρήτες διηγούνται το μύθο που λέει ότι:

Α) Οι περισσότεροι από τους θεούς: Δίας, Απόλλων, Ερμής, Αθηνά κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά άλλα μέρη κάνοντας αγαθοεργίες, μετά το θάνατο και τη μετάστασή τους από τους ανθρώπους, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου (δηλ. ανακηρύχτηκαν μετά θάνατο θεοί, κάτι ως ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα). επειδή οι άνθρωποι νομίζουν ότι και από εκεί που βρίσκονται, μπορούν ακόμη να τους ευεργετούν. Συνεπώς οι αρχαίοι Κρήτες είπαν στο Διόδωρο ότι οι θεοί τους αρχικά ήσαν άνθρωποι, κάτι όπως και ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα. Έτσι, συνεχίζει να λέει ο Διόδωρος, από τους τόπους και τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος που πήγαιναν οι εν λόγω κρητικοί Θεοί και για παράδειγμα ο Απόλλωνας ονομάστηκε Λύκιος, Πύθιος και η Άρτεμη Εφεσία, Περσία παρόλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη.

Β) Από τον Κρόνο και τη Ρέα γεννήθηκαν η Εστία, η Δήμητρα και η Ήρα, καθώς και ο Δίας, ο Ποσειδώνας και ο Αδης. Για την Εστία λέγεται ότι ανακάλυψε την κατασκευή σπιτιών και για τούτη την ευεργεσία όλοι σχεδόν οι άνθρωποι της ίδρυσαν βωμούς στα σπίτια τους, όπου της αποδίδονται τιμές.... Για τη Δήμητρα λέγεται πως εφεύρε πρώτη τους καρπούς (σιτάρι, κριθάρι κλπ) και δίδαξε τη σπορά τους γι αυτό ανακηρύχτηκε θεά της Γεωργίας, αλλά και οι καρποί που εφεύρε ονομάστηκαν από το

όνομα της δημητριακά..... Για τον Ποσειδῶνα λέγεται ότι ασχολήθηκε πρώτος με ναυτικές εργασίες και συγκρότησε στόλους και γι αυτό παραδόθηκε στις γενιές που ακλούθησαν πως είναι ο κύριος όλων όσων γίνονται στη θάλασσα και οι ναυτικοί τον τιμούν με θυσίες. Σ' αυτόν αποδίδουν και το ότι πρώτος δάμασε άλογα και να δίδαξε τη γνώση της ιππικής τέχνης, πράγμα για το οποίο τον αποκάλεσαν «ίππιος»..... Για τον Άδη λέγεται ότι δίδαξε πρώτος τα σχετικά με την ταφή, την εκφορά και τις τιμές προς τους πεθαμένους και γι αυτό η παράδοση μας λέει πως τούτος ο θεός είναι ο κύριος των πεθαμένων... Για την Ήρα (προστάτιδα του γάμου), λένε οι Κρήτες, πως οι γάμοι της με το Δία έγιναν στην περιοχή της Κνωσού, σ' ένα μέρος κοντά στην ποταμό Θερηνο, στο οποίο υπάρχει σήμερα ιερό όπου τελούνται κάθε χρόνο άγιες θυσίες από τους ντόπιους κατ' απομίμηση του γάμου με τον τρόπο που παραδόθηκε αρχικά....

«Οι κάτοικοι, λοιπόν της Κρήτης λένε πως οι οι αρχαιότεροι στο νησί ήταν οι αυτόχθονες Ετεόκρητες, των οποίων ο βασιλιάς, Κρήτας το όνομά του, ανακάλυψε πολλά και πολύ σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των Ανθρώπων. Οι περισσότεροι, επίσης, από τους θεούς, σύμφωνα με τους μύθους τους, 'έγιναν στο νησί τους, θεοί που για τις ευεργεσίες που πρόσφεραν σ' όλη την ανθρωπότητα δέχτηκαν τιμές αθάνατες.....» (Διόδωρος Σικελιώτης 5.64 μτφ Εκδόσεις «Κάκτος»)

«Από τον Κρόνο και τη Ρέα λέγεται πως γεννήθηκαν η Εστία, η Δήμητρα και η Ήρα, καθώς και ο Δίας, ο Ποσειδῶνας και ο Αϊδης. Από αυτούς λέγεται πως η Εστία ανακάλυψε την κατασκευή των σπιτιών και για τούτη την ευεργεσία όλοι σχεδόν οι άνθρωποι της ίδρυσαν βωμό σ' όλα τα σπίτια, όπου της αποδίδονται θυσίες και τιμές. Για τη Δήμητρα, λέγεται πως, καθώς το σιτάρι φύτρωνε τυχαία ανάμεσα στ' άλλα χορτάρια και οι άνθρωποι αγνοούσαν τη χρήση του, εκείνη πρώτη το μάζεψε, επινόησε την κατεργασία και την αποθήκευση του και δίδαξε τη σπορά του. Η Δήμητρα, τώρα, είχε ανακαλύψει το σιτάρι, πριν γεννήσει τη θυγατέρα της την Περσεφόνη, και μετά τη γέννηση της και την αρπαγή της από τον Πλούτωνα, έβαλε φωτιά σ' όλον τον καρπό του σταριού, από την έχθρα της απέναντι στον Δία και από τη λύπη για τη θυγατέρα της. Όταν, όμως, βρήκε την Περσεφόνη, συμφιλιώθηκε με τον Δία κι έδωσε στον Τριπτόλεμο τον σπόρο του σταριού, προστάζοντας τον να μοιραστεί το δώρο που του έκανε με όλους τους ανθρώπους και να τους διδάξει κάθε τι που έχει σχέση με την καλλιέργεια του»..... (Διόδωρος Σικελιώτης 5.68, μτφ Εκδόσεις «Κάκτος»)

«Για τους θεούς, λοιπόν, που ισχυρίζονται πως γεννήθηκαν στον τόπο τους, αυτοί είναι οι μύθοι που διηγούνται οι Κρήτες. Δηλώνουν, επίσης, ότι οι θυσίες, οι τιμές και οι τελετές των μυστηρίων από την Κρήτη παραδόθηκαν στους άλλους ανθρώπους και ως αδιάσειστο, όπως νομίζουν, τεκμήριο αναφέρουν το εξής. Η τελετή που ακολουθείται από τους Αθηναίους στην Ελευσίνα, που είναι σχεδόν η πιο φημισμένη απ' όλες, εκείνη που γίνεται στη Σαμοθράκη κι εκείνη που γίνεται στη Θράκη από τους Κίκονες, απ' όπου είναι ο Ορφέας που τη δίδαξε, όλες παραδίδονται ως μυστήριο, ενώ στην Κνωσό της Κρήτης είναι έθιμο από την αρχαία εποχή τούτες οι τελετές να παραδίδονται φανερά σε όλους και εκείνα που στους άλλους παραδίδονται ως απόρρητα ετούτοι δεν τα κρύβουν από κανέναν που επιθυμεί να τα γνωρίσει. Γιατί οι περισσότεροι θεοί, λένε, κίνησαν από την Κρήτη να επισκεφτούν πολλά μέρη της οικουμένης, για να ευεργετήσουν τα γένη των ανθρώπων και να μεταδώσουν σε όλους τα

οφέλη από τις ανακαλύψεις τους. Η Δήμητρα, για παράδειγμα, πέρασε στην Αττική, από εκεί τράβηξε για τη Σικελία και μετά στην Αίγυπτο και σ'εκείνους τους τόπους κυρίως, επειδή παρέδωσε τον καρπό του σταριού και δίδαξε τη σπορά του, δέχτηκε μεγάλες τιμές από τους ευεργετημένους. Το ίδιο και η Αφροδίτη στη Σικελία περνούσε τον καιρό της στον Έρυκα, από τα νησιά στα Κύθηρα και στην Πάφο της Κύπρου και στην Ασία στην περιοχή της Συρίας· επειδή φανερώθηκε η θεά και έμενε περισσότερο στη χώρα τους, οι ντόπιοι την ιδιοποιήθηκαν αποκαλώντας την Αφροδίτη Ερυκίνη, Κυθήρεια και Παφία, καθώς επίσης και Συρία. Με τον ίδιο τρόπο, ο Απόλλωνας φανερώθηκε περισσότερο καιρό στη Δήλο, στη Λυκία και στους Δελφούς, και η Άρτεμη στην Έφεσο και στον Πόντο, αλλά και στην Περσία και στην Κρήτη έτσι από τους τόπους ή τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος, ο Απόλλωνας ονομάστηκε Δήλιος, Λύκιος και Πύθιος και η Άρτεμη Έφεσία, Κρησία, καθώς και Ταυροπόλος και Περσία, παρ' όλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη. («Το μεν (Απόλλωνα) Δηλίων και Λυκίων και Πύθιον ονομαζέσθαι, την δ' (Άρτεμη) Έφεσίαν και Κρησίαν, ετι δε Ταυροπόλον και Περσίαν, αμφοτέρων εν Κρήτη γεγεννημένων...").....». (Διόδωρος Σικελιώτης 5.77 μτφ Εκδόσεις «Κάκτος»)

Η ΓΕΝΝΗΣΗ, Η ΑΝΑΤΡΟΦΗ, Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης, σχετικά με τη γέννηση και ανατροφή του Δία, αναφέρει ότι η Ρέα γέννησε το Δία στην οροσειρά Ίδη ή Ιδαία όρη (= η Δίκτη, ο Ψηλορείτης ή Ιδαίον όρος, ο Γιούχτας, η Πύτνα κ.α.) της Κρήτης και στη συνέχεια τον άφησε εκεί για να τον αναθρέψουν οι Κουρήτες και γι αυτό, όταν ανδρώθηκε, έκτισε μια πόλη στο όρος Δίκτη, όπου ακριβώς λέει ο μύθος ότι γεννήθηκε, πρβ: «ανδρωθέντα δ' αυτόν (ο Δίας) φασί πρώτον πόλιν κτίσαι περί την Δίκτα, όπου και τη γένεσιν αυτού μυθολογούσι» (Διόδωρος 5.72). Ο Διόδωρος, σχετικά με τη θεοποίηση του Δία, αναφέρει ότι ο Δίας, επειδή ευεργέτησε τους ανθρώπους εν ζωή, μετά θάνατο (και τη μετάστασή του) ανακηρύχτηκε Θεός, κατατάχτηκε στο γένος των Θεών, επειδή είχε γεννηθεί στις ψυχές εκείνων που είχαν ευεργετηθεί εν ζωή από αυτόν η δίκαιη πίστη ότι εκείνος ήταν ο κύριος όλων όσων γίνονται στον ουρανό τις βροχές, τους κεραυνούς κι όλα τα παρόμοια, πρβ:

«Τούτος ο θεός (ο Δίας), λοιπόν, ξεπέρασε όλους τους άλλους σε ανδρεία, σύνεση και δικαιοσύνη, αλλά και σ' όλες τις υπόλοιπες αρετές· γι' αυτό και παραλαμβάνοντας τη βασιλεία από τον Κρόνο, πρόσφερε πολλές και μεγάλες ευεργεσίες στη ζωή των ανθρώπων. Διότι, πρώτα απ' όλα, δίδαξε στους ανθρώπους την απονομή δικαιοσύνης στα μεταξύ τους αδικήματα και την αποφυγή της βιαιοπραγίας, με το να λύνουν τις διαφορές τους με δίκες και δικαστήρια. Γενικά, συνέβαλε τα μέγιστα στην ευνομία και την ειρήνη, πείθοντας τους καλούς και φοβερίζοντας τους κακούς με την απειλή της τιμωρίας. Ο ίδιος γύρισε κι ολόκληρη σχεδόν την οικουμένη, σκοτώνοντας τους ληστές και τους ασεβείς και εισάγοντας την ισότητα και τη δημοκρατία και σχετικά μ' αυτό λένε πως σκότωσε τους γίγαντες, στην Κρήτη τον Μύλινο και την παρέα του και στη Φρυγία τον Τυφώνα και τους δικούς του. Μάλιστα, πριν από τη μάχη με τους γίγαντες της Κρήτης, λέγεται πως ο Δίας θυσίασε βόδι στον Ήλιο, στον Ουρανό και

στη Γη και πως σ' όλες τις φάσεις της ιεροτελεστίας του φανερώθηκε η θέληση των θεών περί του πράγματος ... (μέσω οιωνών οι οποίοι) του επισήμαναν τη νίκη των θεών και μια αποστασία από τον εχθρό. Η έκβαση του πολέμου έγινε σύμφωνα μ' αυτούς, διότι αυτομόλησε από τους εχθρούς ο Μουσαίος, ο οποίος, μάλιστα, δέχτηκε ειδικές τιμές, ενώ όλοι όσοι αντιτάχθηκαν κατακόπηκαν από τους θεούς. Ο Δίας έκανε κι άλλους πολέμους κατά των γιγάντων, στη Μακεδονία κοντά στην Παλήνη και στην Ιταλία στην πεδιάδα, που παλαιά ονομαζόταν Φλεγραία από τον τόπο που ήταν καμένος, αλλά τα κατοπινά χρόνια ονομάστηκε Κυμαία. Οι γίγαντες τιμωρήθηκαν από τον Δία, επειδή παρανομούσαν σε βάρος των υπολοίπων ανθρώπων κι επειδή έχοντας εμπιστοσύνη στη σωματική τους δύναμη και υπεροχή είχαν υποδουλώσει τους γειτονικούς λαούς, παραβιάζαν τους νόμους περί δικαίου που είχαν θεσπιστεί κι είχαν ανοίξει πόλεμο προς όλους εκείνους που θεωρούνταν θεοί λόγω των ευεργεσιών που είχαν προσφέρει στην ανθρωπότητα. Για τον Δία, λοιπόν, λένε πως όχι μόνο αφάνισε άρδην από τους ανθρώπους τους ασεβείς και πονηρούς, αλλά και πως απένειμε τιμές στους αρίστους των θεών και των ηρώων ακόμη και των ανθρώπων. Από το μέγεθος της ευεργεσίας και την υπεροχή της δύναμης του, συμφώνησαν όλοι οι άνθρωποι να του παραχωρήσουν την αιώνια βασιλεία και την παραμονή στον Όλυμπο. Καθιερώθηκε, επίσης, να του προσφέρονται περισσότερες θυσίες απ' όλους τους άλλους θεούς, και, **μετά τη μετάσταση του από τη γη στον ουρανό**, γεννήθηκε στις ψυχές εκείνων που είχαν ευεργετηθεί η δίκαιη πίστη ότι εκείνος ήταν ο κύριος όλων όσων γίνονται στον ουρανό, και εννοώ τις βροχές, τις βροντές, τους κεραυνούς κι όλα τα παρόμοια. Γι' αυτό τον λόγο, άλλωστε, τον ονόμασαν Ζήνα, επειδή οι άνθρωποι πιστεύουν πως εκείνος είναι το αίτιο του ζην, καθώς κάνει τους καρπούς να ωριμάζουν φτιάχνοντας τις κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες τον ονομάζουν, επίσης, Πατέρα για τη φροντίδα και την εύνοια που δείχνει προς όλους τους ανθρώπους αλλά και γιατί θεωρείται ως πρώτη αρχή του γένους των ανθρώπων, καθώς και Ύπατο και Βασιλιά, από την υπεροχή της εξουσίας του, αλλά και Ευβουλέα και Πάνσοφο, από τη σοφία που έχουν οι σωστές του συμβουλές. >> (Διόδωρος Σικελιώτης, 5, 71 - 72 μτφ «Εκδόσεις Κάκτος»)

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑ: ΑΘΗΝΑ, ΑΠΟΛΛΩΝ, ΕΡΜΗΣ ΚΛΠ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει ότι σύμφωνα με τον κρητικό μύθο, παιδιά του Δία ήταν από τις θεές η Αφροδίτη, οι Χάριτες (οι προστάτιδα των αισθητικών), η Ειλείθυια (η προστάτιδα εγκυμοσύνης, επιδόκων και τοκετού) και η συνεργάτης της η Άρτεμη, αι Ώρες, όπως ονομάζονται η Ευνομία, η Δίκη και η Ειρήνη, καθώς και η Αθηνά και οι Μούσες (= αυτές που ανακάλυψαν τα γράμματα και η σύνθεση των επών, η ποιητική) και από τους θεούς ο Ήφαιστος, ο Άρης και ο Απόλλωνας, καθώς επίσης ο Ερμής, ο Διόνυσος και ο Ηρακλής. Σε καθένα από αυτούς ο Δίας, σύμφωνα με το μύθο, μετέδωσε τη γνώση που ο ίδιος είχε ανακαλύψει και τελειοποιήσει και τους απένειμε την τιμή της ανακάλυψης, επιθυμώντας να τους περιβάλει έτσι με αιώνια δόξα από μέρους του ανθρωπίνου γένους. Στην Αφροδίτη ανατέθηκε η φροντίδα η νεαρή ηλικία των παρθένων, τα χρόνια που πρέπει να παντρεύονται και την εποπτεία όλων των πραγμάτων του γάμου, που διατηρούνται μέχρι σήμερα, μαζί με τις θυσίες και τις σπονδές. Για την Άρτεμη, λένε (οι Κρήτες), ανακάλυψε τη θεραπεία

των νηπίων και τη διατροφή που είναι κατάλληλη για τα βρέφη, αιτία για την οποία ονομάζεται κουροτρόφος. Για την Αθηνά λέγεται ότι γεννήθηκε στην Κρήτη, κοντά στις πηγές του ποταμού Τρίτωνα και γι αυτό ονομάστηκε Τριτογένεια (Διόδωρος 5, 72).... Στην Αθηνά προσδίδουν (οι Κρήτες) την εξημέρωση της ελιάς και την παράδοση της καλλιέργειας της στους ανθρώπους, καθώς και την επεξεργασία του καρπού της, γιατί πριν τη γέννηση αυτής της θεάς, τούτο το δέντρο υπήρχε, αλλά και η φροντίδα και η πείρα που δείχνουν μέχρι σήμερα οι άνθρωποι στην καλλιέργειά του είναι έργο τούτης της θεάς. Πέρα απ' αυτά της αποδίδουν την κατασκευή των ενδυμάτων και την ξυλουργική τέχνη. Βρήκε επίσης την κατασκευή των αυλών και τη μουσική που παράγεται από αυτούς και, γενικά, έργα που απαιτούν τέχνη στην κατασκευή, γεγονός για το οποίο ονομάστηκε Εργάνη (Διόδωρος 5, 73). Για τον Άρη, αναφέρει ο (κρητικός) μύθος, ότι ήταν ο πρώτος που κατασκεύασε πανοπλία, εξόπλισε στρατιώτες και εισηγήθηκε την πολεμική τακτική στις μάχες κλπ

Οι Κρήτες ισχυρίζονται και αυτό με επιχειρήματα πως ο Απόλλωνας εισήγαγε τη γνώση της ιατρικής που γίνεται μέσω μαντικής τέχνης και επίσης ότι βρήκε την κιθάρα και τη μουσική της στην Κρήτη και καθώς βρήκε και το τόξο, δίδαξε στους ντόπιους τα περί την τοξοβολία, αιτία για την οποία οι Κρήτες επιδόθηκαν με ζέση στην τοξοβολία και το τόξο ονομάστηκε Κρητικό. Οι Κρήτες στον Ερμή αποδίδουν ότι είναι ο πρώτος που επινόησε τη λύρα από καύκαλο χελώνας, κάτι που έκανε μετά από το μουσικό διαγωνισμό του Απόλλωνα με το Μαρσύα και αυτό, επειδή ο Απόλλωνας είχε σπάσει την κιθάρα του: «Τον Απόλλωνα (οι Κρήτες) δε της κιθάρας ευρετήν αναγορεύουσι και της κατ αυτήν μουσικής.....ευρετήν δε και του τόξου γενόμενον διδασθαι τους εγχωρίους Τω δ' Ερμή προσαπτουσι (οι Κρήτες) τα εν τοις πολέμοις εισηγητήν δε αυτόν και παλαιίστρας γενέσθαι, και την εκ της χελώνης λύραν επινοήσαι μετά την Απόλλωνος προς Μαρσύαν σύγκρισιν, καθ' ην λέγεται τον Απόλλωνα νικήσαντα και τιμωρίαν υπέρ την αξίαν λαβοντα παρα του λειφθεντος μεταμεληθηναι και τας εκ της κιθάρας χορδας εκρήξαντο μέχρι τινός χρόνου της εν αυτή μουσικής αποστήναι... ..» (Διόδωρος 5.74-77).

Από τον Απόλλωνα και την Κορωνίδα γεννήθηκε ο Ασκληπιός, που έμαθε πολλά χρήσιμα πράγματα για την ιατρική από τον πατέρα του. Ο ίδιος στη συνέχεια ανακάλυψε τη χειρουργική και την παρασκευή των φαρμάκων. Σε τέτοιο βαθμό προήγαγε την ιατρική τέχνη, ώστε να τιμάται ως γενάρχης και ιδρυτής της. Στον Ερμή αποδίδουν την κατά τους πολέμους αποστολή πρεσβειών για διαπραγματεύσεις περί ειρήνης, για συνδιαλλαγή και ανακωχή και το σύμβολο του το κηρύκειο. Λένε επίσης πως πρώτος επινόησε τα μέτρα και τα σταθμά και τα κέρδη μέσω εμπορίου. Παραδίδεται ακόμη, πως είναι ο κήρυκας θεών και άριστος αγγελιοφόρος, επειδή εκφράζει με σαφήνεια κάθε εντολή που το δόθηκε, γεγονός από το οποίο πήρε το όνομά του, όχι επειδή είναι εφευρέτης των ονομάτων και των λέξεων, όπως ισχυρίζονται μερικοί, αλλά επειδή ανέπτυξε περισσότερο από κάθε άλλο την τέχνη να μεταβιβάζει με αρτιότητα και σαφήνεια ένα άγγελμα. Λένε επίσης πως ήταν ο πρώτος που εισήγαγε την παλαιίστρα και επινόησε τη λύρα από καύκαλο χελώνας,

Στις Μούσες δόθηκε από τον πατέρα τους το Δία, η ανακάλυψη των γραμμάτων και η σύνθεση των επών, η λεγόμενη ποιητική και σ' αυτούς που λένε πως οι Σύριοι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες δεν είναι

αλήθεια και το μόνο που έκαναν οι Φοίνικες ήταν να αλλάξουν το σχήμα των γραμμάτων(Διόδωρος, Σικελιώτης, βιβλός 5, 74) πρβ:

«72..... Αναφέρουν, επίσης, τον μύθο ότι και η Αθηνά γεννήθηκε στην Κρήτη από τον Δία, στις πηγές του ποταμού Τρίτωνα και γι' αυτό ονομάστηκε Τριτογένεια. Υπάρχει και σήμερα σ' εκείνες τις πηγές ιερός ναός τούτης της θεάς, στο μέρος όπου έγινε η γέννηση της, κατά τον μύθο. Λένε, επίσης, πως και οι γάμοι του Δία με την Ήρα έγιναν στην περιοχή της Κνωσού, σ' ένα μέρος κοντά στον ποταμό Θήρηνο, στον οποίο υπάρχει σήμερα ιερό όπου τελούνται κάθε χρόνο άγιες θυσίες από τους ντόπιους κατ' απομίμηση του γάμου με τον τρόπο που παραδόθηκε ότι έγινε αρχικά.

Παιδιά του Δία, λένε, ήταν από τις θεές η Αφροδίτη και οι Χάριτες, καθώς και η Ειλείθια και η συνεργάτις της η Άρτεμη και οι Ώρες, όπως ονομάζονται, η Ευνομία η Δίκη και η Ειρήνη, καθώς και η Αθηνά και οι Μούσες, και από τους θεούς ο Ήφαιστος, ο Άρης και ο Απόλλωνας, καθώς επίσης ο Ερμής, ο Διόνυσος και ο Ηρακλής.

73. Σε καθέναν από αυτούς, ο Δίας, σύμφωνα με τον μύθο, μετέδωσε τη γνώση των πραγμάτων που ο ίδιος είχε ανακαλύψει και τελειοποιήσει και τους απένειμε την τιμή της ανακάλυψης, επιθυμώντας να τους περιβάλει έτσι με αιώνια δόξα από μέρους του ανθρωπίνου γένους. **Στην Αφροδίτη** ανατέθηκε η νεαρή ηλικία των παρθένων, τα χρόνια που πρέπει να παντρεύονται και την εποπτεία όλων των πραγμάτων του γάμου, που διατηρούνται μέχρι σήμερα, μαζί με τις θυσίες και τις σπονδές τις οποίες οι άνθρωποι προσφέρουν σ' ετούτη τη θεά. Πρώτα, όμως, όλοι οι άνθρωποι θυσιάζουν στον Δία τον Τέλειο και στην Ήρα την Τελεία, γιατί εκείνοι ήταν οι εισηγητές και οι εφευρέτες των πάντων, όπως είπαμε παραπάνω. **Στις Χάριτες** ανατέθηκε το στόλισμα της εμφάνισης και η περιποίηση όλων των μερών του σώματος ώστε να γίνεται κομψότερο και πιο θελκτικό στο βλέμμα, τους δόθηκε επί πλέον το προνόμιο να αρχίζουν πρώτες τις ευεργεσίες και από την άλλη να ανταμείβουν με τις κατάλληλες χάρες όσους κάνουν καλές πράξεις. **Η Ειλείθια** ανέλαβε τη φροντίδα των επιτόκων και την ανακούφιση όσων υποφέρουν στον τοκετό. Γι' αυτό και όσες γυναίκες κινδυνεύουν σ' αυτές τις καταστάσεις αυτή τη θεά επικαλούνται κυρίως. **Η Άρτεμη**, λένε, ανακάλυψε τη θεραπεία των νηπίων και τη διατροφή που είναι κατάλληλη για τα βρέφη, αιτία για την οποία ονομάζεται και Κουροτρόφος. Από τις λεγόμενες Ώρες δόθηκε στην καθεμιά, ανάλογα με τ' όνομα της, η τάξη και το στόλισμα της ζωής, προς μέγιστη ωφέλεια των ανθρώπων γιατί τίποτα δεν μπορεί να κάνει πιο ευτυχισμένη τη ζωή από την ευνομία, τη δίκη και την ειρήνη. **Στην Αθηνά** προσδίδουν την εξημέρωση της ελιάς και την παράδοση της καλλιέργειας της στους ανθρώπους, καθώς και την κατεργασία του καρπού της - διότι πριν τη γέννηση ετούτης της θεάς, τούτο το είδος δέντρου υπήρχε, βέβαια, μαζί με τα άλλα άγρια δέντρα, αλλά η φροντίδα και η πείρα που δείχνουν μέχρι σήμερα οι άνθρωποι στην καλλιέργεια του είναι έργο ετούτης της θεάς. Πέρα απ' αυτά της αποδίδουν την κατασκευή των ενδυμάτων και την ξυλουργική τέχνη, καθώς και την εισηγήση πολλών γνώσεων που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στις άλλες τέχνες" βρήκε, επίσης, την κατασκευή των αυλών και τη μουσική που παράγεται απ' αυτούς και, γενικά, πολλά έργα που απαιτούν τέχνη στην κατασκευή, γεγονός για το οποίο ονομάστηκε Εργάνη.

74. **Στις Μούσες**, δόθηκε από τον πατέρα τους, η ανακάλυψη των γραμμάτων και η σύνθεση των επών, η λεγόμενη ποιητική. Σ' εκείνους που λένε πως οι Σύροι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες και πως αυτοί οι Φοίνικες ήταν εκείνοι που έπλευσαν με τον Κάδμο στην Ευρώπη και πως γι' αυτό οι Έλληνες ονομάζουν τα γράμματα Φοινικικά, απαντούν πως οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες και πως το μόνο που έκαναν ήταν να αλλάξουν τη μορφή των γραμμάτων και, καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπων χρησιμοποίησε αυτό το είδος γραφής, γι' αυτό τους

δόθηκε η παραπάνω ονομασία. **Για τον Ήφαιστο** λένε πως εφεύρε κάθε σιδηρουργική εργασία καθώς και την επεξεργασία του χαλκού, του χρυσού, του αργύρου και όποιου άλλου επιδέχεται κατεργασία με φωτιά, πως βρήκε επίσης όλες τις άλλες χρήσεις της φωτιάς και τις παρέδωσε στους τεχνίτες και σ' όλους τους υπόλοιπους ανθρώπους· γι' αυτό και οι εργάτες που ειδικεύονται σ' ετούτες τις τέχνες προσεύχονται και θυσιάζουν περισσότερο σε τούτο τον θεό και αποκαλούν, τόσο αυτοί όσοι και οι υπόλοιποι άνθρωποι, τη φωτιά Ήφαιστο, απαθανατίζοντας μ' αυτό τον τρόπο την ανάμνηση και την τιμή της ευεργεσίας που προσφέρθηκε αρχικά στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων. **Ο Άρης**, αναφέρει ο μύθος, ήταν ο πρώτος που κατασκεύασε πανοπλία, εξόπλισε στρατιώτες και εισηγήθηκε την πολεμική τακτική στις μάχες, φονεύοντας ο ίδιος όσους δεν υπάκουγαν στους θεούς. **Τον Απόλλωνα** αναγορεύουν εφευρέτη της λύρας και της μουσικής της· εισήγαγε επίσης τη γνώση της ιατρικής που γίνεται μέσω της μαντικής τέχνης, που παλιά μ' αυτή θεραπεύονταν όσοι αρρώσταιναν καθώς βρήκε και το τόξο, δίδαξε στους ντόπιους τα περί την τοξοβολία, αιτία για την οποία οι Κρήτες επιδόθηκαν με ζέση στην τοξοβολία και το τόξο ονομάστηκε Κρητικό. Από τον Απόλλωνα και την Κορωνίδα γεννήθηκε ο Ασκληπιός, που αφού έμαθε πολλά χρήσιμα για την ιατρική από τον πατέρα του, ο ίδιος στη συνέχεια ανακάλυψε τη χειρουργική και την παρασκευή των φαρμάκων καθώς και τις δυνατότητες των ριζών, και γενικά προήγαγε σε τέτοιο βαθμό την ιατρική τέχνη ώστε τιμάται ως γενάρχης και ιδρυτής της.

75. Στον Ερμή αποδίδουν την κατά τους πολέμους αποστολή πρεσβειών για διαπραγματεύσεις περί της ειρήνης, για συνδιαλλαγή και ανακωχή καθώς και το σύμβολο ους το κηρύκειο, το οποίο συνηθίζουν να φορούν οι εντεταλμένοι γι' αυτές τις διαπραγματεύσεις και μ' αυτό να είναι ασφαλείς ανάμεσα στους εχθρούς γι' αυτό, άλλωστε, ονομάστηκε και Κοινός Ερμής, γιατί τα οφέλη είναι κοινά και για τους δυο εμπόλεμους που συμμετέχουν στις ειρηνικές διαπραγματεύσεις. Λένε, επίσης, πως πρώτος επινόησε τα μέτρα και τα σταθμά και τα κέρδη μέσω του εμπορίου, καθώς και τον τρόπο να σφετερίζεσαι τα αγαθά των άλλων χωρίς να γίνεσαι αντιληπτός. Παραδίδεται, ακόμη, πως είναι ο κήρυκας των θεών καθώς και άριστος αγγελιοφόρος, επειδή εκφράζει με σαφήνεια κάθε εντολή που του δόθηκε - γεγονός από το οποίο πήρε και το όνομα του, όχι επειδή ήταν ο εφευρέτης των ονομάτων και των λέξεων, όπως ισχυρίζονται μερικοί, αλλά επειδή ανέπτυξε περισσότερο από κάθε άλλο την τέχνη να μεταβιβάζει με αρτιότητα και σαφήνεια ένα άγγελμα. Λένε πως ήταν ο πρώτος που εισήγαγε την παλαιάτρα και επινόησε τη λύρα από καύκαλο χελώνας, μετά τον διαγωνισμό του Απόλλωνα με τον Μαρσύα, κατά τον οποίο λέγεται πως αφού νίκησε ο Απόλλωνας και τιμώρησε τον ηττημένο με τιμωρία πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι του άξιζε, μεταμελήθηκε και, σπάζοντας τις χορδές της λύρας, για κάμποσο καιρό δεν ήθελε ν' ασχοληθεί με τη μουσική". Για τον Διόνυσο, αναφέρει ο μύθος, πως ήταν ο εφευρέτης του αμπελιού και της καλλιέργειας του, καθώς και της οινοποίησης και της αποθήκευσης πολλών φθινοπωρινών φρούτων, παρέχοντας στους ανθρώπους τη δυνατότητα να τα χρησιμοποιούν ως τρόφιμα επί πολύν καιρό. Τούτος ο θεός, λένε, γεννήθηκε από τον Δία και την Περσεφόνη στην Κρήτη, και ο Ορφέας διέσωσε στις τελετές των μυστηρίων την παράδοση ότι ο Διόνυσος έγινε κομμάτια από τους Τιτάνες- συμβαίνει, όμως, να έχουν γίνει περισσότεροι Διόνυσοι, για τους οποίους γράψαμε αναλυτικά και με σαφήνεια στα οικεία κεφάλαια". Οι Κρήτες, τώρα, προσπαθούν να φέρουν αποδείξεις του ότι γεννήθηκε στο νησί τους ο θεός, λέγοντας πως σχημάτισε δυο νησιά κοντά στην Κρήτη, στους λεγόμενους Δίδυμους Κόλπους, τις οποίες ονόμασε Διονυσιάδες από τον ίδιο, πράγμα που δεν έκανε σε κανένα άλλο μέρος της οικουμένης.... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 5, 72 – 75 μτφ «Εκόσεις Κάκτος»)

Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΒΑΣΗ ΤΟΥ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ

Το ότι οι Ολύμπιοι Θεοί και οι Ολυμπιακοί αγώνες είναι δημιούργημα των Κρητών αποδεικνύεται και από τα εξής:

Α) Ο Ησίοδος αναφέρει ότι ο Δίας, ο ανώτατος άρχων των θεών του Ολύμπου, γεννήθηκε στο όρος Δίκτη της Κρήτης,

Β) Ο Ομηρικός Ύμνος «Εις Απόλλωνα» αναφέρει ότι η αδελφότητα και το μαντείο των Δελφών, το μεγαλύτερο της αρχαίας Ελλάδος, ιδρύθηκε από Κρήτες.

Γ) Ο Πλάτωνας («Νόμοι» και «Μίνως»), ο Αριστοτέλης («Πολιτικά» Β, 1271, 10), ο Πλούταρχος («Σόλων» και «Λυκούργος»), ο Διογένης Λαέρτιος («Επιμενίδης»), ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς («Ρωμαϊκή Αρχαιολογία»), ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός 205). κ.α., αναφέρουν ότι ο πρώτος αξιόλογος πολιτισμός που δημιουργήθηκε επί γης ήταν αυτός που δημιούργησε στην Κρήτη ο Μίνως, δηλαδή είναι ο πολιτισμός που σήμερα ονομάζουμε «Μινωικό». Στη συνέχεια την Κρητική Πολιτεία, τους θεσμούς που δημιούργησε ο Μίνως με τον αδελφό του Ραδάμανθυ και εκπολίτισε τους Κρητικούς, αντέγραψαν όλοι οι υπόλοιποι Έλληνες, καθώς και οι Ρωμαίοι. Πρώτα οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο και τη βοήθεια του Κρητικού νομοθέτη Θάλητα, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και τη βοήθεια του Κρητικού σοφού και χρησμολόγου Επιμενίδα και τέλος και οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι ευημέρησαν – εκπολιτίστηκαν. Ο λόγος και για τον οποίον Έλληνες, Ρωμαίοι κ.α. υμνούν το Μίνωα και το Ραδάμανθυ και συνάμα τους ανακήρυξαν ημίθεους, γιους του Θεού Δία και κριτές στον Άδη λόγω της μεγάλης δικαιοσύνης τους εν ζωή.

9. Ο ΔΙΑΣ, Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Α. Ο ΔΙΑΣ, Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΥΘΜΟΣ ΓΕΝΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ Κ(ΟΥ)ΡΗΤΕΣ > ΚΡΗΤΕΣ ΣΤΟ ΔΙΚΤΑΙΟ ΑΝΤΡΟ

Ο χορός, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς: Διονύσιο Αλικαρνασσεά («Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Λόγος 2ος LXIX, 5 και Λόγος 7,72), Πλάτων (Νόμοι Ζ 795 – 797), Στράβων (10.5 III 8 και 10 IV 16), Διόδωρο Σικελιώτη (5.65), Πολυδεύκης Ιούλιος (Pollux «Ονομαστικό Λεξικό»), Ευριπίδη («Βάκχαι» αντιστροφή β', στ. 120-134) κ.α., είναι ελληνικό επιτήδευμα και μάλιστα Κρητικό, το οποίο «είχαν βρει και διδάξει πρώτοι οι Κουρήτες», δηλαδή οι νεοσύλλεκτοι στρατιώτες που είχαν επιλεγεί ως φρουροί και φροντιστές του Δία στο Δικταίο άντρο της Κρήτης ως παιγνίδι με σκοπό, αφενός να κάνουν θόρυβο και έτσι να μην ακούει τα κλάματα του Δία ο παιδοκτόνος πατέρας του ο Κρόνος και αφετέρου για να παίζουν-ηρεμούν τον Δία.

Θέλοντας, λέει, οι Κουρήτες στο «Δικταίον όρος» της Κρήτης από τη μια να παίξουν ή να ηρεμήσουν το Δία ως θετοί γονείς και από την άλλη να σκεπάσουν με το ποδοβολητό τους και τις ιαχές τους τα κλάματά του από το αυτί του παιδοκτόνου πατέρα του, γύρναγαν γύρω από το μικρό Δία ένοπλοι και κτυπώντας με το ξίφος τους ο ένας την ασπίδα του άλλου, κάνοντας τάχα μου ότι διεξάγουν μάχη ή προπόνηση για μάχη και οι κινήσεις αυτές μετά έγιναν χορός.

«Οργισθείσα δε επί τούτοις Ρέα παραγίνεται μεν εις Κρήτην, σπηνίκα τον Δία εγκυμονούσα ετύγχανε, **γεννά δε εν τω άντρω της Δίκτης Δία και τούτον μεν δίδωσι τρέφεσθαι Κούρησί τε και ταις Μελισσέως παισί νύμφαις, Αδραστεία τε και Ίδη. αὐται μεν ουν τον παῖδα έτρεφον τω της Αμαλθείας γάλακτι, οι δε Κούρητες ένοπλοι εν τω άντρω το βρέφος φυλάσσοντες τοις δόρασι τας ασπίδας συνέκρουον, ίνα μη της του παιδός φωνής ο Κρόνος ακούση. Ρέα δε λίθον σπαργανώσασα δέδωκε Κρόνω καταπιείν ως τον γεγεννημένον παῖδα».**

(Απολλόδωρος Α, 1, 6 - 7).
«οι δε τέως μακάρεσσι Θεοίς Τιτήσιν άνασσον, όφρα Ζευς έτι κούρος, έτι φρεσί νήπια ειδώς, Δικταίο ναίεσκεν υπο σπέος, οι δε μιν ούτω γηγενέες...» (Απολλώνιος, Αργοναυτικά, Α, 507 – 511)

“Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipse addidit expedian, pro qua mercede canoros Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae Dictaeo caeli regem pavere sub antro».. (Publius Vergilius Maro, Georgica IV, 149 – 152)

«Μυθεύουσιν εν Κρήτη γενέσθαι την Διός τέκνωσιν επί της Δίκτης, εν η και απόρρητος γίνεται θυσία» (Αγαθοκλής)

«κτύπω τε όπλων και κινήσει μελών ενρύθμω καθάπερ ο μύθος έχει» (Διονύσιος Αλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Λογος 7,72)

Ακολουθως ο χορός διαδόθηκε από την Κρήτη σε όλο τον κόσμο, αρχικά στους Σπαρτιάτες, μετά στους Ρωμαίους κ.α. Και το ότι ο χορός είναι ελληνικό επιτήδευμα και δη Κρητικό ή ότι οι Κ(ου)ρήτες > Κρήτες είναι οι αυτοί που βρήκαν και δίδαξαν πρώτοι το χορό είναι κάτι που προκύπτει, λένε οι αρχαίοι συγγραφείς (Αθήναιος κ.α.), και από το ότι:

Α) Αρχαιότερη γραπτή μαρτυρία για το χορό είναι αυτός στη Ραψωδία Σ (590 – 605) της Ιλιάδας του Ομήρου, όπου γίνεται περιγραφή ενός χορού που είχε διδάξει ο Δαίδαλος στην Αριάδνη, την κόρη του Μίνωα, όπως θα δούμε πιο κάτω.

Β) Οι ελληνικές λέξεις: χορός, χορογραφία, χορογράφος, χορωδία, όρχηση, ορχήστρα, μουσική, λύρα, αυλός κλπ είναι διεθνείς, παγκόσμιες, πρβ π.χ. αγγλικά: chorus/dance, choreography, chorographer, choral group, choir, orchitic, orchestra, music = γαλλικά: chouer, chorale, chorégraphie, orchisi, orchestre, choeur, musique = γερμανικά: chor, choreografie, choreograf, chorédrame, chorist, orchester/musikkapelle, music κ.α.

Σημειώνεται ότι:

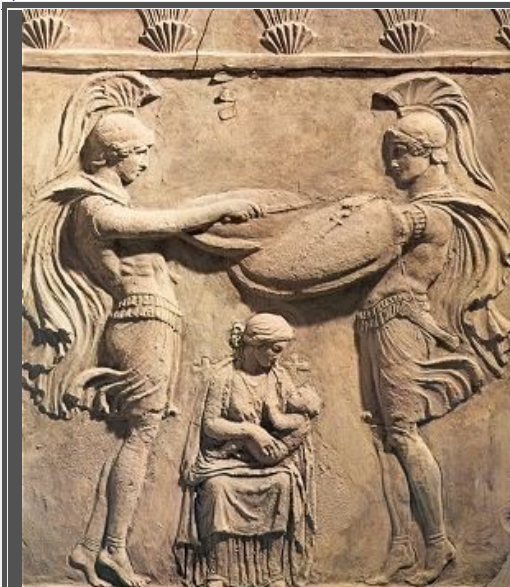
Α) Ο Λουκιανός στο «Περί Ορχήσεως» δεν αναφέρει ότι η θεά Ρέα δίδαξε στους Κουρήτες το χορό, όπως ισχυρίζονται πολλοί, αλλά ότι η Θεά Ρέα θέληθηκε από την τέχνη της ορχήσεως και έβαλε του Κουρήτες και τους Κορύβαντες να χορεύουν στις τελετές της, αλλά και τότε που γεννήσε το Δία στην Κρήτη, οπότε ο Δίας ωφελήθηκε πάρα πολύ απ' αυτό, γιατί ο χορός των Κουρητών στην Κρήτη κάλυπτε το κλάμα του Δία, όταν γεννήθηκε και έτσι δεν τον βρήκε να τον φονεύσει ο παιδοκτόνος πατέρας του, πρβ: «Αναφέρεται ότι πρώτη η Ρέα εθέλχθη υπό της τέχνης ταύτης (της ορχήσεως) και εις μεν την Φρυγίαν έβαλε τους Κορύβαντας να χορεύσουν, εις δε την Κρήτην τους Κουρήτας, και δεν ωφελήθη ολίγον εκ της τέχνης αυτών, αφού δια του χορού των της έσωσαν τον Δία, ώστε και δικαίως ο Ζευς να ομολογή ότι οφείλει εις αυτούς σώστρα, διότι χάρις εις την όρχησίν των εσώθη από τους οδόντας του πατρός του. Εχόρευον δε ένοπλοι και εν τω μεταξύ εκρότουν τα ξίφη επί των ασπίδων και ανεπήδων κατά τρόπον ενθουσιώδη και πολεμικόν. Έπειτα οι επιφανέστεροι των Κρητών επιμελώς ασκηθέντες έγιναν άριστοι χορευταί, όχι μόνον οι απλοί πολίται αλλά και οι ανήκοντες εις ηγεμονικάς οικογενείας και πρωτεύοντες. Ο Όμηρος όχι δια να ψέξη, αλλά δια, να επαινέση τον Μηρίονην, τον ωνόμασεν ορχηστήν, και τόσον ήτο γνωστός και διεκρίνετο ούτος δια την χορευτικήν του τέχνην, ώστε όχι μόνον οι Έλληνες εγνώριζον τούτο, αλλά και αυτοί οι Τρώες, καίτοι εχθροί· και υποθέτω ότι το εμάντευον βλέποντες την ευκινήσιαν και ευρυθμίαν με την οποίαν επολέμει και την οποίαν είχεν εκ της ορχήσεως (Λουκιανός «Περί Ορχήσεως» 8. Μεταφραση Ι. Κονδυλάκη)

Β) Το ότι ο Δίας , ο ρυθμός και ο χορός γεννήθηκαν στην Κρήτη το αναφέρουν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς, πρβ:

«Ο Βελών (Pierre Belon , γάλλος φυσιοδίφης, που επισκέφθηκε την Κρήτη το 1548), περιηγήθεις την Κρήτη εν έτει 1550, είδε τους Σφακιώτας φέροντας έτι τόξα, φαρέτρας και βέλη. Νυν φέρουσι ταύτα μόνον εν εορταίς, ότε ένοπλοι και περιβεβλημένοι την παλαιάν ενδυμασίαν των χορεύουσι την Πυρρίχη, ως περιγράφουσι οι παλαιοί τον πολεμικόν χορόν. Τον χορόν τούτον χορεύουσι μέχρι σήμερα ένοπλοι πανταχού της Κρήτης, καλούντες αυτόν πηδηκτόν ή σούσαν, εν Ηρακλείω δε Μαλεβυζιώτικον, διότι εν Μαλεβυζίω ιδίως εν των ανατολικών επαρχιών χορεύουσιν αυτόν κανονικώτατα. Ανάγεται δε η αρχή του εις τους μυθικούς χρόνους. Κατά την μυθολογίαν ότε **η Ρέα έπικτεν εντός σπηλαίου επι της Δίκτης τον Δία οι Κουρήτες εχόρευον** περί το σπήλαιον κρούοντες τα όπλα των , ίνα δια θορύβου τούτου αποκρύψωσι τας κραυγάς της τεκτούσης, και κατόπιν τους κλαυθμυρισμούς του βρέφους από του Κρόνου όστις είχε την συνήθειαν να κατατρώγη τα τέκνα του, και ούτως εσώθη ο Ζευς. (Ιωσήφ Χατζιδάκης «Περιήγησις εις Κρήτην», Ερμούπολις 1881. Ο Ιωσήφ Χατζηδάκης ήταν ο πρώτος Έφορος Αρχαιοτήτων της Κρητικής Πολιτείας (1698-1912).

«Είδη δε ορχημάτων, εμμέλεια, τραγική, κόρδακες, κωμικοί, σικιννίς, σατυρική. Ενόπλιοι ορχήσεις, πυρρίχη τε, και τελεσίαις, έπώνυμοι δύο Κρητών ορχηστών, Πυρρίχου τε και Τελεσίου. εκαλείτο δε τι και ξιφισμός, και ποδισμός, και διαρρικνουσθαι, όπερ ην το την οσφυν φορτικώς περιάγειν. Ην δε και κώμος ειδος ορχήσεως. Και τετράκωμος, Ηρακλέους ιερά, και πολεμική. Ην δε και κωμαστική, μάχην και πληγάς έχουσα.....(Πολυδεύκης «Ονομαστικό Λεξικό»)

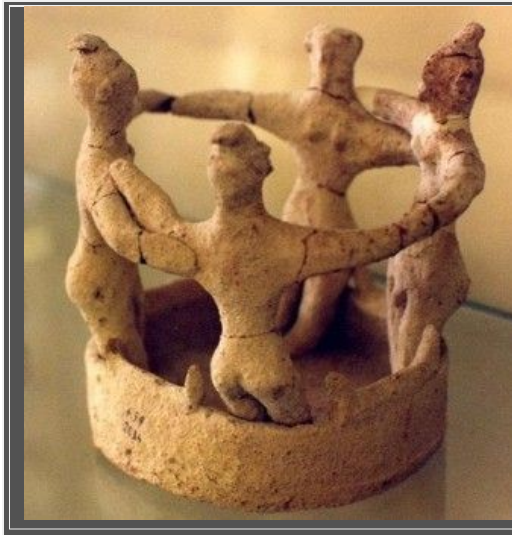
<< Και είσιν **οι Σάλιοι κατά γουν την εμήν γνώμην Ελληνικώ μεθερμηνευθέντες ονόματι Κουρήτες, ύφ' ημών μεν επί της ηλικίας ούτως ωνομασμένοι παρά τους κούρους**, υπό δε Ρωμαίων επί της συντόνου κινήσεως. Το γάρ εξάλλεσθαι τε και πηδάν σαλίρε ύπ' αυτών λέγεται. από δε της αυτής αιτίας και τους άλλους άπαντας ορχηστάς, επει καν τούτοις πολύ το άλμα και σκίρτημα ένεστι, παράγοντες από των σαλίων τούνομα σαλτάτωρας καλούσιν. «Κινούνται (οι Ρωμαίοι χορευτές) γαρ προς αυλόν εν ρυθμώ τας ενοπλίους κινήσεις τοτέ μεν ομού, τότε δε παραλλάξ και πατρίους τινάς ύμνους άδουσιν άμα ταις χορείαις. χορείαν δε και κίνησιν ενόπλιον και τον εν ταις ασπίσιν άποτελούμενον υπό των εγχειριδίων ψόφον, ει τι δει τοις αρχαίοις τεκμηριούσθαι λόγοις, **Κουρήτες ήσαν οι πρώτοι καταστησάμενοι**. Τον δε περί αυτών μύθον ουέν δέομαι προς είδóτας όλίγου δειν πάντας γράφειν» (Διονύσιος Αλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Livre/Λόγος 2 LXX, 3-5).

6 - 7).

Ρωμαϊκό ανάγλυφο (Γλυπτοθήκη Ny Carlsberg) με τους Κουρήτες να κρούουν τις ασπίδες με τα ξίφη τους και τη Ρέα να ναβουρίζει το Δία στο Δικταίο άντρο.

«Οργισθείσα δε επί τούτοις Ρέα παραγίνεται μεν εις Κρήτη, σπηνίκα τον Δία εγκυμονούσα ετύγχανε, γεννά δε εν τω άντρω της Δίκτης Δία και τούτον μεν δίδωσι τρέφεσθαι Κούρησί τε και ταις Μελισσέως παισί νύμφαις, Αδραστεία τε και Ίδη.αύται μεν ουν τον παιδα έτρεφον τω της Αμαλθείας γάλακτι, οι δε Κούρητες ένοπλοι εν τω άντρω το βρέφος φυλάσσοντες τοις δόρασι τας ασπίδας συνέκρουον, ίνα μη της του παιδός φωνής ο Κρόνος ακούση.Ρέα δε λίθον σπαργανώσασα δέδωκε Κρόνω καταπιείν ως τον γεγεννημένον παιδα». (Απολλόδωρος Α, 1,

Πήλινο σύμπλεγμα του 1700-1580. π.Χ. που αποδίδει κυκλικό επιλήνιο (σε πατητήρι) χορό τεσσάρων ανδρών, που κρατιούνται από τους ώμους, όπως ακριβώς συμβαίνει και σήμερα στους Κρητικούς χορούς Πεντοζάλη και Σιγανό. Βρέθηκε σε θολωτό τάφο στο Καμηλάρι Αγίας Τριάδας Κρήτης (Μουσείο Ηρακλείου).

Ο επιλήνιος χορός ήταν Διονυσιακός, του θεού Διόνυσου. Οι Διονυσιακοί χοροί ήταν έκφραση μιμητική, όμως καλλιτεχνική των κινήσεων που γίνονται κατά τον τρύγο, πάτημα σταφυλιών και κρασοποσία.

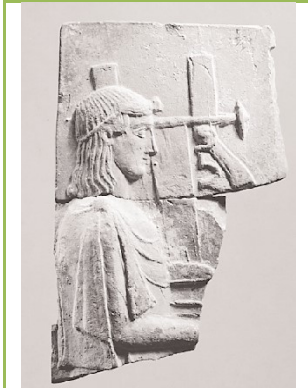
«Ελληνικὸν δ' ἄρα καὶ τοῦτ' ἦν ἐν τοῖς πάνυ παλαιὸν ἐπιτήδευμα, ἐνόπλιος ὄρχησις ἢ καλουμένη πυρρίχη, εἰτ' Ἀθηναίᾳ πρώτης ἐπὶ Τιτάνων ἀφανισμῷ χορεύειν καὶ ὀρχεῖσθαι συν τοῖς ὅπλοις ταπινίκια ὑπὸ χαράς ἀρξαμένης, **εἴτε παλαιότερον ἐπὶ Κουρήτων αὐτὴν καταστησάμενων, ὅτε τὸν Δία τιθηνούμενοι θέλγειν ἐβούλοντο κτύπῳ τε ὅπλων καὶ κινήσει μελῶν ἐνρhythμῳ καθάπερ ὁ μῦθος ἔχει.** Δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτου τὴν ἀρχαιότητα ὡς ἐπιχωρίου τοῖς Ἑλλήσιν Ὅμηρος πολλαχὲρ καὶ ἄλλη, μάλιστα δ' ἐν ἀσπίδος κατασκευῇ, ἣν Ἀχιλλεὺς δωρήσασθαι φησὶν Ἥφαιστον. Ὑποθέμενος γάρ ἐν αὐτῇ δύο πόλεις τὴν μὲν εἰρήνην κοσμουμένην, τὴν δὲ πολέμῳ κακοπαθοῦσαν, ἐν ἣ τὴν ἀμείνω καθίστησι τύχην εὐρῆαν καὶ γάμους καὶ θαλίας ὥσπερ εἰκος καὶ ταῦτα λέγει· Κούροι δ' ὀρχηστήρες ἐδίδουν· ἐν δ' ἄρα τοῖσιν Ἀυλοὶ φόρμιγγές τε βοήν ἔχον· αἱ δὲ γυναῖκες ἱστάμεναι θαύμαζον ἐπὶ προθύροισιν ἐκάστη. Καὶ αὖθις ἕτερον ἐν αὐτῇ λέγων διακεκοσμήσθαι Κρητικὸν ἠθέων τε καὶ παρθένων χορὸν ὧδε εἴρηκεν· Ἐν δὲ χορὸν ποίκιλλε περικλυτὸς ἀμφιγυῖς, Τῷ ἔκλον οἶόν ποτ' ἐνὶ Κνωσσῷ εὐρεῖ· Δαίδαλος ἤσκησεν καλλιπλοκάμῳ Ἀριάδνῃ... (Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία» Λογος 7,72)

«Λαβεῖν δὲ αὐτὸν τὴν τοῦτων μίμησιν ἀποφαίνουσιν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων ζηλωτῶν γενόμενον τῆς τε Μίνω του Κρητὸς καὶ τῆς Λυκούργου του Λακεδαιμονίου σοφίας· ὡς ὁ μὲν οἰκιστὴς ἐφ' ἑαυτὸν γενέσθαι τοῦ Διὸς καὶ φοιτῶν εἰς τὸ Δικταῖον ὄρος, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογούσιν οἱ Κρήτες ὑπὸ τῶν Κουρήτων νεογνὸν ὄντα, κατέβαιναν εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ συντιθεῖς ἐκόμιζεν, οὓς ἀπέφαινε παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνειν· ὁ δὲ Λυκούργος εἰς Δελφοὺς ἀφικνούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐφ' ἡδὴ διδάσκεισθαι τὴν νομοθεσίαν Παρέξωσται δ' ἕκαστος αὐτῶν ξίφος καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα λόγχην ἢ ῥάβδον ἢ τι τοιοῦθ' ἕτερον κρατεῖ, τῇ δ' εὐωνύμῳ κατέχει πέλεκυν Ἑρκαίαν· ἢ δ' ἐστὶ ῥομβοειδὲς θυρεὼς στενωτέρας ἔχοντι τὰς λαγόνας ἐμπερὴς, οἷας λέγονται φέρειν οἱ τὰ Κουρήτων παρ' Ἑλλήσιν ἐπιτελοῦντες ἱερά. Καὶ εἰσὶν οἱ Σάλιοι κατὰ γούνην τὴν ἐμὴν γνώμην Ἑλληνικῶς μεθερμηνευθέντες ὀνόματι Κουρήτες, ὅφ' ἡμῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἡλικίας οὕτως ὠνομασμένοι παρὰ τοὺς κούρους, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς συντόνου κινήσεως. Το γὰρ ἐξάλλεσθαι τε καὶ πηδᾶν σάλιρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαντας ὀρχηστάς, ἐπεὶ καὶ τούτοις πολὺ τὸ ἄλμα καὶ σκίρτημα ἐνεστί, παράγοντες ἀπὸ τῶν σαλίων τὸν ὄνομα σαλτάτωρας καλοῦσιν. Κινούνται (οἱ Ῥωμαῖοι χορευταί) γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ρυθμῷ τὰς ἐνοπλίας κινήσεις τότε μὲν οἰοῦντο, τότε δὲ παραλλὰς καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ἀδουσιν ἅμα τὰς χορείαις. χορεῖαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ψόφον, εἰ τι δει τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριούσθαι λόγοις, Κουρήτες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. Τὸν δὲ περὶ αὐτῶν μῦθον οὐδὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὀλίγου δεῖν πάντας γράφειν» (Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκὴ Ἀρχαιολογία» Livre/Λόγος 2 LXI, 2 - LXX, 3-5).

(ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΒΛΕΠΕ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ : «Ο ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ, ΤΑ ΕΙΔΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ» Α. Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ)

Β. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΕΠΙΣΗΣ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΚΡΗΤΕΣ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (3, 59) καταγράφοντας το τι λένε οι μύθοι των Φρυγών και των Ατλάντιων, σχετικά με τους Θεούς και τα έργα τους, και βλέποντας ότι πολλά από αυτά που λένε οι μύθοι αυτοί δεν είναι πραγματικότητα, όπως π.χ. ότι «ο Ερμής βρήκε την κιθάρα, όμως ο Απόλλωνας ήταν αυτός που έπαιξε σωστά» κ.α., συμπληρώνει-διευκρινίζει ότι οι Κρήτες δε συμφωνούν με όσα λένε οι μύθοι των Φρυγών και των Ατλάντιων (βλέπε Διόδωρος 3.61,3) και η αλήθεια γι αυτούς είναι αυτή που θα αναφέρει εκεί που θα γράψει σχετικά με αυτούς. Και αυτό το κάνει στο πέμπτο του βιβλίο και εκεί (βλέπε Διόδωρος Σικελιώτης 5, 64- 77) αναφέρει ότι οι Κρήτες λένε και φέρνοντας γι αυτό επιχειρήματα πως:

Πήλινο ανάγλυφο 5ου αι. π.Χ. με τον Απόλλωνα κιθαρωδό (Μουσείο Χανίων)

1) Οι περισσότεροι από τους θεούς: Δίας, Απόλλων, Ερμής, Αθηνά κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά άλλα μέρη κάνοντας αγαθοεργίες μετά τη μετάσταση τους από τους ανθρώπους, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου (δηλ. ανακηρύχτηκαν μετά θάνατο θεοί, κάτι ως ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα). Έτσι από τους τόπους και τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος που πήγαιναν ο Απόλλωνας π.χ. ονομάστηκε Λύκιος, Πύθιος και η Άρτεμη Εφεσία, Περσία.... παρόλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη(βλέπε Διόδωρος 5.77,3-8), πρβ: «των γαρ θεών φασι τους πλείστους εν της Κρήτης ορμηθεντας επιέναι πολλά μέρη της οικουμένης, ευεργετούντας Το μεν (Απόλλωνα) Δηλιον και Λυκιον και Πύθιον ονομαζεσθαι, την δ' (Άρτεμη) Εφεσίαν

και Κρησίαν, ετι δε Ταυροπόλον και Περσίαν, αμφοτέρων εν Κρήτη γεγεννημένων...» (Διόδωρος 5.77).

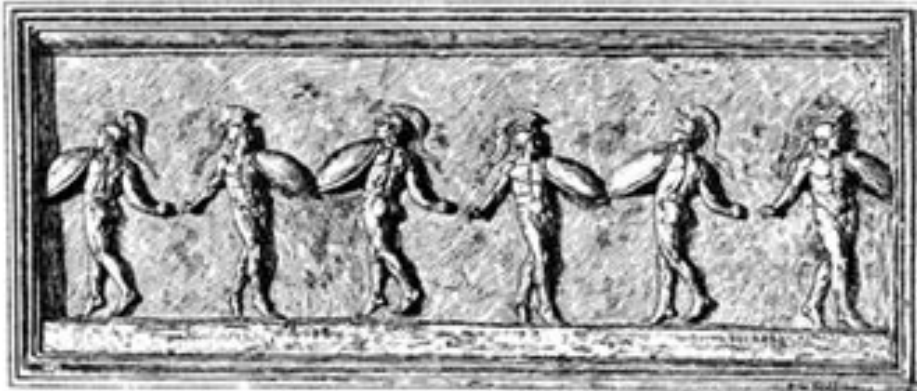
2) Η Ρέα γέννησε το Δία στην Κρήτη και στη συνέχεια τον άφησε εκεί για να τον αναθρέψουν οι Κουρήτες και γι αυτό, όταν αυτός ανδρώθηκε, έκτισε μια πόλη στο όρος Δίκτη, όπου ακριβώς ο μύθος λέει ότι γεννήθηκε: «ανδρωθέντα δ' αυτόν (ο Δίας) φασί πρώτον πόλιν κτίσαι περί την Δίκτα, όπου και τη γένεσιν αυτού μυθολογούσι» (Διόδωρος 5.72) και αφετέρου ότι παιδιά του Δία από τις διάφορες θεές ήταν η Αθηνά, οι Μούσες, ο Απόλλωνας, ο Ερμής κ.α. και στο καθένα από αυτά ο Δίας τους μετέδωσε τη γνώση των πραγμάτων που ο ίδιος είχε ανακαλύψει και τελειοποιήσει και τους απένειμε την τιμή της ανακάλυψης.

3) Ο Απόλλωνα βρήκε την κιθάρα και τη μουσική της και καθώς βρήκε και το τόξο, δίδαξε στους ντόπιους τα περί την τοξοβολία, αιτία για την οποία οι Κρήτες επιδόθηκαν με ζέση στην τοξοβολία και το τόξο ονομάστηκε Κρητικό και στον Ερμή αποδίδεται ότι είναι ο πρώτος που επινόησε τη λύρα από καύκαλο χελώνας, κάτι που έκανε μετά από το μουσικό διαγωνισμό του Απόλλωνα με το Μαρσύα και αυτό, επειδή ο Απόλλωνας είχε σπάσει την κιθάρα του: «Τον Απόλλωνα (οι Κρήτες) δε της κιθάρας ευρετήν αναγορεύουσι και της κατ αυτήν μουσικής.....ευρετήν δε και του τόξου γεγόμενον διδασκai τους εγχωρίους Τω δ' Ερμή προσαιππουσι (οι Κρήτες) τα εν τοις πολέμοις εισηγητήν δε αυτόν και παλαίστρας γενέσθαι, και την εκ της χελώνης λύραν επινοήσαι μετά την Απόλλωνος προς

Μαρσύαν σύγκρισιν, καθ' ην λέγεται τον Απόλλωνα νικήσαντα και τιμωρίαν υπέρ την αξίαν λαβοντα παρα του λειφθεντος μεταμεληθηναι και τας εκ της κιθάρας χορδας εκρήξαντο μεχρι τινός χρόνου της εν αυτή μουσικής αποστήναι... ..» (Διόδωρος 5.74-77).

4) Η Αθηνά βρήκε την κατασκευήν των ενδυμάτων, την ξυλουργική, την κατασκευή των αυλών και τη μουσική που παράγεται από αυτούς και, γενικά, πολλά έργα που απαιτούν τέχνη στην κατασκευή, γεγονός για το οποίο ονομάστηκε Εργάνη: «Αθηνά δε ευρειν δε και την των αυλών κατασκευήν και δια τούτων συντελούμενη μουσικήν (Διόδωρος 5.72,4).

5) Στις Μούσες δόθηκε από τον πατέρα τους το Δία, η ανακάλυψη των γραμμάτων και η σύνθεση των επών, η λεγόμενη ποιητική και σ' αυτούς που λένε πως οι Σύριοι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες δεν είναι αλήθεια και το μόνο που έκαναν οι Φοίνικες ήταν να αλλάξουν το σχήμα των γραμμάτων: «ταις δε Μούσας....την των γραμμάτων εύρεσιν και την των επών συνθεσιν την προσαγορευόμενην ποιητική.... Μετφ: <<Στις Μούσες, δόθηκε από τον πατέρα τους, η ανακάλυψη των γραμμάτων και η σύνθεση των επών, η λεγόμενη ποιητική. Σ' εκείνους που λένε πως οι Σύριοι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες και πως αυτοί οι Φοίνικες ήταν εκείνοι που έπλευσαν με τον Κάδμο στην Ευρώπη και πως γι' αυτό οι Έλληνες ονομάζουν τα γράμματα Φοινικικά, απαντούν πως οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες και πως το μόνο που έκαναν ήταν να αλλάξουν τη μορφή των γραμμάτων και, καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπων χρησιμοποίησε αυτό το είδος γραφής, γι' αυτό τους δόθηκε η παραπάνω ονομασία.>> (Διόδωρος, Σικελιώτης, βίβλος 5, 74).

Ο χορός των Κορυβάντων προς τιμή της Ρέας ή άλλως Κυβέλης από το A Dictionary of Greek and Roman Antiquities του William Smith (A military dance, supposed to be the Corybantum. From a Greek bas-relief in the Vatican Museum).

Σημειώνεται ότι:

1) Και το ότι η κιθάρα, η λύρα, ο αυλός και η μουσική είναι ελληνικής επινοήσης προκύπτει και από το ότι τα ονόματά τους σε όλες τις γλώσσες είναι ελληνικές λέξεις, πρβ π.χ. στην αγγλική: music, lyre, guitar, aylos , diavle ...

2) Και το ότι τα ως άνω είναι η πραγματικότητα, δηλαδή ότι οι Κρήτες ήσαν αυτοί που βρήκαν τα πρώτα μουσικά έγχορδα όργανα , την κιθάρα και τη λύρα, καθώς και τον αυλό και τη μουσική του, προκύπτει και από τα εξής:

Α) Ο ομηρικός Ύμνος « Εἰς (πύθιο) Απόλλωνα» (στ. 130), ο Ησίοδος (Θεογονία 90), Λουκιανός (Διάλογος Απόλλωνα και Ἡφαιστου) κ.α. αναφέρουν ὅτι τα πρῶτα ἐγγχορδα ὄργανα του ἀνθρώπου ἦταν ἡ κιθάρα καὶ τὰ καμπύλα τόξα, τὰ ὁποῖα βρῆκε ὁ Απόλλωνας (καὶ ὄχι ὁ Ερμῆς) καὶ γι αὐτὸ ὁ Ἀπόλλωνας (καὶ ὄχι ὁ Ερμῆς) ἀποκαλεῖται: «πατέρας τῶν κιθαριστῶν τῆς γῆς», «θεὸς τῆς Μουσικῆς», «ἐκῆβολος» κ.α., πρβ: «Αὐτίκα δ' ἀθανάτησι μετηύδα Φοῖβος Ἀπόλλων εἰη μοι κίθαρις τε φίλη καὶ καμπύλα τόξα, χρήσω δ' ἀνθρώποισι Διὸς νημερτέα βουλήν» (Ομηρικός ὕμνος «Εἰς Ἀπόλλωνα» στ. 130) «Ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ ἐκῆβόλου Ἀπόλλωνος ἄνδρες αἰοδοὶ ἕασιν ἐπὶ χθόνα καὶ κιθαρισταί».(Ησιόδου Θεογονία, 90).

Β) Ἄλλο μουσικὸ ὄργανο εἶναι ἡ λύρα (ἢ ἄλλως χέλυσ) καὶ ἄλλο ἡ κιθάρα, ὅπως θὰ δοῦμε πιο κάτω, καὶ συνεπῶς τὸ λογικὸ εἶναι ὅτι ἄλλος βρῆκε τὸ ἓνα ὄργανο καὶ ἄλλος τὸ ἄλλο. Ὁ Ερμῆς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀπόλλωνα, σύμφωνα με τὸν Ομηρικό Ὑμνο στὸν Ερμῆ (στ. 24-25, 47-51) καὶ τοὺς Ἀπολλόδωρο (Γ, 10, 2 σσ. 139-140), Διόδωρο Σικελιώτη (5, 74, 5 καὶ 5, 75,3), Λουκιανὸ (Διάλογος Ἀπόλλωνα - Ἡφαιστου) κ.α., εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εφεύρε τὴ Λύρα καὶ τὸ πλήκτρο (πένα) μετὰ τὸ διαγωνισμὸ τοῦ Ἀπόλλωνα με τὸ Μαρσύα στὴ μουσικὴ τέχνη, ὅπου ὁ Ἀπόλλωνας διαγωνίστηκε με Κιθάρα καὶ ὁ Μαρσύας με Αὐλὸ καὶ κατὰ τὸν ὁποῖο λέγεται πως, ἀφοῦ νίκησε ὁ Ἀπόλλωνας καὶ τιμώρησε τὸν ἠττημένο με τιμωρία πολὺ μεγαλύτερη ἀπ' ὅτι τοῦ ἀξίζε, μεταμελήθηκε, καὶ σπάζοντας τὶς χορδές τῆς Κιθάρας (τὰ ἐκ τῆς Κιθάρας χορδὰς ἐκρήξαντο») γιὰ κάμποσο καιρὸ δὲν ἤθελε νὰ ἀσχοληθεῖ με τὴ μουσικὴ». Προ αὐτοῦ ὁ Ερμῆς εφεύρε τὴ Λύρα, τὴν ὁποία ἔδωσε στὴ συνέχεια ὡς δῶρο στὸν Ἀπόλλωνα.

3) Ὁ Στράβωνας ἀναφέρει ὅτι «Ὅλη ἡ μουσικὴ ἔχει θεωρηθεῖ ὅτι κατὰγεται ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ τὴν Ἀσία, ἀπὸ τῆς μελωδίας, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὰ ὄργανα» (Στράβων Ι, C 471, 17) καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Κρήτη, ὅπως λέει ὁ Διόδωρος (βλέπε Διόδωρος 5.74-77 καὶ 5.72,4), ἐπειδὴ γιὰ τὸ Στράβωνα οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Κρήτης καὶ τῆς Φρυγίας, οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, ἦταν ἀποικοὶ ἀπὸ τὴν Θράκη (βλέπε Στράβων Ι, C 472, 19), ὁ λόγος ἄλλωστε ποὺ ἄλλοι θεωροῦν τοὺς Κουρήτες Φρύγες καὶ ἄλλοι κρητικούς, ἄλλοι θεωροῦν τὸν Ἀπόλλωνα Θράκα καὶ ἄλλοι Κρητικὸ κ.α. Ὁ Στράβωνας θεωρεῖ τοὺς Θράκες ὡς πρῶτους ποὺ ἀσχολήθηκαν με τὴ μουσικὴ, ἐπειδὴ βρίσκει ὅτι οἱ μούσες καὶ ὁ Ἀπόλλωνας λατρευτήκαν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου, τὴν Πιερίαν κλπ, περιοχὴ τὴν ὁποία κατεῖχαν ἀρχικὰ οἱ Θράκες καὶ ὄχι οἱ Μακεδόνες ποὺ τὴν κατέχουν τῶρα. πρβ: «Αὐτὰ μοιάζουν Φρυγικά. Δὲν εἶναι ἀπίθανο, ἀφοῦ οἱ Φρύγες εἶναι ἀποικοὶ ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ ἔτσι τὰ ἱερὰ τοὺς μεταφέρθηκαν ἀπὸ ἐκεῖ. Ταυτίζονται ἐπίσης τὸν Διόνυσο με τὸν ἠδωνὸ Λυκούργο. Στηρίζονται στὴν ὁμοιότητα τῶν τελετῶν τοὺς. Ὅλη ἡ μουσικὴ ἔχει θεωρηθεῖ ὅτι κατὰγεται ἀπὸ τῆς Θράκης καὶ τὴν Ἀσία, ἀπὸ τῆς μελωδίας, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τὰ ὄργανα. Φαίνεται καὶ ἀπὸ τοὺς τόπους ὅπου λατρεύονται οἱ Μούσες. Πιερίαν, Ὀλυμπον, Πιμπλα καὶ Λεῖβηθρο στὰ ἀρχαία χρόνια ἦταν θρακικὰ μέρη καὶ ὄρη, ἐνῶ σήμερα τὰ κατοικοῦν Μακεδόνες. Τὸν Ἐλικῶνα ἀφιέρωσαν στὶς Μούσες Θράκες κάτοικοι τῆς Βοιωτίας, ποὺ ἔκαναν καὶ τὴ σπηλιά ἱερὸ τῶν Λειβηθριάδων Νυμφῶν. Οἱ ἰδρυτές τῆς ἀρχαίας μουσικῆς ἀναφέρονται ὡς θράκες: Ὀρφείας, Μουσαῖος καὶ Θάμυρις. Ἀκόμη καὶ ὁ Εὐμόλπος πήρε ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ὄνομά του. Κι ὅσοι ἀποδίδουν στὸ Διόνυσο ὅλη τὴν Ἀσία ἕως τὴν Ἰνδία, ἀπὸ ἐκεῖ παίρνουν τὴν περισσότερη μουσικὴ. Καὶ ὁ ἓνας μιλά γιὰ παίξιμο Ἀσιατικῆς Κιθάρας, ἐνῶ ὁ ἄλλος μιλά γιὰ φλογέρες Βερεκυντίες καὶ Φρύγιες. Μερικὰ ὄργανα ἐξ ἄλλου ἔχουν βαρβαρικά ὀνόματα, καθὼς νάβλες, σαμβύκη, βάρβιτος, μαγάδης καὶ τέτοια πολλὰ..... » (Στράβων Ι, C 471 16-17)

(ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΑ ΒΛΕΠΕ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «Ο ΕΥΦΕΥΡΕΤΗΣ , ΤΑ ΕΙΔΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ» Α. Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΑΝΑΛΗΘΕΙΕΣ ΠΟΥ ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ

ΔΩΡΙΕΙΣ, ΜΙΝΩΑ - ΜΙΝΩΙΤΕΣ κ.α.

Μερικοί, μεταξύ των οποίων και το σχολικό βιβλίο της Α΄ τάξης Γυμνασίου «Ιστορία αρχαίων χρόνων ως το 300 π.Χ.» (Λ. ΤΣΑΚΤΣΙΡΑ, Μ. ΤΙΒΕΡΙΟΥ), ισχυρίζονται τα εξής, που, όπως θα δούμε πιο κάτω, είναι κακοήθειες ανθελληνικών κέντρων:

1) Ο Μίνωας και οι Μινώιτες (ή άλλως Ετεοκρήτες) δεν ήσαν Έλληνες.

2) Η Κρήτη και ο μινωικός πολιτισμός καταστράφηκαν από την έκρηξη του ηφαίστειου της Θήρας και προ αυτού ήρθαν και την κατέλαβαν οι Δωριείς

3) Ο Μυκηναϊκός είναι ο πρώτος ελληνικός πολιτισμός, ενώ ο Μινωικός δεν ήταν ελληνικός.

4) Η Γραμμική Γραφή Β΄ δεν είναι Ελληνική

6) Οι Κάρες δημιούργησαν τον Κυκλαδικό Πολιτισμό, που ήταν αρχαιότερος του Μινωικού.

7) Όταν οι Δωριείς, που είχαν αφετηρία τους τα Ουράλια όρη, ήρθαν στην Ελλάδα κατάσφαξαν τους παλιότερους κατοίκους της και στη συνέχεια δημιούργησαν τον κλασσικό ελληνικό πολιτισμό, πρβ:

«Τα πρώτα ελληνικά φύλα υπολογίζεται ότι έφτασαν στον ελληνικό χώρο γύρω στις αρχές της 2ης χιλιετίας π.Χ. Η πρώτη γραφή της ελληνικής γλώσσας είναι η γνωστή με την ονομασία Γραμμική Β΄..... Τα ελληνικά φύλα που έφτασαν στην Ελλάδα ήταν τμήμα της ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας στην οποία ανήκαν και τα ιταλικά, οι Κέλτες, οι Γερμανοί, οι Μήδοι και οι Πέρσες, οι Ινδοί Και ενώ η Κρήτη είχε φθάσει στο κορύφωμά της δύναμής της, δέχεται γύρω στα 1450 π.Χ. ένα πολύ καταστροφικό πλήγμα. Πιθανότατα οφείλεται στην τρομακτική έκρηξη του ηφαίστειου της Θήρας.... Η έκρηξη πρέπει να προκάλεσε τεράστια παλιρροϊκά κύματα, που έφτασαν μέχρι την Κρήτη, ενώ δηλητηριώδη αέρια θα προκάλεσαν πολλούς θανάτους και ασθένειες στην Κρήτη. Τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρέθηκαν τότε οι Μινώιτες την εκμεταλλεύτηκαν Αχαιοί (Μυκηναίοι Έλληνες), που εισέβαλαν στην Κρήτη, κατέλαβαν την Κνωσό και επέβαλαν την κυριαρχία τους..... Την παρουσία του νέου φυλετικού στοιχείου επιβεβαιώνουν η εμφανιζόμενη καινούργια γλώσσα, η μυκηναϊκή (ελληνική) και γράφεται με μια νέα γραφή, που ονομάζεται «Γραμμική γραφή Β΄» ο πολιτισμός αυτός θα συνεχιστεί για πολλά χρόνια και μετά την κατάληψη του νησιού από τους Δωριείς (1100 – 100 π.Χ.)..... Οι Μινώιτες ανήκαν στη λεγόμενη μεσογειακή φυλή, είχαν μέτριο ανάστημα και ήταν λεπτοί και μελαχρινοί..... Μετά το 1450 π.Χ., με την επικράτηση των Αχαιών (Μυκηναίων) στην Κνωσό, καθιερώνεται μια άλλη γραφή που μοιάζει με τη Γραμμική Α΄. Είναι φανερό ότι τη γραφή αυτή τη δημιούργησαν οι νέοι κύριοι του νησιού, οι Αχαιοί,

έχοντας υπόψη τη μινωική «Γραμμική Α'». Η γραφή αυτή, η Γραμμική Β', μεταφέρθηκε από την Κρήτη και στην ηπειρωτική Ελλάδα..... Οι Μυκηναίοι ανήκουν στα ινδοευρωπαϊκά φύλα που με αφετηρία τα Ουράλια όρη εξαπλώθηκαν από την Ευρώπη και μέχρι τις Ινδίες... Μετά την αποκρυπτογράφηση της «Γραμμικής Β», δεν μένει καμιά αμφιβολία ότι ο μυκηναϊκός πολιτισμός ήταν ο πρώτος μεγάλος Ελληνικός πολιτισμός...» («Ιστορία αρχαίων χρόνων ως το 300 π.Χ.». Λ. Τσακτσίρα, Μ. Τιβέριου)

1. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΚΡΗΞΗ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ

Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο Σπ. Μαρινάτου (βλέπε «Ιστορία Ελληνικού έθνους, Εκδοτικής Αθηνών) η μινωική Κρήτη και ο Μινωικός πολιτισμός καταστράφηκαν γύρω στα 1450 π.Χ. από την τρομακτική έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας και τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρέθηκαν τότε οι Μινωίτες την εκμεταλλεύτηκαν οι Αχαιοί Μυκηναίοι, που εισέβαλαν στην Κρήτη, κατέλαβαν την Κνωσό και επέβαλαν την κυριαρχία τους. Ωστόσο η θεωρία αυτή μπορεί να ακούγεται ως συναρπαστική, όμως είναι αυθαίρετη, αναληθής, παραμύθι, γιατί:

1) Δεν αναφέρει κάτι τέτοιο ούτε η παράδοση ούτε και κάποιος από τους αρχαίους συγγραφείς.

2) Έκρηξη του Ήφαιστου της Θήρας έγινε, όμως ο Στράβων, που επικαλείται ένα αρχαιότερο του ιστορικό, τον Ποσειδώνιο, αναφέρει ότι κατά την έκρηξη του εν λόγω ηφαιστείου συνέβησαν επακριβώς τα εξής, απ όπου δεν προκύπτει ότι η Κρήτη καταστράφηκε από σεισμό ή παλιρροιακό κύμα, πρβ:

«(Καθά ψησί Ποσειδώνιος....) η θήρα έχει ιδρύσει αποικία στην Κυρήνη. Ανάμεσα στη Θήρα και στη Θηρασία ξεσηκώθηκαν φλόγες από τη θάλασσα και το φαινόμενο συνεχίστηκε για 4 ημέρες, έτσι που ολόκληρη η θάλασσα έβραζε και φλεγόταν. Οι φλόγες έβγαλαν στη επιφάνεια σιγά-σιγά ένα νησί που σχηματίστηκε λες από ενοποιημένη διάπυρη μάζα και που είχε περίμετρο 12 στάδια. Μόλις σταμάτησε το φαινόμενο πρώτοι τόλμησαν να πλησιάσουν στον τόπο οι θαλασσοκράτορες τότε Ρόδιοι και ίδρυσαν στο νησί ιερό του Ασφαλίου Ποσειδώνια...» .(Ποσειδώνιος, ΑΠΑΝΤΑ Α 14-15 και Στράβων, Γεωγραφικά Α, ΙΙΙ 16).

Σημειωτέον ότι ο Ποσειδώνιος αναφέρει και για ένα σεισμό που έγινε λέει στη Φοινίκη και κατάπιε μια πόλη χτισμένη πιο πέρα από τη Σιδώνα και το φαινόμενο αυτό επεκτάθηκε ως τις Κυκλάδες, Εύβοια, Συρία κ.α. Επομένως, αν η Κρήτη είχε καταστραφεί από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, το γεγονός είναι πάρα πολύ σημαντικό και ως εκ τούτου ο Ποσειδώνιος θα το ανέφερε και αυτό.

3) Ο Διόδωρος Σικελιώτης (6, 60 και 5, 80), ο Ηρόδοτος (Ζ , 169 – 171) , ο Στράβων (Ι, ΙV 6 – 7) κ.α. αναφέρουν ότι οι Αχαιοί, οι Δωριείς και οι Πελασγοί της Κρήτης δεν είχαν πάει στο νησί ως κατακτητές, αλλά ως μετανάστες από το Πελασγικό Άργος (= η Θεσσαλία) και συγκεκριμένα από τη Δωρίδα ή άλλως Εστιώτιδα (= οι πλαγιές της Όσας και του Ολύμπου) μετά από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα και πριν από την εποχή του Μίνωα, με αρχηγό τον Τέκταφο ή Τέκταμο (γιο του Δώρου του Έλληνα και παππού του Μίνωα), επειδή η Κρήτη είχε τότε μερικώς ερημώσει. Αναφέρουν επίσης ότι ο Αρχηγός των μεταναστών, ο Τέκταμος,

παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά των ντόπιων, γινόμενος αυτός στο εξής βασιλιάς όλου του νησιού. Ακολουθώντας στα τρωικά όσες φυλές, εντός και εκτός Κρήτης, πήγαν με το μέρος των Μυκηναίων στον πόλεμο της Τροίας ονομάστηκαν Έλληνες. Στο πόλεμο αυτό οι Κρήτες με αρχηγό τον εγγονό του Μίνωα πήγαν με το μέρος των Μυκηναίων και έτσι και οι Κρήτες ονομάστηκαν Έλληνες:

«Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες. Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εσταιωτίδα. (Στράβων, I, IV 6 – 7)

«Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απέκτησε τον Αστέριο...». (Διόδωρος, βίβλος 4, 60)

«Δώρων: και οι Κρήτες Δωριείς εκαλούντο. «Δωριέες τε τριχάικες, δίοι τε Πελασγοί (od. XIX,177). Περί των ιστορεί Ανδρων, Κρητός εν τη νήσω βασιλεύοντος, Τέκταφον τον Δώρου του Έλληνος, ορμήσαντα εκ της εν Θετταλία τότε μεν Δωρίδος, νυν δε Ιστιαιώτιδα καλουμένης, αφίκεσθαι εις Κρήτην μετά Δωριέων τε και Αχαιών και Πελασγών, των ουκ απارانτών εις Τυρρηνίαν»» (Στ. Βυζάντιος)

«Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη, άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος.....» (Ηροδότου Ιστορία Z , 169 - 171)

4) Αν η Κρήτη είχε καταστραφεί από παλιρροϊκά κύματα, πυρκαγιές κλπ θα βλέπαμε θαλασσινά στοιχεία (φύκια, άμμο, όστρακα, ψόφια ψάρια κ.τ.λ.) να βρίσκονται στα μινωικά ανάκτορα, στις πεδιάδες και τα βουνά της Κρήτης. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν ισχύει ούτε και αναφέρουν ότι είδαν οι αρχαιολόγοι Evans, Καλοκαιρινός κ.α. στις ανασκαφές τους.

5) Αν η εν λόγω έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας είχε καταστρέψει την Κρήτη, αφενός θα είχε καταστρέψει και άλλα μέρη της Ελλάδας: Πελοπόννησος Ρόδος κ.τ.λ. και αφετέρου δε θα είχε «αναρίθμητο κόσμο» η Κρήτη κατά τα Τρωικά, καθώς αναφέρει ο Όμηρος.

6) Αν η Κρήτη είχε καταστραφεί το 1450 π.Χ., το γεγονός είναι πολύ σημαντικό και το Πάριο χρονικό (= οι μαρμάρινες πλάκες στις οποίες οι αρχαίοι έγραφαν τα σημαντικότερα πρόσωπα και γεγονότα) ή κάποιος από τους αρχαίους συγγραφείς θα το ανέφερε, αφού αναφέρουν γεγονότα που αφενός είναι παλαιότερα από τη χρονολογία αυτή και αφετέρου λιγότερο ενδιαφέροντα.

8) Όταν ο Μαρινάτος δημοσίευσε τη μελέτη του, σχετικά με τη θεωρία του για την έκρηξη και την καταστροφή της Κρήτης από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, στο αγγλικό περιοδικό Antiquity το 1939, οι ξένοι αρχαιολόγοι του είπαν ότι η μελέτη του είναι με ανεπαρκή στοιχεία.

9) Τα ανάκτορα και οι αρχαίες πόλεις της Κρήτης έχουν καταστροφική εικόνα όχι γιατί καταστράφηκαν από την έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, αλλά γιατί λεηλατήθηκαν και πυρπολήθηκαν - καταστράφηκαν αρχικά από τους Ρωμαίους, μετρά από τους Αλγερινούς πειρατές και οριστικά από τους Άραβες Σαρακηνούς.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Οι υπολογισμοί του Μαρινάτου είναι λανθασμένοι. Επειδή από τη μια σε αρχαία υπόγεια αποθήκη στην Αμνισό της Κρήτης βρέθηκε κίσσηρη (= η ελαφρόπετρα που δημιουργούν τα ηφαίστεια) που υπολογίζεται στο 1450 π.Χ. και από την άλλη οι αρχαιολογικές ανασκαφές δείχνουν τότε έγινε ανοικοδόμηση των ανακτόρων της Κνωσού και επίσης ότι τότε παρατηρείται αλλαγή της Γραμμικής Γραφής Α' σε Γραμμική Β', μια γραφή που είναι όμοια με τη Μυκηναϊκή κλπ, ο Μαρινάτος υποθέτει ότι το 1450 π.Χ. έγινε η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, ότι η έκρηξη αυτή κατάστρεψε τα Μινωικά κέντρα, ότι οι Δωριείς κατέβηκαν και κατέλαβαν την Κρήτη κλπ.

Ωστόσο η υπόθεση αυτή είναι λάθος, γιατί πέρα των όσων είπαμε πιο πριν:

α) Η κίσσηρη που βρέθηκε στην Κρήτη ήταν μέσα σε αποθήκη και όχι διάσπαρτη στις παραλίες, στα βουνά και τις πεδιάδες. Επομένως η κίσσηρη αυτή ήρθε στην Κρήτη με πλοίο για εμπορικούς ή άλλους λόγους.

β) Μια ανοικοδόμηση ανακτόρων δε γίνεται μόνο ύστερα από μια έκρηξη ηφαιστείου, αλλά και ύστερα από σεισμό, φθορά χρόνου, πυρκαγιά κ.α.

γ) Ο Λαβύρινθος και τα ανάκτορα της Κνωσού δεν κτίστηκαν από Κρήτα αρχιτέκτονα, αλλά από τον εξόριστο Αθηναίο Αρχιτέκτονα Δαίδαλο και συνεπώς γι αυτό και τα ανάκτορα της Κνωσού φέρουν και μη κρητικά αρχιτεκτονικά στοιχεία. δ) Η γραφή ενός λαού δεν αλλάζει μόνο μετά από την κατάκτησή του από άλλο, αλλά και ύστερα και από την κατάργηση της ή μετά την επινόηση κάποιας άλλης πιο εύκολης.

2) Ο Πλάτωνας (Νόμοι, Μίνως), ο Αριστοτέλης (Πολιτικά Β, 1271, 10), ο Πλούταρχος (Σόλων, Λυκούργος), ο Διογένης Λαέρτιος (Επιμενίδης.), ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α., αναφέρουν ότι η Κρητική Πολιτεία, οι θεσμοί και γενικά ο πολιτισμός που δημιούργησε ο Μίνως με τον αδελφό του Ραδάμανθυ δεν αφανίστηκε, αλλά αντιγράφηκε πρώτα από τους Σπαρτιάτες με το Λυκούργο και τη βοήθεια του Κρητικού νομοθέτη Θάλητα, μετά από τους Αθηναίους με το Σόλωνα και τη βοήθεια του Κρητικού σοφού και χρησμολόγου Επιμενίδα και μετά από τους Ρωμαίους με το Νόμα και έτσι ευημέρησαν – εκπολιτίστηκαν και αυτοί, πρβ:

«την έννομη τάξη, όπως λένε οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι, ο Λυκούργος την έφερε από την Κρήτη» (Ηρόδοτος, Α 65).

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματα τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπον ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483, 17 - 20)

«Κάλεσε τότε τον Επιμενίδη από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς (αντί για τον Περίανδρο). Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα Χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα ο πολίτης εκείνος που, όταν υπάρχει στάση στην πόλη, δεν πηγαίνει με καμιά παράταξη, για να μην μένεις κανείς ατάραχος ή ασυγκίνητος στα δημόσια πράγματα. (Πλούταρχος, Σόλων, 12 - 20)

«Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το κρητικό πολιτεύμα στα περισσότερα σημεία. Τα περισσότερα από τα παλιότερα πολιτεύματα είχαν χειρότερη διάρθρωση από τα νεότερα. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συλλογικότητας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι, κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας..(Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10)

Οι δε τα μυθώδη πάντα περιαιρούντες εκ της ιστορίας πεπλάσθαι φασίν υπό του Νόμα τον περί της Ηγερίας λόγον, ίνα ράον αυτό προσέχωσιν οι τα θεία δεδιότες και προθύμως δέχωνται τούς υπ' αυτού τιθεμένους νόμους, ως παρά θεών κομιζομένους. Λαβείν δε αυτόν την τούτων μίμησιν αποφαίνουσιν εκ των Ελληνικών παραδειγμάτων ζηλωτήν γενόμενον της τε Μίνω του Κρητός και της Λυκούργου του Λακεδαιμονίου σοφίας· ων ο μιν ομιλητής έφη γενέσθαι του Διός και φοιτών εις το Δικταίον όρος, εν ω τραφήναι τόν Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων νεογνόν όντα, κατέβαινεν εις το ιερόν άντρον και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέβαινε παρά του Διός λαμβάνειν· ο δε Λυκούργος εις Δελφούς αφικνούμενος υπό του Απόλλωνος έφη διδάσκεσθαι την νομοθεσίαν. (ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Λόγος Β' LXI. 1-2)

«Γι αυτό το λόγο ο Μίνωας θέσπισε αυτούς τους Νόμους για τους πολίτες του, εξαιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί. (Πλάτων, Μίνως, 320 b)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να

ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν» (Στράβωνας, Γεωγραφικά Ι, C 481 - 483, 17 - 20)

2. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΟΤΙ ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΔΕΝ ΗΣΑΝ ΕΛΛΗΝΕΣ

Μερικοί ανθέλληνες ισχυρίζονται ότι οι Μινωίτες δεν ήσαν Έλληνες και συνεπώς ο Μινωικός πολιτισμός δεν ήταν ελληνικός, αφού ο Ηρόδοτος (Α 172 -173) αναφέρει ότι αρχικά την Κρήτη την κατείχαν οι βάρβαροι και ο Όμηρος στην Οδύσσεια (ραψωδία τ 178 - 183)) αναφέρει ότι οι Κρήτες μιλούσαν μειγμένη γλώσσα. Ωστόσο όλα αυτά είναι κακοήθειες, ψεύδη ανθελληνικών κέντρων, γιατί:

1) Ο Ηρόδοτος πράγματι στο εδάφιο Α 172 -173 αναφέρει ότι αρχικά (πριν από το Μίνωα) όλη την Κρήτη την κατείχαν οι βάρβαροι, όμως αυτό το λέει, επειδή γι αυτόν (βλέπε εδάφιο Ηρόδοτος Α 56 - 58) όλοι οι λαοί, ακόμη και οι Έλληνες, ήσαν αρχικά βάρβαροι και λίγο πριν από την εποχή του Μίνωα αποκόπηκαν οι Δωριείς από τους Πελασγούς (μέρος των οποίων ήταν και οι φυλές αυτές που πήγαν στην Κρήτη με αρχηγό τον Τέκταμο, παππού του Μίνωα) και αποτέλεσαν ξεχωριστό έθνος, το Ελληνικό. Στο έθνος αυτό μετά, συνεχίζει να λέει ο Ηρόδοτος, προσχώρησαν όλοι οι Πελασγοί (οι Ίωνες ή Αθηναίοι, οι Αιολείς ή Θεσσαλοί κ.α.), καθώς και πολλοί άλλοι βάρβαροι. Έτσι για τον Ηρόδοτο στην Κρήτη πριν από το Μίνωα υπήρχαν από τη μια οι Δωριείς ή Έλληνες (και εκείνων ο βασιλιάς, ο Αστέριος του Τέκταμου, πήγε στη Φοινίκη και έκλεψε την πριγκίπισσα Ευρώπη, τη μάνα του Μίνωα) και από την άλλη οι βάρβαροι ακόμη Ετεοκρήτες, Πελασγοί και Αχαιοί, τους οποίους μετά ένωσε ο Μίνωας σε ενιαίο σύνολο με τους Δωριείς ή Έλληνες, πρβ:

«Και ψάχνοντας έβρισκε πως ξεχώριζαν οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι, οι πρώτοι ανάμεσα στους Δωριείς, οι δεύτεροι ανάμεσα στους Ίωνες. Γιατί αυτά τα έθνη ήσαν τα πιο γνωστά, όντας τα παλιά χρόνια το τελευταίο πελασγικό, το πρώτο ελληνικό. Οι Αθηναίοι ποτέ ως τώρα δεν ξεσηκώθηκαν από τον τόπο τους, ενώ οι άλλοι ήσαν πολυπλόκαμοι. Γιατί όσο βασίλευε ο Δευκαλίων, κατοικούσαν τη Φθιώτιδα, στα χρόνια πάλι του Δώρου, γιου του Έλληνος, τη χώρα στις πλαγιές της Όσσας και του Ολύμπου που τη λεν Ιστιαιώτιδα. Κι αφότου και από την Ιστιαιώτιδα τους ξεσήκωσαν οι Καδμείοι, κατοικούσαν στην Πίνδο με το όνομα έθνος Μακεδόνων. Από εκεί πάλι άλλαξαν τόπο και πήγαν στη Δρυοπίδα και από τη Δρυοπίδα έφτασαν πια εκεί που είναι, δηλαδή στην Πελοπόννησο, και ονομάστηκαν έθνος Δωρικό. Το ελληνικό έθνος, αφότου φάνηκε, την ίδια πάντα γλώσσα μιλεί — αυτή είναι η πεποίθησή μου· αφότου όμως ξέκοψε από το πελασγικό, αδύνατο τότε και στην αρχή μικρό, αυξήθηκε ύστερα και πλήθαινε σε έθνη, καθώς προσχώρησαν σ' αυτό κυρίως οι Πελασγοί, αλλά και πολλά άλλα βαρβαρικά φύλα. Τέλος είμαι της γνώμης ότι το Πελασγικό έθνος πρωύτερα και εφόσον ήταν βαρβαρικό, ποτέ δε γνώρισε μεγάλη δύναμη. (Ηρόδοτος Α, 56- 58)

2) Ο Όμηρος (Οδύσσεια, ραψωδία τ 178 - 183) δεν αναφέρει ότι οι κάτοικοι της Κρήτης μιλούσαν ξένη ή μη ελληνική γλώσσα, αλλά «μειγμένη γλώσσα», δηλ. με λέξεις από πολλές Ελληνικές διαλέκτους. Και το λέει αυτό, επειδή η Κρήτη ήταν ένα ενιαίο κράτος , το οποίο δημιουργήθηκε απο το Μίνωα και αποτελείτο από πολλές φυλές (Ετεοκρήτες, Δωριείς, Αχαιούς, Πελασγούς και Κύδωνες) που κάθε μια από αυτές είχε τη δική της διάλεκτο, κάτι που δε συνέβαινε στις άλλες πόλεις-κράτη. Αν δεν

ήταν έτσι ή αν κάποιο από τα φύλα της Κρήτης ήταν βαρβαρικό, ο Όμηρος θα έλεγε ότι το τάδε φύλο είναι βαρβαρόφωνο, όπως λέει π.χ. για τους Κάρες

3) Ο Όμηρος (Ιλιάδα Β 402 – 405 και Β 645 – 652) αναφέρει ότι στον πόλεμο της Τροίας όλοι οι άνδρες των πόλεων της Κρήτης (Κνωσού, Γόρτυνας, Λύκτου, Λύκαστου κλπ) αφενός ήσαν με το μέρος των Αχαιών ή Αργείων ή Δαναών ή Πανελλήνων και αφετέρου είχαν αρχηγό τον ο Ιδομενέα, που ήταν εγγονός του Μίνωα και ένας από τους Γενικούς αρχηγούς όλων των Αχαιών ή Αργείων ή Δαναών ή Πανελλήνων: «...δε γέροντας αριστής Παναχαιών, Νέστορα μεν πρώτιστα και Ιδομενέα άνακτα...» (Ιλιάδα, Β 402 – 405). Επομένως ο Μίνωας και οι κάτοικοι της Κρήτης επί Μίνωα (Ετεοκρήτες, Κύδωνες κλπ) **ήταν μέρος των Αχαιών ή Αργείων ή Δαναών ή Πανελλήνων, άρα Έλληνες**, πρβ: «

Ο θαυμαστός στο δόρυ Ιδομενέας ήταν αρχηγός των Κρητών, οι άντρες της Κνωσού, της Γόρτυνας με τα τείχη, της Λύκτου, της Μιλήτου, της ασπροχώματης Λύκαστου, της Φαιστού και του Ρύτιου, πόλεις καλοκτισμένες, που κατοικούν στην Κρήτη με τις 100 πόλεις. Όλοι αυτοί είχαν αρχηγό τον Ιδομενέα, ικανό στο δόρυ και τον Μηριόνη, τον ισότιμο του ανδροφονιά Ευαλίου, έφεραν μαζί τους 80 μαύρα καράβια» (Ιλιάδα Β 645 – 652)

4) Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Λόγος Β LXI 1-2), ο Ηρόδοτος (Γ 121), ο Διόδωρος Σικελιώτης (1, 94 και 5, 54 και 78-79), ο Πλάτωνας (Μίνως 318 – 321), ο Απολλόδωρος κ.α. λένε ξεκάθαρα ότι ο Μίνωας και οι Μινώιτες ήσαν Έλληνες, πρβ:

«Οι δε τα μυθώδη πάντα περιαιρούντες εκ της ιστορίας πεπλάσθαι φασίν υπό του Νόμα τον περί της Ηγερίας λόγον, ίνα ράον αυτώ προσέχωσιν οι τα θεία δεδιότες και προθύμως δέχωνται τούς υπ' αυτού τιθεμένους νόμους, ως παρά θεών κομιζομένους. Λαβείν δε αυτόν την τούτων μίμησιν **αποφαίνουσιν εκ των Ελληνικών παραδειγμάτων ζηλωτήν γενόμενον της τε Μίνω του Κρητός και της Λυκούργου** του Λακεδαιμονίου σοφίας.. (ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ Λόγος Β' LXI. 1-2)

«Ο Μίνωας, που ήταν ο μεγαλύτερος των αδελφών, έγινε βασιλιάς του νησιού και ίδρυσε σ' αυτό αρκετές πόλεις, με γνωστότερες την Κνωσό, Φαιστό και Κυδωνία. Ο ίδιος θέσπισε και αρκετούς νόμους για τους Κρήτες, προσποιούμενος ότι τους έλαβε από τον πατέρα του το Δία με τον οποίο συνομιλούσε μέσα σε κάποια σπηλιά. Απέκτησε, επίσης, μεγάλη ναυτική δύναμη, κυρίευσε τα περισσότερα νησιά **κι έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας**... «Κτήσασθαι δε (Μίνωα) και δύναμιν ναυτικήν μεγάλην και των νήσων τας πλείστας καταστρέψασθαι και πρώτον των Ελλήνων θαλαττοκρατήσαι» (Διόδωρος Σικελιώτης 5, 78 και 79)

«Ούτος (ο Μίνωας) **πρώτος των Ελλήνων** ναυτικήν δύναμιν αξιόλογον συστησάμενος εθαλασσοκράτησε» (Διόδωρος βίβλος IV, 60,3)

«Της Καρπάθου πρώτοι κάτοικοι ήσαν κάποιοι από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μίνωα, την εποχή που έγινε **ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας**... «Την δε Κάρπαθον πρώτοι μεν ώκησαν των μετά Μίνω τινές συστρατευσάντων, καθ' όν χρόνο εθαλασσοκράτησε πρώτος των Ελλήνων» (Διόδωρος Σικελιώτης, 5 54)

«Ο Πολυκράτης είναι ο πρώτος που ξέρουμε από τους Έλληνες, ο οποίος έβαλε στο νου του να κυριαρχήσει στη θάλασσα, εκτός από το

Μίνωα από την Κνωσό και από κανένα άλλο ίσως που κυριάρχησε στη θάλασσα πριν από εκείνον» (Ηρόδοτος Γ 121)

«Πρώτος, λένε, που έπεισε το λαό να χρησιμοποιεί γραπτούς νόμους ήταν ο Μνεύης. Αυτός λοιπόν προσποιήθηκε πως του έδωσε τους νόμους ο Ερμής, με τη διαβεβαίωση πως θα φέρουν μεγάλα καλά στη ζωή των ανθρώπων, **όπως ακριβώς έκανε, λένε, στους Έλληνες ο Μίνωας στην Κρήτη** και ο Λυκούργος στους Λακεδαιμονίους, που ο ένας είπε ότι πήρε τους νόμους από το Δία και ο άλλος από τον Απόλλωνα.... «καθάπερ πάρ Έλλησι ποιήσαι φασίν εν μεν την Κρήτη Μίνωα, παρά δε Λακεδαιμονίοις Λυκούργον, του μεν παρά Διός, τον δε παρ' Απόλλωνος φήσαντα τούτους παρ ειληφέναι...» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 1, 94)

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Αυτοί λοιπόν, οι Κρήτες, έχουν τους πιο παλιούς νόμους απ' όλους τους Έλληνες; («Ουκούν ούτοι, οι Κρήτες, παλαιστάτοις νόμοις χρώνται των Ελλήνων»)

ΕΤΑΙΡΟΣ: Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ξέρεις ποιοι ήταν οι άξιοι βασιλείς τους; Ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς, γιοι του Δία και της Ευρώπης' δικοί τους είναι οι νόμοι. (Πλάτωνα «Μίνως», 318 b – 321)

Θα ήρεπε να πεις: Ξένε, δεν είναι τυχαίο που οι νόμοι της Κρήτης έχουν τόσο μεγάλη φήμη σε ολόκληρο τον Ελληνικό κόσμο. (Ω ξένε, εχρην ειπείν, οι Κρητών νόμοι ουκ εισίν μάτην διαφερόντως εν πάσιν ευδόκιμοι τοις Έλλησιν) Είναι νόμοι δίκαιοι, που προσφέρουν ευτυχία σε όσους τους ακολουθούν, δίνουν δηλαδή όλα τα αγαθά, τα οποία ανήκουν σε δυο κατηγορίες, ανθρώπινα και θεία.... (Πλάτωνα, Νόμοι, 625 - 631)

5) Ο Πλάτωνας (Νόμοι, Μίνως), ο Αριστοτέλης (Πολιτικά Β, 1271, 10), ο Πλούταρχος (Σόλων, Λυκούργος), ο Διογένης Λαέρτιος (Επιμενίδης.), ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α., όπως είδαμε πιο πριν, αναφέρουν ότι η Κρητική Πολιτεία, οι θεσμοί και γενικά ο πολιτισμός που δημιουργήσε ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθου δεν αφανίστηκε, αλλά αντιγράφηκε πρώτα από τους Σπαρτιάτες με το Λυκούργο και τη βοήθεια του Κρητικού νομοθέτη Θάλητα, μετά από τους Αθηναίους με το Σόλωνα και τη βοήθεια του Κρητικού σοφού και χρησμού Επιδάμωνα και μετά από τους Ρωμαίους με το Νόμα και έτσι ευημέρησαν – εκπολιτίστηκαν και αυτοί. (Περισσότερα βλέπε «ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΡΗΞΗ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ»)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Ο Πausanias αποκαλεί το Μίνωα άρχοντα της Ελληνικής θάλασσας (= το Αιγαίο ή σωστότερα το Αρχιπέλαγος) και τον εγγονό του, τον Ιδομενέα, Αχαιό και Έλληνα, όταν περιγράφει τα αφιερώματα στο ναό της Ολυμπίας, πρβ:

«Υπάρχουν κοινά αφιερώματα όλων των Αχαιών (στο ναό της Ολυμπίας) και παριστάνουν όλους αυτούς που πήραν μέρος στην κλήρωση για τη μονομαχία με τον Έκτορα, όταν αυτός προκάλεσε όποιον Έλληνα ήθελε να συμμετάσχει μαζί του. Είναι στημένα κοντά στο μεγάλο ναό Και απέναντι σε απ αυτά, σε διαφορετικό βάθρο, βρίσκεται ο ανδριάντας

του Νέστορα... Εκείνος με τον πετεινό στην ασπίδα είναι ο Ιδομενέας, απόγονος του Μίνωα. (Παυσανίας Ηλιακά Α 25, 8-9)

«Και τούτου οι Κρήτες τον ταύρον ες την γην πέμψαι σφίσι Ποσειδῶνα φασίν ότι Θαλάσσης ἄρχων Μίνως της Ελληνικής ουδενός Ποσειδῶνα ἤγεν ἄλλου Θεοῦ μάλλον εν τιμῇ, κομιθέναι μιν δη ταύρον τούτον φασιν ες Πελοπόννησον εκ Κρήτης και Ηρακλεί των δώδεκα καλουμένων.... ».. (Παυσανίας, Ελλάδος περιήγησις, «Αττικά, 27,7),

2) Ο Διόδωρος (5,80) αναφέρει καθαρά ότι και οι Ετεοκρήτες ἦσαν Ἕλληνες και όχι βάρβαροι, πρβ . «τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης: Ετεοκρήτες, Πελασγούς και Δωριείς-Αχαιούς ἦταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Ἕλληνες κατοίκους». Αν οι Ετεοκρήτες δεν ἦταν Ἕλληνες, ο Διόδωρος δεν θα ἔλεγε ότι ο Μίνωας ἔνωσε τους Ετεοκρήτες, Κύδωνες, Δωριείς και Αχαιούς μαζί με ένα συνονθύλευμα βαρβάρων σε ενιαίο σύνολο.

3) Ο Ηρόδοτος, ο Πλάτωνας (Μενέξενος), ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός, Ελένης Εγκόσμιο κ.α.) κ.α. αναφέρουν ότι βαρβαρικής καταγωγής απ' όσους ἔμεναν στην Ελλάδα πριν από τον Τρωικό πόλεμο ἦσαν μόνο οι Δαναοί και οι Καδμείοι ἢ Θηβαῖοι (οι οποίοι εἶχαν ἔρθει λῆει στην Ελλάδα από την Αἴγυπτο), καθώς και οι Πέλοπες, που εἶχαν ἔρθει λῆει στην Ελλάδα από τη Φρυγία.

4) Πριν από τον Τρωικό πόλεμο, σύμφωνα με το Θουκυδίδη (Α, 2-9), δεν υπήρχαν σύνορα, καθώς και Ἕλληνες και βάρβαροι παρά μόνο διάφορα μεταναστευτικά φυλά με μεγαλύτερο τους Πελασγούς. Μετά τα Τρωικά όσοι εἶχαν πάει με το στρατόπεδο των Αχαιών, όπως οι Κρήτες, οι Σπαρτιάτες κλπ, ονομάστηκαν Ἕλληνες και όσοι με τους Τρώες ονομαστήκαν Βάρβαροι. Ο Ηρόδοτος, ο Πλάτωνας (Μενέξενος), ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός, Ελένης Εγκόσμιο κ.α.) κ.α. αναφέρουν ότι βαρβαρικής καταγωγής απ' όσους ἔμεναν στην Ελλάδα πριν από τον Τρωικό πόλεμο ἦσαν μόνο οι Δαναοί και οι Καδμείοι ἢ Θηβαῖοι (οι οποίοι εἶχαν ἔρθει λῆει στην Ελλάδα από την Αἴγυπτο), καθώς και οι Πέλοπες, που εἶχαν ἔρθει λῆει στην Ελλάδα από τη Φρυγία.

5) Η μόνη διαφορά που εἶχαν οι Ετεοκρήτες ἢ ἄλλως Ἰδαίους Δακτύλους ἢ Κουρήτες από τους Δωριείς και Αχαιούς ἦταν ότι οι πρώτοι ἦσαν αυτόχθονες στην Κρήτη ἢ οι πρώτοι που κατοίκησαν στην Κρήτη, ενώ οι ἄλλοι ἐπῆλυδες, δηλαδή εἶχαν πάει το νησί από τη Θεσσαλία μετά από τους Ετεοκρήτες. Κάτι ὅπως εἶχε συμβεί και με τους Δωριείς Σπαρτιάτες, που και αυτοί εἶχαν πάει στην Πελοπόννησο από τη Δωρίδα, και ἐκεῖ βρήκαν του μυκηναίου. Σύμφωνα με τον Ὅμηρο στην Κρήτη ζούσαν Ετεοκρήτες, Κύδωνες, Αχαιοί, Πελασγοί και Δωριείς, που σύμφωνα με τους ἄλλους ἀρχαίους συγγραφείς (Ηρόδοτο, Διόδωρο, Στράβωνα κ.α.) οι Ετεοκρήτες ἦσαν αυτόχθονες (ἀπόγονοι των Ἰδαίων Δάκτυλων ἢ Κουρητών), ενώ οι ἄλλοι μετανάστες. Μετά τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα, λένε, ἐπειδὴ ἡ Κρήτη ἐρήμωσε κατὰ πολὺ, ἐφυγαν από το Πελασγικό Ἄργος = ἡ Θεσσαλία) μερικές φυλές Αχαιών, Πελασγών και Δωριέων με ἀρχηγό τον Τέκταμο (παππούς του Μίνωα και γιος του Δώρου του Ἕλληνα) και πήγαν και κατοίκησαν στο νησί, ἐπειδὴ ἡ Θεσσαλία εἶχε καταστραφεί από τον ἐν λόγω κατακλυσμό. Στη συνέχεια και ὅταν ἐγίνε βασιλιάς των Δωριέων ο Μίνωας ἔνωσε σε ενιαίο σύνολο ὅλα τα φυλά του νησιού. Μάλιστα, ὅταν πήγαν οι Αχαιοί, οι Δωριείς και οι Πελασγοί της Κρήτης στο νησί και βρήκαν ἐκεῖ τους Ετεοκρήτες δεν υπήρχε ἀκόμη ο διαχωρισμός

σε «Έλληνες» και «βάρβαρους», αφού αυτό έγινε μετά τα τρωικά, σύμφωνα με τους Θουκυδίδη (Α, 3 -9), Ηρόδοτο (Α 54 – 57 κ.α.), Ησίοδο (Κατάλογος γυναικών) κ.α.

6) Το ότι ο Μίνωας και οι Κρήτες επί Μίνωα ήσαν Έλληνες φαίνεται και από το ότι: α) Ο Μίνωας αναφέρεται μόνο στην Ελληνική μυθολογία, β) Ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς έγιναν κριτές του Άδη των Ελλήνων. γ) Οι αρχαίοι Κρήτες αφενός λάμβαναν μέρος στους Αγώνες των άλλων Ελλήνων και αφετέρου φέρονται ως ιδρυτές των Ολυμπιακών Αγώνων. Σύμφωνα με τον Πausanias (Ηλιακά) οι πρώτοι που αγωνίστηκαν στην Ολυμπία και αυτοί που ίδρυσαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες ήσαν ο Κρηταγενής Δίας και ο Ιδαίος Ηρακλής. Μετά ένας απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή, ο Κλύμενος, ήρθε από την Κρήτη και καθιέρωσε τους αγώνες στην Ολυμπία και ίδρυσε βωμό προς τιμή του προγόνου του Ηρακλή και όλων των Κουρήτων, δίνοντας στον Ηρακλή την επωνυμία Παραστάτης. Ο Πausanias λέει ακόμη ότι ο Κλύμενος ίδρυσε και ιερό στην Ολυμπία για την Κυδωνία Αθηνά (Πausanias Ηλιακά Β, 7,6 κ.α.) και Κρητικοί Ολυμπιονίκες ήσαν οι: Εργοτέλης, Σωτάδης, Φιλωνίδης κ.α

Σύμφωνα με τον κατάλογο των Ολυμπιονικών και τον Πausanias (Ηλιακά), Κρήτες Ολυμπιονίκες ήσαν οι εξής: Διόγνητος, Πυγμαχία, 488 π.Χ., Εργοτέλης ο Φιλάνωρος, Δόλιχος, 464 π.Χ., Εργοτέλης ο Φιλάνωρ, Δόλιχος, 472 π.Χ., Ικαδίων, Στάδιο παιδων, 456 π.Χ., Αιγείδας, Δόλιχος, 448 π.Χ., , ...ώνιος, Δόλιχος, 396 π.Χ., Σωτάδης, Δόλιχος, 99η Ολυμπιάδα 384 π.Χ. , Φιλωνίδης ο Χερσονήσιος, Πώρος ο Μάλιος, 56 π.Χ., Δάμας ή Δαμασίας ο Κυδωνιάτης, Στάδιο, 25 μ.Χ., Σατορνίλος Γορτύνιος, στάδιον, 209 μ.Χ. κ.α.

Σύμφωνα με τον Απολλόδωρο, ο γιος του Μίνωα, ο Ανδεόγεω, έλαβε μέρος στα Παναθήναια και ενώ πήγαινε να λάβει μέρος σε αγώνες των Θηβαίων, δολοφονήθηκε από τους Αθηναίους από φθόνο, πρβ: «αυτός δε ήκεν εις Αθήνας, και τον των Παναθηναίων αγώνα επετέλει, εν ω ο Μίνωος παίς Ανδρόγεωσ ενίκησε πάντας. τούτον Αίγευσ επι τον Μαραθώνιον έπεμψε ταύρον, υφ' ου διεφθάρη. ένιοι δε αυτόν λέγουσι πορευόμενον εις Θήβας επί τον Λαΐου Αγώνα προς των αγωνιστών ενεδρευθέντα δια φθόνον απολέσθαι..» (Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη Β και Γ).

7) Αυτόχθονες» και «επήλυδες» δεν σημαίνει οι Έλληνες και οι μη Έλληνες (βάρβαροι), αλλά οι ντόπιοι και οι έποικοι = οι μετανάστες ή οι ξεριζωμένοι Έλληνες, αφού οι μη Έλληνες (είτε έποικοι είτε μετανάστες) λέγονταν παλιά βάρβαροι. Αυτόχθονες, σύμφωνα με τον Ισοκράτη («Παναηγυρικός», 23 -25), είναι οι κάτοικοι που πάνε πρώτοι και κατοικούν σε ένα μέρος, οι γηγενείς και επήλυδες (επί + έρχομαι, ήλθα..) εκείνοι που πάνε στο ίδιο μέρος και αναμειγνύονται ειρηνικά με τους αυτόχθονες ή αναγκάζοντας τους να τους παραχωρήσουν χώρο. Οι Σπαρτιάτες, σύμφωνα με τον Ισοκράτη, ήσαν μεν Έλληνες, φύλο των Δωριέων, όμως επήλυδες, επειδή 700 χρόνια πριν από τη γέννηση του έφυγαν από τη Στερεά Ελλάδα και πήγαν στην Πελοπόννησο, οδηγημένοι από τους Ηρακλείδες (= οι εξόριστοι βασιλείς των Αχαιών του Άργους, απόγονοι του Ηρακλή) και κατέλαβαν τις πόλεις της Πελοποννήσου Άργος, Μυκήνες, Μεσσήνη κ.α. , οι οποίες ανήκαν στους Μυκηναίους (Αχαιούς και Δαναούς) με σκοπό να βοηθήσουν στην επανεγκατάσταση των διωγμένων από εκεί βασιλιάδων του οίκου των Ηρακλειδών και μετά δεν ξαναγύρισαν στον τόπο τους.

8) Και αφού οι αρχαίοι συγγραφείς (Όμηρος, Πλάτωνας, Διόδωρος, Παυσανίας κ.α.), όπως είδαμε πιο πριν, λένε ξεκάθαρα ότι ο Μίνωας και οι αρχαίοι Κρήτες ήσαν Έλληνες, άρα ο πρώτος ελληνικός πολιτισμός ήταν ο Μινωικός.

9) Το ελληνικό έθνος, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς (Ηρόδοτο κ.α.), σχηματίστηκε μετά τα τρωικά από τους αυτόχθονες Πελασγούς (= τους Δωριείς, τους Ίωνες, τους Αχαιούς και τους Αιολείς), καθώς και μερικά άλλα βάρβαρα φύλα (= τους Καδμείους ή Θηβαίους, τους Δαναούς, τους Πέλοπες κ.α.) που ήρθαν άλλα από την Ασία, άλλα από την Αφρική και άλλα από τη Θράκη. Επομένως αυτά τα περί Ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας απ' όπου κατάγονται οι Έλληνες είναι αν μη τι άλλο λάθος υπόθεση.

3. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΤΙ ΟΙ ΚΑΡΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΑΝ ΤΟΝ ΚΥΚΛΑΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ, ΠΟΥ ΗΤΑΝ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΙΝΩΙΚΟΥ

Μερικοί ισχυρίζονται ότι πριν από το Μινωικό Πολιτισμό υπήρξε ένας άλλος σημαντικός πολιτισμός στο Αιγαίον, ο Κυκλαδικός Πολιτισμός τον οποίον δημιούργησαν οι Κάρες και οι Λέλεγες. Ωστόσο αυτό είναι ψευδές, γιατί:

1) Ανατρέχοντας στους αρχαίους συγγραφείς: Πλούταρχος (Σόλων), Πλάτων (Νόμοι, Μίνως), Διονύσιος Αλικαρνασσεύς (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία), Δ. Λαέρτιος (Επιμενίδης) κ.α. (βλέπε «Μινωϊκός Πολιτισμός») βλέπουμε να αναφέρουν ότι ο πρώτος αξιόλογος πολιτισμός που δημιουργήθηκε ήταν ο Μινωικός και αυτόν στη συνέχεια αντέγραψαν πρώτα οι Σπαρτιάτες επί Λυκούργου, μετά οι Αθηναίοι επί Σόλωνα και τέλος οι Ρωμαίοι επί Νόμα.

2) Ο Όμηρος αναφέρει ότι οι Κάρες ήταν βαρβαρόφωνοι και σύμμαχοι των Τρώων, που κατοικούσαν στην περιοχή της Μιλήτου της Μ. Ασίας, πρβ: «Ο Νάστης ήταν αρχηγός των Κάρων, που ήσαν βαρβαρόφωνοι, που κατοικούσαν στην Μίλητο, το πυκνοφυτεμένο βουνό των Φθιρών και τους τόπους του ποταμού Μαιάνδρου και τις ψηλές κορυφές της Μυκάλης (Ιλιάδα Β 867). Αναφέρει επίσης ότι οι Κάρες, οι Παίονες, οι Λέλεγες (άρα Κάρες και Λέλεγες ήσαν ξέχωρες φυλές), οι Πελασγοί (της Ασίας) κ.α. ήσαν σύμμαχοι των Τρώων, οι οποίοι κάποια στιγμή είχαν λάβει θέσεις στο πόλεμο ως εξής: «Προς το μέρος της θάλασσας οι Κάρες και οι Παίονες με τα αγκυλωτά τόξα κι οι Λέλεγες και οι Καύκωνες και οι Θείοι Πελασγοί είναι, ενώ προς το μέρος της Θύμβρης έλαχαν οι Λύκιοι και οι ένδοξοι Μυσοί κι οι αλογομάχοι Φρύγες κι εξοπλισμένοι με άρματα αλόγων Μαίονες» (Όμηρος, Ιλιάδα Κ 424 – 435)

3) Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Κάρες λέγονταν και Λέλεγες, είχαν πάει στη Μ. Ασία από τα νησιά του Αιγαίου, όμως οι Κάρες δε συμφωνούν μ' αυτό, και δεν έχουν πραγματοποιήσει κανένα λαμπρό έργο, πρβ (σε μετάφραση Δ. Ν. Μαρωνίτη):

«...Από αυτούς που αναφέραμε (τους Κάρες, Καυνίους και Λυκίους), οι Κάρες έφτασαν στη στεριά από τα νησιά, γιατί παλιότερα, όντας υπήκοοι του Μίνωα και με το όνομα Λέλεγες, έμεναν στα νησιά χωρίς να του πληρώνουν φόρο, όσο μπόρεσα να εξακριβώσω ακολουθώντας την παράδοση.....Ύστερα από πολλά χρόνια, οι Δωριείς και οι Ίωνες ξεσήκωσαν

τους Κάρες από τα νησιά, κι έτσι αυτοί έφτασαν στη στεριά. Έτσι λεν οι Κρήτες πως έχουν τα πράγματα, σχετικά με τους Κάρες. Οι ίδιοι οι Κάρες δεν συμφωνούν μαζί τους και ισχυρίζονται ότι είναι ντόπιοι στεριανοί και ότι είχαν πάντα αυτό το όνομα που έχουν και τώρα. Φέρνουν για απόδειξη ένα αρχαίο ιερό του Κάρου Δία που βρίσκεται στα Μύλασσα, όπου συμμετείχαν οι Λυδοί και οι Μυσοί, που ήσαν αδέρφια με τους Κάρες»... (Ηροδότου Ιστορία Α, 170)

«Οι Καύνιοι κατά τη γνώμη μου είναι ντόπιοι, οι ίδιοι ισχυρίζονται ότι ήρθαν από την Κρήτη..... «Οι Κάρες το διάστημα αυτό και για πολλά χρόνια ήσαν ένας λαός ξεχωριστός ανάμεσα σε όλους τους άλλους. Αυτοί είναι που βρήκαν τρία πράγματα, που τα χρησιμοποιούν και οι έλληνες το να προσδένουν δηλαδή οι έλληνες στις περικεφαλαίες τους λοφία, το να βάζουν στην ασπίδα τους εμβλήματα και γενικά αυτοί είναι οι πρώτοι που έκαναν ασπίδες με εσωτερική λαβή... Οι Κάρες υποδουλώθηκαν στον Άρπαγο, δίχως να πραγματοποιήσουν κανένα λαμπρό έργο ούτε οι ίδιοι οι Κάρες έχουν να δείξουν κάτι παρόμοιο ούτε και όσοι Έλληνες μένουν εκεί». (Ηρόδοτος Α 171 - 174)

4) Ο Θουκυδίδης, ο Διόδωρος και ο Ισοκράτης αναφέρουν ότι πριν από το Μίνωα τα νησιά του Αιγαίου ήσαν έρημα και προ αυτού ήλθαν και τα κατέλαβαν οι ληστές Κάρες και οι πειρατές Φοίνικες, με συνέπεια ο Μίνωας να συγκροτήσει πολεμικό ναυτικό και να τους διώξει από εκεί και στη συνέχεια να εγκαταστήσει εκεί μόνιμους κατοίκους με μετανάστες που έφερε από την Κρήτη, πρβ:

«Ο Μίνως, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλύτερου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμερον Ελληνική. Κατακτήσας τας Κυκλάδας νήσους, ίδρυσεν αποικίας εις τας περισσότερας από αυτάς, αφού εξεδίωξε τους ληστές Κάρας και εγκατέστησε τους υιούς του ως κυβερνήτας Αλλ' ακόμη περισσότερον επεδίδοντο εις την πειρατείαν οι νησιώται Κάρες και Φοίνικες, οι οποίοι είχαν κατοικήσει τας περισσότερας από τας νήσους,..... Αλλ' αφοΐτου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνωος, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαι έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κακοποιοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποικισμόν των περισσότερων, εξ αλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των.(Θουκυδίδης Α, 4 - 8, σε νέα Ελληνική από τον εθνάρχη Ελ. Βενιζέλο).

«Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγιναν πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων και να εκδιωχθούν οι βάρβαροι...» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

« Για τους παλαιότερους αγώνες που έγιναν για την ελευθερία των Ελλήνων θα μιλήσουμε παρακάτω..... Πρώτα-πρώτα τις Κυκλάδες, για τις οποίες έγιναν πολλές επιχειρήσεις από την εποχή που βασιλιάς της Κρήτης ήταν ο Μίνωας, τελευταίοι τις κατέλαβαν οι Κάρες. Οι πρόγονοί μας, αφού τους έδωξαν, δεν τόλμησαν να οικειοποιηθούν τη χώρα τους, αλλά έστειλαν φτωχότερους Έλληνες να κατοικήσουν εκεί... (Ισοκράτης, Παναθηναϊκός, 43-44)

5) Αυτοί που υποστηρίζουν ότι πριν από το μινωικό υπήρξε ο Κυκλαδικός πολιτισμός στηρίζονται στο ότι στις Κυκλάδες έχουν βρεθεί λεία διάφορα ειδώλια που είναι αφενός αρχαιότερα από αυτά των μινωικών και αφετέρου διαφορετικής τεχνοτροπίας από αυτής των Μινωικών. Ωστόσο αυτό είναι ένα λάθος επιχείρημα, γιατί τα έργα τέχνης δεν παραμένουν πάντα εκεί που φτιάχνονται, αλλά όπου επιθυμεί είτε ο κατασκευαστής ή ο αγοραστής τους είτε οι κλέφτες τους.

6) Οι Κάρες και οι Φοίνικες, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, ήταν ένας λαός που προσέφερε μισθοφορικές υπηρεσίες, κυρίως ναυτικές, στους βάρβαρους (Πέρσες, Μήδους, Αιγύπτιους κ.α.) και κατά την εκστρατεία του Ξέρξη στην Ελλάδα προξένησαν πάρα πολλά δεινά στους Έλληνες. Στη ναυμαχία π.χ. της Σαλαμίνας, λέει ο Διόδωρος (βιβλίο 7, 18), οι Κάρες βοηθούσαν τους Πέρσες με 90 τριήρεις και οι Φοίνικες με 300.

Επομένως και σύμφωνα με όσα είδαμε πιο πριν: Α) Οι Κάρες και οι Λέλεγες ήσαν ξέχωρα φύλα. Β) Οι Κάρες δεν έχουν να επιδείξουν κανένα πολιτισμό ή κανένα λαμπρό έργο, άρα κακώς λέγεται ότι αυτοί μπορεί να δημιούργησαν τον Κυκλαδικό πολιτισμό. Απλώς οι Κάρες έκαναν την εφεύρεση των λοφίων στις περικεφαλαίες, τα εμβλήματα και την εσωτερική λαβή στις ασπίδες. Γ) Οι Κάρες έγιναν κάποτε, μετά τους Κρήτες, θαλασσοκράτορες, όμως παρέμεναν πάντα βάρβαροι, απολίτιστοι και γι αυτό αρχικά ο Μίνωας και μετά οι Δωριείς και οι Ίωνες τους έδωξαν από τα νησιά. Και αφού αρχικά οι Κυκλάδες ήταν ακατοίκητες και μετά περιήλθαν στους Κρήτες, καθώς και σε άλλους Έλληνες (Ίωνες και Δωριείς), άρα ο Κυκλαδικός πολιτισμός είναι Ελληνικός, ο αυτός με το Μινωικό.

Σημειώνεται ότι:

1) Ο Ησίοδος αναφέρει για τους Λέλεγες τα εξής: «Οι Λέλεγες κατοικούσαν στην απότομη Πήδασο, κοντά στην Σατνιόεντα με βασιλιά τους τον Άλτη και πατέρα της Λαοθόης», καθώς και ότι: «ο Λοκρός έγινε αρχηγός του λαού των Λελέγων, αυτός που κάποτε ο Δίας που έχει άφθαρτη σοφία, διαλεγμένες πέτρες από τη γη έδωσε στο Δευκαλίωνα (Ησίοδος, Απόσπασμα 63 = στίχος 234 και απόσπασμα 102).

2) Από τους Φοίνικες κατάγονταν οι Καρχηδόνιοι. Την Καρχηδόνα στη Λιβύη την έκτισαν λέει οι Φοίνικες Ζωρος και Καρχηδόνας πενήντα χρόνια μετά την άλωση της Τροίας, σύμφωνα με τον Αππιανό (Λιβυκή 8, 1). Σύμφωνα επίσης με τους μύθους, οι Καρχηδόνιοι ήσαν λέει απόγονοι της γυναίκας ενός βασιλιά των Φοινίκων, της Διδούς, η οποία, αφού έκλεψε τα χρήματα τους άνδρα της, εξαφανίστηκε με τον εραστή της και στη συνέχεια έκτισε την Καρχηδόνα,

3) Ετυμολογικά το όνομα «Κάρες» σημαίνει αυτοί που κατοικούν είτε στη χώρα «Καρία» είτε στα κάρια -άκρια μέρη (κάρα = η κεφαλή και κάρες - άκρες = τα ακρωτήρια). «Καρία» ή σωστότερα «Καρική» λεγόταν

η χώρα στη Μ. Ασία που βρίσκεται απέναντι από τη Ρόδο και τη Νήσο Ικαρία. Η νήσος Ικαρία, σύμφωνα με την Ελληνική μυθολογία, ονομάστηκε έτσι από το ότι πνίγηκε ή έπεσε και σκοτώθηκε εκεί ο Ίκαρος, ο γιος του Δαίδαλου.

4. ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΤΙ Η ΓΡΑΜΜΙΚΗ ΓΡΑΦΗ Β΄ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Μερικοί ισχυρίζονται ότι η γλώσσα της Γραμμικής γραφής Α΄ δε είναι ελληνική, επειδή γι αυτούς από τη μια η Κρήτη μίλαγε ελληνικά μετά που καταλείφθηκε από τους Μυκηναίους (Αχαιούς) και από την άλλη οι Μινωίτες και γενικά οι Ετεόκρητες δεν ήταν Έλληνες, κάτι που είναι λάθος, κακοήθεια, γιατί:

1) Αυτό θα μπορούσαμε να το πούμε, μόνο, αν είχαμε κάνει αποκρυπτογράφηση των πινακίδων της Γραμμικής γραφής Α και βλέπαμε ότι οι πινακίδες αυτές δεν είναι σε ελληνική γλώσσα.

2) Οι Μινωίτες και γενικά οι Ετεόκρητες ήταν Έλληνες, όπως είδαμε πιο πριν (βλέπε: «ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΟΤΙ ΜΙΝΩΑΣ ΚΑΙ **ΜΙΝΩΙΤΕΣ ΔΕΝ ΗΣΑΝ ΕΛΛΗΝΕΣ**»)

3) Οι Μυκηναίοι (οι Αχαιοί, αλλά και οι Δωριείς της Κρήτης) δεν κατέλαβαν ποτέ την Κρήτη, αλλά απλώς ήλθαν εκεί ως μετανάστες, όπως είδαμε πιο πριν (βλέπε: ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΡΗΣΗ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ)

4) Η Γραμμική γραφή Α και Β΄ είναι ελληνική, αφού ο Όμηρος λέει ότι ο εγγονός του Μίνωα, ο Ιδομενέας ήταν αφενός ένας από τους πρωτάρχοντες όλων των Αχαιών ή Αργείων ή Δαναών ή Πανελλήνων στον Τρωικό πόλεμο («δε γέροντας αριστήας Παναχαιών, Νέστορα μεν πρώτιστα και Ιδομενέα άνακτα», Ιλιάδα, Β 402 – 405), και αφετέρου αρχηγός όλων των Κρητών (και των Ετεοκρητών και των Αχαιών και των Δωριέων και των Πελασγών της Κρήτης) . άρα οι Μινωίτες και γενικά οι Ετεόκρητες ήταν Αχαιοί στην καταγωγή, άρα Έλληνες, άρα μιλούσαν ίδια γλώσσα με τους Αχαιούς κλπ. Άλλωστε πριν από τα Τρωικά, καθώς λέει ο Θουκυδίδης (Α 1-9) δεν υπήρχαν εθνικά ονόματα και σύνορα παρα μόνο μεταναστευτικά φύλα.

5) Το ότι μετά το 1450 π.Χ. παρουσιάζεται μια νέα γραφή στην Κρήτη, η Γραμματική Β΄ που είναι ελληνική, δε σημαίνει αυτόματα και ότι η προηγούμενη γραφή, η Γραμμική Α΄, δεν είναι ελληνική ή ότι τη Γραμμική γραφή Β΄ την έκανε κάποιος λαός που κατάκτησε τότε την Κρήτη, γιατί η αλλαγή αυτή μπορεί και να οφείλεται είτε στο ότι οι ίδιοι οι Μινωίτες τελειοποίησαν ή επινόησαν μια νέα πιο απλή γραφή (κάτι όπως έγινε π.χ. με την αιγυπτιακή ιερατική γραφή που εξελίχθηκε στην καλούμενη δημοτική) είτε στο ότι οι Μινωίτες αντέγραψαν τη γραφή των Μυκηναίων, επειδή η δική τους ήταν πιο δύσκολη (κάτι όπως έγινε π.χ. με τους Πέρσες που άλλαξαν την παλιά γραφή τους, τη σφηνοειδή, με την αραβική) κ.α.

Τα γράμματα γενικά είναι μια πανάρχαια επινόηση και κάθε είδος από αυτά έχει και τον επινοητή του. Οι Πέρσες τα περσικά (σφηνοειδή γραφή), οι Έλληνες τα ελληνικά (γραμμική γραφή) κ.ο.κ.ε. Απλώς υπάρχουν και λαοί που χρησιμοποιούν τη γραφή άλλου λαού, όπως π.χ. οι

Πέρσες που παράτησαν τη δική τους γραφή και χρησιμοποιούν την αραβική.

5. ΤΑ ΨΕΥΔΗ ΠΟΥ ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΑΧΑΙΟΥΣ

Α. ΟΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ

Ο Ισοκράτης (Παναθηναϊκός 46 – 56, 204 – 206 κ.α.), απαντώντας –προσέξτε – σ’ αυτούς που λένε ότι τους καλύτερους θεσμούς στην Ελλάδα τους δημιούργησαν οι Δωριείς), λέει τα εξής:

α) Οι Δωριείς (Σπαρτιάτες κ.α.) το μόνο που ήξεραν να κάνουν καλά ήταν ο πόλεμος και συνάμα να φέρουν τα πράγματα έτσι ώστε να ηγούνται άλλων ελληνικών πόλεων.

β) Οι Δωριείς (Σπαρτιάτες κ.α.) δεν είναι καλοί Έλληνες, γιατί αφενός έφυγαν από τον τόπο τους στη Στερεά Ελλάδα και πήγαν στην Πελοπόννησο προκειμένου να αποκαταστήσουν στην εκεί βασιλεία του Άργους τους εξόριστους βασιλιάδες του οίκου των Ηρακλειδών και αφού το έκαναν δεν ξαναγύρισαν στον τόπο τους και αφετέρου κατά την κάθοδό τους δε σταμάτησαν να πολιορκούν και να λεηλατούν τη μια μετά την άλλη, τις πόλεις της Πελοποννήσου (Μεσσήνη, Λακεδαίμονα, κ.α.) παρά μόνο αφού τις υπέταξαν όλες, εκτός από το Άργος, αν και δεν έπρεπε να κάνουν κάτι τέτοιο, γιατί αφενός εκείνους που λεηλάτησαν και κατέστρεψαν ήσαν ίδιας καταγωγής μ’ αυτούς, ήσαν και αυτοί Έλληνες, και αφετέρου άξιζαν να τύχουν ευγνώμοσύνης εκ μέρους όλων των Ελλήνων επειδή έκαναν την εκστρατεία της Τροίας. Λέει επίσης ότι οι Σπαρτιάτες δεν έπρεπε να καταλάβουν και να οικειοποιηθούν τον πλούτο των πόλεων της Πελοποννήσου (της Λακεδαίμονας, της Μεσσήνης, του Άργους κ.τ.λ.), γιατί αφενός καμιά παράδοση δε λέει ότι οι επήλυδες να διοικούν τους αυτόχθονες και αφετέρου αυτούς που κατέλαβαν ήσαν Έλληνες και μάλιστα με πολύ μεγάλη προσφορά στον Ελληνισμό. Ήταν στρατιώτες και πρωταγωνιστές στη νικηφόρα εκστρατεία της Τροίας, που έκτοτε η Ελλάδα ησύχασε από τους βάρβαρους, αναπτύχθηκε κ.τ.λ., πρβ:

γ) Οι Δωριείς δεν ήσαν καθαρόαιμοι Έλληνες, γιατί κατέλαβαν στην Πελοπόννησο και στη συνέχεια αναμείχθηκαν με αυτούς τους βάρβαρους Πέλοπες, οι οποίοι είχαν έρθει εκεί από τη Φρυγία, καθώς και τους Δαναούς, οι οποίοι είχαν έρθει εκεί από την Αίγυπτο πριν από τους Δωριείς.

δ) Αν δεχτούμε ότι οι Δωριείς υπήρξαν οι δημιουργοί του πολιτισμού, τότε τι να πουν αυτοί που δημιούργησαν τους καλύτερους θεσμούς στην Ελλάδα, δηλαδή ο Μίνωας με το Ραδάμανθυ, ο Αιακός, οι σύγχρονοι του Θησέα και του Ηρακλή και όσοι εκστράτευσαν στην Τροία?

Φυσικά όλα αυτά που λέει ο Ισοκράτης κατά των Σπαρτιατών ή άλλως Δωριέων είναι «παραφουσκωμένα» και αυτό, επειδή ως Αθηναίος, ήθελε οι Αθηναίοι να ηγεμονεύουν των Ελλήνων και όχι οι Σπαρτιάτες. Πιο απλά, επειδή οι Σπαρτιάτες κηδεμόνευαν τις περισσότερες από τις αρχαίες ελληνικές πόλεις-Κράτη, κάτι που επιδίωκε να κάνει η Αθήνα, οι Αθηναίοι συγγραφείς: Ισοκράτης (Παναθηναϊκός, Ελένης εγκώμιο), Πλάτων (Μενέξενος) κ.α. τους κατηγορούσαν, προκειμένου οι λοιποί Έλληνες να πάνε με το μέρος των Αθηναίων.

«Αντίθετα, εκείνοι (οι Σπαρτιάτες), αφού κατέστρεψαν τις μεγαλύτερες και τις σπουδαιότερες από κάθε άποψη πόλεις της Πελοποννήσου, οικειοποιήθηκαν τον πλούτο τους. Και όμως, οι πόλεις αυτές, ακόμη κι αν δεν είχαν στο ενεργητικό τους μέχρι τότε τίποτε σπουδαίο, άξιζαν να τύχουν πιο μεγάλης ευγνωμοσύνης εκ μέρους των Ελλήνων για την εκστρατεία της Τροίας.... Η Μεσσήνη έστειλε το Νέστορα, τον πιο σώφρονα άνθρωπο της εποχής του, η Λακεδαίμονα το Μενέλαο... Η πόλη του Άργους τον Αγαμέμνονα, ο οποίος έκανε τι πιο πολλές, τις τόσες ωραίες και τόσο μεγάλες ωφέλειες για τους Έλληνες... (Ισοκράτης Παναθηναϊκός 72-77)

«Οι Λακεδαιμόνιοι δεν αρκέστηκαν να συμπεριφερθούν άσχημα απέναντι σ' αυτές τις πόλεις και σε τέτοιους άνδρες, αλλά στράφηκαν και εναντίον εκείνων που είχαν κοινή καταγωγή με αυτούς και που συμμετείχαν στην κοινή εκστρατεία και αντιμετώπισαν τους ίδιους κινδύνους, εννοώ τους Αργείους και τους Μεσσηνίους..» (Παναθηναϊκός 91-94)

Από τότε που οι Σπαρτιάτες πήγαν στην Πελοπόννησο δεν έκαναν τίποτε άλλο από το πώς θα υποτάξουν όλη την Ελλάδα (Παναθηναϊκός 98-99)

«Εξαιτίας αυτών (των Τρωικών, της νικηφόρου εκστρατείας των Ελλήνων στην Τροία) επήλθε τόσο μεγάλη μεταβολή, ώστε ενώ προηγουμένως οι βάρβαροι, που ζούσαν δυστυχισμένοι στους τόπους τους, και ο Δαναός, αφού έφυγε από την Αίγυπτο, κατέλαβε το Άργος, ο Κάδμος ο Σιδώνιος έγινε βασιλιάς της Θήβας, οι Κάρες αποίκησαν τα νησιά και ο Πέλοπας κυρίευσε την Πελοπόννησο οι μετά από αυτού του πολέμου, το γένος μας γνώρισε τόση ακμή ώστε κατάφερε να αφαιρέσει από τους βάρβαρους μεγάλες πόλεις και τεράστιες εδαφικές εκτάσεις» (Ισοκράτης Ελέγκωμιο 68 – 69)

Ο Ισοκράτης, σχετικά με τους Ηρακλείδες, αναφέρει ότι όταν πέθανε ο Ηρακλής, οι γιοί και οι απόγονοί του (οι καλούμενοι Ηρακλείδες), φοβούμενοι μήπως τους δολοφονήσει ο Ευρυσθέας (= ο σφετεριστής του Θρόνου των Αργείων), κατέφυγαν στη Στερεά Ελλάδα. Αργότερα ήρθε εκεί ο Ευρυσθέας, για να τους βρει και να τους σκοτώσει, φοβούμενος και κείνος μήπως γυρίσουν εκείνοι και του πάρουν τη βασιλεία. Ωστόσο οι Αθηναίοι βοήθησαν τους Ηρακλείδες και σκότωσαν τον Ευρυσθέα. Στη συνέχεια οι Ηρακλείδες μαζί με Δωριείς κατέβηκαν από τη Στερεά Ελλάδα στην Πελοπόννησο (εξ ου και «Κάθοδος Δωριέων με τους Ηρακλειδείς») και κατέλαβαν όλες σχεδόν τις πόλεις της Πελοποννήσου (= τη Σπάρτη, τη Μεσσήνη, το Άργος κ.α.), με το αιτιολογικό ότι η περιοχή αυτή ήταν βασιλική κληρονομιά των γιών του Ηρακλή. Ακολούθως και αφού οι Δωριείς εγκατέστησαν τους απόγονους του Ηρακλή στο Θρόνο, αντί να γυρίσουν πίσω μοίρασαν μεταξύ τους την Πελοπόννησο και έκτοτε αρχίζει η δωρική περίοδος της Πελοποννήσου. Από τότε και εξής παρουσιάζεται ως πανίσχυρη Σπάρτη, η αντίζηλος των Αθηναίων για την ηγεμονία των Ελλήνων, πρβ:

«Καταρχάς, νομίζω, ότι πρέπει να σας υπενθυμίσω με ποιο τρόπο κατακτήσετε τη Μεσσήνη και για ποιους λόγους εγκατασταθήκατε στην Πελοπόννησο, τη στιγμή που είστε Δωρικής καταγωγής.... Όταν ο Ηρακλής πέρασε στην άλλη ζωή και από θνητός έγινε θεός, στην αρχή τα παιδιά του, λόγω της δύναμης των εχθρών του αναγκάστηκαν να περιπλανώνται εδώ κι εκεί και να εκτίθενται σε πολλούς κινδύνους. Μετά το θάνατο του Ευρυσθέα έζησαν κοντά στους Δωριείς. Η Τρίτη γενιά των απογόνων τους πήγε στους Δελφούς, για να ζητήσει από το Μαντείο

χρησμό για κάποια ζητήματα. Ο θεός απάντησε στις ερωτήσεις που του έγιναν, αλλά τους διέταξε και να γυρίσουν πίσω, στη γη των προγόνων τους. Μελέτησαν το χρησμό και βρήκαν πρώτα ότι το Άργος είχε περιέλθει στην κατοχή τους με βάση τη συγγένεια (γιατί μετά το θάνατο του Ευρυσθέα ήταν οι μόνοι επιζώντες από το γένος των Περσειδών) και ότι η Λακεδαίμονα ανήκε επίσης σ' αυτούς από δωρεά (όταν ο Τυνδάρεως έχασε την εξουσία και αφού προηγουμένως ο Κάστωρ και ο Πολυδεύκης έπαψαν να βρίσκονται ανάμεσα στους ανθρώπους, ο Ηρακλής εγκατάστησε και πάλι στην εξουσία τον Τυνδάρεω, ο οποίος έδωσε τη Λακεδαίμονα ως ανταμοιβή για την ευεργεσία που του προσέφερε και λόγω της συγγένειας του με τους γιους του... .. Ενώ είναι πολλές οι ευεργεσίες που κάμαμε, εμείς οι Αθηναίοι και οι πρόγονοί μας, στην πόλη των Λακεδαιμονίων, εγώ θέλησα να μιλήσω μόνο για τούτη. πραγματικά χάρη στη σωτηρία που προσφέραμε οι απόγονοι των σημερινών βασιλιάδων της Λακεδαίμονος, οι απόγονοι του Ηρακλή, κατέβηκαν στην Πελοπόννησο, κατέλαβαν το Άργος, τη Λακεδαίμονα και τη Μεσσήνη, ίδρυσαν τη Σπάρτη»... (Ισοκράτης, Αρχίδαμος 16 – 19)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Οι Δωριείς που εισέβαλαν στην Πελοπόννησο ήταν τρεις φυλές, οι Πάμφιλοι, οι Υλλείς και οι Δυνάμεις. Μόλις οι Δωριείς κατέλαβαν την Πελοπόννησο, οι Ηρακλείδες τη μοίρασαν μεταξύ τους με κλήρο διαιρώντας την σε τρία μέρη: Στο Άργος, που δόθηκε στον Τήμενο, στη Μεσσήνη, που έλαβε ο Κρεσφόντης και στη Λακεδαίμονα που πήραν τα δυο αδέρφια Ευρυσθένης και Πρόκλης. Στους δυο τελευταίους ανήγαγαν την καταγωγή τους οι βασιλιάδες της Σπάρτης και γι αυτό, άλλωστε, ήσαν δύο στον αριθμό. Μετά την καταστροφή των Μυκηνών και της Τίρυνθας από τους εισβολείς, το Άργος έγινε η βάση των εξορμήσεων του μυθικού Δωρικού ήρωα Τέμενου, απόγονου του Ηρακλή, και ο μεγαλύτερος των τριών αδελφών, του Κρεσφόντη και Αριστόδημου, οι οποίοι κυριεύσαν την Πελοπόννησο. Οι γιοι και οι γαμπροί του διαδοχικά (Δειφόντης, Φαλκής, και Κεισός) κατέλαβαν την Τροιζήνη, Επίδαυρο, Αίγινα, Σικυών και Φλιούντα, οι οποίες έγιναν Δωρικές αποικίες.

Οι Δωριείς μέχρι να καταλάβουν την Πελοπόννησο προκειμένου να επανέλθουν οι Ηρακλείδες στο θρόνο του Άργους (αλλά και για να βρουν οι Δωριείς καλύτερα μέρη απ' αυτά που έμεναν στα βουνά του Ολύμπου) έκαναν αρκετές επιχειρήσεις. Την αρχή με τους Ηρακλήδες Κρεσφόντη, Τέμενο και Αριστόδημο. Ο Αριστόδημος πέθανε στη Ναύπακτο, χτυπημένος από κεραυνό, αφήνοντας πίσω του τα δίδυμα παιδιά του, Ευρυσθένη και Πρόκλη. Τα αδέρφια του, πέρασαν τον κόλπο και αποβιβάστηκαν στην Αχαΐα, όπου και πολέμησαν νικώντας τον άρχοντα της Πελοποννήσου, Τισαμένη. Όταν η Δωρική φάλαγγα έφθασε στην περιοχή της Λακωνίας και Μεσσηνίας, επικεφαλής ήταν ο Κρεσφόντης, ο οποίος κατοίκησε την εύφορη πεδιάδα της Πάμεσου.

2) Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει ότι «μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών, Αργείοι και Λακεδαιμόνιοι στέλνοντας αποίκους, ίδρυσαν αποικίες σε κάποια άλλα νησιά και, αφού κατέκτησαν και τούτο το νησί οίκησαν πόλεις σ' αυτά», κάτι που επίσης δεν είναι έτσι επακριβώς (δηλαδή δεν πήγαν και κατέλαβαν δια των όπλων οι Δωριείς την Κρήτη, όπως μπορεί να εκ λάβει κάποιος την ως άνω αναφορά του Διόδωρου). Η

πραγματική αλήθεια είναι, όπως ο ίδιος λέει σε άλλα εδάφιά του, ότι οι Δωριείς πήγαν ως μετανάστες στην Κρήτη και μετά έκαναν εκεί αποικίες, πρβ:

««Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απόκτησε τον Αστέριο.....». (Διόδωρος, βίβλος 4, 60)

Μάλιστα φυλές των Δωριέων πήγαν δυο φορές στην Κρήτη. Η πρώτη ήταν λίγο πριν από το Μίνωα (ο Μίνωας Α' βασίλευε το 1470 π.Χ.) και τότε Δωριείς έφυγαν από τη Θεσσαλία με αρχηγό τον Τέκταμο (=ο παππούς του Μίνωα) και πήγαν στην Κρήτη. Η δεύτερη φορά ήταν 80 χρόνια μετά από τα Τρωικά, η οποία έγινε με τους Ηρακλείδες (έγινε το 1120 π.Χ.). Μάλιστα τη δεύτερη φορά οι φυλές των Δωριέων δεν πήγαν κατευθείαν στην Κρήτη, αλλά κάποιες φυλές των Δωριέων έφυγαν από τη Λακωνία και ελευθέρωσαν τη Λύκτο της Κρήτης από την κηδεμονία των Κνωσίων και έκτοτε η Λύκτος έγινε οικιοθελώς αποικία των Λακεδαιμονίων ή άλλως Σπαρτιατών.

Ο Αριστοτέλης για το θέμα αυτό αναφέρει ότι οι Σπαρτιάτες πήγαν στην Κρήτη, όμως ως άποικοι και όχι ως κατακτητές όλης της Κρήτης, πρβ:

«Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλ(α)ου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συγγένειας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας» (Αριστοτέλης Πολιτικά Β 1271b). «Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το κρητικό πολίτευμα στα περισσότερα σημεία..... Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συλλογικότητας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι, κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας. .(Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10)

Ο Στράβων, σχετικά με το αν πήγαν ή όχι οι Δωριείς με τους Ηρακλείδες στην Κρήτη, λέει ότι επειδή ο Όμηρος αναφέρει μια φορά ότι η Κρήτη είχε 90 πόλεις και μια άλλη φορά ότι η Κρήτη είχε 90 πόλεις, ο ιστορικός ο Έφορος ισχυρίζεται ότι τις 10 παραπάνω πόλεις τις έκτισαν μετά από τα Τρωικά οι Δωριείς με τον Αλθαιμένη τον Αργείο, πρβ: « ο ποιητής μια φορά αναφέρει την Κρήτη με 100 και μια φορά με 90 πόλεις. Ο Έφορος υποστηρίζει πως οι δέκα χτίστηκαν μετά τα Τρωικά από τους Δωριείς από τον Αλθαιμένη τον Αργείο. Πάντως ο Οδυσσέας την ονομάζει νησί με 90 πόλεις». (Στράβων 10 c 479, 15). Σε άλλο εδάφιο του ο Στράβωνας αναφέρει και ότι οι Σπαρτιάτες πήγαν ως άποικοι στην Κρήτη: « Ο Σπαρτιάτης νομοθέτης Λυκούργος ήταν πέντε γενιές νεότερος από τον Αλθαιμένη, που δημιούργησε την πρώτη αποικία στην Κρήτη. Τον θεωρούν παιδί του Κίσου που ίδρυσε το Άργος το ίδιο καιρό που ο Προκλής συνοίκιζε τη Σπάρτη...»(Στράβων 10 c 481, 18). Επομένως ο Στράβων θεωρεί τελικά ότι οι Δωριείς με τους Ηρακλείδες πήγαν στην Κρήτη, όμως όχι ως κατακτητές, αλλά ως άποικοι.

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 16, 62) αναφέρει και ότι μετά τον καλούμενο Φωκικό πόλεμο κάποιοι Κνώσιοι πήγαν στη Λακωνική Μαλέα και βρήκαν μισθοφόρους με αρχηγό το Φάλαικο και μ' αυτούς κατέλαβαν τη Λύκτο. Κατόπιν αυτού οι Λύκτιοι ζήτησαν τη βοήθεια των Σπαρτιατών. Οι Σπαρτιάτες με στρατηγό τον Αρχίδαμο ήταν τότε έτοιμοι με στρατιωτικές και ναυτικές δυνάμεις να πάνε στην Ιταλία προκειμένου να βοηθήσουν τους Ταραντίνους που ήταν σε πόλεμο με τους Λευκαντούς, αντί αυτού προτίμησαν να πάνε να βοηθήσουν τους Λύκτιους ως συγγενείς, κάτι που έκαναν. Ο Φάλαικος και οι μισθοφόροι του ήταν από τη Φωκίδα-Λοκρίδα και είχαν πάει στην Πελοπόννησο, γιατί είχαν κάνει συμφωνία με το Φίλιππο να φύγουν από εκεί για να μη τους σκοτώσει, επειδή λεηλάτησαν το μαντείο των Δελφών. Ωστόσο ο Φάλαικος μετά σκοτώθηκε στην Κυδωνία, όταν πήγε να την καταλάβει και δεν το κατόρθωσε: «οι δε Λακεδαιμόνιοι πεισθέντες και πλεύσαντες εις την Κρήτην τους μισθοφόρους ενίκησαν, τοις δε Λυκτίοις ανέσωσαν την πατρίδα. μετά δε ταύτα ο μιν Αρχίδαμος πλεύσας ες την Ιταλίαν και συμμαχήσας τοις Ταραντίνοις...» (Διόδωρος 16, 62).

Η Λύκτος τελικά, σύμφωνα με το Στράβωνα (βιβλίο 10), κατστράφηκε από τους Κνώσιους.

B. ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΑΝΑΛΗΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ

Μερικοί και μεταξύ αυτών και το βιβλίο της Α' τάξης Γυμνασίου «Ιστορία αρχαίων χρόνων ως το 300 π.Χ.» (Λ. ΤΣΑΚΤΣΙΡΑ, Μ. ΤΙΒΕΡΙΟΥ) ισχυρίζονται ότι:

«Οι Δωριείς ήταν ένας λαός που ήρθε στην Ελλάδα από το βορρά, από τις πεδιάδες της σημερινής Ουγγαρίας ή τα Ουράλια όρη, το 1100 π.Χ. κατασφάζοντας όσους λαούς βρήκαν στο διάβα τους, καθώς και ότι μετά τη κατάκτηση της Ελλάδας από τους Δωριείς δημιουργήθηκε ο πρώτος ελληνικός πολιτισμός, ο Μυκηναϊκός. Όταν οι Δωριείς κατέβηκαν στην Κρήτη, οι Μινωίτες αντιστάθηκαν, μπροστά όμως στα σιδερένια όπλα των αντιπάλων, αντί των χάλκινων δικών τους, υπέκυψαν. Ακολουθώντας τη δομή της κοινωνίας της Κρήτης ακολούθησε τα πρότυπα της Κοινωνίας της Σπάρτης, χώρισαν τους κατοίκους της σε διάφορες κατηγορίες υποτελών κατά τα Σπαρτιατικά έθιμα, τους περίοικους, μινωίτες, αφαμιώτες ή κλαριώτες....»

«Τα πρώτα ελληνικά φύλα υπολογίζεται ότι έφτασαν στον ελληνικό χώρο γύρω στις αρχές της 2ης χιλιετίας π.Χ.,..... Τα ελληνικά φύλα που έφτασαν στην Ελλάδα ήταν τμήμα της ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας στην οποία ανήκαν και τα ιταλικά, οι Κέλτες, οι Γερμανοί, οι Σλάβοι, οι Μήδοι και οι Πέρσες, οι Ινδοί..... Οι Μυκηναίοι ανήκουν στα ινδοευρωπαϊκά φύλα που με αφετηρία τα Ουράλια όρη εξαπλώθηκαν στην Ευρώπη και μέχρι την Ινδία...».

Ωστόσο όλα αυτά είναι ψεύδη, αυθαίρετα, ακοήθειες, γιατί αφενός δεν αναφέρονται από κανένα αρχαίο συγγραφέα, είναι ακοήθειες ανθελληνικών κέντρων και αφετέρου η αλήθεια είναι ότι:

1) Οι Δωριείς, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, αλλά και τους αρχαίους συγγραφείς: Ηρόδοτο, Θουκυδίδη κ.α. είχαν κοιτίδα τους το Πελασγικό Άργος ή νυν Θεσσαλία και ήταν αδελφικό φύλο των Αιολέων, των Αχαιών και των Ιώνων και όλοι αυτοί ήσαν απόγονοι των παιδιών του

Ἕλληνα, ηγεμόνα της Φθιώτιδας: «Ἕλληνος δε και νύμφης Ορσηίδος Δώρος Ξούθος Αἰολος..... Δώρος δε την πέραν χώραν Πελοποννήσου λαβών τους κατοίκους αφ' εαυτού Δωρείς εκάλεσεν,... (Απολλόδωρου Βιβλιοθήκη Α')

2) Η κάθοδος των Δωριέων έγινε, όμως αυτή έγινε όχι από τα Ουράλια όρη, αλλά από τη Δωρίδα (= οι πλαγιές της Όσας και του Ολύμπου) στην Πελοπόννησο.) Ο Ηρόδοτος (Α 56-58, Ε 17 και Η 43), ο Θουκυδίδης (Α 1 – 9 κ.α.) κ.α. αναφέρουν ότι στη Φθιώτιδα του Πελασγικού Ἀργους ή άλλως Θεσσαλίας πριν από τα Τρωϊκά υπήρχε η πόλη Ελλάδα και γι αυτό και οι κάτοικοι της περιοχής αυτής λέγονταν και Πελασγοί ή Ἕλληνες, φύλα των οποίων ήσαν οι Αιολείς, οι Δωρείς, οι Ἴωνες και οι Αχαιοί. Αναφέρουν επίσης ότι πριν από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα και επί εποχής του βασιλιά Ἕλληνα ένα μέρος των Πελασγών (οι Δωρείς, οι Αχαιοί και οι Πελασγοί της Κρήτης που αναφέρει ο Ὅμηρος) με αρχηγό τον Τέκταμο (παππού του Μίνωα και γιο του Δώρου, γιου του Ἕλληνα) φεύγει και πάει στην Κρήτη, η οποία είχε ερημώσει κατά πολύ, όπου ενοποιήθηκε με τα φύλα (τους καλούμενους μετά Ετεόκρητες) που βρίσκονταν εκεί. Ογδόντα χρόνια μετά τα Τρωϊκά (= κάπου το 1129 π.χ.) οι υπόλοιποι από τους Δωρείς που παρέμειναν στην Ιστιαιώτιδα ή Δωρίδα διώχθηκαν από τους Καδμείους (= οι μετέπειτα Θηβαίοι) και πήγαν στην Πίνδο όπου έγιναν γνωστοί με το όνομα «ἔθνος Μακεδόν». Από εκεί ένα μέρος, οδηγούμενο από τους εξόριστους βασιλιάδες τους Πελοποννησιακού Ἀργους, του καλούμενους Ηρακλειδείς, κατεβαίνει και καταλαμβάνει την Πελοπόννησο και ονομάζεται «ἔθνος δωρικό» (= οι ξακουστοί Σπαρτιάτες). Στη συνέχεια οι Δωρείς δεν επέστρεψαν στον τόπο τους, αλλά παρέμειναν εκεί υπερασπίζοντας το θρόνο των Ηρακλειδών και βοηθώντας έτσι η Σπάρτη να γίνει μετά η ηγεμονεύουσα πόλη της Ελλάδος. Ο Ηρόδοτος (Α 56-58, Ε 17 και Η 43) αναφέρει επίσης ότι οι Δωρείς ήταν το πρώτο φύλο που αποσπάστηκε από τους Πελασγούς και αποτέλεσε ξεχωριστό ἔθνος, το ελληνικό ἔθνος και μετά προσχώρησαν σ' αυτό όλοι οι Πελασγοί (= οι Ἴωνες ή Αθηναίοι, οι Αιολείς ή Θεσσαλοί, οι Αχαιοί και οι νησιώτες), καθώς και μερικά άλλα βάρβαρα φύλα (υπονοεί τους καλούμενους Καδμείους ή Θηβαίους, τους Δαναούς, τους Πέλοπες κ.α.) που ήρθαν άλλα από την Ασία, άλλα από την Αφρική και άλλα από τη Θράκη, πρβ:

«Και ψάχνοντας έβρισκε πως ξεχώριζαν οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι, οι πρώτοι ανάμεσα στους Δωρείς, οι δεύτεροι ανάμεσα στους Ἴωνες. Γιατί αυτά τα έθνη ήσαν τα πιο γνωστά, όντας τα παλιά χρόνια το τελευταίο πελασγικό, το πρώτο ελληνικό. Οι Αθηναίοι ποτέ ως τώρα δεν ξεσηκώθηκαν από τον τόπο τους, ενώ οι άλλοι ήσαν πολυπλόκητοι. **Γιατί όσο βασίλευε ο Δευκαλίων, κατοικούσαν τη Φθιώτιδα, στα χρόνια πάλι του Δώρου, γιου του Ἕλληνα, τη χώρα στις πλαγιές της Όσας και του Ολύμπου που τη λεν Ιστιαιώτιδα. Κι** αφότου και από την Ιστιαιώτιδα τους ξεσήκωσαν οι Καδμείοι, κατοικούσαν στην Πίνδο με το όνομα ἔθνος Μακεδόν. Από εκεί πάλι άλλαξαν τόπο και πήγαν στη Δρυοπίδα και από τη Δρυοπίδα έφτασαν πια εκεί που είναι, δηλαδή στην Πελοπόννησο, και ονομάστηκαν **ἔθνος Δωρικό**. Το ελληνικό ἔθνος, αφότου φάνηκε, την ίδια πάντα γλώσσα μιλεί — αυτή είναι η πεποίθησή μου· αφότου όμως ξέκοψε από το πελασγικό, αδύνατο τότε και στην αρχή μικρό, αυξήθηκε ύστερα και πλήθαινε σε έθνη, καθώς προσχώρησαν σ' αυτό κυρίως οι Πελασγοί, αλλά και πολλά άλλα βαρβαρικά φύλα. Τέλος

είμαι της γνώμης ότι το Πελασγικό έθνος πρωτύτερα και εφόσον ήταν βαρβαρικό, ποτέ δε γνώρισε μεγάλη δύναμη. (Ηρόδοτος Α, 56- 58)

«Συγκροτούσαν δε το στόλο (τον ελληνικό στη Μάχη της Σαλαμίνας) οι εξής: Από την Πελοπόννησο οι Λακεδαιμόνιοι με 16 πλοία, οι Κορίνθιοι, με τον ίδιο αριθμό πλοίων, το οποίον έδωσαν και εις το Αρτεμισιον. Οι Σικυώνιοι, με δέκα πλοία, οι Επιδαύριοι με δέκα, οι Τροιζήνιοι με πέντε, οι Ερμιονείς με τρία. Όλοι αυτοί, εκτός των Ερμιονέων ανήκουν στο Δωρικό και Μακεδνόν έθνος, ελθόντες στην Πελοπόννησο από τον Ερινεόν και την Πίνδον («εόντες ούτοι πλην Ερμιονέων Δωρικό τε και Μακεδνόν έθνος, εξε Ερινεού τα και Πίνδου»), και το τελευταίον από την Δρυοπίδα. Οι δε Ερμιονείς είναι καθαυτό Δρύοπες τους οποίους εξεσήκωσαν από τη σήμερον λεγόμενη Δωρίδα ο Ηρακλής και οι Μαλιείς. Εκ των Πελοποννησίων αυτοί ήσαν εις το στόλον (δηλαδή τον ελληνικό στη Μάχη της Σαλαμίνας)» (Ηρόδοτος Η, 43)

«Οι Αθηναίοι ποτέ ως τώρα δεν ξεσηκώθηκαν από τον τόπο τους, ενώ οι άλλοι, οι Λακεδαιμόνιοι, ήταν πολυπλάνητοι. Γιατί όσο βασιλεύεε Δευκαλίων, κατοικούσαν τη Φθιώτιδα, στα χρόνια πάλι του Δώρου, του γιου του Έλληνα, τη χώρα στις πλαγιές της Όσσας και του Ολύμπου που τη λεν Ιστιαιώτιδα. Και αφότου και από την Ιστιαιώτιδα τους ξεσήκωσαν οι Καδμείοι, κατοικούσαν στην Πίνδο με το όνομα έθνος Μακεδνόν. Από εκεί πάλι άλλαξαν τόπο και πήγαν στη Δρυοπίδα και από εκεί έφτασαν πια εκεί που είναι, δηλαδή στην Πελοπόννησο, και ονομάστηκαν έθνος Δωρικό. (Ηρόδοτος Α, 57)

Ο Θουκυδίδης και ο Διόδωρος λένε επίσης ότι αρχικά στον αρχαίο κόσμο δεν υπήρχαν μόνιμοι κάτοικοι, σύνορα, Έλληνες και βάρβαροι, γιατί δεν υπήρχε και η γεωργία και το εμπόριο, αλλά μεταναστευτικές φυλές προς εξεύρεση πηγών διατροφής και ο πιο πολυάριθμη έδιωχνε αυτή που έβρισκε το διέβα της προκειμένου να εκμεταλλευτεί αυτή το χώρο. Στη συνέχεια ο Τρωικός πόλεμος επέφερε μεγάλες μετακινήσεις και ανακατατάξεις φυλών στην Ελλάδα, λόγω της απουσίας του στρατού της στην Τροία, αλλά και στον υπόλοιπο αρχαίο γνωστό κόσμο λόγω της ήττας των βαρβάρων. Από τη Μ. Ασία π.χ. έφυγαν φύλα και πέρασαν στην Ιταλία, από τη Θεσσαλία έφυγαν φύλα και άλλα πήγαν προς Μακεδονία και άλλα προς Πελοπόννησο κ.α. Τελευταία από αυτές τις μετακινήσεις που έγινε στην Ελλάδα ήταν αυτή που ονομάζεται «Κάθοδος των Δωριέων με τους Ηρακλίδες». Στο εξής η Ελλάδα ηρέμησε, άρχισε να αναπτύσσεται και να κάνει και αποικίες.

«Καθόσον και μετά τα Τρωικά ακόμη αι μεταναστεύσεις και νέαι εγκαταστάσεις εξηκολούθησαν εις την Ελλάδα, εις τρόπον ώστε δι' έλλειψιν ησυχίας, δεν ημπόρεσεν αύτη να αναπτυχθή. Τωόντι, η μεγάλη βραδύτης της επιστροφής των Ελλήνων από την Τροίαν είχε προκαλέσει πολλάς πολιτικές μεταβολάς, καθ' όσον συχναί στάσεις εγίνοντο εις τας πόλεις και όσοι συνεπεία αυτών εξωρίζοντο ίδρυαν νέας τοιαύτας. Και οι σημερινοί Βοιωτοί, εκδιωχθέντες το εξηκοστόν έτος μετά την άλωσιν της Τροίας υπό των Θεσσαλών από την Άρνην, εγκατεστάθησαν εις την χώραν, η οποία σήμερον καλείται Βοιωτία, ενώ πρότερον εκαλείτο Καδμηΐς (μέρος, άλλωστε, αυτών ήτο ήδη εγκατεστημένον από πριν εκεί, και από αυτούς προήρχοντο οι Βοιωτοί που έλαβαν μέρος εις την εκστρατείαν κατά της Τροίας). Και οι Δωριείς με τους Ηρακλίδας κατέλαβαν την Πελοπόννησον το ογδοηκοστόν έτος. Ως εκ τούτου, μόλις μετά παρέλευσιν πολλού καιρού ησύχασεν οριστικώς η Ελλάς και ο πληθυσμός της έπαυσεν

υποκείμενος εις βιαίας μετακινήσεις, οπότε και ήρχισε ν' αποστέλλη αποικίας. Και οι μιν Αθηναίοι απώκισαν τας Ιωνικάς πόλεις της Μικράς Ασίας και τας περισσοτέρας νήσους του Αιγαίου πελάγους, οι δε Πελοποννήσιοι το πλείστον της Ιταλίας και Σικελίας και μερικά άλλα μέρη της λοιπής Ελλάδος. Όλαι αυτάί άλλωστε αι αποικίαι ιδρύθησαν μετά τα Τρωικά». (Θουκυδίδης Α 12)

«Αφού διευκρινίσαμε όλα αυτά, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμειξία με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο...» (Διόδωρος, 5, 80)

«Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απέκτησε τον Αστέριο...». (Διόδωρος, βίβλος 4, 60)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο ΔΙΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΝΩΑ

1. ΤΙ ΛΕΝΕ ΟΙ ΠΕΡΣΕΣ ΚΑΙ Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΙΝΩΑ

Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι ο Μίνωας, ο πρώτος θαλασσοκράτορας, σύμφωνα με τους συγγραφείς των Περσών, δεν ήταν γιος του θεού Δία, όπως λέγεται, αλλά γιος ενός βασιλιά Έλληνα, μάλλον Κρητικού, ο οποίος μαζί με άλλους Κρήτες πήγαν στην Τύρο της Φοινίκης και άρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά την Ευρώπη, η οποία έκανε μετά με το Βασιλιά Αστέριο (το όνομα του δεν το αναφέρει ο Ηρόδοτος, όμως συνάγεται από τους άλλους συγγραφείς, βλέπε σημείωση 2), δυο παιδιά, το Μίνωα και το Σαρπηδόνα. Όταν πέθανε ο βασιλιάς πατέρας τους, συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς. Επικράτησε ο Μίνωας και έδωσε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας, πρβ:

«Οι γραμματισμένοι Πέρσες («Περσέων λόγιοι») βρίσκουν τους Φοίνικες αίτιους έχθρας' λεν δηλαδή πως αυτοί, φτασμένοι από τη θάλασσα που ονομάζεται Ερυθρά σε τούτη εδώ τη θάλασσα, αφού κατοίκησαν το χώρο που και τώρα κατοικούν, άρχισαν αμέσως μακρινά ταξίδια, μεταφέροντας εμπορεύματα αιγυπτιακά και ασσυριακά, να πιάνουν και άλλα λιμάνια και προπαντός στο Άργος. Το Άργος εκείνα τα χρόνια σε όλα ξεχώριζε ανάμεσα στις πόλεις της χώρας που τώρα ονομάζεται Ελλάδα»..... Έτσι διηγούνται οι Πέρσες πως η Ιώ έφτασε στην Αίγυπτο, όχι όπως οι Έλληνες, και πως αυτό έγινε η αρχή για τα αδικήματα που ακολουθήθηκαν. Μετά από αυτά, λένε οι Πέρσες, κάποιοι από τους Έλληνες, γιατί δεν ξέρουν να πουν το όνομά τους, πάτησα πόδι στην Τύρο της Φοινίκης και άρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά την Ευρώπη. Μπορεί να ήταν Κρήτες. («Μετά δε ταύτα πινάς των Ελλήνων φασί της Φοινίκης ες Τύρον προσσχόντες αρπάσαι του βασιλέως την Θυγατέρα Ευρώπην. Είησαν δ' αν ούτοι Κρήτες..»). Και έτσι έγιναν ίσα κι ίσα, όμως μετά Έλληνες έγιναν αίτιοι της δεύτερης αδικίας. Γιατί μ' ένα μακρύ καράβι ανέβηκαν τον Φάση ποταμό στην Αία της Κολχίδας, κι από εκεί πήγαν και πήραν την θυγατέρα του βασιλιά τη Μήδεια....» (Ηρόδοτος Α, 2 - 5)

«Οι Καύνιοι κατά τη γνώμη μου είναι ντόπιοι, οι ίδιοι ισχυρίζονται ότι ήρθαν από την Κρήτη..... Οι δε Λύκιοι εκ Κρήτης κατάγονται (γιατί την Κρήτη ολόκληρη, στα παλιά χρόνια την είχαν οι βάρβαροι). Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδωσε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας. Γιατί ακριβώς το μέρος που τώρα κατοικούν οι Λύκιοι, αυτό παλιότερα ήταν η Μιλυάς, και οι Μιλύες ονομάζονταν τότε Σόλυμοι. Όσο ήταν βασιλιάς τους ο Σαρπηδών, οι Λύκιοι ονομάζονταν με το όνομα που είχαν φέρει μαζί τους και που τώρα το χρησιμοποιούν γι αυτούς οι γείτονές τους. Λέγονταν Τερμίλεις. Όταν όμως ήρθε από την Αθήνα ο Λύκος, ο γιος του Πανδίωνος (εξορισμένος κι αυτός από τον αδελφό του Αιγέα), κι έμεινε στη χώρα των Τερμίλων κοντά στο Σαρπηδόνα, έτσι τότε, από το όνομα του Λύκου, με τον καιρό ονομάστηκαν Λύκιοι. Τα έθιμα τους είναι εν μέρει Κρητικά και εν μέρει Καρικά...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173)

«Πολυκράτης γαρ εστί πρώτος των ημεις ίδμεν Ελλήνων ος θαλασσοκρατέειν επενοήθη, πάρεξ Μίνω τε Κνωσσίου και ει δη τις άλλος πότερος τουτου ήρξε

της Θαλάσσης.» (Ηρόδοτος Γ 121) = Σε νέα Ελληνική: Ο Πολυκράτης είναι ο πρώτος που ξέρουμε από τους Έλληνες, ο οποίος έβαλε στο νου του να κυριαρχήσει στη θάλασσα, εκτός από το Μίνωα από την Κνωσό και από κανένα άλλο ίσως που κυριάρχησε στη θάλασσα πριν από εκείνον (Ηρόδοτος Γ 121)

«Οι Έλληνες μαθαίνοντας ότι οι Ξέρξης ερχόταν απεφάσισαν να στείλουν πρέσβεις στη Σικελία προς το Γέλωνα, και στην Κέρκυρα, για να ζητήσουν βοήθεια υπέρ της Ελλάδας και προς τούτους στην Κρήτη, διότι ήλπιζαν να ενωθούν όλοι οι Έλληνες («φρονήσαντες ει κως εν τε γένοιτο το Ελληνικόν» (Ηρόδοτος, Ζ 145)

Σημειώνεται ότι:

Α) η ασιατική Μίλητος, σύμφωνα επίσης με τον Απολλόδωρο (Γ 1,2) και το Στράβωνα (14,1 και 12.8), κτίστηκε από αποίκους εκ της Κρητικής Μιλήτου με αρχηγό το Σαρπηδόνα, πρβ: «προσλαβόντων Κρητών, οι και την Μίλητον έκτισαν εκ της Κρητικής Μιλήτου. Σαρπηδόνα λαβόντες κτίστην και τους Τερμίλας κατώκισαν εν τη...» (Στράβων 12,8), «του δε παιδός προς Σαρπηδόνα μάλλον οικείως έχοντος πολεμήσας Μίνως επροτέρησεν. οι δε φεύγουσι, και Μίλητος μεν Καρία προσσχών εκεί πόλιν αφ εαυτού έκτισε Μίλητον... (Απολλόδωρος, βιβλιοθήκη Γ, 1,2)

Β) Σύμφωνα με τους Διόδωρο (βίβλος 4, 60 και 5 80-81 κ.α.), Απολλόδωρο (Β, Γ και Επιτομή) κ.α., ο Μίνωας αφενός αντικατέστησε στο θρόνο της Κρήτης το βασιλιά Αστέριο και αφετέρου αυτός και τα αδέρφια του ήταν υιοθετημένοι γιοι του βασιλιά Αστέριου, επειδή δεν είχε γιο παρά μόνο μια κόρη και ήθελε διάδοχο του θρόνου. Επομένως ο Μίνωας ήταν εξώγαμος γιος του βασιλιάς της Κρήτης Αστέριου και είτε για ευνόητους λόγους (να τους σέβονται, να μην αντιδρούν οι υπήκοοι στις αποφάσεις τους κ,τ,λ.) είτε γιατί πρόσφεραν πολύ σημαντικό έργο στους Κρήτες, κάτι που είναι και η αλήθεια, ειπώθηκε ότι ο μεν Αστέριος ήταν ο Θεός Δίας και ο Μίνωας ο γιος του. Σωστότερα, η περίπτωση Δία και Μίνωα ήταν ένα γεγονός σαν κι αυτό με τον Ιωσήφ και το Χριστό στη Χριστιανική Θρησκεία, όπου ο μεν Χριστός φέρεται γιος του Θεού και ο Ιωσήφ σύζυγος της μάνας του Χριστού, της Παναγίας.

Γ) Στην Κρήτη πριν από το Μίνωα ζούσαν και Έλληνες και βάρβαροι και οι Κρήτες των Ελλήνων απήγαγαν την Ευρώπη (= τη μετέπειτα μάνα του Μίνωα) από την Ασία και την πήγαν στην Κρήτη.

Δ) Ο Ηρόδοτος λέει ότι η Κρήτη αρχικά κατοικούνταν από βαρβάρους, γιατί μετά δημιουργήθηκε το ελληνική έθνος. Ο ίδιος ο Ηρόδοτος, λέει επίσης πως και όλη η Ελλάδα (βλέπε π.χ. Ηρόδοτος Α, 56 – 58), κατοικούνταν απο βάρβαρους και επίσης ότι οι Δωριείς αποκόπηκαν πρώτοι από τους βάρβαρους Πελασγούς και απετέλεσαν το Ελληνικό έθνος και μετά σ' αυτό **προσχώρησαν** όλοι Πελασγοί, καθώς και κάποιοι άλλοι βάρβαροι.

2. Η ΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ/ΘΕΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ

Ο Όμηρος και ο Απολλόδωρος αναφέρουν ότι οι νομοθέτες Μίνωας και Ραδάμανθους μετά θάνατο ανακηρυχτήκαν θεοί, θεοποιήθηκαν (δηλαδή έγινε κάτι όπως οι άγιοι σήμερα) και συνάμα έγιναν κριτές στον Άδη, πρβ:

«Ραδάμανθους δε τοις νησιωταις νομοθετων, αύθις φυγών εις Βοιωτιαν Αλκμήνην γαμεί, καί μεταλλάξας έν Αιδου μετά Μίνωος δικάζει. Μίνως δε Κρήτην κατοικών έγγραφε νόμους (Απολλόδωρος Γ 1,2)

Ουδ' ότε Φοίνικος κούρης τηλεκλειτοίο
 η τεκε μοι Μίνων τε και αντίθεον Ραδάμανθυν (Ιλιάδα Ξ 321-322)
 "ένθ' η τοι Μίνωα ίδον, Διός αγλαόν υιόν,
 χρύσειον σκήπτρον έχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν,
 ήμενον, οι δε μιν αμφί δίκας είροντο άνακτα, (οδύσσεια λ 568)

Οι αρχαίοι συγγραφείς Διόδωρος Σικελιώτης, Ισοκράτης Πλάτων κ.α., σχετικά με τη θεοποίηση του Μίνωα και του Ραδάμανθυ, αναφέρουν:

«Ο Ραδάμανθους από τη μεγάλη δικαιοσύνη του βγήκε ο μύθος ότι τον έκαναν δικαστή στον Άδη, όπου ξεχωρίζει τους ευσεβείς από τους πονηρούς. Ο Μίνωας την ίδια τιμή αξιώθηκε, γιατί βασίλευε απόλυτα σύμφωνα με τους νόμους και με ιδιαίτερη φροντίδα για τη δικαιοσύνη». Ομοίως ο Ισοκράτης, ο Αρριανός και πολλοί άλλοι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν ότι ο Μίνωας με το Ραδάμανθυ, επειδή θέσπισαν για πρώτη φορά νόμους (σύνταγμα διακυβέρνησης και νόμους εμπορίου, που από τη μια ωφέλησαν όλους τους Έλληνες και από την άλλη ήσαν ανάλογοι με το περί θείων (δικαίου, θρησκείας και ηθών και εθίμων) αίσθημα, γι αυτό και υμνούνται από όλους τους Έλληνες ή γι αυτό οι αρχαίοι Έλληνες μετά το θάνατό τους τους ανακήρυξαν ισόθεους και κριτές στον Άδη ή γι αυτό ειπώθηκε ότι ήσαν γιοι του Δία ή ότι έπαιρναν τους νόμους κατευθείαν από το Θεό Δία στο όρος Δίκη ή ότι οι νόμοι τους ήταν θεϊκοί κ.α. (Διόδωρος Σικελιώτης(βιβλος 5, 79)

«Αν είναι έτσι τα πράγματα, αν δεχτούμε ότι έχεις δίκιο, όταν λες ότι οι άνθρωποι αυτοί (οι Σπαρτιάτες) υπήρξαν οι δημιουργοί των καλύτερων θεσμών, τότε, αναγκαστικά, όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που έζησαν πολλές γενιές πριν οι Σπαρτιάτες εγκατασταθούν στην Πελοπόννησο, πρέπει να μη διέθεταν κανένα από αυτά τα προσόντα, δηλαδή ούτε οι στρατιώτες που εκστράτευαν στην Τροία, ούτε οι σύγχρονοι του Ηρακλή και του Θησέα, ούτε ο Μίνωας, ο γιος του Δία, ούτε ο Ραδάμανθους, ούτε ο Αιακός ούτε κάποιος από τους μεγάλους άνδρες που υμνούνται γι αυτές τις αρετές, οπότε κακώς έχουν τη φήμη που απολαμβάνουν»... (Ισοκράτους Παναθηναϊκός 205)

«Θα ήπρεπε να πεις: Ξένε, δεν είναι τυχαίο που οι νόμοι της Κρήτης έχουν τόσο μεγάλη φήμη σε ολόκληρο τον Ελληνικό κόσμο. Είναι νόμοι δίκαιοι, που προσφέρουν ευτυχία σε όσους τους ακολουθούν, Δίνουν δηλαδή όλα τα αγαθά, τα οποία ανήκουν σε δυο κατηγορίες, ανθρώπινα και θεία. ...» (Πλάτων, Νόμοι, 625 - 631)

«Ο Ησίοδος επίσης λέει για το Μίνωα παρόμοια πράγματα. Αναφέροντας το όνομά του, λέει: «αυτός ήταν ο πιο βασιλικός απ' όλους τους θνητούς βασιλιάδες και διαφέντευε πλήθος γειτονικών λαών, κρατώντας το σκήπτρο του Δία - μ' αυτό βασίλευε και στις πόλεις». Και αυτός, λέγοντας το σκήπτρο του Δία δεν εννοεί τίποτε άλλο παρά την παιδεία από το Δία, με την οποία διηύθυνε την Κρήτη...» (Πλάτων «Νόμοι)

Ο ΜΙΝΩΑΣ ΠΡΟΣΠΟΙΟΥΝΤΑΝ ΟΤΙ ΗΤΑΝ ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ

Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει ότι οι Αιγύπτιοι ισχυρίζονται ότι ο Μίνωας είναι ένας Έλληνας νομοθέτης που προσποιούνταν ότι έπαιρνε τους νόμους του από το Θεό, κάτι ως έκανε και ο δικός τους ο Μνεύης κ.α., πρβ:

«Τώρα πρέπει να μιλήσουμε για τους νομοθέτες της Αιγύπτου. Πρώτος, λένε, που έπεισε το λαό να χρησιμοποιεί γραπτούς νόμους ήταν ο

Μνεύης. Αυτός λοιπόν προσποιήθηκε πως του έδωσε τους νόμους ο Ερμής, με τη διαβεβαίωση πως θα φέρουν μεγάλα καλά στη ζωή των ανθρώπων, όπως ακριβώς έκανε, λένε, στους Έλληνες ο Μίνωας στην Κρήτη και ο Λυκούργος στους Λακεδαιμονίους, που ο ένας είπε ότι πήρε τους νόμους από το Δία και ο άλλος από τον Απόλλωνα. Τούτο το είδος της επινόησης παραδίδεται ότι χρησιμοποιήθηκε και σε πολλούς άλλους λαούς και στάθηκε αίτιο πολλών αγαθών σε όσους το πίστεψαν. Στους κατοίκους της Αριανής ιστορείται ο Ζαθραύστης προσποιήθηκε ότι του έδωσε τους νόμους το καλό πνεύμα, στους ονομαζόμενους Γέτες, ο Ζάλμοξις (sc εννοεί μάλλον τον Ζαρατούστρα) έκανε το ίδιο λέγοντας ότι πήρε τους νόμους από τη θεά Εστία, ενώ στους Ιουδαίους ο Μωυσής απέδωσε τους νόμους στο θεό που λέγονταν Ιάως, κι αυτό έκαμα όλοι είτε επειδή πίστεψαν πως μια σύλληψη που θα ωφελούσε την ανθρωπότητα ήταν αξιοθαύμαστη και θεϊκή είτε επειδή έκριναν πως ο απλός λαός θα υπάκουε με μεγαλύτερη προθυμία σε νόμους που υπαγορεύτηκαν από θεούς με υπεροχή και δύναμη». (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος Α, 94)

Ο Αρριανός λέει ότι ο Μίνωας, ο Ραδάμανθυς, ο Αιακός και ο Μ. Αλέξανδρος ήταν βασιλιάδες που ισχυρίζονταν ότι είναι γιοι θεών για πονηρούς λόγους, για να γίνουν σεβαστοί από τους υπηκόους τους, πρβ:

«Ο Αλέξανδρος ακόμη κι όταν έλεγε ότι είναι γιος θεού, δεν μου φαίνεται τεράστιο το σφάλμα του, μπορεί να ήταν και πονηριά, για να γίνεται πιο σεβαστός από τους υπηκόους τους. Εξάλλου δεν νομίζω ότι ήταν κατώτερος βασιλιάς από το Μίνωα, το Ραδάμανθου και τον Αιακό, που οι άνθρωποι δεν τους θεώρησαν αλαζόνες, όταν ισχυρίστηκαν ότι είναι γιοι του Δία» (Αρριανός, Αλεξάνδρου Ανάβασις 2 29)

Ο Στράβωνας λέει από τη μια ότι ο Μίνωας ήταν σπουδαίος θαλασσοκράτορας και νομοθέτης και από την άλλη ότι προσποιούνταν ότι έπαιρνε τους νόμους κατευθείαν από το Δία», εννοείται, για να θεωρούνται οι εντολές (οι νόμοι) του ως θείες επιταγές, πρβ

«ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασίλευε ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια....» (Στράβων «Γεωγραφικά» Ι', C 476 – 477).

«Έφυγε τότε (ο Λυκούργος) για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους...» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 481 - 483, 17 – 20)

3. Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ ΚΑΙ Ο ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΘΡΟΝΟΣ

Ο Μίνως, όπως είδαμε πιο πριν, ήταν γιος του βασιλιά της Κρήτης Αστέριου, που για ευνόητους λόγους έλεγε ή ειπώθηκε ότι ήταν γιος του Δία, και της πριγκίπισσα Ευρώπης. Επομένως:

1. Η γενεαλογία του Μίνωα από πλευράς του πατέρα του είναι Ελληνική. Πρώτα ήταν λέει ο Δευκαλίωνας Α', μετά ο Έλληνας, ο Δώρος, ο Τέκταμος, ο Αστέριος, ο Μίνωας, ο Δευκαλίωνας Β', ο Ιδομενέας, ο Αίθων κ.α.

2. Η γενεαλογία του Μίνωα από πλευράς της μητέρας του, της Ευρώπης, είναι βάρβαρη, αφού αυτή ήταν πριγκίπισσα της Φοινίκης, όμως και με Ελληνική ρίζα από τη μάνα της, την Ιώ, την οποία έκλεψαν οι Φοίνικες από το Άργος, η εξής (σύμφωνα με τον Απολλόδωρο): Ο Ωκεανός και η Τηθύς γέννησαν τον Ινάχο, από τον οποίο πήρε το όνομα ο ποταμός Ινάχος στο Άργος. Ο Ινάχος και η Μελία, κόρη του Ωκεανού, γέννησαν το Φορωνέα και τον Αιγιαλέα. Ο Αιγιαλέας πέθανε χωρίς να κάνει παιδιά και η χώρα όλη ονομάστηκε Αιγιαλεια. Κατόπιν ο Φορωνέας έγινε δυνάστης και όλη την Πελοπόννησο την ονόμασε Φορωνίδα. Κατόπιν Ο Φορωνέας και η νύμφη Τηλεδίκη απέκτησαν τον Άπιν, από τον οποίο η Πελοπόννησος ονομάστηκε Άπια, καθώς και τη Νιόβη. Ο Άπιν πέθανε χωρίς να κάνει παιδιά, όμως επειδή νομίστηκε θεός ονομάστηκε Σάραπις. Από τη Νιόβη και το Δία (η Νιόβη ήταν η πρώτη θνητή γυναίκα με την οποία κοιμήθηκε ο Ζεύς) γεννήθηκε ο Άργος, όπως λέει ο Ακουσίλαος και ο Πελασγός, από τον οποίον ονομάστηκαν έτσι οι μετοικούντες στην Πελοπόννησο. Ο Ησίοδος τον Πελασγό τον λέει αυτόχθονα. Πελασγός και η Μελίβοια, κόρη του Ωκεανού ή κατ' άλλους την Κυλλήνη, γέννησαν το Λυκάονα, το βασιλιά των Αρκάδων που με πάρα πολλές γυναίκες απόκτησε 50 γιους: Θεσπρωτό, Μάκεδνο, Μαίναλο, Φθίο, Λύκιο, Ορχομενό ... και οι οποίοι υπερέβαλαν των άλλων ανθρώπων στην ασέβεια και την υπερηφάνεια και από την άλλη. Όταν ο Άργος έγινε βασιλιάς στην Πελοπόννησο την ονόμασε Άργος. Ο Άργος νυμφευτείς την Ευάδνη την κόρη του Στρυμόνα και Νεαίρας γέννησαν τους Πείραντα, Επίδαυρο και Κριάσον, που παρέλαβε τη βασιλεία.

Από τον Άργο και την Ισμήνη της Ασωπού γεννήθηκε ο Ίασος, κόρη του οποίου ήταν η Ιώ, ο Κάστωρ όμως λέει ότι η Ιώ ήταν κόρη του Ινάχου και ο Ησίοδος ότι ήταν κόρη του Πειρήνου. Η Ιώ, ύστερα από περιπέτειες (κατά τον Ηρόδοτο την έκλεψαν οι Φοίνικες) έφτασε την Αίγυπτο όπου νυμφεύτηκε το Νείλο και γέννησε τον Επαφο, ο οποίος έγινε βασιλιάς της Αίγυπτου. Ο Έπαφος με τη Μέμφιδα, κόρη του Νείλου και για χάρη της οποίας ο Έπαφος έκτισε πόλη με το όνομά της, γέννησαν τη Λιβύη εκ της οποίας η χώρα ονομάστηκε έτσι (= η ήπειρος Αφρική). Από τη Λιβύη και τον Ποσειδώνα γεννήθηκαν δυο δίδυμοι, ο Αγήνωρας και ο Βήλος.

Ο Βήλος κατοίκησε στη Λιβύη (= η Αφρική), στην Αίγυπτο και στην Αραβία και με την Αγχινόη, θυγατέρα του Νείλου, γέννησαν δίδυμα, τον Αίγυπτο και το Δαναό, που ο μὲν πρώτος έκανε 50 γιους και ο δεύτερος 50 θυγατέρες. Γέννησαν ακόμη και τον Κηφέα και Φινέα. Ο Αίγυπτος κατέστρεψε τη Μελαμπόδων χώρα και την ονόμασε Αίγυπτο. Ο Δαναός, αφού πέτυχε να πάρει την εξουσία, με τη συμβουλή της Θεάς Αθηνάς κατασκεύασε πρώτος πλοίο («ναυς») και μαζί με τις κόρες του ήρθαν στη Ρόδο και στο Άργος. Στο Άργος του παρέδωσε τη βασιλεία ο τότε βασιλιάς Γελάνωρ και από αυτό μετά οι κάτοικοι του Άργους ονομάστηκαν Δαναοί ή Αργείοι.

Ο Αγήνωρας πήγε στη Φοινίκη, όπου έγινε γενάρχης. Με την Τηλέφασσα έκανε τέσσερα παιδιά, την Ευρώπη, τον Κάδμο (που ίδρυσε τη Θήβα, αλλά και οι απόγονοί του κατοίκησαν στη Θράκη κ.α.), το Φοίνικα και τον Κίλικα που εξ αυτών πήραν το όνομα οι χώρες που κατοίκησαν. Μερικοί λένε ότι η Ευρώπη δεν ήταν κόρη του Αγήνωρα, αλλά του Φοίνικα και η οποία αγαπήθηκε από το Δία και αυτός από την ομορφιά της έγινε ταύρος («ταύρος χειροήθης γενόμενος») και τη μετέφερε στην Κρήτη

όπου γέννησε το Μίνωα, το Ραδάμανθυ και το Σαρπηδόνα. Για το Σαρπηδόνα άλλοι λένε λέει ότι ήταν γιος του Δία και της Λαοδάμειας. Ακολουθώντας ο βασιλιάς της Κρήτης Αστέριος, επειδή δεν είχε γιο, υιοθέτησε τα παιδιά της Ευρώπης και ο Μίνωας στη συνέχεια τον αντικατέστησε στη βασιλεία. Ο Μίνωας νυμφεύτηκε την Πασιφάη και έκανε τα εξής αγόρια: Κατρέα, Δευκαλίωνα, Γλαύκο και τα εξής κορίτσια: Ανδρόγεω, Ακαλήν, Ξενοδίκη, Αριάδνη, Φαίδρα. Οι κόρες του Κατρέα η μεν Αερόπη παντρεύτηκε τον Πλεισθένη και γέννησε το Μενέλαο και τον Αγαμέμνονα και η Κλυμένη το Ναύπλιο και έκανε τον Οίακο και τον Παλαμήδη.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Στην αρχαία Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον υπόλοιπο αρχαίο κόσμο δεν υπήρχαν αρχικά κράτη ως τα σημερινά, αλλά πάρα πολλές αυτόνομες φυλές που άλλες ήσαν Ελληνικές και άλλες βάρβαρες (Περσικές, Φοινικικές κ.α.). Προ αυτού οι άνθρωποι είχαν φτιάξει ιστορίες, αυτές που σήμερα λέμε μύθους, στις οποίες αναφέρονταν τα κύρια γεγονότα και πρόσωπα της κάθε φυλής, δηλαδή από πού ξέκοψε, που και που πήγε, με ποιες άλλες φυλές αναμείχτηκε κ.α.

2) Επειδή ήρθαν στην Ελλάδα από την Ασία, την Αφρική και Ευρώπη διάφορα βάρβαρα φύλα (οι Κάδμοι, οι Πέλοπες, οι Δαναοί κ.α.), τα οποία μετά συγχωνεύτηκαν με τους Πελασγούς ή μετέπειτα Έλληνες, γι αυτό από τη μια έχουμε το μύθο του γένους των Ελλήνων (του Δευκαλίωνα – Έλληνα κ.τ.λ.) και από την άλλη τους μύθους για τα γένη του Κάδμου, Δαναού, Πέλοπα κ.α.

3) Ορισμένοι βασιλείς έλεγαν ότι ήσαν γιοι είτε π.χ. της Λιβύης (της ηπείρου Αφρικής) είτε του Ασωπού (του ποταμού) είτε του Θεού Δία κ.α., για να υποδείχνουν στους γείτονες ότι ήσαν και αυτοί αυτόχθονες.

4) Ορισμένοι βασιλείς έλεγαν ότι ήσαν γιοι του Δία ή κάποιου άλλου θεού, για να τους σέβονται ή για να υπακούνε στις εντολές τους οι υπήκοοι λαμβάνοντας ως θείες τις εντολές τους.

I. ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ: ΑΡΧΗΔΙΟΣ, ΓΟΡΤΥΣ, ΚΥΔΩΝ κ.α. – ΚΡΗΣ - ΚΡΗΘΕΑΣ

Ο Όμηρος (Οδύσσεια, ραψωδία τ 178 – 183) αναφέρει ότι οι Κρήτες ήσαν άλλοι Αχαιοί, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Κύδωνες, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί, που, όπως επεξηγούν ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 4 και 5), ο Στράβωνας (I IV 6 -7), ο Απολλόδωρος (Βιβλιοθήκη 3.1.2), Νόννος (2.695) κ.α.:

Α) Οι Κύδωνες και οι Ετεοκρήτες ήσαν οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης και γι αυτό λέγονταν αυτόχθονες σε σχέση προς τους άλλους, οι οποίοι είχαν έρθει μετά στην Κρήτη. Περίφημος βασιλιάς των Ετεοκρητών ήταν ο Κρήτας, που επινόησε πολλά χρήσιμα πράγματα για τους ανθρώπους.

Ο Πausanίας (VIII, 53, 4 - 6) αναφέρει ότι τα αδέρφια Κύδων, Γόρτυς και Αρχήδιος, γιοι του Τεγεάτη και εγγονοί του βασιλιά Λυκάονα Β', είχαν πάει στην Κρήτη από την Τεγέα (= η Αρκαδία, η Γορτυνία και η Λακωνία) της Πελοποννήσου και έκτισαν τις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα.

Ο Στράβωνας, ο Διόδωρος κ.α., λένε ότι οι Ετεοκρήτες λέγονταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και είχαν πάει στην Κρήτη από τη Φρυγία ή αντίθετα από την Κρήτη πήγαν μερικοί Κρήτες στη Φρυγία και γι αυτό υπάρχουν Ιδαία Όρη και στην Κρήτη και στη Φρυγία (Τρώαδα).

Β) Όταν ήταν βασιλιάς των Ετεοκρητών ο Κρηθέας, ήρθε στην Κρήτη από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εσταιώτιδα της Θεσσαλίας, ο Τέκταμος ή Τέκταφος (απόγονος του Δώρου, επώνυμου των Δωριέων, γιου του Έλληνα) με Δωριείς, Πελασγούς κ.α., και, επειδή ήρθαν στην Κρήτη μετά από τους Ετεοκρήτες, ονομάστηκαν επήλυδες Κρήτες (= έποικοι, μετανάστες, νεοφερμένοι κάτοικοι).

Στη συνέχεια βασιλιάς της Κρήτης έγινε ο Τέκταμος, ο οποίος παντρεύτηκε την κόρη του βασιλιά Κρηθέα. Γιος του Τέκταμου και μετά το θάνατο του βασιλιάς της Κρήτης ήταν ο Αστέριος, θετός ή κατά τον Ηρόδοτο πραγματικός, πατέρας του Μίνωα, που συνένωσε μετά όλα τα γένη της νήσου σε ενιαίο σύνολο.

II. ΟΙ ΜΙΝΩΙΤΕΣ : ΜΙΝΩΑΣ, ΛΥΚΑΣΤΟΣ, ΙΔΟΜΕΝΕΑΣ Κ.Τ.Λ.

1) Ο ΜΙΝΩΑΣ Α΄

Σύμφωνα με το Πάριο Χρονικό, το Διόδωρο Σικελιώτη (4, 60 – 61 και 5, 79-80) και τον Πλούταρχο («Θησεύς 19.6») κ.α., υπήρχαν δυο βασιλιάδες με το όνομα Μίνωας, ο Μίνωας Α, και ο Μίνωας Β΄. Ο Μίνωας Α΄ βασιλεύει το 1210 πριν από το Διόγνητο (άρα το 1474 π.Χ.) και ο Μίνωας Β΄ το έτος 1031 πριν από το Διόγνητο (άρα το 1295 π.Χ.), ενώ η άλωση της Τροίας έγινε λέει το έτος 945 πριν από το Διόγνητο (άρα το 1209 π.Χ.). Σύμφωνα επίσης με τον Ηρόδοτο, ο Μίνωας έζησε τρεις γενιές πριν από τον Τρωικό πόλεμο: «Τρίτη δε γενεή μετά Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι Τρωικά» (Ηρόδοτος Ζ, 171), άρα συμφωνεί με τη χρονολογία που λέει το Πάριο χρονικό. Το αυτό λέει και ο Όμηρος (Ιλιάδα Ν. 445 – 455), αρχικά ήταν λέει βασιλιάς της Κρήτης ο Μίνωας, μετά ο Δευκαλίωνας και μετά ο Ιδομενέας που πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο.

Σύμφωνα επίσης με τον Ηρόδοτο (Α 5, Γ 121 κ.α.), ο Μίνωας αφενός ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες (πριν από τον Πολυκράτη) που έγινε θαλασσοκράτορας και αφετέρου γιος, όχι του Δία, όπως λένε λέει οι Έλληνες, αλλά ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού (υπονοεί το βασιλιά της Κρήτης Αστέριο) και της Ευρώπης, κόρης του βασιλιά της Τύρου της Φοινίκης, την οποία έκλεψε και αυτό ήταν μια από τις έχθρες μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων, αλλά και που έγινε ο Τρωικός πόλεμος.

Παράβαλε ομοίως ότι ο Διόδωρος, σχετικά με το θρόνο της Κρήτης, λέει ότι ο Μίνωας αντικατέστησε στο θρόνο το βασιλιά της Κρήτης Αστέριο και το Μίνωα ο γιός του ο Λύκαστος: «ο Μίνωας διαδέχτηκε στο θρόνο τον Αστέριο, παντρεύτηκε την Ιτώνη, την κόρη του Λυκτία και γέννησε το Λύκαστο, ο οποίος τον διαδέχτηκε στο Θρόνο. (Διόδωρος 4, 60 – 61).

Σύμφωνα με το Διόδωρο, Στράβωνα κ.α., ο Μίνωας αφενός έγινε βασιλιάς της Κρήτης μετά που ήρθαν οι Δωριείς και οι Αχαιοί στην Κρήτη και πριν από την κάθοδο των Δωριέων με τους Ηρακλείδες και αφετέρου ήταν αυτός που ένωσε σε ενιαίο σύνολο τους Ετεοκρήτες με τους επήλυδες Κρήτες, δηλαδή τα Ελληνικά Κρητικά φύλα: Ετεοκρήτες, Κύδωνες, Αχαιούς, Δωριείς και Πελασγούς, καθώς και ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που κατοικούσαν στην Κρήτη σε ενιαίο σύνολο.

Ο Μίνωας, σύμφωνα με τον Πλάτωνα (Μίνωας και Νόμοι), Διόδωρο (βίβλος 4 και 5) Στράβωνα (Γεωγραφικά Ι' σ 476] κ.α., μαζί με τον αδελφό του Ραδάμανθυ ήταν οι πιο αξιόλογοι βασιλείς της Κρήτης. Αυτοί που οργάνωσαν την περίφημη Κρητική πολιτεία, την οποία αντέγραψαν οι άλλοι Έλληνες, αλλά και αυτοί που θεμελίωσαν την θαλασσοκρατία των Κρητών. Ο λόγος και για τον οποίο μυθοποιήθηκαν-αγιοποιήθηκαν

Σύμφωνα με τον Απολλόδωρο (Γ, 1-2, Γ 22, Επιτομή, 1,6), ο Μίνωας ήταν προ παππούς του Αγαμέμνονα και του Μενέλαου από της κόρης του γιου Κατρέα. Ο Απολλόδωρος λέει και ότι ο Μίνωας ήταν γιος του Δία (εννοείται η χάρη του οποίου βοήθησε να γίνει μέγας νομοθέτης) και υιοθετημένος γιος του βασιλιά Αστέριου της Κρήτης, καθώς και εγγονός του Ποσειδώνα (εννοείται η χάρη του οποίου βοήθησε να γίνει θαλασσοκράτορας) και της Λιβύης από τη μάνα του την Ευρώπη. Λέει επίσης ότι μαζί με τη σύζυγό του Πασιφάης έκαναν τα εξής παιδιά, αγόρια: Κατρέα, Δευκαλίωνα, Γλαύκο, Ανδρόγεω και τα εξής κορίτσια: Ακαλήν, Ξενοδίκη, Αριάδνη, Φαίδρα. Οι κόρες του Κατρέα η μεν Αερόπη παντρεύτηκε τον Πλεισθένη και γέννησε το Μενέλαο και τον Αγαμέμνονα και η Κλυμένη το Ναύπλιο και έκανε τον Οίακο και τον Παλαμήδη, πρβ: «Ραδάμανθους δε τοις νησιωταις νομοθετων, αύθις φυγών εις Βοιωτιαν Αλκμήνην γαμεί, και μεταλλάξας εν Αιδου μετά Μίνωος δικάζει. Μίνωος δε Κρήτην κατοικών έγγραφε νόμους, και γημας Πασιφάην την Ηλίου και Περσηίδος, ως <δε> Ασκληπιάδης φησί, Κρήτην την Αστερίου θυγατέρα, παίδας μεν ετέκνωσε Κατρέα Δευκαλίωνα Γλαύκον Ανδρόγεων, θυγατέρας δε Ακάλλην Ξενοδίκην Αριάδνην Φαιδραν, εκ Παρείας δε νύμφης Ευρυμέδοντα Νηφαλίωνα Χούσσην Φιλόλαον, εκ δε Δεξιθέας Ευξάνθιον. (Απολλόδωρος Γ, 1-2)

«Κατρέως δε του Μίνωος Αερόπη και Κλυμένη καί Απημοσύνη και Αλθαιμένης υιός γίνονται. χρωμένω δε Κατρεί περι καταστροφής του βίου ο θεός έφη υπό ενός των τέκνων τεθνήξεσθαι. Κατρεύς..... Αερόπην δε και Κλυμένην Κατρεύς Ναυπλίω δίδωσιν εις αλλοδαπάς ηπίρους απεμπολήσαι. Τούτων Αερόπην μεν έγημε Πλεισθένης και παίδας Αγαμέμνονα και Μενέλαον ετέκνωσε, Κλυμένην δε γαμεί Ναύπλιος, και τέκνων πατήρ γίνεται Οίακος και Παλαμήδους... ((Απολλόδωρος Γ 2,1 και Γ, 2, 2, Επιτομή, 1,6)

2) Ο ΛΥΚΑΣΤΟΣ Α΄

Όταν πέθανε ο Μίνωας Α΄, σύμφωνα με τον Όμηρο (Ιλιάδα), το Διόδωρο (Βίβλος 4, 60, 3), τον Απολλόδωρο (Γ 2 – 4) κ.α., το διαδέχθηκε στο θρόνο ο γιος του ο Λύκαστος και σύμφωνα με το Στ. Βυζάντιο έκτισε και την πόλη Λύκαστο.

3) Ο ΜΙΝΩΣ Β΄

Ο Διόδωρος Σικελιώτης για το Μίνωα Β΄ λέει τα εξής: «ο Μίνωας διαδέχτηκε στο θρόνο τον Αστέριο, παντρεύτηκε την Ιτώνη, την κόρη του Λυκτία και γέννησε το Λύκαστο, ο οποίος τον διαδέχτηκε στο Θρόνο. Ο Λύκαστος παντρεύτηκε την Ίδη, την κόρη του Κορυβάντα και γέννησε το Μίνωα το δεύτερο, τον οποίο μερικοί αναφέρουν ως γιο του Δία. Αυτός, πρώτος από τους Έλληνες, συνέστησε αξιόλογη ναυτική δύναμη και έγινε θαλασσοκράτορας. Παντρεύτηκε την Πασιφάη, την κόρη του Ήλιου, και γέννησε το Δευκαλίωνα, τον Κατρέα, τον Ανδρόγεω και την Αριάδνη, αλλά απέκτησε και πολλά νόθα παιδιά». (Διόδωρος 4, 60 – 61)

Στο Πάριο χρονικό αναφέρονται επακριβώς τα εξής:

ΑΦ' ΟΥ ΜΙΝΩΣ [Ο] ΠΡΟΤΕΡΟΣ Ε]ΒΑ[ΣΙΛΕΥΣΕ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Α[ΠΟΛ]ΛΩΝΙΑΝ ΩΙΚΙΣΕ ΚΑΙ ΣΙΔΗΡΟΣ ΗΥΡΕΘΗ ΕΝ ΤΗ ΙΔΗΙ, ΕΥΡΟΝΤΩΝ ΤΩΝ ΙΔΑΙΩΝ ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΚΕΛΜΙΟΣ Κ[ΑΙ ΔΑΜΝΑΜΕΝΕΩΣ, ΕΤΗ ΧΗ* *, ΒΑΣΙ]ΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΠΑΝΔΙΟΝΟΣ. = Όταν ο Μίνως ο πρώτος βασιλέυε στην Κρήτη και έκανε οικισμό στην Απολλωνία, σίδηρος ευρέθη στην Ίδη, βρέθηκε από τους Ιδαίους Δακτύλους Κέλμιο και Δαμναμενέω, έτος Χίλια.... όταν ο Πανδίων βασιλεύε στην Αθήνα.

ΑΦ' ΟΥ ΑΘΗΝΗΣΙ [ΣΠΑΝΙ]Σ ΤΩΝ ΚΑΡΠΩΝ ΕΓΕΝΕΤΟ ΚΑΙ ΜΑΝΤΕΥΟΜΕΝΟ<Ι>Σ [..] ΑΘΗΝ[ΑΙΟΙΣ ΑΠΟ]ΛΛΩΝ ΕΧΡΗ[ΣΕ ΔΙΚΑ]Σ ΥΠΟΣΧΕ<Ι>Ν [..] Α[Σ] ΑΜ ΜΙΝΩΣ ΑΞΙΩΣΕΙ, ΕΤΗ ΧΔΔΔΙ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΑΙΓΕΩΣ. = Όταν στην Αθήνα υπήρξε έλλειψη καρπών οι Αθηναίοι συμβουλευτήκαν το μαντείο και ο Απόλλων έχρησε να ορίσει ποινή ο Μίνως ότι θεωρεί σωστό, έτος 1031, όταν ο Αιγέας βασιλεύε στην Αθήνα.

ΑΦ' ΟΥ ΟΙ [ΕΛΛΗ]ΝΕΣ ΕΙΣ ΤΡΟΙΑΝ Ε[ΣΤ]ΡΑΤΕΥΣ[ΑΝ], ΕΤΗ ΓΗΗΗΗ-ΓΙΙΙΙ, ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΑΘΗ[ΝΩΝ ΜΕΝ]ΕΣΘΕΩΣ ΤΡΕΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΟΥ ΕΤΟΥΣ. = Όταν οι Έλληνες εκστράτευσαν εναντίον της Τροίας, έτος 954, όταν ο Μενεσθέας βρίσκονταν στο 13ο έτος της βασιλείας του στην Αθήνα.

Επομένως και σύμφωνα με το Πάριο Χρονικό:

Α) Ο Μίνωας Β' ήταν βασιλιάς όταν ήταν βασιλιάς στην Αθήνα ο Αιγέας και αυτό ήταν το έτος 1031 πριν από το Διόγνητο (άρα το 1295 π.Χ.)

Β) Ο Μίνωας Α' ήταν βασιλιάς όταν ήταν βασιλιάς στην Αθήνα ο Πανδίωνας, το έτος ΧΗ.. πριν από το Διόγνητο. Στο Πάριο χρονικό δε διακρίνονται τα δυο τελευταία ψηφία της χρονολογίας του Μίνωα Α, όμως αυτά πρέπει να είναι σε δεκάδες ή εκατοντάδες τα εξής: ΧΗΔΔ ή ΧΗΗΔ ή ΧΗΗΗ, δηλαδή είτε 1120 είτε 1210 είτε 1300 (διότι έτσι μολογά η αριθμηση με γράμματα). Όμως επειδή ο Μίνωας Α' τοποθετείται μετά από το γεγονός του 1242 και πριν από το γεγονός του 1146 πριν από το Διόγνητο, άρα ο Μίνωας Α' ήταν βασιλιάς το 1210 πριν από το Διόγνητο = το 1474 π.Χ.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Κάποιοι λένε ότι το όνομα Μίνωας ήταν τίτλος, κάτι που δεν ευσταθεί, γιατί κάποιος αρχαίος συγγραφέας θα έλεγε π.χ. «ο Μίνωας Ιδομενέας», «ο Μίνωας Δευκαλίων» κ.α.

2) Ο Ιδομενέας στην Ιλιάδα και Οδύσσεια λέει «ο Δίας γέννησε το Μίνωα, ο Μίνωας τον Δευκαλίωνα και κείνος εμένα», δηλαδή χωρίς να αναφορά στο όνομα Μίνωας Β'. Επομένως υπάρχει ερωτηματικό ως προς το αν υπήρξε ή όχι ο Μίνωας Β'. Το πιο πιθανόν όμως είναι να υπήρξε και η ζωή και το έργο του να μπερδεύεται από τους νεότερους συγγραφείς με αυτό του Μίνωα Α'

3) Ο Διόδωρος λέει ότι ο Μίνωας Β είναι αυτός που είναι γνωστός από του μύθους κ.τ.λ., κάτι που ίσως να έχει δίκιο, αφού: α) Ο Όμηρος και ο Ηρόδοτος λένε ότι ο Μίνωας (= ο γιος του Δία και νομοθέτης και θαλασσοκράτορας) έζησε 3 γενιές πριν από τον Τρωικό πόλεμο (αρχικά ήταν λέει βασιλιάς της Κρήτης ο Μίνωας, μετά ο Δευκαλίωνας και μετά ο Ιδομενέας που πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο β) Ο Ηρόδοτος (Α 32) λέει ότι ο μέσος όρος ζωής των ανθρώπων είναι 70 χρόνια, άρα ο Μίνωας πρέπει να έζησε μέχρι το πολύ 3Χ70 = 210 χρόνια πριν από τον Τρωικό πόλεμο και λογικά περίπου 120, γιατί τα παιδιά γεννιούνται κάθε 18 – 42

χρόνια, γ) το Πάριο Μάρμαρο λέει για το Μίνωα Β΄ ότι περίπου και οι μύθοι, δηλαδή ότι ήταν σύγκαιρος του Αιγέα, ότι επί εποχής του παρατηρήθηκε έλλειψη καρπών στην Αττική κτ.λ., πρβλ: «Όταν στην Αθήνα υπήρξε έλλειψη καρπών οι Αθηναίοι συμβουλευτήκαν το μαντείο και ο Απόλλων έχρησε να ορίσει ποινή ο Μίνωας ότι θεωρεί σωστό, έτος 1031, όταν ο Αιγέας βασίλευε στην Αθήνα.» Ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον του Αιγέα, επειδή οι πολιτικοί αντίπαλοι του Αιγέα δολοφόνησαν τον Ανδρόγεω, γιο του Μίνωα, στα Παναθήναια για πολιτισκούς λόγους (προκειμένου να κάνουν το ισχυρό τότε Μίνωα να στραφεί εναντίον του Αιγέα και έτσι αυτοί να έρθουν στα πράγματα). Ακολούθησε έλλειψη καρπών στην Αττική λόγω της πολιορκίας του Μίνωα (την οποία οι θεοσεβούμενοι-θεοφοβούμενοι Αθηναίοι απέδωσαν στην αδικία που είχε γίνει στο Μίνωα) και γα να λύσει την πολιορκία ο Μίνωας απαίτησε και του παρέδωσαν οι Αθηναίοι κάποιους νέους και νέες προκειμένου να κάνουν καταναγκαστικά έργα στην Κρήτη (η αιτία που βγήκε ο μύθος του Μινώταυρου).

4) Ο ΔΕΥΚΑΛΙΩΝΑΣ

Ο Δευκαλίωνας ήταν γιος του Μίνωα Β και έλαβε μέρος στην Αργοναυτική εκστρατεία. Παιδιά του ήταν ο Ιδομενέας, η Κρήτη, ο Μόλος Α΄ κ.α..

5) Ο ΙΔΟΜΕΝΕΑΣ

Ο Ιδομενέας, σύμφωνα με τον Όμηρο, ήταν γιος του Δευκαλίωνα και εγγονός του Μίνωα, προφανώς του Β΄, και έλαβε μέρος στον πόλεμο της Τροίας όχι μόνο ως αρχηγός των Κρητών, αλλά και ένας από τους δυο πρωτάρχοντες (ο άλλος ήταν ο Νέστορας) όλων των Αχαιών.

«Ο Μίνωας απέκτησε, λένε δυο γιους, το Δευκαλίωνα και το Μόλο, στη συνέχεια από το Δευκαλίωνα έγινε ο Ιδομενέας και από το Μόλο ο Μηριόνης. Ετούτοι με ενενήντα καράβια εκστράτευσαν με τον Αγαμέμνονα στο Ίλιο και, αφού επέστρεψαν σώοι στην πατρίδα τους και πέθαναν....» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 79)

6-7) Ο ΑΙΘΩΝ ΚΑΙ Ο ΤΥΡΑΝΟΣ ΛΕΥΚΟΣ

Ο Όμηρος (Οδύσσεια, ραψωδία τ 178 – 183) λέει ότι ο Δευκαλίωνας είχε δυο παιδιά, το βασιλιά Ιδομενέα και τον Αίθωνα, που ήταν μικρότερος και έμενε στην Κρήτη, ενώ ο Ιδομενέας έλειπε στην Τροία. Σύμφωνα με τους άλλους αρχαίους συγγραφείς, όταν ο Ιδομενέας έφυγε για τον πόλεμο της Τροίας, άφησε για προστάτη του θρόνου του το Λεύκο, γιο του Τάλω, υποσχόμενος ότι, όταν θα γύριζε θα του έδινε ως σύζυγο την κόρη του Κλεισιθήρα. Ο Λεύκος, όμως με τη βοήθεια του Ναύπλιου, σκότωσε την Κλεισιθήρα και τη Μέδα, κόρη και σύζυγο του Ιδομενέα, καθώς και τους αδελφούς Ίφικλο και Λύκο και έγινε τύραννος. Μετά που γύρισε πίσω ο Ιδομενέας, έδιωξε το Λεύκο.

Λέγεται επίσης ότι ο Ιδομενέας γυρνώντας από την Τροία συνάντησε θύελλα και ορκίστηκε ότι αν έφτανε ζωντανός στην πατρίδα του θα θυσιάζε στον Ποσειδώνα το πρώτο πλάσμα που θα συναντούσε. Για κακή του τύχη, όμως, συνάντησε το γιο του και για να μη φανεί επίορκος εκτέλεσε την υπόσχεσή του προς το Θεό. Κάτι που προκάλεσε την οργή των υπόλοιπων θεών που έστειλαν λοιμό στην Κρήτη με συνέπεια οι Κρήτες να τον εξορίσουν και έτσι ανέβηκε στο θρόνο ο Λεύκος.

3. ΔΙΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΜΙΝΩΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥΣ - ΜΥΘΟΣ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΥ

Ο Πλάτωνας, ο Πausanίας, ο Πλούταρχος κ.α, λένε από τη μια ότι οι Κρήτες έχουν τους πιο παλιούς νόμους από τους Έλληνες που τους έφτιαξαν οι άξιοι βασιλιάδες τους Μίνωας και Ραδάμανθους και από την άλλη ότι επί Μίνωα οι σχέσεις μεταξύ Αθηναίων και Κρητών δεν ήταν καλές, επειδή ο Μίνωας ανάγκασε κάποτε τους κατοίκους της Αττικής να πληρώνουν βαρύ φόρο, επειδή είχε ισχυρό ναυτικό. Λένε επίσης ότι ο Μίνωας επιτέθηκε στην Αθήνα, για να εκδικηθεί το θάνατο του γιου του Ανδρόγεω που δολοφονήθηκε από τους Αθηναίους στα Παναθήναια και μετά τη νίκη του κατ' άλλους επέβαλε απλώς φόρο και κατ' άλλους απαίτησε από τους Αθηναίους να του στέλνουν κάθε χρόνο ως φόρο ή ετήσιο δασμό κάποιους νέους (12 τον αριθμό, 6 αγόρια και 6 κορίτσια) για καταναγκαστικά έργα στην Κρήτη. Ο δασμός αυτός δεν άρεσε στους Αθηναίους και γι αυτό οι Αθηναίοι συγγραφείς συκοφαντούσαν το Μίνωα στα Αττικά θέατρα, αποκαλώντας τον αγριάνθρωπο ή σκληρό, άδικο, φορομνήχτη κ.α. ή γι αυτό και του έπλασαν το μύθο του Μινώταυρου. Δηλαδή ότι η γυναίκα του γέννησε τέρας. Κάτι που ο Πλάτωνας θεωρεί αυτού του είδους πράγματα προσβολή, ασέβεια σε ένα άνθρωπο, στο Μίνωα, που Όμηρος και ο Ησίοδος εγκωμιάζουν όσο κανένα άλλον για το έργο του, πρβ:

«Έτσι, χωρίς να θέλω να αναζωπυρώσω παλιές μνησικακίες σε βάρος σας, θα αναφέρω ότι ο Μίνωας ανάγκασε κάποτε τους κατοίκους της Αττικής να πληρώνουν βαρύ φόρο, επειδή είχε ναυτική δύναμη, ενώ οι Αθηναίοι δεν είχαν ακόμη αποκτήσει τα πλοία που διαθέτουν σήμερα ούτε χώρα πλούσια σε ξυλεία, κατάλληλη για τη ναυπήγηση πλοίων και τη δημιουργία ισχυρού ναυτικού (Πλάτων, νόμοι Δ, 706, b)

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ποιος από τους παλαιούς βασιλείς λέγεται ότι υπήρξε καλός νομοθέτης, του οποίου οι νόμοι διασώζονται ακόμα και σήμερα, επειδή είναι θεϊκοί;

ΕΤΑΙΡΟΣ: Δεν μου έρχεται στον νου.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Δεν ξέρεις ποιοι Έλληνες έχουν τους παλιότερους νόμους;

ΕΤΑΙΡΟΣ: Μήπως εννοείς τους Λακεδαιμονίους και το νομοθέτη Λυκούργο;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Αλλά και αυτοί οι νόμοι σε καμία περίπτωση δεν υπάρχουν περισσότερο από τριακόσια χρόνια ή κάτι περισσότερο. Αλλά και οι καλύτεροι από τους νόμους τούτους από πού ήρθαν; Ξέρεις;

ΕΤΑΙΡΟΣ: Λένε από την Κρήτη.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Αυτοί λοιπόν, οι Κρήτες, έχουν τους πιο παλιούς νόμους απ' όλους τους Έλληνες; («Ουκούν ούτοι, οι Κρήτες, παλαιστάτοις νόμοις χρώνται των Ελλήνων»)

ΕΤΑΙΡΟΣ: Ναι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Ξέρεις ποιοι ήταν οι άξιοι βασιλείς τους; Ο Μίνωας και ο Ραδάμανθους, γιοι του Δία και της Ευρώπης; δικοί τους είναι οι νόμοι.

ΕΤΑΙΡΟΣ: Λένε ότι ο Ραδάμανθους, Σωκράτη, ήταν δίκαιος άνθρωπος, αλλά ο Μίνωας ένας αγριάνθρωπος, σκληρός και άδικος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Αναφέρεσαι σε κάποιον Αττικό μύθο, καλέ μου, μύθο της τραγωδίας.

ΕΤΑΙΡΟΣ: Τι; Αυτά δε λένε για το Μίνωα;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Όχι όμως ο Όμηρος (και ο Ησίοδος). Ωστόσο αυτοί είναι πιο αξιόπιστοι απ' όλους μαζί τους τραγωδοποιούς, από τους οποίους άκουσες εσύ αυτά που λες.

ΕΤΑΙΡΟΣ: Τι λένε αυτοί για λοιπόν για το Μίνωα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Θα σου πω, για να μην είσαι κι εσύ ασεβής, όπως οι περισσότεροι.....

...Θα σου πω λοιπόν και για το Μίνωα. πώς τον εγκωμιάζουν ο Όμηρος και ο Ησίοδος, για να μην αμαρτάνεις με τα λόγια εσύ, που είσαι άνθρωπος και γιος ανθρώπου, απέναντι σε ήρωα, γιο του Δία. Ο Όμηρος λοιπόν λέει ότι στην Κρήτη υπάρχουν πολλοί άνθρωποι και ενενήντα πόλεις στις οποίες ανήκει και η Κνωσός, μεγάλη πόλη, όπου ο Μίνωας βασίλευε, ο κάθε εννιά χρόνια συνομιλητής του μεγάλου Δία. Αυτό είναι λοιπόν το εγκώμιο του Ομήρου για το Μίνωα, διατυπωμένο με συντομία, τέτοιο δεν έκανε ο Όμηρος σε κανέναν ήρωα. Το ότι ο Δίας είναι σοφιστής και ότι η τέχνη αυτή είναι πολύ καλή το δηλώνει και σε πολλά άλλα σημεία. Το γεγονός λοιπόν ότι ο Όμηρος δεν απένειμε σε κανέναν άλλο ήρωα, παρά μόνο στο Μίνωα, την τιμή να έχει εκπαιδευτεί από το Δία, αυτό είναι έπαινος θαυμαστός. Ακόμη στη Νέκυια της Οδύσσειας έχει παρουσιάσει το Μίνωα να δικάζει κρατώντας σκήπτρο και όχι το Ραδάμανθυ....

...γιατί αυτό σημαίνει ο στίχος (του Ομήρου): βασίλευε, ο κάθε εννιά χρόνια συνομιλητής του μεγάλου Δία, ότι δηλαδή ο Μίνωας συντρόφευε το Δία. Γιατί οι όαροι είναι οι λόγοι και οαριστής ο σύντροφος του στη συζήτηση. Πήγαινε λοιπόν ο Μίνωας κάθε εννέα χρόνια κι έμενε ένα χρόνο στη σπηλιά του Δία, από τη μια για να μάθει και από την άλλη για να δείξει τι είχε μάθει από το Δία την προηγούμενη φορά.....

Γι αυτό το λόγο θέσπισε αυτούς τους νόμους (ο Μίνωας) για τους πολίτες του, εξ αιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί....

...Ο Μίνωας τον χρησιμοποιούσε (το Ραδάμανθυ) ως φύλακα των νόμων στην πόλη, ενώ στην υπόλοιπη Κρήτη τον Τάλω. Ο Τάλως λοιπόν επισκεπτόταν τρεις φορές το χρόνο τα χωριά, επιβλέποντας την τήρηση των νόμων σε αυτά, έχοντας γραμμένους τους νόμους σε χάλκινους πίνακες, απ' όπου πήρε την ονομασία χάλκινος.

Ο Ησίοδος επίσης λέει για το Μίνωα παρόμοια πράγματα. Αναφέροντας το όνομά του, λέει: «αυτός ήταν ο πιο βασιλικός απ' όλους τους θνητούς βασιλιάδες και διαφέντευε πλήθος γειτονικών λαών, κρατώντας το σκήπτρο του Δία - μ' αυτό βασίλευε και στις πόλεις». Και αυτός, λέγοντας το σκήπτρο του Δία δεν εννοεί τίποτε άλλο παρά την παιδεία από το Δία, με την οποία διηύθυνε την Κρήτη

ΕΤΑΙΡΟΣ: Γιατί λοιπόν, Σωκράτη, έχει διαδοθεί αυτή η φήμη για το Μίνωα, ότι τάχα κάποιος απαίδευτος και σκληρός;

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Για τον ίδιο λόγο που κι εσύ, καλέ μου, αν σκέφτεσαι σωστά, θα προσέξεις, όπως και κάθε άλλος άνθρωπος που θέλει να έχει καλή φήμη, να μη γίνεις μισητός σε κανέναν άνδρα που ασχολείται με την ποίηση. Οι ποιητές έχουν μεγάλη επίδραση στη φήμη κάποιου, οτιδήποτε κι αν κάνουν στους ανθρώπους, είτε τους επαινούν είτε τους κατηγορούν. Αυτό ήταν το σφάλμα του Μίνωα, που πολέμησε αυτήν εδώ την πόλη (την Αθήνα), στην οποία υπάρχει πολλή σοφία και ποιητές κάθε είδους, που ασχολούνται με την τραγωδία και τα άλλα είδη ποίησης. Και η

τραγωδία υπάρχει εδώ από παλιά, και δεν ξεκίνησε, όπως νομίζουν, από το Θέσπι ούτε από το Φρύνιχο, αλλά, αν θέλεις να το σκεφτείς, θ' ανακαλύψεις ότι αυτό είναι πολύ παλιά εφεύρεση τούτης της πόλης. Απ' όλα τα είδη ποίησης, η τραγωδία είναι το πιο δημοφιλές και ψυχαγωγικό. Με αυτήν εμείς επιτεθήκαμε στο Μίνωα και το εκδικηθήκαμε για κείνους τους φόρους που μας ανάγκασε να πληρώνουμε φόρους. Αυτό λοιπόν ήταν το σφάλμα του Μίνωα, το ότι έγινε μισητός σε μας, και γι αυτό έχει αποκτήσει κακή φήμη – για ν' απαντήσω στην ερώτησή σου. Διότι για το ότι ήταν καλός και δίκαιος, καλός νομέας, όπως λέγαμε προηγουμένως, ισχυρότατη απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι οι νόμοι του παραμένουν αδιασάλευτοι, επειδή βρήκε την αλήθεια, σχετικά με τη διοίκηση της πόλης.

ΕΤΑΙΡΟΣ: Νομίζω, Σωκράτη, ότι μίλησες λογικά....» (Πλάτωνα «Μένω», 318 – 321)

Επομένως και σύμφωνα με τον Πλάτωνα: Α) Ο Μίνωας και οι Μινώιτες ήταν Έλληνες, αφού ο Σωκράτης λέει ότι αυτοί που έχουν τους πιο παλιούς νόμους από όλους τους Έλληνες είναι οι Κρήτες και οι πιο άξιοι βασιλείς τους ήταν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς που θέσπισαν και τους νόμους των Κρητών των Ελλήνων. Β) Ο Μίνωας – Κρήτες πρώτοι βρήκαν την αλήθεια για τη σωστή διοίκηση της πόλης – απ' όπου πολίτης και πολιτισμός και εξαιτίας αυτού ή των νόμων του Μίνωα, ευημερεί ανέκαθεν η Κρήτη, καθώς και η Σπάρτη από που αντέγραψε τους νόμους του Μίνωα. Γ) Λένε ότι ο Ραδάμανθυς ήταν δίκαιος άνθρωπος και ο Μίνωας αγριάνθρωπος, σκληρός και άδικος. Ωστόσο αυτό είναι άδικο, ασέβεια, αμαρτία, γιατί ο Όμηρος και ο Ησίοδος, που είναι και πιο αξιόπιστοι από τους τραγωδοποιούς που λένε αυτά τα πράγματα, έχει εγκωμιάσει το Μίνωα περισσότερο από όλους τους άλλους. Ο Όμηρος δεν απέμεινε σε κανένα άλλο ήρωα παρά μόνο στο Μίνωα την τιμή να έχει εκπαιδευτεί από το Δία, αυτό είναι έπαινος θαυμαστός. Ακόμα στη Νέκυια της Οδύσσειας έχει παρουσιάσει το Μίνωα να δικάζει κρατώντας χρυσό σκήπτρο και όχι το Ραδάμανθη. Και αυτός λέγοντας το σκήπτρο του Δία δεν εννοεί τίποτε άλλο παρά την παιδεία από το Δία, με την οποία διεύθυνε την Κρήτη. Ε) Υπάρχει η φήμη ότι ο Μίνωας ήταν τάχα κάποιος απαίδευτος και σκληρός. Ωστόσο ο Μίνωας ήταν καλός και δίκαιος, καλός νομέας και ισχυρότατη απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι οι νόμοι του παραμένουν αδιασάλευτοι, επειδή βρήκε την αλήθεια, σχετικά με τη διοίκηση της πόλης. Το σφάλμα του Μίνωα ήταν το ότι πολέμησε την Αθήνα (όταν ο γιος του Μίνωα Ανδρόγεως σκοτώθηκε από το Μαραθώνιο ταύρο και ο Μίνωας νόμισε ότι τον δολοφόνησαν οι Αθηναίοι από φθόνο, επειδή νίκησε στα Παναθήναια). και στη συνέχεια έβαλε φόρους στους Αθηναίους και έτσι απέκτησε κακή φήμη, έγινε μισητός ή έτσι οι Αθηναίοι ποιητές και ειδικά αυτοί που ασχολούνται με την τραγωδία του επιτέθηκαν από εκδίκηση.

Σημειώνεται ότι:

1) Ο Μίνωας έβαλε φόρους στους Αθηναίους, επειδή δολοφόνησαν κατ' αυτόν το γιο του Ανδρόγεω στα Παναθήναια.

2) Σύμφωνα με τους Αθηναίους, ο Αιγέας έστειλε τον Ανδρόγεω, επειδή ήταν καλός μαχητής, να σκοτώσει τον άγριο ταύρο του Μαραθώνα, που λυμαινόταν την περιοχή. Ο Ανδρόγεως δεν μπόρεσε να τα βάλει πέρα μαζί του και σκοτώθηκε. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή ο Ανδρόγεως δολοφονήθηκε από ανθρώπους του βασιλιά Αιγέα κατά τη στιγμή που πήγαινε προς τη Θήβα για να συμμετάσχει σε αγώνες

προς τιμή του Λαίου και η δολοφονία έγινε, επειδή ο Ανδρόγεως είχε πιάσει φιλία με πολιτικούς αντιπάλους του Αιγέα, τους γιους του Πάλαντα, και ο Αιγέας δεν έβλεπε με καλό μάτι αυτή τη φιλία, πρβ: <<..αυτός δε ήκεν εις Αθήνας, και τον των Παναθηναίων αγώνα επετέλει, εν ω ο Μίνως παις Ανδρόγεως ενίκησε πάντας. τούτον Αιγεύς επι τον Μαραθώνιον έπεμψε ταύρον, υφ' ου διεφθάρη. ένιοι δε αυτόν λέγουσι πορευόμενον εις Θήβας επί τον Λαΐου Αγώνα προς των αγωνιστών ενεδρευθέντα δια φθόνον απολέσθαι...>>> (Απολλόδωρος, Βιβλιοθήκη Β και Γ)

Ο Πλούταρχος, που παίρνει λέει πληροφορίες από παλιότερους του ιστορικούς (Έφορο, Φιλόχορο, Αριστοτέλη, Κλειδήμο κ.α.), σχετικά με το Μίνωα και τους Κρήτες, αναφέρει (σε νέα Ελληνική από τις εκδόσεις «Κάκτος») τα εξής:

«Λένε ότι οι Κρήτες, σύμφωνα με το χρησμό, έστειλαν στους Δελφούς απαρχή ανθρώπων, αλλά επειδή εκείνοι, δεν έβλεπαν να υπάρξει ευημερία στο μέρος εκείνο, έφυγαν από εκεί, για να ιδρύσουν αποικία. Πρώτα λοιπόν εγκαταστάθηκαν στην Ιαπυγία, αργότερα όμως κατέλαβαν την περιοχή θράκης. Όπως φαίνεται, ο Μίνωας δεν είχε σκοτώσει τους νέους που του είχαν στείλει οι Αθηναίοι ως φόρο, αλλά τους είχε κρατήσει δούλους. Μερικοί που κατάγονταν από τους Αθηναίους αυτούς και θεωρούνταν Κρήτες περιλήφθηκαν στην αποστολή στους Δελφούς. Από αυτό οι κόρες των Βοττιαίων, μνημονεύοντας την καταγωγή τους, τραγουδούσαν στις γιορτές «Πάμε στην Αθήνα». (Πλούταρχος, Ελληνικά 35)

<< 15. Λίγο πιο ύστερα ήρθαν από την Κρήτη να πάρουν το δασμό. Οι πιο πολλοί συγγραφείς συμφωνούν ότι, επειδή νομίστηκε πως ο Ανδρόγεως πέθανε στην Αττική με δόλο, ο Μίνωας προσκαλούσε με τους πολέμους πολλές συμφορές στους κατοίκους, καθώς επίσης και ο θεός στη χώρα τους, όπου έπεσε πολλή αφορία και αρρώστιες και στέρεψαν τα ποτάμια. Και ότι, επειδή ο Θεός πρόσταξε να ζητήσουν να εξιλεωθούν από το Μίνωα και να τον ημερώσουν για να κατασιγάσει η οργή και να μπει τέρμα στις συμφορές, αυτοί έστειλαν πρέσβεις και με παρακάλια πέτυχαν να συνάψουν συνθήκες, με τον όρο να στέλνουν κάθε εννέα χρόνια σαν δασμό επτά νέους και άλλες τόσες νέες. Όσο για την τύχη των παιδιών αυτών, ο πιο τραγικός μύθος λέει, πως, αφού έφταναν στην Κρήτη τους έτρωγε ο Μινώταυρος στο Λαβύρινθο ή πως πέθαιναν εκεί μέσα καθώς περιπλανιόταν και δεν μπορούσαν να βρουν την έξοδο. Ο Μινώταυρος ήταν κατά τον Ευριπίδη «τερατώδες και σύμμειχτο θρέμμα και πλασμένος με διπλή φύση ταύρου και ανθρώπου («σύμμεικτον είδος και αποφώλιον βρέφος γεγονέναι και Ταύρου μεμείχθαι και βροτού διπλή φύσει»).

16. Ο Φιλόχορος όμως γράφει πως οι Κρήτες δε συμφωνούν σε αυτά, αλλά λέγουν πως ο Λαβύρινθος ήταν μια φυλακή χωρίς τίποτε το κακό εξόν από το να μην μπορούν οι φυλακισμένοι να φύγουν, και πως ο Μίνωας τελούσε στη μνήμη του Ανδρόγεω γυμνικό αγώνα δίνοντας για βραβεία στους νικητές τους νέους, που τους φύλαγε στο Λαβύρινθο. Στους πρώτους αγώνες νικούσε ο πιο ισχυρός τότε στρατηγός του Μίνωα με το όνομα Ταύρος, άνθρωπος σκληρός και ανήμερος, που φερόταν στα παιδιά των Αθηναίων αλαζονικά και βάνανυσα.

Ο Αριστοτέλης στο έργο του <<Βοττιαίων Πολιτεία>> φαίνεται και αυτός πως δε νομίζει ότι τους νέους τους σκότωνε ο Μίνωας, αλλά τους έβρισκαν τα γηρατειά κάνοντας καταναγκαστικά έργα. Και κάποτε οι Κρητικοί, ξοφλώντας ένα παλιό τάξιμό τους, έστειλαν στους Δελφούς <<απαρχήν>> ανθρώπων, όπου αναμείχθηκαν και απόγονοι από εκείνους.

Και επειδή δεν μπορούσαν να συντηρηθούν εκεί, στην αρχή πήγαν στην Ιταλία, όπου κατοίκησαν στην Ιαπυγία. Από εκεί έφυγαν και πήγαν στη Θράκη και ονομάστηκαν Βοττιαίοι' γι αυτό οι κόρες των Βοττιαίων, όταν τελούν κάποια θυσία, λένε την επωδό «ίωμεν εις Αθήνας».

Το Μίνωα συνέχεια τον κακολογούσαν και τον έβριζαν στα αττικά θέατρα και ούτε ο Ησίοδος τον ωφέλησε με να τον πει <<βασιλεύτατον>> ούτε ο Όμηρος καλώντας τον <<οαριστήν Διός>>, αλλά υπερίσχυσαν οι τραγικοί ποιητές που από το λογείο και τη σκηνή το περιέλουσαν με αδοξία διδάσκοντας πως στάθηκε βίαιος και κακός. Κι ας λένε πως ο Μίνωας έγινε βασιλιάς και νομοθέτης και ο Ραδάμανθους δικαστής και φύλακας των νόμων που θέσπισε εκείνος.....

19.Και σαν έφτασε στην Κρήτη (ο Θησέας), η Αριάδνη που, καθώς λένε στις διηγήσεις τους ή στα τραγούδια τους οι περισσότεροι, το αγάπησε, του έδωσε το λινάρι και του δίδαξε τον τρόπο να τα καταφέρει στα στριφογυρίσματα του λαβύρινθου, κι έτσι σκότωσε το Μινώταυρο και έφυγε παίρνοντας μαζί του την Αριάδνη και τους νέους.....

Κάπως αλλιώς και πιο επίσημα έγραψε γι αυτά τα πράγματα ο Κλειδής, αρχίζοντας και από πιο παλιά, πως δηλαδή υπήρχε κοινή απόφαση των Ελλήνων να μην ταξιδεύσει από πουθενά κανένα πλοίο που να χωράει πλήρωμα μεγαλύτερο από πέντε άνδρες.... Όταν όμως ο Δαίδαλος έφυγε με ένα πλοίο στην Αθήνα, ο Μίνωας απήφησε τις κοινές αποφάσεις των Ελλήνων και τον καταδίωξε με μεγάλα πλοία... (Πλούταρχος «Θησεύς», 19)

Επομένως και σύμφωνα με τον Πλούταρχο: 1) Ο Μύθος του Μινώταυρου δεν είναι πραγματικότητα. 2) Ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηνών και κατόπιν τους επέβαλε δασμό (φόρο αίματος), επειδή ο βασιλιάς των Αθηνών Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω στα Παναθήναια. 3) Επειδή ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηνών, οι Αθηναίοι συγγραφείς δε συμπαθούσαν το Μίνωα ή για το λόγο αυτό περιγράφουν το Μίνωα ως φορομπήχτη, άγριο κ.τ.λ. ή γι αυτό και του έπλασαν το μύθο του Μινώταυρου. Ωστόσο είναι σκληρό να κακολογούν και να βρίζουν τα Αττικά θέατρα το Μίνωα ή χωρίς να λάβουν υπόψη τους ότι ο Μίνωας εγκωμιάστηκε πάρα πολύ από τον Όμηρο και Ησίοδο λόγω του ότι υπήρξε βασιλιάς και νομοθέτης κ.τ.λ. 4) Οι Κρήτες δε συμφωνούν σε αυτά που λένε οι Αθηναίοι συγγραφείς για το Μίνωα και το Μινώταυρο, αλλά λένε πως ο Λαβύρινθος ήταν απλώς μια φυλακή χωρίς τίποτε το κακό εξόν από το να μην μπορούν οι φυλακισμένοι να φύγουν. Λένε επίσης ότι στη φυλακή αυτή κρατούνταν οι νέοι και οι νέες από την Αθήνα, που ερχόταν να κάνουν καταναγκαστικά έργα στην Κρήτη ως αντίποινα, επειδή οι Αθηναίοι δολοφόνησαν το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω. Λένε επίσης ότι ο Μινώταυρος ήταν ένας στρατηγός του Μίνωα με το όνομα Ταύρος, ο οποίος από τη μια ήταν αρχιφύλακας και από την άλλη ήταν σκληρός και ανήμερος και συνάμα φερόταν απάνθρωπα στα παιδιά των Αθηναίων κ.τ.λ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

(ΚΤΙΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΛΠ)

1. Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

Ο Θουκυδίδης (Α 2-5), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Πλάτων (Μενέξενος), Εκαταίος ο Μιλήσιος (Στράβων 7) κ.α., αναφέρουν ότι στην Ελλάδα πριν από την εποχή του Μίνωα ζούσαν νομαδικά και μεταναστευτικά, επειδή από τη μια δεν υπήρχε ακόμη αναπτυχθεί το εμπόριο και η γεωργία οπότε οι άνθρωποι έπρεπε να μετακινούνται συνεχώς για εξεύρεση πηγών διατροφής και από την άλλη δεν είχε επίσης επινοηθεί ακόμη ο στρατός για να αποκρούσει τα βάρβαρα ασιατικά φύλλα που ερχόταν και λεηλατούσαν στην Ελλάδα. Ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο έδωξε από το Αιγαίο και τις Κυκλάδες τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες που τα είχαν καταλάβει και μέσω αυτών έρχονταν και καταλήστευαν τους Έλληνες και στη συνέχεια εποίκησε τις Κυκλάδες και τα παράλια της Μ. Ασίας με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να κάνουν μόνιμες πόλεις, να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και έτσι να επικρατήσουν μετά στον Τρωικό Πόλεμο εναντίον των βαρβάρων της Ασίας.

Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183), όπως είδαμε στα προηγούμενα, αναφέρει ότι η Κρήτη επι Τρωικού Πολέμου, που έγινε κατά το Πάριο χρονικό το 1209 π.Χ. και κατά τον Ηρόδοτο το 1250 π.Χ.) είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις (στην Ιλιάδα Β 645 – 652 αναφέρει ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις) από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο:

«Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχίδεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόμεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὖ ναιετοώσας, άλλοι θ' οἱ Κρήτην εκatóμπολιν αμφενέμοντο. Τον μὲν ἄρ' Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευε, Μηριόνης τ' ἀτάλαντος Ἐνυαλίῳ ἀνδρειφόντη· τοῖσι δ' ἄμ' ογδώκοντα μέλαιναι νῆες ἔποντο. (Ιλιάδα Β. 645 – 652)

Από τους άλλους αρχαίους συγγραφείς πληροφορούμαστε και τις υπόλοιπες αρχαίες Κρητικές πόλεις: Λατώ, Σύβριτος, Ιεράπυτνα κλπ.

Οι κρητικές πόλεις, ως προς την εποχή δημιουργίας τους, διακρίνονταν σε ετεοκρητικές και μινωικές. Ετεοκρητικές λέγονται οι πρώτες που κτίστηκαν, αυτές που είχαν κτιστεί από τους καλούμενους Ιδαίους Δακτύλους ή Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης, όπως η Ιεράπετρα, η οποία κτίστηκε από τον Κουρήτα Κύρβα, η Ίτανος, η οποία κτίστηκε

από τον Κουρήτα Ίτανο κλπ. Μινωικές λέγονται αυτές που είχαν κτιστεί από το Μίνωα, όταν ένωσε σε ενιαίο σύνολο τους Ετεόκρητες (Ιδαίους Δακτύλους ή κουρήτες) με τους επήλυδες Κρήτες (Αχαιούς, Δωριείς και Πελασγούς Κρήτες), όπως η Κνωσός, η Φαιστός κ.α.

ΟΙ ΑΤΕΙΧΙΣΤΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ανατρέχοντας στους αρχαίους συγγραφείς, βλέπουμε να αναφέρουν ότι οι αρχαίες πόλεις-κράτη της Κρήτης: Κνωσός, Φαιστός, Κυδωνία κ.τ.λ. ήσαν ατείχιστες, κάτι που οφείλονταν στο ότι ο Μίνωας είχε ενώσει σε ενιαίο σύνολο όλες τις φυλές της Κρήτης με έδρα την Κνωσό και αργότερα που διασπάστηκαν σε κράτη-πόλεις δεν έφτασαν στο σημείο να πολεμούν καταστροφικά η μια την άλλη. Απλά ενίοτε έριζαν για συνοριακά και άλλα κοινά θέματα.

Έτσι εκεί που οι άλλες αρχαίες πόλεις εκτός Κρήτης (Κόρινθος, Μυκήνες, Αθήνα κ.τ.λ.) από τη μια έχαναν το χρόνο τους να διαμάχονται με άλλες και από την άλλη φρόντιζαν εκτός των άλλων να φτιάχνουν και να συντηρούν μεγάλα τείχη για προστασία κλπ, οι Κρήτες το μόνο που φρόντιζαν ήταν να έχουν πολλά και μεγάλα καράβια (μεγάλο στόλο, καλούς ναύτες και καλούς τοξότες), κάτι που τους έδινε συνάμα και τη δυνατότητα να κάνουν και εκτός Κρήτης επιχειρήσεις και να επιβάλλονται.

Σημειώνεται ότι:

1) Ο Όμηρος αναφέρει τη Γόρτυνα ως «τειχιόεσσα». Ωστόσο τα τείχη της Γόρτυνα υπήρχαν περισσότερο για την προστασία των ανακτόρων της είτε από τις κατολισθήσεις (βρισκόταν πάνω σε χωμάτινο λόφο) είτε από τους εμφύλιους πολέμους που διεξήγε η Γόρτυνα με τη Φαιστό για τα επίνεια Λεβήνα και Μάταλο.

2) Λόγω του ότι η Κρήτη ήταν ενιαία είχε ως αποτέλεσμα και να ευημερήσει πρώτη και να δημιουργήσει τον πρώτο αξιόλογο πολιτισμό και να γίνει η πρώτη μεγάλη ναυτική δύναμη κλπ, καθώς λέει οι αρχαίοι συγγραφείς (Αριστοτέλης «Πολιτικά» κ.α.).

2. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Δεν είναι αληθές ότι οι αρχαίες πόλεις της Κρήτης καταστράφηκαν από το σεισμό που προκάλεσε η έκρηξη του Ηφαιστείου της Σαντορίνης, όπως λέγεται από μερικούς (Περισσότερα για το θέμα βλέπε: «ΤΟ ΨΕΥΔΟΣ ΓΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΡΗΞΗ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΩΡΙΕΙΣ»). Η πραγματικότητα είναι ότι όλες οι κρητικές πόλεις της Κρήτης λεηλατήθηκαν και καταστράφηκαν αρχικά από Αλγερινούς και Άραβες πειρατές και μετά από τους Άραβες Σαρακηνούς.

Ήδη από τον 6/7ο αιώνα μ.Χ., λόγω εσωτερικής κρίσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, άρχισαν τις πειρατικές επιδρομές τους διάφοροι Αλγερινοί και οι Άραβες πειρατές.

Οι επιδρομές αυτές είχαν ως συνέπεια καταρχάς την καταστροφή των παραλιακών πόλεων: Ολούς, Λατώ ή Καμάρα κλπ ή στην αναγκαστική τους ερήμωση προκειμένου να σωθούν οι κάτοικοί τους. Μετά, όταν οι Σαρακηνοί Άραβες κατάφεραν να αποβιβάσουν στο νησί, προέβησαν (από το 823-830 μ.Χ.) και στην πλήρη λεηλασία και αιχμαλωσία των

κατοίκων, θέλοντας έτσι να αφανίσουν ή να αναγκάσουν τους Κρήτες να φύγουν από τη νήσο και να μείνουν αυτοί.

Η Κρήτη επι Σαρακηνών μεταβλήθηκε σε αραβικό εμιράτο που είχε ζωή περίπου ενάμισι αιώνα. Το κατέλυσε στα 961 ο στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς. Βρήκε ελάχιστους χριστιανούς και το νησί σε άθλια κατάσταση.

Επί Σαρακηνών (830 – 961 μ.Χ.) πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε το Ηράκλειο, το επίνειο της Κνωσού, το οποίο, αφού οχυρώθηκε κυκλικά, εξελίχθηκε σε ορμητήριο πειρατών και μεγάλο σκλαβοπάζαρο. Οι Σαρακηνοί έκτισαν τα τείχη του Ηρακλείου με πέτρες που πήραν από τα σπίτια της κατεδαφισθείσας Κνωσού (βλέπε: Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) και συνάμα για λόγους πιο μεγάλης ασφάλειας το περιβάλανε και με ένα μεγάλο προστατευτικό Χαντάκι (= αυλάκι με νερά της θάλασσας) απ' όπου το Ηράκλειο καλούνταν και "Χάνδακας" (Khandax), και που επι Ενετών έγινε Candia μόνο που με την ονομασία Candia λεγόταν και κατ' επέκταση η Κρήτη.

Μετά την απελευθέρωση της Κρήτης από τους Βυζαντινούς το 961 μ.Χ. δεν ανοικοδομήθηκαν όλες οι κρητικές παραλιακές πόλεις, όπως η Ολούς (Ελούντα), η Λατώ κ.α. είτε γιατί οι κάτοικοί τους είχαν φονευτεί από τους Σαρακηνούς είτε στο μεταξύ είχαν βολευτεί σε άλλες πόλεις της Κρήτης ή της άλλης Ελλάδος είτε από φόβο μήπως το φαινόμενο της πειρατείας επαναληφθεί.

Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1204, από τους Σταυροφόρους, η Κρήτη παραχωρήθηκε στη Βενετία. Όμως ο Γενουάτης Ενρίκο Πεσκατόρε, αρχιπειρατής και κόμης της Μάλτας, θα προλάβει να καταλάβει το νησί. Δε θα μπορέσει, όμως να αντισταθεί στην αντεπίθεση των Ενετών, και τελικά το 1211 η Κρήτη θα περιέλθει πλήρως στον έλεγχο της Βενετίας.

Σημειώνεται επίσης ότι μερικοί ισχυρίζονται πως «οι Σαρακηνοί (Άραβες) δεν κατέστρεψαν πόλεις στην κατάκτηση της Κρήτης του 827/28, τις κατέλαβαν σχεδόν αναίμακτα.... Οι παράλιες πόλεις της Κρήτης εγκαταλείφθηκαν σταδιακά λόγω των κινδύνων των πειρατικών επιδρομών....». Ωστόσο αυτό δεν είναι αληθές, γιατί και εκ παραδόσεως γνωρίζουμε ότι οι Αλγερινοί, οι Σαρακηνοί κ.α. πειρατές στην αρχή έκαναν πολλές επιδρομές στην Κρήτη λεηλατώντας τις κρητικές πόλεις. Ακολούθως και μόλις οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την Κρήτη (την κατέλαβαν οριστικά το 826 μ.Χ. όταν οι ενωμένες δυνάμεις Κρήτης με το Στρατηγό Φωτεινό και του κόμητα του βασιλικού ιπποστασίου Δαμιανού ηττήθηκαν από τους Άραβες στη βόρεια ακτή του νησιού), όχι μόνο λεηλάτησαν και κατέστρεψαν τις πόλεις και τους ναούς της Κρήτης, για να αφανίσουν τον ελληνισμό και τον χριστιανισμό, αλλά και κυνήγησαν τους Κρήτες, οι οποίοι προκειμένου να σωθούν αναγκάστηκαν και να αλλαξοπιστήσουν και να αποδημήσουν είτε εκτός Κρήτης είτε στα βουνά με συνέπεια να ερημώσει μερικώς η Κρήτη. . Ο λόγος που μετά που έφυγαν από την Κρήτη οι κατακτητές Άραβες Σαρακηνοί οι Βυζαντινοί έστειλαν 12 βυζαντινές οικογένειες, καθώς και τον «Νίκων τον μετανοείτε» προκειμένου να επαναφέρει το χριστιανισμό στην Κρήτη κ.α.

Πέραν αυτού ο αρχαιολόγος Νίκος Γιγουρτάκης στο «Ακρωτηρίω τω Χαράκι» λέει ότι η Κρήτη, σύμφωνα με τις πηγές, κατακτήθηκε από τους Άραβες κατά στάδια και λεηλατήθηκε, αφού αιχμαλώτισαν τους κατοίκους της πρβ: «Η κατάκτηση της Κρήτης έγινε κατά στάδια μέσα σε μεγάλο χρονικό διάστημα. Άρχισε τα έτη 822 ή 823, με την απόβαση του Abu

Hafs, τα έτη 827 ή 828 γενικεύτηκε με την οριστική εγκατάσταση της συμπαγούς μάζας των Αράβων ενώ κατά τα έτη 944-959 ακόμα παρέμενε μια πόλη της Κρήτης ελεύθερη. Έτσι, διαπιστώνουμε ότι πριν την οριστική αποβίβαση της συμπαγούς μάζας των εποίκιστών Αράβων ο ίδιος ο αρχηγός τους -ο Απόχαψις των Βυζαντινών- «την Κρήτην λαώ ευζώνω επηρεάσας εξηχμαλώτισε και πολλήν λαφυραγωγίαν εισεποιήσατο και ακριβώς αναμεμαθηκώς τον χώρον επαλινόστησεν» (Γενέσιος (46, 3-11). Αργότερα επανήλθε με τη μεγάλη μάζα των Αράβων.....».

Α. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

1. Η ΚΝΩΣ(Σ)ΟΣ

Η Κνωσ(σ)ός, που είχε ως επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνησό, ήταν η πιο μεγάλη και η πιο σπουδαία πόλη της αρχαίας Κρήτης και μια από τις περιφημότερες του αρχαίου γνωστού κόσμου, τουλάχιστον μέχρι τα Τρωικά. Ήταν η έδρα και το σημαντικότερο κέντρο του Μινωικού Πολιτισμού, της περίφημης Κρητικής Πολιτείας και Θαλασσοκρατορίας που ίδρυσε ο Μίνωας με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθυ. Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις. Ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολεις», από τις οποίες αφενός ονομάζει μόνο τις εξής επτά: την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνησό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο και αφετέρου υμνεί περισσότερο την Κνωσό για την προσφορά της στον κόσμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετοώσας, άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Αναφέρει επίσης ότι αφενός οι κάτοικοι των ως άνω πόλεων της Κρήτης ήσαν άλλοι Κύδωνες, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί και αφετέρου ότι στην εκστρατεία της Τροίας αρχηγός του στρατού όλων αυτών των φυλών ήταν ο Ιδομενεύς, που ήταν εγγονός του Μίνωα, ο οποίος είχε εκστράτευσε με ογδόντα ολόμαυρα καράβια, το μεγαλύτερο στόλο του εν λόγω πολέμου.

Οι αρχαίοι συγγραφείς Πλάτωνας (Μίνως και Νόμοι), Πλούταρχος (Θησεύς), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Όμηρος, Στράβωνας, Διόδωρος κ.α., αναφέρουν ότι ο Μίνωας με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθυ από τη μια διοργάνωσε την περίφημη Πολιτεία των Κρητών με έδρα την Κνωσό και από την άλλη συγκρότησαν την επίσης περίφημη θαλασσοκρατορία των Κρητών. Αναφέρουν επίσης ότι η Κρητική Πολιτεία αυτή ήταν η πρώτη αξιόλογη στον κόσμο και την οποία στη συνέχεια αντέγραψαν πρώτα οι Σπαρτιάτες, στέλνοντας επί τούτου στην Κρήτη το νομοθέτη Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το νομοθέτη Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το νομοθέτη Νόμα και έτσι και αυτοί εκπολιτίστηκαν και αυτοί. Ο Στράβωνας, σχετικά με την Κνωσό, αναφέρει τα εξής:

«Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε

σε Γόρτυνα και Λύκτο. Αργότερα ξαναπήρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάτα σταδια, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδια από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. Επίνειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο. Ο Μίνως λέγεται είχε επίνειό του τον Αμνισό, όπου και ο ναός της Ειλειθυίας. Παλιά έλεγαν την Κνωσό Καίρατο, ομώνυμη με τον παραρρέοντα ποταμό. Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλαιό, το Ραδάμανθο, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του. Αυτόν μιμήθηκε ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασίλευε ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια.». (Στράβων «Γεωγραφικά» Ι', C 476 – 477, 7-8).

Η Κνωσός, που δεν ήταν μια από τις παλαιότερες πόλεις της Κρήτης, αλλά οι ετεοκρητικές: Ιεράπυτνα, Πραισός, Ελεύθερνα κ.α. (αυτές ιδρύθηκαν από Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης), από τότε που την ίδρυσε ο Μίνωας και μέχρι που την κατέλαβαν οι Ρωμαίοι έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο, άλλοτε τον πρώτο και άλλοτε από τους πρώτους, όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και σε όλο τον τότε αρχαίο γνωστό κόσμο. Μετά την ήττα της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε η Γόρτυνα, επειδή είχε συμμαχήσει με τους Ρωμαίους.

Η επικράτεια της Κνωσού κατά καιρούς περιλάμβανε και τις Κυκλάδες, καθώς και πολλά άλλα νησιά του Αιγαίου και πολλά παράλια μέρη της Ασίας Σικελίας, Ν. Ιταλίας κ.α. Στην κατοχή του Μίνωα βρέθηκε και ο νομός Αττικής (Μέγαρα, Αθήνα κλπ. Την κατέλαβε, επειδή στα Παναθήναια δολοφονήθηκε ο γιος του Ανδρόγεως για προβοκατόρικούς λόγους. Τον δολοφόνησαν οι πολιτικοί αντίπαλοι του βασιλιά Αιγέα με σκοπό να στραφεί ο πανίσχυρος τότε Μίνωας εναντίον του, νομίζοντας ότι αυτός έκανε τη δολοφονία.

Από την Κνωσό είχαν βγει πάρα πολλοί άλλοι αξιόλογοι άντρες, όπως ο Χερσίφρων και ο γιος του Μεταγένης, των οποίων έργο ήταν ο ναός της Αρτέμιδος στην Έφεσο και το Αρτεμίσιο, ένα από τα επτά θαύματα του παλαιού κόσμου. (Στράβων, ΙΔ', C,640), ο Ιοφών, που έδινε τους χρησμούς σε εξάμετρο (Παυσανίας «Αττικά» κ.34: Ιοφών δε Κνώσσιος των εξηγητών χρησμούς εν εξαμέτρῳ παρείχετο. Αμφιάρσον χρήσαι φάμενος τοῖς ἐς Θήβας σταλείσιν Αργείων. ταῦτα τα ἔπη το ἐς τοὺς πολλοὺς επαγωγὸν ἀκρατῶς εἶχε· χωρὶς δὲ πλὴν ὅσους ἐξ Ἀπόλλωνος μανῆναι λέγουσι το ἀρχαῖον, μάντεών γ' οἰδεῖς χρησμολόγος ἦν, ἀγαθοὶ δὲ ονειράτα ἐξηγήσασθαι καὶ διαγνῶναι πτήσεις ορνίθων καὶ σπλάγχνα ἱερείων), ο Ανεσίδημος ο φιλόσοφος, ο Πατελίδης ο ιστορικός, ο Δίκτυς, που ακολούθησε τον Ιδομενέα στον ηρωικό πόλεμο και έγραψε για την πολιορκία της Τροίας, πάνω σε φύλλα φοίνικα (Σούδα λ. Δίκτυς). Κνώσιος ήταν και ο περφόρημος πολυολυμπιονίκης Εργοτέλης, γιος του Φιλάνωρος (επικαλούμενος Ιμέριος, επειδή οι Κνώσιοι τον απέλασαν στην Ιμέρα λόγω του

ότι έλαβε μέρος σε κάποια επανάσταση, όπως μας πληροφορεί ο Πausanias, Ηλιακά Β), που τις νίκες του στα Ολύμπια, στα Πύθια και στα Ίσθμια ύμνησε ο Πίνδαρος. Ο Pausanias (Αττικά Κεφ. 14, 5) αναφέρει ότι από την Κνωσό ήταν και ο Επιμενίδης και από τη Γόρτυνα ο Θάλης. Ο Πλούταρχος (Σόλων 11) , σχετικά με τον Επιμενίδα, αναφέρει ότι ήταν από τη Φαιστό και αυτό, προφανώς, επειδή η Φαιστός αρχικά ήταν οικισμός της Κνωσού και μετά την κατέλαβαν οι Γορτύνιοι. Ο Pausanias (Αττικά 1, 14), ο Στράβων (Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483), ο Πλούταρχος (Σόλων και Σόλων) κ.α. αναφέρουν ότι ο Επιμενίδης ο Κνώσιος ήταν ιερέας, ένας από τους 7 ή 8 σοφούς της αρχαιότητας και μάντης, ο οποίος βοήθησε το Σόλωνα στον εκπολιτισμό της Αθήνας. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο Θάλης ήταν ποιητής, μουσικός και νομοθέτης, ο οποίος βοήθησε το Λυκούρκο στον εκπολιτισμό της Σπάρτη, μεταφέροντας εκεί τους θεσμούς που δημιούργησε ο Μίνωας στην Κρήτη. (Περισσότερα βλέπε Επιμενίδης ο Κνώσιος και Θάλης ο Γορτύνιος»)

Σημειώνεται ότι:

Α) Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Κνωσός ανακαλύφθηκε από τον Evans, κάτι που δεν είναι αληθές, γιατί αφενός το που βρίσκονταν η πόλη αυτή ήταν από πάντα γνωστό, βλέπε αμέσως πιο κάτω τι λέει ο Κονδυλάκης, και αφετέρου την Κνωσό ανάσκαψε πρώτος ο Μίνωας Καλοκαιρινός και γι αυτό άλλωστε οι Κρήτες ονόμασαν με το όνομά του μια λεωφόρο στο Ηράκλειο Κρήτης. Ο Evans συνέχισε τις ανασκαφές του Καλοκαιρινού. Οι ανασκαφές στην Κνωσό έγιναν κατά το τέλος της Τουρκοκρατίας και αρχές Κρητικής Πολιτείας. Ο Ι. Κονδυλάκης, σχετικά με τα ερείπια της Κνωσού, λέει: «Ολίγον προς ανατολάς της Φορτέτσας έκειτο η αρχαία πόλις Κνωσσός· αλλ' ελάχιστα ερείπια σώζονται επί της τοποθεσίας αυτής, διότι οι Σαρακηνοί και οι Ενετοί εχρησιμοποίησαν τα λείψαντα αυτής προς ανέγερσιν και ωχύρων του Χάνδακος....». (Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) .

Β) Ανατρέχοντας επίσης στα ετήσια πρακτικά της Βρετανικής Σχολής Αθηνών (Annual of British School at Athens) έτους 1898-1899, καθώς και στα συγγράμματα D. G. Hogarth: «The Dictaeon Cave» (1901), Arthur J. Evans: «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script» (1897) και Donald A. Mackenzie: «Myths of Crete and Pre-Hellenic Europe» (1917) βλέπουμε να αναφέρουν ότι το 1883, δηλαδή επί Τουρκοκρατίας ακόμη στην Κρήτη, έγινε σύληση και λεηλασία (για «χωρικούς που βρήκαν αφιερώματα και τα πουλούσαν» λένε οι αρχαιοκάπηλοι) του σπηλαίου Ψυχρού ή Δικταίου Άντρο με την ανοχή των Τούρκων, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να αναστατωθεί η Ευρώπη και προ αυτού κατέφθασαν εκεί πάρα πολλοί αρχαιολόγοι και άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο γιατρός Ιωσήφ Χατζιδάκης, οι Ευρωπαίοι αρχαιολόγοι και ανθρωπολόγοι: Sir Arthur John Evans , J. L. Myres, Mons J. Demargne κ.α. με σκοπό είτε να αγοράσουν αφιερώματα για λογαριασμό ξενων Μουσείων είτε να ανασκάψουν και να βρουν κι αυτοί αφιερώματα. Στη συνέχεια, αφού αγόρασαν κάποια από αυτά, ανάσκαψαν και το Δικταίο Άντρο και την Κνωσό και τα ευρήματα που είχαν αγοράσει τα πήγαν στο Ashmolean Museum της Oxford και αυτά που βρήκαν στις ανασκαφές μετά επι κρητικής πολιτείας τα παρέδωσαν στο Μουσείο Ηρακλείου που δημιουργήθηκε τότε. Στις ανακοινώσεις τους όλοι αναφέρουν ότι «το σπήλαιο Ψυχρού ή Δικταίο Άντρον είναι αναμφισβητήτως το μυθολογούμενο», όπως θα δούμε πιο κάτω.

ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΑΠΟ ΚΝΩΣΟ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΣ

Ερείπια του Μινωικού δρόμου σύνδεσης Κνωσού- Λύκτου – Δικταίου άντρου.

Ο Πλάτωνας στο «Μίνως» αναφέρει ότι ο Μίνωας πήγαινε στο άντρο του Διός όπου λάμβανε τις θειές εντολές του Δία και τις έκανε νόμους στους ανθρώπους, καθώς και ότι υπήρχε μια οδός που οδηγούσε το Μίνωα από την Κνωσό προς το άντρο του Διός (στη Δίκτη) και από εκεί στο ιερό του Διός (στην Πραισό), πρβ: «πάντως

δ' ή γε εκ Κνωσού οδός εις το του Διός άντρον και ιερόν, ως ακούομεν, ικανή, και ανάπαυλαι κατά την οδόν, ως εικός, πνίγους όντος τα νυν..».(Πλάτωνας, Νόμοι 1, 624-625). «Πήγαινε λοιπόν ο Μίνωας κάθε εννέα χρόνια κι έμενε ένα χρόνο στη σπηλιά του Δία , από τη μια για να μάθει και από την άλλη για να δείξει τι είχε μάθει από το Δία την προηγούμενη φορά.....Γι' αυτό το λόγο θέσπισε αυτούς τους νόμους (ο Μίνωας) για τους πολίτες του, εξ αιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί.....» (Πλάτων, Μίνως, 319 – 320)

Και επειδή τα ως άνω εδάφια δεν αναφέρουν το που ακριβώς βρισκόταν το σπήλαιο και που το ιερό του Διός, ορισμένοι τα ταυτίζουν και επίσης λένε ότι αυτά βρίσκονται στον Ψηλορείτη, κάτι που είναι κακοήθεια, γιατί:

Α) Ο ίδιος ο Πλάτωνας λέει ότι η εν λόγω οδός οδηγούσε το Μίνωα από την Κνωσό στο άντρο του Διός και από εκεί στο ιερό του Διός («δ' ή εκ Κνωσού οδός εις το του Διός άντρον και ιερόν»)

Β) Ο Στράβωνας (I, C 474 - 479, IV 6 - 12) αναφέρει ότι η Δίκτη απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός» δε βρίσκεται στην Πραισό ούτε και κοντά στο Ιδαίον όρος, όπως λέει ο Άρατος, αλλά ανατολικά της Ίδης και μεταξύ εκείνου του όρους και του Σαμώνιου Ακρωτηρίου (βλέπε Στράβων, I, C 479, IV - 12), όπως και είναι (η Δίκτη κείται μεταξύ Κνωσού και Πραισού - Σαμώνιου ακρωτηρίου), πρβ: «Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκτη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πρασος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα σταδια. Την κατέστρεψαν οι ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκτη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκτη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό

της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο..... (Στράβων, I, C 479, IV - 12 μετφ «Κάκτος»)

Γ) Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεύς αναφέρει ότι το σπήλαιο, στο οποίο ο ομιλητής (= ο Πλάτων) αναφέρει ότι συναντούσε ο Μίνωας το Δία και λάμβανε τους νόμους του, βρίσκεται στη Δίκτη, όπου τρεφόταν ο Δίας κατά την ελληνική μυθολογία πρβ: «ων ο μιν Ομιλητής έφη γενέσθαι του Διός και φοιτών (ο Μίνως) εις το Δικταίο Όρος, εν ω τραφήναι τον Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων νεογνόν όντα, κατέβαινεν εις το ιερόν Άντρο και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέφαιναν παρά του Διός λαμβάνειν». (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, Ρωμαϊκή Αρχαιολογία Β, LXI 2)

Δ) Ο Άγγλος Δ/ντης του Ashmolean Museum της Οξφόρδης, και ο αρχαιολόγος που ανάσκαψε την Κνωσό, Sir Arthur John Evans στο σύγγραμμά του «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script» J.H.S. (1897) αναφέρει: Το μέρος που βρέθηκε η Τράπεζα Σπονδών (Libation Table) που φέρει επιγραφή με γράμματα Γραμμικής Γραφής είναι η μεγάλη σπηλιά στο κρημνώδες βουνό Lasethi, πάνω από το χωριό Ψυχρό, η οποία (σπηλιά) πρέπει οπωσδήποτε να ταυτιστεί με το Δικταίο Άντρο των Λύττιων παραδόσεων. Βρίσκεται μόνο τέσσερις και μισή ώρες μακριά από το χώρο της πόλης Λύττου και αυτή, σύμφωνα με τον Ησίοδο, ήταν η γενέτειρα του Δία, κάτι που βεβαιώνεται και από τα λείψανα των αναθηματικών που ανακαλύφθηκαν εκεί σε αφθονία, Αναφέρει επίσης ότι η Λύκτος και το Δικταίο άντρο βρίσκονται στο ίδιο βουνό και συνδέονται μεταξύ τους με λιθόκτιστο μινωικό μονοπάτι που είναι 4 ώρες δρόμο με μουλάρι, πρβ: «The scene of this discovery (of libation table from Dictaeon Cave) was the great cave on the steep of Mount Lasethi, above the village of Psychro, which must certainly be identified with the Diktaion Antron of the Lyttian traditions. It lies, in fact, only four and a half hours distant from the site of Lyttos, with which it was connected over a low mountain pass by what appears to have been a very ancient midline. This cave, according to the Lyttian legend preserved by Hesiod, was the birthplace of Zeus, and the votive relics discovered I extraordinary abundance attest, in fact, the existence there of a cult identical with that of the Cave of Zeus on Mount Ida.....». (Arthur Evans «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script», 1897)

Ο ΜΙΝΩΑΣ ΚΑΙ Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΙΑ

Σύμφωνα με τους: Θουκυδίδη (Α 3 – 10), Όμηρο (Ιλιάδα και Οδύσσεια), Διόδωρο, βιβλίο 4 και 5), Στράβωνα (βιβλίο 10) κ.α. ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθυ ήσαν Έλληνες ηγεμόνες, και μάλιστα οι οργανωτές της περίφημης πολιτείας και θαλασσοκρατορίας των Κρητών.

«Της Καρπάθου πρώτοι κάτοικοι ήσαν κάποιοι από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μίνωα, την εποχή που έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας... (Την δε Κάρπαθον πρώτοι μιν ώκησαν των μετά Μίνω τινές συστρατευσάντων, καθ' όν χρόνο εθαλασσοκράτησε πρώτος των Ελλήνων..., Διόδωρος Σικελιώτης, 5, 54)

Ειδικότερα ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Κρητες ηγεμόνες που με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθυ από τη μια ένωσαν σε ενιαίο σύνολο όλες τις φυλές της Κρήτης (τους αυτόχθονες Ετεοκρήτες και Κύδωνες με τους επήλυδες Αχαιοούς, Δωριείς και Πελασγούς) και από την άλλη θέσπισαν σωστούς νόμους, ανάλογους με το περί δικαίου και θείου

συναίσθημα, για τη διακυβέρνηση της πολιτείας αυτής. Επινόησαν το κοινοβούλιο, το σύνταγμα, τους βουλευτές – γερουσιαστές, το κράτος πρόνοιας (συσσίτια κ.α.) κλπ και καταργώντας τους ανεξέλεγκτους βασιλιάδες και φυλάρχους που υπήρχαν μέχρι τότε.

Πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν οργανωμένες πολιτείες, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη, κάτι που ήταν και η αιτία που: Α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός, Γ) Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος»

Παράλληλα ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο εδίωξε από τις Κυκλάδες και το Αιγαίο τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες και τις εποίκισαν με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο.

«Αλλ' ακόμη περισσότερον επεδίδοντο εις την πειρατείαν οι νησιώται Κάρες και Φοίνικες, οι οποίοι είχαν κατοικήσει τας περισσότερας από τας νήσους,..... Αλλ' αφότου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνωος, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαι έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κακοποιοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποικισμόν των περισσότερων, εξ αλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των. Διότι, ένεκα του γενικού πόθου του κέρδους και οι ασθενέστεροι ηνείχοντο την εξάρτησιν από τους ισχυροτέρους και οι δυνατότεροι, διαθέτοντες πλούτον, καθίστων υπηκόους των τας υποδεεστέρας πόλεις. Και μόνον βραδύτερον, όταν είχαν ήδη έτι μάλλον προαχθή εις την κατάστασιν αυτήν, εξεστράτευσαν κατά της Τροίας....(Θουκυδίδη Α», 8)

«Ο Μίνως, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλυτέρου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμερον Ελληνική. (Θουκυδίδης, Ιστορία Α, 4)

Αποτέλεσμα της πολιτείας που ίδρυσε ο Μίνωας, σύμφωνα με τους: Πλάτωνα (Νόμοι, Μίνως), Πλούταρχο (Σόλων, Λυκούργος), Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης.), Διονύσιο Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α., ήταν να δημιουργηθεί ο πρώτος αξιόλογος πολιτισμός στον κόσμο, ο καλούμενος σήμερα Μινωικός πολιτισμός. Αναφέρουν επίσης ότι την Κρητική Πολιτεία (= αυτό που λέμε σήμερα «Μινωικό Πολιτισμό») αντέγραψαν στη συνέχεια πρώτα οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο και τη βοήθεια του Κρητικού νομοθέτη Θάλητα, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και τη βοήθεια του Κρητικού σοφού και χρησμολόγου Επιμενίδη, καθώς και οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι ευημέρησαν – εκπολιτίστηκαν και αυτοί.

Επομένως ο Μίνωας είναι η αιτία που υπάρχει πολιτισμός και Ελλάδα, αλλά και η αιτία που όλοι οι Έλληνες ανακήρυξαν το Μίνωα μέγα νομοθέτη και μετά θάνατο κριτή στον Άδη τους, πρβ:

«την έννομη τάξη, όπως λένε οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι, ο Λυκούργος την έφερε από την Κρήτη» (Ηρόδοτος, Α 65).

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματα τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπο ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Κάλεσε τότε τον Επιμενίδα από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς (αντί για τον Περίανδρο). Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα Χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα ο πολίτης εκείνος που, όταν υπάρχει στάση στην πόλη, δεν πηγαίνει με καμιά παράταξη, για να μην μένεις κανείς ατάραχος ή ασυγκίνητος στα δημόσια πράγματα. (Πλούταρχος, Σόλων , 12 - 20)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα , ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθυς πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά Ι, ΙV, C 481 - 483, 17 - 20)

«Γι αυτό το λόγο ο Μίνωας θέσπισε αυτούς τους Νόμους για τους πολίτες του, εξαιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί. (Πλάτων, Μίνως, 320 b)

2. ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ (CHANDAX) > CANDIA

Το Ηράκλειο, που επί Μινωικής περιόδου ήταν επίνειό της Κνωσού, σήμερα είναι η πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη της Κρήτης και μια από τις μεγαλύτερες πόλεις (Αθήνα - Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο) της Ελλάδας. Στο Ηράκλειο είναι η έδρα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης, η έδρα της Περιφέρειας Κρήτης, η έδρα της Εκκλησίας της

Κρήτης και ο Αρχιεπίσκοπός του είναι και ο Αρχιεπίσκοπος Κρήτης. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο Δήμος Ηρακλείου, που αποτελείται από τους οικισμούς Ηράκλειο, Νέα Αλικαρνασσό και Γάζι, έχει πληθυσμό 173.993 κατοίκους. Κύριοι οικονομικοί τομείς της πόλης είναι ο τουρισμός, η γεωργία και το εμπόριο. Διαθέτει βιομηχανική περιοχή και επίσης ένα από τα μεγαλύτερα σε κίνηση αεροδρόμια της χώρας (αεροδρόμιο "Νίκος Καζαντζάκης").

Ο Ιδαίος Ηρακλής, Μουσείο Ηρακλείου

Το Ηράκλειο αναφέρεται δύο φορές από το Στράβωνα ως επίνειο της Κνωσού : <<έχει η Κνωσός επίνειο το Ηράκλειο>>>>(Στρ. 10,476), << Η νήσος Δία που βρίσκεται απέναντι στο Ηράκλειο της Κνωσού>>(Στρ. 10,484). Η ίδια πληροφορία είναι και στους Σταδισμούς, σελ. 348 και 349 : <<Από την Αστάλη μέχρι το Ηράκλειον η απόσταση είναι

100 σταδίες. Είναι πόλη. Έχει λιμάνι και νερό. Σε απόσταση 20 σταδίων βρίσκεται η πόλη Κνωσός, και δυτικά σε απόσταση 40 σταδίων βρίσκεται νήσος. Αυτή ονομάζεται νήσος του Διός. Από το Ηράκλειο στη Χερρόνησο η απόσταση είναι πάλι 100 σταδίες>>. Η ονομασία «Ηράκλειον» σημαίνει κάτι, η πόλη, που δημιούργησε ο ημίθεος Ηρακλής ή που έχει τις ιδιότητές του Ηρακλή, δηλαδή έχει δυνατό φρούριο. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατ'ασκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την ονομασία του Ηρακλείου Κρήτης, αναφέρει: «Εις την δευτέρα εν Νικαία Σύνοδο, όπου γίνεται ανάμνησις ενός των Επισκόπων της, ονομαζόμενου Θεοδώρου, καλείται Ηρακλειούπολις, ήτοι πόλις του Ηρακλέους». Ο Απολλώνιος Ρόδιος (Α 1125 – 1135) αναφέρει ότι ο Ηρακλής ήταν ένας από τους Ιδαιούς (Κρητικούς) δακτύλους, τους γιους του Δία και της νύμφης Αγχιάλης, τους οποίους η Αγχιάλη γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης. Επίσης ο Πausanias («Ηλιακά» Α, 5 - 8), ο Διόδωρος (Βιβλιοθήκη Ιστορική 4, 18 και 3, 74 και 5, 64 - 66), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22) κ.α., αναφέρουν ότι η Κρήτη αρχικά λέγονταν Ιδαία και μετά Κρήτη και ο Ιδαίος (Κρητικός) Ηρακλής (και όχι ο Θηβαίος Ηρακλής, ο γιος της Αλκμήνης και του Δία) ήταν αυτός που αφενός δάμασε τον ταύρο Κρήτης, πατέρα του Μινώταυρου και αφετέρου καθάρισε την Κρήτη από τα άγρια ζώα και στη συνέχεια πήγε στην Ολυμπία και ίδρυσε εκεί τους Ολυμπιακούς

Όταν οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την Κρήτη, 830 – 961 μ.Χ , από τη μια κατέστρεψαν την Κνωσό, για να την καταλάβουν, και από την άλλη οχύρωσαν το επίνειό της το Ηράκλειο (το μετέτρεψαν σε λιμάνι – φρούριο), το οποίο στη συνέχεια έκαναν πρωτεύουσα της Κρήτης με την ονομασία Ραμπντ Αλ Χάντακ (Rabdh el Khandak), επειδή γύρω γύρω από αυτό

άνοιξαν ένα μεγάλο προστατευτικό χαντάκι, για να μην μπορεί κάποιος να πλησιάσει κάποιος πεζός στα τείχη..

Και επειδή οι Άραβες έκαναν το Ηράκλειο πρωτεύουσα της Κρήτης, τειχίζοντάς το, ορισμένοι νομίζουν ότι ο Χάντακας κτίστηκε από τους Άραβες, ενώ δεν είναι αλήθεια. Η αλήθεια είναι ότι οι Σαρακηνοί μετέτρεψαν το Ηράκλειο σε φρούριο.-πόλη πρωτεύουσα. Δηλαδή έκτισαν γύρω – γύρω από αυτό τείχη χρησιμοποιώντας πέτρες από τα σπίτια που κατεδάφισαν στην Κνωσό (βλέπε: Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εσπία» 1891) και συνάμα το περιέβαλαν με ένα μεγάλο προστατευτικό Χαντάκι για λόγους ασφαλείας. Τα τείχη του Ηρακλείου υπήρχαν και πριν από τους Άραβες.

Από τους Ενετούς το Ηράκλειο ονομαζόταν Candia αντί για Χάνδαξ (Chandax), που είναι συμφυρμός της λέξης Khandax (Χάνδαξ) και των ιταλικών λέξεων Candia = crete = κρητίς = η λευκόγειος. Ακολουθώντας με την ονομασία Candia (CANDIA OLIM CRETA) λεγόταν και η νήσος Κρήτη και η πόλη το Ηράκλειο Κρήτης. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το Ηράκλειο λεγόταν και "Μεγάλο Κάστρο", επειδή εκεί υπάρχει το μεγαλύτερο φρούριο (λατινικά κάστρο) της Κρήτης, καθώς και «Χώρα» = το «μεγάλο Χωριό».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη του Χάνδακα, αναφέρει τα εξής: «Περί της πόλεως του Χάνδακος. Η πόλις Χάνδαξ και παρά των Ιταλών Candia, καθώς και η νήσος, είναι η πρωτεύουσα, η αξιολογότερα και ησχυρώτερα της νήσου, ή του Βασιλείου της Κρήτης εις την απλοελληνικήν δε, ή τοπικήν διάλεκτον, καλείται Κάστρον (μέγα). Καίτοι εις τα Ελληνικά βιβλία περιγράφεται υπό το όνομα Χάνδαξ ή Χάραξ, δηλαδή Χανδάκι. Υποθέτουσι δε τινές συγγραφείς, ότι αύτη εστί το παρά μιν του Πλινίου Μάτιον, παρά δε του Πτολεμαίου Ματαλία, παρά δε του Στράβωνος Μέταλλον ή Μάταλον, και άλλως Μάρτελον. Ο Πτολεμαίος ως τόνον τάττει την Ματαλίαν επί του μεσημβρινού μέρους της νήσου 'ο δε Στάβων ποιεί το Μέταλλον επίγειον (ναυσταθμον ή ναυπηγείον) της παλαιάς πόλεως Γορτύνης, ήτις έκειτο κατά τον αυτόν Συγγραφέα, εις εν πεδίον παρά τον Ληθαίον ποταμόν (διότι λέγει, Γόρτυνα διαρρεί ο Ληθαίος ποταμός. Κείται δε πλησίον της θαλάσσης και εις το Βόρειον παραθαλάσιον της νήσου τριάντα πέντε μίλια Ιταλικά προς το ανατολικόν της πόλεως Ρεθέμνου και σχεδόν τεσσαράκοντα εις το Δυτικόν της Σπίνα-Λόγκας (Μακράκάνθης) εις πολλά εκτεταμένην και καρποφορώτατην πεδιαδα δώδεκα ωρών μήκους, ήτις αποπερατούται εις τους πρόποδας των ορεων και σχεδόν εις το της Ίδης.....».

Ο Dapper Olfert αναφέρει επίσης: «Χάνδαξ. Η πόλις Χάνδαξ εκτίσθη ως φρούριον παρά των Αγαρηνών ή Σαρακηνών, οίτινες τη εδωσαν τούτο το όνομα εις τον 832 χρόνον (ίσως μετά Χ.Γ.) μετά την κατά των της Κωνσταντινουπόλεως κατοίκων νίκην αυτών. Ο Ζωναράς, ο κεδρηνός και ο Κουροπαλάτης αναφέρουσι περί τούτου...».

«Κατά το παρόν (η νήσος Κρήτη) ονομάζεται Candie από τα περισσότερα χριστιανικά έθνη της Ευρώπης, ή διότι ούτως ωνομάσθη από την πρωτεύουσα αυτής πόλιν, καλουμένη Candie, καθώς άλλαι νήσοι και τόποι έλαβον τα ονόματα των από τας πρωτεύουσας πόλεις αυτών ή δια την λευκότητα της γης αυτής, καθώς μερικοί συγγραφείς νομίζουσι. Εδώ ο

μεταφραστής Μ. Βερνάρδος (τη μετάφραση την έκανε το 1837, άρα εποχή που το Ηράκλειο λεγόταν ακόμη Χάντακας) σημειώνει: α) «Η πρωτεύουσα αυτής (της Κρήτης) ονομάζεται Χάνδαξ. Επειδή δε οι Ευρωπαίοι δυσκόλως προφέρουσι το χ, δια τούτο το έτρεψαν εις το κ' ομοίως και το δ, εις d και αποβολή του ξ, παρεφθάρη η λέξης εις το Candie και Candia, ο μεταφραστής. β) «Λάθος έχουσιν οι νομομίζοντες, ότι, επειδή (η νήσος) έχει γη λευκήν, ωνομάσθη Candie ή Crete' μήτε ωνομάσθη Candie από την πρωτεύουσα αυτής Χάνδακα, κατά τω (α) σημειώματί λόγο μου, μήτ' έχει γης λευκοτέραν άλλων γαιών, ο μεταφραστής...».

3. Η ΓΟΡΤΥΝΑ

Στατήρας Γόρτυνα, 221 π.Χ., με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη.

Η αρχαία πόλη Γόρτυνα βρισκόταν στο κάμπο της Μεσσαράς, όπου σήμερα η νέα Γόρτυνα, και είχε δυο επίνεια, το Λεβήνα και το Μάταλο και ήταν μια από τις πιο σπουδαίες πόλεις της Κρήτης. Αρχικά πιο σπουδαία πόλη της Κρήτης ήταν η Κνωσός και μετά από την κατάκτηση της Κρήτης από τους Ρω-

μαίους έγινε η Γόρτυνα. Ειδικότερα ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις, ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολεις», από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά, από τις οποίες η Κνωσός ήταν πρωτεύουσα της Κρήτης και μόνο η Γόρτυνα είχε τείχη: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόμεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετώσας, άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο» (την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο». Συνεπώς η Γόρτυνα επι Ομήρου ήταν η δεύτερη πιο σπουδαία πόλη της Κρήτης και η διαμάχη της για τα πρωτεία με τη Κνωσό την έκανε να κτίσει τείχη γύρω από αυτήν.

Ο Στράβωνας (Στρ. Ι, C 478,11), σχετικά με τη Γόρτυνα, αναφέρει τα εξής: «Μετά την Κνωσό, δεύτερη σε δύναμη φαίνεται να ήταν η πόλη των Γορτυνίων. Όσο είχαν μεταξύ τους συμμαχία κρατούσαν υποτελείς τις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ήρθαν όμως σε διάσταση και μοιράστηκε το νησί στα δυο. Η Κυδωνία αποτελούσε τη μεγαλύτερη προσθήκη πηγαινόντας με το μέρος της μια από τις δυο πόλεις. Η πόλη των Γορτυνίων βρίσκεται σε πεδιάδα. Στα αρχαία χρόνια ήταν ίσως τειχισμένη και γι αυτό ο Όμηρος μιλά για «Γόρτυνα με τα τείχη της» (Γόρτυνα τε τειχήεσσαν). Αργότερα έχασε το τείχος εκ θεμελίων και όλο το διάστημα παρέμεινε ατείχιστη. Ο Πτολεμαίος Φιλοπάτωρ, που άρχισε να την τειχίζει, έφτασε το έργο μόνο στα 80 στάδια. Η πόλη είχε αξιόλογη περίμετρο, κάπου 50 στάδια. Απέχει από τη Λιβυκή θάλασσα, στον Λεβήνα, τον εμπορικό της

σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, το Μάταλο, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απείχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και **το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, στο Ρύτιο** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και **ο Λισσήν**. (Στράβων Χ C 478,11 - 479,14)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) αναφέρει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanίας στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρὸς Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθυος. ες δε αὐτὸν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ἥξοι Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιίθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθυς μεν Ηφαίστου, Ἡφαιστος δε εἶη Τάλω, Τάλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἥκιστα επι τοις γενεσίν εισι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνω Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθυ. Σχετικά με το Ραδάμανθυ ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα ἀπὸ τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, ἀλλ' ο Ραδάμανθυς εἶχε φτάσει προηγουμένως ἐκεῖ. Ο Κιναιίθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθυς εἶναι γιος του Φαίστου, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεῖα διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Pausanias Arcaidika, VIII, 53, 4 - 6)

Ομοίως ο Πλάτωνας αναφέρει ότι η πόλη της Κρήτης Γόρτυνα κτίστηκε ἀπὸ Αργεῖους ἀποίκους, ἀποίκους ἀπὸ τη πόλη Γορτυνία της Πελοποννήσου, πρβ: «Νομίζω ἀπ' ὅλη την Κρήτη. Ὅσο για τους ὑπόλοιπους Ἕλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Ὅπως εἶπες πριν ἀπὸ λίγο ὑπάρχουν ἀνάμεσά μας πολλοὶ Αργῖτες, ἀλλὰ και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλὴ, ἀφού εἶναι μετανάστες ἀπὸ την ονομαστὴ Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708).

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με τη Γόρτυνα, αναφέρει ότι κτίστηκε ἀπὸ τον ἥρωα Γόρτυν, χωρίς να λέει αν αὐτός ἦταν ο γιος του Τεγεάτη ἢ του Ραδάμανθυ, ότι ονομαζόταν παλιότερα και Ελλωτίς, Λάριστα και κρημνία και ότι κατείχε και τις πόλεις Βήνη και Βοίβη: «Η Γόρτυνα

πόλη της Κρήτης που ονομάστηκε έτσι από το όνομα του ήρωα Γόρτυος. Παλαιότερα λεγόταν Ελλωτίς, έπειτα την έλεγαν Λάρισα, αργότερα Κρημνία και στο τέλος Γόρτυς ή Γόρτυν ή Γόρτυνα», πρβ: *"Γόρτυν, πόλις Κρήτης ούτω δε δια του ν, από ήρωος Γόρτυος. εκαλείτο δε και Λάρισα. πρότερον γαρ εκαλείτο Έλλωτις ούτω-γάρ παρά-Κρήσιν η Ευρώπη, είτα Λάρισα, είτα Κρήμνια και ύστερον Γόρτυς. φασί δε την αιτιατικήν οι μεν διςυλλάβος Γόρτυν, οι δε τριςυλλάβος: «Γόρτυνά τε τεχόεσαν (Ιλιάδα II 646), - οι δε Γόρτυναν, ως άμυναν» (Στ. Βυζάντιος). «Βήνη, πόλις Κρήτης υπό Γορτύνην τεταγμένη, τό εθνικόν Βηναίος, Ριανός γαρ ο ποιητής Βηναίος ήν ή Κερεάτης ή Κρής» (Στ. Βυζάντιος). «Βοίβη, έστι και εν Κρήτη Βοίβη της Γορτυνίδος και εν Μακεδονία λίμνη» (Στ. Βυζάντιος).*

Σύμφωνα με το Λουκιανό, η Ευρώπη έσμιξε για πρώτη φορά με το Δία στο Δικταίο άντρο και σύμφωνα με την παράδοση των Γορτυνίων, ο Δίας έσμιξε με την Ευρώπη κάτω από ένα Πλάτανο στην περιοχή της Γόρτυνα, που από τότε έμεινε αειθαλής. Υπενθυμίζεται επίσης ότι ο Δίας με την πριγκίπισσα Ευρώπη, σύμφωνα με την Ελληνική Μυθολογία, απέκτησαν τρία παιδιά: το Μίνωα, το Ραδάμανθυ και το Σαρπηδόνα.

Η Γόρτυνα μετά την καταστροφή της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. έγινε πρωτεύουσα της Κρήτης. Η Γόρτυνα δεν καταστράφηκε από τους Ρωμαίους, επειδή συμμάχησε μαζί τους. Στη Γόρτυνα τότε χτίστηκαν και οι πρώτοι χριστιανικοί ναοί της Κρήτης, ανάμεσα στους οποίους η μητρόπολη του Αγίου Τίτου. Η Γόρτυνα τον 9ο αι. μ.Χ. αντιστάθηκε στους Σαρακηνούς και καταστράφηκε μετά από αυτούς.

Ο ΕΠΙΜΕΝΙΔΗΣ Ο ΚΝΩΣΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΑΛΗΣ Ο ΓΟΡΤΥΝΙΟΣ

Ο Πausανίας στα Αττικά (Κεφ. 14, 5) αναφέρει ότι από την Κνωσό ήταν ο Επιμενίδης και από τη Γόρτυνα ο Θάλης. Ο Πλούταρχος (Σόλων 11) , σχετικά με τον Επιμενίδα, αναφέρει ότι ήταν από τη Φαιστό και αυτό, προφανώς, επειδή η Φαιστός αρχικά ήταν οικισμός της Κνωσού και μετά την κατέλαβαν οι Γορτύνιοι. Ο Pausanias (Αττικά 1, 14), ο Στράβων (Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483), ο Πλούταρχος (Σόλων και Σόλων) κ.α. αναφέρουν ότι ο Επιμενίδης ο Κνώσιος ήταν ιερέας, ένας από τους 7 ή 8 σοφούς της αρχαιότητας και μάντης, ο οποίος βοήθησε το Σόλωνα στον εκπολιτισμό της Αθήνας. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο Θάλης ήταν ποιητής, μουσικός και νομοθέτης, ο οποίος βοήθησε το Λυκούργκο στον εκπολιτισμό της Σπάρτης, μεταφέροντας εκεί τους θεσμούς που δημιούργησε ο Μίνωας στην Κρήτη. πρβ:

«τον Επιμενίδα τον Κνώσιο, ο οποίος λένε πως βρέθηκε κάποτε σ' ένα αγρό και μπήκε και κοιμήθηκε σε μια σπηλιά ο ύπνος του όμως δεν τον άφησε πριν περάσουν σαράντα χρόνια. Έζησε στο εξής γραφοντας ύμνους και εξαγνίζοντας πόλεις, την Αθήνα και πολλές άλλες πόλεις. Ο Θαλής, που σταμάτησε την επιδημία στη Σπάρτη, δεν ήταν ούτε συγγενής του Επιμενίδα ούτε καταγόταν από την ίδια πόλη με αυτόν, αλλά ο Επιμενίδης ήταν από την Κνωσό, ενώ ο Θάλης Γορτύνιος, όπως γράφει και ο Κολοφώνιος σ' ένα έπος του για τους Σπαρτιάτες σχετικά μ' αυτόν». (Pausanias Αττικά, Κεφ. 14, 5)

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματα τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε

στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπο ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Κάλεσε τότε (ο Σόλων) τον Επιμενίδα από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς, αντί για τον Περίανδρο.... Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα ...>>. (Πλούταρχος, Σόλων 11)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθυς πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά Ι, IV, C 481 - 483).

4. Η ΦΑΙΣΤΟΣ

Στατήρας Φαιστού, 330 π.Χ., με τον Ηρακλή να φονεύει τη Λερναία Ύδρα και τον ταύρο που δάμασε στην Κρήτη

Η αρχαία Φαιστός, που βρισκόταν εκεί που βρίσκεται σήμερα η νέα Φαιστός στο κάμπο της Μεσσαράς, είχε επίγειο το Μάταλο και ήταν μια από τις πιο σπουδαίες πόλεις της Κρήτης επι εποχής του Ομήρου, αφού στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολεις», από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: «Κρητών δε Ι-

δομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετώσας, άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο».

Ο Στράβωνας αναφέρει ότι η Φαιστός, που είχε επίγειο το Μάταλο, κτίστηκε από το Μίνωα και από εκεί κατάγονταν ο σοφός και μάντης Επιμενίδης, όμως την κατέστρεψαν οι Γορτύνιοι και την έκαναν οικισμό τους, πρβ: «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό,

την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απείχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, στο Ρυτιο (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστου βρίσκεται και ο Λισσήν. (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, IV, C 474-47, 14). Ομοίως ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) λέει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanias στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ἥξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανthus μεν Ηφαιστου, Ἵφαιστος δε εἶη Τάλω, Τάλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἥκιστα επι τοις γενεσίν εισι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνωα Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανthu. Σχετικά με το Ραδάμανthu ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, αλλ' ο Ραδάμανthus εἶχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανthus εἶναι γιος του Φαιστου, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Pausanias Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6). Ο Pausanias (Ηλιακά Β, 7,6) λέει επίσης ότι ο Κλύμενος, ο απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες στην Ολυμπία, ἦρθε στην Ολυμπία από την Κυδωνία της Κρήτης και ίδρυσε το ιερό της Κυδωνίας Αθηνάς. Ομοίως ο Πλάτων λέει ότι οι Γορτυνιοι Κρήτης κατάγονταν από τους Γορτύνιους της Πελοποννήσου, πρβ: «Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού εἶναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708). Αντίθετα ο Στ. Βυζάντιος λέει ότι τη Φαιστό την ίδρυσε ο Φαίστος, ο γιος του Ιδαίου Ηρακλή (πολλά από τα νομίσματα της πόλης αυτής φέρουν παραστάσεις με το πρόσωπο και τους ἄθλους του Ηρακλή), πρβ: «Φαιστός, πόλις Κρήτης, ὄξυτόνως, το γαρ βαρύτονον κύριον. εκτίσθη υπό Φαιστου τού "Ροπαλού, Ηρακλέους παιδός, ο πολίτης Φαίστιος και Φαιστία και Φαίστιον και Φαιστιάς, ἔστι της Φαιστιάδος και ὁ καλούμενος Λισσής. "Όμηρος" (Οδύσσεια III 293), ἔστι δὲ τις Λισσής αιπεία τε εις ἅλα πέτρη. ἔστι και Αχαΐας, ως Ριανός ἐν Αχαϊκῶν τρίτῳ. το εθνικόν ομοίως Φαίστιος, ἔστι και

από τού Φαιστίνος Φαιστίνιος, ἔστι και ἄλλη Φαιστός Πελοποννήσου ἢ πρότερον Φρίξα καλουμένη». (Στεφανος Βυζάντιος). Τία απόψεις του Στ. Βυζάντιου επιβεβαιώνει ο Πausanias, ο οποίος στα Κορινθιακα (Κεφάλαιο 7, 6-7) αναφέρει: «Όταν πέθανε ο Ιανίσκος, τον διαδέχτηκε (στη βασιλεία της Σικυώνας) ο Φαίστος, ένας από τους γιους του Ηρακλή, όπως λένε. Όταν ο Φαίστος, σύμφωνα με χρησμό, μετοίκησε στην Κρήτη, λέγεται ότι βασίλεψε ο Ζεύξιππος, ο γιος του Απόλλωνα και της νύμφης Υλλίδας».

5. Ο ΛΕΒΗΝ ἢ Η ΛΕΒΗΝ > Ο ΛΕΝΤΑΣ

Η αρχαία πόλη Λεβήν, που ήταν επίνειο και εμπορικός σταθμός της Γόρτυνας, βρισκόταν στα παράλια της επαρχίας Καινούργιου προς το Λιβυκό Πέλαγος. Σήμερα λέγεται «Λέντας και είναι οικισμός στο δήμο Γόρτυνας. Στην αρχαιότητα εκεί υπήρχε και «ασκληπιείο», κατά τα πρότυπα του αντίστοιχου ιερού της Επιδαύρου. Το ασκληπιείο ήταν ιατρείο της εποχής, ίδρυμα που έκανε ιατρικές διαγνώσεις με μαντική, τον πρόγονο της ιατρικής (ο λόγος που ο Ασκληπιός θεωρείται γιος του Απόλλωνα και ο Απολλωνας θεωρείται θεός και της μαντικής και της ιατρικής). Η ονομασία Λέβην προέρχεται από παραφθορά της λέξης λέων – λέαινα = Λιοντάρι > Λέοντας > Λέντας, καθώς στα δυτικά του Λέντα υπάρχει ένα Ακρωτήριο που θυμίζει σώμα και κεφάλι λιονταριού από μακριά, αν και σήμερα έχει λίγο παραφθαρεί από τις διαβρώσεις της βροχής. Σύμφωνα με το μύθο, αυτό είναι ένα από τα λιοντάρια που έσερναν την άμαξα της θεάς Ρέας, της μητέρας του Δία, το οποίο απολιθώθηκε σε αυτό το σημείο. Ο Στράβωνας, σχετικά με τον Λεβήνα, αναφέρει ότι ο Λεβήν, που ήταν όμορη πόλη της Πραισού, ήταν παραθαλάσσια πόλη και εμπορικός σταθμός της Γόρτυνας: «Απέχει (η Γόρτυνα) από τη Λιβυκή θάλασσα, **στον Λεβήνα**, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, **το Μάταλο**, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία»..... Οι **Πράσιοι** είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180». (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, IV, C 479, 11-12). Ο Πausanias στα Κορινθιακα (Κεφάλαιο 26,9) αναφέρει ότι: «Απ' αυτό της Περγάμου προήλθε στην εποχή μου και το Ασκληπιείο της Σμύρνης δίπλα στη θάλασσα. Στις Βαλάργες των Κυρηναίων εξάλλου υπάρχει Ασκληπιός με την επωνυμία Ιατρός από την Επίδαυρο κι αυτός. Απ' αυτό της Κυρήνης προέρχεται και το Ασκληπιείο της Λεβήνης στην Κρήτη. Η διαφορά ανάμεσα στους Κυρηναίους και στους Επιδαυρίους είναι ότι οι Κυρηναίοι θυσιάζουν κατσίκια, συνήθεια που δεν υπάρχει στους Επιδαυρίους». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη «Λεβήν», αναφέρει τα εξής: «Λεβήν. Η Λεβήν ἢ Λεβήνη ἢ Λέβη, πόλις συναριθμείται παρά του Πλινίου μεταξύ των αξιολογότερων της νήσου, παρά δε του Πτολεμαίου μεταξύ των

κειμένων επι το Μεσημβρινός αυτής μέρος. Ο Στραβων την ονομάζει Λεβήνα και την κάμνει εμπορείο της πόλεως Γορτύνης, από της οποίας την απομακρύνει εννενήκοντα σταδια, τάττων αυτήν προς την Λιβυκήν ή Αφρικανήν θάλασσαν. Ο Φιλόστρατος την τάττει ομοίως προς την Λιβυκήν θάλασσαν και προς τας μεσημβρινάς ακτάς της νήσου. Ήτον εκεί εις περίφημος ναός του Ασκληπιού ονομαζόμενος Λεβήνιος ή Ασκληπίος. Εκεί συναθροίζοντο οι ασθενείς όλης της νήσου Κρήτης, καθώς οι της Ασίας επορεφούντο εις την Πέργαμον. Ήρχοντο εκεί προς τούτοις πολλοί Λίβυοι ή Αφρικανοί, επειδή έκείτο πλησίον της Λιβυκής ή αφρικανικής θαλάσσης. Ο Πausanías αναφέρει ότι αυτός ο ναός εκτίσθη κατά το σχέδιον του εν τη Κυρρήνη, πόλει της Αφρικής. Περί δε της πόλεως, ότι ωνομάσθη Λεβήν από το όνομα ενός πλησιοχώρου Ακρωτηρίου, έχοντος ομοιότητα τινά με το σχήμα του λέοντος. Οι παλαιοί εμυθολόγουν ότι αυτός ήτο λέων, εις εκ των ελκόντων την άμαξαν της Ρέας». Ο Dapper αναφέρει επίσης ότι: «Ακρωτήριον Λέων. Το ακρωτήριον Λέων ωνομάσθη ούτως, επειδή προχωρούν εις την θάλασσαν, σχηματίζει σχεδόν ένα Λέοντα. Μυθολογούσι ότι αυτός ο Λέων ην εις εκ των ελκόντων την άμαξαν της θεάς Ρέας. Ην δε το πάλοι πλησίον αυτού του Ακρωτηρίου, εις βωμός καλούμενος Λεβένειον. Το δε Ακρωτήριον καλείται και την σήμερον Λέων ή Λιόντα». «Κοιλάς Λίσα: Εισί πολλοί ποταμοί οι καταρδευοντες την κοιλάδα της Μεσαρέας και εισρεοντες εις την θάλασσαν, αφ ου την διατρέξωσιν όλην. Η δε κιλάς της Λίσας δεν απέχει πολύ από το Ακρωτήριον Λέων». Ο Marcianus· Menippos· στο «Σταδιασμος» (. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) αναφέρει: «Λεβήν: Pausanias scipsit in Corinthiacis c. 26: «Εκ δε του παρά Κυρηνάιους το εν Λεβήνη τη Κρητων έστιν Ασκληπείο Philostratus in vita Apollonii L. IV, c. VIQ Προήκει δε (ο Απολλώνιος), πόθω της Ίδης, ανελθών ουν και τοις θεολογούμενοις εντυχών επορρεύθη ες το ιερόν το Λεβήναιον' έστι σε Ασκληπίον, και ώσπερ η Ασία ες το Πέργαμον, ούτως ες το ιερόν τούτο ξυνεφοίτα η Κρήτη. Πολλοί δε Λιβύων ες αυτό περαιούνται και γαρ τέτραπται προς το Λιβυκόν πέλαγος. Juxta Lebenam promontorium fuit, Leo dictum, idque Philostrato auctore ob hanc causam: Λεβήναιον δε το ιερόν ωνομάσθαι φασίν, επειδή ακρωτήριον εξ αυτού κατατείνει, λέοντι εικασμένον. Μυθον δε επι των ακρωτηρίω άδουσιν, ως λέων εις ούτος γένοιτο των υποζηγίων ποτέ τη Ρέα».

6. Η ΛΥΚΤΟΣ Η ΛΥΤΤΟΣ

Η αρχαία πόλη Λύκτος ή Λύττος βρισκόταν στις βόρειες υπώρειες του όρους Δίκτη, στο πέραςμα από την Πεδιάδα στο Οροπέδιο Λασιθίου, βορειοανατολικά του σύγχρονου οικισμού «Ξιδάς». Σήμερα σώζονται πολύ λίγα λείψανά της. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου βρίσκονται τα αγάλματα του Μάρκου Αυρηλίου και του Τραϊανού που βρέθηκαν στη Λύκτο. Ο Όμηρος τη συμπεριλαμβάνει στις κρητικές πόλεις που μετείχαν στον Τρωικό πόλεμο (Ιλιάδα Β 647, Ρ 611) με αρχηγό του στρατού τον Κοίρανο, το σύντροφο και αμαξηλάτη του Μηριόνη που έσωσε τον Ιδομενέα, που ήταν αφενός εγγονός του Μίνωα και αφετέρου αρχηγός όλων των Κρητών στην Τροία, από το κοντάρι του Έκτορα θυσιάζοντας τον εαυτό του. Συνεπώς η Λύκτα επι ομήρου ήταν μια από τις επτα πιο

σπουδαίες πόλεις της Κρήτης. Στη Θεογονία του Ησιόδου αναφέρεται ότι η θεά Ρέα, ύστερα από συμβουλή των γονέων της, κατέφυγε στην πόλη Λύκτο της Κρήτης όπου εκεί στο «Δικτ(αί)ον άντρον» γέννησε, κρυφά από τον παιδοκτόνο σύζυγό της Κρόνο, το μέγα Δία, πρβ: «πέμψαν δ' ες Λύκτον, Κρήτης ες πίονα δήμον/ οππότ' άρ οπλότατον παίδων ήμελλε τέκεσθαι, / Ζήνα μέγαν, τον μεν οι εδέξατο Γαία πελώρη, Κρήτη εν ευρείη τραφέμεν αιταλλέμεναι τε./ ένθα μιν ίκτο φέρουσα θοήν δια νύκτα μέλαιναν / πρώτην ες Δίκτον' κρύψεν δε εν χερσί λαβούσα/ άντρω εν ηλιβάτω ζαθέης υπό κεύθεσι Γαίης, αιγαίω εν όρει πεπυκασμένω υλήεντι»..... (Θεογονία Ησιόδου, στίχοι 476 – 485, Έκδοση Κ. Σιτλ - Σύλλογος Καθηγητών Κωνσταντινούπολης έτος 1889 και επίσης έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας των Ελληνικών Γραμμάτων - Π. Λεκατσάς - ΠΑΠΥΡΟΣ, έτος 1938).

Νόμισμα Λύττου, 4ος - 3ος αι. π.Χ., με το Δία και τον αετό του

Ο Πολύβιος αναφέρει ότι η Λύττος ήταν αρχαιότατη πόλη της Κρήτης, η οποία έγινε αποικία των Λακεδαιμονίων και οι Λύττιοι ήταν συγγενείς με τους Αθηναίους: «Λύττος δε Λακεδαιμονίων μεν άποικος ούσα και συγγενής Αθηναίων, αρχαιοτάτη δε των κατά Κρήτην

πόλεων, άνδρας δ' ομολογουμένως αρίστους αεί τρέφουσα Κρηταιέωνα». (Πολύβιος 4, 54, ΙΦ.56.). Ο Αριστοτέλης (Πολιτικά Β 1271b) λέει ότι σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλ(α)ου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συγγένειας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας». Ο Ησύχιος αναφέρει ότι η Λύκτος λεγόταν και Καρνησσόπολις, ονομασία που πήρε από τη λατρεία του Καρνείου Απόλλωνος, προς τιμήν του οποίου τελούνταν εορτές και αγώνες: <<Καρνησσόπολη ονόμαζαν την Κρητική Λύκτο>> (Ησύχ.).

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει: «Η Λύκτος είναι πόλη της Κρήτης, η οποία πήρε το όνομά της από τον Λύκτο, τον Λυκάονα. Μερικοί πιστεύουν ότι πήρε αυτό το όνομα επειδή βρίσκεται σε υψηλό τόπο. Το εθνικό είναι Λύκτιος και το θηλυκό Λυκτής». Ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος και ο Πολύβιος αναφέρουν ότι η Λύκτος καταστράφηκε από την Κνωσό. Το 343, η Κνωσός κατέλαβε τη Λύκτο, αλλά με την βοήθεια του βασιλιά της Σπάρτης Αρχιδάμου, οι Λύκτιοι ανακατέκτησαν την πόλη τους. Το 220 και ενώ οι Λύκτιοι βρίσκονταν σε πόλεμο με την Ιεράπυτνα, οι Κνώσιοι βρήκαν ατύλακτη την Λύκτο και την κατέλαβαν. Αιχμαλώτισαν τα γυναικόπαιδα έκαψαν την πόλη και την ανάσκαψαν εκ θεμελίων. Οι Λύκτιοι δεν είχαν το κουράγιο να ξαναχτίσουν την πόλη τους, φιλοξενήθηκαν από τη Λάππα. Ο αρχαίος γεωγράφος Στράβωνας μνημονεύει την πόλη με τη διπλή ονομασία «Λύττος» (γενική της Λυττούς) και «Λύκτος». Αναφέρει επίσης ότι η Κνωσός βρισκόταν σε πεδιάδα που εκτείνεται μεταξύ Γόρτυνας και Λύκτου και είχε επίνειο τη Χερσόνησο, άρα η Λύκτος βρισκόταν στο όρος η Δίκτη (σύνορα Νομού

Ηρακλείου – Νομού Λασιθίου), αφού η εν λόγω πεδιάδα βρίσκεται μεταξύ αυτών των βουνών και η Χερσόνησος είναι πόλη στους βορειους πρόποδες της Λύκτου και από εκεί πως στο Δικταίο άντρο στο Λασιθί. Ο Στραβώνας αναφέρει επίσης ότι η Λύκτος καταστράφηκε από τους Κνωσίους, πρβ: «Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και Λύκτο. Αργότερα ξαναπηρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάτα σταδια, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδια από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. Επινειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο..... Μνημονεύσα προηγουμένως τη Λύττο. Επινειο της είναι η λεγόμενη Χερρόνησος. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πολη»(Στραβων C 479, 7-14). Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 16, 62) αναφέρει ότι επί εποχής Φιλίππου (μετά τον καλούμενο Φωκικό πόλεμο, 361 – 338 π.Χ.) κάποιοι Κνώσιοι πήγαν στη Λακωνική Μαλέα και βρήκαν μισθοφόρους με αρχηγό το Φάλαικο και εξ εφόδου κατέλαβαν τη Λύκτο. Κατόπιν αυτού οι Λύκτιοι ζήτησαν τη βοήθεια των Σπαρτιατών. Οι Σπαρτιάτες με στρατηγό τον Αρχίδαμο ήταν τότε έτοιμοι με στρατιωτικές και ναυτικές δυνάμεις να πάνε στην Ιταλία προκειμένου να βοηθήσουν τους Ταραντίνους που ήταν σε πόλεμο με τους Λευκαντούς, αντί αυτού προτίμησαν να πάνε να βοηθήσουν λέει τους Λύκτιους ως συγγενείς, κάτι που έκαναν. Ο Φάλαικος και οι μισθοφόροι του ήταν από τη Φωκίδα-Λοκρίδα και είχαν πάει στην Πελοπόννησο, γιατί είχαν κάνει συμφωνία με το Φίλιππο να φύγουν από εκεί για να μη τους σκοτώσει, επειδή λεηλάτησαν το μαντείο των Δελφών. Ωστόσο ο Φάλαικος μετά σκοτώθηκε στην Κυδωνία, όταν πήγε να την καταλάβει και δεν το κατόρθωσε.

Ο Βιργίλιος στο τρίτο βιβλίο της Αινειάδας (3,400-401) αναφέρει ότι ο Ιδομενέας, ήταν Λύκτιος (Lyctius Idomeneus) και μετά την επιστροφή του από την Τροία στην Κρήτη και την εκδίωξή του από την Κρήτη, κατέφυγε στην Κάτω Ιταλία, όπου έκανε πόλεμο με τους Σαλλεντίνους.

Για την ύδρευσή της η Λύκτος είχε μεταφέρει το νερό της πηγής Κουρνιά, που βρίσκεται μεταξύ Κεράς και Κράσι, με υδραγωγείο, μέρος του οποίου ήταν σκαλισμένο σε βράχο. Επίσης χρησιμοποιείτο μια τεράστια πέτρινη υδατογέφυρα, χωρίς τόξα, μέρος της οποίας σώζεται βορείως της Κασταμονίτσας. Το μνημείο προκαλεί εντύπωση ακόμη και σήμερα. Ο Onorio Belli (γιατρός του Γενικού Προβλεπτή των Ενετών Alvise Antonio Grimani) σε επιστολή του με ημερομηνία 11η Οκτωβρίου 1586, σχετικά με την αρχαία πόλη Λύττο, αναφέρει: «Η πόλη αυτή της Λύττου ήταν κτισμένη πάνω σε ένα ύψωμα με διάφορες κορυφές και είχε ελάχιστο επίπεδο έδαφος, και πάντοτε ανέβαιναν και κατέβαιναν..... Εκεί βρήκα επίσης πολλές επιτύμβιες επιγραφές που έχετε δει από τις οποίες βγαίνει ότι αν και, όπως λέει ο Πολύβιος, εκείνοι της Κνωσού και της Γόρτυνας

κατέστρεψαν αυτή την πόλη, όμως φαίνεται πως στον καιρό του Τραϊανού, του Αδριανού και του Ματίντιε αυτή άνθισε πολύ. Η πόλη αυτή είναι μακριά από τη βόρεια θάλασσα δώδεκα ή δεκατέσσερα μίλια. Στη θάλασσα αυτή μια άλλη πόλη, που ονομαζόταν Χερρόνησος και τώρα λέγεται Χερσόνησος. Αυτή ήταν λιμάνι για τα πλοία της Λύττου..... Το υδραγωγείο αυτό άρχιζε τέσσερα ή πέντε μίλια πάνω από τη Λύττο και έπαιρνε το νερό μιας πηγής των πολύ ψηλών βουνών που λέγονται Λασίθι και το διοχέτευε πρώτα στη Λύττο κι έπειτα στη Χερσόνησο..» (Onorio Belli, Biblioteca Ambrosiana Milano, Edward Falkener «Theatres and other remain in Crete» from a ms. History of Candia by Onorio Bello in 1586). Ο καθηγητής Κάρολος Σίτλ, σχολιαστής και υπεύθυνος έκδοσης της Θεογονίας του Ησίοδου που εκδόθηκε από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο της Κωνσταντινούπολης το έτος 1889, στο «Κριτικό παράρτημα» αναφέρει, σχετικά με τη δεύτερη αναφορά των λέξεων «εξ Λύκτον». των στίχων 476 –485 : «Λύκτον δε τινές φασιν, ουκ ορθώς» (Σχολ. Ίλ. Β. 647) Clericus: Λύττον, Κρητιστί (ιδε Bursian, Geographie von Griechenland Β', σ. 569,3) Fo. Meursius, Creta βιβλ. β', κεφ. γ': Δίκτος. Δίκτον (ης η ονομαστική Δίκτος), ο εκδότης, στηριζόμενος επί του Αρατείου «Δίκτω εν ευώδει» (33) άμα τοις εις αυτό σχολίοις. Λύκτον, όπερ αδύνατον, προηγουμένου του 477 στ. Schommann: Δίκτη ό,τι συνηθέστερον με έστι, πλέον δε παραλλάττει της παραδόσεως ή «Δίκτον». Για τη φράση «εξ Δίκτον» σημειώνει: << εξ Δίκτον = μέρος της Ίδης, οι άλλοι εκτός του Αράτου (Φαινόμενα 33) καλούσι Δίκτην, καθ' ημάς δε λέγεται Λασίθι ή Λασιώτικα βουνά.>>. Για την πόλη Λυκτο σημειώνει: «Λύκτον, Λύκτος, ην οι επιχώριοι ωνόμαζον Λύττον, ην η μεγίστη πόλις της προς ανατολάς Κρήτης, κειμένη επί της παρασπάδος της Δικταίας Ίδης πλησίον του χωρίου Ξυδίων». .Για τη φράση «άντρω ηλιβάτω» σημειώνει: <<... επί το Άντρον τούτο, ό προσγορεύετο «Δικταίο ή και Ιδαίον», πάλοι ποτέ εφοίτουν πολυπληθείς προσκυνηταί..... Για τη φράση «Αιγαίω εν όρη» σημειώνει: <<Εν Κρήτη και Αιγός όρος καλείται και Αιγαίον το υπ ενίων Αιγιδόκον καλούμενον (Σχόλιον, πρβλ Σχολ. Ίλι. Β Ι57). Το όνομα το έλαβεν από των αγρίων αιγών ή στρηφοκέρων, οίτινες κατοικούσιν τα Κρητικά όρη. Αυτόθι δε εν εκείνω τω όρει περιορίσθη ο μύθος, καθότι η αιξ αμάλθεια εθήλαζε το θεϊον βρέφος. Όθεν ο Ζευς επεκαλέσθη, Υπναρεύς παρά το υννάς (αγρία αιξ)».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός) για τη Λύττο αναφέρει τα εξής: «Λέγουσι λοιπον, ότι η Ρέα, έγκυος ούσα το Δία, καθ ην στιγμήν έμελε να γεννήση, επαραμέρησεν επάνω εις το όρος της Δίκτης, δια να κρυφθή από τα όμματα του Κρόνου, όστις κατέτρωγε τα άρρενα αυτού βρέφη. Επειδή ιδού τι λέγει ο Ησίοδος: «Έστειλαν την Ρέα επάνω εις το όρος της Δίκτης προς τους χονδρούς λαούς της Κρήτης, όταν έμελλε να γεννήση το τελευταίον της βρέφος, όπερ ην ο μεγας Ζευς («Πεμψαν δ' εξ Δίκτον Κρήτης εξ πίονα δήμον, Οπποτ' άρ οπλότατον παίδων ήμελλε τεκέσθαι Ζήνα μέγαν Ησίοδ. Εις την Θεογ. Αυτού».)....»

Ο Dapper αναφέρει επίσης και τα εξής: «Λάππα. Η της Λάμπης ή Λάππας, καθώς και άλλοι, οιον ο Πτολεμαίος και Δίων ο Κάσιος, την ονομάζουσι με διπλούν π, εκτίσθη από τον Αγαμέμνονα, και ωνομάσθη ούτως από Λάμπου τον Θάρριον. Οι κάτοικοι της Λύττου ήρχοντο και κατώκου

εκεί, αφ ου η πόλις των κατεδαφίσθη από τους της Κνωσσοῦ. Ὅταν ο Μέτελλος επολέμα την Κρήτην, εκυρίευσεν αυτήν την πόλιν δυνάμει των όπλων, την οποίαν τότε εξουσίαζεν ο Οκτάβιος και ο αυτοκράτωρ Αύγουστος έδωκε την ελευθερίαν εις τους κατοίκους αυτής τε και της Κυδωνίας, επειδή τω εβοήθησαν εναντίον του Μάρκου Αντωνίου, και ανεκαίνισεν την πόλιν των, η οποία ήτο κατηδαφισμένη».

Από τις αρχαίες επιγραφές – συνθήκες που υπέγραφε η Λύκτος προκύπτει ότι αφενός η πόλη αυτή συνόρευε - βρισκόταν στη Δίκτη, μεταξύ Κνωσοῦ και Ιεράπυτνας και συνορεύουσα με τις πόλεις Μίλατος και Δρήρος και αφετέρου ότι στη Λύττο λατρεύονταν οι Ολύμπιοι Θεοί: ο Δικταίος ή Κρηταγενής ή Ταλαίος Δίας, η Ήρα, ο Άρης, η Λατώ, ο Απόλλωνας κλπ, πρβ:

«Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ήραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθύιαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας ...”. (Όρκος συνθηκη φιλίας Λατίων – Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE CRETENSIIUM TITULIS PUBLICIS QUAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAULUS DEITERS)

«Ομνύω ταν Εστίαν και Ζήνα Οράτριον και ταν Αθαναίαν Ωλερίαν και Ζήνα Μοννίτιον και Ήραν και Αθαναίαν Πολιάδα και Απόλλωνα Πύτιον και Λατώ και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και θεός πάντας και πάσας. Η μαν εγω συμμαχήσω τοις Ιεραπυτνίοις τον πάντα χρόνον απλώς και αδόλως και τον αυτόν φίλον και εχθρός εξώ και πολεμήσω από χώρας, υι κα και ο Ιεραπύτνιος. Και το δίκαιον δώσω και εμμενώ εν τοις συνκείμενοις, εμενόντων και των Ιεραπυτνίων. Επιορκότι μεν ήμεν τος θεός εμμανίας και γινέσθαι πάντα τα υπεναντία, ευορκώσι δε τος θεός ιλέος ήμεν και γινέσθαι πολλά κ’αγαθά. . (Όρκος Λυκτίων-Ιεραπυτνίων, Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Cauer by Paul Cauer)

«Ομνύω τάν Ήστίαν και ταν εμ Πρυτανείω και τον Δήνα τον Αγοραίον και τον Δήνα τον Ταλαίον και τον Απόλλωνα τον Δελφίνιο και τα Αθαναίαν ταν Πολιούχον και τον Απέλλωνα Ποίτιον και ταν Λατούν και ταν Άρτεμιν και τον Άρεα και ταν Αφροδίταν και το Ερμάν και τον Άλιον και ταν Βριτόμαρτιν και τομ Φοίνικα και ταν Αμφίωνα και ταγ Γαν και τον Ουρανόν και ηρώας και ηρωάσσα και κράνας και ποταμούς και θεούς πάντας και πάσας η μαν εγω ποκά τοις Λυττίοις καλώς φρονησείν μήτε τέχνα μήτε μαχανά μήτε εν νυχτί μήτε πεδ’ αμέρα και σπευσίω, ότι κα δυάμια, κακόν τα πόλει τα των Λυττίων..... Και μήτε ταμ πόλι προδωσειν ταν των Δρηρίων, μήτε ούρεια τα των Δρηρίων μηδέ Κνωσίων, μηδέ άνδρας τοις πολεμίοις προδωσειν, μήτε Δρηρίους μήτε Κνωσίους..... Και οι Μιλάτιοι επεβωλευσαν εν τα νεομηνία τα πόλει τα των Δρηρίων ένεκα τας χώρας αμάς τας αμφιμαχόμεθα.....».(Όρκος Λυττίων – Δρηρίων - Κνωσίων , Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Cauer by Paul Cauer, σελίδα 77 και 78)

7. Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ή ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ

Η Χερρόνησος ή Χερσόνησος (σημερινή Χερσόνησος Πεδιάδος) αρχικά ήταν επίνειο της Λύκτου, καθώς αναφέρει ο Στράβων: «Μνημόνευσα

προηγουμένως τη Λύττο. Επίκεινό της είναι η λεγόμενη Χερρόνησος. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πολη». Στραβων C 479, 7-14). Μετά την καταστροφή της Λύκτου από τους Κνώσιους και ειδικότερα κάπου από τον 4ο αιώνα π.Χ. και εξής η Χερσόνησος παρουσιάζεται αυτόνομη πόλη, με δικό της νόμισμα. Η Χερσόνησος άκμασε την εποχή των Ρωμαίων και τους πρώτους αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η πόλη απέκτησε το δικό της θέατρο, υδραγωγείο και δημόσια λουτρά. Ο αγωγός που έφερνε το νερό στη Χερσόνησο από ορεινά χωριά στα νότια υπολογίζεται ότι είχε μήκος 14 χιλιόμετρα, ενώ έχει ανακαλυφθεί επίσης υπόγεια δεξαμενή με 58 μέτρα μήκος, πλάτος 22 και βάθος 5,5 μέτρα. Ο Πausanias στα Ηλιακά (Β 16,5) αναφέρει ότι από τη Χερσόνησο της Κρήτης καταγόταν ο ολυμπιονίκης πεντάθλου Φιλωνίδης, γιος του Ζώτου, ο οποίος ήταν ταχυδρόμος του μέγα Αλέξανδρου: «ταναγορευθείς Όλυμπιασιν επί πεντάθλω, και Φιλωνίδης Ζώτου, γένος μεν εκ Χερρονήσου της Κρητών, Αλεξάνδρου δε ημεροδρόμος του Φιλίππου».

8. ΤΟ ΡΥΤΙΟΝ

Το Ρύτιο, που σήμερα δεν υπάρχει, ήταν μια πάρα πολύ σπουδαία πόλη στα αρχαία χρόνια, αφού ο Όμηρος λέει ότι ήταν μια από τις επτά πόλεις της Κρήτης που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον **Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετοώσας**, άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφε νέμοντο». Ο Στράβων, σχετικά με το Ρύτιο, λέει ότι το Ρύτιο και η Φαιστός, στα χρόνια του, υπαγόταν στη Γόρτυνα: «Γορτύνιον δε ετσι και το Ρύτιον συν τη Φαιστώ» (Στράβων). Το Ρύτιο αναφέρεται και από τον Πλίνιο, Κλαύδο Αιλιανό κ.α. Η πόλη αυτή σήμερα τοποθετείται στο χωριό Ροτάσι Μονοφασίου. Ο Ολλανδός περιηγητής κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ρύτιον, αναφέρει τα εξής: «Ρύτιον. Το Ρύτιον, κατά τον Πλίνιον, ήτο πόλις της νήσου, κειμένη εις τα ενδότερα μέρη του τόπου, ήτις εξηρτητο, καθώς και η Ραύκος, από την διοίκησιν της Γορτύνης. Λέγουν, ότι οι κάτοικοι αυτής εβιάσθησαν ποτέ να παραιτήσωσι τον τόπον των, εξ αιτίας ενός μεγάλου πλήθους σκολοπενδρών κατενοχλουσών αυτούς». Ο Αιλιανός (Ιστορίες Ζώων) αναφέρει: «Λέγουσι δε και υπό ασκολοπενδρών εξανατήναι Ρύτιο ως τοσούτον πλήθος αυτοίς επεφοίτα τούτων» (Αιλιαν. Ιστορ. Ζώων βιβλ. Ιε' κεφ. 26).

9. Η ΛΥΚΑΣΤΟΣ

Η πόλη Λύκαστος, που σήμερα δεν υπάρχει, ήταν μια από τις επτά πιο σπουδαίες πόλεις στα ομηρικά χρόνια, αφού ο Όμηρος λέει ότι ήταν μια από τις επτά πόλεις της Κρήτης που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ'

εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας, ἄλλοι θ' οἱ Κρήτην ἐκατόμπολιν ἀμφενέμοντο». Οι Βασιλείες είναι προάστιο και πρώην κοινότητα της επαρχίας Τεμένους και αποτελεί Δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Ηρακλείου. Βρίσκεται στις βόρειες προσβάσεις του Γιούχτα, 9,7 χλμ. από το Ηράκλειο. Ο Στράβων, σχετικά με τη Μίλητο και τη Λύκαστο, αναφέρει ότι επι εποχής του δεν υπήρχαν: «Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν.» (Στραβων C 479, 7-14). Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη αυτή λέει τα εξής: «Λύκαστος, πόλις Κρήτης. "Όμηρος", Λύκτον Μίλητόν τε και αργινόεντα Λύκαστον, από Λυκάστου αυτόχθονος, ο πολίτης Λυκάστιος». Στα σχολια των Εθνικών του Στ. Βυζάντιο αναφέρεται ότι ο Λύκαστος ήταν γιος του Μίνωας ή αυτόχθον Κρητικός, άρα η πόλη Λύκαστος ήταν ετεοκρητική: «Λύκαστος δε από Λυκάστου, φασίν, αυτόχθονος ή παιδός τού Μίνωας, έστι δε και Ποντική Λύκαστος κατά τον γραφέα των εθνικών, ος λέγει και ότι την Κρητικήν Λύκαστον όξύνουσιν οι εγχώριοι, ούκ επικρατεί δε, φησίν, ή εθνική παράδοσις, τουτέστι παρά τοις άλλοις ουκ όξύνεται. Comm. ad Dionys. v. 787. ad v. Ο Ευστάθιος για τη Λύκαστο αναφέρει επίσης: «Λύκαστος δέ από Λυκάστου, φασίν, αυτόγθονος ή παιδός του Μίνωας...» (Ευστάθιος, Παρεκ6. Ιλ. Γ 647

ΚΥΔΩΝ, ΕΥΛΙΜΕΝΗ ΚΑΙ ΛΥΚΑΣΤΟΣ

Ο Παρθένιος ο Νικαεύς, ποιητής του 1ου π.Χ. αι. και συγγραφέας μιας συλλογής 36 ερωτικών ιστοριών με τον τίτλο «Παρθενίου Νικαέως Περι ερωτικών παθημάτων», αναφέρει το μύθο, σχετικά με το Λύκαστο, που λέει ότι: Στην Κρήτη ο Λύκαστος αγάπησε την Ευλιμένη, τη κόρη του βασιλιά Κύδωνα, την οποία ο πατέρας της την είχε αρραβωνιάσει με τον Άπτερο, όμως η Ευλιμένη διατηρούσε κρυφή ερωτική σχέση με τον Λύκαστο. Ο Κύδων βρέθηκε κάποτε σε δυσχερή θέση εξαιτίας επαναστάσεων των γειτονικών του πόλεων. Ρώτησε ένα μαντείο σχετικά και έλαβε την απάντηση ότι έπρεπε να θυσιάσει μία παρθένα στους ήρωες της χώρας. Τραβήχτηκε κλήρος για τον σκοπό αυτό και έπεσε στην Ευλιμένη. Τότε ο Λύκαστος, για να γλιτώσει την αγαπημένη του απεκάλυψε στον Κύδωνα τη σχέση του με τη θυγατέρα του και ότι ήταν έγκυος, άρα δεν έπρεπε να θυσιαστεί, γιατί μύθος έλεγε για θυσία παρθένας. Ο λαός αποφάνθηκε ότι η Ευλιμένη άξιζε ακόμα περισσότερο τον θάνατο. Ο Κύδων έσφαξε τότε την Ευλιμένη, άνοιξε την κοιλιά της και διαπίστωσε ότι πραγματικά ήταν έγκυος. Μετά από αυτό, ο αρραβωνιαστικός της, ο Άπτερος, είτε επειδή αισθάνθηκε προσβεβλημένος, είτε επειδή φοβήθηκε μια εκδίκηση του Λύκαστου, έστησε ενέδρα στο Λύκαστο και τον δολοφόνησε. Για την πράξη του αυτή εξορίστηκε στη Λυκία και εγκαταστάθηκε στα Τέρμερα, κοντά στον Ξάνθο ποταμό.

«Περί Εύλιμένης» (Ιστορεί Ασκληπιάδης ό Μυρλεανός Βιθυνιακών α'): «Εν δε Κρήτη ηράσθη Λύκαστος της Κύδωνος θυγατρός Ευλιμένης, ην ό πατήρ Απτέρω καθωμολόγητο πρωτεύοντι τότε Κρητών· ταύτη κρύφα συνών έλελήθει. ως δε των Κρητικών τινες πόλεων επισυνέστησαν Κύδωνι και πολύ περιήσαν, πέμπει τους πεισομένους εις θεού, ό τι αν ποιών κρατήσκειν των πολεμίων και αυτώ θεσπίζεται τοις έγχωρίοις ήρωσι σφαγιάσαι παρθένον. ακούσας δέ τοῦ χρηστηρίου Κύδων διεκλήρου τας παρθένους πάσας, και κατά δαίμονα ή θυγάτηρ λαγχάνει. Λύκαστος δε δείσας περι αυτής μηνύει την φθοράν και ως εκ πολλού χρόνου συνείη

αυτή· ὁ δὲ πολὺς ὁμίλος πολὺ μᾶλλον ἐδικαίου αὐτὴν τεθνάναι, ἐπειδὴ δὲ ἐσφαγιάσθη, ὁ Κύδων τὸν ἱερέα κελεύει αὐτῆς διατεμεῖν τὸ ἐπομφάλιον, καὶ οὕτως ευρέθῃ ἐγκυος. ἄπτερος δὲ δόξας ὑπὸ Λυκάστου δεινὰ πεπονθέναι λοχήσας αὐτὸν ἀνείλε καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἔφυγε πρὸς Ἐάνθων εἰς Τέρμερα

10. Η ΛΙΣΣΟΣ ἢ ΛΙΣΣΗΝ

Ἡ ἀρχαία πόλη Λισσὴν βρισκόταν στὴν περιοχή τῆς Φαιστοῦ, σύμφωνα με τὸν ἀρχαῖο γεωγράφο Στράβωνα: «Τὴν τελευταία ἀπὸ τὶς πόλεις ποὺ ἰδρύσε ὁ Μίνωας, τὴ Φαιστό, τὴν κατέσκαψαν οἱ Γορτύνιοι. Απεῖχε ἀπὸ τὴ Γόρτυνα 60 στάδια, ἀπὸ τὴ θάλασσα 20, ἀπὸ τὴ Μάταλο, τὸ ἐπίνειο, 40. Τὴ χώρα κατοικοῦν οἱ καταστροφεῖς τῆς πόλης. Στους Γορτύνιους ἀνήκει καὶ **τὸ Ρύτιο, μαζί με τὴ Φαιστό, «στὴ Φαιστό, στὸ Ρύτιο»** (Ιλιάς Β 648). Λένε ἀπὸ τὴ Φαιστό κατάγεται ὁ Ἐπιμενίδης, ποὺ μετὰ ἐπὶ τοῦ παρουσιάζει σὲ ποίηση καθαρμούς. Στὴν περιοχή τῆς Φαιστοῦ βρίσκεται καὶ **ὁ Λισσὴν**». (Στράβων Χ 479, 14). Ὁ Ολλανδὸς περιηγητὴς - κατὰσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στὸ βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβὴς περιγραφή τῆς Κρήτης», μεταφρασθεῖσα στὴν Ἑλληνικὴν παρὰ τοῦ Μ. Βεναρδου τοῦ Κρητὸς), σχετικὰ μετὰ τὴν κοιλάδα τῆς Λίσας, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Κοιλὰς Λίσα: Εἰσὶ πολλοὶ ποταμοὶ οἱ καταρδευνότες τὴν κοιλάδα τῆς Μεσαρέας καὶ εἰσρεόντες εἰς τὴν θάλασσαν, ἀφ' οὗ τὴν διατρέξωσιν ὅλην. Ἡ δὲ κοιλάς τῆς Λίσας δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ Ἀκρωτήριον Λέων». Ἡ Λισσὴν ἢ Λισός καὶ ἡ Ὑρτακίνα εἶναι οἱ μόνες ἀρχαῖες πόλεις τῆς Κρήτης ποὺ εἶχαν κόψει χρυσὰ νομίσματα.

11. Η ΠΡΙΑΪΣΟΣ ἢ ΠΡΙΑΝΣΟΣ ἢ ΠΡΑΪΨΟΣ ΚΑΙ Η (Ε)ΙΝΑΤΟΣ

Η ΠΡΙΑΝΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΠΕΛΒΕΝΤΕΡΕ ΣΤΟ ΜΟΝΟΦΑΤΣΙ

Ἡ ἀρχαία πόλη Πριάισος ἢ Πριανσός βρισκόταν ἐκεῖ ποὺ βρίσκονται σήμερα οἱ οικισμοὶ Ἄνω καὶ Κάτω Καστελλιανὰ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου Ἡρακλείου καὶ ποὺ ἐπὶ Ἑνετῶν κτίστηκε τὸ φρούριο μετὰ τὸ ὄνομα Castel de Belvedere (Castel = φρούριο, bel-vedere = με καλή, ωραία θέα, Καλλιθέα, Τερψιθέα), χρησιμοποιώντας υλικά ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς ἐν λόγω ἀρχαίας πόλης. Ἡ θέση τοῦ υψώματος στὸ ὁποῖο ὑπάρχει -κτίστηκε τὸ ἐν λόγω φρούριο δικαιώνει τὴν ὀνομασία, καθὼς ἡ θέα ἀπ' τὴν κορυφή εἶναι πανοραμική. Ακολουθῶς μετὰ τὴν ὀνομασία «Καστελιανὰ», καθὼς μοὺ ἔλεγε ὁ παπὺς μοὺ ὁ καπετὰν Κρασσαναδάμης ποὺ εἶχε μετόχι ἐκεῖ, ὀνομαζόταν ὁ οικισμὸς ποὺ δημιουργήθηκε δίπλα ἀπὸ τὸ ἐν λόγω κάστρο (Castel > κάστρο = τὸ φρούριο). Ἐπίσης μετὰ τὴν ὀνομασία Κάστελ(λ)ος ὀνομαζόταν καὶ ὁ λόφος ὅπου εἶχε κτιστεῖ τὸ ἐν λόγω κάστρο (Castel = φρούριο). Ὁ λόφος αὐτὸς βρίσκεται στὰ βόρεια τοῦ χωριοῦ Καστελινὰ, μέσα στὸν κάμπο. Λίγο πρὶν φτάσουμε στὸ φρούριο, καθὼς ἐρχόμαστε ἀπὸ τὸ Ἡράκλειο, ῥέει ὁ ποταμὸς Ἀναποδάρης, ὁ μεγαλύτερος τῆς Κρήτης, ὅπου ὑπάρχει μεγάλο πέτρινο ἐνετικὸ γεφύρι.

Ὁ Στέφανος Βυζάντιος, σχετικὰ μετὰ τὴν πόλη αὐτή, ἀναφέρει: «Πριάισος, πόλις Κρήτης, οἱ πολῖται Πριαῖσιοι καὶ Πριαισιεύς». Ὁ Στράβωνας ἀναφέρει ὅτι ἡ Πριάισος βρισκόταν στὴ νότια Κρήτη, κοντὰ στὴ Γόρτυνα

προς τη θάλασσα, πρβ: 'Ομοροι δ'είσιν αυτοίς (τοίς Γορτυνίοις) οι Πριάσιοι, της μεν θαλάττης, εβδομήκοντα, Γόρτυνος δε διέχοντες εκατόν και ογδοήκοντα (σταδίους)» (Στράβων, Χ, 478).

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητών» (1859) αναφέρει ότι η ονομασία της επαρχίας «Μονοφατσίου» προήλθε μετά το 1821 από την ενετική ονομασία του φρουρίου «bonifatio» (ενετικά bono facio= ωραιοπρόσωπο, ωραία φτάτσα) που υπήρχε εκεί. Το φρούριο ονομάστηκε έτσι, επειδή η περιοχή που βρισκόταν ήταν ωραία, ενώ η διπλανή επαρχία που δεν ήταν και τόσο ωραία ονομάστηκε «μαλεβύζι» (Malevision).

Οι οικισμοί Καστελλιανά Μονοφατσίου ήταν παλαιότερα κοινότητα (με έδρα τα Κάτω Καστελλιανά), αποτελούμενη από τα χωριά: Κάτω Καστελλιανά, Άνω Καστελλιανά, Φαβριανά, Φιλίππους, Τσούτσουρας και Αγ. Αποστόλους. Σήμερα αποτελεί Δημοτικό διαμέρισμα του Καλλικρατικού Δήμου Μινώα Πεδιάδας του Νομού Ηρακλείου. Η θέση του διαμερίσματος είναι στους βόρειους πρόποδες του υψώματος Μακρύ Αρμί ή Γεροντομούρι (510 μ) της οροσειράς των Αστερουσίων. Έδρα του Δημοτικού διαμερίσματος και μεγαλύτερος οικισμός σε πληθυσμό είναι τα Κάτω Καστελλιανά.

Η ΕΙΝΑΤΟΣ - ΤΣΟΥΤΣΟΥΡΑΣ

Η αρχαία πόλη Πριάσος είχε επίνειο την Ίνατο ή Είνατο, η οποία βρισκόταν είναι όπου βρίσκεται σήμερα ο οικισμός Τσούτσουρος, ονομασία που πήρε από ένα βράχο σε σχήμα «τσουνί ή τσούτσουνας» που υπάρχει εκεί, καθώς μου είπε ο κατεπαν Κρασναδάμη που είχε εκεί χειμαδιό. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη (Ε)ίνατο, αναφέρει τα εξής: «Είνατος γράφεται παρά του Πτολεμαίου Ίνατος, και τάττεται εις τα Μεσημβρινά μέρη της νήσου. Ο δε Στέφανος θέλει, ότι Είνατος ήτο το όνομα ενός όρους και ενός ρυακος, όπου εσέβετο η θεά Λουκίνη, και άλλως Ήρα, Junon και επονομαζωμένη Εινατίνη».

12. Η ΡΑΥΚΟΣ

Η Ραύκος βρισκόταν στη θέση του σημερινού χωριού Άγιος Μύρων, επαρχίας Μαλεβιζίου νομού Ηρακλείου, 18,8 χλμ. Νοτιοδυτικά του Ηρακλείου. Η ύπαρξή της μαρτυριέται και από το βίο του Αγίου Μύρωνα, ο οποίος γεννήθηκε εκεί. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχτικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: <<Η Ραύκος είναι μεσόγεια πόλη της Κρήτης, το εθνικό όνομα είναι Ραύκιος και Ραυκία>> (Στ. Βυζάντιος). Κατά το Σκύλακα (Περίπλους 47), βρισκόταν στα νότια της Κνωσού, κοντά στη Γόρτυνα. <<Προς βορράν Όαξος και Κνωσός, προς δε νότον Γόρτυνα, Ραύκος.>>. Ο Αιλιανός (Περί ζώων, ΧΦΙΙ, 35) αναφέρει ότι η Ραύκος βρισκόταν αρχικά σε άλλο μέρος, αλλά οι πρώτοι κάτοικοί της αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψου, γιατί σε εκείνο το μέρος υπήρχαν πολλές μέλισσες, και ίδρυσαν μια νέα πόλη, ανάμεσα στην Κνωσό και στη Γόρτυνα, πρβ: "Εν λόγοις Κρητικοίς Αντίνωρ λέγει, τη των καλουμένων Ραυκίων πόλει, έκ τινος δαιμονίας

προσβολής, επεφοιτήσαι μελιττών σμήνος, αἶπερ οὖν καλοῦνται χαλκοειδεῖς ἐγχρίμπουσαι δε ἄρα αυτοῖς τα κέντρα, εἴτα με πικρότατα λυπεῖν ὡσπερνούν' ἐκείνους δε, την προσβολή ου φέροντας, αναστήναι της πατρίδος και μεν τοι και εις χώρον ελθεῖν ἄλλον, και οικείσαι φιλία της μητρίδος, ἵνα Κρητικῶς εἶπω, Ραύκον εν αὐτῇ της Κρήτη, ει και του χωρίου ο δαίμων ἤλαυνεν αὐτοῦς, ἀλλὰ γουν τελείως αποσπασθῆναι του ονόματος υπομείναντας". (Αἰλιανός Ζῶων Ιστορ. Βιβ. χvii. Κεφ. Χχχv.) Και ο Βυζαντινός Γραμματικός Τζέτζης την αναφέρει Δραύκη.

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ραύκος, αναφέρει τα εξής: «Ραύκος. Η Ραυκος ἦτο πόλις κειμενη εν τῷ μεσῷ της νήσου, ἔνθα ειχε κτιστή ὑπὸ ἀνθρώπων ἐξωρισμένων ἀπὸ τοὺς τόπους τῶν ἐξ αἰτίας τῶν μελισσῶν, ἐπειδὴ λέγουσιν, ὅτι εν σμήνος μελισσῶν χαλκοειδῶν καλουμένων, ἀφ' οὗ ἤλθε και κατέστη εις αὐτὴν την νήσον, προσσταγμένου ἀπὸ καμμίαν θεότητα, ἐστενοχώρησε τόσον πολὺ τοὺς κατοίκους, ὥστε ἐβιάσθησαν να παραιτήσωσι τὸν τόπων τῶν, και να μεοικήσωσιν εις ἄλλο μέρος, ὅπου ἔκτισαν μίαν πόλιν, και την ὠνόμασαν Ραύκον, ἀπὸ το ὄνομα του τόπου τούτου εις τὸν ὁποῖον εἶχαν γεννηθῇ. Ο Γόλτσιος αναφέρει, ὅτι εἶδε ἓνα νόμισμα παλαιότατον, του ὁποῖου η ἐπιγραφὴ ἀνέφερε περὶ ταύτης της πόλεως». Ο Dapper αναφέρει ἐπίσης: "Το μεν καλούμενον Λυκάστιον, προσίνειμαν Ραυκίοι..... Επολέμησαν κατὰ τὸν καιρὸν τούτον Κνώσσοι μετὰ Γορτυνίων πρὸς τοὺς Ραυκίους (Πολύβιος Κεφ. XLV in exceptis legationum.)

13. Η ΤΥΛΙΣ(Σ)ΟΣ

Η Τύλισος σήμερα είναι μεγάλος κάπως οικισμός και ομώνυμο Δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Τυλίσου του νομού Ηρακλείου στην επαρχία Μαλεβιζίου. Μάλιστα αποτελεί και την έδρα του Δήμου αυτού. Το σημερινό χωριό διασώζει ακέραιο το προελληνικό όνομα της αρχαίας πόλης, στα ερείπια της οποίας έχει κτιστεί. Το γεγονός ότι το όνομα της αρχαίας πόλης διατηρείται μέχρι σήμερα σημαίνει ότι η περιοχή δεν έπαψε να κατοικείται. Στα ενετικά αρχεία, αναφέρεται με διάφορες παραλλαγές της ονομασίας. Το 1271 σε συμβόλαιο προώλησης κρασιού, αναφέρεται ως Tilise, και σε συμβόλαιο του 1301 αναφέρεται ως Dilisi. Στο «Κατάστιχο των Εκκλησιών και των Μοναστηριών του Κοινού» αναφέρεται ως Dilese (1248), Delese (1268) και Tilisso (1450). Σε έγγραφο του Δουκικού Αρχείου του Χάνδακα του 1374 αναφέρεται ως Tilisso. Ο Φραντσέσκο Μπαρότσι το 1577 την αναφέρει ως Teles. Στην απογραφή του Καστροφύλακα (1583), αναφέρεται ως Telese με 546 κατοίκους (Κ102). Στην αιγυπτιακή απογραφή του 1834 αναφέρεται ως Tylisso με 90 χριστιανικές και 10 μουσουλμανικές οικογένειες. Η Τύλισος βρισκόταν και βρίσκεται πάνω στο δρόμο ο οποίος συνέδεε την κεντροανατολική Κρήτη με την δυτική. Ο δρόμος, αφού περνούσε από την Τύλισο, διέσχιζε ένα φαράγγι και έφτανε στον Σκλαβόκαμπο και τις Γωνιές και στη συνέχεια στην Αξό. Τα νομίσματα της δείχνουν ότι οι κάτοικοι της Τυλίσσου στα αρχαία χρόνια λάτρευαν κυρίως την Ήρα και τον Απολλωνα.

14. Η ΒΗΝΗ ή ΒΙΕΝΟΣ > ΒΙΑΝΝΟΣ ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗ (VIENNE)

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει η πόλη «Βιέννος» (σήμερα λέγεται «Βιάννος»), η οποία ονομάστηκε έτσι από το Βιέννο, που ήταν ένας από τους Κουρήτες, δηλαδή ένας από αυτούς που ανέθρεψαν το Δία στη Δίκη, το βουνό στο οποίο βρίσκεται η πόλη αυτή και κατ' άλλους από τη βία που άσκησαν εκεί στον Άρη (τον έδεσαν) οι αδελφοί Ώτος και Εφιάλτης, τα παιδιά του Ποσειδώνα και γι αυτό τελούνταν εκεί, ακόμη και στην εποχή του Στ. Βυζάντιου, τα καλούμενα εκατομόφνια προς τιμή του Άρη. Ακολουθώντας, όταν έπεσε στην Κρήτη αυχμός (= ανυδρία, η ξηρασία-ερήμωση), οι Βιαννίτες έκαναν αποικίες και σε άλλα μέρη. Μερικοί από αυτούς αποίκησαν στον Υδρούντα της Ιταλίας (υπενθυμίζεται ότι στην Ιταλία υπήρχε η μεγάλη Ελλάδα) και σ' αυτούς, αφού δόθηκε χρησμός, που έλεγε να κατοικήσουν σε πολύ ελώδη τόπο, πήγαν στο Ροδανό ποταμό της Γαλλίας, που ήταν ελώδης τόπος, και εκεί την πόλη που έκτισαν την ονόμασα Βιέννα, επειδή μια από τις παρθένες που ήταν μαζί τους και ονομαζόταν Βιάννα στη στιγμή που χόρευε έγινε χάσμα γης και την καταπίε («ελήφθη χορεύουσα υπό τίνος χάσματος») και την πόλη αυτή μνημονεύει ο Ευσέβιος Καισαρείας στην «Εκκλησιαστική Ιστορία», πρβ: «Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μὲν ἀπὸ Βιέννου τοῦ τῶν Κουρήτων ἐνός, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἄρη γενομένης βίας, ὃν ἐνταύθα (δεδέσθαι) φασὶν ἀπὸ ὧτου καὶ Εφιάλτου τῶν παίδων Ποσειδῶνος, καὶ μέχρι καὶ νῦν τὰ καλούμενα εκατομόφνια θύεται τῷ Ἀρει. ὁ πολίτης Βιέννιος, οἱ δὲ τιμὰς ἀποπέμπειν τῷ τε μιλίῳ Δίῳ καὶ Βιεννίῳ. ἔστι καὶ ἐτέρα πόλις ἐν Γαλλίᾳ, αυχμοῦ γάρ ποτε τὴν σύμπασαν Κρήτην κατασχόντος εἰς ἑτέρους τόπους ἀπωκίζοντο, οἰκῆσαι δὲ τινὰς Υδρούντα τῆς Ἰταλίας οὕτω πεπολισμένον. χρησμοῦ δ' αὐτοὺς δοθέντος, ὅπου ἐλωδέστατον τόπον θεάσονται, κατοικήσαι, ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὸν Ρόδανον ποταμὸν τῆς Γαλλίας ἐλώδη ὄντα οἰκῆσαι, καὶ τὴν πόλιν οὕτως ὀνομάσαι, ἐπειδὴ μία τῶν συν αὐτοῦ παρθένων, Βιάννα, καλουμένη, χορεύουσα ὑπὸ τίνος χάσματος ἐλήφθη, ἣς μνημονεύει πόλεως Ευσέβιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (V1). τὸ ἐθνικὸν ὁμοίως Βιέννιος, εἰ μὴ κατὰ τὸν εὐχώριον τύπον Βιεννήσιος, ὡς Λουγδουνήσιος, τῆς δὲ Βιέννης Βιενναῖος.» (Στέφανος Βυζάντιος, «Εθνικά ἢ Περί Πόλεων».)

Η Βιέννος ἢ Βιάννος τῆς Κρήτης, ἡ ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ μεγάλου μας λογοτέχνη Ι. Κονδυλάκη, ὡς γνωστὸν, εἶναι κωμόπολη, που ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο οικισμοὺς, τὴν Ἄνω καὶ τὴν Κάτω Βιάννο με 1.181 κατοίκους (2001). Σήμερα ἡ Ἄνω Βιάννος εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ Δήμου Βιάννου, που ἀποτελεῖται ἀπὸ 18 οικισμοὺς: Ἄνω καὶ Κάτω Βιάννος, Ἄνω καὶ Κάτω Σύμη, Ἐμπαρος, Ἀμιρά – Ἀρβη, Ἅγιος Βασίλειος, Ξενιάκος, Μιλιαράδων, Ξενιάκος, Αφρατί, Μάρθα, Πεύκος, Χόντρος κλπ. Ἐχει ἑκτασὴ 221.539 στρεμμάτων, ἢ 2,7% τῆς συνολικῆς ἑκτασῆς τῆς Κρήτης, καὶ 5.500 κατοίκους (2011).

Η Γαλλικὴ Βιένν(ος) ἢ Βιέννη (Vienne, γαλλικὴ προφορὰ: vjeɲ, βιέν) εἶναι περιοχή, ὁ 86ος νομὸς τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ πόλη στὴ νοτιο-ανατολικὴ Γαλλία. Η Γαλλικὴ πόλη Βιέννη βρίσκεται 32 χιλιόμετρα (20 μίλια) νότια τῆς πόλης Lugdunum (σημερινὴ Λυών), στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ (Rhône) καὶ παλιὰ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πιο σημαντικὰ κέντρα τῆς ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀφίξη ἐκεῖ τῶν Ρωμαίων, ἡ Vienne ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ ἀλλοτε ἐλληνικοῦ καὶ μετὰ γαλατικοῦ κρατιδίου τῶν καλούμενων Ἀλλοβρόγων (Allobroges), τὸ ὁποῖο μετατράπηκε

από τον Ιούλιο Καίσαρα σε ρωμαϊκή επαρχία το 47 π.Χ. Σήμερα λέγεται και Isere. Πλην της Γαλλικής πόλης Βιέννης υπάρχει και η πόλη Βιέννη (Wien) στον ποταμό Δούναβη, πρωτεύουσα της Αυστρίας, η οποία, επειδή είναι πρωτεύουσα κρατών, είναι και πιο γνωστή και πιο πολυπληθής. Η Γαλλική Βιέννη ήταν μια σημαντική πρώιμη επισκοπική έδρα στα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού και ο θρυλικός πρώτος επίσκοπος της, ο Crescens, ήταν σύντροφος του Παύλου. Το 177 μ.Χ. οι εκκλησίες της Βιέννης και της Λυών απηύθυναν επιστολή προς εκείνες της Ασίας και της Φρυγίας όπου γίνεται μνεία του διακόνου της Vienne (βλέπε: Ευσέβιος της Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία). Στα αρχαία λεξικά διαβάζουμε: <<Ουιένα η, Vienna. Πόλις πρωτεύουσα της χώρας των Αλλοβρόγων εν τη Ναρβωνίτιδι Γαλλία κειμένη επί του Ροδανού ποταμού, τα νυν Vienne. Στράβων δ (<... πάλιν δ' επικρατήσας ο Ροδανός εις την Ουιέναν...>), Πτολ. Β, 10. Πλιν.>>.

Ο ποταμός Ροδανός (γαλλικά: Rhône, γερμανικά: Rhone) πηγάζει στον παγετώνα του Ρον, στην Ελβετία, σε υψόμετρο 2.209 μέτρων, στο ανατολικό άκρο του καντονιού του Βαλαί, στις Ουρανικές Άλπεις. Διατρέχει έκταση 290 χιλιομέτρων εντός της χώρας αυτής και χύνεται στη Λίμνη Λεμάν απ'όπου και βγαίνει λίγο μετά το πέρασμά του από τη Γενεύη, ενώ στη συνέχεια εισέρχεται στη Γαλλία. Είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός που να χύνεται στη Μεσόγειο, μετά το Νείλο.

Β. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

15. Η ΜΙΛΑΤΟΣ - ΜΙΛΗΤΟΣ

Η Μίλατος ή Ιωνικά Μίλητος, που βρίσκονταν στη θέση της σημερινής κωμόπολης «Μίλατος» Μιραμπέλλου, είναι γνωστή από τον Όμηρο (Ιλ. Β 647), ο οποίος την αναφέρει μεταξύ των επτά πόλεων που πήραν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας Αρχηγούς τους Ιδομενέα και Μηριόνη και συνεπώς η εν λόγω πόλη επί εποχής του Ομήρου ήταν μια από τις επτά πιο σπουδαίες Κρητικές πόλεις, πρβ: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὖ ναιετώσας, ἄλλοι θ' οἱ Κρήτην εκατόμπολιν ἀμφενέμοντο».

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (Α 173), ο Σαρπηδόνας ήταν αδελφός του Μίνωα, οποίοι αφενός ήταν παιδιά ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού (δε λέει παιδιά του Δία, αυτό το λέει η μυθολογία, αλλά «ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού» και υπονοεί το βασιλιά της Κρήτης Αστέριο, το γιο του Τέκταμου, καθώς λέει ο Απολλόδωρος κ.α.) και της πριγκίπισσας της Φοινίκης Ευρώπης και αφετέρου, όταν πέθανε ο πατέρας τους, συνεπλάκησαν για το ποιος θα γίνει βασιλιάς της Κρήτης. Ηττηθείς ο Σαρπηδόνας, πήρε τους στασιαστές του και πήγε στη γη της Μιλυάδας (Καρία) όπου κτίστηκε η πόλη Μίλητος της Μ. Ασίας, πρβ: «Οι Καύνιοι κατά τη γνώμη μου είναι ντόπιοι, οι ίδιοι ισχυρίζονται ότι ήρθαν από την Κρήτη..... Οι δε Λύκιοι εκ Κρήτης κατάγονται. Την Κρήτη ολόκληρη, στα παλιά χρόνια την είχαν οι βάρβαροι. Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδωσε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας. Γιατί ακριβώς το μέρος που τώρα κατοικούν οι Λύκιοι, αυτό παλιότερα ήταν η Μιλυάς, και οι Μιλύες ονομάζονταν τότε Σόλυμοι. Όσο

ήταν βασιλιάς τους ο Σαρπηδών, οι Λύκιοι ονομάζονταν με το όνομα που είχαν φέρει μαζί τους και που τώρα το χρησιμοποιούν γι αυτούς οι γείτονές τους. Λέγονταν Τερμίλες. Όταν όμως ήρθε από την Αθήνα ο Λύκος, ο γιος του Πανδίωνος (εξοργισμένος κι αυτός από τον αδελφό του Αιγέα), κι έμεινε στη χώρα των Τερμίλων κοντά στο Σαρπηδόνα, έτσι τότε, από το όνομα του Λύκου, με τον καιρό ονομάστηκαν Λύκιοι. Τα έθιμα τους είναι εν μέρει κρητικά και εν μέρει Καρικά...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173).

Ο Στράβων στα «Γεωγραφικά» (I, IV, C 474-479) αναφέρει ότι επί εποχής του: «Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Κατάλογο (Ιλιάς Β 647) σήμερα δεν υπάρχουν» Επίσης ο Στράβων στα «Γεωγραφικά» (ΙΔ, Κεφ. 1.6) αναφέρει ότι εκτός από την Κρητική υπήρχε και η ασιατική Μίλητος, η οποία κτίστηκε από Κρήτες εξόριστους με αρχηγό το Σαρπηδόνα, άρα επί εποχής Μίνωα σε ανάμνηση της κρητικής Μιλήτου και μετά ήρθε και ο Νηλέας και τείχισε την πόλη, πρβ:

«Φησί δ' Ἐφορος το πρῶτον κτίσμα εἶναι Κρητικόν, υπὲρ της θαλάττης τετειχισμένον, όπου νυν ἡ πάλαι Μίλητος ἐστὶ, Σαρπηδόνος ἐκ Μιλήτου της Κρητικής ἀγαγόντος οἰκήτορας καὶ θεμένου τούνομα τῇ πόλει της ἐκεῖ πόλεως ἐπώνυμον, κατεχόντων πρότερον Λελέγων τον τόπον· τους δε περὶ Νηλέα ὕστερον την νυν τειχίσαι πόλιν.». Το αυτό λέει ο Στράβων και στα Γεωγραφικά (12,8): «προσλαβόντων Κρητῶν, οἱ καὶ την Μίλητον ἐκτίσαν, ἐκ της (Μιλήτου) Κρήτης λαβόντες Σαρπηδόνα κτίστην καὶ τους Τερμίλας κατώκισαν ἐν τῇ νεῷ Λυκία· τούτους δ' ἀγαγεῖν ἀποίκους ἐκ Κρήτης Σαρπηδόνα, Μίνω καὶ Ραδάμανθυ ἀδελφόν ὄντα καὶ ὀνομάσαι Τερμύλας τους νεῷ Μιλύας, ὡς φησὶ Ἡρόδοτος· ἐπὶ πρότερος Σολύμους.» (Στράβων 12,8).

Ομοίως ο Ευστάθιος (Παρεκβολαί εις την Ιλιάδα 1,486) αναφέρει: "Μίλητος δε, ἡ Κρητικὴ αὕτη, προϋπήρχε της Ασιανῆς Μιλήτου, ἣν ἐκτίσεν ὁ παλαιὸς Σαρπηδὼν ἀγαγὼν οἰκῆτορας καὶ καλέσας αὐτὴν κατὰ τον γεωγράφον ἐκ της Κρητικῆς Μιλήτου." δηλ. Όταν ο Σαρπηδὼν ἐξορίστηκε ἀπὸ την Κρήτη, κατέφυγε στην περιοχή της Μιλυάδος, στα παράλια της Ἰωνίας. Εκεί, ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Σάμο, ἱδρυσε την πόλη Μίλητο, ἔχοντας ὡς πρότυπο την ὁμώνυμο πόλη Μίλητο της Κρήτης. Ἡ ασιατικὴ Μίλητος ἦταν πατρίδα του Θαλή, του Ἀναξίμανδρου κ.α.

Ο Απολλόδωρος (Γ 1,2) αναφέρει ότι ἡ ασιατικὴ Μίλητος κτίστηκε ἀπὸ τὸ Μίλητο, τὸ γιο του Ἀπόλλωνα καὶ της Ἀρείας του Κλεόχου, που ἀφενὸς ἦταν φίλος των παιδιῶν (του Μίνωα καὶ του Σαρπηδόνα) της Ευρώπης καὶ του (βασιλιά της Κρήτης) Ἀστέριου καὶ ἀφετέρου ὅταν στασίασαν τὰ παιδιὰ της Ευρώπης μεταξύ τους καὶ ἠττήθηκε ὁ Σαρπηδόνας, ἐφυγε ἀπὸ την Κρήτη, ἐπειδὴ εἶχε πάρει τὸ μέρος του Σαρπηδόνα, καὶ πήγε στην Καρία ὅπου ἐκτίσε τὴ Μίλητο:

«Εὐρώπην δε γήμας Ἀστέριος ὁ Κρητῶν δυνάστης τους ἐκ ταύτης παῖδας ἐτρέφεν. οἱ δε ὡς ἐτελειώθησαν, πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν· ἰσχοῦσι γὰρ ἔρωτα παιδὸς ὅς ἐκαλεῖτο Μίλητος, Ἀπόλλωνος δε ἦν καὶ Ἀρείας της Κλεόχου. του δε παιδὸς πρὸς Σαρπηδόνα μάλλον οἰκείως ἔχοντος πολεμήσας Μίνως ἐπροτέρησεν. οἱ δε φεύγουσι, καὶ Μίλητος μὲν Καρία προσσχὼν ἐκεῖ πόλιν ἀφ' ἐαυτοῦ ἐκτίσε Μίλητον...». (Απολλόδωρος, βιβλιοθήκη Γ, 1,2)

Ομοίως ὁ Πausanίας στα «Ἀχαϊκά» (Κεφ. 2, 1-5), σχετικά με την ασιατικὴ Μίλητο, ἀναφέρει τὰ εξῆς:

«Ὁ Μέδων καὶ ὁ Νηλεὺς, οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ τους γίους του Κόδρου, μάλωσαν γιὰ την ἐξουσία· ὁ Νηλεὺς ἔλεγε πὼς δὲν ἀνέχονταν ὡς βασιλιά του τὸ Μέδωντα, γιὰτὶ ὁ Μέδων ἦταν χωλὸς στο ἓνα πόδι.

Συμφώνησαν να φέρουν τη διαφορά στο δελφικό μαντείο, και η πυθία έδωσε τη βασιλεία των Αθηναίων στο Μέδοντα. Έτσι ο Νηλεΰς και οι άλλοι γιοι του Κόδρου έφυγαν για να ιδρύσουν αποικία παίρνοντας μαζί τους και από τους ίδιους τους Αθηναίους όποιον ήθελε· το μεγαλύτερο όμως μέρος της ομάδας το αποτελούσαν οι Ίωνες..... ο Νηλεΰς με τη δική του ομάδα κατευθύνθηκε στη Μίλητο. Οι ίδιοι οι Μιλήσιοι αναφέρουν ως εξής την αρχαιότερη ιστορία τους: η χώρα ονομάζονταν Ανακτορία επί δύο γενεές, όταν βασιλιάς ήταν ο ντόπιος Άναξ και έπειτα ο γιος του Άνακτα Αστέριος. Όταν κατέπλευσε: ο Μίλητος με δύναμη Κρητών, η χώρα πήρε το νέο όνομά της από τον Μίλητο, καθώς και η πόλη. Ο Μίλητος και ο στρατός του ήρθαν από την Κρήτη διωγμένοι από το Μίνω, το γιο της Ευρώπης· οι Κάρες που νέμονταν προηγουμένως τη χώρα έμειναν ως συγκάτοικοι των Κρητών».

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΔΑΡΕΩΣ

Ο Πausanias στα «Φωκικά (Κεφ 10, 30), περιγράφοντας τους Δελφούς, αναφέρει ότι από τη Μίλητο της Κρήτης ήταν ο Πανδάρεως, για τις κόρες του οποίου λέει τα εξής: «Πιο πέρα ο Πολύγνωτος έχει ζωγραφίσει τις κόρες του Πανδάρεω. Ο Όμηρος παρουσιάζει την Πηνελόπη να λέει ότι οι γονείς των παρθένων πέθαναν εξαιτίας της οργής των θεών και ότι η Αφροδίτη τις ανέθρεψε ορφανές και ότι οι άλλες θεές τις προίκισαν με χαρίσματα. Η Ήρα τους έδωσε σύνεση και ομορφιά, η Άρτεμη τους έκανε δώρο το ψηλό ανάστημα και η Αθηνά τους έμαθε όλες τις γυναικείες δουλειές. Όταν όμως η Αφροδίτη αναλήφθηκε στον ουρανό για να ζητήσει από το Δία να εξασφαλίσει ωραίο γάμο για τις παρθένες, ενώ εκείνη απουσίαζε, άρπαξαν τις παρθένες οι Άρπυιες και τις παρέδωσαν στις Ερινύες. Αυτά έγραψε ο Όμηρος σχετικά μ' αυτές. Ο Πολύγνωτος τις απεικόνισε ως παρθένες που φοράνε στεφάνια από λουλούδια και παίζουν με αστραγάλους και τις ονόμασε Καμειρώ και Κλυτή. Πρέπει να γνωρίζει κανείς ότι ο Πανδάρεως **ήταν Μιλήσιος από τη Μίλητο της Κρήτης** και συνένοχος του Ταντάλου στο σχέδιο κλοπής και στην επιορκία».

Ο Όμηρος (Ομήρου Οδύσσεια, υ, 66) αφηγείται ότι οι κόρες του Πανδάρεου ανατράφηκαν από την Αφροδίτη, αφού ορφάνεψαν σε πολύ νεαρή ηλικία, και ότι προικίστηκαν από την Ήρα με ομορφιά και σοφία, από την Άρτεμη με αγέρωχο παράστημα, και από την Αθηνά με ικανότητα στη χειροτεχνία. Αλλά ενώ η Αφροδίτη πήγε στον Όλυμπο, για να παρακαλέσει το Δία να τους δώσει ευτυχισμένους γάμους, οι Άρπυιες τις απήγαγαν και τις έδωσαν στις Ερινύες ως θεραπαινίδες. Έτσι, πλήρωσαν για το έγκλημα του πατέρα τους.

Ο Πάνδαρος ή Πανδαρεύς, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ήταν γιος του Μέροπα και της Νύμφης Εχεμείας. Ο Πανδάρεως πήρε ως σύζυγό του την Αρμοθή και μαζί απέκτησαν δύο ή τρεις κόρες: την Καμειρώ και την Κλυτή ή την Κλεοθήρα, τη Μερόπη και την Αηδόνα. Μια μέρα ο Πανδάρεως έκλεψε το χρυσό σκύλο που φύλαγε το ιερό του Δία στην Κρήτη, έργο του Ηφαίστου, και τον έδωσε στον Τάνταλο, για να τον φυλάξει. Όταν ο Δίας, μέσω του Ερμή, ζήτησε από τον Τάνταλο να του δώσει πίσω το σκύλο, ο Πανδάρεως, θορυβημένος, έφυγε μαζί με τη γυναίκα του Αρμοθή στη Σικελία, όπου μεταμορφώθηκαν και οι δύο σε πέτρες (Opera Omnia, Τόμος 4ος, «Scholia antiqua in Homeri, Odysseu, Ver 66: Ως δ' ότε Πανδαρέου κούρας. Πανδάρεως ο Μέροπος και νύμφης

ορείας (Vulg. Ορειάς, f. ορειάδος) παις, Μιλήσιος το γένος γήμας Αρμαθόην της Αμφιδάμαντος ίσχει (Q. έσχε) παίδας τρεις, Αηδόνα και Κλεοθήραν και Μερόπην, ας τρέφουσιν Αφροδίτη και Αθηνά και Ήρα. Πανδάρεως δε παραγενόμενος εις Κρήτης κλέπτει τον του Διός κύνα. Και αυτόν ουν ήνεγκεν εις Μίλητον δείσας Δία, παρά Ταντάλω δε εις Φρυγίαν κατατίθεται φάμενος άγει εκ Φοινίκης τούτον, ο δε Τάνταλος». Vide et Pausaniam, Iib. X, cap. 30, ubi hanc historian ex Homero refert: item supra ad τ', 518).

16. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Ή ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ

Α. Η ΕΠΑΡΧΙΑ, Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

Η πρώην Επαρχία και νυν δήμος Ιεράπετρας είναι μια από τις τέσσερις διοικητικές περιοχές που αποτελείται σήμερα ο Νομός Λασιθίου με έδρα την πόλη της Ιεράπετρας και με μεγαλύτερους οικισμούς τις Μάλλες, την Καλαμαύκα, κ.α.

ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ

Η πόλη Ιεράπετρα, που επί αρχαίας Ελλάδος λεγόταν Ιεράπυτνα και σήμερα στη δημοτική λέγεται Γεράπετρος, ήταν και είναι παραλιακή πόλη στη

νότια ακτογραμμή της Κρήτης προς το ανατολικό της μέρος και συγκεκριμένα στους νοτιοανατολικούς πρόποδες του ιερού όρους της Δίκτης, όπου γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Θεός Δίας, στο σημερινό Νομό Λασιθίου. Συγκεκριμένα βρίσκεται 100 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά από το Ηράκλειο, 242 χιλιόμετρα από τα Χανιά και 36 χιλιόμετρα νότια από τον Άγιο Νικόλαο. Είναι η αρχαιότερη πόλη της Κρήτης, όπως θα δούμε πιο κάτω, και επί αρχαίας Ελλάδας ήταν μια από τις σημαντικότερες πόλεις της Κρήτης - μετά από την Κνωσό, τη Γόρτυνα και την Κυδωνία. Σήμερα είναι η μεγαλύτερη πόλη του Νομού Λασιθίου, η τέταρτη της Κρήτης (μετά το Ηράκλειο, τα Χανιά και το Ρέθυμνο) και η νοτιότερη της σημερινής Ελλάδας.

Ως διευρυμένος Δήμος είναι ο πρώτος στο Νομό Λασιθίου και ο τέταρτος της Κρήτης με 25.013 κατοίκους: Δημοτική ενότητα Ιερapéτρας 21.324 και Δημοτική ενότητα Μακρύ Γιαλού 3.689. (απογραφή 2011).

Η Ιεράπετρα ήταν πάντα έδρα της ομώνυμης επαρχίας, της οποίας σήμερα το μεγαλύτερο τμήμα αποτελεί τον καλούμενο Δήμο Ιεράπετρας. Με το ΦΕΚ Α 239 - 07.11.2011, οι τοπικές Κοινότητες Πεύκων, Χρυσοπηγής, Λιθινών και Περβολακίων αποχώρησαν από το Δ. Ιεράπετρας και εντάχθηκαν στον όμορο Δήμο Σητείας.

Εξαιτίας της εφορίας του εδάφους της, του ήπιου κλίματός της και της εργατικότητας των κατοίκων της έχει γίνει πλούσιο γεωργικό, εμπορικό, οικονομικό, πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο. Επίσης αποτελεί σπουδαίο εμπορικό κέντρο εξαγωγής πρώιμων αγροτικών προϊόντων προς την Ευρώπη, αλλά και έναν από τους δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς της Κρήτης εξαιτίας των εξαιρετικών και ήρεμων παραλιών της, καθώς και της φιλοξενίας των κατοίκων της. Στην περιοχή της ανήκουν μερικά από τα σημαντικότερα οικοσυστήματα της ανατολικής Μεσογείου, όπως η νήσος Χρυσή, το δάσος του Σελάκανου που είναι το μεγαλύτερο και το σπουδαιότερο στην Κρήτη, τα όρη της Θρυπτής κ.α.

Η Ιεράπετρα το 1508 μ.Χ. καταστράφηκε από σεισμό 7,5 ρίχτερ και έχασαν τη ζωή τους 30 χιλιάδες άνθρωποι. Δούκας της Κρήτης ήταν τότε ο Ιερώνυμος Δονάτος. Επίσης στο σεισμό του 1780 μ.Χ. καταστράφηκε το κάστρο της Ιεράπετρας και σκοτώθηκαν 300 Τούρκοι.

Β. Η ΚΤΙΣΗ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΑΣ ή ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ

Αργυρό τετράδραχμο Ιεράπετρας 200 - 67 π.Χ. με τη θεά Τύχη, φοίνικα και τον αετό του Δία. Σύμφωνα με τον Ησίοδο η θεά Τύχη ήταν μια από τις κόρες του Ωκεανού και της Τηθύος. Σύμφωνα με τον Πίνδαρο (10η Ωδή), που την αποκαλεί «Φερέπολιν», ήταν κόρη του Δία του Ελευθερίου και μητέρα των Ωρών. Στους ορφικούς ύμνους συναντάται ως κόρη του Ευβουλέως. Θεωρούνταν θεότητα ευμενής, που προστάτευε και τις πόλεις και γι αυτό φέρεται να φορά διάδημα πυργωτό (συμβολίζει τα τείχη της πόλης). Ως ευμενής θεά του πεπρωμένου λατρευόταν με την επωνυμία «Αγαθή Τύχη».

Η Ιεράπυτνα ή νεότερα Ιεράπετρα είναι η αρχαιότερη πόλη της Κρήτης, αφού οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν ότι κτίστηκε στους μυθικούς χρόνους από τον Κύρβα, που ήταν ένας από τους Ιδαίους Δακτύλους ή Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης. Ο Στράβων (I, C 472, 19) συγκεκριμένα αναφέρει ότι η Ιεράπυτνα κτίστηκε από τον Κύρβα, που ήταν ένας από τους εννέα Κορύβαντες ή Τελχίνες που έφερε η θεά Ρέα από τη Ρόδο στην Κρήτη προκειμένου να αναλάβουν την ανατροφή του Δία στο όρος Δίκτη και γι αυτό μετά

αυτοί μετονομάστηκαν Κουρήτες, πρβ: «Ο Ησίοδος αναφέρει πως ο Εκάτερος και η κόρη του Φορωνέα γέννησαν πέντε κόρες και από αυτές βγήκαν, οι Νύμφες οι Σάτυροι και οι Κουρήτες. Ο συγγραφέας της Φορωνίδας (= ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος) αναφέρει τους Κουρήτες ως αυλητές και Φρύγες. Άλλοι τους λένε εντόπιους και με χάλκινες ασπίδες. Άλλοι λένε τους Κορυβάντες Φρύγες, κι όχι τους Κουρήτες. Τους θεωρούν Κρητικούς και λένε ότι πρώτοι αυτοί στην Εύβοια φόρεσαν χάλκινα όπλα. Γι αυτό και τους είπαν Χαλκιδείς. Άλλοι λένε πως οι Τιτάνες έδωσαν στη Ρέα ένοπλους διακόνους από τη Βακτριανή ή κατ' άλλους από την Κολχίδα, τους Κορύβαντες. Στα Κρητικά κείμενα οι Κουρήτες λέγονται τροφοί του Δία

και φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήταν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβα(ντα)ς, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυτνα, έδωσε αφορμή στους Πρασίους να λένε ανάμεσα στους Ρόδιους ότι οι Κορύβαντες ήταν δαίμονες, παιδιά του «Ήλιου και της Αθηνάς. Κάποιοι λένε τους Κορύβαντες παιδιά του Κρόνου κι άλλοι παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους.....»..... (Στράβων, Γεωγραφικά βιβλίο Ι', σ 472, ΙΙΙ, 19).

Ο Στράβων αναφέρει επίσης ότι η Πύτνα ήταν ο λόφος όπου κτίστηκε η Ιεράπυτνα και οποίος μαζί με το όρος Δίκτη απ' όπου ο Δίας ονομάστηκαν ο Δίας «Δικταίος» και το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός», βρίσκονται στην οροσειρά Ίδη της Κρήτης, της οποίας οι κορυφές (ή άλλως δάκτυλοι) ήταν αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα, τη μάνα του Δία). Δηλαδή με την ονομασία Ίδη εδώ ο Στράβων εννοεί όχι το βουνό Ίδη (= Ψηλορείτης), αλλά την οροσειρά Ίδη της Κρήτης όπου ανήκουν η Δίκτη, όπου γεννήθηκε ο Δίας, το όρος Διός (Γιούχτας) όπου υπήρχε ο τάφος του Δία, το Ιδαίον όρος (= ο Ψηλορείτης) κ.α., πρβ: «Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκτη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεράπυτνα η πόλη.....». (Στράβων, Γεωγραφικά Ι', σ 471, ΙΙΙ 20).

Ο Στέφανος Βυζάντιος (Εθνικά) αναφέρει ότι οι άλλες ονομασίες της Ιεράπυτνας ήταν Κύρβα, από το όνομα του κτίστη της, Πύτνα, από το όνομα του λόφου όπου κτίστηκε, Κάμιρος, από το όνομα της πόλης της Ρόδου απ' όπου καταγόταν ο Κύρβας και Ιερά από το ότι αρχικά ήταν κατοικία του ιερέα της θεάς Ρέας: «Ιεράπυτνα, πόλις Κρήτης, η πρότερον Κύρβα, είτα Πύτνα, είτα Κάμιρος, είθ' ούτως Ιεράπυτνα. το εθνικόν Ιεραπύτνιος». (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικών).

Από τις επιγραφές και τα νομίσματα της Ιεράπυτνας προκύπτει επίσης ότι στην Ιεράπυτνα λατρευόταν βασικά ο Δικταίος Δίας και οι λοιποί ολύμπιοι θεοί: Εστία, Ήρα, Αθηνά κλπ, καθώς και ότι ο Κύρβας. Σύμβολα της πόλης, όπως προκύπτει από τα νομίσματά της ήταν η κεφαλή του Δικταίου Δία, το δέντρο φοίνικας, ο αετός (του Δία) και ο κλάδος ελιάς:

ΣΥΝΘΗΚΗ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΜΕ ΟΡΚΟ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ – ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ – ΛΥΤΙΩΝ

47 [= 2555] Fragmentum in agro Hierapytnio repertum. Βορσκ.

... .. αν |
 αν δις οπο |
 [τάν] Ισοπολιτείας και τὸν ὅρκον ἀγγραψάντων |
 [δς] στάλας λιθίνας τρεῖς και[!] |
 5 [τάν] μὲν θέντων οἱ Ἱεραπυτνίῳ ἐν Ἱεραπύτνῳ ἐν τῷ ἱερῷ
 τῶς Ἀθαναΐας τῶς Πολιάδας, τὰν δὲ ἄλλαν οἱ κατοικούν-
 τες Ἱεραπυτνίῳ | ἐν Γόρτυνι ἐν τῷ ἱερῷ τῷ Ἀσκληπιῷ, τὰν
 δὲ τρεῖς κοινῇ | ἐν Λυττίῳ ἐν τῷ ἱερῷ τῶς Ἀθαναΐας.
 αἱ δὲ τί κα δόξῃ βαλεουσμένοις ἐπὶ τῇ κοινῇ συμφέροντι
 10 ἐπιδιορθώσαι ἢ ἐξελὲν ἢ ἐνβάλῃ, μὴ ἐνορκον ἔστω. ὅτι
 δὲ ἀπιγράφωμεν, ἐνορκὸν τε ἔστω και | ἐνθινον. ὅρκος·
 ὁμόνω τὰν ἐστίν και Τάνα Ὀράτριον και Τάνα | Δικταῖον
 και Ἥραν και Ἀθαναΐαν Ὠλερίαν και Ἀθαναΐαν Πολιάδα |
 και Ἀθαναΐαν Σαλμωνίαν και Ἀπύλλωνα Πύθιον και Λατώ
 και Ἀρίτεμιν και Ἄρεα και Ἀφροδίταν και Κωρήτας και
 15 Νύμφας και τὸς Κυρβάντας και θεὸς πάντας και πάσας·
 ἢ μὲν ἐγὼ εὐνοήσω τοῖς ἐπιπασσι Ἱεραπυτνίῳ τὸν ἅπαντα
 χρόνον ἀπλόως και ἀδόλως, και ἐγὼ | τὸν αὐτὸν φίλον και
 ἐχθρόν ἐξω και πολέμῳ ἀπὸ χώρας παντὶ | σθένει, οὐ και
 οἱ ἐπιπασσες Ἱεραπυτνίῳ, και τὸ δίκαιον δώσω και | ἐμμενῶ
 20 ἐν τοῖς συγκαίμενοις και οὐ κακοτεχνήσω οὐδὲν τὰν | ἐν τῷδε
 τῷ ἱσοπολιτείας γεγραμμένων οὔτε λόγῳ οὔτε ἔργῳ | οὐδὲ ἄλλῳ
 ἐπιτραψῶ ἐκὼν και γυνώσκων παρερέσει οὐδεμιᾷ | οὐδὲ τρό-
 πῳ οὐδενί. αἱ δὲ τι ἐπιτοκῶσιν, τὸν ὅμοσα ἢ τὸν συνε-
 θέμην, τὸς τε θεὸς τὸς ὅμοσα ἐμμανίας ἤμεν και ἐξόλλυ-
 σθαι | κακίστῳ ὀλέθρῳ και μήτε ἴαν μήτε δένδρεα καρπὸς
 25 φέρεν μήτε γυναῖκας τίκτεν κατὰ φύσιν, τῷ τε πολέμῳ μή
 με σῶον νέεσθαι· εὐορκῶσι δὲ ἅμιν τὸς τε θεὸς ἰλέος ἤμεν
 και γίνεσθαι πάντα ἀγαθὰ |.

Foedus inter civitatem Hierapytniorum et cleruchos eorum factum,
 qui ubi habitaverint, deleta priore parte vs. 7 ignoratur. — 7 ἐν

<< Ὀρκος. Ομνύω
 τὰν Ἑστίαν και Τάνα Ὀρά-
 τριον και Τάνα Δικταῖον και
 Ἥραν και Αθαναΐαν Ὠλερίαν
 και Αθαναΐαν Πολιάδα και Α-
 θαναΐαν Σαλμωνίαν και Απόλ-
 λωνα Πύθιον και Λατώ και
 Ἀρ[τε]μιν και Ἄρεα και Αφρο-
 δίταν και Κωρήτας και Νύμ-
 φας και τὸς Κυρβάν[τας και
 θεὸς πάντας και πάσας ἢ μαν
 ἐγὼ εὐνοήσω τοῖς ἐπὶ πασι ' Ἱεραπυτνίῳ
 τον ἅπαντα χρό-
 νον ἀπλόως και ἀδόλως, και
 δη τον αὐτὸν φίλον και ε-
 χθρόν ἐξω και πολέμῳ ἀπὸ
 χώρας παντὶ ' σθένει, ου και
 οἱ επιπάντες Ἱεραπυτνίῳ. και
 το δίκαιον δώσω και εμμενῶ
 εν τοῖς συγκαίμενοις και ου

κακοτεχνήσω οὐδεν των εν τῷδε τα ἱσοπολιτεία γεγραμμένων
 οὔτε λόγῳ οὔτε ἔργῳ ουδὲ ἄλλῳ ἐπιτραψῶ ἐκὼν και γινώσκων
 παρευρέσει οὐδεμιὰ ουδὲ τρόπῳ οὐδενί. Αἱ δὲ τι ἐπιτορκήσαιμι,
 των ὅμοσα ἢ των συνεθέμην, τὸς τε θεὸς τὸς ὅμοσα ἐμμανίας
 ἤμεν και ἐξόλλυσθαι κακίστῳ ὀλέθρῳ και μητε γάν μητε δέν-
 δρεα καρπὸς φέρεν μήτε γυναῖκας τίκτεν κατὰ φύσιν, τῷ τε πο-
 λέμῳ μη με σῶον νέεσθαι. Εὐορκῶσι δὲ ἅμιν τὸς τε θεὸς ἰλέος
 ἤμεν και γίνεσθαι πάντα ἀγαθὰ...>>.

(Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum
 memorabilium composuit by Paul Cauer)

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕ ΟΡΚΟ ΛΑΤΙΩΝ - ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ (111-110 π.Χ.):
 <<...ὁρκος· ομνύω τον Ζήνα τον Κρητα[γ]ενία και ταν Ἑ[ραν και Ζήνα]
 Δι[κ]ταῖον και Ζήνα Ὀράτρι[ον] και Ποτειδάν και Αμφ[ιτρ]ίταν και Αθα-
 ναΐαν [Ὠλερίαν και Ε]λευθυίαν και Απόλ[λων]α Πύτιον και Λατῶν και Ἀρ-
 τεμιν και Ἄρεα και Ἀ[φ]ροδ[ί]ταν και Ἑ[ρ]μάν και [το]ς Κωρήτας [κ]αι τας
 νύμφας και τὸς ἄλλος θεὸς πάντας και [π]άνσας· ἢ μαν ἐγὼ [τοῖς] Λατίοις
 ἐμμένωσι ἐν τῇ φιλίας και συμμαχίας και τοῖς ὅρκοις [και β]οαθη[σ]ίῳ α-
 πλώς και ἀδόλως και κ[α]τὰ γα[ν] και κατὰ θάλασσαν [κ]αι τις κα [τ]οι[ς]
 [Λ]ατίοις ἢ ἐφ[έρ]π[η]νι ἢ ἐπὶ πόλιν ἢ ἐ[πὶ] χ[ώ]ρα[ν] ἢ ἰη, οὐυ προλιψίῳ οὐτ'
 ἐμ πολέμῳ οὐτ' ἐν εἰρήν[αι] [ἀ]λλ' ἐμμενίῳ ἐν τοῖς ὅρκοις και φιλίας τῇ
 σ[υ]γκειμέναι. εὐορκίονσι μὲν [ἤμεν] [π]ολ[λ]ὰ κάγαθα, ἐφορκίονσι δε
 [τὸ] ἐναντί[ο]ν....>>

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕ ΟΡΚΟ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ - ΩΛΕΡΙΩΝ, 2ος π.Χ. αι.: «Ομνύω ταν Εστίαν και Ζάνα Οράτριον και Ζάνα Δικταίον και Ήραν και Αθαναίαν Ωλερίαν και Αθαναίαν Πολιάδα και Αθαναίαν Σαλμωνίαν και Απόλλωνα Πύθιον και Λατώ και Άρτεμιν και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και τος Κύρβαντας και θεούς πάντας και πάσας. Ή μαν εγώ ευνοήσω τοις επίπασι Ιεραπυτνίοις τον άπαντα χρόνον, απλόως και αδόλως και δη τον αυτών φίλον και εχθρόν έξω και πολεμήσω από χώρας παντί σθένει,....>>

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕ ΟΡΚΟ ΤΩΝ ΛΥΚΤΙΩΝ ΚΑΙ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ ΜΕ ΡΟΔΙΟΥΣ (2ος αι. π.Χ.): <<... όρκος Λυκτίων· όμνύω ταν Ήστίαν και Ζήνα Ήράτριον και Αθαναίαν Ωλερίαν και Ζήνα Μοννίτιον και Ήραν και Αθαναίαν Πολιάδα και Απόλλωνα Πύτιον και Λατώ και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας [και Νύμφα]ς και θεός πάντας και πάσας· ή μαν εγώ συμμαχήσω τοις Ιεραπυτνίοις τον πάντα χρόνον άπλ[όω]ς και αδόλως και τον αυτών φίλον και εχθρόν έξω και πολεμήσω από χώρας υί κα και ό Ιεραπύτνιος και το δίκαιον δωσώ και εμμενώ έν τοις συνκειμένοις, έμμενόντων και των Ιεραπυτνίων. έπιορκόντι μέν ήμεν τος θεός έμμάνιας και γίνεσθαι πάντα τά ύπεναντία, εύορκώσι δε τός θεός ίλέος ήμεν και γίνεσθαι πολ{λ}α {πολλά} κάγαθά. όρκος Ιεραπυτνίων· όμνύω ταν Ήστίαν και Ζήνα Ήράτριον και Αθαναίαν Ωλερίαν και Ζήνα Μοννίτιον και Ήραν και Αθαναίαν Πολιάδα και Απόλλωνα Πύτιον και Λατώ και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και θεός πάντας και πάσας· ή μαν εγώ συμμαχησώ τοις Λυκτίοις τόν πάντα χρόνον άπλόως και αδόλως και τόν αυτών φίλον και έχθρόν έξω και πολεμησώ από χώρας υί κα και ό Λύττιος και τδ δίκαιον δωσώ και έμμενώ έν τοίς συνκειμένοις, έμμενόντων και Λυκτίων. έπιορκόντι μέν τός θεός έμμανίας ήμεν και γίνεσθαι πάντα τά ύπεναντία, εύορκώσι δε τος θε[ός] [ίλέος] ήμεν και γίνεσθαι πολλά κάγαθά....>>

Η ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΑΣ ΣΕ (Γ)ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ

Ο Ελληνο-ρωμαίος γεωγράφος Κλαύδιος Πτολεμαίος στο «Γεωγραφικά» (LIB. III. CAP. 16.17, τόμος Α, Creta - Κρήτη) περιγράφοντας παραλιακά την Κρήτη, σχετικά με την νότια παραλία της Κρήτης, αναφέρει επακριβώς τα εξής: <<..... Ψύχιον, Ηλέκτρα ποταμού εκβολαί, Ματαλία, Λέων άκρα ή Λεία, Καταρράκτου ποταμού εκβολαί, Ληθαίου ή Λιθαίου ποταμού εκβολαί, Ίνατος πόλις, Ιερών όρος, Ιερά Πέτρα (ή Πύτνα), Ερυθραίον όρος, Άμπελος άκρα, Ίτανος πόλις..>>. Κατόπι αυτού και δεδομένου ότι ο Πτολεμαίος έζησε το 127 – 151 μ.Χ., άρα η ονομασία «Ιερά Πέτρα» , απ' όπου προήλθε το σύνθετο Ιεράπετρα, εμφανίζεται επι Ρωμαιοκρατίας (69 π.Χ. - 330 μ.Χ) και αρχικά ως όνομα περιοχής, αφού ο Κλαύδιος δεν λέει ότι η «Ιερά Πέτρα (ή Πύτνα)» είναι πόλη, αλλά περιοχή, Ο Κλαύδιος όπου η παραλιακή περιοχή που αναφέρει είναι και πόλη το αναφέρει -ξεκαθαρίζει αυτό, λέει π.χ. «Ίνατος πόλις».

Η ονομασία Ιεράπυτνα ή Ιεράπετρα της πόλης πρέπει να προήλθε από το ότι η Ιεράπυτνα έγινε έδρα της Επισκοπής που αποτελέστηκε από την ένωση της Επισκοπής Ιεραπύτνης ή Ιεράς και της επισκοπής (Σ)ητείας > Ήτειας ή Πέτρας. Και σήμερα ακόμη η εν λόγω Επισκοπή λέγεται και «Ιεροσητείας με έδρα την Ιε-

ράπετρα, ενώ από την άλλη υπάρχει και η επισκοπή Πέτρας με έδρα τη Νεάπολη, που προήλθε από τη διάσπαση αυτή της Ιεράπυτνας. Η αρχαία πόλη της Σητείας βρίσκονταν εκεί που σήμερα λέγεται Πετράς και ως εξ αυτού ονομαζόταν και Πέτρα. Επί ενετοκρατίας οι επαρχίες Σητείας και Ιεράπυτνας αποτελούσαν ένα νομό, μια επισκοπή. Σήμερα πάλι αποτελούν μια επισκοπή. Η ονομασία «Γεράπετρος» είναι δημοτικός τύπος της ονομασίας «Ιεράπετρας», που συναντάται επί τουρκοκρατίας., όμως η ονομασία Ιεράπετρα συναντάται για πρώτη φορά επί Ρωμαιοκρατίας.

<<Η Ιεράπυτνα. Η Ιεράπυτνα, καλουμένη ομοίως Κύρβα, ή Κύρσα, Πύτνα και Κάμαρα , υποθέτεται, ότι ην η ίδια πόλις, την οποίαν ο Πτολεμαίος καλεί Ιεράν Πέτραν. Ο Στράβων λέγει, ότι ευρίσκετο εις εν ύψωμα, το οποίον ονομάζει πύτναν, και ότι πιστεύει να ην μέρος του όρους της Ίδης. Τα ερείπια ταύτης της πόλεως φαίνονται ότι εις τας ημέρας μας. Η Ιεράπυτνα ή εν δυνατόν φρούριον της νήσου, όταν ο Μέτελλος επιχείρησε να κυριεύση την νήσον της Κρήτης αλλά την σήμερον είναι μόνον κοινόν χωρίον υπ' ονόματι Γεράπετρα.>>.(«ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ Εκ του Γαλλικού, ΙΒ. Τόμ. ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, υπό Μ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, 1846).

Γ. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΩΣ ΤΗ ΡΩΜΑΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Η Ιεράπυτνα ήταν μια από τις 3-6 πιο σπουδαίες πόλεις-κράτη της αρχαίας Κρήτης, μετά από τη Κνωσό, τη Γόρτυνα, την Κυδωνία και τη Λύκτο ή Λύττο, κάτι που συνεχίστηκε και επί Ελληνιστικής εποχής, όπως πιστοποιείται από τα νομίσματα που έκοψε και από το ψήφισμα του 185 π.Χ. που έγινε μεταξύ των Κρητικών πόλεων και του βασιλιά Ευμένη ΙΙ της Περγάμου: «Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι.....».

Η Ιεράπυτνα μετά την κατάργηση της Μινωικής Πολιτείας, όπου όλες οι φυλές της Κρήτης ήταν ένα ενιαίο σύνολο, έγινε κράτος-πόλη και κατά την καλούμενη ελληνιστική περίοδο (4 - 1ος αι. π.Χ.) έκοβε δικά της νομίσματα. Το 145-140 π.Χ. κατέστρεψε τη γειτονική της πόλη Πραισό και την ενσωμάτωσε στη δική της επικράτεια και από τότε άρχισε η άνοδος της Ιεράπυτνας και η εξέλιξή της σε μια από τις σημαντικότερες κρητικές πόλεις (Στραβ. 10, 479). Το 201-200 π.Χ. συμμάχησε με τη Ρόδο, η οποία προσπαθούσε να καταστείλει την πειρατεία. Από το κείμενο της συνθήκης-συμμαχίας μεταξύ των κρητικών πόλεων και του Ευμένη της Περγάμου Μ. Ασίας που υπογράφηκε το 183 π.Χ. Στην επικράτειά της περιήλθαν επίσης η Λάρισσα και η Ώλερος. Η γειτνίαση όμως με την

Ίτανο οδήγησε σε εχθροπραξίες για τα όρια των δυο περιοχών, που ρυθμίστηκαν μόνο το 112/111 π.Χ., παρά τις συνεχείς προσπάθειες των Ρωμαίων.

Η Ιεράπετρα υποτάχθηκε τελευταία από όλες τις κρητικές πόλεις στους Ρωμαίους, το 68/67 π.Χ. Εκεί είχε καταφύγει από τα Χανιά, ο τότε ήρωας της Κρήτης Λασθένης, όπου τον νίκησαν οι Ρωμαίοι με το Μέτελλο λόγω υπέρτερων δυνάμεων. Ειδικότερα οι Ρωμαίοι υπέταξαν την Ιεράπυτνα έπειτα από μια πρώτη αποτυχημένη προσπάθεια του Μάρκου Αντωνίου. Στην τελευταία μάχη που δόθηκε στην πόλη το 67 π.Χ. ο στρατηγός Αριστίων ηττήθηκε από τον Κόιντο Μέτελλο. ο Αριστίων διέφυγε με το στόλο του, αλλά εξαιτίας της κακοκαιρίας τα πλοία του καταστράφηκαν και ο ίδιος συνελήφθη. Η πόλη τελικά καταστράφηκε από τους Ρωμαίους και λίγο αργότερα ξαναχτίστηκε. Η κατάκτηση της Ιεράπυτνας σήμανε την οριστική υποταγή της Κρήτης στους Ρωμαίους. Η Κρήτη έγινε τότε Επαρχία της Ρώμης μαζί με την Κυρηναϊκή και με Ανθύπατο Διοικητή και με έδρα τη Γόρτυνα. Τον 1ο μΧ αιώνα ιδρύθηκε στην Ιεράπετρα η (Αρχι)επισκοπή Ιεραπύτνης από τον Άγιο Τίτο, τον πρώτο επίσκοπο Κρήτης.

Δ. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Όταν οι (Β)ενετοί > Ενετοί κατέλαβαν την Κρήτη (1211 – 1669) τη χώρισαν διοικητικά σε έξι μέρη, τα καλούμενα «sexterii/sesterii», όπως ακριβώς ήταν χωρισμένη και η μητρόπολη Βενετία, ένα των οποίων ήταν το « Σεξτέριο Canaregio ή S. Apostolo (των Αγίων Αποστόλων), που περιλάμβανε τις τούρμες (Επαρχίες) Settia, Gerapetra, Mirabello, Lasiti (Σητεία, Ιεράπετρα, Μιραμπέλλο, Λασίθι). Τις πληροφορίες αυτές μας τις δίνει ο Ιταλός ερευνητής Cornelius το 1755 στο έργο *Creta Sacra* βασισμένος στην *Historia Candiane* έργο του 16ου αιώνα του ιστορικού Ανδρέα Κορνάρου. Το 14^ο αιώνα άλλαξε η ενετική διοικητική διαίρεση της Κρήτης και από 6 νομούς που ήταν διαιρέθηκε τώρα σε τέσσερις (τα καλούμενα 4 territory), μια των οποίων ήταν και ο νομός Σητείας (Territory di Sitia) και ο οποίος αποτελούνταν από τις Επαρχίες (Καστελανίες) Σητείας και Ιεραπέτρας,, καθώς αναφέρουν ο Ολλανδός Olfert Dapper στο «Περιήγησις Κρήτης» (Olfert Dapper, 1636-1689, «Description exacte des isles de l'Archipel»), ο οποίος επισκέφτηκε την Κρήτη ως κατάσκοπος πριν πέσει στα χέρια των Τούρκων, ο Ιταλός ιστορικός Fl. Cornelius (*Creta Sacra*), P. Castrolifaca («Regno di Candia») κ.α.

Στην «Περιγραφή Κρήτης» που συνέταξε ο βενετο-κρητικός ευγενής και λόγιος Franceso Barozzi το 1577-1578 (Έκδοση Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης), σχετικά με την περιοχή της Ιεράπετρας, αναφέρονται τα εξής χωριά: «Χωριά της Καστελανίας της Ιεράπετρας: Ανατολή, Απάνω χωριό Ιεράπετρας, Καλαμαύκα, Καλόγεροι, καπίστρι, Κάτω Χωριό Ιεραπέτρας, Καβούσι, Γιανίτσι, Μακρυλιά, Μάλλες, Μεσελέροι, Ποταμοί (Απάνω ποταμός, Κάτω Ποταμός), Πρίνα, Επισκοπή Σύνολο 16.»

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689), ο οποίος επισκέφτηκε την Κρήτη λίγο πριν πέσει στα χέρια του Τούρκων, στο βιβλίο του «Olfert Dapper: "Naukeurige Beschryving der Eilanden inde Archipel der Miidlantsche Zee" 1688 first edition with Dutch text», μετάφραση από το Μ. Βερνάδο με τον τίτλο: «Ο. Δαπερ Description exacte des isles de l'Archipel», «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βενάρδου του Κρητός, αναφέρει

ότι η Ιεράπετρα ή Γεράπετρα αποτελεί μια από τις δυο Επαρχίες ου νομού (teritorio) Σητείας, και επίσης ότι στην Ιεράπετρα υπήρχε και φρούριο, πρβ : «... Η Επαρχία ταύτης της πόλεως, η παρ' Ιταλοίς il Territorio di Setia καλουμένη, διαχωρίζεται από την του Χάνδακος δια του ποταμού Μίρτου, και είναι ανωμαλοτάτη, εξ αιτία των βουνών και των κοιλάδων, από τα οποία είναι γεμάτη. Περιέχει δε εν φρούριον ή μικράν οχυράν πόλιν, **καλουμένη Ιεράπετραν ή Γεράπετραν, και 70 χωρία** μικρά εις όλην την έκτασιν του θέματός της. επι Ενετών είχε διοικητήν με τον τίτλο του Rettore (Ιππέως)....».

ΤΟ ΕΝΕΤΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ ΣΗΤΕΙΑΣ

Το φρούριο της Ιεράπετρας ονομάζεται από τους ντόπιους «Καλές», που είναι ονομασία τούρκικη, όμως το εν λόγω φρούριο είναι ανοικοδόμηση του ενετικού, αφού επί Ενετών υπήρχε και μάλιστα αρκετά μεγάλο κάστρο (φρούριο) στην Ιεράπετρα. Παλαιότερη μαρτυρία για την ύπαρξη του φρουρίου Ιεραπέτρας που έχουμε εντοπίσει μέχρι στιγμής είναι του 1341, άρα το Καστέλι Ιεραπέτρας είχε κτιστεί ήδη επι ενετικών χρόνων, κάπου 1211 - 1300. Αναφέρεται στο βυζαντινό έγγραφο που δημοσίευσε το 1860 ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος στα «ιστορικά Σκιαγραφήματα» και με τον τίτλο «Απόσπασμα εξ ανεκδότου συγγραφής, επιγραφομένης «Τα Πάθη της Κρήτης επί Ενετών», όπου γίνεται λόγος για παράδοση των φρουρίων Μιραμβέλλου και Ιεραπέτρας στους επαναστάτες κατά την επανάσταση των Ψαρομηλιγγών, 1341-1347 μ.Χ., πρβ: «**Πολιορκίας τεθείσης εις Σιτείαν, η πόλις παρεδόθη προς τούς Ψαρομήλιγγας την αυτήν δε τύχην υπέστησαν μετά παρέλευσιν μηνών τινων ή Ρεθύμνη, και τα Χανία, πλην δυο έτερων φρουρίων, του της Ιεράπετρας και του Μιραμβέλλου** (ολίγον απεχόντων των ορέων του Λασιθίου), άπερ περιήλθον το επόμενον έτος εις τας χείρας των ανταρτών. Εν συντόμω, τα πράγματα προέβησαν ούτως εκ συμφώνου και μετά τοιαύτης δραστηριότητος, ώστε εντός μιας εξαιτίας, τω 1347, παν ίχνος λατινισμού, εκκλησιαστικού τε και διοικητικού, και τιμαριωτικού, εξηλείφθη καθόλην την νήσον...».

Το ως άνω γεγονός αναφέρεται και στο τότε σχολικό βιβλίο «Γεωγραφία και Ιστορία της Κρήτης» του Ιωάννη Κονδυλάκη (έκδοση 1908) << Το 1341 νέα επανάστασις ήρχισεν υπό την αρχηγίαν του Λέοντος Καλλέργη..... Η επανάστασις εξηκολούθησεν υπό την διευθυνσιν των αδελφών Ιωάννου και Μιχαήλ Ψαρομηλιγγών, οίτινες εκυρίευσαν τα φρούρια της Σιτείας, της Ιεραπέτρας, του Μιραμβέλλου, του Ρεθύμνου και των Χανίων. Αλλά το 1347 συνεκροτήθη εις τα ανατολικά της νήσου μεγάλη μάχη, καθ' ην οι Κρήτες ενικήθησαν και εφονεύθησαν οι Ψαρομήλιγγοι.>>

Ε. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΞΗΣ

Η Επαρχία της Ιεράπετρας επί τουρκοκρατίας (1669 – 1898), όμως μέχρι το 1868, ήτοι μέχρι τη δημιουργία του νομού Λασιθίου που τότε η Ιεράπετρα υπήχθη στο Νομό Λασιθίου, υπαγόταν μαζί με όλες τις άλλες της ανατολικής Κρήτης: Ρίζου, Λασιθίου, Μιραμπέλλο και Σητείας στη Διοίκηση (νομό) τού Μεγάλου Κάστρου ή άλλως Χάνδακα (Ηρακλείου). Μόλις εδραίωσαν οι Τούρκοι τη θέση τους στην Κρήτη τη χώρισαν σε τρεις

νομούς: Χάνδακα (Ηρακλείου), Ρεθύμνου και Χανίων και το 1868 σε πέντε: Σφακίων, Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου. Την εποχή της Τουρκικής κατοχής αφενός ανακαινίστηκε το φρούριό της και συνάμα χτίστηκε μέσα στον οικισμό ένα τζαμί, το οποίο υπάρχει ακόμη στην παλιά πόλη. Ανέναντί του βρίσκεται η βρύση του Τούρκου Δημάρχου Καρακάση. Στην πλατεία Δημαρχείου υπάρχει ακόμη ένα κτήριο που είναι γνωστό με την ονομασία Μεχτέπι ή Οθωμανική Σχολή και κτίστηκε το 1899 για τα τουρκόπουλα, όπου σήμερα στεγάζεται η Αρχαιολογική Συλλογή.

Στην πρώτη απογραφή που έκαναν οι Τούρκοι το 1671, ήτοι δυο χρόνια μετά που κατέλαβαν το 1669 το νησί της Κρήτης, ύστερα από διαταγή του Μεγάλου Βεζύρη Κιοπρουλή Πασά και με σκοπό να μετρηθούν οι υπόδουλοι πλέον Κρήτες και να τους μπει κεφαλικός φόρος ή τούρκικα χαράτσι (βλέπε Ν. Σταυρινίδης «Μεταφράσεις Τούρκικου Αρχείου Ηρακλείου», Κώδικας 4, σελίδα 273, αρ. μετάφρασης 699, том. Β', επίσης : Ν. Σταυρινίδης Κρητικά Χρονικά ΚΒ, σ. 119-132), βλέπουμε να αναφέρεται ότι στη Διοίκηση Σητείας (Liva Istiye) αφενός υπάγονταν οι Επαρχίες Σητείας (Nahiye Istiye), Ιεράπετρας (Nahiye Yerapetre), Μιραμπέλλου (Nahiye Meranblo), Λασιθίου (Nahiye Lasit) και Ριζου (Nahiye Rizu) και αφετέρου υπήρχαν Πλούσιοι 2490, μεσαίος τάξεως 2041, Πτωχοί εργαζόμενοι 614 = Σύνολο άτομα 5.146.για πληρωμή κεφαλικού φόρου. Στην απογραφή αυτή δεν απογράφονταν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ανήμποροι και οι παπάδες, επειδή δεν είχαν τη δυνατότητα να πληρώσουν φόρο.

Λαμβάνοντας υπόψη, λέει ο Ν. Σταυρινίδης, ότι κάθε φορολογήσιμο άτομο έχει 4 άτομα κατά μέσο όρο που συντηρεί, άρα ο πληθυσμός της Διοίκησης Σητείας ήταν $5146 \times 4 = 20.584$ κάτοικοι. Ο πληθυσμός αυτός φαίνεται λίγο, επειδή λόγω του πολέμου πολλοί Κρήτες τότε είχαν αποδήμει σε άλλα μέρη, κυρίως στη Βενετία.

Στην Επαρχία Ιεράπετρας, σύμφωνα με την απογραφή του 1671, αναφέρονται 24 χωριά με τους εξής πλούσιους και πτωχούς: << Συνοικία (Nefs Ierapetra): Άγιος Νικόλαος Ιεράπετρας (πρωτεύουσα) άτομα 72, Άγιος Γεώργιος 48, Άγιος Σπυρίδων 38, Αγία Τριάς 21, Απάνω Κυρές 54, Κάτω Κυρές 24, Χριστός 12,. Η συνοικία αυτής ταύτης της Ιεράπετρας (Nefs Yerapetre): Πλούσιοι 159, Μεσαίος τάξεως 85, Πτωχοί εργαζόμενοι 22. Σύνολον 266. Χωριά: Καβούσι άτομα 62, Πισκοπή 41, Βασιλική 2, Μοναστηράκι 8, Κάτω χωριό 50, Αποστολιανά 3, Απάνω Χωριό 17, Γιανίτσι 41, Κεντρί 29, Άγιος Ιωάννης 7, Καπίστρι 16, Μακρηλιά 10, Μεσελέρους 29, Ανατολή 44, Καλαμαύκα 17, Άσαρη 13, Μάλες 101. Όλα τα χωριά: Πλούσιοι 440, Μεσαίος τάξεως 282, Πτωχοί εργαζόμενοι 64. Σύνολον άτομα 786>>.

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗ: Ο φιλικός ηγέτης της επανάστασης του 1821-1830 Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητών» αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830 η Ιεράπυτνα ήταν η τέταρτη σε πληθυσμό πόλη της Κρήτης (Ηράκλειο, Κυδωνία, Ρέθυμνο και μετά Ιεράπυτνα): «η πόλις Ιεράπυτνα σχηματίζει πόλιν, ούσαν τετάρτην των υπαρχουσών της Κρήτης πόλεων κατά τον πλυθυσμόν». Αναφέρει επίσης ότι η Ιεράπυτνα ήταν η τελευταία πόλη της Κρήτης που υπέκυψε στους Ρωμαίους, γιατί εκεί είχε καταφύγει αρχικά από την Κυδωνία και μετά από

την Κνωσόν ο τότε ήρωας της Κρήτης Λασθένης κατά τους Ρωμαϊκούς πολέμους με το Μέτελλο. , όπου τον νίκησαν οι Ρωμαίοι με το Μέτελλο λόγω υπέρτερων δυνάμεων.

Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1834

Ο πληθυσμός της Ιεράπετρας στην αιγυπτιακή απογραφή της Κρήτης του 1834, απογραφή την οποία διέσωσε-κατέγραψε ο περιηγητής Ρόμπερτ Πάσλεϋ (Robert Pashley Esq. («Travels in Crete», volume II, σελ. 321, London 1834), είχε τις εξής οικογένειες (οικογένειες, όχι άτομα) : «ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ (Καστέλι) 1125 οικογ., 840 Χριστ. 285 Μουσουλμ..»

Το καστέλι 300, Ανατολή 60, Μάλες 200, Καλαμαύκα 100, Μεσελέροι 40, Ιστρυνας 20, Μακρυλιάς 1°, Καπίστρι 15, Βασιλική 25, Καβούσι 100, Μοναστηράκι 10, Επάνω χωριό 50, Κάτω Χωριό 70, Επισκοπή 25, Παπαδιανά 15, Άγιος Ιωάννης 40, Λαννίτσι 10, Κενδρί 35. Σύνολο 1125

Στη «Γεωγραφία της Κρήτης υπό Εμμ Σ. Λαμπρινάκη», η οποία εκδόθηκε «Ρέθυμνα 1890», άρα επι εποχής Τουρκοκρατίας ακόμη στην Κρήτη, διαβάζουμε:

«ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΗΣ ἢ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ. Το πάλαι εκαλείτο η πόλις Κύρβα απο τον θεμελιωτήν αυτής Κορύβαντα, είτα Πύτνα, Κάμηρος, Ιεραπύτνα, Ιεράπετρα τανυν δε Γεράπετρα και Καστέλι. Ήτο δε επίσημος δια την οχυρότητά της και εις ταύτην κατέφυγεν ο ήρωας Λασθένης εκδιωχθείς εκ της Κνωσού υπό του Μετέλλου τω 66 π.Χ. (29 Μαΐου). Αλλά τρομερός σεισμός κατέστρεψαν αυτήν το 1508 (29 Μαΐου). **Τω 1647 εκυριεύθη υπο των Τούρκων, ότε ωνομάσθη Γεράπετρα.** Των 1780 (24 Οκτωβρίου) έτερος σεισμός κατέστρεψαν αυτήν. Των δε 1822 (4Δεκ/βρίου) επολιόρκησαν αυτήν μάτην ο Α. Κουσκουμπές, ο Ν. Ζερβός, ο Βουζουμάρκος, ο Α. Σημιανός, ο Ν. Ανδριανός, ο Ιω. Μακρύς και ο Ιω. Κοντός πολλούς νεκρούς καταλιπόντες. Κώμαι άξιας μνείας του δήμου τούτου είναι το Κενδρί παρα τον ποταμόν Κέδρην ένθα οι Κρήτες εφόνευσαν 5 Τούρκους τω 1822 (2 Δ/βρίου), Μεσελέρα (Μεσελερούς), Καλογέρου, Γιαννίτσι, όθεν δια του Περιστερεώνος εισέρχονται εις Σιτείαν. Προς Μ. της Ιεραπύτνης κείται η νήσος Χρύσα (Γαδηρόνη, Γαδειρόνησος, Γαΐδουρονήσι) οροπεδίον χαμηλόν και πετρώδες, επιτηδεΐα μόνο εις βοσκήν ποιμνίων, είχε δε αλικάς (αλατοπηγεία) μέχρι το 1840. Μικρονήσι Α. μικρά και ξηρά νήσος όθεν το όνομα. Ο δήμος ούτος εξαπλούμενος εν τη Ιεραπυτνιακή πεδιάδι (15 μιλίων μήκους και 4 πλάτους) είναι εύφορος εις δημητριακά και δενδρόφυτος, είχε όμως κλίμα πολύ νοσηρόν ένεκα της Αλικής λίμνης και τινών ελών. Εν δε τη πόλει λειτουργεί αρχαιολογικός Σύλλογος προ τριετίας».

Στο σχολικό βιβλίο επι εποχής Κρητικής Πολιτείας (1898 – 1913) «ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΡΗΤΗΣ ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΛΕΛΕΔΑΚΙ, ΧΑΝΙΑ 1905» αναφέρεται:

«Επαρχία Ιεραπέτρας. Πρωτεύουσα είναι η Ιεράπετρα (2.164 κάτ.) επί της θέσεως της αρχαίας Ιεραπύτνης, μιας των αρχαίων πόλεων κατά τα μέρη ταύτα. Έδρα του Επισκόπου Ιεράς και Σητείας, Υποτελωνείου και Ελληνικού Σχολείου. Έχει μικρόν τεχνητόν λιμένα. Ανατολή (659 κατ.) έδρα Δήμου. Μάλλαις (853 κατ.) κειμένη παρά τα ερείπια της αρχαίας πόλεως Μάλλα. Καλαμαύκα (538 κάτ.). Μεσελέροι μικρά κώμη παρά την

οποίαν έκειτο η αρχαία πόλις Ώλερος. Κάτω χωριό (497 κάτ.) έδρα δήμου...».

ΑΠΟΓΡΑΦΗ 1900: Στην απογραφή επί Κρητικής Πολιτείας της 4/6/1900, σύμφωνα με την τελευταία διορθωτική ανακοίνωση που έγινε το Σεπτέμβριο του 1904 από το Δ/ντη της Ανωτέρας Δ/σης Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας Αντ. Σκαμνάκη, ο Δήμος Νεάπολης είχε 4409 κατ., ο του Αγίου Νικολάου 4897 κατ. και ο Δήμος Ιεραπέτρας τους εξής κατοίκους: Ιεράπετρα 1128 άνδρες (329 μωαμ.) + 1036 γυναίκες (279 μωαμ.) = 2164, Γιαννίτσι 100 + 103 = 303, Καπίστρι 67+53 = 120, Κεντρί 117 + 117 = 234, Λεπροχώρι 34 + 25 = 59, Μακρυλιάς 45 + 37 = 82, Μεσελέροι 128 + 126 = 254, Μετόχια 112 + 87 = 199, Ιερά Επισκοπή Ιεράς και Σητείας 10 καλόγεροι, Μονή φανερωμένης 13. Σύνολον 1416 άνδρες + 1297 γυναίκες (συν 338 άνδρες μωαμ + 287 μωαμεθανές) = 3338.

17. Η ΩΛΕΡΟΣ (ΜΕΣΕΛΕΡΟΙ)- ΘΕΑ ΑΘΗΝΑ

Η αρχαία πόλη Ώλερος βρισκόταν στην Επαρχία Ιεραπέτρας, εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το χωριό Μεσσελέροι (= μέσα Ώλερος) της Ιερά-
πετρας. Ανήκε στους Ιεραπύτνιους όπου αυτοί τελούσαν μεγάλο

πανηγύρι προς χάρη της Αθηνάς Ωλερίας. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «**Ώλερος, Κρητική πόλις, περί ἧς Ξενίων ἐν Κρητικοῖς φησί' πορρωτέρω δε της Ιεραπύτνης' Ώλερος ἦν πόλις, ἐφ' ὑψηλοῦ μεν ὠκισμένη τόπου, ο πολίτης Ωλέριος και Ωλερία Αθηνά το ουδέτερον Ωλέριον, φησί γαρ οὕτω τη δε θεῷ ταύτη εορτήν ἀγουσιν Ιεραπύτνιοι, την δ' εορτήν Ωλέρια προσαγορεύουσιν**».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ώλερος, αναφέρει: «Ώλερος. Αυτή η πόλις Ώλερος ἐκείττο επάνω εις εν ὕψος ἐκείθεν της Ιεραπύτνης. Εκεί δ' ελατρεύετο η Αθηνά, η εκ ταύτης της πόλεως επονομαζομένη Ωλερία' η δ' εις τιμήν αυτής πανηγυριζομένη ἐκεῖ εορτή ὠνομάζετο ομοίως Ωλερία. Ο Ορτέλιος νομίζει την Ωλερον και την Έλυρον δια μία και την αυτήν πόλιν».

Δεδομένου ότι η θεά Αθηνά ἐκαλεῖται «μινωίδα» και «Ωλερία», δηλαδή Κρητικιά απο την πόλη Ώλερο, και απο την ἄλλη ο Διόδωρος Σικελιώτης (βλέπε Διόδωρος 5, 64- 77) αναφέρει ότι οι Ολύμπιοι θεοί: Δίας, Αθηνά, Λητώ κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη, ἄρα δεν αποκλείεται η θεά Αθηνά να γεννήθηκε ἐδῶ, στην πόλη Ώλερο ἢ πρόκειται για δυο διαφορετικές συνονόματες Θεές, κάτι ὅπως συμβαίνει και με πολλούς Αγίους σήμερα.

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕ ΟΡΚΟ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ - ΩΛΕΡΙΩΝ, 2^{ος} π.Χ. αι.: <<... Ομνύω ταν Εστίαν και Ζάνα Οράτριον και Ζάνα Δικταῖον και ἼΗραν και Αθαναῖαν Ωλερίαν και Αθαναῖαν Πολιάδα και Αθαναῖαν Σαλμωνίαν και Απολλῶνα Πύθιον και Λατώ και Ἄρτεμιν και Ἄρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και τος Κύρβαντας και θεοὺς πάντας και πάσας. ἼΗ μαν ἐγὼ εὐνοήσω τοις ἐπίπασι Ιεραπυτνίοις τον ἅπαντα χρόνον, ἀπλῶς και ἀδῶλως και δη τον αὐτόν φίλον και ἐχθρόν ἐξω και πολεμήσω ἀπὸ χώρας παντὶ σθένει, υἱὶ και οἱ ἐπίπαντες Ἰεραπύτνιοι, και τὸ δίκαιον δωσῶ και ἔμμενῶ ἐν τοις συγκεῖμένοις και οὐ κακοτεχνησῶ οὐθέν των ἐν ταῖδε ταῖ ἰσοπολιτεῖαι γεγραμμένων οὔτε λόγῳ οὔτε ἔργῳ ουδέ ἄλλῳ ἐπιτραψῶ ἐκὼν και γινώσκων παρευρέσει οὐδεμιᾷ ουδέ τρόπῳ οὐθενί. αἱ δέ τι ἐπιορκήσαιμι των ὥμοσα ἢ των συνεθέμαν, τὸς τε θεὸς τὸς ὥμοσα ἐμμάνιας ἤμεν και ἐξόλλυσθαι κακίστῳ ὀλέθρῳ και μήτε γὰν μήτε δένδρεα καρπὸς φέρειν μήτε γυναικας τίκτειν κατὰ φύσιν, τῷ τε πολέμῳ νικέσθαι. εὐορκῶσι δε ἅμιν τὸς τε θεὸς ἰλέος ἤμεν και γίνεσθαι πάντα ἀγαθὰ....>>

18. Η ΠΡΑΙΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΔΙΟΣ

Η αρχαία πόλη Πραισός ἢ το Πράσον ἦταν μια ἀπὸ τις ἀρχαιότερες, ἀλλὰ και πλουσιότερες, καθὼς και διασημότερες πόλεις της ἀρχαίας Κρήτης, γιατί ἐκεῖ υπήρχε σπουδαῖο ἱερὸ προς χάρη του Δικταίου Δία, η οποία βρισκόταν στο ἀνατολικότερο ἄκρο της Κρήτης και συγκεκριμένα ἐκεῖ που βρίσκεται σήμερα η Νέα Πραισός και το Παλαίκαстро Σητείας, ὅπου πρόσφατα βρέθηκε πλάκα με τον «ΥΜΝΟ ΣΤΟ ΔΙΚΤΑΙΟ ΔΙΑ». Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι, καθὼς αναφέρει ο Στράβων, χωρίς ὅμως χωρίς να αναφέρει το λόγο. Η καταστροφή υπολογίζεται ότι ἐγινε κάπου το 145 π.Χ. Η Ἴτανος, η Πραισός και η Ιεράπυτνα ἦταν οι πιο ισχυρές πόλεις -

κράτη στην ανατολική Κρήτη, κατά τους ελληνιστικούς και Ρωμαϊκούς χρόνους είχαν κόψει νόμισμα, και από αυτές η Πραισός, που ήταν η πιο κοντά στην Ιεράπετρα, κατεστράφη από την Ιεραπυτνίου, άρα μάλλον η καταστροφή έγινε για συνοριακά θέματα και όχι για την εκμετάλλευση του ιερού, αφού τότε θα επέμβαινε και η Ίτανος, καθώς και η Λύκτος κ.α. γειτονικές πόλεις ως ομόθρησκες.

Ο Ηρόδοτος, σχετικά με την πόλη Πραισό, αναφέρει τα εξής: «Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη (ο Ηρόδοτος δεν αναφέρει πότε έγινε και γιατί η ερήμωση είναι αυτή, μάλλον εννοεί αυτή από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα), άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος. Επιστρέφοντας, όμως, στην πατρίδα τους, η ανταμοιβή τους για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ήταν πείνα και πανούκλα που έπληξε ανθρώπους και ζώα, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Κρήτη ερημώθηκε για δεύτερη φορά από τον πληθυσμό της. Έτσι, οι σημερινοί Κρήτες, μαζί με όσους απέμειναν από τους προηγούμενους κατοίκους της, είναι η Τρίτη γενιά που ζει στο νησί.....» (Ηρόδοτος Ζ, 169 - 171). Επομένως η Πραισός αφενός ήταν πόλη πάρα πολύ αρχαία, ετεοκρητική, μια από αυτές τις πόλεις που έκτισαν οι Ετεοκρητες ή άλλως Κουρήτες, οι πρωτοί κάτοικοι της Κρήτης, κάτι άλλωστε που το λέει και ο Στράβων.

Ο Στράβωνας (10. 475-479,12) αναφέρει ότι η Πραισός ή το Πράσον ήταν οικισμός των Ετεοκρητών (βλέπε και Ηρόδοτος Ζ), που βρισκόταν ανατολικά του Ιδαίου όρους (= ο Ψηλορείτης), καθώς και ανατολικά του όρους της Δίκτης, όμορη πόλη με τη Λεβήνα («Λεβήνος, όμοροι δ' εισίν οι Πράσιοι»), που καταστράφηκε από τους Ιεραπύτνιους, καθώς και ότι στην Πραισό υπήρχε ιερό, δηλαδή ναός, προς χάρη του Δικταίου Δία («το του Δικταίου Διός ιερόν». Ο Στράβωνας (10. 475-479,12) επίσης εξηγεί ότι το όρος η Δίκτη, το βουνό που γεννήθηκε ο Δίας και απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε Δικταίος, δε βρίσκεται στην Πραισό ή κοντά στην Ίδη (= τον Ψηλορείτη), , αλλά ανατολικά της Ίδης (του Ψηλορείτη) και ανάμεσα Πραισού και Σαμωνίου, όπως και είναι, πρβ:

<< Είπα πριν πως η Πράσος ανήκε στους Ετεοκρήτες και εδώ ήταν ιερό του Δικταίου Δία. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Αρατος πλησίον της Ίδης. Η Δίκτη από την Ίδη απέχει 1000 στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της Ίδης. Κι απέχει 100 στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα στο Σαμώνιο και Χερσόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα 60 στάδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι.>> (Στράβων Ι 479, 12

«Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία.(«τούτων φησί Στάφυλος το μεν προς εω Δωριείς κατέχειν, το δε δυσμικόν Κύδωνας, το δε νότιο Ετεόκρητας, ων είναι πολίχνιον Πράσον, όπου το του Δικταίου Διός ιερόν...» (Στράβων, Ι, C 474, IV 6)

«Οι Πράσιοι είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180. Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεοκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Αρατος, κοντά

στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντί για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα στάδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δικίο ο Καλλιμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο..... (Στράβων, I, C 479, IV 2-12)

Οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων, που κατ' άλλους (οι Ιδαίοι) ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικούρησαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες.

Ο γεωγράφος Σκύλαξ «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ - ΗΕΚΑΤΑΕΙ ΜΙΛΕΣΙΙ FRAGMENTA. SCYLACIS CARYANDENSIS PERIPLUS» (4ος αιώνας π.Χ.) αναφέρει ότι η Πράσος βρισκόταν ανατολικά (ήλιον ανίσχοντα) της Κρήτης, μετά από τις πόλεις Ολούντα (Ελούντα), Πάνονα και Λύκτο: «Προς Βορέαν δε άνεμον όρος Κάδιστον/κάλλιστον , και λιμήν εν αυτώ Όλους και Πάν. Εν μεσογεία δε Λύκτος, και διήκει αύτη άμφοτέρωθεν. Πράσος διήκει άμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης προς ήλιον ανίσχοντα. Εισί δε και άλλαι πόλεις εν Κρήτη. Λέγεται δε είναι εκατόμπολις».

Αργυρή δραχμή Πράσου ή Πραισού, 400 π.Χ., με το Δία σε θρόνο. Η πόλη Πραισός ή Πράσον βρισκόταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία («πολίχνιον Πράσον, όπου το του Δικταίου Διός ιερόν, Στράβων 10, 475]

Νόμισμα Πραισού, 400 π.Χ., με τον κρηταγενή Δία αετοφόρο και ένθρονο . Από την άλλη η αίγαγρος Αμάλθεια, τροφός του στο Δικταίο άντρο . Στην Πραισό, σύμφωνα με το Στράβωνα, υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία.

Ο Δίας, σύμφωνα με το Διόδωρο κ.α., ήταν εν ζωή άνθρωπος στην Κρήτη, κάτι ως ο Χριστός στη γη, που έκανε πολλές καλές πράξεις και

συνάμα νίκησε τους διάφορους κακοποιούς της εποχής του, καθώς και τον πατέρα του τον Κρόνο, που ήταν αρχηγός τους. Μετά το θάνατο και τη μετάστασή του ανακηρύχθηκε πατέρας Θεών και θνητών.

19. Η ΣΗΤΕΙΑ = (Σ)ΗΤΕΙΑ > ΗΤΕΙΑ

Α. Η ΕΠΑΡΧΙΑ, Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

Η πρώην επαρχία Σητείας και νυν δήμος Σητείας είναι μια από τις τέσσερεις διοικητικές περιοχές που διαχωρίζεται ο Νομός Λασιθίου, η ανατολικότερη του νομού και της νήσου Κρήτης, με έδρα την πόλη της Σητείας και με μεγαλύτερους οικισμούς το Παλαίκαстро, τη Ζίρο κ.α.

Η πόλη της Σητείας, η ιδιαίτερη πατρίδα του ποιητή επι Ενετοκρατίας Β. Κορνάρου, είναι μια πάρα πολύ ωραία, παραλιακή και αμφιθεατρική κωμόπολη της ανατολικής Κρήτης, η οποία βρίσκεται λίγο

πριν από την εσχατιά της βορειοανατολικής ακτογραμμής της Κρήτης και συγκεκριμένα στο δυτικό μυχό του φερώνυμου κόλπου Σητείας, 70 χλμ. ανατολικά του Αγίου Νικολάου Λασιθίου. Σήμερα αποτελεί έδρα του ομώνυμου δήμου, που σύμφωνα με την απογραφή του 2011 έχει τον εξής πληθυσμό: Δήμος Σητείας 19.051: δημοτική ενότητα Σητείας 15.023, δημοτική ενότητα Ιτάνου 2.164, δημοτική ενότητα Λεύκης 1864 κάτοικοι.

Τα χωριά της πρώην Επαρχίας Σητείας μαζί με κάποια γειτονικά της Επαρχίας Ιεραπέτρας, με τον καλούμενο «Νόμο ή Σχέδιο Καποδίστρια», δηλ. τη συνηθισμένη ονομασία του νόμου Ν. 2539/4-12-97 (ΦΕΚ 244 Α') : «Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», αποτέλεσαν τρεις δήμους: Σητείας, Ιτάνου και Λεύκης. Ο δήμος Σητείας αποτελούνταν από τον τότε δήμο Σητείας και τις κοινότητες: 1. Αγίου Γεωργίου, 2. Αχλαδίων, 3. Έξω Μουλιανών, 4. Κατσιδωνίου, 5. Κρυών, 6. Λάστρου, 7. Μαρωνίας, 8. Μέσα Μουλιανών, 9. Μυρσίνης, 10. Πισκοκεφάλου, 11. Πραισού, 12. Ρούσσας Εκκλησίας, 13. Σκοπής, 14. Σταυρωμένου, 15. Σφάκας, 16. Τουρλωτής, 17. Χαμεζίου, οι οποίοι καταργήθηκαν Έδρα του δήμου ορίζονταν ο οικισμός Σητεία του τέως δήμου Σητείας.

Ο Δήμος Σητείας, σύμφωνα με το Ν. 3852/4-6-2010 (ΦΕΚ Α' αρ. φυλ 87/7-6/2010): «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης» και του οποίου η ισχύς άρχιζε από 1 Ιανουαρίου 2011, έχει έδρα τη Σητεία και αποτελείται από τους πρώην δήμους α. Ιτάνου β. Λεύκης και Σητείας. (με το Π.Δ. 105/2011, ΦΕΚ 239/1-11-2011, οι Τοπικές Κοινότητες Πεύκων, Χρυσοπηγής, Λιθινών και Περβολακίων αποχώρησαν από το Δήμο Ιεράπετρας και εντάχθηκαν στον όμορο Δήμο Σητείας)

Η Σητεία διαθέτει μικρό αεροδρόμιο, μέσω του οποίου συνδέεται με την Αθήνα και τα νησιά του Αιγαίου, καθώς και ένα πολύ καλοφτιαγμένο λιμάνι, τόσο για επιβατικά πλοία που συνδέουν την περιοχή με τον Πειραιά και άλλα νησιά, όσο και για ψαρόβαρκες, που δίνουν και έναν ιδιαίτερα γραφικό τόνο στην περιοχή.

Η Σητεία και η ευρύτερη περιοχή της διαθέτει πάρα πολλά αξιοθέατα: τον ενετικό στρατώνα (φρούριο με οικίες, ενετικά "Καζάρμα") το γραφικό λιμάνι με τα ταβερνάκια και τα καταστήματά του, τα ερείπια του Μινωικού οικισμού στον Πετρά, το Μινωικό Νεκροταφείο στην Αγία Φωτιά, το σπίτι της Μεσομινωικής περιόδου στο Χαμέζι, την Αρχαία Πραϊσο, όπου υπήρχε ιερό του Δικταίου Διός, του θεού της φιλοξενίας, την Εκκλησία των Αγίων Πάντων στην ομώνυμη παραλία, τη Μονή Τοπλού, με τα θαυμάσια ψηφιδωτά και τις εικόνες της, καθώς και το μουσείο της μονής, το Αρχαιολογικό και Λαογραφικό Μουσείο, το Φοινικόδασος στο Βάι, μοναδικό στο είδος του σε ολόκληρη την Ευρώπη, το Μινωικό οικισμό στο Παλαίκαстро, το Μινωικό Ανάκτορο στο Ζάκρο, τον αρχαιολογικό χώρο της Ιτάνου, τα γραφικά χωριά του Μοχλού, του Παλαικάστρου και της Ρούσσας Εκκλησιάς κ.α. . Όλα αυτά είναι και η αιτία που η Σητεία αποτελεί ένα από τα πιο αξιόλογα τουριστικά θέρετρα της Κρήτης.

Β. Η ΚΤΙΣΗ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ (Σ)ΗΤΕΙΑΣ > 'Η-ΤΕΙΑΣ

Η Σητεία ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Ητεία ή Ητιδα που ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του Μύσωνα, ενός από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. Απλά η νέα πόλη δε φαίνεται να κτίστηκε πάνω στα θεμέλια της παλιάς. Η αρχαία πόλη 'Ητεια ή 'Ητις βρισκόταν στη βορειοανατολικό άκρο της Κρήτης, που ο Μαρκιανός το ονομάζει «κητίαν άκρα», στο δυτικό μυχό του Κόλπου Διδύμου ή της Σητείας, κοντά στο χωριό Πετράς, όπου έχουν εντοπιστεί ερείπια πολυγωνικού τείχους και άλλα λείψανα αρχαίων οικοδομημάτων. Η πόλη 'Ητεια είναι και αυτή παμπάλαια πόλη της Κρήτης, όμως νεότερη από αυτές της Ιεράπετρας και της Ιτάνου που βρίσκονται πλησίον της, αφού αυτές κτίστηκαν από τους Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης.

Σύμφωνα με το Διογένη Λαέρτιο (Βίος Φιλοσόφων 1.9.10), που επικαλείται παλαιότερους του ιστορικούς, η 'Ητις ή 'Ητεια είναι πόλη της Κρήτης και η πόλη αυτή ήταν η πατρίδα του Μύσωνα ενός από τους 7 σοφούς της αρχαιότητας, πρβ: «Σωσικράτης δε έν διαδόχαις (φησί) από μέν πατρός Ητείον είναι από δε Χηνέα. Ευθύφρων δε ο Ηρακλής του Πο-ντικού, Κρήτα φήσιν είναι Ητείαν γαρ πόλις είναι Κρήτης...».

Ομοίως ο Στέφανος Βυζάντιος (Εθνικά), 5ος αι. μ.Χ., αναφέρει ότι η 'Ητις ή 'Ητεια είναι πόλη της Κρήτης και η πόλη αυτή ήταν η πατρίδα του Μύσωνα ενός από τους 7 σοφούς της αρχαιότητα, καθώς αναφέρουν ο Πλάτωνας και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς, πρβ: «'Ητεια, δήμος Λακωνικής, και της Κρήτης πόλις, όθεν ην Μύσων εις των επτά σοφών χρηματίζων. 'Ητειος, ου μέμνηται Πλάτων εν τω Πρωταγόρας, Χηνέα τούτον ειπών, Δίδυμος δε συμποσιακών δεκάτω 'Ητιον αυτόν καλεί».

Άποψη της πόλης της πόλης της Σητείας (Città di Settia) και του Φρουρίου της (Castello di Settia), που σήμερα λέγεται (Καζάρμα). «Το Βασίλειον της Κρήτης - Cretae Regnum, Francesco Basilicata, 1618»

Ο μελετητής του Ερωτόκριτου Γιάνναρης πιστεύει πως το τελικό Σητεία προήλθε από τη γενική «της Ήτειας» ή από το «εις Ήτειαν» > Σητεία, όμως η λέξη «Ήτεια έχει πνεύμα, που σημαίνει ότι το πνεύμα αυτό προήλθε από την αποβολή του αρκτικού συμφώνου, του σ-, ήτοι (Σ)ΗΤΕΙΑ > ΗΤΕΙΑ.

Η πόλη της Σητείας σωστά ταυτίζεται αρχαία ελληνική πόλη Ητεια ή Ήτιδα ή Σηταία, αφού από τη μια στην περιοχή της βρέθηκε επιγραφή του 3^{ου} αι. π.Χ. με ψήφισμα των Πραισίων, το οποίο ονομάζει κατοίκους ΣΗΤΑΗΤΑΣ και από την άλλη, καθώς φανερώνει η ετυμολογία της λέξης «Ήτεια» (στη αρχαία γραφή έχει πνεύμα) το όνομα Ήτεια προήλθε από το (Σ)ήτεια > Ήτεια με αποβολή του αρκτικού σ-, κάτι όπως και (Σ)ολούς > Ολούς > Ελούντα, (Β)ενετία > Ενετία, (σ)άλος, (σ)άλας > (sardine, σαρδέλα) > άλας - αλάτι, (χ)άρος > Άρης κλπ. Ο λόγος άλλωστε που η λέξη ήτεια στα αρχαία Ελληνικά γραφόταν με πνεύμα, μόνο που αυτή η αποβολή δεν πέρασε και στους Ιταλούς (Ρωμαίους, Γενουάτες, Ενετούς), γιατί αυτοί διατήρησαν το Setia > Sitia, οπότε, όταν αυτοί κατέλαβαν την Κρήτη, το έκαναν και πάλι κοινό στους Έλληνες.

Η σημερινή πόλη της Σητείας είναι κτισμένη στα ερείπια της Σητείας των ενετικών χρόνων, όπως προκύπτει και από τις γκραβούρες της πόλης της Σητείας του F. Basilicata 1618, του Olfert DAPPER 1688 κ.α. Η αρχαία ελληνική (Σ)ητεία > Ήτεια βρισκόταν κάπου ένα χιλιόμετρο ενδότερα της νήσου, την οποία κατέστρεψαν προφανώς οι Σαρακηνοί μαζί με τις άλλες τις παράλιες πόλεις της Κρήτης προκειμένου να την καταλάβουν. Όταν οι Ενετοί κατέλαβαν την Κρήτη το 1211 δημιούργησαν στο λιμάνι της Σητείας borgo (= οχυρωματικός οικισμός με δήμο στον οποίο όσοι έμεναν είχαν συγκεκριμένες υποχρεώσεις), κάτι όπως έγινε και με borgo του Castello Mirabello – S. Nicolo (Καστέλι Μιραμπέλλου ή Άγιο Νικόλαο), που ου στη συνέχεια αναπτύχθηκε η Ενετική Σητεία.

Ο Στρατώνας (cazarma) της Σητείας (R.F. Monani, 1612). Castel Sitia

Ο Μαρκιανός Μενίππος, 4ος αι., στο έργο του «Σταδιασμός, Κρήτης Περιπλους» (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) περιγράφοντας την περιοχή της Κρήτης από τη Χερσόνησο έως το ακρωτήριο Σαμώνιο (Σίδερο) αναφέρει επακριβώς τα εξής:

Στα ελληνικά: «.... Από του Ηρακλείου εις Χερρόνησον πόλιν σταδ. λ'. ὕδωρ ἔχει και νήσον ἔχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρονήσου εις Σολούντος σταδ. ξ'. ἄκρα ἐστίν, ὕφορμον ἔχει. Ἐχει δε ὕδωρ καλόν, ἀπέχει δε ἀπὸ τῆς γῆς σταδ. κ'. Από Σολούντος εις Καμάραν σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ, κε. Από τῆς Ετέρας ἐπὶ τὴν Κητίαν ἄκραν σταδ. ιε. ὕφορμος ἐστίν, ἀνυδρος δε.

Απὸ τῆς Κητίας εις Διονυσιάδα σταδ. τ'. νήσοι εἰσὶ δυο ἔχουσα λιμένα και ὕδωρ. Απὸ Διονυσιάδος εις τὸ Ἀμμώνιο ὅθεν περιάγειν τὴν Κρήτην σταδ. ρκ'.».

Στα λατινικά: «Ab Hieraclaeo ad Chersonnesum oppidum stadia 30 Aquam habet et insulam. quae habet turrim et aquam. A Chersonneso ad Oluntem stadia 60. Promontorium est. Habet locum appellandi et etiam aquam bonam. Abest a continente stadia 20. Ab Olunte ad Camara stadia 15. A Camara ad Eteam stad. 25. Ab Etea ad promontorium Ceteum stadia 14. Portus est sine aqua. A promontorio Ceteo ad Dionysiades stadia 300. Sunt duae insulae. Habentes portum et aquam. A Dionysiadibus ad Sammonium, unde orsi sumus periplum Creta stadia 120:

1) Σολούς: Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur.

2) Καμάρα: Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advent isti peninsula.

3) Ετέρα: Non dubitamus, quin pro Ετεραν scribendum sit Ἐτειαν. Mensura κε falsa est.

4) Κητίαν: Videmus igitur, quod ultimum promontorium ad orientem est quodque hodie dicitur Σίδερο, a veteribus dictum esse Κήτεια, quod nos a κήτω ducimus, ut quasi significet promontorium, quod coeti habeat speciem.

Σαφώς ἡ πόλη ΣΟΛΟΥΣ εἶναι ἡ πόλη (Σ)ΟΛΟΥΣ > Ολούς > Ελούντα, ἡ πόλη Ceteon εἶναι ἡ πόλη Κυτειος, ἡ πόλη ΕΤΕΡΑ εἶναι ἡ πόλη ΕΤΕΙΑ (απλὰ στο ἐλληνικὸ κείμενο ἀντὶ γιὰ τὸ γράμμα Ι, ἀπὸ γραφικὸ λάθος, γράφτηκε με Ρ κάτι που ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ λατινικὸ κείμενο ὅπου ἐπεξηγεῖται ὅτι ἐδῶ ἔχει γίνεῖ λάθος (falso). Ἡ πόλη ΕΤΙΑ = ἡ (Σ)ΗΤΕΙΑ ἢ ἡ ΕΘΙΑ.

Ο Ολλανδὸς περιηγητὴς - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689), ὁ ὁποῖος ἐπισκέφτηκε τὴν Κρήτη λίγο πρὶν πέσει στα χέρια τοῦ Τούρκων,

στο βιβλίο του «Olfert Dapper: "Naukeurige Beschryving der Eilanden inde Archipel der Miidlantsche Zee" 1688 first edition with Dutch text», μετάφραση από το Μ. Βερνάδο με τον τίτλο: «Ο. Δαπερ Description exacte des isles de l'Archipel», «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός, σχετικά με την πόλη της Σητείας, αναφέρει τα εξής:

«Περὶ της πόλεως Σιτείας. Ἡ νυν μεν παρὰ των εγχωρίων Σιτεία, παρὰ δε Ἰταλῶν Setia, και παρὰ των παλαιῶν Σιτειον, καλουμένη ἡ πόλις, κατὰ Πλίνιον, Πτολεμαίον και Στέφανον, κείται προς το Βόρειον της νήσου, πλησίον της Ανατολικῆς αὐτῆς εσχαιάς, ομοῦ με μικρὸν κόλπον του αὐτοῦ ονόματος, μετὰ ολίγον διάστημα, προς το Νότιον μέρος τριῶν μικρῶν νησιῶν ἢ βράχων καλουμένων Γιανίτσαροι, και ογδοήκοντα μίλια Ἰταλικά προς το Ανατολικόν της πόλεως Χάνδακος. Εἶναι δε κτισμένη ἐπὶ ἐνὸς λατομίου ανωμάλου, ἐξέχοντος εἰς την θάλασσαν, ως γλώσσα γῆς, ἀπὸ την οποίαν μάλιστα και περιτριγυρίζεται σχεδὸν πανταχόθεν. Αὕτη δεν ἔχει λιμένα εἰμὴ μόνο ἓνα αἰγιαλὸν ανοικτὸν, τον οποίον οι Ἰταλοὶ καλοῦσι Sricaccia, ὅπου τα πλοία δεν δύνανται τελείως να ασφαλισθῶσι, ἐξ αἰτίας του βορρέως, πνέοντος ως ἐπὶ το πλείστον ἐκεῖ. Ἐπὶ των Ενετῶν ἦτον Ἐπισκοπή, της οποίας ο Ἐπίσκοπος ἐψηφίζετο ἀπὸ τον Ἀρχιεπίσκοπον του Χάνδακος. Ἡ Ἐπαρχία ταύτης της πόλεως, ἡ παρ' Ἰταλοῖς il Territorio di Setia καλουμένη, διαχωρίζεται ἀπὸ την του Χάνδακος δια του ποταμοῦ Μίρτου, και εἶναι ανωμαλοτάτη, ἐξ αἰτία των βουνῶν και των κοιλάδων, ἀπὸ τα οποία εἶναι γεμάτη. Περιέχει δε ἐν φρούριον ἢ μικράν οχυράν πόλιν, καλουμένη Ἰεράπετραν ἢ Γεράπετραν, και 70 χωρία μικρά εἰς ὅλην την ἑκτασιν του θέματός της. ἐπὶ Ενετῶν εἶχε διοικητὴν με τον τίτλο του Rettore (Ἰππέως)».

Σημειώνεται ὅτι ο Dapper Olfert (1636-1689) στο πρότυπο βιβλίο «Olfert Dapper: "Naukeurige Beschryving der Eilanden inde Archipel der Miidlantsche Zee" 1688 first edition with Dutch text» αναφέρει ὅτι ἡ Σητεία ἀπὸ τους Ἑλλήνες λέγεται «Sitia», ἀπὸ τους Ἰταλοὺς «Setia» και ἀπὸ τον Πλίνιο, τον Πτολεμαῖο και το Στέφανο (Βυζάντιος) καλεῖται Κίτεον («Citeum») : «De stad Sitia, nu by de Gricken, en Setia by the Italianen, en by de ouden, als Plinius, Ptolemeus, en Stephanus Citeum geheten».

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει: «Κύτα, πόλις Κολχική, πατρίς Μηδείας, ἔστι και ἄλλη Σκυθίας, ο πολίτης Κυταῖος, ἐξ οὗ και Κυταιεύς" πύργους εἰσόψεσθε Κυταιέος Αἰήταο..... , ἔστι και Κύταιον πόλις Κρήτης».

Γ. Η ΣΗΤΕΙΑ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ (1211-1669)

Ἡ Σητεία, ὅταν οι Ενετοὶ κατέλαβαν την Κρήτη, ἤτοι το 1211, ἐνσωματώθηκε και αὕτη στο Βενετικὸ Ρηγάτο του Κάνδια (Regno di Candia) με πρωτεύουσα το Ηράκλειο (Candia). Ἀρχικά, ἐπὶ ἐνετοκρατίας, ἡ Κρήτη χωρίστηκε διοικητικὰ σε 6 διοικητικές περιοχές (sexterii), τόσες ὅσες και οι συνοικίες της Ενετίας: Canaregio ἢ Ἀγίων Ἀποστόλων, S. Crofe (Σταυροῦ), S". Marcus (Ἀγίου Μάρκου), Castello (Καστέλο), S. Paulus (Ἀγίου Παύλου) και Dorfoduro. Οι Ἐπαρχίες Σητείας, Ἰεράπετρας, Μιραμβέλλου και Λασιθίου ἀπέτελεσαν την ἐνιαῖα διοικητική περιφέρεια στην οποία δόθηκε το ὄνομα Sestiere di Cannaregio, ἀπὸ το ὄνομα μίας συνοικίας της Βενετίας, ἡ οποία διαιρέθηκε σε 33 ἱπποτείες με διοικητὴ τον Leonardo

Feletro. Τις πληροφορίες αυτές μας τις δίνει ο Ιταλός ερευνητής Cornelius το 1755 στο έργο *Creta Sacra* βασισμένος στην *Historia Candiane* έργο του 16ου αιώνα του ιστορικού Ανδρέα Κορνάρου. Η Κρήτη από τον 14^ο αιώνα και εξής διαιρέθηκε διοικητικά σε 4 τμήματα (*territorii*): Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου (*Candia*) και Σητείας. Στο *territorio di Sitia* υπάγονταν μόνο οι Επαρχίες Σητείας και Ιεραπέτρας με πρωτεύουσα τη Σητεία. Οι Επαρχίες Μιραμπέλλου και Λασιθίου υπήχθησαν σ' αυτή του Χάνδακα. Τότε κτίστηκε και Καστέλι και στη Σητεία, που ονομαζόταν *Castel proprio di Sithie*, αφού το αναφέρει το 1415 ο *Cristoforo Buondelemonti*. Σήμερα το καστέλι αυτό ονομάζεται Καζάρμα, από το ενετικό *Caza di arma* (= οικία στρατού, στρατώνας). Μάλιστα, επειδή η Σητεία, η ιδιαίτερη πατρίδα του επι ενετοκρατίας ποιητή Β. Κορνάρου, άκμασε και προόδευσε ήδη από την αρχή της Ενετικής κατάκτησης, η Γερουσία της Ενετίας σε έγγραφό της το 1232 την αποκαλεί «*Maximum statum et lumen ejusdem insulae*», δηλαδή μεγάλο σταθμό και φως της νήσου.

Το Καστέλι και ο λιμνήν Σητείας 1688, επί Ενετοκρατίας. DAPPER, Olfert. Naukeurige Beschryving der Eilanden in de Archipel der Middelantsche Zee, en ontrent dezelve, gelegen: Waer onder de voornaemste Cyprus, Rhodes, Kandien ..., Άμστερνταμ, Wolfgangh, Waesbergen, Boom, Someren, Goethals, έκδοση 1688.

Το 1415 ο Cristoforo Buondelmonti, ιερωμένος από τη Φλωρεντία της Ιταλίας, στο «Γύρος Κρήτης» (ΜΕΡΟΣ Β: ΒΟΡΕΙΑ ΑΚΤΗ), 1415 μ.Χ., μετάφραση Μάρθα Αποσκήτη, σχετικά με την περιοχή από την Παχιά Άμμο (ή Ίστρωνα μέχρι τη Σητεία, αναφέρει τα εξής για την περιοχή Σητείας: «Περνούμε (αφήνοντας την Παχιά Άμμο ή Ίστρωνα κλπ) έπειτα από ένα χαμηλό ακρωτήριο, που κοντά του ήταν κτισμένη **η οχυρή πόλη της Σητείας**. Είχε προϋπάρξει εκεί η αρχαία Σεράπολη, από την οποία προήλθαν κατά την εποχή του Κρόνου οι ισχυροί στον πόλεμο γίγαντες. Όχι μακριά, προς το βουνό, έχει μεταφερθεί η Επισκοπή αυτής της πόλης' σήμερα ακόμη ονομάζεται **Επισκοπή Σητείας**. Αφού είδαμε τις ακτές αυτές, διασχίσαμε ένα μεγάλο κόλπο, ως ότου στον ορίζοντα φάνηκε το νησί μέσο (Διονυσάδες), όπου παλιά βρισκόταν μια πόλη. Τώρα δε σώζεται εκεί τίποτε. Απομένουν λίγα ερείπια όπου βόσκουν κασίκες. Τέλος προσεγγίζω κάτω από τους πρόποδες ψηλών βουνών το λιμάνι του Ηρακλείου, όπου επίσης δεν φαίνεται τίποτε. Οι σύντροφοί μου τραγουδούν και ετοιμάζονται να φθάσουν στο ακρωτήριο Σαλμώνιον (Σίδερο) ακολουθώντας ψηλές σκιερές ακρογιαλιές».

Επαρχία Σητείας				
Χωριό	κατ.	ποπ.		
			30. Pagliopeci Apano	103
			31. Prassus	127
				2
				1
Χωριό	κατ.	ποπ.		
1. Castel proprio di Sithie	1391	7		
2. Anhladia	238	2	32. Pagliopeci Catto	100
3. Berati	147	-	33. Rucaca	262
4. Armenus	428	5	34. Stravoghoxari	
5. Cria	176	-	(Stravodhoxari)	227
6. Camesi	371	1	35. Schinoacapsala	162
7. Gazzidoni	218	1	36. Scopi	195
8. Calamafca	41	-	37. Soffora (Sochora?)	462
9. Canene	90	-	38. Sichia	207
10. Cattedegiona	428	8	39. Sottira	121
11. Candra	403	3	40. Sandali	371
12. Dafni	182	2	41. Siro (Ziro)	448
13. Drapanus	39	-	42. Sfachia	239
14. Ettea	564	3	43. Sclavus	54
15. Greas	305	3	44. Scaglia	162
16. Iapitho	67	-	45. Scavodiaco	17
17. Lastro	282	4	46. Trapesonda	428
18. Lithines	175	4	47. Turloti	313
19. Lissochieffalo			48. Turtulus	111
(Pisochieffalo)	442	3	49. Visia (Visas)	107
20. Lammoni	221	1	50. Vaselus	314
21. Lutrachi	72	1	51. Voila	299
22. Mugliana messa			52. Xisu (Sou)	377
ditto Vardocori	291	-	53. Xerocambo	47
23. Marunea	96	1	54. San Zorzi Mugliana	261
24. Mugliana Messa	458	6	55. Sfaca	-
25. Macri Livadhi	67	-		6
26. Orno	217	1		
27. Paraspori	261	1	Επαρχ. Σητείας	13.523.
28. Piscopi Apano	191	1	κατοίκοι 1583	8.98
29. Piscopi Catto	171	1	παπάδες 1583	
			ΓΥΡΙΣΤΕ ΣΕΛΙΔΑ	

Καστελανία Σητείας, απογραφή Castel proprio di Sithie το 1583 μ.χ., απο την έκθεση του Ενετού Pietro Castrofialaca, " Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583.(Στεργ. Σπανάκης «Μνημεία Κρητικής Ιστορίας»). Περιέχει 55 χωριά,

δασκα είχε 55.000 κατοίκους, της Σητείας 18.924, ο Χάνδακας 16.000 και η Σητεία 1800.

Το 1592 στην απογραφή που έγινε μετά την επιδημία του 1592, σύμφωνα με τον Κώδικα 918 της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης της Βενετίας «(biblioteca di S. Marco di Venetia Ital. Cl. VIII. Arium. 918/8392 Fo 90r», Στέργ. Σπανάκης «Στατιστικές ειδήσεις περί Κρήτης περί του τέλους του 16ου αι.», «η πόλη της Σητείας με την περιφέρειά της έχει τις παρακάτω ψυχές: Άνδρες αριθμ. 4628, όχι ικανοί: δηλαδή παιδιά, γέροι και γυναίκες αριθμ. 12135, σύνολο 16.813».

Στην έκθεση του Γενικού προβλεπτή Nicolo Donaldo της 5 Ιουνίου 1598 το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 62.730 κατοίκους, εκείνο της Σητείας 14.200, η πόλη του Χάνδακα 12.000 και της Σητείας 1.400 κατοίκους.

Στην απογραφή του 1628 επι Μάρκου Γραδινίκου, καθώς μας πληροφορεί ο Νικόλαος Σταυράκης, η πόλη Κάνδια είχε 11.474 κατ., το διαμέρισμα Κάνδια 71.177, η πόλη Σητείας 1537 κατ. Η Επαρχία Σητείας 3.275, η Ιεραπυτνα (πόλη και επαρχία) 2.687, η πόλη Ρέθυμνο 7.993, το διαμέρισμα Ρεθύμνης 42.937, η πόλη τα Χανιά 4.340 και το διαμέρισμα Χανίων 46.905 κατ.

Το 1630 στην έκθεση του Francesco Basilicata στο Χάνδακα αναφέρονται 7.000 στρατεύσιμοι και στη Σητεία 1500.

Το 1583, καθώς αναφέρεται στην έκθεση του Ενετού Pietro Castrofialaca, " Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583, Μετάφραση Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας), το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 90.179 κατοίκους και η Σητεία με Γεράπετρο 22321.

Το 1589 στην έκθεση του Γενικού Προβλεπτή Giovanni Mocenigo αναφέρεται ότι το διαμέρισμα του Χάντακα είχε 76.000 κατοίκους, από τους οποίους οι 20.000 ήταν στρατεύσιμοι, εκείνο της Σητείας 21.000 (οι 6.600 στρατεύσιμοι), η πόλη του Χάνδακα 16000 κατοίκους (οι 5.000 στρατεύσιμοι) και η πόλη της Σητείας 1654 κατοίκους (οι 500 στρατεύσιμοι).

Το 1590 στην έκθεση του δούκα της Κρήτης Alberto Loredan αναφέρεται ότι το διαμέρισμα του Χάν-

Το 1636 στην έκθεση του Γενικού Προβλεπτή Lorenzo Contarini αναφέρεται ότι το διαμέρισμα του Χάνδακα είχε 82.742 κατοίκους από τους οποίους οι 23.302 ήταν στρατεύσιμοι, εκείνο της Σητείας 19.753 (οι 3252 στρατεύσιμοι), η πόλη του Χάνδακα 12.662 (οι 3007 στρατεύσιμοι) και η Σητεία 1857 κατοίκους (οι 836 στρατεύσιμοι).

Δ. Η ΣΗΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1669-1898)

Μόλις οι κατακτητές Τούρκοι εδραίωσαν τη θέση τους στο νησί κατήργησαν το νομό Η Νομός Σητείας που είχε δημιουργηθεί κατά το τέλος της Ενετοκρατίας, αποτελούνταν από μόνο από τις Επαρχίες Σητείας και Ιεραπέτρας, και τον συγχώνεψαν σ' αυτό του Ηρακλείου ή άλλως Μεγάλου Κάστρου. Μετα με τον Οργανικό νόμο του 1868 θα ιδρύσουν αυτόν του Νομού Λασιθίου.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΣΗΤΕΙΑΣ

Η πόλη της Σητείας κατά τη διάρκεια του καλούμενου «Κρητικού πολέμου» (1645-1669) μεταξύ Τούρκων και Ενετών για το ποιος θα κατέχει στο εξής την Κρήτη, καταστράφηκε παντελώς και ο κόσμος της μεταφέρθηκε αλλού, καθώς αναφέρει με δραματικό ποιητικό τρόπο ο Ρεθεμνιώτης Μαρίνος Τζάνε, ο επονομαζόμενος Μπουνιαλής στο ποίημα «Κρητικός Πόλεμος»:

« Κι οι Τούρκοι σ' όλα τα χωριά και στο νησί σκορπούνται,
κι εκάμασι πολύ κακόν κι ουδένα δεν λυπούνται.
Τόπον, μετόχι κι εκκλησιά και σπήτι δεν αφήναν,
τα στάρια έξω ρίχνανε, τα λάδια τους εχύναν
Ο γενεράλες έστειλε κάτεργα εις την Στείαν
να πάρουν ούλο το λαόν, να χαλούν με βία
και τον Ρετούρη επήρασι κι όλους με πλήσια πίκραν
Κι αφήκασι τα σπίτια ντω τα πλούσια κ' εδιαβήκαν
Στ' τσι βάρκες και τα κάτεργα τσ' έβαλε να μισέψει,
Μα τη καρδιά τω Χριστιανών τις να τη θεραπέψει
Εις το κακό που πάθασι απού τα σπήτια εκαίγα,
Όσοι κι αν ήτονε εκεί εδέρνουνταν κι εκλαίγα
Κ' εγροίκας θρήνους άμετρους, δαρμούς πολλούς να κάνου
Τη γη τους να φιλούσινε και τα μαλλιά να βγάνου
Την χώρα να ρημάσουσι και τα περίχωρα τζι
Τα ζώα να σκοτώνουσι, να κόφτουν τα δενδρά τζι
Εδάρνουντένε διχερής κι ελέγαν τι θεωρούμε
Και που θα βρούμε κατοικίες σα τούτες να σταθούμε;
Και την πατρίδα την γλυκειά πως ν' αποχωρηστούσι
Και μπλιο δεν την κυτάζουνε ουδέ τήνε πατούσι...».

ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΣΗΤΕΙΑΣ

Η Σητεία άρχισε να ανοικοδομείται – χρησιμοποιείται από Έλληνες δειλά – δειλά μετά το 1821 που πήραν τα επάνω τους οι Έλληνες και νόμιμα μετά τον Οργανικό Νόμο του 1868. Μετά από τους απελευθερωτικούς αγώνες του 1866-1867 και με τον Οργανικό Νόμο του 1868, δημιουργήθηκε ο νέος Νομός Λασιθίου με πρωτεύουσα το καινούργιο Χωριό ή μετέπειτα Νεάπολη, ο οποίος περιλάμβανε τις Επαρχίες Λασιθίου, Μιραμπέλλου, Ιεραπέτρας και Σητείας. Μετά από τη σύμβαση της Χαλέπας το 1868 προστέθηκε στο Νομό Λασιθίου και η Επαρχία Βιάννου. Στην

απογραφή του 1900 επι Κρητικής Πολιτείας (1897-1913), η Επαρχία Βιάννου επανήλθε στο Νομό Ηρακλείου (Ν. Σταυράκης, Στατιστική σ. 163).

Το 1870, λόγω του «Οργανικού Νόμου» του 1868 με τον οποίο δημιουργούνταν νέος νομός, ο Νομός Λασιθίου, επαρχία του οποίου θα ήταν και αυτή της Σητείας, ο τότε Γενικός Διοικητής Κρήτης Χουσεΐν Αβνή Πασάς με τον τότε πρώτο διοικητή του νέου νομού Λασιθίου Κωστή Αδοσίδη Πασά αποφάσισαν να αγοραστεί η περιοχή των ερειπίων της παλαιάς Σητείας και εκεί να δημιουργηθεί η νέα πρωτεύουσα της Επαρχίας Σητείας. Το ρυμοτομικό σχέδιο ήταν του Αβνή Πασά και η νέα πόλη προς τιμή του ονομάστηκε από τους Τούρκους Αβνιέ, όμως δεν επικράτησε.

Πόλη της Σητείας (Città di Settia), το Φρούριο που σήμερα λέγεται (Καζάρμα). *Citta di Settia / da Marco Boschini, M., Il Regno Tutto di Candia delineato à parte à parte, (Venice: Nicolini) 1651.*

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΣΗΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ ΤΟ 1671

ΝΑΗΙΥΕΙ ΙΣΤΙΥΕ ΔΕΡ ΛΙΒΑΙ ΗΟΔ

Πρώτη απογραφή που έκαναν οι Τούρκοι στην Κρήτη ήταν το 1671, ήτοι δυο χρόνια μετά που κατέλαβαν το 1669 το νησί της Κρήτης, ύστερα από διαταγή του Μεγάλου Βεζίρη Κιοπρουλή Πασά, με σκοπό να μετρηθούν οι υπόδουλοι πλέον Κρήτες και να τους μπει κεφαλικός φόρος ή τούρκικα χαράτσι (βλέπε Ν. Σταυρινίδης «Μεταφράσεις Τούρκικου Αρχείου Ηρακλείου», Κώδικας 4, σελίδα 273, αρ. μετάφρασης 699, τομ. Β', επίσης : Ν. Σταυρινίδης Κρητικά Χρονικά ΚΒ, σ. 119-132). Στην απογραφή αυτή βλέπουμε να αναφέρεται ότι στη Διοίκηση Σητείας (Liva Istiye) αφενός υπάγονταν οι Επαρχίες Σητείας (Nahiye Istiye), Ιεράπετρας (Nahiye Yerapetre), Μιραμπέλλου (Nahiye Meranblo), Λασιθίου (Nahiye Lasit) και Ρίζου (Nahiye Rizu) και αφετέρου υπήρχαν Πλούσιοι 2490, μεσαίας τάξεως 2041, Πτωχοί εργαζόμενοι 614 = Σύνολο άτομα 5.146.για πληρωμή κεφαλικού φόρου. Στην απογραφή αυτή δεν

απογράφονταν οι γυναίκες, τα παιδιά, οι ανήμποροι και οι παπάδες, επειδή δεν είχαν τη δυνατότητα να πληρώσουν φόρο.

Σύμφωνα με την εν λόγω απογραφή στην Επαρχία Σητείας αναφέρονται 45 χωριά με 404 πλούσια άτομα, 342 μεσαίας τάξης και 145 τοίχους εργαζόμενους, ήτοι 891 άτομα, Λαμβάνοντας υπόψη, λέει ο Ν. Σταυρινίδης, ότι κάθε φορολογήσιμο άτομα έχει 4 άτομα κατά μέσο όρο που συντηρεί, άρα ο πληθυσμός της Διοίκησης Σητείας ήταν $5146 \times 4 = 20.584$ κάτοικοι. Ο πληθυσμός αυτός φαίνεται λίγο, επειδή λόγω του πολέμου πολλοί Κρήτες τότε είχαν αποδήμει σε άλλα μέρη, κυρίως στη Βενετία.

ΧΩΡΙΟ	ΠΛΟΥ- ΣΙΟΙ	ΜΕΣΑΙΑΣ ΤΑΞΗΣ	ΠΤΩΧΟΙ	ΑΤΟΜΑ
Στραβοδο- ξάρι	9	7	2	18
Ρουκάκα	15	10	5	30
Πεύκοι	4	7		11
Ορνό	12	7	1	20
Δάφνη	9	13	6	28
Αχλάδια	9	6	5	20
Κρυγιά	8	5	4	17
Χαρμαίζι	4	3		7
Τουρλωτή	1	3	2	6
Εξω Μου- λιανά	3	2	2	7
Μέσα Μου- λιανά	9	9	2	20
Σφάκα	13	5	11	29
Λάστρο	16	12	7	35
Μαρωνία	4	3	2	9
Πισκοκέ- φαλο	4	3	1	8
Περάτη	3	6		9
Κάτω Πι- σκοπή	4	3	1	8
Δρυς	5	3	4	12
Τραπεζού- ντα	2	1	1	4
Απάνω Επι- σκοπή	9	7	2	18
Σωτήρα		3	1	4
Σαντάλι	3	1	1	5
Καλαμαύκι	1			1
Κανένε	3	1	1	6
Βαβέλους	12	10	4	26
Μεγαλέρνε	15	8	2	25
Σφακιά	3		1	4

Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ: ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Σίτανος	4	4	1	9
Κατσιδόνι	10	10	5	25
Ζήρος	39	33	12	84
Νικουριό	4	1	1	6
Γκριάς	7	11	4	22
Καρύδι	8	4	5	17
Μαγκασα	8	6	3	17
Βόιλα	6	4	7	17
Σκαλιά	9	11	5	25
Λαμνώνι	12	13	4	29
Χανδρα	29	33	16	78
Αρμένιοι	31	38	9	78
Συκιά	6	5	1	12
Ίτια	37	22	3	62
Λιθίνες	7	8		15
Παλιοπέτσι	2			2
Λουτράκι	4	1		5
Δραπάνους	1			1
ΣΥΝΟΛΟ	404	342	145	891

Η ΣΗΤΕΙΑ ΕΠΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1834

SETIA.

	C. F.	M. F.		C. F.	M. F.
Orno	30	4	Ziro	30	30
Stavrodhoári	25	4	Apídhí	10	0
Láptho	5	0	Léthi	3	0
Graeés	15	2	Tzo	25	0
Tornó	16	0	Kaló-khorió	15	0
Pévkus	20	1	'Aspro-neró	3	5
Dháfne	4	15	Kamétulos	5	0
Hághio Mámas	5	3	Lamnóni	0	8
Rhukáka	18	14	Zakro	20	0
Krýa	7	3	Adhravásto	10	0
Iskhía	5	10	Klisídhí	5	0
Lithínes	15	2	Azokéramo	8	0
Vuriá	5	3	Kelaria	10	0
Papá-jannádho	8	0	Magasiá	75	8
Lutráki	0	5	Xerolimni	10	0
Nethiá	2	10			
Arméni	20	6		229	51
Kandhrá	20	7		221	94
Voilá	1	5			
	221	94		450	145

	C. P.	M. P.		C. P.	M. P.
Mesérios	10	0	Arnéku-Metókhia	22	0
Khónos	3	6	Haghía Phothía	5	0
Karydhi	15	1	Episkopé (a second)	0	8
Sitanos	15	2	Piskokéfalo	26	14
Spélaea	8	0	Russia-Ecclesiá	20	0
Kalamávki	0	10	Akhládhia	10	5
Katsidhóni	10	0	Paraspóri	0	15
Sandali	1	6	Skopé	18	3
Sfakiá	0	14	Kamézi	20	4
Vavelus ¹	0	25	Metokhiá	22	2
Kanénes	12	0	Turloté	37	0
Sklávus	8	2	Sfáka	32	7
Turtúli	5	10	Lástro	27	6
Episkopé	2	10	Káto (or Péra) }	60	8
Sotéra	2	3	Mulianá		
Marónia	8	0	Mésa Mulianá	50	3
Zú	0	9	Palaepétsi	0	6
	99	98		349	81
	450	145		549	243
	549	243	Total	898	324

Η ΣΗΤΕΙΑ ΕΠΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑΣ

Από την αιγυπτιακή απογραφή της Κρήτης του 1834, απογραφή την οποία διέσωσε-κατέγραψε ο περιηγητής Ρόμπερτ Πάσλεϋ (Robert Pashley Esq. («Travels in Crete», volume II, σελ. 321, London 1834), προκύπτει ότι επί Αιγυπτιοκρατίας Κρήτης (1830 – 1840) αφενός ο Νομός Σητείας είχε καταργηθεί -συγχωνευτεί με το Νομό Ηρακλείου (Μεγάλου Κάστρου) και αφετέρου η Επαρχία Μιραμπέλλου, που σ' αυτή υπαγόταν τότε και η Επαρχία Λασιθίου, πρωτεύουσα (Chief place) ήταν το Καινούργιο χωριό (= η μετέπειτα Νεάπολη). Ο Άγιος Νικόλαος δεν αναφέρεται καθόλου.

Στην αιγυπτιακή απογραφή της Κρήτης του 1834, η Επαρχία Σητείας είχε τον εξής οικογένειες: «ΣΗΤΕΙΑ (πρωτεύουσα Μουλιανά) 1125 οικογένειες, 898 Χριστιανοί 324 Μουσουλμάνοι»

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΔΗΜΟΥ ΣΗΤΕΙΑΣ ΕΠΙ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Στην απογραφή επί Κρητικής Πολιτείας της 4/6/1900, σύμφωνα με την τελευταία διορθωτική ανακοίνωση που έγινε το Σεπτέμβριο του 1904 από το Δ/ντη της Ανωτέρας Δ/σης Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας Αντ. Σκαμνάκη, ο Δήμος Σητείας είχε τους εξής κατοίκους: Λιμήν Σητείας 357 άνδρες (+ 222 μωαμεθανούς) + 266 γυναίκες (συν 212 μωαμεθανές) = 1055, Αγία Φωτιά 71 + 56 = 127, Αχλάδα 163 + 177 = 340, Μαρώνια 131 + 145 = 276, Πισκοκέφαλο 210 + 244 = 454, Ρίζα 32 + 30 = 62, Ρούσσα εκκλησιά 87 + 87 = 174, Σκοπή 286 + 301 = 588, Χαμαίζι 172 + 192 = 364. Σύνολο 1857 άνδρες + 254 Μωαμεθανούς + 1846 γυναίκες + 227 μωαμεθανές = 4184.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ ΤΟ 1768

<< ΛΙΜΕΝΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ. Εκ του Λιμενολογίου της Μεσογείου υπό του Ενρίκου Μιχελότου. Εκ της εν Μασσαλία 1824 εκδόσεως σελ. 527. μεταφρασθέν εκ του Γαλλικού. Υπό Μ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ.:

Κρήτη Όρμοι της νήσου Κρήτης και περί αυτήν. Περί το ακρωτήριο Σούνιον, ή Σίδερων, ήτοι του αγίου Ισιδώρου. Προς δυσμάς

του ακρωτηρίου Σουνίου, η Σιδέρου, είναι μέγας τις κόλπος, έμπροσθεν του οποίου ευρίσκονται τρία νησίδια, "όνο μαζόμενα το πάλαι "Υανες, νήσοι του Βάγκου, η Διονυσιάδες, και εκ τούτου, κατά παραφθοράν της λέξεως, Ιανισάδες. Προς μεσημβριάν των νησιδίων τούτων εις τον μυχόν, (το ενδότερον μέρος) του κόλπου, είναι μία πόλις, το πάλαι Ετεία, νυν δε Σετεία καλουμένη (α). Αύτη η πόλις δεν έχει διόλου λιμένα, εμή εν παράλιον, όπου τα πλοία προσορμίζονται, μολονότι ο Βορράς εμποδίζει την έξοδον. Προς ανατολάς του Σουνίου η Σι. δέρου ακρωτηρίου είναι η νήσος Λάσα, η Ελάσα, Μορένα, μεταξύ της οποίας και του ρηθέντος ακρωτηρίου είναι το νησίδιον Παλαμίδα, και τρεις ύφαλοι πέτρα (β) όριζοντικώς των κυμάτων, τα οποία σκάζουν εκεί με τον ολιγώτερον άνεμον Αι ξέραι αύται πλησιάζουν περισσότερον εις το ακρωτήριον παρά εις την νήσον διά τούτο όστις θέλει να διαπλεύση εκείθεν, πρέπει να πλησιάζη περισσότερον εις την νήσον παρά εις το ακρωτήριον. Προς το μεσημβρινόν της νήσου ταύτης Μορένας καθορμίζονται μεν, αλλά το βάθος δεν είναι καλόν είναι εκεί μικρό, τις κόλπος εις τον οποίον ημπορούν να εισχωρήσουν δύο πλοία και να δέσουν τέσσαρα παλαμάρια, προς δε το ανατολικόν μέρος του ρηθέντος κόλπου είναι πηγή τις ύδατος, μάλιστα εις την ακτήν της θαλάσσης, ικανή να προμηθεύση ύδωρ εις ένα στρατόν.....

(α) Από το εις Ετείαν, κατά συγκοπή της ει διφθόγγου, νομίζω ότι έγεινεν η λέξις Σ ε τ ε ί α και Σ τ ε ί α. Μολονότι το πάλαι ήτον εκεί μία πόλις ονομαζομένη Σ τ ε ί α, η Σ τ ε ί ο ν, λαβούσα την ονομασίαν ταύτην από τον παραρρέοντα ποταμόν, τότε μεν Σ τ ε ί α, νύν δε Β α ρ ο ύ τ ι καλούμενον. (ο μεταφραστής)

(β) Ελέγοντο το πάλαι Πλατειαινήσοι (ο Μεταφραστής)....>>

<<ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ , Εκ του μεγάλου γεωγραφικού, ιστορικού τε και κριτικού λεξικού του Μ. Βρουζεν - δειλα Μαρτινιέρου τόμ. 6'. Ιδε Candie σελ. 102, εκδόσεις Παρισίων 1768: Σιτεία, η Σετεία και το πάλαι Ετεία. Πόλις της Κρήτης επί της βορείου ακτής πλησίον της ανατολικής αυτής άκρας, ενωμένη με ένα μικρόν κόλπον της θαλάσσης του αυτού ονόματος κείται δε εις κάποιον διάστημα προς δυσμάς τριών μικρών νησιών, ή βράχων, καλουμένων (το πάλαι Υανες, Διονυσιάδες, νήσοι του Βάγκου, και αγνίζοντες, νύν δε Ιανισαῖροι, διαφθορά της λέξεως Διονυσιάδες,) τέσσαρα μίλια εις το ανατολικόν της πόλεως του Χάνδακος επί μιας ανωμάλου θέσεως, προχωρούσης εις την θάλασσαν ως γλώσσα γης, και περικυκλουμένης σχεδόν πανταχόθεν υπό του ύδατος, Αύτη η πόλις δεν έχει τελείως λιμένα, αλλά μόνον αιγιαλόν ανοικτον, τον οποίον οι Ιταλοί ονομάζουσι Spiacchia, όπου τα πλοία δεν ευρίσκονται διόλου εν άσφαλεία, εξ αιτίας του βορείου ανέμου, όστις εκεί φυσά ως επί το πλείστον. Το καιρώ των Ενετών ην πόλις επισκοπική, της οποίας ο επίσκοπος Ετείας ην διάδοχος του θρόνου της αρχιεπισκοπής του Χάνδακος. Η επαρχία αυτής διαιρείται από την του Χάνδακος διά του ποταμού Μίρτου, έστι δε ανωμαλωτάτη, εξ αιτίας των βουνών και των κοιλάδων, εξ ων εστί πλήρης περιέχει δε εν φρούριον, με εν νησίδιον περιτειχισμένον, καλούμενον Ιεράπετρα και 70 μικρά χωρία Casalìa. Ιδού η έκτασις της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου της επί Ενετών διωρίζετο εκεί διοικητής, όστις εκυβέρνα με τίτλον του Praitore,>>

(Περισσότερα βλέπε: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ Εκ του Γαλλικού, ΙΒ. Τόμ. ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, υπό Μ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, 1846).

20. Η ΙΤΑΝΟΣ

Η αρχαία Ίτανος βρισκόταν στο βορειοανατολικό άκρο της Κρήτης πλησίον του όρμου Γράντες (Νομός Λασιθίου/ Δήμος Σητείας), στην περιοχή που σήμερα ονομάζεται «Ερημούπολη». Είναι μια από τις σπουδαιότερες πόλεις της αρχαίας Κρήτης, αφού έκοψε νόμισμα και μια από τις αρχαιότερες αφού φέρεται να ιδρύθηκε από τον Κουρήτα Ίτανο.

Στατήρας Ιτάνου, 375 - 350 π.Χ., με Τρίτωνα και δυο ιππόκαμπους.

Ο Ηρόδοτος (Δ, 150 - 151) αναφέρει ότι κάποτε ο Γρίνος, ο βασιλιάς της Θήρας, πήγε στους Δελφούς και στην ακολουθία του ήταν και ο Βάπτος, γιο του Πολύμνηστου από τις Μινύες, και εκεί ζήτησε χρησμό από το Μαντείο των Δελφών για διάφορες υποθέσεις, μεταξύ αυτών και γιατί την αιτία που στο νησί τους είχε

πέσει ξηρασία με επακόλουθο να ξεραθούν όλα τα δέντρα πλην ενός. Η μάντισσα Πυθία προ αυτού του έδωσε χρησμό που έλεγε ότι πρέπει οι Θηραίοι να κάνουν αποικία στη Λιβύη (= η Αφρική). Και επειδή οι Θηραίοι δεν ήξεραν να πάνε εκεί, στέλνουν απεσταλμένους στην Κρήτη προκειμένου να ψάξουν και να βρουν κάποιο Κρητικό ή ξένο που να ξέρει και να τους οδηγήσει. Κι αυτοί, αφού έκαναν το γύρο της Κρήτης, έφτασαν στην πόλη Ίτανο, όπου συνάντησαν ένα ψαρά κογχυλιών (πορφύρας), τ' όνομά του Κορώβιος, που τους είπε πως ξέρει, να πάει, γιατί κάποτε παρασυρμένος με τη βάρκα του από τον άνεμο, έφτασε στο νησί Πλατιά της Λιβύης (στην περιοχή της Κυρηναικής) και τον οποίον μίσθωσαν. Ύστερα από διάφορα γεγονότα που συνέβησαν στο μεταξύ, οι Θηραίοι έστειλαν δυο πεντηκόντορους με αποίκους άνδρες, τους οποίους διάλεξαν με κλήρωση και των οποίων αρχηγός και βασιλιάς ήταν ο Βάπτος, όμως οι Κυρηνάιοι διαφωνούν σ' ότι έχει να κάνει με το Βάπτο, γιατί γι αυτόν λένε άλλη ιστορία (βλέπε αρχαία πόλη Όαξος).

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι, δηλαδή Ίτανος, από τον Ίτανο, που ήταν είτε Φοίνικας είτε μιγάδας Κουρήτης, που σημαίνει ότι η πόλη αυτή ήταν μια από τις πρώτες της Κρήτης, ετεοκρητική: «Ίτανός, πόλις εν Κρήτη, από Ιτανού Φοίνικος, ή των Κουρήτων ενός μιγάδος, οι πολίται Ίτάνιοι, έστι και άκρα» (Η Ίτανος είναι πόλη στην Κρήτη, η οποία πήρε το όνομά της από τον Ίτανο Φοίνικα ή από ένα Κουρήτα μιγάδα. Οι πολίτες λέγονται Ιτάνιοι. Υπάρχει και ακρωτήριο με αυτό το όνομα>> (Στ. Βυζάντιος).

Οι Ετεοκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι

λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόντισαν (επικούρησαν) τη νιότη του Δία, ονομάστηκαν Κουρήτες.

Σημειώνεται ότι, επειδή ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι από τον Ίτανο, που ήταν είτε Φοίνικας είτε μιγάδας Κουρήτης, ορισμένοι σήμερα λένε πως η Ίτανος ήταν αποικία Φοινίκων ή ότι στην Ίτανο είχαν τις έδρες τους Φοινίκες έμποροι, που έκαναν εμπόριο πρώτων υλών της Φοινίκης με προϊόντα της Κρήτης ή ότι η Ίτανος ήταν ανέκαθεν συροφοινικικός σταθμός, όπου λάτρευαν θεούς φοινικικούς, όπως ο Φοίνιξ κ.α., οι οποίοι αργότερα αντικαταστάθηκαν από τη λατρεία του Ποσειδώνα κ.α.. Ωστόσο όλα αυτά είναι αυθαίρετα, γιατί αφενός ο Στεφανος Βυζάντιος μιλά διαζευκτικά και όχι σίγουρα και αφετέρου η αλήθεια είναι ότι στην Κρήτη πριν από τον Όμηρο δεν υπήρχαν ποτέ Φοινίκες, άλλως αυτό θα το ανέφερε ο Όμηρος (λέει ότι οι κάτοικοι της Κρήτης ήταν άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Κύδωνες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί) ή ο Θουκυδίδης. Πέραν αυτού οι αρχαίοι συγγραφείς: Θουκυδίδης (Α 1-9), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Στράβων (βίβλος 10), Διόδωρος (βίβλος 5) κ.α., αναφέρουν ότι ο Μίνωας πέραν των άλλων συγκρότησε πολεμικό ναυτικό – το πρώτο στον κόσμο – με το οποίο έδωσε από τα νησιά του Αιγαίου (Κυκλάδες κλπ) τους Κάρες και τους Φοινίκες που τα είχαν έρθει και καταλάβει, επειδή τα βρήκαν χωρίς μόνιμους κατοίκους, και μετά τα εποίκησε με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα αφενός ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και αφετέρου να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο.

Η αναφορά του Ηρόδοτου (4,151,2) ότι ο Ιτάνιος Κορώβιος οδήγησε τους Θηραίους στη Λιβύη, δείχνει και το εύρος των θαλάσσιων επαφών της πόλης. Τούτη ευρισκόμενη σε κομβικό σημείο της ανατολικής Μεσογείου, απέκτησε πιο πολύν εξωστρεφή χαρακτήρα που στηριζόταν κυρίως στο ναυτικό εμπόριο.

Κατά τους Ελληνιστικούς ιδίως χρόνους, η Ίτανος είχε εμπλακεί σε προστριβές με τις γειτονικές πόλεις Πραισό και Ιεράπυτνα και με τη βοήθεια των Πτολεμαίων της Αιγύπτου κατάφερε να τις αντιμετωπίσει χωρίς να εξαρτηθεί πολιτικά. Στα Ρωμαϊκά χρόνια η Ίτανος κρατά εξέχουσα θέση, συμμετέχει στο κοινό των Κρητών, και κόβει δικά της νομίσματα. Η πόλη άκμασε μέχρι τα πρώτα Βυζαντινά χρόνια όπως φαίνεται από τα ερείπια των μεγάλων και πλούσιων εκκλησιών της και σύμφωνα με ενδείξεις κατοικείτο και την εποχή της Ενετοκρατίας .

Αργυρή Δραχμή Ιτάνου, 3ος αι. π.Χ., με θεά Αθηνά και αετό Δία

Οβολός Ιτανου, 330 - 330 π.Χ., με θεά Αθηνά

ΟΡΚΟΣ ΙΤΑΝΙΩΝ (3ος αιώνας): <<Θεός αγαθός. τάδε ὤμοσαν τοι Ιτάνιοι πάντες Δία Δικταῖον καὶ Ἦραν καὶ θεοὺς τοῖς ἐν Δίκται καὶ Αἰθναίαν Πολιάδα καὶ θεοὺς ὅσοις ἐν Αἰθναίᾳ θύεται πάντας καὶ Δία Ἀγοραῖον καὶ Ἀπόλλωνα Πύθιον καθ' ἱερῶν νεοκαύτων· πόλιν ταν Ιτανίων οὐ προδωσέω οὐδὲ χώραν οὐδὲ νάσους τὰς τῶν Ιτανίων οὐδὲ πολεμίους ἐπαξέω οὐδὲ ναὺς τὰς τῶν Ιτανίων προδωσέω οὐδὲ τῶν πολιτῶν προδωσέω οὐδένα οὐδὲ χρήματα πολιτῶν. οὐδὲ σύλλογον οὐδὲ συνωμοσίαν ποιησέω ἐπὶ τῷ κακίῳ τὰς πόλιος ἢ τῶν πολιτῶν οὐδὲ ἄλλῳ συνεσσεῖσθαι οὐδενὶ αἴ τίς κα χρήζῃ τοῦτων τι ποιεῖν, ἀλλ' ἐρέω ποτὶ τοὺς ἄρχοντας. οὐδὲ γὰρ ἀναδασμόν οὐδὲ οἰκίαν οὐδὲ οἰκοπέδων οὐδὲ χρεῶν ἀποκοπὴν ποιησέω οὐδὲ δίκαν ἐπαξέω ξενικὰν τῶν πολιτῶν οὐδενὶ ἐριθεοτὰν παρεορέσι οὐδεμίᾳ οὐδὲ βουλευσέω περὶ τὰς πόλιος κακὸν οὐδέν. πολιτεόσομαι δὲ ἐπ' ἴσαι καὶ ὁμοίαι καὶ θίνων καὶ ἀνθρωπίνων πάντων καὶ κατὰ τοὺς νόμους τοὺς προϋπάρχοντας ὅσοις χρεώμεθα περὶ ἐκεῖνα καὶ τοὺς νῦν ἐθέμεθα καὶ κάτινας ἄλλους ὕστερον θεώ[μεθα ἢ περὶ θῖνα ἢ περὶ τὰ πολιτικά, καὶ οὐ προλειπέω τὴν πολιτείαν οὔτε ἐν πολέμῳ οὔτε ἐν εἰρήνῃ κατὰ τὸ δυνατόν. τοῖς δὲ εὐορκέοσι καὶ κατέχουσι τὸν ὄρκον τέκνων ὄνασιν γίνεσθαι καὶ γὰρ ἔγκαρπον φέρειν καὶ πρόβατα εὐθηνεῖν καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ἀγαθὰ γίνεσθαι καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς τέκνοις. τοῖς δὲ ἐπιορκέοσι μήτε γὰρ φέρειν μήτε τέκνων ὄνασιν γίνεσθαι μήτε πρόβατα εὐθηνεῖν, ἐξόλλυσθαι δὲ κακῶς κακοῦς καὶ γενεὰν αὐτῶν. >>

21. Η ΟΛΟΥΣ > ΕΛΟΥΝΤΑ

Η Ολούς ήταν σημαντική αρχαία πόλη-κράτος στη βόρεια ακτή της Κρήτης πριν φθάσει κάποιος στη γειτονική πόλη Λατώ ή Καμάρα και συγκεκριμένα εντός του καλούμενου Δικταίου όρμου, που επί Ενετών και εξής λεγόταν Κόλπος Μιραμπέλλου, απέναντι στη νησίδα Σπιναλόγκα, στη θέση της σημερινής πόλης Ελούντα.

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά αναφέρει: «Όλους, πόλις Κρήτης, Ξενίων εν τους Κρητικοίς, ό πολίτης Όλούντιος, ως Σελινούντιος».

Ο Σκύλακας («ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ - HECATAEI MILESII FRAGMENTA. SCYLACIS CARYANDENSIS PERIPLUS, 4ος αιώνας π.Χ.), σχετικά με την Ολούντα αναφέρει: «.....Προς Βορέαν δε άνεμον ορός κάδιστον , και λιμήν εν αυτώ **Όλους και Πάν**. Εν μεσογεία δε **Λύκτος**, και διήκει αύτη αμφοτέρωθεν. **Πράσος** διήκει αμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης προς ήλιον ανίσχοντα. Εισί δε και άλλαι πόλεις εν Κρήτη.....».

Σημειώνεται ότι σε άλλες εκδόσεις αντί για «όρος Κάδιστον» γράφεται «όρος Κάλλιστον» και το « όρος Κάδιστον» άλλοι γεωγράφοι το τοποθετούν στην ανατολική και άλλοι στη δυτική Κρήτη.

Αργυρός στατήρας
Ολουντίων, 300-280
π.Χ., με το Δία ένθρονο

Η Ολούς ήταν μια σημαντική πόλη στην αρχαιότητα, αφού από τη μια έκοψε νόμισμα και από την άλλη ο Πausanias στα Βοιωτικά αναφέρει ότι στην πόλη αυτή βρισκόταν το ένα από τα δυο ξόανα, της Βριτόμαρτης και της Αθηνάς, που είχε κατασκευάσει ο Δαίδαλος. Στην Ολούντα, λέει, βρισκόταν αυτό της Βριτόμαρτης και στην Κνωσό της Αθηνάς, πρβ: «Δαίδαλου δε των έργων δύο μεν ταύτα ἐστὶν ἐν Βοιωτοῖς, Ἡρακλῆς τε ἐν Θήβαις καὶ παρὰ Λεβαθεύσιν ὁ Τροφώνιος, τοσαύτα δε ἕτερα ξόανα ἐν Κρήτῃ, Βριτόμαρτις ἐπ' Ολούντι, καὶ Ἀθηνά παρὰ Κνωσσί-οις' παρὰ τούτοις δε καὶ ὁ τῆς Ἀριάδνης χορός, οὐ καὶ ὁμηρος ἐν Ἰλιάδι μνήμην ἐποιήσατο, ἐπειργασμένος ἐστὶν ἐπὶ λευκοῦ λίθου» (Pausanias IX, 40,3-4). Σημειώνεται ότι η θεά Βριτόμαρτη δεν είναι το αυτό πρόσωπο με την Ἄρτεμη, την κόρη της θεάς Λητούς, όπως νομίζουν μερικοί, γιατί αν ίσχυε κάτι τέτοιο η Βριτόμαρτης και η Ἄρτεμη δε θα αναφερόταν ως δυο θεές στις επιγραφές.

SECT. IX. CRETA.		399
100	ΚΑΙΤΑΝΣΥΝΘΗΚΑΝ... ΕΝΕΚΑΤΕΡΑΙΠΟΛΕΙΕΝΤΩΙΙΕ ΡΩΙΤΑΣ... ΠΑΝΛΟΓΙΟΝΤΩΝΔΡΑΠΕΤΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ II. ΟΡΟΙΤΑΣΛΑΤΙΩΝΠΟΛΕΩΣ 105 ΑΠΟΘΑΛΑΣΣΑΣΑΜΠΟΤΑΜΟΝΤΟΝ ...ΚΑΙΕΠΙΤΩΣΕ...ΕΠΙΤΑΝ ΥΠΠΑΓΡΑΝΚΗΣΤΟΝΒΕΓΚΑΣΟΝ ΚΑΙΙΑΠΟΤΑΣΕΠΙΤΟΛΑΣΤΩΒΕΓ ΚΑΣΩΕΚΤΑΣΠΕΤΡΑΣΠΕΡΙΑΜ 110 ΠΕΤΙΣΕΣΤΑΝΑΛΑΝΠΕΤΡΑΝ ΑΙΑΤΑΙΝΙΑΠΑΡΑΤΕΡΩΚΑΙ ΤΟΥΤΩΤΩΕΠΙΤΑΣΚΕΦΑΛΑΣ ΤΑΝΝΑΠΑΝΤΩΣΕΡΕΠΙΩΝΑΣ ΜΕΣΑΣΕΣΤΑΝΚΕΦΑΛΑΝΤΑΝ 115 ΕΠΑΝΩΤΩΕΡΜΑΚΑΙΠΕΡΙΑΜ ΠΕΤΙΣΕΠΙΤΟΑΝΤΡΟΝ... ΚΑΙΕΣΤΑΝΟΔΟΝΤΑΝΔΙΑΛΑ ΞΟΝΑΜΠΕΤΙΣΕΠΙΤΟΑΝΤΡΟΝ ...ΑΓΟΥΣΑΝΚΗΣΤΟΝΘΙΝΟ 120 ΜΑΡΟΝΚΗΣΤΑΝΚΕΦΑΛΑΝΚΑΤΩ ΤΩΚΝΑΦΩΚΑΙΤΟΥΤΩΣΤΑΝΠΕ ΤΡΑΝΕΣΤΟΝΠΑΧΥΝΑΜΟΝΕΣΤΑΝ ΣΚΟΠΑΝΚΑΙΤΟΥΤΩΕΠΙΤΟΕΞΕΔΡΙ ΟΝΤΟΚΑΤΑΝΟΤΙΑΙΟΝΚΑΙΕΝΤΙ 125 ΚΑΙΕΣΤΑΝΚΑΤΩΛΙΚΑΝΚΗΣ ΤΑΝΕΠΑΝΩΔΙΑΝΤΑΣΠΕΤΡΑΣ ΚΗΣΤΟΝΡΟΙΝΟΠΑΚΗΣΤΑΝΥΠ ΠΑΣΙΑΝΚΗΣΤΑΝΟΔΟΝΤΑΝΑΓΟΥ ΣΑΝΕΠΙΑΚΙΜΙΝΚΑΙΕΣΙΑΛΚΕ 130 ΤΑΣΕΠΙΤΩΣΚΩΡΗΤΑΣΚΑΙΑΝ ΕΛΛΗΝΕΣΤΟΝΚΟΛΟΝΑΔΩΡΙΣΙ ΚΗΣΤΑΝΗΜΝΗΤΑΛΛΑΚΗΣΣΩ ΡΟΣΑΝΚΗΣΤΑΝΟΔΟΝΚΗΠΙΤΑΝ ΑΙΜΝΑΝΚΗΣΤΑΝΔΗΡΑΔΑΚΗΣ	ΑΠΟΘΑΛΑΣΣΑΣΕΣΠΑΥΜΟΝΑΝΡΑ ΧΙΝΕΠΙΤΟΑΡΧΑΙΟΝΑΦΡΟΔΙΣΙ ΟΝΚΑΙΤΟΥΤΩΣΤΩΔΕΡΕΩΘΗΝΩ ΤΩΤΕΜΕΝΕΟΣΟΙΟΡΟΙΦΙΕΣΤΑΝ 165 ΔΩΡΕΑΝ...ΕΧΟΝΤΕΣΚΗΣΤΑΝ ΑΙΡΕΠΩΚΗΣΤΑΝΠΡΥΜΝΙΤΙΣ ΣΑΝΚΗΠΙΤΗΣΚΑΛΟΛΑΚΚΗΣ ΤΑΝΠΕΡΙΒΑΣΙΝΚΗΣΑΡΧΕΛΑΡ ΚΑΝΕΣΤΑΝΔΗΡΑΔΕΠΑΡΤΙΩΝ 170 ΠΡΙΝΩΝΚΗΣΤΟΝΑΧΑΜΑΝΤΑ ΟΜΩΣΑΙΤΩΣΛΑΤΙΩΣΤΟΙΣΟΛΟΝ ΤΙΟΙΣΚΑΙΤΩΣΟΛΟΝΤΙΩΣΤΟΙΣ ΛΑΤΙΟΙΣΤΟΝΥΠΟΓΕΓΡΑΜΜΕ ΝΟΝΟΡΚΟΝ 175 ΟΡΚΟΣΛΑΤΙΩΝ ΟΜΝΕΩΤΑΝΕΣΤΙΑΝΚΑΙΤΟΝ ΖΗΝΑΤΟΝΚΡΗΤΟΓΕΝΙΑΚΑΙΤΑΝ ΗΡΑΝΚΑΙΤΟΝΖΗΝΑΤΟΝΤΑΛ ΛΑΙΟΝΚΑΙΤΟΝΠΟΣΕΙΔΑΝΚΑΙ 180 ΤΑΝΑΜΦΙΤΡΙΤΑΝΚΑΙΤΑΝΧΑ ΤΩΝΚΑΡΤΕΜΙΝΚΑΙΑΡΕΑΚΑΙ ΤΑΝΑΦΡΟΔΙΤΗΝΚΑΙΤΑΝΕΛΕΥ ΣΙΑΝΚΑΙΤΑΝΒΡΙΤΟΜΑΡΤΙΝ ΚΑΙΕΡΜΑΝΚΑΙΚΩΡΗΤΑΣΚΑΙ 185 ΝΥΜΦΑΣΚΑΙΤΩΣΑΛΛΟΣΙΩΣ ΠΑΝΤΑΣΚΑΙΠΑΣΑΣΗΜΑΝΕΓΩ ΤΟΙΣΟΛΟΝΤΙΟΙΣΕΜΜΕΝΙΩΝ ΤΑΙΦΙΛΙΑΙΚΑΙΣΥΜΜΑΧΙΑΙ ΚΑΙΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΙΚΑΙΤΟΙΣ 190 ΟΡΚΟΙΣΕΜΜΕΝΙΩΚΑΙΒΟΑΘΗ ΣΙΩΑΠΛΩΣΚΑΙΔΟΛΩΣΚΑΙ ΚΑΤΑΓΑΝΚΑΙΚΑΤΑΘΑΛΑΣΣΑΝ ΚΑΙΕΙΤΙΣΚΑΠΟΛΕΜΕΩΝΟΛΟΝ ΤΙΟΙΣΗΕΦΕΡΠΗΙΕΠΙΠΟΛΙΝ 195 ΗΕΠΙΧΩΡΑΝΗΕΠΩΡΕΙΑΝΑΙΜΕ ΝΑΣΤΩΣΤΩΝΟΛΟΝΤΙΩΝΚΑΙΟΥ

Τμήμα του όρκου της συμφωνίας μεταξύ των πόλεων
Ολούς (Ελούντας) Λατώ

ΟΡΚΟΣ - ΣΥΜΦΩΝΙΑ: ΟΛΟΥΝΤΙΩΝ- ΛΑΤΙΩΝ, 3^{ος} αι.: << ... Όροι Λατίων ποτί Ολοντίως. ... ομόσαι τως Λατίως τοις Ολοντίοις και τως Ολοντίως τοις Λατίοις τον υπογεγραμμένον ορκον. "Όρκος Λατίων. ομνύω ταν Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρητογενία και ταν 'Ηραν και τον Ζήνα τον Ταλλαῖον και τον Ποσειδάν και ταν Ἀμφιτρίταν και ταν Λατών Ἄρτεμιν και Ἄρεα και ταν Ἀφροδίταν και ταν Ἐλευσίναν και ταν Βριτόμαρτιν και Ἑρμαν και Κωρήτας και Νύμφας και τως ἄλλω(ς) σῶς πάντας και πάσας

ἢ μὲν ἐγὼ τοῖς Ὀλοντίοις ἐμμενῶ ἐν τα φιλία και συμμαχία και ισοπολιτεία, και τοις ὀρκοις ἐμμενῶ και βοαθησίῳ ἀπλόως και ἀδόλως και κατὰ γὰν και κατὰ θάλασσαν και ει τις κα πολεμεων ' Ὀλοντίοις ἢ ἐφέρῃ; ἐπὶ πόλιν ἢ ἐπὶ χωρὰν ἢ ἐπ ὥρεϊα ἢ λιμενας τῶς των Ὀλοντίων , (πολεμῃσίῳ ἀπὸ χώρας) και οὐ προλειψίῳ οὔτε εν πτολέμῳ οὔτε εν εἰράνα, ἀλλ' ἐμμενῶ [εν τοις συγκειμένοις ὀρκοις, δίκας τε και πράξεις ξέ δωσίῳ, καθῶς και συνεθέμεθα. εὐορκέοντι μεν ημεν πολλά και αγαθά, ἐφορκέοντι δε τὰ εναντία. ὀρκος Ὀλοντίων ὁ αὐτός 'Επὶ κόσμων μεν των συν Μαιναίῳ τῷ Χερνητάδα, μηνός εν Λατῷ Θερμολαίῳ δεκάτα, εν δε Ὀλόντι ἐπὶ των συν Κρα τίνψ τῷ Ἀριστονυμῷ μηνός 'Ηραιῷ δεκάτα, εδοξε Λατίοις και Ὀλοντίοις κοινὰ βωλευσαμένοις προσθέμεν προς ταν φιλίαν και συμμαχίαν και ισοπολιτείαν και πρὶς τάλλα φιλάνθρωπα τὰ γεγονότα ταῖς πόλεσι και τὰ νυν δόξαντα 220 προσγράψαι προς τὰς προυπαρχῶσας αυτοῖς στάλας , χρήσιμα οντα και συμφέροντα, ὅπως μάλλον αυξηται ἡ φιλία...>>

ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΟΡΚΟΣ ΡΟΔΙΩΝ ΚΑΙ ΟΛΟΥΝΤΙΩΝ: <<κατ' ἔτος τα δό]ξαντα περὶ της σ[συμμαχίας της γεγενημένης Ολουντίοις και Ῥοδίοις και τον ὀρκον τον περὶ της συμμαχίας· ὅπως δε και ὁμό[σωσι, την ἀγέλην ἐξορκωσάντων οἱ κόσ]μοι· ὁ δε ὀρκος ἔστω [Ὀλουντίοις· ομνύῳ την Εστίαν και] [τον] Ζή[ν]α τον Ἰδάτη[ν] κα[ὶ] τον Ζήνα τον Ταλλαῖον(?) και την Ἡ[ραν(?)] κα[ὶ] τὸν Ποσειδῶ<να> και τον Ἄρην και την Ἀφροδίτην(?) [και] τ[ὸν] Ἑρ[μῆ]ν τον Ἡγεμ[ό]να και τον Ἥλιον(?) και την Βρι[τό]μαρτιν(?) [και] θεοὺς πάντ[ας] και πάσας· ἢ μην ἐγὼ Ῥοδίοις [συμμαχήσ]ῳ ἀδόλως και [ἀπροφασίστως εἰς τον ἅπαντα] [χρόνον, και] εἰς τις ἐπὶ ἡ[λό]ιν ἢ χωρὰν στρατεύηται Ῥοδί[ων] ἢ τους νόμ[ους] ἢ τὰς πρ[ο]σόδους ἢ την καθεστηκυῖαν [δημοκρατίαν κ]αταλύ[ῃ, βοηθήσῳ Ῥοδίοις παντὶ σθένει]· [εἰάν δε ὁ δῆμος ὁ] Ῥοδίῳν — — — — — >>.

Ο Μαρκιανός· Μένιππος· («Σταδιασμός». Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) στο ελληνικό κείμενο την ονομάζει Σολούς και στο λατινικό Ολούς, που σημαίνει ὅτι ὁ αρχικός τύπος της ονομασία ἦταν (Σ)ολούς > Ολούς, Oluntem: «Απὸ Χερρονήσου εἰς Σολούντος σταδ. ξ'. ἄκρα ἐστίν, ὑφορμον ἔχει. Ἐχει δε ὕδωρ καλόν, ἀπέχει δε ἀπὸ της γῆς σταδ. κ'. Απὸ Σολούντος εἰς Καμάραν σταδ. ιε'. Απὸ Καμάρας εἰς Ετέραν σταδ, κε. Απὸ της Ετέρας ἐπὶ την Κητίαν ἄκραν σταδ. ιε. ὑφορμος ἐστίν, ἀνυδρος δε. Απὸ τις Κητίας εἰς Διονυσάδα σταδ. τ'. νῆσοι εἰσὶ δυο ἔχουσα λιμένα και ὕδωρ. Απὸ Διονυσιάδος εἰς το Αμμώνιο ὅθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'..... «Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea

menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur». Η ονομασία «(Σ)ολούς» > Ολούς είναι κάτι όπως και αυτή της (Σ)ητεία > Ητεία.

22. Η ΛΑΤΩ ή ΚΑΜΑΡΑ, Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΛΩΣ

Στην περιοχή που σήμερα καλείται Επαρχία Μιραμπέλλου επί εποχής αρχαίας Ελλάδος υπήρχαν σημαντικές αρχαίες πόλεις, η Ολούς (Ελούντα) και η Λατώ ή Καμάρα. Η Λατώ ή Καμάρα, η πόλη της θεάς Λατούς ή Ιωνικά Λητούς, καθώς και του ναυάρχου του Μ. Αλέξανδρου Νέαρχου, βρισκόταν μετά από την Ελούντα καθώς ερχόμαστε από το Ηράκλειο. Τα ερείπια της βρίσκονται στα νότια του σημερινού Δήμου Αγίου Νικολάου Κρήτης και συγκεκριμένα στη θέση Γουλάς της Κριτσάς, δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Αγίου Νικολάου. Η πόλη ήταν κτισμένη σε ένα διάσελο δυο λόφων στις πρόποδες του όρους Δίκτη, που της πρόσφερε πολλά πλεονεκτήματα, όπως αμυντική κάλυψη, θέα στον κόλπο Μιραμπέλλου και δυνατότητα ελέγχου του μοναδικού (λόγω του Ορεινού όγκου της Δίκτης) μινωικού δρόμου που ένωνε την κεντρική (την Κνωσό) με την ανατολική Κρήτη (τις πόλεις: Κνωσός, Ολούς, Λατώ, Ιεραπυτνα, Πραισό κλπ).

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» του αναφέρει ότι η πόλη Λατώ της Κρήτης καλούνταν και με το όνομα «Καμάρα»: «Καμάρα, πόλις της Κρήτης και ο πολίτης Καμαραίος. Ξενίων εν Κρητικοίς φησίν, ήτις Λατώ ελέγετο». Ομοίως ο Ολλανδός γεωγράφος - περιηγητής Olfert Darper (1636-1689) στο «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης (μτφ Μανουήλ Βερνάρδος ο Κρης), σελίδα 54, αναφέρει: «31.Καμάρα. Η καμάρα ήτον ομοίως πόλις, ήτις εκαλείτο και Λιτώ». Η αρχαία πόλη Λατώ ή Καμάρα, όπως θα δούμε πιο κάτω, ήταν η γενέτειρα της θεάς Λατούς, από την οποία και πήρε το ένα όνομα της, καθώς και του Ναυάρχου Νέαρχου, του διασημότερου από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μ. Αλέξανδρο στην Ασία.

Προφανώς η πόλη Λατώ καλούνταν και Καμάρα είτε επειδή στην περιοχή της υπήρχε κάποια Καμάρα (γέφυρα) είτε γιατί ο κόλπος της (το λιμάνι όπου σήμερα είναι ο Άγιος Νικόλαος Μιραμπέλλου) μοιάζει με κάμαρη = μεγάλο δωμάτιο (από το Καμ-πή, κάμπ-τω, καμάρα = η γέφυρα ποταμού ή ποδιού ή σπιτιού κλπ και κάμαρη = ο χώρος που σχηματίζεται με καμάρες, η καμαρή μου κλπ).

Από τα νομίσματά και τα ερείπια της πόλης αυτής, καθώς και από τις συνθήκες που έχει υπογράψει με άλλες πόλεις-κράτη προκύπτει ότι η Λατώ ήταν μια σημαντική πόλη της αρχαίας Κρήτης, η οποία ήκμαζε τουλάχιστον μέχρι και της Ρωμαϊκής κατάκτησης της Κρήτης (67 π.Χ. – 390 μ.Χ.), αφού είχε κόψει νομίσματα την περίοδο αυτή.

Σύμφωνα με την αρχαιολόγο και Δ/ντρια της ΚΔ ΕΠΚΑ κ. Β. Αποστολάκου: «Η πόλη της Λατούς πήρε το όνομά της από τη θεά Λητώ (δωρικός τύπος το Λατώ), τη μητέρα του Απόλλωνος και της Αρτέμιδος. Η περιοχή της επικράτειας των Λατίων περιλαμβάνονταν οι σημερινές περιοχές του Αγίου Νικολάου, της Κριτσάς και του Κρούστα με το οροπέδιο Καθαρού, του Καλού Χωριού και της Πρίνας, συνόρευε στα βόρεια με την επικράτεια των Ολουντίων, στα βορειοδυτικά με την επικράτεια των Δρηρίων, στα δυτικά με την επικράτεια των Λατίων, στα νότια με τις αρχαίες πόλεις Μάλλα (σήμ. Μάλλες), Ώλερο (σήμ. Μεσελέροι) και Ιεράπυτνα (σήμ. Ιεράπετρα) και τέλος στα ανατολικά με την πόλη Ιστρώνα (σήμ.

Καλό Χωριό). Γύρω από το άστυ υπήρχαν νεκροταφεία, μικρά φρούρια για τον έλεγχο της επικράτειας, ιερά, μικρές κώμες και εγκαταστάσεις εξαρτημένων καλλιεργητών ή βοσκών. Επίνειό της θεωρείται η πόλη Καμάρα (σήμερα Άγιος Νικόλαος) που ονομάστηκε έτσι προφανώς εξαιτίας κάποιου αψιδωτού ή θολωτού κτηρίου. Παρόλο που τα ορατά οικοδομικά λείψανα στο αστικό κέντρο των Λατίων ανήκουν στον 4ο και 3ο αι. π.Χ., περίοδος ακμής της πόλης, η ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως και παλαιότερα ευρήματα. Ήδη από τον 7ο αι. π.Χ. υπήρχε οργανωμένος οικισμός, ο οποίος πιστοποιείται τόσο από τα κινητά ευρήματα όσο και από το γεγονός ότι η αγορά και τα δημόσια κτήρια που αποκαλύφθηκαν θεωρήθηκαν ως τυπικό δείγμα αρχαϊκής αγοράς. Επιπλέον η έρευνα απέδειξε ότι στην ευρύτερη περιοχή υπήρχε κατοίκηση ήδη από τη μινωική περίοδο. Στο κοντινό χωριό Κριτσά αποκαλύφθηκαν θαλαμοειδείς τάφοι Υστερομινωικής ΙΙΙ περιόδου (14ος - 13ος αι. π.Χ.). Σε μικρή απόσταση από το χώρο ερευνήθηκαν δυο θολωτοί τάφοι, οι οποίοι θεωρούνται υστερομινωικοί έως πρωτογεωμετρικοί. Στο ύψωμα Θύλακας ερευνήθηκε ιερό που ανήκει κυρίως στη γεωμετρική και την αρχαϊκή περίοδο και θεωρήθηκε «απόγονος» μινωικού ιερού κορυφής». Δεν υπάρχουν σημαντικές πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή της πόλης, όπως γενικά όλων των πόλεων της Κρήτης των ιστορικών χρόνων. Η σημαντικότερη γνωστή προσωπικότητα που κατάγεται από τη Λατώ είναι ο Νέαρχος (περίπου 360 - 312 π.Χ.) ναύαρχος του Μεγάλου Αλεξάνδρου».

Σύμφωνα επίσης με τους αρχαιολόγους: Τα ερείπια της Λατούς δείχνουν ότι διέθετε ισχυρά (Κυκλώπεια) τείχη με πύργους και ακροπόλεις. Η κύρια πύλη βρίσκεται στα δυτικά και ήταν οχυρωμένη για να ελέγχονται καλά οι εισερχόμενοι. Από την πύλη ένας ανηφορικός δρόμος με ογδόντα περίπου βαθμίδες οδηγεί προς την αγορά που ήταν το εμπορικό, πολιτικό, και θρησκευτικό κέντρο της πόλης. Ο ναός της Λατούς ίσως να είναι το μονόχωρο κτίσμα στο κέντρο της Αγοράς, μια και ο δίχωρος ναός της Ν ακρόπολης, που διασώζει στην είσοδο βωμό και στο βάθος το βάθρο του λατρευτικού αγάλματος, ήταν του Απόλλωνα, γιου της Λητούς και διδυμη αδελφή της Άρτεμης.

Η Λατώ έκοψε νομίσματα επι Ρωμαιοκρατίας της Κρήτης (67 π.Χ. - 390 μ.Χ.), άρα η Λατώ έπαψε να υπάρχει από τότε που έπαψαν να υπάρχουν και οι υπόλοιπες αρχαίες παραλιακές πόλεις της Κρήτης (ολούς, κ.α.), ήτοι επι Αράβων Σαρακηνών (Περισσότερα βλέπε «Καταστροφή αρχαίων πόλεων Κρήτης»)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Μερικοί ερευνητές ισχυρίζονται πως η Λατώ ήταν δωρική πόλη, επειδή δε λέγεται Λητώ που θεωρείται Ιωνικός τύπος, αλλά Λατώ που θεωρείται δωρικός τύπος, κάτι που είναι μη αληθές ή τουλάχιστον μη αποδεδειγμένο, αφού:

Α) Δεν υπάρχει καμιά αρχαία μαρτυρία που να αναφέρει κάτι τέτοιο,

Β) Ο Ολλανδός γεωγράφος OLFERT DAPPER, 1636-1689 αναφέρει ότι η πόλη Λατώ ή Καμάρα της Κρήτης αποκαλούνταν και «Λιτώ», πρβ: <<31.Καμάρα. Η Καμάρα ήτον ομοίως πόλις, ήτις εκαλείτο και Λιτώ».

Γ) Οι τύποι λέξεων με η αντί α, ε (π.χ. μάτερ αντί μήτηρ, χρέμματα αντί χρήματα κ.α.) υπήρχαν σε όλες τις αρχαίες ελληνικές διαλέκτους, απλά οι Δωριείς το συνήθιζαν πιο πολύ, όπως π.χ. συμβαίνει σήμερα με το «τσι» αντί «τι» στην κρητική διάλεκτο.

Δ) Αχαιοί, Δωριείς και Πελασγοί υπήρχαν στην Κρήτη, αφού το αναφέρει ο Όμηρος, όμως σύμφωνα με το Πάριο χρονικό και τους: Ηρόδοτο (Ζ 169 – 171), Στράβωνα (Γεωγραφικά Ι, Σ 466 - 479), Διόδωρο (4, 60, 5,64 και 5,80) κ.α., ήταν ελληνικές φυλές που είχαν πάει εκεί όχι ως κατακτητές, αλλά ως μετανάστες από τη Θεσσαλία τότε που έγινε εκεί ένας κατακλυσμός και με αρχηγό τον Τέκταμο (παππού του Μίνωα) και επί εποχή που βασιλιά των Κρητών (των Ετεοκρητών) ήταν ο Κρηθέας, οι οποίοι στη συνέχεια ενώθηκαν ειρηνικά σε ενιαίο σύνολο με τους ντόπιους επί Μίνωα. Μάλιστα αρχηγός όλων αυτών στον Τρωικό Πόλεμο ήταν ο Ιδομενέας, ο εγγονός του Μίνωα. (Περισσότερα βλέπε "Κρητική Ιστορία», Α. Γ. Κρασανάκη)

2) Δεν είναι αληθές ότι η Λατώ ήταν διαφορετική πόλη από την Καμάρα ή ότι στην περιοχή του Αγίου Νικολάου Μιραμπέλλου στα αρχαία χρόνια υπήρχαν δυο διαφορετικές, όμως συνεργαζόμενες, πόλεις, η Καμάρα (ή η Λατώ προς Καμάρα), που βρισκόταν στη θέση που βρίσκεται σήμερα ο Άγιος Νικόλαος και η οποία μετά πήρε το όνομα Άγιος Νικόλαος, και η Λατώ (ή η Λατώ προς Ετέρα), που βρισκόταν κοντά στην Κρητσά, και από αυτές η Καμάρα (η «Λατώ προς Καμάρα» ή Άγιος Νικόλαος) ήταν επίγειο της άλλης.

Το αιτιολογικό αυτών που το ισχυρίζονται είναι ότι στην περιγραφή της Κρήτης του Μαρκιανού αναγράφονται πόλεις ΚΑΜΑΡΑ και ΕΤΕΡΑ ως γειτονικές της πόλης ΟΛΟΥΣ (Ελούντας) και στο ψήφισμα μεταξύ του βασιλιά της Περγάμου Ευμένης ΙΙ με και των 31 κρητικών πόλεων το 193 π.Χ., με παρέμβαση του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Ε, σχετικά με την αναγνώριση ασυλίας στο ιερό του Διονύσου και προστασία των πολιτών της μικρασιατικής πόλης Τέω από Κρητικές πειρατικές επιδρομές κ.α., γίνεται λόγος περί «ΛΑΤΙΩΝ» και «ΛΑΤΙΩΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΚΑΜΑΡΑ», όμως η πραγματικότητα είναι η εξής:

Α) Η πόλη Λατώ και η πόλη Καμάρα ήταν μία και η αυτή (ένα κοινό, μια κοινότητα), σύμφωνα με το Στέφανο Βυζάντιο (Εθνικά): «Καμάρα»: «Καμάρα, πόλις της Κρήτης και ο πολίτης Καμαραίος. Ξενίων εν Κρητικοίς φησίν, ήτις Λατώ ελέγετο». Οι δυο ονομασίες, προφανώς, είναι κάτι όπως κάτι όπως λέμε και π.χ. Χάνδακας και Ηράκλειο, Κυδωνία και Χανιά κ.α.

Β) Δεν υπάρχει καμία αρχαία μαρτυρία που να αναφέρει ότι ο Άγιος Νικόλαος ως πόλη υπήρχε πριν από την ενετοκρατία, ούτε και έχουν βρεθεί εκεί που έχει κτιστεί ο Άγιος Νικόλαος ερείπια που να δείχνουν ότι εκεί υπήρχε κάποτε κάποια αρχαία πόλη. Απλά ο Άγιος Νικόλαος κτίστηκε επί Ενετοκρατίας στον όρμο που ανήκε στην αρχαία πόλη-κράτος Καμάρα ή Λατώ και τον οποίο χρησιμοποιούσε ως λιμάνι της η πόλη αυτή.

Τα ερείπια της αρχαίας πόλης Λατώ ή Καμάρα βρίσκονται όχι εκεί που είναι ο Άγιος Νικόλαος, αλλά κάπου 2,5 χιλιόμετρα στα νότια του Αγίου Νικολάου (στη θέση Γουλάς), δηλαδή λίγο ενδότερα της νήσου,

Γ) Ο Μαρκιανός Μενίππος, 4ος αι., στο έργο του «Σταδιασμός, Κρήτης Περίπλους» (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum), όπως παρουσιάζεται σήμερα πράγματι αναφέρει στο ελληνικό κείμενο πόλη με την ονομασία ΕΤΕΡΑ, όμως αυτό είναι κακογραψία και αντι της ΕΤΕΙΑ > ΗΤΕΙΑ, κάτι που στο λατινικό αναγράφεται σωστά ΕΤΕΙΑ.(Eteam). Συγκεκριμένα ο Μαρκιανός αναφέρει τα εξής:

Στα ελληνικά: <<Από του Ηρακλείου εις Χερρόνησος πόλιν σταδ. λ'. ύδωρ έχει και νήσον έχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρόνησου εις

Σολούντος σταδ. ξ'. άκρα εστίν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από Σολούντος εις Καμάραν σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ. κε. Από της Ετέρας επι την Κητίαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστίν, άνυδρος δε.....>>.

Στα λατινικά: <<..... Ab Amphimalla ad Heraclaeum stadia 100. Oppidum est. Habet portum et aquam. Abest stadia viginti oppidum Cnossos. Contra jacet ad orientem insula stad. 40 remota. Vocatur Dia . Ab Heraclaeo ad Chersonnesum oppidum stadia 30. Aquam habet et insulam, quae habet turrim et aquam. A Chersonneso ad Oluntem stadia 60. Promontorium est. Habet locum appellcndi et etiam aquam bonam. Abest a continente stadia 20. Ab Olunte ad Camaram stadia 15. A Camara ad Eteam stadia 25. A Camara ad Eteam stad. 26. Ab Etea ad promontorium Ceteum stadia 14. Portus est sine aqua. A promontorio Ceteo ad Dionysiades stadia 300. Sunt duae insulae, habentes portum et aquam. A Dionysiadibus ad Sammouium, unde orsi sumus periplum create, stadia 120>>.

Στα σχόλια του βιβλίου αυτού γράφονται τα εξής: << 1) Σολούς: Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur. 2) Καμάρα: Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advent isti peninsula. 3) Ετέρα: Non dubitamus, quin pro Ετεραν scribendum sit Έτειαν. Mensura κε falsa est. 4) Κητίαν: Videmus igitur, quod ultimum promontorium ad orientem est quodque hodie dicitur Sidero, a veteribus dictum esse Κήτεια, quod nos a κήτω ducimus, ut quasi significet promontorium, quod coeti habeat speciem. >>

Επομένως έχει δίκιο ο αρχαιολόγος Αντώνης Βασιλάκης στο «Αρχαίες πόλεις της Κρήτης», που λέει ότι η πόλη Ετέρα είναι «αντιγραφική αναταραχή» και έτσι είναι. Εδώ, στο ελληνικό κείμενο του Μαρκιανού, έχει γραφτεί από τους αντιγραφείς «ΚΑΜΑΡΑ ΠΡΟΣ ΕΤΕΡΑ» αντί του ορθού «ΚΑΜΑΡΑ προς ΕΤΕΙΑ > Έτεια (ήτοι η λέξη ΕΤΕΡΑ είναι κακογραφία, γράφτηκε με Ρ αντί του Ι), όπως επιδιορθώνεται στο λατινικό κείμενο. Άλλωστε εδώ υπάρχουν και άλλες ανορθογραφίες, όπως Σολούς αντί Ολούς κ.α.

Δ) Το εν λόγω ψήφισμα μεταξύ του βασιλιά της Περγάμου Ευμένη ΙΙ με και των 31 κρητικών πόλεων όπως το παρουσιάζουν σήμερα πράγματι αναφέρει «ΛΑΤΙΩΝ» και «ΛΑΤΙΩΝ ΠΡΟΣ ΚΑΜΑΡΑΝ», όμως στην πραγματικότητα αυτό συμβαίνει γιατί παρουσιάζεται το ίδιο κείμενο της συνθήκης με δυο τίτλους, όπου στο ένα κείμενο γράφει τίτλο σκέτα «Λατίων» και το άλλο «Λατίων των προς Καμάραν» (βλέπε π.χ. «DELECTUS INSCRIPTIONUM GRAECUM PROPTER MEMORABILIMUM, COMPOUIT PAULUS AUER»). Το κείμενο και στις δυο περιπτώσεις είναι ίδιο και αναφέρει επακριβώς τα εξής:

<< Έδοξε Λατίων τοις κόσμοις και ται πόλει.

Επειδη Τήιω συγγενείς και φίλοι διαπρογόνων υπάρχοντες ψάφισμα και πρειγευτάν-ς απέσταλκαν Απολλόδοτον και Κωλώταν, οι δε επελθόντες επι το κοινόν το Λατίων το τε ψάφισμα, απέδωκαν και αυτοί διελέγεν ακολούθως τοις γεγραμμένοις ταν εκτενεστάταν σπουδάν και φιλοτιμίαν ποιούμενοι περί τω γενέσθαι ταν κα καθιέρωσιν τωι

Διονύσωι τας πόλιος και τας χώρας τας Τηίων και τα
 ασυλίαν, ετι δε και τ άλλα τα υπάρχοντα αυτοίς
 12 ένδοξα και τίμια διά τον θεόν ψαφισαμένος
 και αυτός συναύξεν και άεί τινος άγαθώ πα-
 ραιτίος γίνεσθαι τώ δάμωι και ότι ταῦτα πράξαντες
 άκόλουθα πραξίμεν ται τε πορτί τον θεόν
 16 εύσεβείαι ται μεγίσται και χαρι<ξ>ιόμεθα τώι δάμωι·
 περι δε των αυτών διαλεγέντος μετά πάσας
 εννοίας και προθυμίας και <τῶ> παρὰ τῷ βασιλέος Φιλίππῳ
 πρειγευτᾶ Περδίκκαι· άποκρίνασθαι τώι δά-
 20 μωι τώι Τηίων ότι πρότερον ἂ πόλις και νῦν δ' ἐ[μ]-
 πᾶσιν ευχαριστεί, και μεμναμένοι ταν προὔπαρ-
 χονσαν ται πόλει συγγένειαν, ταν τε καθιέρω-
 σιν τώι Διονύσωι ταν τε πόλιν και ταν χώραν ήμεν
 24 ιεράν και ἀάσυλον, βωλόμενοι χαρίζεσθαι Περδίκ-
 και, δίδομεν δε και τα λοιπά τα υπάρχοντα ὑμῖν ένδο-
 ξα και τίμια συνδιαφυλαξίμεν άπροφασίστως
 έφ' ὅσον κ' ἴωμεν δυνατοί. και εἴ τινές κα των ὁρ-
 28 μιόμενων Λατόθεν άδικήσωντί τινα Τήιον
 κοινᾶι ή ἰδία παρὰ τὸ γραφέν δόγμα περι τᾶς ά-
 συλίας τας <τε> πόλιος και τας χώρας έξέστῳ τώι
 παργενομένωι Τηίων έπιλαβ<έσθαι> και σω-
 32 μάτων και χρημάτων, εἴ τίς κα ἄγηι· οἱ δε κόσμοι
 οἱ τόκα κοσμίοντες άναγκαζόντων άποδιδό-
 μεν τος έχοντας άζάμιοι ὄντες και άνυπόδικοι·
 γράψαι δε και τὸ δόγμα ές τὸ ιερὸν τας Ελευθυίας.

(Ψήφισμα μεταξύ της Λατούς και άλλων κρητικών πόλεων με την
 Τέω της Ιωνίας το 193 π.χ., που καθόριζε το δικαίωμα ασύλου στο ιερό του Διονύσου).

Φυσικά η Λατώ και η Καμάρα (ή Λατώ προς Καμάρα και η Λατώ
 προς Ετέρα) θα ήταν δυο διαφορετικές πόλεις, αν και σε άλλες αρχαίες
 αναφορές, συμφωνίες κ.α., αναφέρονταν συνάμα και οι δυο ονομασίες
 ως πόλεις, όμως κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Για παραδειγμα σε προηγούμενο
 από το προηγούμενο ψήφισμα μεταξύ Κρητικών πόλεων και Μιλήτου Μ.
 Ασίας αναφέρεται:

«..... εάν δε τι άντιλέγωσιν περι ότινός κα, κρίνειν εγ Κνωσῶ[ι] μεν
 κόσμον και βουλάν, εμ Μιλήτῳι δε τούς του έμπορ[ί]ου επιμελητάς πέντε
 αμέραις, άφ' ἧς κα κατασταθῶσιν επί το αρχεῖον. των δε δικασθέντων τας
 πράξεις ε[ἴ]ναι εγ Κν<ω>σῶι μεν κατά τον νόμον τον προξενικόν, εμ
 Μιλήτῳι δε κατά τον νόμον τον εμπορικόν. κατά τα αυτά Τυλίσιοι, Ραύκιοι,
 Χερσονήσιοι, Μιλάτιοι, Ελ<ευ>τυνιείς {Έλτυνιείς}, <Η>ρακλεῶται, Πριάν-
 σιοι, Απολλωνιάται, Πετραῖοι, Ιτάνιο[ι], Πραῖσιοι, Ιστρώνιοι, Όλ<ο>ύντιοι,
 Δρήριοι, Λάτιοι, Ελευθερναῖοι, Άξιοι, Κυδωνιάται, Φαλασάρνιοι...». (ΣΥΜ-
 ΦΩΝΙΑ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΦΙΛΙΑΣ ΚΡΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕ ΜΙΛΗΤΟ Μ. ΑΣΙΑΣ,
 259/233 π.Χ.)

Σε νεότερο απο τα προηγούμενα ψηφίσματα μεταξύ Κρητικών Πό-
 λεων και της πόλης Περγάμου Μ. Ασίας αναφέρεται: «Αγαθή τύχη. επι
 τοῖσδε συνέθεντο την φιλίαν και συμμαχίαν εαυτοῖς τε και εκγόνοις εις
 άπαντα τον χρόνον. βασιλεύς Ευμένης και Κρηταιέων. Γορτύνιοι, Κνώσιοι,
 Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναῖοι, Απταραῖοι, Πολυρ-
 ρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Άξιοι, Πριανσιέες, Αλλαριῶται, Αρ[κ]άδες,

Κεραΐται, Πραΐσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαίοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Απολλωνιάται, Ελύριοι, Ύρτακίνιοι, Ελτυναιείς, Ανω[πο]λίται, Ηραδήννιοι, Ιστρώνιοι, Ταρραίοι, [...]ιοι, ως μεν [βα]σιλεύς Ευμένης άγει, έτους νας. τετάρτου και δεκάτου, μηνός [Π]ανήμου, ως δε Κρηταείς κοσμοούν.....» (Συνθήκη φιλίας και συμμαχίας που υπέγραψε το 183 π. Χ. ο βασιλιάς της Περγάμου Ευμένης ΙΙ με τριάντα μία πόλεις της Κρήτης, Μαργαρίτα Γκουαρντούτσι, INSCRIPTIONES CRETI).

Ο ΚΟΛΠΟΣ ΜΙΡΑΜΠΕΛΛΟΥ Ή ΑΛΛΩΣ ΔΙΚΤΑΙΟ ΟΡΜΟΣ Ή ΟΡΜΟΣ ΛΑΤΟΥΣ /ΚΑΜΑΡΑΣ

Ο κόλπος Μιραμπέλλου αρχικά καλούνταν «Δικταίος όρμος, επειδή σχηματίζεται στους πρόποδες της Δίκτης, όπως μας πληροφορεί ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» (Δ 1638-1670): «είργε χθονί πείσματ' ανάψαι Δικταΐην όρμοιο κατερχόμενους επιωγήν...» (Απολλώνιος Ρόδιος «Αργοναυτικά» Δ 1638 – 1670). Επίσης καλούνται και «Όρμος Λατούς» ή Καμάρας», από την αρχαία πόλη Λατώ ή Καμάρα που υπήρχε εκεί (είτε γιατί ο όρμος αυτός μοιάζει με κάμερα = η καμ-ση, άρα η γέφυρα, αλλά και το δωμάτιο υποδοχής).

«Κρήτη... Προς Β. όμως μεταξύ των πολλών ακρωτηρίων σχηματίζονται κόλποι, ως επισημότεροι είναι οι εξής: 1) Ο Μυρτίλος (Κόλπος Κισάμου)..... Ο της Καμάρας (Αγίου Νικολάου ή Μιραμπέλου).... (σελίς 6) Νομός Λασιθίου... Κόλποι. Ο της Καμάρας και των Διδύμων, του Παλαιόκαστρου και ο Μακρύς Γιαλός. Λιμένες Όρμοι. Ο λιμνήν του Πόρου, Όρμοι του Σίσι, του Αγίου Νικολάου, του Λιμένος Σητείας προς Β., της Ερμουπόλεως, της Καρούμπας προς Α. της Σητείας, της Ιεράπετρας και Σιδωνίας ή Ψαρής Φοράδας προς Ν. (σελίς 29) ». (**Γεωγραφία Κρήτης υπό Γεωργίου Ι. Λελεδακι, Χανιά 1905**)

«Άγιος Νικόλαος και Άγιος Αντώνιος νυν Άγιοι Πάντες εισι δυο μικραί νησίδες κείμεναι κατ' έμπροσθεν του της Καμάρας όρμου, τον οποίον ασφαλίζουν εξ ανατολών. Συγκοινωνούν θαλασσίως εκ Χουμεριάκου εντός ½ ώρας δια ξηράς δ' εξ αυτού μέχρι της παραλίας» (Κρητική Χωρογραφία» Ιωάννου Εμμ Νουχακη, 1903)

Από την «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, μεταφρασθείσα εκ του Γαλλικού, IB. Τόμ. ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, υπό Μ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ (1846)»: << ΛΙΜΕΝΟΛΟΓΙΟΝ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΡΗΤΗΣ. Εκ του Λιμενολογίου της Μεσογείου υπό του Ενρίκου Μιχελότου. Εκ της εν Μασσαλία 1824 εκδόσεως σελ. 527. μεταφρασθέν εκ του Γαλλικού. Υπό Μ. ΒΕΡΝΑΡΔΟΥ.:

"Όρμος της (Λατούς, ή Λατόας, ή Λητόας, ή Καύνου Μακρακάνθης d' Erine - longue Γαλλιστί και spina longa ιταλιστί) Σπίνα - λόγκας, - Επτά περίπου λεύγας προς ανατολάς της Δίας είνε το ακρωτήριο του αγίου Ιωάννου, το οποίον φαίνεται από την Δίαν προς ανατολάς του ακρωτηρίου τούτου είνε ο κόλπος της (Λα τούς) Μακρακάνθης, εις το μέσον δε του κόλπου, τον οποίον σχηματίζει το ακρωτήριο του αγίου Ιωάννου, είνε και το νησίον της ρηθείσης Λατούς, Μακρακάνθης, επί του οποίου είνε το φρούριον, (πλησίον εκεί ήτο το πάλαι η πόλις Νάξος όπου ευγαίνουν αι ακονόπετραι, εξ ου και το του Πινδάρου ή Νάξιος ακόνη). Τα από ανατολικά ή αρκτικά μέρη ερχόμενα, διά να εισέλθωσιν εις τον λιμένα πλοία, πρέπει να τραβώσι προς το αρκτικόν του αγίου Ιωάννου, και αφήνοντα αυτό προς τα δεξιά και το φρούριον προς τ' αριστερά, να υπάγουν

ν' αράξουν όπισθεν του ρηθέντος φρουρίου δεν πρέπει όμως να προχωρήσωσι πολυ μέσα, επειδή δεν είναι πολύ βάθος έμπροσθεν του φρουρίου, το όποιον θέλει μένει προς ανατολάς το βάθος δε τούτο είναι εξ, ή επτά πηχών (brasses) (α) δηλ. 36-42 πόδας και αρμόδιον δι' αγκυροβόλημα. - ό λιμήν ούτος είναι καλός διά κάθε καιρόν προς ανατολάς του νησιού της Λατούς, Μακρακάνθης, είναι εν μικρον νησίδιον ονομαζόμενον (Λίσσιον) Κολοκύνθα, μεταξύ δε τούτων των νησιών ημπορεί τις να καθορμισθη εις καιρόν ανάγκης ασφαλιζόμενος από κάθε άνεμον....>>

Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΝΕΑΡΧΟΣ (360 – 312 π.Χ.)

Ο ναύαρχος Νέαρχος, σύμφωνα με τους ιστορικούς, γεννήθηκε το 360 π.Χ. στην αρχαία πόλη Λατώ ή ιωνικά Λητώ της Κρήτης, ήταν ένας από τους πιο διάσημους από αυτούς που στράτευσαν μαζί με το Μέγα Αλέξανδρο, ήταν γιος του σπουδαίου για την εποχή ναυτικού Ανδροτίμου και του οποίου η οικογένειά είχε μεταναστεύσει στην Αμφίπολη της Μακεδονίας, όταν ο Νέαρχος ήταν κάπου 12 χρονών και ως εξ αυτού αποκαλείτο «Νέαρχος Ανδροτίμου ο Κρης». Και το ότι ο Νέαρχος (360 – 312 π.Χ.) ήταν εκ Κρήτης και μάλιστα αυτό το καυχιόταν προκύπτει από το ότι αφενός αποκαλούνταν «Νέαρχος Ανδροτίμου, ο Κρης» και αφετέρου το ιστορούν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Αρριανός, ο Πλούταρχος, Στέφανος Βυζάντιος κ.α. Για παράδειγμα ο ιστορικός Αρριανός στην «Ινδική» αναφέρει σε δυο εδάφια τα εξής:

«Τριήραρχοι δε αυτώ επεστάθησαν εκ Μακεδόνων μεν Ἡφαιστίων τε Αμύντορος... εκ δε Αμφιπόλεως ήγον οίδε · εκ Κρήτης Νέαρχος Ανδροτίμου, ός τα αμφί παράπλω ανέγραψε». Σε μετάφραση: «Τριήραρχοι του ναυτικού ορίστηκαν από τη Μακεδονία ο Ηφαιστίωνας ο γιος του Αμύντορα... Από την Αμφίπολη προήρχοντο οι εξής: από την Κρήτη ο Νέαρχος ο γιος του Ανδροτίμου, ο οποίος συνέγραψε τα σχετικά με τον παράπλου». (Αρριανός, Ινδική, κεφ. 18, παράγρ. 1-4).

«Γραμματεὺς δε του στόλου παντός Ευαγόρας Ευκλέωνος Κορίνθιος, ναύαρχος δε αυτοίσιν επεστάθη Νέαρχος ο Ανδροτίμου, το γένος μεν Κρης ο Νέαρχος, ώκεε δε εν Αμφιπόλι τη επί Στρυμόνι». Σε μετάφραση: «Γραμματέας όλου του στόλου ορίστηκε ο Ευαγόρας ο γιος του Ευκλέωνα από την Κόρινθο. Ναύαρχος σε όλους αυτούς ορίστηκε ο Νέαρχος ο γιος του Ανδροτίμου που καταγόταν από την Κρήτη, αλλά ο Νέαρχος όμως κατοικούσε στην Αμφίπολη που βρίσκεται κοντά στο Στρυμόνα». (Αρριανός, Ινδική, κεφ. 18, παράγρ. 9-11).

Ομοίως ο Πλούταρχος στο «Βίοι Παράλληλοι, Ευμένης» αναφέρει: «Βουλευόμενος δε περί αυτού πλείονας ημέρας, προσίετο και λόγους και υποσχέσεις, Νέάρχου δε του Κρητός και Δημητρίου του υιού φιλοτιμωμένων τόν Ευμένη σώσαι». Σε μετάφραση: «Σκεφτόμενος (ο Αντίγονος) γι' αυτόν (τον Ευμένη) πολλές ημέρες, άφηνε να αιωρούνται κάποιοι λόγοι και υποσχέσεις, ενώ ο Νέαρχος από την Κρήτη και ο γιος του Δημήτριος φιλοτιμήθηκαν να σώσουν τον Ευμένη. (Πλούταρχος, Βίοι παράλληλοι, Ευμένης, κεφ. 18, παράγρ. 6).

«Τοιαύτα δε αυτού διαλεχθέντος συνθείς Αλέξανδρος τη του Μηδίου ψυχαγωγία παραγίνεται εις το συμπόσιον. ήσαν δε οι παρόντες, Περδίκας, Φίλιππος ό ιατρός, **Νέαρχος Κρης. (Ιστορία Μεγ. Αλεξάνδρου, βιβλ. 3, κεφ. 31, παράγρ. 8. Historia Alexandri Magni: Recensio SA & sive Recensio vetusta). Μετάφραση:** Αφού του είπε τέτοια λόγια, επειδή ο

Αλέξανδρος αντιλήφθηκε ότι ο Μήδιος θα ευχαριστηθεί με την εκεί παρουσία του, παρευρέθηκε στο συμπόσιο. Ήταν δε παρόντες: ο Περδίκας,... ο Φίλιππος ο γιατρός, ο **Νέαρχος ο Κρητικός** (Ψευδοκαλλισθενής, «ιστορία Μ. Αλέξανδρου»)

Και το ότι ο ναύαρχος Νέαρχος καταγόταν συγκεκριμένα από την πόλη Λατώ ή Ιωνικά Λητώ της Κρήτης προκύπτει και από τα λεγόμενα του Στέφανου Βυζάντιου, ο οποίος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι ο Νέαρχος, που ήταν ο πιο διάσημος από εκείνους που στράτευσαν μαζί με το μέγα Αλέξανδρο, καλούνταν και με το όνομα «Ληταίος» (= δωρικά Λαταίος) = αυτός που κατάγεται από την πόλη Λατώ ή ιωνικά Λητώ. Συγκεκριμένα ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι ο Νέαρχος ίδρυσε στη Μακεδονία ιερό της θεάς Λητούς (= στα δωρικά Λατούς), όπου μετά ιδρύθηκε πόλη που πήρε το όνομα Λητή, επειδή ο Νέαρχος εξιστορούνταν με το όνομα Ληταίος, άρα δωρικά Λαταίος = αυτός που κατάγεται από την πόλη – κράτος Λατώ ή Ιωνικά Λητώ της Κρήτης, πρβ: «ΛΗΤΗ, πόλις Μακεδονίας, από του πλησίον ιδρυμένου Λητούς ιερού, ως Θεαγένης Μακεδονικούς. Το εθνικό Ληταίος- ούτω γαρ ιστορείται Νέαρχος, Ληταίος, των Αλεξάνδρω τω μεγάλω συστρατευσαμένων ο διασημότερος.» (Στέφανος Βυζάντιος, «Εθνικά ή Περί Πόλεων και Δήμων»). Ειδικότερα, αφού οι αρχαίοι συγγραφείς: Αρριανός, Πλούταρχος κ.α. λένε ότι ο Νέαρχος ήταν «Κρής» και αφού ο Στ. Βυζάντιος λέει και ότι ο Νέαρχος αφενός αποκαλούνταν «Ληταίος» και αφετέρου ίδρυσε στη Μακεδονία ιερό της Λητούς, που στα δωρικά λέγεται Λατούς, άρα ο Νέαρχος καταγόταν σαφώς από την πόλη Λατώ της Κρήτης, όπως λέει και η παράδοση.

ΤΟ ΕΡΓΟ, Η ΕΠΟΠΟΙΙΑ, Η ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ

Από τα λεγόμενα του Πλούταρχου, του Αρριανού κ.α. υπολογίζεται ότι περί το 344 π.Χ. η οικογένεια του Νέαρχου μετανάστευσε στην Αμφίπολη της Μακεδονίας και ο πατέρας του, ο Ανδρότιμος, λόγω των ικανοτήτων του βρέθηκε στην αυλή του βασιλιά Φιλίππου Β' (356-336 π.Χ.), όπου ο γιος του Ανδροτίμου, ο Νέαρχος, έγινε φίλος του Αλέξανδρου, του γιου του Φιλίππου, και μάλιστα από τους πλέον έμπιστους και αφοσιωμένους. Πιθανόν να ήταν και συμμαθητές στη Σχολή του Αριστοτέλους. Μια φιλία που έμεινε αταλάντευτη έως το τέλος του μεγάλου στρατηλάτη. Μάλιστα, όταν ο βασιλιάς Φίλιππος Β' εξόρισε το γιο του Αλέξανδρο στην Ιλλυρία, επειδή του εναντιώθηκε που χώρισε τη μάνα του την Ολυμπιάδα και παντρεύτηκε μια νερά, την Κλεοπάτρα, ο Αλέξανδρος πήρε μαζί του και το Νέαρχο.

Όταν ο Αλέξανδρος ανέλαβε την εξουσία, μετά τη δολοφονία του πατέρα του Φιλίππου, διόρισε το Νέαρχο διοικητή της Λυκίας στη Μικρά Ασία. Η δολοφονία του Φιλίππου έγινε το 336 π.Χ. από δολοφόνους που έβαλαν οι Πέρσες, κάτι που ήταν και μια από τις αιτίες που εκστράτευσε ο Μ. Αλέξανδρος εναντίον τους, καθώς λέει ο ίδιος σε επιστολή του προς το βασιλιά τους Δαρείο (βλέπε Αρριανός Β 14, 4). Τα αιτία της δολοφονίας ήταν το ότι οι Πέρσες ήθελαν τη Μακεδονία, ανίσχυρη, όπως και όλες τις άλλες ελληνικές πόλεις, για να τις κηδεμονεύουν, κάτι που δεν άρεσε στο Φίλιππο και γι αυτό είχε κάνει το 348/337 π.Χ. το καλούμενο «Συνέδριο των Ελλήνων» στην Κόρινθο προκειμένου να ενωθούν και να αποκρούουν τις εισβολές των Περσών. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία που όλες οι ελληνικές πόλεις-κράτη ("πλην Λακεδαιμονίων",) κατάφεραν να ενωθούν σε μια στρατιωτική και πολιτική ενότητα. Ο Νέαρχος μετά τη νίκη

του Μ. Αλέξανδρου επί του Ινδού βασιλιά Πώρου (326 π.Χ) από Τριήραρχος ορίστηκε Ναύαρχος του στόλου των Μακεδόνων. Ωστόσο πολλές φορές αναλάμβανε και ως χιλιάρχος και ως στρατηγός. Πήρε μέρος π.χ. στη μάχη της Χαιρώνειας, του Γρανικού ποταμού κ.α. Λόγω των προσόντων του ο Αλέξανδρος τον όρισε «Σατράπη της Λυδίας». Σ' αυτή τη θέση έμεινε 5 χρόνια μέχρι το 328 π.Χ. οπότε ξαναγύρισε στη μάχιμη θέση του με το βαθμό του στρατηγού όπου και πάλι αρίστευσε. Το μεγαλύτερο και σημαντικότερο κατόρθωμα του Νέαρχου ήταν η πρωτοφανής για την εποχή του ναυτική εξερευνητική αποστολή που επιτέλεσε στον Ινδικό Ωκεανό, από τον Υδάσπη ποταμό στη δυτική Ινδία έως τον Περσικό Κόλπο. Τα έτη 326-325 π.Χ. ο Νέαρχος ανέλαβε εξερευνητική αποστολή στον Ινδικό Ωκεανό, από τον Υδάσπη ποταμό στη δυτική Ινδία ως τον Περσικό Κόλπο, ακολουθώντας κατά αντίθετη διεύθυνση του ρου του Ευφράτη έως τη Βαβυλώνα. Ξεκινώντας ο Νέαρχος από τον Υδάσπη ποταμό, έπλευσε στις ακτές του Περσικού κόλπου και έφτασε στις εκβολές του Ευφράτη ποταμού στην Ινδία. Αποκομμένος ο στόλος, χωρίς τρόφιμα και χωρίς την υποστήριξη του στρατού, περνώντας από άγνωστα μέρη έφτασε και μετά από πολλές δυσκολίες κατόρθωσε να φτάσει στον Ευφράτη, χάρη της ικανότητας του Νέαρχου που με πραότητα, αποφασιστικότητα και θάρρος ξεπέρασε τα εμπόδια και τη δεισιδαιμονία των ναυτών του που διογκώθηκε λόγω του άγνωστου του επιχειρήματος. Σκοπός του ταξιδιού του ήταν να βρεθεί θαλάσσια οδός από το Δέλτα του Ινδού ως τον Περσικό Κόλπο και τις εκβολές των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη. Ο Νέαρχος στο ταξίδι του αυτό, που αποτελεί μια απ' τις μεγαλύτερες **εποποιίες του Αρχαίου Ελληνικού Ναυτικού και γενικά του Αρχαίου Ναυτικού**, το περιέγραψε σε ένα λεπτομερειακό χρονικό με τον τίτλο «Παράπλους», το οποίο ακολουθεί ο ιστορικός Αρριανός στο έργο του Περί Ινδικής (2ος π.Χ. αιώνας). Στοιχεία επίσης από το έργο αυτό έλαβε και ο Στράβων, ο γνωστός γεωγράφος της αρχαιότητας. Ο Αρριανός (Ανάβασις 7.5,6) αναφέρει ότι ο Μ. Αλέξανδρος επιβραβεύοντας τη γενναιότητα, ικανότητα και αφοσίωση του μεγάλου Κρητικού, του Ναυάρχου, Νέαρχου, που επέδειξε για τη ναυτική αποστολή στον Ινδικό, τον τίμησε με χρυσό στεφάνι, αλλά έκαμε και κάτι άλλο: Έχτισε και παραχώρησε στους βετεράνους Κρητικούς πολεμιστές ολόκληρη πόλη. Μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, στον οποίο ο Νέαρχος ήταν "παρών", οι πληροφορίες για το μεγάλο Κρητικό είναι λίγες. Κατά το Διόδωρο «το 317 π.Χ. ο Νέαρχος είχε συμμαχήσει με το σατράπη της Μεγάλης Φρυγίας, Αντίγονο. Το όνομά του αναφέρεται κατόπιν το 315 π.Χ. «οπότε επιμελήθηκε τη ναυπήγηση του ισχυρού στόλου του Αντιγόνου στη Φοινίκη...». και τον οποίο βοήθησε να στεριώσει την εξουσία του στη Μικρά Ασία. Το 312 π.Χ. βρίσκουμε το Νέαρχο σύμβουλο και κηδεμόνα του Δημήτριου του Πολιορκητή. Κατόπιν τα ίχνη του χάνονται. Το 312 π.Χ. ο Δημήτριος ηττήθηκε από τον Πτολεμαίο και εκεί πιστεύεται ότι σκοτώθηκε ο μεγάλος Κρητικός. Ο τάφος του δεν είναι γνωστός.

Η ΘΕΑ ΛΑΤΩ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ

Η αρχαία θεά Λητώ = δωρικά Λατώ (λατινικά Latona), σύμφωνα με το Διόδωρο (5.67), τον ύμνο του Ορφέα «στη Λητώ» κ.α., ήταν κόρη του Τιτάνα Κοίου και της Τιτανίδας Φοίβης, η οποία γέννησε από το Δία Δίδυμα, τον Απόλλωνα και την Άρτεμη. Η πάντα ζηλότυπη Ήρα κράτησε

στον Όλυμπο τη μαμή Ειλειθυία, για να εμποδίσει τη Λητώ να γεννήσει. Αυτή όμως κατόρθωσε να δραπετεύσει και να βρεθεί στην νήσο Ορτυγία (σημ. Δήλο) και να βοηθήσει τη Λητώ να γεννήσει. Ο ύμνος του Ορφέως για τη Λητώ αναφέρει:

<<Ορφέως ύμνος, ΛΗΤΟΥΣ (θυμίαμα, σμύρναν): ΛΗΤΩ κυανόπλε, θεά διδυματόκε, σεμνή, / Κοιαντίς, μεγάθυμε, πολυλλίστη βασίλεια, / Ευτεκνον Ζηνός γονίμην ωδίνα λαχούσα, / γειναμένη Φοίβον (Απόλλωνα) τε και Άρτεμιν ιοχέαιραν. / Την μεν εν Ορτυγίη τον δε κραναή ενί Δήλωι / κλύθι, θεά δέσποινα, και ίλασον ήτορ έχουσα / Βαιν' επι πάνθειον τελετήν τέλος ηδύ φέρουσα.>>

Το «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» (10/11ος αι. μ.χ.), σχετικά με τη θεά Λατώ ή Ιωνικά Λητώ, αναφέρει: <<Λητώ» σημαίνει κατά τον Πλάτωνα «ελεήμων» και κατ' άλλους λήθη > ληθώ από το λανθάνω, δωρικά λαθώ: «Λητώ, παρά το λήθω το λανθάνω. Ο μεν Πλάτων, φησίν ελεητώ. Ελεήμων γαρ η θεός και πραιν και πάντα ελεούσα, κατά δε τινάς, Ληθώ. Το γαρ ήμερον και παύ εκ του επιελήσθαι των εις αυτήν πεπλημμελημενων εμφανίζεται, ο δε Αρίσταρχος, παρά το λω το θέλω, όθεν και το λη το θελειν, Δωρικώς, επειδή ο αν τις θέλη, παρ αυτής λαμβάνει>>.

Η αρχαία πόλη Λατώ της Κρήτης πρέπει να είναι η γενέτειρα της θεάς Λατούς, αφού η πόλη αυτή φέρει το όνομά της, οι αρχαίες πινακίδες που βρέθηκαν εκεί αναγράφουν ότι εκεί λατρευόταν η θεά Λητώ και ο Διόδωρος Σικελιώτης (5, 64 - 77) αναφέρει ότι οι περισσότεροι από τους Ολύμπιους θεούς είχαν γεννηθεί στην Κρήτη. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι οι Κρήτες λένε και μάλιστα με επιχειρήματα πως οι **περισσότεροι** από τους θεούς, όπως **ο Δίας, η Λητώ, ο Απόλλων (= ο γιος του Δία και της Λητούς), η Άρτεμη (η κόρη του Δία και της Λητούς και διδυμη αδελφή του Απόλλωνα)** κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά άλλα μέρη κάνοντας αγαθοεργίες μετά τη μετάστασή τους από τους ανθρώπους, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου (δηλ. ανακηρύχτηκαν μετά θάνατο θεοί, κάτι ως ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα). Έτσι από τους τόπους και τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος που πήγαιναν και για παράδειγμα ο Απόλλωνας ονομάστηκε Λύκιος, Πύθιος και η Άρτεμη Εφεσία, Περσία.... παρόλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη(βλέπε Διόδωρος 5.77,3-8), πρβ: «των γαρ θεών φασι τους πλείστους εν της Κρήτης ορμηθεντας επιέναι πολλά μέρη της οικομεμένης, ευεργετούντας Το μεν (Απόλλωνα) Δηλιον και Λυκιον και Πύθιον ονομαζεσθαι, την δ' (Άρτεμη) Εφεσίαν και Κρησίαν, ει δε Ταυροπόλον και Περσίαν, αμφοτέρων εν Κρήτη γεγεννημένων...» (Διόδωρος 5.77).

Από τις αρχαίες επιγραφές προκύπτει ότι στην αρχαία πόλη Λατώ υπήρχε και ιερό της θεάς Ειλειθυίας και προ αυτού μερικοί ισχυρίζονται ότι πολιούχος και προστάτιδα θεά της πόλης της Λατούς ήταν η Ειλειθυία, όμως αυτό είναι λάθος, γιατί: Α) Αν ίσχυε κάτι τέτοιο, η πόλη δε θα λεγόταν Λατώ αλλά Ειλειθυία. Απλά στην αρχαία πόλη Λατώ λατρεύονταν και η Ειλειθυία, επειδή ήταν βοηθός, η μαμή, της θεάς Λατούς, Β) Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει, όπως είδαμε πιο πριν, ότι ο Λήτιος Νέαρχος ίδρυσε ιερό της θεάς Λητούς στη Μακεδονία και αυτό προς χάρη της ιδιαίτερης πατρίδας του Νέαρχου και Γ) Οι τοπικές αρχαίες πινακίδες με όρκους-συνθήκες αναφέρουν ότι οι κάτοικοι τόσο της πόλης της Λατούς όσο και των γειτονικών πόλεων λάτρευαν - ορκιζόταν βασικά στη θεά Λατώ και όχι στη θεά Ειλειθυία, πρβ:

«Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ήραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθύιαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας ...". (Ορκος Λατίων – Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE CRETENSIIUM TITULIS PUBLICIS QUAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAULUS DEITERS)

«..... ανανγράψαι δε και ταν συνθήκαν εξ στάλαν λ]ιθίναν και ανθέμεν εκατέρως εν ται πόλι, οι μεν Λάτιοι εν τω ιαρώι τας Έλ[ε]υθ[υ]ίας, οι δε Όλοντίοι εν [τω]ι Ζην[ό]ς τω Ταλλαίω. θέμεν δε και άλλας στάλας, ταν μεν Κνωσοί εν τω ια[ρώ]ι τ[ω] Απ[έ]λλωνος] τω Δελ[φ]ιδίω, ταν δε Λυττοί [εν τω ιαρώι τας Αθανα[ί]ας..... Όρκος Λατίων· όμνύω ταν Ιστιά[ν και τον Ζήνα τόν Κρηταγενία και ταν Ήραν και τον Ζήνα τον Ταλλαίον και τον Ποσειδά[ν και ταν Αμφιτρίταν και τον Απέλλωνα τόν Πύ]τιον και Λατών κ'άρτεμιν και Άρ[εα και ταν Αφροδίταν και ταν Έλεούθειαν και ταν Βριτό]μαρπιν και Έρμάν και Κωρήτας και Ν[ύ]μφας και τος άλλος θιός πάντας και πάσας· ή] μάν έγώ τοις Όλοντίοις έμμε[νίω εν ται φιλίαι και συμμαχίαι και ισοπολιτείαι] και τοις όρκοι[ς...» (Όρκος Λατίων – Ολουντίων – Κνωσίων, Λυτίων 50-100 BC)

« Ομνύω ταν Έστίαν και Τάνα Όράτριον και Τάνα Δικταίον και Ήραν και Αθαναίαν Ωλερίαν και Αθαναίαν Πολιάδα και Αθαναίαν Σαλμωνίαν και Απόλλωνα Πύθιον και Λατώ και Αρ[τε]μιν και Αρεα και Αφροδίταν και Κωρητας και Νύμφας και τος Κυρβάν[τας και θεός πάντας και πάσας..... (ΟΡΚΟΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ ΠΡΟΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑ – ΛΥΤΤΙΩΝ, ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ ΚΛΠ)

<<...όρκος· όμνύω τον Ζήνα τον Κρητα[γ]ενία και ταν Ή[ραν και Ζήνα] Δι[κ]ταίον και Ζήνα Οράτ[ρι]ον] και Ποτειδάν και Αμφ[ιτ]ρίταν και Αθαναίαν [Ωλερίαν και Ε]λευθυίαν και Απόλ[λων]α Πύτιον και Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και Α[φ]ροδ[ί]ταν και] Έ[ρ]μάν και [το]ς Κωρήτας [κ]αι τας νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και [η]άνσας· ή] μαν έγώ [τοις] Λατίοις εμμένωσι εν ται φιλίαι και συμμαχίαι και τοις όρκοις [και β]οαθη[σ]ίω απλώς και αδόλως και κ[α]τὰ γα[ν] και κατά θάλασσαν [κ]αι τις κα [τ]οι[ς] [Λ]ατίοις ή εφ[έ]ρη]η ή έπ[ι] πόλιν ή έ[π]ι χ[ώ]ρα]ν ή, ους ηρολιψίω ουτ' εμ πολέμωι ουτ' εν ειράν[αι] [ά]λλ' έμμενίω έν τοις όρκοις και φιλίαι ται σ[υ]γκειμέναι. εύορκίονσι μέν [ή]μεν [η]ολ[λ]α κάγαθα, έφιορκίονσι δε [τò] έναντί[ο]ν....>> ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕ ΟΡΚΟ ΛΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ (111-110 π.Χ.)

Η ΘΕΑ ΕΙΛΕΙΘΥΙΑ Ή ΕΙΛΕΥΘΥΙΑ

Η Είλειθυία ή Ελευθύια κ.α. ήταν η θεά του τοκετού, της γέννησης και του πόνου, κόρη του Δία και της Ήρας (Θεογονία 921-922): λοισθο-τάτην δ' Ήρην θαλερήν ποιήσατ' άκοιτιν· η δ' Ήβην και Άρην και Είλειθυιαν έτικτε μιχθείς· εν φιλότητι θεών βασιλήι και ανδρών.

Η Είλειθυία δε διστάζει να απελευθερώσει τη Λητώ παρόλο που η μητέρα της η Ήρα, της το απαγόρευσε. Με τη γέννα αυτή θα γεννηθούν ο Απόλλωνας και η δίδυμη αδελφή του η Άρτεμη, καθώς και η Αλκμήνη για να γεννηθεί ο Ηρακλής. Το όνομά της η προέρχεται από το ρηματικό

τύπο Ελευθυία, δηλαδή η ερχόμενη και λέξη συγγενή με τη λέξη ελευθερία.

«ΕΙΛΕΙΘΥΙΑ: Διά της ει διφθόγγου, και η πρώτη και η δεύτερα συλλαβή παρά γάρ το ελεύθω, το σημαίνον το παραγίνομαι, γέγονεν ελευθυία, και πλεονασμώ του ι Ελευθυία, και τροπή του υ εις ι Ειλειθυία». (Γεωργίου Χοιροβοσκου "Ορθογραφία κατά στοιχείον"

<< Ειληθυίας, τας οδύνas μετωνυμικώς, ως άρην τον σίδηρον..... Ειλήθυια, όνομα θεάς, των τικτουσών γυναικών έφορος εστί και εορτή, από του ελεύθω του σημαίνοντος το παραγίνομαι γέγονε ελεύθυια και πλεονασμό του ειλεύθυια, και τροπή του υ εις ι ειλείθυια, παρά το ελεύθειν εις φως δι' αυτής τα τικτόμενα, και εις το βηλωσία, (Etymologicum Magnus Graecae linguae Gudianum et alia grammaticorum scripta)

23. Η ΔΡΗΡΟΣ

Σε κοντινή απόσταση και ανατολικά από τον οικισμό της Νεάπολης, στο λόφο του Αγίου Αντωνίου, υπάρχουν τα ερείπια της αρχαίας πόλης με το όνομα Δρήρος. Το σημαντικότερο μνημείο της Δρήρου είναι ο ναός του Δελφίνιου Απόλλωνα, όπου βρέθηκαν τα χάλκινα αγάλματα του Απόλλωνα, της Άρτεμης και της Λητούς, τα οποία σήμερα βρίσκονται στο μουσείο Ηρακλείου. Για την αρχαία πόλη Δρήρο δεν υπάρχουν σημαντικές πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή της. Τη πόλη γνωρίζουμε εκ παραδόσεως, από τα ερείπιά της, από τα κείμενα των συνθηκών που υπέγραψε με άλλες πόλεις και από τον γραμματικό κανόνα, του

γραμματικού Θεόγνωστου: << τα διά του -ηρος δισύλλαβα, κύρια τε και προσηγορικά, οποίας αν είη τάσεως, δια του η γράφεται, οίον Σήρος, όνομα κύριον, Δρήρος πόλις Κρητική>>.

Η πόλη ήκμασε από τη γεωμετρική μέχρι την ελληνιστική εποχή, όπως δείχνουν τα αποκαλυφθέντα μνημεία της και τα επιγραφικά τεκμήρια που μαρτυρούν ένα διαφοροποιημένο πολιτειακό σύστημα ήδη από τον 7ο αιώνα π. Χ., κατά το οποίο η πόλη διοικείται από τους «κόσμους» και άλλους αξιωματούχους που ορίζονται από τις φυλές και τελούν υπό τον αυστηρό έλεγχο του δήμου.

Στην ίδια εποχή ανήκει και μεγάλος αριθμός από τις επιγραφές που βρέθηκαν εκεί, ανάμεσά τους και ο περίφημος “ιερός νόμος” της Δρήρου, ο παλαιότερος από όσους μας έχουν διασωθεί. Πρόκειται ουσιαστικά για έναν νομικό κώδικα της πόλης, που συντάχθηκε τον 7ο π.Χ. αιώνα, εποχή κατά την οποία οι ελληνικές πόλεις, η μία μετά την άλλη, αρχίζουν να κωδικοποιούν τους νόμους τους ως ένα είδος Συντάγματος.

Τον 3ο π.Χ. αιώνα (κάπου το 220 π.Χ.) η Δρήρος εμπλέκεται σε κρητικό εμφύλιο πόλεμο παίρνοντας το μέρος της Κνωσού και αντίπαλος των γειτονικών της πόλεων Λύττου και Μιλάτου, όπως εκφράζεται στον περίφημο όρκο των Δρηρίων Εφήβων (άζωστον νεων) με το οποίο ορκίζονται να πολεμήσουν τη Λύττο και τη Μίλητο και παραμένοντας στο πλευρό της Κνωσού, όρκος που διασώζεται σε επιγραφή. Με τον όρκο αυτό οι νέοι της Δρήρου ορκίζονται να μην είναι ευνοϊκοί και συνάμα ότι θα προκαλούν όποιο κακό μπορούν στην πόλη των Λυττίων και των Μιλατίων. Ωστόσο οι Λύκτιοι υπερίσχυσαν τότε και η πόλη της Δρήρου διαλύθηκε, αφού έκτοτε δε μνημονεύεται.

ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΔΡΗΡΙΩΝ ΕΦΗΒΩΝ , 3^{ος} αι.,
(ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΝΩΣΟΥ -ΔΡΗΡΟΥ ΚΑΤΑ ΜΙΛΑΤΙΩΝ)

<< Θεός. τύχα. αγαθαί τύχαι. επί των Αιθαλέων κοσμιόντων των συν Κυίαι και Κεφάλωι Πυρωπιίωι Βισίωνος, γραμματέος δε Φιλίππου, τάδε ώμοσαν αγελάοι πανάζωστοι έκατὸν ογδοήκοντα· ομνύω ταν Έστίαν ταν εν πρυτανείωι και τον Δήνα τον Αγοραίον και τον Δήνα τον Ταλλαίον και τον Απέλλωνα τον Δελφίνιον και ταν Αθαναίαν ταν Πολιούχον και τον Απέλλωνα τον Ποίτιον και ταν Λατοῦν και ταν Άρτεμιν και τον Άρεα και ταν Αφορδίταν και τον Ερμάν και τον Άλιον και ταν Βριτόμαρτιν και τον Φοίνικα και ταν Άμφιώναν και ταν Γαν και τον Ουρανόν και ήρωας και ήρώσσας και κράνας και ποταμούς και θεούς πάντας και πάσας· μη μάν έγώ ποκα τοις Λυττίοις καλῶς φρονησεῖν μήτε τέχναι μήτε μαχαναῖ μήτε εν νυκτί μήτε πεδ’ άμέραν. και σπευσίω ότι κα δύναμαι κακὸν τᾷ πόλει τᾷ των Λυττίων, δικάν δε και πραξίων μηθὲν ένορκον ήμην. και τέλομαι φιλοδρήριος και φιλοκνώσιος και μήτε ταν πόλιν προδωσεῖν ταν των Δρηρίων μήτε ούύρεια τὰ των Δρηρίων μηδέ τὰ των Κνωσίων. μηδέ άνδρας τοις πολεμίοις προδωσεῖν μήτε Δρηρίους μήτε Κνωσίους, μηδέ στάσιος άρξεῖν, και τῶι στασιάζοντι άντίος τέλομαι, μηδέ συνωμοσίας συναξεῖν μήτε εν πόλει μήτε έξοι τας πόλεως μήτε άλλωι συντέλεσθαι· εί δε τινάς κα πύθωμαι συνομνύοντας έξαγγελίω του κόσμου τοις πλίασιν. Εί δε τάδε μη κατέχοιμι, τους γέ μοι θεοὺς τους ώμοσα εμμάνιας ήμην πάντας τε και πάσας και κακίστῳι όλέθρῳι έξόλλυσθαι αύτός τε και χρήια τάμα και μήτε μοι γαν καρπὸν φέρειν μήτε γυναίκας τίκτειν κατά φύσιν μήτε

πάματα· εὐορκέοντι δέ μοι τους θεοὺς τους ὥμοσα ἰλέους ἦμεν και πολλὰ κάγαθα διδόμεν.

ομνύω δε τους αυτούς θεοὺς ἥ μαν εγὼ τον κόσμον, αἱ κα μη ἐξορκίζωντι ταν ἀγέλαν τους τόκα ἐκδυομένους τον αὐτὸν ὄρκον τόνπερ ἄμες ὁμωμόκαμες, ἐμβαλεῖν ἐς ταν βωλάν, αἱ κα ἀποστάντι, του μηνός του Κομνοκαρίου ἢ του Ἀλιαίου· ἃ δε βωλὰ πραξάντων ἕκαστον τον κοσμίοντα στατήρας πεντακοσίους ἀφ' ἧς κα ἐμβάλῃ ἀμέρας εν τριμήνῳ· αἱ δε λισσὸς εἴη, ἀγγραψάντων ἐς Δελφίνιον ὅσσα κα μὴ πράξωντι χρήματα τούνομα ἐπὶ πατρὸς και το πλήθος του αργυρίου ἐξονομαίνοντες· ὅτι δέ κα πράξωντι, ταις εταιρείαισιν δασσάσθωσαν ταις εν πόλει και αἱ πεί τινεν οὐρεύωντι Δρήριοι.

αι δε μὴ πράξαιεν ἃ βωλὰ, αὐτοὶ τὰ διπλόα ἀποτεισάντων· πραξάντων δε οι ερευταὶ οι των ανθρωπίνων και δασσάσθωσαν ταις εταιρείαισιν κατὰ ταῦτά. Τάδε ὑπομνάματα τας Δρηρίας χώρας τας αρχαίας τοις επιγινόμενοις αἷ' ψστοις τον τε ὄρκον ὁμνύμεν και κατέχειν. και οι Μιλάτιοι επεβώλευσαν εν τῇ νέαι νεμονηΐαι τῇ πόλει τῇ των Δρηρίων ἔνεκα τας χώρας τας ἁμᾶς τας ἀμφιμαχόμεθα. νικατῆρ τας ἀγέλας και ἐλαίαν ἕκαστον φυτεύειν και τεθραμμέναν ἀποδείξει. ὅς δέ κα μὴ φυτεύσῃ ἀποτεισῇ στατήρας πεντήκοντα.>>

<< ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Θεός, τύχη καλή τύχες.

Τη χρονιά που υπηρετούσαν ως Κόσμοι (ανώτατοι αξιωματούχοι) από τη φυλή των Αιθαλέων οι Κυίας, Κέφαλος, Πύρρος, Πίος και Ισίων, τη χρονιά που γραμματέας ήταν ο Φίλιππος, πήραν τον παρακάτω ὄρκο 180 μέλη των αγελών, ἄζωστοι.

Ορκίζομαι στην Εστία του πρυτανείου, τον Δία, που προστατεύει τη συνέλευση, τον Δία του Ταλλαίου Ὅρους, τον Απόλλωνα Δελφίνιο, την Αθηνά, που προστατεύει την ἀκρόπολη, τον Απόλλωνα Πύθιο, τη Λατώ, την Αρτέμιδα, τον Ἄρη, την Αφροδίτη, τον Ερμή, τον Ἥλιο, τη Βριτόμαρπη, τον Φοῖνικα, την Αμφιώνη, τη Γη και τον Ουρανό, ὅλους τους ἥρωες και τις ηρωίδες, και στις πηγές και τα ποτάμια, και ὅλους τους θεοὺς και τις θεές, Ποτέ να μὴ εἶμαι αυονικός ἀπέναντι στους Λυττίους, με κανένα τρόπο και με καμιά πρόφαση, οὔτε μέρα οὔτε νύκτα, και να προσπαθῆσω να προκαλέσω στην πόλη των Λυττίων ὁποιο κακό μπορώ. Οὔτε δίκη οὔτε ἐκτέλεση καταδικαστικῶν αποφάσεων εἶναι ισχυρότερη ἀπὸ αὐτὸν τον ὄρκο. Και θα εἶμαι φιλικὸς προς του Δρήριους και τους Κνώσιους. Δεν θα προδῶσω ποτέ την πόλη, τα φρούρια των Δρηρίων ἢ τα φρούρια των Κνωσίων. Δεν θα προδῶσω ἀντρες στους εχθρούς, οὔτε Δρήριους οὔτε Κνώσιους. Δεν θα ξεκινήσω ποτέ στάση (εμφύλιο πόλεμο), ἀλλὰ θα εἶμαι πάντα ἀντίθετος με ἐκείνους που θα το κάνουν. Δεν θα συμμετάσχω σε συνωμοσία, οὔτε μέσα στην πόλη οὔτε ἔξω ἀπὸ την πόλη και δεν θα υποστηρίξω κανένα συνωμότη. Και ἓνα μάθω ὅτι κάποιοι συνωμοτοῦν, θα τους καταγγείλω στο Συμβούλιο των Κόσμων. Εἴαν παραβῶ αὐτά, να ἔχω την οργή ὅλων των θεῶν και των θεαινῶν στους ὁποίους ορκίστηκα, και να χαθῶ με το χειρότερο χαμό εγὼ και η περιουσία μου. Οὔτε η γη να μου δίνει καρπούς, οὔτε και οι γυναῖκες να γενοῦν κατὰ φύση, οὔτε τα ζῶα μου. Εἴαν ὁμως τηρήσω τον ὄρκο μου, οι θεοὶ στους ὁποίους ορκίστηκα να εἶναι ευσπλαχνικοὶ και να μου δίδουν πολλὰ ἀγαπά.

Ορκίζομαι στους ἴδιους θεοὺς ὅτι, εἴαν οι κόσμοι δεν ορκίσουν τους νέους που τώρα εισέρχονται στην ἀγέλη με την ἴδιο ὄρκο που ορκιστήκαμε εμεῖς, θα τους καταγγείλω στη βουλή, ὅταν συνεδριάζει τον μήνα

Κομνοσάριο ή το μήνα Αλιαίο. Η βουλή να επιβάλει πρόστιμο πεντακοσίων στατήρων στον καθένα από τους κόσμους εντός τριμήνου από την ημέρα της καταγγελίας. Εάν κάποιος δεν πληρώσει το πρόστιμο, να αναγράψουν στο Δελφίνιο το όνομα, το πατρώνυμο και τι ποσόν των χρημάτων εκείνων που οφείλουν. Όσα εισπράξουν, να τα μοιράσουν στις εταιρίες των πολιτών που βρίσκονται στην πόλη και σε όσους Δρήριους βρίσκονται στα συνοριακά οχυρά. Εάν η Βουλή δεν επιβάλει τα πρόστιμα, να καταβάλουν τα ίδια μέλη της το διπλάσιο, και να τα εισπράξουν οι ερευταί οι των ανθρωπίνων και να τα μοιράσουν στις εταιρίες σύμφωνα με τα προηγούμενα. Αυτά τα υπομνήματα της αρχαίας χώρας της Δρήρου, οι νέοι που κάθε χρόνο γίνονται άζωστοι, πρέπει να τους τηρούν και να ορκίζονται σ' αυτά. Και οι Μιλάτιοι επιτέθηκαν, στην τελευταία νέα Σελήνη, στην πόλη των Δρήριων, εξ αιτία της καλλιεργήσιμης γης που μας ανήκει για την κατοχή της οποίας μαχόμαστε. Νικητής της αγέλης... Κάθε ένας να φυτεύει ένα ελαιόδεντρο και να το παρουσιάζει μόλις πιάσει καλά. Όποιος δεν φυτεύει. Να πληρώνει πενήντα στατήρες.>>

Γ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

24. Η ΡΙΘΥΜΝΙΑ > ΤΟ ΡΕΘΕΜΝΟ

Το Ρέθεμνο από το 1999 έως το 2010, σύμφωνα με την τότε διοικητική διαίρεση της Ελλάδας, ήταν έδρα του Δήμου και του Νομού Ρεθύμνης. Η σημερινή πόλη είναι χτισμένη στην ίδια θέση με την αρχαία Ρίθυμνα ή Ρήθυμνα ή Ριθυμνία. Σήμερα είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού (περιφερειακής ενότητας) της Κρήτης και έδρα του μητροπολιτικού ομώνυμου Δήμου της περιφέρειας Κρήτης (πρόγραμμα Καλλικράτης).

Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη Ριθυμν(ι)α > Ρύθιμνα > το Ρέθεμνος αναφέρει: «Ριθυμνία, πόλις Κρήτης, το εθνικὸν Ρεθυμνιάτης και Ριθύμνιος». Ο Ολλανδὸς περιηγητὴς - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβὴς περιγραφὴ τῆς Κρήτης», μεταφρασθεῖσα στην Ελληνικὴν παρὰ τοῦ Μ. Βεναρδου τοῦ Κρητὸς), σχετικὰ με τὴν πόλη και τὸ νομὸ Ρέθυμνου, αναφέρει: «Περὶ τῆς πόλεως Ρηθύμνης. Ἡ πόλις Ρηθύμνη ἢ Retimo, καθὼς ονομάζεται ἀπὸ τοὺς Ενετοὺς και τοὺς ἄλλους Ἰταλοὺς, ἐκαλεῖτο ἄλλως Ρηθυμνία ἢ Ρηθύμνα ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας, τὴν ὁποίαν ὁ Πτολεμαῖος τάττει ἐπὶ τῆς Βορείου ὀχθῆς τῆς νήσου. Αὕτη δε κείται τεσσαράκοντα μίλια ἰταλικά ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Χανίων, πρὸς τὸ Ανατολικὸν και πεντήκοντα τρία πρὸς τὸ Νοτιοδυτικὸν τοῦ Χάνδακος μετὰξὺ τοῦ οὐοίου και τῶν Χανίων κείται. Εἶναι δε μικροτέρα μεν τῶν Χανίων, ἀλλ ὄχι και ἀδυνατωτέρα. Ἐν καιρῷ τῶν Ενετῶν ἦτο και πολυανθρωποτάτη. Ἐχει δε λιμένα μικρὸν δια μικρὰ μόνο πλοία ἐπιτήδεια. Ἐπὶ ἐνὸς μικροῦ Ἀκρωτηρίου, ἐξεχοντὶς εἰς τὴν θαλάσσαν, ὡς βράχου, εἶναι ἓνα φρούριον, τὸ οὐοῖον σκεπάζον και ὑπερασπίζον τὴν πόλιν, κειμένην ὀπισθεὼν αὐτοῦ ἐφ' ἐνὸς ὑψώματος, ἀποκατασταίνει αὐτὴν οχυρωτέραν..... Ἐπὶ τῶν Ενετῶν ἐδιοικεῖτο, καθὼς και τὰ Χανία. Ἦν δε και πόλις Ἐπισκοπική, τῆς οὐοίας ὁ Ἐπίσκοπος ἐψηφίζετο ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Χάνδακος, τὸν Κρήτης.

Η διοίκησης ταυτης της πόλεως, η έκτασις της παρ αυτής εξηρημένης Επαρχίας, εκαλείτο παρα των Ενετών , καθώς και της προηγούμενης των Χανίων il Territorio de Retimo. Κείται προς το Ανατολικόν της επαρχίας των Χανίων και προς το Δυτικό της του Χάνδακος μετά ο της Νοτίου και Βορείου ακτής της νήσου. Ήτο τότε εκεί εν φρούριον ή μικρά οχυρά πόλεις, καλούμενη Μυλοπόταμου, επι της Βορείου ακτής της νήσου ήτις συνηριθμείτο με 200 μικρά χωρία εις την υποταγή της διοικήσεως της.....».

Στα αρχαία χρόνια η Ριθυμνία > το Ρέθυμνο δεν ήταν μια ιδιαίτερα σημαντική πόλη. Μαρτυρίες για την ύπαρξη της πόλης υπάρχουν από τον 5ο-4ο αι. π.Χ. και είναι κυρίως τα αργυρά και χάλκινα νομίσματα, τα οποία έφεραν στη μια όψη την κεφαλή του Απόλλωνα ή της Αθηνάς, και στην άλλη τρίαίνα ή δύο δελφίνια ή αίγα. Από την κοπή των νομισμάτων αυτών φαίνεται ότι η πόλη ήταν ανεπτυγμένη με αξιόλογο εμπόριο, όχι όμως της βαθμίδος της Κνωσού, της Κυδωνίας, της Γόρτυνα κ.α. Ίσως να είχε αναπτύξει σχέσεις με τους Πτολεμαίους, οι οποίοι την είχαν μετονομάσει σε Αρσινόη.. Αξιόλογες μαρτυρίες δεν υπάρχουν μέχρι το 1204, οπότε οι Ενετοί αγόρασαν από τους Φράγκους κατακτητές του Βυζαντίου ολόκληρη την Κρήτη έναντι 10.000 αργυρών μάρκων. Τότε αρχίζει η περίοδος της Ενετοκρατίας, η οποία φτάνει μέχρι το 1669. Οι Ενετοί αρχικά εξεδίωξαν τους Γενουάτες του Ενρίκο Πεσκατόρε και εγκαταστάθηκαν στο νησί. Δεν έδωσαν εντούτοις ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξή του, επειδή αυτό το έκαναν για την πόλη Candia (= ο Χάνδακας, το Ηράκλειο) και τα χανιά.La canea (Χανιά).

Το 1538 ο Χαϊρεντίν (Khair ad Din) Μπαρμπαρόσα, ναύαρχος του Οθωμανικού στόλου και κουρσάρος των ακτών της Αλγερίας (Μπαρμπαριάς), επιτέθηκε στο νησί. Οι Ενετοί αποφάσισαν να κατασκευάσουν ορισμένα οχυρωματικά έργα. Περιέβαλαν την πόλη με τείχος μήκους 1400 μ. (σήμερα ολοσχερώς κατεστραμμένο), αφήνοντας όμως την από θαλάσσης πλευρά εκτεθειμένη. Ήταν εύκολο έτσι για τον πειρατή Ολουτζ Αλή να την κατακτήσει, το 1562. Οι Ενετοί, διαπιστώνοντας το σφάλμα τους, αφού τον εξεδίωξαν, κατασκεύασαν το περίφημο κάστρο της Φορτέτσας, σωζόμενο σήμερα. Η Φορτέτζα αποτελεί το έμβλημα του Ρεθύμνου. Ο 16ος αιώνας βρίσκει την πόλη σε μεγάλη πνευματική άνθηση.

25. Η ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΙΝΟΣ

Στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο 380 μ. περίπου, και σε απόσταση 30 χιλ. νότια του Ρεθύμνου (ΒΔ του χωριού Πρινές της επαρχίας Μυλοποτάμου) βρίσκεται η αρχαία πόλη Ελευθέρνα. Σήμερα σώζονται ερείπια από διάφορες ιστορικές περιόδους της ζωής της. Απαντά και με τις ονομασίες Ελευθέρνα, Ελευθέρα ή Ελευθεραί, Άωρος ή (Σ)άωρος και Απολλωνία. Θεωρείται πολύ αρχαία πόλη, ετεοκρητική, αφού φέρεται να ιδρύθηκε από τον Κουρήτη Ελευθήρα. Οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικουρησαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Στεφανός Βυζάντιος αναφέρει αφενός ότι η Ελευθέρνα

λεγόταν πριν Σάτρα, πρβ: «Σάτρα, πόλις Κρήτης, ή μετονομασθείσα "Ελευθέρνα, ό πολίτης Σατραίος» και αφετέρου ότι Ελευθέρνα ονομαζόταν και "Σάωρα" από τη νύμφη Σάωρα και «Ελευθεραί» από τον Κουρήτη «Ελευθήρα», πρβ: «Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, από Ελευθήρος του Απόλλωνος, έστι και Κρήτης από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ή τις και Σάωρος έκαλείτο από Σάωρης νύμφης, έστι και άλλη επί τώ Ίστρω ποταμώ εντώ Πόντω, διά τό φυγόντας Αιήτην τους περί Ιάσονα έχει του φόβου ελευθερωθήναι, έστι και πόλις Λυκίας από τινος νύμφης, ο πολίτης Ελευθερεύς ή Ελευθεραίος, ως Ηράκλειος» (Στ. Βυζάντιος).

Αργυρός στατήρας Ελευθέρνας, 300–280 π.Χ., με θεό Απόλλωνα να κρατά τόξο. Ο Απόλλωνας, σύμφωνα με το Διόδωρο, εφεύρε στην Κρητη τα πρώτα έγχορδα, την Κιθάρα και το τόξο και δίδαξε τους Κρήτες την τοξοβολία και την ιατρική δια μέσου της μαντικής.

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης ότι η Ελευθερνα λεγόταν και Απολλωνία και ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του Λίνου («Απολλωνία, εικοστή τρίτη Κρήτης, ή πάλαι Ελευθέρνα, Λίνου πατρίς»), κάτι αποτυπώνεται στα νομίσματα της, αφού αυτά φέρουν τον Απολλωνα. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του

«Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ελευθέρνα, αναφέρει τα εξής: «Ελευθέρνα. Η Ελευθέρνα είχε κτισθή από ένα των Κουρητών και ωνομάζετο πρότερον Σάτρα. Ο μεν Σκύλαξ την τάττει προς το Βορειον μέρος, ο δε Πλίνιος μεταξύ των μεμεκρυσμένων από την θάλασσαν και μεσογειών. Αμήτωρ, ή Αμέτωρ τις (ο Αθήν.), γεννηθείς εις αυτήν, εστί ο πρώτος, όστις έπαιξεν εις την λύραν ερωτικά άσματα, προς χάριν των κατοίκων ταύτης της πόλεως. Ο Πολύβιος αναφέρει περί εγκατοίκων αυτής, και διηγείτα, ότι εκήρυξαν τον πόλεμον με τους Ροδίους, για να εκδικηθώσι τον θάνατον ενός των συμπολιτών αυτών, καλούμενου Τιμάκρου (ή Τιμάρχου), τον οποίον αυτοί είχαν φονεύσει». Ο Dapper αναφέρει επίσης: «Άωρος. Η πόλις Άωρος ωνομάσθη ούτως από την νύμφην Αώραν' αλλ' απέβαλεν έπειτα τούτο το όνομα, δια να λάβει το της Ελευθήρας, από το όνομα ενός των Κουρητών, καθώς αναφέρει ο Στεφ. Βυζάντιος».

Τον 3ο αι. π.Χ. η Ελευθέρνα πολεμούσε εναντίον των Ροδίων και των συμμάχων τους Κνωσίων. Όταν το 220 π.Χ. οι κρητικές πόλεις πολεμούσαν μεταξύ τους η Ελευθέρνα στάθηκε στο πλευρό της Κνωσού. Με πολιορκία όμως των αντιπάλων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει αυτή τη συμμαχία. Το 68 π.Χ. όταν ο Μέτελλος έκανε επίθεση στην Ελευθέρνα, η πόλη κατόρθωσε να αντισταθεί για αρκετό καιρό στην πολιορκία των Ρωμαίων λόγω του οχυρού της θέσης της αλλά τελικά κυριεύτηκε μετά από προδοσία.

Από την πόλη Ελευθέρνα κατάγονταν ο ποιητής Λίνος, ο φιλόσοφος Διογένης, ο λυρικός ποιητής Αμήτωρ, ο γλύπτης Τιμοχάρης κ.α. Ο

Διογένης έζησε τον 5ο π.Χ. αιώνα και ήταν μαθητής του Αναξιμένη. Ο Αμήτωρ ήταν ο πρώτος κιθαριστής ερωτικών ωδών, του οποίου οι οπαδοί ονομάστηκαν Αμητορίδαι. Ο **Λίνος** φέρεται ως μουσικός, μυθογράφος και ιστορικός, γιος του Κρητικού Απόλλωνα, του εφευρέτη των εγχόρδων, δηλαδή του τόξου και της κιθάρα με τη μουσική της (βλέπε Διόδωρος Σικελιώτης 5, 64- 77). Ειδικότερα για το Λίνο, ο Διόδωρος αναφέρει τα εξής: «... Στους Έλληνες λέγεται ότι πρώτος ανακάλυψε τους ρυθμούς και το τραγούδι ο Λίνος και όταν ο Κάδμος έφερε από τη Φοινίκη τα λεγόμενα γράμματα, πρώτος αυτός μετέφερε στην Ελληνική γλώσσα, όρισε την ονομασία του καθενός και χάραξε το σχήμα τους. Γενικώς όλα μαζί τα γράμματα ονομάστηκαν Φοινικικά, επειδή μεταφέρθηκαν στους Έλληνες από τους Φοίνικες, ειδικά όμως, επειδή πρώτοι οι Πελασγοί χρησιμοποίησαν τους φερόμενους χαρακτήρες προσαγορεύτηκαν Πελασγικά..... Ο Λίνος, λοιπόν, λένε πως συνέταξε με Πελασγικά γράμματα αφήγημα με τις πράξεις του πρώτου Διόνυσου και τους λοιπούς μύθους και το άφησε στα απομνημονεύματά του. Με τον ίδιο τρόπο χρησιμοποίησαν τα Πελασγικά γράμματα ο Ορφέας και ο Προναπίδης, που ήταν δάσκαλος του Ομήρου και εμπνευσμένος τραγουδοποιός. Το ίδιο και ο Θυμοίτης.... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 3, 67) «Σε εκείνους που λένε πως οι Σύριοι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες και πως αυτοί οι Φοίνικες ήταν εκείνοι που έπλευσαν με τον Κάδμο στην Ευρώπη και πως γι αυτό οι Έλληνες ονομάζουν τα γράμματα Φοινικικά, οι Έλληνες απαντούν ότι οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες, αλλά οι Πελασγοί και γι αυτό αρχικά τα γράμματα ονομαζόνταν Πελασγικά. Με Πελασγικά γράμματα έγραψαν ο μουσικός, μυθογράφος και ιστορικός Λίνος, ο Ορφέας και οι τραγουδοποιοί Προποντίδης, ο δάσκαλος του Ομήρου, και Θυμοίτης. Μετά έγινε κατακλυσμός στην Ελλάδα και εκτός του ότι χάθηκαν πολλοί άνθρωποι χάθηκαν και τα γραπτά μνημεία και έτσι βρήκαν την ευκαιρία οι Αιγύπτιοι και ιδιοποιήθηκαν όλα τα περί αστρονομίας και οι Φοίνικες τα γράμματα. Μετά από πολλές γενιές ήρθε στη Ελλάδα ο Κάδμος με Φοίνικες και έφερε τα Πελασγικά γράμματα με αλλαγμένο σχήμα και τα γράμματα αυτά ονομάστηκαν Φοινικικά. Ωστόσο οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες, αλλά οι Πελασγοί. Το μόνο που έκαναν οι Φοίνικες ήταν να αλλάξουν τη μορφή των γραμμάτων και, καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπων τα χρησιμοποίησε αυτό το είδος των γραμμάτων, γι αυτό τους δόθηκε η ονομασία Φοινικικά...». (Διόδωρος Σικελιώτης 5 - 57 - 75).

26. Η ΑΞΟΣ Ή ΟΑΞΟΣ, Ο ΕΤΕΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΤΟΣ

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει: «Όαξος, πόλις Κρήτης, Ελευθέρνης ου πόρρω, καθά Ξενίων από Όάξου τού Ακακάλλιδος, της θυγατρός τού Μίνω. τινές δε δια το καταγήν είναι τον τόπον και κρημνώδη υπάρχειν καλούσε γάρ τους τοιούτους τόπους άξους, καθάπερ και ημείς αγμούς, ο πολίτης Οάξιος». (μτφ: Οαξός πόλη της Κρήτης, η οποία δεν απείχε πολύ από την πόλη Ελεύθερνα και την ονομασία της την πήρε από τον οικιστή της που, σύμφωνα με τον Ξενίωνα ήταν ο Οαξός, γιος της Ακακαλλίδος, θυγατέρα του Μίνωα, όμως μερικοί λένε ότι ονομάστηκε έτσι, γιατί βρισκόταν σε τόπο με απόκρημνα μέρη, και αυτό, επειδή έτσι καλούνται τα απόκρημνα μέρη αυτά ή άλλως αγμούς) . Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει επίσης: «Άξος, πόλις Κρήτης, ως Ηρόδοτος

εν τετάρτη (Δ c 154), το εθνικόν Ἄξιος». Προ αυτού τίθεται το ερώτημα αν παλιά στην Κρήτη υπήρχαν δυο διαφορετικές πόλεις με τα ονόματα η Ἄξος και η Οαξός ή υπήρχε μία μόνο πόλις, η Αξός ή Ὀαξος, όπως υπάρχει σήμερα. Οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι έχουμε μια μόνο πόλη, η (Ο)αξός.

Η Αξός σήμερα είναι χωριό της πρώην επαρχίας Μυλοποτάμου, του νομού Ρεθύμνου, στην Κρήτη, το οποίο βρίσκεται στις βόρειες πλαγιές του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο περίπου 500 μέτρων, κτισμένο σε αμφιθεατρική θέση, με θέα προς τη πεδιάδα ανάμεσα στο Ψηλορείτη και τα Ταλαία όρη. Απέχει 46 χιλιόμετρα από το Ρέθυμνο και 48 χιλιόμετρα από το Ηράκλειο. Στην αρχαιότητα κοντά στο σημερινό χωριό Αξό, λένε οι ερευνητές, βρισκόταν η αρχαία πόλη Ἄξος ή Οαξός, που ήταν μια από τις σημαντικότερες της αρχαίας Κρήτης, η οποία συνέχισε να ευημερεί κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, όταν ήταν έδρα επισκοπής.

Ο Ηρόδοτος στο Δ' βιβλίο (Δ 154) του αναφέρει αφενός ότι η πόλη λεγόταν Οαξός και όχι Ἄξος ή Ὀαξος, όπως λέει ο Στέφανος Βυζάντιος και αφετέρου ότι κάποτε βασιλιάς της Οαξού ήταν ο Ετέαρχος («...έστι της Κρήτης Οαξός πόλις, εν τη εγένετο Ετέαρχος βασιλεύς....»), ο οποίος πίστεψε στις διαβολές της δεύτερης γυναίκας του ότι η ορφανή κόρη του Φρονίμη, από το πρώτο του γάμο, ακολουθούσε "βίο έκλυτο" παρέδωσε αυτήν στον έμπορο από τη Θήρα ονόματι Θεμίστωνα με την υπόσχεση, με όρκο στους θεούς, κατά την αναχώρησή του από τη Κρήτη για τη Θήρα να τη ρίξει από το πλοίο του στη θάλασσα. Πράγματι ο Θεμίστωνας παρέλαβε τη μικρή πριγκίπισσα, αλλά κατά την επιστροφή του δεν ήθελε να την θανατώσει, αλλά ούτε και να παραβεί το θείο όρκο του. Έτσι την έδεσε με ένα σχοινί την έριξε στη θάλασσα, την οποία στη συνέχεια ανέσυρε στο πλοίο του. Όταν κατέπλευσε στη γενέτειρά του τη Θήρα, την οδήγησε στον Πολύμνηστο, ένα προεστό της Θήρας. Εκείνος θαυμάζοντας την ομορφιά της την κράτησε κοντά του και στη συνέχεια την παντρεύτηκε. Απέκτησε μαζί της το(ν) Βάττον, που όμως ο Ηρόδοτος λέει ότι αμφισβητεί ότι πήρε αυτό το όνομα, ο οποίος μετά έγινε βασιλιάς.

Ομοίως το λεξικό του Σουίδα αναφέρει ότι η εν λόγω πόλη λεγόταν Οαξός και για το θέμα του Ετέαρχου αναφέρει, επικαλούμενο τον Ηρόδοτο τα εξής: «Βάττος όνομα κύριον, ισχνόφωνος και τραυλός, πόλις ην Κρητική Οαξός, εν τη Ετέαρχος βασιλεύς, ος επί θυγατρί αμήτορι, τη ούνομα ην Φρόνιμη, ... παρέχουσα τε κακά και πάν επ αυτή μηχανωμένη, και τέλος μαχλοσύνην επενεγκούσα οι πείθει τον άνδρα ταύτα έχειν ούτως. Ὁ δε αναγνωσθείς από της γυναικός έργον ουχ όσιον εμηχανάτο επί τη θυγατρή. ην γάρ δὴ Θεμίστων άνήρ Θηραίο έμπορος εν τη Οάξω. τούτον ο Ετέαρχος παραλαβών επί ξεινία εξορκεί ην αν οι διηκονήσειν ο τι αν δεηθείη, επι τε εξώρκωσεν, αγαγών οι παραδιδοί την εαυτω θυγατέρα, και ταυτην εκέλευε καταποντήσαι απαγάγοντα. Ο δε Θεμέστων περιημέτησεν εν των πελάγει, και αφοσιούμενος την εξόρχωσιν του Ετεάρχου, σχοινίοις αυτήν αδήσας καθήκεν εις το πέλαγος, ανασπάσας δε αφίκετο εις την Θήραν. Εντευθεν δε την Φρονίμη παραλαβών Πολύμνηστος, εών των Θηραίων ανήρ δόκιμος, επαλλακεύετο, χρόνου δε περιιόντος εξεγετο οι παις ισχνόφωνος και τραυλός, τω όνομα ετέθη βάτος. Herodot. 4, 154».

Κατά το Σκύλακα (Περίπλους 47) η «Οαξος» βρισκόταν στα βόρεια της Κρήτης, κοντά στην Κνωσό και στα νότιά της είχε τη Γόρτυνα. <<Προς βορέαν Ὀαξος και Κνωσός, προς δε νότον Γόρτυνα,

Ραύκος.>>. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βενάρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Οαξός, αναφέρει: «Οαξός. Η πόλις Οαξός δεν ήτο πολλά μακράν από την Ελευθερναν. Ωνομάσθη δ' ούτως από τον Οάξον, υιόν της Ακακάλλης ή από τον Όαξην, υιός του Απόλλωνος και της Ανθελίνης, της οποίας ήτον ο κτίτωρ ή από ένα ποταμόν ταυτης της νήσου, ονομαζόμενον ομοίως Όαξην. Ο Ηρόδοτος (Δ 154) αναφέρει περί αυτής, λέγων: «Η Οαξός είναι πόλις της Κρήτης, εις την οποίαν εβασίλευσεν ο Ετέαρχος. Άλλως δ' ονομάζεται από τον Βάρρονα πόλις της Οαξίας, από τον ποταμόν Οάξην. Ο δε Βεργίλιος ομιλεί περί του ποταμού Οάξου της Κρήτης, και τον ονομαζόμενον Οάξην».

Σημειώνεται ότι:

1) Ετυμολογικά η λέξη «Αξός = ακσός» προέρχεται από το θέμα της λέξης: η «ακίς > ακίδα = η άκ(ρ)α, ακ-μη > αγμός κλπ, άρα ο κρημνός (= ο αγμός), ομοίως και ακτίς > ακ(τα)ίς ή ακ(σ)ίνα > αξίνα κλπ. Η λέξη Άξος = ο άξιος, εκείνος που χρησιμοποιεί ωραία την αξίνα, κάτι όπως επιδέξιος.

2) Μερικοί λένε ότι ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» και το Βυζαντινό λεξικό «Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική» αναφέρουν ότι η νύμφη Αγχιάλη γέννησε τους Ιδαίους Δακτύλους στην πόλη Αξό, κάτι που είναι ψευδές, γιατί αναφέρουν ότι η Ρέα γέννησε τους Ιδαίους Δακτύλους στα Ιδαία όρη και συγκεκριμένα σε σπήλαιο που βρισκόταν σε απόκρημνη γη (γράφει «Γαίης οιαξιλίδος» με μικρό- και όχι «στη γη της Αξού της ή Οαξίδος») του όρους της Δίκτης, που είναι ένα από τα Ιδαία όρη, πρβ:

«Ίδη, όρος εστίν υψηλόν, γίνεται από του ιδείν. Όθεν εστίν άπαντα θεωρών τα μήκοθεν. Ιδαίος: Όνομα κύριον κήρυκος, από του Ίδη γίνεται Ιδαίος' οιονεί ο ειδώς και προγιγνώσκων τα κεκριμένα. Ιδαίοι Δάκτυλοι Κρηταιέες, ους ποτε νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος αμφοτέροις δραξαμένη Γαίης οιαξιλίδος εβλάστηκεν. Εισί δε τ' αριθμόν δέκα. διο δάκτυλοι προηγορεύθησαν από των ημετέρων δακτύλων, ή επειδή εν τοις δακτύλοις ερρίφθησαν. Ιδαίοι δε, επειδή εν Ίδει όρει της Κρήτης εγενήθησαν.» (Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική, 11ος αι. μ.Χ.)

«....Οι μούνοι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληται, όσσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξαμένη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.... (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 – 1135), μτφ: «Κοντά στο ξόανο (που βρισκόταν στο Δικταίο Όρμο της Κρήτης, οι Αργοναύτες) φτιάξανε ένα βωμό, αφού στεφανώθηκαν με φύλα της βελανιδιάς, έκαναν γιορτή για τη θυσία κι επικαλούνταν τη Μητέρα του Δινδύμου την ιερότατη, που κατοικούσε στη Φρυγία, και τον Τιτία και τον Κύλληνο, που μόνοι ανάμεσα σ' άλλους πολλούς αποκαλούνται ηγήτορες της μοίρας και της Ιδαίας Μητέρας πάρεδροι, τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, που κάποτε η νύμφη Αγχιάλη, χώνοντας τα δυο της χέρια στην οιαξιλίδα γη, τους γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης» (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 – 1135)

27. Η ΛΑΠΠΑ Ή ΛΑΜΠΗ

Η αρχαία πόλη Λάμπη ή Λάππα βρισκόταν στη βόρεια πλευρά της Κρήτης και εκεί όπου η σημερινή Αργυρούπολη Ρεθύμνης. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Λάμπη, πόλις Κρήτης, Αγαμέμνονος κτίσμα, από Λάμπου του Ταρραίου, το εθνικόν Λαμπαίος. Κλαύδιος δε Ιούλιος Λαμπέας αυτούς φησιν, έστι και δευτέρα της Ακαρνανίας, και τρίτη της Αργολίδος, ως Φίλων Ξενίων δε έν Κρητικούς διά δύο πι γράφει την πόλιν τήν Κρητικήν και διά δύο α και διά του η». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την κοιλάδα της Λίσας, αναφέρει τα εξής: «Λάππα. Η της Λάμπης ή Λάππας, καθώς και άλλοι, οιον ο Πτολεμαίος και Δίων ο Κάσιος, την ονομάζουσι με διπλούν η, εκτίσθη από τον Αγαμέμνονα, και ωνομάσθη ούτως από Λάμπου τον Θάρριον. Οι κάτοικοι της Λύττου ήρχοντο και κατώκου εκεί, αφ ου η πόλις των κατεδαφίσθη από τους της Κνωσσού. Όταν ο Μέτελλος επολέμα την Κρήτην, εκυρίευσεν αυτήν την πόλιν δυνάμει των όπλων, την οποίαν τότε εξουσίαζεν ο Οκτάβιος και ο αυτοκράτωρ Αύγουστος έδωκε την ελευθερίαν εις τους κατοίκους αυτής τε και της Κυδωνίας, επειδή τω εβοήθησαν εναντίον του Μάρκου Αντωνίου, και ανεκαίνισεν την πόλιν των, η οποία ήτο κατηδαφισμένη. Επί της εξουσίας των Χριστιανών ήταν Ζ' Επίσκοπικός θρόνος».

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητων» (1859) αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830 «η πόλις Λάμπη, ήτις και Λάππα ωνομάσθη από τον Πτολεμαίον και Δίωνα τον Κάσιον ως αναφέρει ο Πολύβιος, αντέστη μεγάλως εις τον Ρωμαίον Μέτελλον, όστις και την κατηδάφισεν ολοτελώς κυριεύσας αυτήν επι τέλους δια της δυνάμεως των όπλων του. Ο δε Αυγουστος επέτρεψεν έπειτα να την ανεγείρωση, προς δε παραχώρησε και ελευθερίας τιονάς εις τους Λαμπαίους και Κυδωνιάτας δι αμοιβήν, ως διηγείται ο Δάπερ, της συνδρομής, ην παρέσχεν αυτώ ούτοι κατά του Μάρκου Αντωνίου. Δυστυχώς όμως της πρωτης ουδέ ίχνος υπάρχει».

Κατά τον ερευνητή Αντώνιο Θ. Βασιλάκη (Οι αρχαίες πόλεις της Κρήτης): «Οι λαπαίοι την ελληνιστική εποχή (330-69 π.Χ.) έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις διαμάχες των κρητικών πόλεων και πήραν μέρος στο Κοινό των Κρηταιέων που ιδρύθηκε στα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα. Το 221-220 π.Χ., στον πόλεμο μεταξύ Κνωσσού και Λυττού, πήγε με την Κνωσσό, μετά όμως, μαζί με άλλες πόλεις συμμάχησε με τους Λυττίους. Η Λάππα πήρε μέρος στη συμμαχία των Κρητών με τον Ευμένη Β', βασιλιά της Περγάμου, που έγινε μετά το 170 π.Χ. Έμεινε αυτόνομη ως το 68 π.Χ. που την κατέλαβε ο Οκτάβιος και πέρασε πολλές περιπέτειες, γιατί εκεί έγινε η σύρραξη μεταξύ του Μέτελλου και των μισθοφόρων του Οκτάβιου. Η πόλη καταστράφηκε το 68 π.Χ. από τον Κόιντο Καϊκίλιο Μέτελλο, αλλά γρήγορα ανοικοδομήθηκε και γνώρισε νέα ακμή. Στον εμφύλιο πόλεμο των Ρωμαίων, κατά τη μάχη του Ακτίου το 31 π.Χ., οι Λαπαίοι πήγαν με το μέρος του Οκτάβιου εναντίον του Αντωνίου. Ο Οκτάβιος, ύστερα από τη νίκη του, ευνόησε τους φίλους του Λαμπαίους, τους άφησε ελεύθερους και ανοικοδόμησαν την πόλη τους. Η Λάππα εξακολούθησε να υπάρχει και την Α' Βυζαντινή περίοδο, όπως δείχνουν τα ερείπια εκείνης της εποχής. Από τις αρχαιότερες επισκοπές Κρήτης είναι της Λάμπης-Λάππας, η

οποία ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Απόστολο Τίτο και μνημονεύεται από το 457. Μετονομάστηκε Καλαμώνος τη Β΄ Βυζαντινή περίοδο. Η Λάμπα ύστερα από την καταστροφή της από τους Άραβες ξεχάστηκε, κι όταν ξανασυνοικίστηκε την έλεγαν απλώς, Πόλη. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ονομαζόταν Γαϊδουρόπολη και Σαμαρόπολη. Η ονομασία Αργυρούπολη δόθηκε το 1822 από την επαναστατική επιτροπή, με σκοπό να αντικατασταθεί η κακόχη ονομασία Γαϊδουρόπολη, επειδή υπήρχε εδώ το μεταλλείο αργύρου...».

28. Η ΣΥΒΡΙΤΟΣ

Η Σύβριτος ή Σίβυρτος ή Σούβριτος βρισκόταν στα νότια της Ελεύθερνας και της Ρίθυμνας. Στην κεντρική οδό που ένωνε τη βόρεια ακτή με την πεδιάδα της Μεσαράς και τη νότια ακτή Αμαρίου. Έκοψε νομίσματα με τη μορφή του Ερμή και Διονύσου, που κρατά στο ένα χέρι ένα κάνθαρο και από το άλλο το θύρσο, μια ράβδο με φύλα αμπελιού, έμβλημα του Διονύσου. Αλλά είχαν το κεφάλι του Δία στεφανωμένο με δάφνη, άλλα κεφαλή αίγας και σταφύλι, άλλα τρίαίνα και δελφίνι, άλλα τη μορφή του Απόλλωνα κλπ. Ο Στεφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει, σχετικά με την πόλη αυτή: «Σίβυρτος, πόλις Κρήτης, το εθνικόν Σιβύρτιος, ως Πολύβιος έν τρισκαιδεκάτω».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Αξός ή Οαξός, αναφέρει: «Η Σίβυρτος ή Σύβριτος. Η Σίβρυτος, καλείται παρά του Πτολεμαίου Σίβρητα, και συναριθμείται με τα εις το ενδότερον της νήσου κειμένας πόλεις. Γίνεται ανάμνησις εις την Σύνοδον της Χαλκηδόνας περί ενός Επισκόπου ταύτης της πόλεως, καλουμένου Κυρίλλου. Έτσι δε και εις την εν Νικαία Β΄ Συνόδου αναφέρεται ομοίως και περί ενός άλλου από την αυτήν πόλιν, ονομαζομένου Θεοδώρου».

29. Η ΑΡΚΑΔΙΑ ή ΑΡΚΑΔΕΣ

Ο Στεφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει πόλη με την ονομασία Αρκαδία: «Αρκάδες, πόλις Κρήτης ως Ξενίων εν Κρητικούς, οι πολίται ομοίως Αρκάδες. Δημήτριος δε ουκ Αρκάδας την πόλιν, αλλ' Αρκαδιαν φησίν, εκότας ουκ και το εθνικών ταύτης Αρκάδες, Αρκάς, Αρκάδιος» (Στέφανος Βυζάντιος)

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Αρκαδία, αναφέρει τα εξής: «Αρκαδία. Η πόλις των Αρκάδων ή Αρκαδία (ίσως το νυν μοναστήριον Αρκάδι) κατηδαφίσθη και κατεσκάφη, αφ ου εκυριεύθη, πλην μετά εξ χρόνους ανωκοδομήθη πάλιν. Μερικοί Συγγραφείς θέλουσι, ότι εις αυτήν την πόλιν να εγεννήθη ο Ζευς, και όχι επι του όρους της Ίδης. Ιδού πως ομιλεί ο Καλλίμαχος εις τον πρωτον του ύμνον «ω Ζεύ! Τινές λέγουσι, ότι εγεννήθης επί του όρους της Ίδης, άλλοι εις την πόλιν της Αρκαδίας. Τίνες εισίν, ω πάτερ, οι ψευθέντες;» Αυτή η πόλις ήτον εις τον καιρόν των

Χριστιανών Επισκοπή και ο γ' Επισκοπικός θρόνος. Ο Πολύβιος αναφέρει, ότι οι κάτοικοι αυτής, ομού με τους Ανατολικούς, ετραβήχθησαν με κοινήν συμφωνίαν, από την συμμαχίαν των εγκατοίκων της Κνωσσού, δια να εμβώσιν εις την των κατοίκων της Λυττούς».

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Καλλίμαχος στον Ύμνο Α' («Εις Δία») σύμφωνα και με τους υπολοιπούς στίχους του ύμνου του δεν εννοεί πόλη Αρκαδία της Κρήτης, αλλά την περιοχή Αρκαδία της Πελοποννήσου, όμως θέλει να πιστευει ο μεταφραστής Μ. Βερνάδος ως κρητικός. Ειδικότερα, επειδή ο υμνογράφος Καλλίμαχος ο Κυρηναίος (310 - 240 π.Χ.) , καθώς λέει ο ίδιος στον ύμνο που «Εις Δία», έμαθε ότι οι Κρήτες λέγανε το μύθο ότι ο Δίας πέθανε και τον θάψανε στην Κρήτη (μάλιστα ο Πορφύριος στο "Βίος Πυθαγόρου" αναφέρει ότι τον εν λόγω τάφο επισκέφτηκε και ο περίφημος Πυθαγόρας ο Σάμιος), θύμωσε, γιατί δεν του άρεσε που οι Κρήτες τον κάνανε θνητό και συνάμα νεκρό, και προ αυτού έγραψε τον ύμνο «Εις Δία», στον οποίο αποκαλεί ψεύτες τους Κρήτες και παράλληλα παραλλάσσει το μύθο του Δία μεταφέροντας τη γέννηση και ανατροφή του Δία από το όρος Δίκτη των Ιδαίων ορέων της Κρήτης στο όρος Λύκαιον της Αρκαδίας και τονίζοντας ότι ο Δίας δεν πέθανε, διότι είναι αιώνιος. Μάλιστα στην παραποίηση του μύθου που κάνει, η νήσος Κρήτη γίνεται περιοχή «Κρητέα» στην Αρκαδία, η αρχαία πόλη Λύκτος (= η πόλη στην περιοχή της οποίας βρισκόταν η Δίκτη, όπου γεννήθηκε ο Δίας, σύμφωνα με τον Ησίοδο) γίνεται το Λύκαιον όρος στην Αρκαδία, η πόλη το Πράσον ή η Πραισός (= η πόλη όπου υπήρχε το Δικταίο ιερό, σύμφωνα με το Στράβωνα) γίνεται η περιοχή «Παρράσιον» στην Αρκαδία, οι Δικταίοι Κουρήτες γίνονται Δικταίοι Μελίοι , ο ενόπλιος χορός των Κουρητών «πυρρήχη» γίνεται «πρύλις» κλπ, ώστε να βλάψει «τουριστικά» τους Κρήτες, όπως θα λέγαμε σήμερα. (Περισσότερα βλέπε στο βιβλίο «Ο ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ, ΤΟΥ Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ)

Β) Ο Πausanίας στα «Αρκαδικά» αναφέρει και ότι οι Κύδωνες και οι Γορτυνιοί της Κρήτης κατάγονται από την Αρκαδία και Γορτυνία Πελοποννήσου, κάτι που απεικονίζεται και στα νομίσματα της Κυδωνίας: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδαμάνθυος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ἥξοι Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθυς μεν Ηφαιστου, Ἡφαιστος δε εἶη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἥκιστα επι τοις γενεσίν εισι..» (Πausanίας Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6).

Δ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

30. Η ΚΥΔΩΝ(ΙΑ) ἢ ΑΛΛΩΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ – ΧΑΝΙΑ

Η Κυδωνία είναι τα σημερινά Χανιά, τα οποία έγιναν η πρωτεύουσα της Κρήτης μετά την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους. Σήμερα πρωτεύουσα της Κρήτης είναι το Ηρακλειο, που ήταν επίνειο της Κνωσού.

Ο Στράβων αναφέρει ότι οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές πόλεις της Κρήτης είναι τρεις: η Κνωσός, η Γόρτυνα και η Κυδωνία: «Πόλεις δ' εἰσὶν ἐν τῇ Κρήτῃ πλείους μὲν, μεγίσται δὲ καὶ ἐπιφανέσται τρεῖς, Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία» (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 474-479). Ο ίδιος, σχετικά με την πόλη της Κυδωνίας, αναφέρει: «Λένε ἐπίσης ὅτι δὲν ἔχει δίκιο ὁ Καλλίμαχος, ὅταν ἱστορεῖ πῶς πῶς ἡ Βριτόμαρτος, ἀποφευγοντας τὴ βία τοῦ Μίνωα, ἀπὸ τῇ Δίκτῃ, πιαστικὴ στα δίχτυμα τῶν ψαράδων κι εἰσι οἱ Κυδωνιάτες τὴν εἰπαν Δίκταινα καὶ τὸ βουνὸ Δίκτῃ. Ἡ Κυδωνία δὲν ἔχει καμιά σχέση γειτονίας με τοὺς τόπους τοὺτους, ἀφοῦ βρίσκεται στα δυτικὰ πέρατα τοῦ νησιοῦ. Βουνὸ τῆς Κυδωνίας εἶναι ὁ Τίτυρος, ὅπου ὑπάρχει ἱερὸ, ὄχι τὸ Δικταῖο, ἀλλὰ τὸ Δικτύναιο. Ἡ Κυδωνία εἶναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, πρὸς τὴ Λακωνία, κι ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὴν Κνωσὸ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Ἀπὸ τὴν Ἄπτερα ἀπέχει 80 στάδια καὶ ἄλλα 40 ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ ἐπίνειο τῆς Ἀπτερος εἶναι ἡ Κίσαμος. Στα δυτικὰ, γείτονες με τοὺς Κυδωνιάτες εἶναι οἱ Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τοὺς εἶναι τὸ ἱερὸ τῆς Δίκτυννας. Ἀπέχουν κάπου 30 στάδια ἀπὸ τὴ θάλασσα κι ἀπὸ τὴ Φαλάσαρνα 60. παλιὰ κατοίκησαν ἐδῶ Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες. Τείχισαν ἓνα οχυρὸ μέρος». (Στράβων Ι, C 479, 13).

Porto della Chanea.. Vincenzo Maria Coronelli, 1689
National Library of France

Ο Όμηρος αναφέρει ότι οι Κύδωνες είναι μία από τις πέντε κρητικές φυλές (Οδύσσεια 3,292 και 19,176): Ετεόκρητες, Κύδωνες, Αχαιοὺς, Δωριεῖς καὶ Πελασγοὺς τῆς Κρήτης. Δὲν ἀναφέρει πόλη με τὸ ὄνομα Κυδωνία. Ἀπλῶς στὴν Οδύσσεια ἀναφέ-

ρει ὅτι οἱ Κύδωνες κατοικοῦζαν στὶς ὄχθες τοῦ Ἰάρδανου, στὴν ἄκρῃ τῆς Γόρτυνας στὴ δυτικὴ Κρήτῃ, πρβ:

«Εκεῖ, ἀφοῦ χώρισαν τὰ πλοῖα, κάποια ἀπὸ αὐτὰ πῆγαν στὴν Κρήτῃ, ὅπου κατοικοῦσαν οἱ Κύδωνες στὶς ὄχθες τοῦ Ἰάρδανου.

Εκεῖ ὑψώνεται στὴ θάλασσα ἓνας βράχος γλιστερός καὶ ἀπόκρημνος,

στὴν ἄκρῃ τῆς Γόρτυνας, στὴ μέση τοῦ σκοτεινοῦ Πελάγους, ὅπου ὁ Νοτιάς φέρνει φουσκωμένα κύματα πρὸς τὴ Φαιστό,

τὸ δυτικὸ ακρωτήρι, καὶ μικρὸς βράχος ἐμποδίζει τὸ μεγάλο κύμα» (Οδύσσεια 290 – 295)

Ο Ηρόδοτος, σχετικὰ με τὴν πόλη τῆς Κυδωνίας, ἀναφέρει ὅτι αὐτὴ ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς Σάμιους, μόνο που ἐκεῖ ἐμείναν μόνο πέντε χρόνια,

γιατί μετά διώχθηκαν από τους Κρήτες : «Αυτοί δε οι Σάμιοι την Κυδωνία στην Κρήτη έκτισαν, όχι γι αυτό το σκοπό πηγαίνοντας στην Κρήτη, αλλά, διώχνοντας του Ζακυνθινούς από το νησί. Έμειναν δε εκεί και ευδαιμόνησαν επί πέντε έτη, και έφτιαξαν τα εβρισκόμενα στην Κυδωνία ιερά και το ναό της Δίκτυννας. Τον έκτο όμως χρόνο οι Αιγινήτες σε ναυμαχία τους νίκησαν μαζί με άλλους Κρήτες. (Ηροδότος, Γ, 44 και 59).

Ο Στράβων θεωρεί ότι οι Ετεοκρήτες και οι Κυδωνες είναι αυτόχθονες Κρητικοί, πρβ: «Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστιαώτιδα. (Στράβων, Ι, IV 6 – 7).

Porto dela Chanea, Xaviá 1688. Dapper, Olfert "Canea" Amsterdam Wolfgangh, Waesbergen, Boom. Someren en Goethals 1688 From Olfert Dapper's "Naukeurige Beschryving der Eilanden in de Archipel der Middellantsche Zee" 1688.

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) λέει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanias στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι

σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδαμάνθυος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθυς μεν Ηφαιστου, Ἐφαιστος δε εἶη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἥκιστα επι τοις γενεσίν εισι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως

ο Κύδων ήταν γιος της κόρης του Μίνωα Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθυ. Σχετικά με το Ραδάμανθυ ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, αλλ' ο Ραδάμανθους είχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιθών λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθους είναι γιος του Φαίστου, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Παυσανίας Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6).

Ο Παυσανίας (Ηλιακά Β, 21,6) αναφέρει επίσης ότι «στην Ολυμπία υπήρχε ιερό της επωνομαζόμενης Κυδωνίας Αθηνάς» και «ο Κλύμενος, ο απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή, λένε ότι ήρθε εκεί (στην Ολυμπία) από την Κυδωνία της Κρήτης και τον ποταμό Ιάρδανο και ίδρυσε το ιερό για τη θεά». Ο ίδιος λέει (βλέπε Ηλιακά Α, 7,6 και Α 8,1) και ότι «ο Ιδαίος Ηρακλής (Ιδαίος = ο κρητικός, ένας από τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης) έχει τη δόξα, γιατί πρώτος διοργάνωσε τους αγώνες και τους ονόμασε Ολύμπια. Ο Κλύμενος γιος του Κάρδη, ήρθε από την Κρήτη πενήντα χρόνια μετά από τον κατακλυσμό που έγινε στην Ελλάδα την εποχή του Δευκαλίωνα. Καταγόταν από τον Ιδαίον Ηρακλή και καθιέρωσε τους στην Ολυμπία και ίδρυσε βωμό προς τιμήν του προγόνου του Ηρακλή και όλων των Κουρητών, δίνοντας στον Ηρακλή, την επωνυμία Παραστάτης». Ομοίως ο Πλάτων λέει ότι οι Γορτυνιοί Κρήτης κατάγονταν από τους Γορτύνιους της Πελοποννήσου, πρβ: «Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού είναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708)

Νόμισμα κυδωνίας, 400 π.χ., με τη θεά Αθίνα και τον Κύδωνα να θηλαζει κύαινα, κυων > Κύδων = Ιταλικά Cane

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει και αυτός ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, όμως γι αυτόν ήταν γιος του Απόλλωνα και της Ακακαλίδος της θυγατέρας του Μίνωα: «Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ή πρότερον Απολλωνία, από Κύδωνος του Α-

πόλλωνος και Ακακάλλιδος της Μίνωος θυγατρός, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ο πολίτης Κυδωνιάτης και Κύδων και Κυδώνιος και Κυδωναίος και Κυδωνίς θηλυκώς και Κυδωνικός ανήρ». Ο Στεφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης: «Ακύτος, νήσος περί Κυδωνίαν της Κρήτης, ο νησιώτης Ακύτιος». Ο Ξενίων αναφέρει και αυτός ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, μόνο που αυτός θεωρεί ότι ο Κύδων ήταν γιος τους Ερμή και ο Νάξος ήταν γιος του Απόλλωνα και της Ακκακαλλίδας: <<Τη Ακακαλλίδι συνελθείν φησί τον Ερμήν και τον Απόλλωνα. Και εκ μεν Απόλλωνος γενέσθαι Νάξον, εκ δε Ερμού Κύδωνα, αφ' ου η πόλις Κυδωνία καλείται>>

Φυσικά η ονομασία Χανιά δεν έχει σχέση με την αραβική λέξη «al Hanim = πανδοχείο, το χάνι» ούτε και με την αρχαία ελληνική λέξη «Αλ-χάνια», όπως λένε μερικοί, αφού δε λέμε «τα Χάνια», αλλά «τα Χανιά»

και η ονομασία Χανιά συναντιέται επί εποχής Ενετών και εξής και συγκεκριμένα με τη γραφή «La Canea». Στα νομίσματα της Κυδωνίας ο Κύδωνας φέρεται να θηλάζει λύκαινα ή κύαινα, επειδή φέρεται ως γιος του Τεγεάτη του γιου του Λυκάονα, και η ονομασία Κύδων σημαίνει αυτός που τον βύζαινε «κύων» > κύ(δ)ων ή άλλως κύ(ν)ας. Μάλιστα, επειδή στα ιταλικά ο κύων, κύ(νας > Κύδων λέγεται cane (πληθ. Canea), οι Ενετοί έλεγαν την Κυδωνία «la Canea» απ' όπου μετά προήλθε στα ελληνικά η ονομασία «τα Χανιά».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη και το νομό Χανίων, αναφέρει τα εξής: «Απολλωνία. Δυο πόλεις είχαν το αυτό όνομα, εξων η μία, κείται πλησίον της πόλεως της Κνωσσού, εκλειτο πρότερον Κυδωνία, κατά τον Στέφανον γίνεται δ' ανάμνησις εις την Δ' Σύνοδον της Χαλκηδόνας περί του Ευσεβίου επισκόπου της Απολλωνίας». Ο ίδιος αναφέρει: «Περί της πόλεως των Χανίων. Από το Ακρωτήριο Μελέκα εν μίλιον Γερμανικόν, από την Ρήθυμνην δέκα και εικοσιδύο ή κατ' άλλους μόνο δεκαπέντε από τον Χάνδακα (το πρωτον ορθόν) προς το Δυτικόν, επί των Βορείων παραθαλασσιών της νήσου κείται η πόλις των Χανίων, Ιταλικά Canea και Γαλ. Caneë, ήτις νομίζεται να είναι η το πάλαι Κύδων ή Κυδωνία, παρά των παλαιών Ελλήνων τε και Λατίνων, κληθείσα ούτως από του Κυδόνος, υιού του Απολλωνος..... Η διοίκησις της πόλεως παρά των Ιταλών καλουμένων il Territori de Canea (η Επαρχία των Χανίων) είναι από τας μεγαλητέρας της νήσου..... Είναι δε πόλις επισκοπική, εξηρτημένη από τον Αρχιεπίσκοπον του Χάνδακος (τον Κρήτης). Έχει δε και πέντε μικράς οχυράς πόλεις υπο την διοίκησίν της, την Απρικόρνου (τον Αποκόρωνα), την Κύσαμον, το Σέλινον, τον Αγιον Νικήταν και τα Σφακία, και 244 χωρία, περιεχόμενα εις την επαρχίαν της».

31. Η ΑΠΤΕΡΑ

Η Άπτερα ή Άπταρα ήταν μία από τις σημαντικότερες πόλεις στη βόρεια ακτή της Δυτικής Κρήτης, Παλαιόκαστρο Αποκορώνου, με επινηίο την Κίσαμο. Σύμφωνα με το Στέφανο Βυζάντιο η Άπτερα είναι πόλη της Κρήτης, η οποία πήρε το όνομα της μετά τη νίκη των μουσών επί των Σειρήνων σε μουσικό αγώνα ο οποίος έγινε μεταξύ της πόλης και της θάλασσας, τον οποίο κέρδισαν οι Μούσες. Οι Σειρήνες απέβαλαν τα πτερά τους και έγιναν λευκές. Έτσι η πόλη πείρε το όνομα Απτερα και τα πλησίον νησάκια το όνομα Λευκές. Ο πολίτης ονομαζόταν Απτεραίος, πρβ: "Απτερα, πόλις Κρήτης, από της των Μουσών και Σειρήνων έριδος, της εν τώ μουσειό πλησίον της πόλεως και της θαλάττης τόπω τοιώσδε καλουμένω γενομένης, ενώ μετά την εν μουσική νίκη των Μουσών αι Σειρήνες δυσφορούσαι τα πτερά των ώμων απέβαλον και λευκαί γενόμεναι εις την θάλασσαν ένέβαλον έαυτάς, όθεν ή πόλις "Απτερα, αι δε πλησίον νήσοι Λευκαί. οι δε από Γλαύκου τού Κυρηναίου, ο πολίτης Απτεραίος, έστι και Λυκίας πόλις, ουδετέρως και αύτη και το εθνικόν Απτερεύς». (Στ. Βυζάντιος). Με την ονομασία Απτερος παραδίδεται και επώνυμος ήρωας της πόλης.

Ο Πausanίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο 5.10) αναφέρει ότι η πόλη της Κρήτης «Απτερεού», σύμφωνα με μια άλλη παράδοση, έχει σχέση με αυτόν που έκτισε το ναό στους Δελφούς ονόματι «Πτεράν», πρβ: «λέγεται δε και έτερος λόγος, ως τον ναόν κατασκεύασατο ανήρ Δελφός, όνομα δε αυτό Πτεράν είναι: κατά τούτο ουν γενέσθαι και τω ναώ τούνομα από του οικοδομήσαντος: από τούτου δε του Πτερά και πόλιν Κρητικήν προσθήκη γράμματος Απτερεούς φασιν ονομάζεσθαι. τον γάρ δη λόγον τον έχοντα ες την εν τοις όρεσιν αυξομένην πτέριν, ως εκ της πόας ταύτης χλωράς έτι διεπλέξαντο ναόν, ουδέ αρχήν προσίεμαι τον λόγον τούτον» (Υπάρχει και άλλη παράδοση (για τη κίση του Ναού του Απόλλωνα στους Δελφούς), ότι τον ναό τον κατασκεύασε κάποιος κάτοικος των Δελφών που λεγόταν Πτεράς· το όνομα λοιπόν αυτό δόθηκε στον ναό απ' αυτόν που τον κατασκεύασε. Από τον Πτερά αυτόν λένε πως ονομάστηκε και η Κρητική πόλη Απτερεοί, με την προσθήκη ενός γράμματος. Όσα λένε σχετικά με τη φτέρη που φυτρώνει στα βουνά, ότι δηλαδή από το φυτό αυτό, όταν ήταν ακόμη χλωρό, έπλεξαν ναό, δεν τα δέχομαι καθόλου» (Pausanias Φωκικά X 5.10).

Ο Στράβων, σχετικά με την Άπτερα και τις γειτονικές της πόλεις, αναφέρει: «Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την Άπτερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της Απτερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυνας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος <<Κωμηδόν διώκουν πρότερον. Είτ' Αχαιοί και Λάκωνες συνώκησαν τειχίσαντες ερυμνόν χωρίον βλέπον προς μεσημβρίαν»». (Στράβων I, C 479, 13).

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την Άπτερα, αναφέρει τα εξής: « Η πόλις Άπτερα, η ούτω καλουμένη παρά τω Στράβωνος και Στεφάνου , Άπτερον δε παρά του Πλινίου, εκλήθη ούτως εξ αιτία της μεταξύ των Μουσών και των Σειρώνων μάχης ήτις συνέβη πλησίον της πόλεων ταύτης, ου μακράν της θαλάσσης, εις ένα τόπον καλούμενον Μουσείον. Επειδή λέγουσι ότι αι Σειρήνες, θελουσαι να συνερισθώσι μετά των Μουσών περί της μουσικής, αφού ενικήθησαν συνέλαβαν τόσον πείσμα, οργήν και λύπην, ώστε εκτέλασαι (μαδούσαι) όλα τα πτερά από τας πτέρυγας των, ερρίφθησαν εις την θάλασσαν. Εκ τούτων η πλησιόχωρος πόλις ωνομάστη Απτέρα, ήτοι χωρίς πτερά. Ο ποιητής Αύσων αναφέρει περί ταύτης της έρψιδος των Μουσών και των Σειρήνων . Ως τόσον ο Ευσέβιος και ο Ιερώνυμος αναφέρουσιν, ότι ήτο το πάλαι κάποιος Απτέρας, όστις εβασίλευσε εις την νήσον της Κρήτης, και έκτισεν εκεί πόλιν. Φαίνεται λοιπόν, ότι αύτη εστί, περί ης ομιλήσαμεν, την οποίαν ωνόμασιν από το Απτέρας όνομα αυτού. Ο δε Pausanias καλεί τούτον τον βασιλέα Πτέρα, προσθείς, ότι από αυτόν ωνομάσθη και η πόλις, προσθέσει ενός στοιχείου προ της πρώτης συλλαβής».

32. Η ΕΛΥΡΟΣ

Η Έλυρος (Σκύλαξ 47) ήταν κτισμένη στο λόφο "Κεφάλα", 500 μ. νοτιοδυτικά του χωριού Ροδοβάνι της επαρχίας Σελίνου. Η Έλυρος είχε για επίνειά της τη Συία (τώρα Σούγια) και τη Λισσό, στο σημερινό κόλπο του Αγίου Κύρκου. Φαίρεται ως ιδιαίτερη πατρίδα του Θάλητα, που ήταν ο πρώτος περίφημος αρχαίος μελωποιός και ένας από αυτούς που μετέφερε το μινωικό πολιτισμό στη Σπάρτη. Εκεί τιμούσαν ιδιαίτερα τον Απόλλωνα και τους ήρωες Φυλακίδη και Φίλανδρο, γιο του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο Πausanias στα Φωκικά αναφέρει ότι ο Απόλλων (ύστερα από το φόνο του Πύθωνος) κατέφυγε στην Τάρρα όπου γίνονταν τελετές καθαρτήριες στον ιερέα Καρμάνορα για εξιλασμό. Εκεί ο Απόλλωνας με τη Ακακαλλίδα γέννησε δίδυμα, το Φυλακίδη και το Φίλανδρο, που τους θήλασε μια αίγα και για αυτό οι Ελύριοι αφιέρωσαν στους Δελφούς μια χαλκή αίγα που θήλαζε δύο νήπια, πρβ: «ἔστι δε ἐν τοῖς Κρητικοῖς ὄρεσι καὶ κατ' ἐμὲ ἔτι Ἐλυρος πόλις: οὗτοι οὖν αἶγα χαλκὴν ἀπέστειλαν εἰς Δελφοὺς, δίδωσι δὲ νηπίοις ἢ αἰξὶ Φυλακίδῃ καὶ Φιλάνδρῳ γάλα: παῖδας δὲ αὐτοὺς οἱ Ελύριοι φασὶν Ἀπόλλωνός τε εἶναι καὶ Ακακαλλίδος νύμφης, συγγενέσθαι δὲ τῇ Ακακαλλίδι Ἀπόλλωνα ἐν πόλει Τάρρᾳ καὶ οἰκῶ Καρμάνορος» («Στα βουνά της Κρήτης υπάρχει και στην εποχή μου μια πόλη Έλυρος. Στους Δελφούς οι κάτοικοί της έστειλαν χάλκινη κατσίκα που παριστάνεται να τρέφει με το γάλα της τον Φυλακίδη και τον Φίλανδρο. Οι Ελύριοι λένε ότι αυτά τα παιδιά ήταν γιοι του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο θεός ενώθηκε μαζί της στο σπίτι του Καρμάνορα, στην πόλη Τάρρα»), (Pausanias, Φωκικά Χ,16,5)

Η Έλυρος κατά τους ελληνοιστικούς χρόνους, όπως προκύπτει από αρχαίες επιγραφές, υπήρξε μέλος της "Ομοσπονδίας των Ορειών", μαζί με τις πόλεις Υρτακίνα, Λισό, Ποικιλασσό και Τάρρα. Αναφέρεται και μεταξύ των Κρητικών πόλεων που υπέγραψαν τη συμμαχία με τον Ευμένη Β΄ της Περγάμου το 183 π.Χ.

Ο Στεφανος Βυζάντιος στα Εθνικά, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Έλυρος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων ἐν Κρήτῃ, ὁ πολίτης Ελύριος». Και επίσης: «Συία, πόλις μικρά Κρήτης, ἐπίνειον οὔσα τῆς Ελύρου, ὁ πολίτης Συιάτης καὶ Συιεύς». (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικά). Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βενάρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Έλυρος, αναφέρει τα εξής, αντλώντας πληροφορίες από τον Pausanias, τον Αθήναιο και το Στ. Βυζάντιο: <<Έλυρος. Η πόλις Έλυρος ἔκειτο, κατὰ τὸν Πausanias, ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Κρήτης. Διηγούται, ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἔστειλαν εἰς τὸ μαντεῖο τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφοὺς μίαν αἶγα χαλκίνην, ἥτις εἶχε γαλακτοτροφῆσει τὸν Φυλακίδην καὶ τὸν Φίλανδρον, τοὺς τιμώμενους ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ελύρου διὰ τέκνα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς νύμφης Ακακάλλης. Ὁ Σουίδας λέγει, ὅτι Θαλήτας, ὁ πρῶτος Λυρικός ποιητής, ὅστις ἔζη πρὶν τοῦ Ὀμήρου, ἦτον εἰς τῶν κατοίκων ταύτης τῆς πόλεως». «Συία. Ἡ Συία ἦτο μία μικρά πόλις καὶ ὁ ναυσταθμὸς τῶν πλοίων τῆς πόλεως Ελύρας». «Ἔστι δὲ καὶ ἐν τοῖς Κρητικοῖς ὄρεσι καὶ κατ' ἐμὲ Ἐλυρος πόλις' οὗτοι οὖν αἶγα χαλκὴν ἀπέστειλαν εἰς Δελφοὺς' δίδωσι δὲ νηπίοις ἢ αἰξὶ Φυλακίδι καὶ Φίλανδρῳ γάλα, παῖδα δὲ αὐτοὺς οἱ Ελύριοι φασὶν Ἀπόλλωνος τε εἶναι καὶ Ακακαλλίδος Νύμφης» (Pausanias). «Θαλήτας Κρης Ελύριος λυρικός γεγονώς προ Ὀμήρου {Αθην.}>>>».

33. Η ΠΟΛΙΧΝΑ Ή ΠΟΛΙΧΝΗ

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Πολίχνα, πόλις τῆς Τρωάδος, οἱ πολῖται Πολιχναῖοι, ἔστι καὶ Κρήτης Πολίχνη πόλις, ἣς ὁ πολίτης Πολιχνίτης». Ἡ Πολίχνα ἢ Πολίχνη ἦταν πόλη γειτονική τῆς Κυδωνίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς χωρίο τοῦ Θουκυδίδου <<Πολυχνίταις χαριζόμενος ομόροις Κυδωνιατῶν>>. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (βιβλ.7,170) ὅτι ὅλοι οἱ Κρητικοὶ πῆραν μέρος στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Σικελίας, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ θάνατο τοῦ Μίνωα πλην Πολιχνιτέων καὶ Πρασιῶν. Ὁ Θουκυδίδης (βιβλ.2,85) ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι προσπάθησαν νὰ καταλάβουν τὴν Κυδωνία τὸ 429 π.Χ. στέλνοντας 20 πλοῖα στους Πολιχνίτες, ποὺ βρισκόταν σὲ πόλεμο με τοὺς Κυδωνιάτες, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν.

34. Η ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΚΙΣΑΜΟΥ

Ἡ Πολυρρήνια βρισκόταν στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Πολυρρήνια Κισάμου, 6 χιλ. νοτίως ἀπὸ τὸ Καστέλι Κισάμου. Ὁ Στράβων, σχετικά με τὴν Πολυρρήνια καὶ τὶς γειτονικὲς τῆς πόλεις, ἀναφέρει: «Ἡ Κυδωνία εἶναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, πρὸς τὴ Λακωνία, καὶ ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὴν Κνωσό ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Ἀπὸ τὴν Ἄπτερα ἀπέχει 80 στάδια καὶ ἄλλα 40 ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ ἐπίνειο τῆς Ἀπτερος εἶναι ἡ Κίσαμος. Στὰ δυτικά, γείτονες με τοὺς Κυδωνιάτες εἶναι οἱ Πολυρρήνιοι. Στὰ μέρη τοὺς εἶναι τὸ ἱερὸ τῆς Δίκτυνας. Ἀπέχουν κάπου 30 στάδια ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὴ Φαλάσαρνα 60. παλιὰ κατοίκησαν ἐδῶ Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες. Τείχισαν ἓνα οχυρὸ μέρος <<Κωμηδὸν δῶκουν πρότερον. Εἴτ' Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες συνώκησαν τειχίσαντες ἐρυμνὸν χωρίον βλέπον πρὸς μεσημβρίαν>>. (Στράβων Ι, C 479, 13). Ὁ Στέφανος Βυζάντιος γιὰ τὴν Πολυρρήνεια ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Πολύρρην, πόλις Κρήτης, ἀπὸ τοῦ πολλὰ βήνεα, τουτέστι πρόβατα ἔχειν. ὁ πολίτης Πολυρρήνιος (Ἡ Πολυρρήνια εἶναι πόλη τῆς Κρήτης καὶ λέγεται ἔτσι ἐπειδὴ ἔχει πολλὰ ρήνεα, δηλαδὴ πρόβατα)». Στὸ βενετσιάνικο κάστρο τῆς Κισάμου, οφείλεται ἡ σημερινὴ ὀνομασία τῆς πόλης Καστέλι Κισάμου.

35. Η ΥΡΤΑΚΙΝΑ ἢ ΥΡΤΑΚΟΣ

Ἡ Υρτακίνα ἦταν κτισμένη σὲ ἓνα δυσπρόσιτο ὕψωμα (τὸ σήμερα ὀνομαζόμενο "Καστρί") κοντὰ στὸ χωριὸ Τεμένια Σελίνου. Ὁ Στέφανος Βυζάντιος γιὰ τὴν πόλη αὐτὴ τὰ ἐξῆς: «Υρτακός (Πτολεμαῖος ΙΙΙ, 17, 10) ἢ καὶ Υρτακίνος, πόλις Κρήτης, ὁ πολίτης Υρτακίνος. Πολύβιος δὲ τὸ θηλυκὸν Υρτακίνη ἀπὸ τοῦ Υρτακίνος ἐθνικοῦ, ἀπὸ Υρτάκου δὲ Υρτάκιος». Σύμφωνα με τὶς φιλολογικὲς πηγὲς καὶ κυρίως τὶς ἐπιγραφικὲς μαρτυρίες καὶ τὴ μελέτῃ τῆς νομισματικῆς, μέσα ἀπὸ τὴν Ὁμοσπονδία τῶν Ορείων, ἡ Ἐλυρος, ἡ Υρτακίνα, ἡ Λισός, ἡ Ποικιλασσός καὶ ἡ Τάρρα ἀντιμετώπισαν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ νησιοῦ γιὰ ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, διατηρώντας συγχρόνως καὶ τὴν αὐτονομία τοὺς. Μαζὶ με τὴ Λισό, ἡ Υρτακίνα βάζει στὶς ἀρχὲς τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. τὶς βάσεις γιὰ τὴ σύσταση τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν Ορείων, δημιουργώντας τὸν πρῶτο κοινὸ μεταξὺ τοὺς νομισματικὸ τύπο.

36. ΤΟ ΑΜΦΙΜΑΛΛΙΟΝ ἢ ΑΜΦΙΜΑΛΛΑ – ΣΟΥΔΑ

Το Αμφιμάλιον ἢ Αμφίμαλα, το οποίο βρισκόταν στη Γεωργιούπολη Αποκορώνου, ήταν Επίνειο της Λάππας (Στράβων 10,475) Ἦταν πάνω στο γήλοφο που λέγεται σήμερα του Βένου ἢ Κεφάλα, 1200μ. Δυτικά της Γεωργιούπολης. Ο Μαρκιανός· Μενίππος· Σταδισμὸς (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum), σχετικά με το Αμφιμάλλον, αναφέρει: «Το δε ἔνθεν ἰσθμὸς ἔστιν ὡς ἑκατὸν σταδίων, ἔχων κατοικίαν πρὸς μετὰ τὴν βορείῳ θαλλάττῃ Αμφιμάλλον· πρὸς δὲ τὴν νοτίῳ, Φοίνικα τῶν Λαππέων. Mensural recta est». Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με τὴν πόλιν αὐτή, αναφέρει: «Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Αμφιμάλλου, ὁ πολίτης Αμφιμαλλιεύς ἢ Αμφιμάλλιος, λέγεται καὶ Αμφίμαλλα καὶ τὸ ἔθνικόν Αμφιμαλλαῖος». Ο Ολλανδὸς περιηγητὴς - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στὸ βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβὴς περιγραφή τῆς Κρήτης», μεταφρασθεῖσα στὴν Ἑλληνικὴν παρὰ τοῦ Μ. Βεναρδου τοῦ Κρητὸς), σχετικά με τὴν πόλιν Αμφιμάλλιον ἢ Αμφίμακλα, αναφέρει: «Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης ἀπὸ Αμφιμάλλου· λέγεται καὶ Αμφίμαλλα (Στέφανος Βυζάντιος)». Ο ἴδιος αναφέρει ἐπίσης: «Αμφίμαλλα. Ἡ πόλις Αμφίμαλλα ἢ Αμφιμάλλιον ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ Αμφιμάλλου τινός, κατοικοῦ τοῦ νήσου, ἐξ οὗ καὶ ὁ κόλπος τοῦ Αμφιμάλλου (ὁ ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς Ἰταλοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κόλπος τῆς Σούδας, ἀπὸ τοῦ φρουρίου τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος κτισμένου ἐπὶ μίας ἀποτόμου πέτρας, ἐγγιζούσης αὐτὸ) ἔλαβεν ἴδιον ὄνομα». Σημειωτέον ὅτι ἡ ἰταλικὴ λέξις «σοῦδα» (suda) σημαίνει στενὴ δίοδος.

37. Ἡ ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ

Ἡ ἀρχαία πόλις Φαλάσαρνα, που σήμερα εἶναι γνωστὴ καὶ γιὰ τὴν ὠραία παραλία τῆς, βρισκόταν στὸ δυτικότερο ἄκρο τῆς Κρήτης (σήμερα ἀκρωτήρι Κούτρι Κισάμου), σύμφωνα με τὸ Στράβωνα (Γεωγραφικά 10): «Τῶνδὲ ἄκρων (Κρήτης) τὸ μὲν ἐσπεριὸν ἔτσι τὸ περὶ Φαλάσαρνα...». Ο Στράβων, σχετικά με τὴς γειτονικὲς τῆς πόλεις, αναφέρει: «Ἡ Κυδωνία εἶναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, πρὸς τὴν Λακωνία, καὶ ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὴν Κνωσὸ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Ἀπὸ τὴν Ἄπτερα ἀπέχει 80 στάδια καὶ ἄλλα 40 ἀπὸ τὴν θάλασσα. Τὸ ἐπίνειο τῆς Ἀπτερος εἶναι ἡ Κίσαμος. Στὰ δυτικά, γείτονες με τοὺς Κυδωνιάτες εἶναι οἱ Πολυρρήνιοι. Στὰ μέρη τοὺς εἶναι τὸ ἱερὸ τῆς Δίκτυνας. Ἀπέχουν κάπου 30 στάδια ἀπὸ τὴν θάλασσα καὶ ἀπὸ τὴν Φαλάσαρνα 60. παλιὰ κατοίκησαν ἐδῶ Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες. Τείχισαν ἓνα οχυρὸ μέρος που βλέπει πρὸς τὸ νότο» (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ I, IV, C 474-479, 134). Ομοίως ὁ Σκύλακας στὸν «Περίπλους», σχετικά με τὴν πόλιν αὐτή, αναφέρει ὅτι ἡ Φαλάσαρνα εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Κρήτης ἀπὸ δυτικά καὶ λιμάνι κλειστὸ: «Πόλεις πολλαὶ ἐν Κρήτῃ. Κρήτης θέσις ὡς ἀκρωτηρίων. Ἔστι πρώτη πόλις πρὸς ἡλίου δύόμενον ἢ προειρημένη Φαλάσαρνα καὶ λιμὴν κλειστός» («Περίπλους» Σκυλακά - Scylacis Cazarandensis «Periploys»). Ὁ Στέφανος Βυζάντιος στὰ Ἐθνικά, σχετικά με τὴν πόλιν αὐτή, αναφέρει: «Φαλάσαρνα, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Φαλασάρνης, ὁ πολίτης Φαλασάρνιος, ὡς Ξενίων

φησί». Ο Μαρκιανός· Μενίππος· Σταδιασμός. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum, σχετικά με τη Φαλασσάρνα αναφέρει: «Ἡ πόλις «Φαλάνσαρνα» = ἡ Φαλασσάρνα («Scylax haec dicit: Ο διάπλους δε από Λακεδαίμονος, έως ἐπὶ τὸ ακρωτήριον τῆς Κρήτης, ἐφ' οὗ ἐστὶ πόλις Φαλασσάρνα, ἡμέρας δρομὸς».

38. Η ΑΡΑΔΗΝ Ή ΗΡΑΔΗΝ ΚΑΙ Η ΑΝΩΠΟΛΗ ΣΦΑΚΙΩΝ

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» του αναφέρει: «Αραδὴν, πόλις Κρήτης, ἢ καὶ Ἀνώπολις λέγεται διὰ τὸ ἄνω εἶναι, ὁ πολίτης ἀπὸ τῆς γενικῆς Αραδῆνιος, ὡς Αραφήνος Αραφήνιος». Επομένως κατὰ τὸ Στ. Βυζάντιο ἡ Ἀνώπολις καὶ ἡ Αραδὴν ἦταν μία καὶ ἡ αὐτὴ πόλις. Ωστόσο ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες ἐπιγραφές προκύπτει ὅτι εἶχαμε δύο γειτονικὲς πόλεις στὰ Λευκὰ ὄρη τῆς Κρήτης, ποὺ ἀρχικὰ ἡ Ἀνώπολις ἦταν οἰκισμὸς τῆς Αραδὴν καὶ μετὰ καὶ οἱ δύο αὐτόνομες. Ἡ Ἀνώπολις μαζί με τὴν Ἀράδενα καὶ τὴν Ποικιλασσό, συγκαταλέγονται στὶς πόλεις ποὺ υπέγραψαν συνθήκη με τὸν Εὐμένη Β΄ τῆς Περγάμου τὸ 183 π.Χ., ἀρα τότε καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς πόλεις ἦταν αὐτόνομες, πρβ: «αγαθὴ τύχη. ἐπὶ τοῖσδε συνέθεντο τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν εαυτοῖς τε καὶ ἐκγόνοις εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον vac. βασιλεὺς Εὐμένης καὶ Κρηταίων vac. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ἰεραπύτνιοι, Ἐλευθερναῖοι, Ἀπταραῖοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Ἀξιοι, Πριανσιέες, Ἀλλαριώται, Ἀρ[κ]άδες, Κεραῖται, Πραῖσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαῖοι, Ερῶνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Ἀπολλωνιάται, Ελύριοι, Ὑρτακίνιοι, Ἐλτυναίεις, Ἀνω[πο]λίται, Ἡραδῆννιοι, Ἰστρώνιοι, Ταρραῖοι, [...].ιοι, ὡς μεν [βα]σιλεὺς Εὐμένης ἀγεί, ἔτους vac. τετάρτου καὶ δεκάτου, μηνὸς [Π]ανήμου, ὡς δε Κρηταεῖς κοσμοῦν...». Τὰ ερεῖπια τῆς Ἀρχαίας Αραδὴν ἢ Ἡραδὴν σώζονται στὴ θέση Πασσόπετρα, κοντὰ στο σημερινὸ χωριὸ Ἀράδενα, ποὺ διασώζει τὸ ὄνομα. Εἰδικότερα ἡ Ἀράδενα βρίσκεται στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ομώνυμου φαραγγιοῦ, στὴν ἐπαρχία Σφακίων, ποὺ χωρίζει τὸ οροπέδιο τῆς Ἀράδενας ἀπὸ τὸ οροπέδιο τῆς Ἀνώπολης, ἀνατολικά τῆς Ἀγίας Ροῦμελης καὶ κοντὰ στὸν Ἅγιο Ἰωάννη. Ἐπίνειο τῆς Ἀράδαινας ἦταν ὁ Φοῖνιξ. Ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἀνώπολης ἦταν χτισμένη κοντὰ στο σημερινὸ χωριὸ Ἀνώπολης Σφακίων. Τὰ ερεῖπια τῆς ἀρχαίας Ἀνωπόλεως ἐντοπίζονται ἐπάνω στο λόφο τῆς Αγ. Αικατερίνης, στὰ δυτικά καὶ νοτιοδυτικά τοῦ σημερινοῦ ομώνυμου χωριοῦ. Εἶχε ἐπίνειο καὶ αὐτὴ τὴ Φοινικούσα, στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ, Λουτρό Σφακίων. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη υπήρχαν δύο πόλεις. Ἡ Ἀνώπολις καὶ ἡ Κάτω-πόλις, ποὺ ἦταν γνωστὴ με τὸ ὄνομα Φοίνικας, ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (27, 10). Κατὰ τὴν ἐνετικὴ καὶ τὴν τουρκικὴ περίοδο, τὸ οροπέδιο τῆς Ἀνώπολης, ὅπως ἐπίσης καὶ ἄλλα οροπέδια τῆς Κρήτης, ὅπως στὸ Λασιθί, στὴ Δίκτη, στὸ Ἀσκύφου καὶ στὸν Καλλικράτη ἦταν ὁρμητήριό καὶ καταφύγιο ἐπαναστατῶν. Καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς ἐνετοὺς τὸ 1365 μετὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπανάστασης τῶν Καλλεργῶν, ξανακατοικήθηκε ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ξανακαταστράφηκε – ὁλοσχερῶς- κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Δασκαλογιάννη τὸ 1770. Ὁ Δασκαλογιάννης (Ἰωάννης Βλάχος) καταγόταν ἄλλωστε ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ τὴν παλιὰ ναυτικὴ οἰκογένεια τῶν Βλάχων. Ἡ ἐπανάσταση ἀπέτυχε, ἀφοῦ δὲν ἦρθε βοήθεια ἀπὸ τὴ Ρωσία, καὶ ἡ Ἀνώπολις καταστράφηκε, ἐνῶ ὁ ἴδιος γδάρθηκε ζωντανὸς στὸ Ἡράκλειο ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὶς 17 Ἰουνίου 1771.

39. Η ΤΑΡΡΑ

Η αρχαία πόλη Τάρρας βρισκόταν στη θέση του σημερινού οικισμού Αγίας Ρουμέλης στην ανατολική όχθη του χειμάρρου που διασχίζει το φαράγγι της Σαμαριάς και για την οποία ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι πόλη με το όνομα Τάρρα υπάρχει και στη Λυδία και στον Καύκασο και αυτή στον Καύκασον είναι αποικία αυτής της Κρήτης, καθώς και ότι από την Κρητική Τάρρα κατάγεται ο συγγραφέας Λούκιος ή Λούκιλλος (βλέπε τα αμέσως κάτω), ο οποίος έγραψε τρία άριστα βιβλία περί παροιμιών, καθώς και ένα βιβλίο για την ιστορία και την ονομασία της Θεσσαλονίκης που παραθέτει απόσπασμα ο Στ. Βυζάντιος, πρβ: «Τάρρα, πόλις Λυδίας, αφ' ης Λεύκιος ο γραμματικός, ετέρα Κρήτης, εν η Ταρραίος Απόλλων τιμάται, έστι και άλλη πόλις Τάρρα παρά τον Καύκασον, Κρητών άποικος, Λούκιος δ' ήν από Τάρρης της Κρητικής πόλεως' φέρεται δε τούτου τα περί παροιμιών τρία βιβλία άριστα και περιγραμμάτων και τεχνικά γλαφυρότατα, το θηλυκόν και επι της χώρας Ταρραία»..... «Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ήτις άρα εκαλείτο Αλία, Κασσάνδρου κτίσμα" ή ότι Φίλιππος τού Αμύντου εκεί Θεπταλούς νικήσας ούτως εκάλεσε. Λούκιλλος δε ό Ταρραίος περί Θεσσαλονίκης βιβλίον έγραψεν, ος φησιν, ότι Φίλιππος θεασάμενος κόρην ευπρεπή και ευγενή, Ιάσονος γαρ ην αδελφιδή, έγημε, και τεκούσα τη εικοστή ημέρα τής λοχείας τέθηκεν' αναλάβων ούν ο Φίλιππος το παιδίον έδωκε Νίκη τρέφειν και εκάλεσε Θεσσαλονίκην' ή γαρ μήτηρ του παιδίου Νικασίπολις εκέκλητο, Στράβων VIII. Ρ. 323, δε Θεσσαλονίκηαν αυτήν φησε το εθνικόν Θεσσαλονικεύς».

Ο Λούκιος ή Λούκιλος έγραψε και σχόλια στο τέταρτο βιβλίο του Απολλώνιου Ρόδιου «Αργοναυτικά». (sch. A.R. subser. 329,8-9 Wendel): «παράκειται τα σχόλια εκ των Λουκίλλου Ταρραίου και Σοφοκλείου και Θεώνος». Η κρητική πόλη Τάρρα αναφέρεται μεταξύ των πόλεων που υπογραψαν τη συνθήκη το 170 π.Χ. με τον Ευμενή Β' της Περγάμου. Η Τάρρα αναφέρεται επίσης από τον Πτολεμαίο (Γεωγραφική Υφήγησις III, 15, 3). <<Νότιας πλευράς περιγραφή. Λίσσος...Τάρρο...Ποικιλασσός>>, καθώς και στους Σταδισμούς της Μεγάλης Θαλάσσης του Μαρκιανού: «Από Φοίνικος εις Τάρρον στάδιοι ξ' (60) πόλις μικρά έστιν έχει όρμον...: από Τάρρον εις Ποικιλάσιον στάδιο...».

Ο Θεόφραστος στο «Περί Φυτών Ιστορίαι» (II, 2,2) αναφέρει: «Κυπάριττος δε παρά μεν τοις άλλοις από σπέρματος, εν Κρήτη δε και από του στελέχους, οίον επί της ορείας εν Τάρρα. Παρά τούτοις γαρ έστιν η κουριζομένη κυπάριττος. Αυτή δε από της τομής βλαστάνει πάντα τρόπον τεμνομένη και από γης και από του μέσου και από του ανωτέρω. Βλαστάνει δε ενιαχού **και από των ριζών, σπανίως δε.**». Ο Πausανίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο X 7.2) αναφέρει ότι από την πόλη Τάρρα της Κρήτης καταγόταν ο περίφημος ποιητής και μελωδός Χρυσόθεμις, που ήταν ο πρώτος νικητής στους αγώνες των Δελφών (στα Πύθια) και αυτό αφού πιο κάτω, στο κεφάλαιο X 16.5, λέει ότι ο πατέρας του Χρυσόθεμη, ο Καρμάνωρ, κατάγονταν από την πόλη Τάρρα της Κρήτης και εκεί αυτός έκανε καθαρμό στον Απόλλωνα, πρβ: «αρχαιότατον δε αγώνισμα γενέσθαι μνημονεύουσι και εφ' ω πρώτον άθλα έθεσαν, άσαι ύμνον ες τον θεόν: και ήσε και ενίκησεν άδων Χρυσόθεμις εκ Κρήτης, ου δη ο πατήρ λέγεται Καρμάνωρ καθήραι Απόλλωνα. Χρυσοθέμιδος δε ύστερον Φιλάμμωνά τε ωδή μνημονεύουσι νικήσαι και επ' εκείνω Θάμυριν τον Φιλάμμωνος.» (Το

πιο αρχαίο αγώνισμα για το οποίο πρώτα θέσπισαν βραβείο αναφέρουν ότι ήταν το να ψάλλουν ύμνο για τον θεό· έψαλε και νίκησε ο Χρυσόθεμις από την Κρήτη, του οποίου ο πατέρας, ο Καρμάνορας, λένε ότι έκανε τον καθαρμό του Απόλλωνα. Μετά τον Χρυσόθεμη αναφέρουν ότι νίκησε στο άσμα ο Φιλάμμωνας και έπειτα ο Θάμυρις, γιος του Φιλάμμωνα). Πausανίας, Φωκικά (Κεφάλαιο Χ 7.2). Ο Pausanías στα Φωκικά (Κεφάλαιο Χ 16) αναφέρει ότι ο Απόλλων (ύστερα από το φόνο του Πύθωνος) κατέφυγε στην Τάρρα **όπου γίνονταν τελετές καθαρτήριες** στον ιερέα Καρμάνορα για εξιλασμό. Εκεί ο Απόλλωνας με τη Ακακαλλίδα γέννησε δίδυμα, το Φυλακίδη και το Φιλάνδρο, που τους θήλασε μια αίγα και για αυτό οι Ελύριοι αφιέρωσαν στους Δελφούς μια χαλκή αίγα που θήλαζε δύο νήπια, πρβ: **«έστι δε εν τοις Κρητικοίς όρεσι και κατ' εμέ έτι Έλυρος πόλις: ούτοι ουν αίγα χαλκήν απέστειλαν ες Δελφούς, διδωσι δε νηπίοις ή αίξ Φυλακίδη και Φιλάνδρω γάλα: παίδας δε αυτους οι Ελύριοι φασιν Απόλλωνός τε είναι και Ακακαλλίδος νύμφης, συγγενέσθαι δε τη Ακακαλλίδι Απόλλωνα εν πόλει Τάρρα και οίκω Καρμάνορος»** («Στα βουνά της Κρήτης υπάρχει και στην εποχή μου μια πόλη Έλυρος. Στους Δελφούς οι κάτοικοί της έστειλαν χάλκινη κατσίκα που παριστάνεται να τρέφει με το γάλα της τον Φυλακίδη και τον Φιλάνδρο. Οι Ελύριοι λένε ότι αυτά τα παιδιά ήταν γιοι του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο θεός ενώθηκε μαζί της στο σπίτι του Καρμάνορα, στην πόλη Τάρρα), (Pausanías, Φωκικά Χ,16,5)

Ε. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Κρητικές πόλεις εκτός της νήσου της Κρήτης υπήρχαν πάρα πολλές, αναρίθμητες, όπως π.χ. στις Κυκλάδες, στη Μ. Ασία, Σικελία, στη Ν. Ιταλία, στην Αφρική κ.α. Υπήρχαν και κάποιες που είχαν δημιουργηθεί κοινά με άλλες Ελληνικές πόλεις. Στη Μεγάλη Ελλάδα Κρητικές πόλεις ήσαν οι Θούριοι, ο Γέλας, το Σέλινο, η Απολλωνία, ο Ακράγας κ.α. και στη Μ. Ασία: η Μίλητος, οι Ερυθρεές κ.α. Σύμφωνα με το Πάριο Χρονικό ο ίδιος ο Μίνωας αποίκισε την Απολλωνία το 1472 π.Χ. Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 4, 79) αναφέρει ότι οι πρώτες Ελληνικές πόλεις που δημιουργήθηκαν στη Νότιο Ιταλία (Magna Graecia) ήταν η Μινώα (Ακράγαντας) και η Έγγυος, που κτίστηκαν από τους ναύτες του Μίνωα. Ο Μίνωας, λέει, όταν έμαθε, ότι ο Δαίδαλος κατάφυγε στη Σικελία πήγε εκεί, για να τον βρει, όμως ο βασιλιάς Κώκαλος τον δολοφόνησε. Στη συνέχεια, οι Κρήτες ναύτες που τον συνόδευσαν έθαψαν εκεί το πτώμα του και στη συνέχεια έκτισαν τις ως άνω πόλεις, απόγονοι των οποίων ήταν πολλοί Έλληνες της Ν. Ιταλίας. Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει επίσης: «Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ...» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει πολλές αποικίες των Κρητών, όπως τη Γάζα: Γάζα, πόλις Φοινίκης, νυν δε Παλαιστίνης προς της Αιγύπτου, εκλήθη και Αζα και μέχρι νυν Σύροι Άζαν αυτήν καλούσιν, από Αζονος τού παιδός Ηρακλέους, μυθολογούσι δε τινες από Διός κτισθήναι

και εν αυτή απολιπεῖν την ιδίαν γάζαν, οὕτω των Περσών τα χρήματα καλούντων, εκλήθη δε και Ιώνη, ἀπό της Ιούς προσπλευσάσης και μινάσης αυτής εκεί. εκλήθη δε και Μινώα, ὅτι Μίνως συν τοις ἀδελφοῖς Αἰακῶ και Ραδαμάνθει ἰὼν ἐξ αὐτοῦ ταύτην ἐκάλεσεν, ἐνθεν και το του Κρηταίου Διός παρ' αὐτοῖς εἶναι, ο και καθ' ἡμᾶς ἐκάλουν Μαρνάν, ἐρμηνευόμενου Κρηταγενής, τας παρθένους γαρ οὕτω Κρήτες προσαγορεύουσι, Μαρνάν, ο πολίτης Γαζαῖος, λέγονται και Γαζηνοὶ παραλόγως, ως Πausanias, λέγονται και Γαζίται παρὰ τους ἐγχωρίους και οι κέραμοι λέγονται Γαζίται. και ἔστιν ὅμοιον τῷ Αἰγινήται και Αἰγινάιοι κατὰ την διαφοράν, ἐναντίον δε το των τύπων' οι μεν γαρ πολῖται Αἰγινήται και Γάζαῖοι, οι δε κέραμοι Γαζίται και Αἰγινάιοι εἰσὶ και διὰ του ἡ ἔθνος Γαλατῶν των χρυσοφοροῦν ως Εὐφορίων, λέγονται και δια του α Γαζάται, ως Πολυίστωρ. ἔστι και Γάζα τείχισμα Θράκης».

Σέλινο Σικελίας,
δίδραχμο 460-440 π.Χ.
Με Ηρακλή που δαμάζει
το Ταύρο Κρήτης

Δίδραχμο Θου-
ρίων με τον ταύρο
Κρήτης, πατέρα Μινώ-
ταυρου,. Από την άλλη
ὄψη ἡ θεά Αθηνά που
φορεῖ κρᾶνος με παρὰ-
στασηση του Θεοῦ Ωκεα-
νοῦ.

Μεγάλη Ελλάδα,
δίδραχμο Ποσειδώνιας,
5ος αἰ. π.Χ. με το θεό
Ποσειδῶνα και τον
Ταύρο που χάρισε στο
Μίνωα και ο οποίο μετά
με την Πασιφάη γέννησε
το Μινώταυρο.

ΣΤ. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΣΥΜΩΝΑ ΜΕ:

1. ΤΟ ΣΤΕΦΑΝΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ (5^{ος} αἰ. μ.Χ.)

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά», σχετικά με τη νήσο Κρήτη, αναφέρει τα εξής: «Κρήτη, ή μεγίστη νήσος, ην Κρητήν έφη Αρχίλοχος κατά πλεονασμόν, οι μεν φασιν από τού κόρης κορήτην και Κρήτην κατά συγκοπήν, οι δε από Κρητός τού Διός και Ιδαίας νύμφης παιδός, οι δ' από Κρήτης μιας των Εσπερίδων, οι δε από τινος γηγενούς Κρητός. άμεινον δε παρά το κρής κρητός Κρήτη, ως Θράκη και Χιτώνη και ευφρόνη, λέγεται και ποιητικώς Κρήται, λέγεται και Κρης Κρητός και Κρήσση και Κρηταίος και θηλυκώς και ουδετέρως και Κρητεύς και Κρητήος και Κρητήιος κτητικόν" και θηλυκόν Κρητηνάς και Κρηταιεύς και Κρήσιος από τού Κρής, και Κρησιάς θηλυκών και Κρησία και Κρήσιον και από της Κρητός γενικής Κρήτης, και τροπή τού τι εις σ Κρήσις και τό κτητικόν Κρητικός, καλείται δε ή νήσος και Αερία και Χθονία και Ιδαία».

ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ:

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά», σχετικά με τις πόλεις της Κρήτης, αναφέρει τα εξής, που σημειωτέο σ' αυτά δεν κάνει ξεχωρη μνεία της Κνωσσού, αλλά απλώς την αναφέρει, για να προσδιορίσει τη θέση που βρίσκονταν κάποιες άλλες:

1. Αίπεια, πόλις Λακωνικής, ως Ζέλεια, καλήν τ' Αίπειαν και Πήδασον (Iliad. IX. 152). ούτω και η Κύπρου, τρίτη Κρήτης, ως Ελλάνικος, το εθνικόν Αίπεάτης, ως Κορσεάτης, Υδρεάτης έπι δε τών τοιούτων ενίστε μένοντος τού ι αφαιρείται το α, ως Δικαιαρχείτης, Σαμαρείτης, Ζελείτης, έσθ'ότε μένοντος τού ε, υφαιρουμένου του ι, το α εις ω αμείβεται, ως Ηρακλειώτης, Μαρεώτης.
2. Άλβα, πόλις Ιταλίας, ην έκτισαν οι από του Λαβινίου Λατίνου, Τρώες όντες, έστι δ' η Άλβα καθ' Ελλάδα λευκή κλίνεται δε Άλβας, ως Χάραξ έστί και Άλβη πόλις Κρήτης, το εθνικόν Αλβαίος, ως Θηβαίος,
3. Αλλάρια, πόλις τής Κρήτης, Πολύβιος τρισκαιδεκάτη, τό εθνικόν Αλλαριάτης, ως αυτός φησιν
4. Αμνισός, πόλις Κρήτης, αι (από) τούτου νύμφαι Αμνισιάδες και Αμνησίδες,
5. Αμύκλα, πόλις Λακωνική των εκατόν πόλεων, ήν Αμύκλας ο Λακεδαιμόνος υιός έκτισε..... έστι και πόλις Αμύκλαιον εν Κρήτη και όρμος.
6. Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης, από Αμφιμάλλου, ο πολίτης Αμφιμαλλιεύς ή Αμφιμάλλιος, λέγεται και Αμφίμαλλα και το έθνκόν Αμφιμαλλαίος,
7. Άξος, πόλις Κρήτης, ως Ηρόδοτος εν τετάρτη (c 154) το εθνικόν Άξιος.
8. Απολλωνία, πρώτη πόλις Ιλλυρίας, ήν ώκουν Ιλλυριοί κατ' Επίδαμνον ύστερον διακοσίων Κορινθίων αποικία εις αυτήν εστάλη, ής ηγείτο Γύλαξ, ος Γυλακίαν ωνόμασε τό εθνικόν Απολλωνιάτης και θηλυκόν Απολλωνιάτης..... ς' εν Κρήτη πρός τή Κνωσσώ..... εικοστή τρίτη Κρήτης, ή πάλαι Ελευθέρνα, Λίνου πατρίς, εκ ταύτης ο φυσικός Διογένης εικοστή τετάρτη εν Αιγύπτω.....
9. Άπτερα, πόλις Κρήτης, από τής τών Μουσών και Σειρήνων έριδος, της εν τω μουσείο πλησίον της πόλεως και της θαλάττης τόπω τοιώςδε καλουμένω γενομένης, ενώ μετά την εν μουσική νίκη των Μουσών αι Σειρήνες δυσφορούσα τα πτερά των ώμων απέβαλον και λευκαί γενόμεναι εις την θάλασσαν ένέβαλον έαυτάς όθεν

- ἡ πόλις Ἀπτερα, αἱ δὲ πλησίον νῆσοι Λευκαί. οἱ δὲ ἀπὸ Γλαύκου τοῦ Κυρηναίου, ὁ πολίτης Ἀπτεραῖος, ἐστὶ καὶ Λυκίας πόλις, οὐδετέρως καὶ αὕτη καὶ τὸ ἐθνικὸν Ἀπτερεύς.
10. Αραδὴν, πόλις Κρήτης, ἡ καὶ Ἀνώπολις λέγεται διὰ τὸ ἄνω εἶναι, ὁ πολίτης ἀπὸ τῆς γενικῆς Αραδῆνιος, ὡς Αραφήνος Αραφήνιος
 11. Αραδος, νήσος Φοινίκης, ἐστὶ καὶ ἐτέρα τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τὸ ἐθνικὸν Ἀράδιος, τρίτη Κρήτης, τὸ ἐθνικὸν Ἀράδιος Αραδία
 12. Ἀρβις, ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς ἔθνος Ἀρβες ἡ Ἀρβίται, ἐστὶ καὶ ἐν Κρήτῃ Ἀρβιος ὄρος, ἐνθα τιμάται Ἀρβιος Ζεὺς, Ἀρβιος οὖν καὶ ὁ κατοίκων, τὸ ὄρος
 13. Ἀρκάδες, πόλις Κρήτης ὡς Ξενίων ἐν Κρητικῶς, οἱ πολῖται ὁμοίως Ἀρκάδες. Δημήτριος δὲ οὐκ Ἀρκάδας τὴν πόλιν, ἀλλ' Ἀρκαδίαν φησὶν, ἐκότας οὐκ καὶ τὸ ἐθνικὸν ταύτης Ἀρκάδες.
 14. Ἄσος, πολίχνη Κρήτης, ὁ πολίτης Ἀσιος, οὕτω ἔκει τιμάται. καὶ Ἀσίου Διὸς ἱερὸν ἀρχαιότατον. .
 15. Ἀστερουσία, ὄρος Κρήτης πρὸς τὸ νότιο μέρος, ἀποβλέπον εἰς θάλασσαν, ἀφοῦ καὶ πόλις ἐπὶ τὸν Καύκασον. Ἰνδικὴ Ἀστερουσία κέκλητα, Κρητῶν ἀποικίας ἐκείσε σταλείσης, οἱ οἰκῆτορες Ἀστερουσιανοὶ καὶ Ἀστερουσίαις καὶ Ἀστερούσιοι,
 16. Ἄωρος, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Ἀώρας νύμφης μετονομάσθη ὃ Ἐλευθήρα ἀπὸ Ἐλευθήρος ἐνὸς τῶν Κουρήτων, ὁ πολίτης Ἀωρος ἡ Ἀωρίτης, ὡς Ἀλωρίτης
 17. Βήνη, πόλις Κρήτης ὑπὸ Γορτύνην τεταγμένη, τὸ ἐθνικὸν Βηναῖος, Ριανὸς γὰρ ὁ ποιητὴς Βηναῖος ἦν ἡ Κερεάτης ἡ Κρής,
 18. Βοίβη, ἐστὶ καὶ ἐν Κρήτῃ Βοίβη τῆς Γορτυνίδος καὶ ἐν Μακεδονίᾳ λίμνη.
 19. Βιέννος, πόλις Κρήτης, οἱ μὲν ἀπὸ Βιέννου τοῦ τῶν Κουρήτων ἐνὸς, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Ἀρη γενομένης βίας, ὃν ἐνταῦθα (δεδέσθαι) φασὶν ἀπὸ ὧτου καὶ Εφιάλτου τῶν παίδων Ποσειδῶνος, καὶ μέχρι καὶ νῦν τὰ καλούμενα ἐκατομφόνια θύεται τῷ "Ἄρει ὁ πολίτης Βιέννιος, οἱ δὲ τιμᾶς ἀποπέμπεν τῷ Τεμελίῳ Δίῳ καὶ Βιεννίῳ, ἐστὶ καὶ ἐτέρα πόλις ἐν Γαλλίᾳ, αὐχμοῦ γὰρ ποτὲ τὴν σύμπασαν Κρήτην κατασχόντος εἰς ἑτέρους τόπους ἀπωκίζοντο, οἰκῆσαι δὲ τινὰς Ὑδροῦντα τῆς Ἰταλίας οὐπω πεπολισμένον χρησμοῦ δ' αὐτοῦς δοθέντος, ὅπου ἐλῶδέστατον τόπον θεάσσονται, κατοικήσαι, ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὸν Ρόδανον ποταμῶν τῆς Γαλλίας ἐλῶδη ὄντα οἰκήσαι, καὶ τὴν πόλιν οὕτως ὀνομάσαι, ἐπειδὴ μία τῶν συν αὐτοῦς παρθένων, Βιαννα, καλουμένη, χορεύουσα ὑπὸ τινος χάσματος ἐλήφθη ἢς μνημονεύει πόλεως Ευσέβιος ἐν τῇ, ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (V 1) τὸ ἐθνικὸν ὁμοίως Βιέννιος, εἰ μὴ κατὰ τὸν ἐγγώριον τύπον Βιεννήσιος, ὡς Λουγδουνήσιος, τῆς δὲ Βιέννης Βιενναῖος,
 20. Βοῖον, ἣν Ὅμηρος ἔρικε Βοίβην λέγειν, ἐστὶ δὲ Δωρικὴ πόλις οὐδετέρως λεγομένη καὶ θηλυκῶς, ἐστὶ Βοιαί καὶ Κρήτης πόλις, ὁ πολίτης Βοιάτης, ὡς Κάρυα Καρυάτης
 21. Γόρτυν, πόλις Κρήτης οὕτω δὲ διὰ τοῦ ν, ἀπὸ ἥρωες Γόρτυος ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Λάρισσα. πρότερον γὰρ ἐκαλεῖτο Ἑλλωτὶς οὕτω-γὰρ παρὰ Κρησὶν ἢ Ευρώπῃ, εἴτα Λάρισσα, εἴτα Κρημνία καὶ ὕστερον Γόρτυς, οἱ δὲ τὴν αἰτιατικὴν οἱ μὲν δισυσλλάβως Γόρτυν, οἱ δὲ τρισυσλλάβως Γόρτυν τε τεχόεσαν (Iiad. II. 646"), οἱ δὲ Γόρτυναν, ὡς ἄμυναν.

22. Γράμμιον, πόλις εν Κρήτη, οι πολίται Γραμμάται και Γραμμήσιοι εισί δε Γραμμίται προς τη Κελτική έθνος
23. Δαίδαλα, πόλις ή χωρίον Στράβων ιδ και όρος τής Λυκίας τα Δαίδαλα, η δε πόλις από Δαιδάλου τού Ικάρου ή εν Λυκία, διά τινος γαρ έλους επορεύετο διά του Νίνου ποταμού, και υπό χερσύδρου δηχθέντα τελευτήσαι και εκεί ταφήνα και κτισθήναι πόλιν φησίν Αλέξανδρος εν Λυκιακούς, έστι και Ινδικής και Κρήτης άλλης, ο πολίτης Δαιδαλεύς, ως Σαμόσατα Σαμοσατεύς, και Δαιδαλός το θηλυκόν
24. Δίκτη, όρος Κρήτης, Καλλίμαχος Εκάλη, το εθνικόν Δικταίος και Δικταία.
25. Δούλων πόλης, πόλις Λιβύης. Εκαταίος εν έστι, φασί και κατά Κρήτην Δουλόπολιν είναι χιλιανδρου, σημειωτέον δ' ότι Κρατίνος εν Σέριφères πόλιν δούλων φησίν Απολλωνίου φήσαντος μηδέν ταύτας τις παραθέσεις εναλλάσσειν δίχα ποιητικής ανάγκης, ως φησί Κρατίνος.
26. Δραγμός, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν τους Κρητικούς, το εθνικόν Αράγμιος ή Δραγμίτης, όπερ άμενον
27. Είνατος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων φησί. το εθνικόν Εινάτιος. τινές δε όρος και ποταμών, ενώ τιμάσθαι τήν Ειλείθιαν Εινατήν
28. Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, από Ελευθήρος του Απολλωνος, έστι και Κρήτης από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ήτις και Σάωρος εκαλείτο από Σάωρης νύμφης, έστι και άλλη επί τω Ίστρω ποταμώ εν τω Πόντω, διά το φυγόντας Αιήτην τους περί Ιάσονα έχει του φόβου ελευθερωθήναι, έστι και πόλις Λυκίας από τινος νύμφης, ο πολίτης Ελευθερεύς ή Ελευθεραίος, ως Ηράκλειος.
29. Ελευθέρνα, πόλις Κρήτης, αφ' ενός των Κουρήτων, οι πολίται Ελευθερναίοι και Ελευθερνεύς.
30. Έλυρος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν Κρήτη, ο πολίτης Ελύριος,
31. Ηράκλεια, πόλις Θράκης εν τω Πόντω διάσημος, β' Σικελίας..... ιζ' Κρήτης..... το εθνικόν Ηρακλεύς και Ηρακλειώτης και Ηρακλεώτης και Ηράκλειον και Ηρακλεωτικόν,
32. Ήτεια, δήμος Λακωνικής, και τής Κρήτης πόλις, όθεν ην Μύσων εις των επτά σοφών χρηματίζων "Ήτειος, ου μέμνητα Πλάτων εν τω Πρωταγόρας, Χηνέα τούτον ειπών, Δίδυμος δε συμποσιακών δεκάτω Ήτιον αυτόν καλεί,
33. Θέναι, πόλις Κρήτης, τινές δε Αρκαδίας, οι δε όρος, τό έθνικόν Θεναίος και Θεναία και Θενείς.
34. Ιεράπολις, μεταξύ Φρυγίας και Λυδίας πόλις, θερμών υδάτων πολλών πλήθουσα, από τού ιερά πολλά έχειν. β' Κρήτης, γ' Συρίας, ή και Ιερόπολις διά τού ο. τετάρτη Καρίας, τα εθνικά Ιεροπολίται, αφού Νικάνωρ ο νέος Όμηρος και Πόπλιος και Σαραπίων στωικοί και άλλοι πλείστοι Ιεροπολίται.
35. Ιεράпутνα, πόλις Κρήτης, ή πρότερον Κύρβα, ειτα Πύτνα, ειτα Κάμιρος, είθ' ούτως Ιεράпутνα, το εθνικόν Ιεραπύτνιος,
36. Ίλαττία, πόλις Κρήτης, Πολύβιος τρισκαιδεκάτω, τό εθνικόν Ίλάττος,
37. Ίστρος, πόλις Κρήτης, ήν Αρτεμίδωρος Ίστρώνά φησί. δευτέρα πόλις εν τω Πόντω, το εθνικόν Ίστριος και Ιστριεύς
38. Ιτανός, πόλις έν Κρήτη, από Ιτανού Φοίνικος, ή των Κουρήτων ενός μιγάδος, οι πολίται Ιτάνιοι, έστι και άκρα.

39. Καμάρα, πόλις Κρήτης, και ο πολίτης Καμαραίος, Ξενίων εν Κρητικούς φησιν, ήτις Λατώ ελέγετο
40. Κάντανος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν περιορίου Κρητικού τόπο, τὸ εθνικὸν Καντάνιος,
41. Κάτρη, πόλις Κρήτης, τον Ιωνικὸν ἔχουσα τρόπον, ως Ἡρωδιανὸς περὶ της Ολύκρης γράφων, τὸ εθνικὸν Κατραῖος, ως Ασκραῖος.
42. Καύνος, πόλις Καρίας, ἀπὸ Καύνου, ου ἡ Βιβλὶς ἀδελφὴ ερασθείσα φεύγοντος ἐκείνου ἀπήγξατο, ὅθεν ἡ παροιμία ὁ Καύνιος ἔρως, ἔστι δε νοσώδης, ὅθεν και Στρατόνικος ο κιθαριστὴς ἰδὼν ἐπιμελῶς χλωροὺς τοὺς Καυνίους ἔφη" οἱ περ φύλλων γενεή, τοίη δε και ἀνδρῶν, ἔστι και ἄλλη πόλις εν Κρήτη, τὸ εθνικὸν Καύνιος και Καυνία και Καυναῖος
43. Κόριον, τόπος ὃν Κρήτη ἀπὸ κόρης τινός, ο πολίτης Κορήσιος και λίμνη Κορησία και Αθηνάς ἱερὸν Κορησίας, ταῦτα δε ἀπὸ τοῦ κόρη γέγονεν, ἀπὸ δε τοῦ Κόριον τὸ ἀνάλογον Κοριεύς,
44. Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ἡ πρότερον Απολλωνία, ἀπὸ Κύδωνος τοῦ Απολλωνος και Ακακάλλιδος τῆς Μίνως θυγατρὸς, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ο πολίτης Κυδωνιάτης και Κύδων και Κυδώνιος και Κυδωναῖος και Κυδωνὶς θηλυκῶς και Κυδωνικὸς ἀνὴρ.
45. Κύτα, πόλις Κολχική, πατρίς Μηδείας, ἔστι και ἄλλη Σκυθίας, ο πολίτης Κυταῖος, ἐξ οὗ και Κυταιεύς" πύργους εἰσόψεσθε Κυταῖος Αἰήτησιν....., ἔστι και Κύταιον πόλις Κρήτης
46. Λάμπη, πόλις Κρήτης, Αγαμέμνονος κτίσμα, ἀπὸ Λάμπου τοῦ Ταρραίου, τὸ εθνικὸν Λαμπαῖος. Κλαύδιος δε Ιούλιος Λαμπέας αὐτοῦς φησιν, ἔστι και δευτέρα της Ακαρνανίας, και τρίτη τῆς Αργολίδος, ως Φίλων Ξενίων δε εν Κρητικοῖς διὰ δύο πι γράφει την πόλιν τὴν Κρητικὴν και διὰ δύο α και διὰ τοῦ η.
47. Λάρισσα, πόλις, πρώτη Θεσσαλίας, ἡ πρὸς τὸ Πηνειό, ἦν Ακρίσιος ἔκτισε, δευτέρα η Κρεμαστή, ὑπὸ τινων δε Πελασγία..... ἐννάτη Κρήτης, δεκάτη Αττικῆς ἔστι Λάρισσα
48. Λύκαστος, πόλις Κρήτης. "Ὁμηρος", Λύκτον Μίλητόν τε και ἀργινόνενα Λύκαστον, ἀπὸ Λυκάστου αὐτόχθονος, ο πολίτης Λυκάστιος» « Λύκαστος δε ἀπὸ Λυκάστου, φασίν, αὐτόχθονος ἡ παιδὸς τοῦ Μίνως, ἔστι δε και Ποντικὴ Λύκαστος κατὰ τον γραφέα των εθνικῶν, ος λέγει και ὅτι την Κρητικὴν Λύκαστον ὀξύνουσιν οἱ ἐγχώριοι, οὐκ ἐπικρατεῖ δε, φησίν, ἡ ἐθνικὴ παράδοσις, τούτέστι παρά τοις ἄλλοις οὐκ ὀξύνεται.
49. Λύκτος, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Λύκτου τοῦ Λυκάονος, ἐνιοι Λύττον φασιν αὐτὴν διὰ τὸ κείσθαι ἐν μετεώρῳ τόπῳ τὸ γὰρ ἄνω και ὑψηλὸν λύττον φασί, τὸ εθνικὸν Λύκτιος, και θηλυκὸν Λυκτηῖς
50. Μινῶα, πόλις εν Αμοργῷ τη νήσῳ, μία των Κυκλάδων, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη εν Σίφνῳ, μία των Κυκλάδων, ἔχει δε Μινῶαν καλουμένην κρήνην, ἐκαλεῖτο και ἡ Γάζα Μινῶα' ἔστι και Αραβίας, ἣς οἱ πολῖται Μινωῖται, ἀπὸ Μίνως, ἔστι και Κρήτης, ἔστι και ἄλλη νήσος ου πόρρω Μεγάρων, και η Πάρος Μινῶα, οἱ πολῖται Μινῶαι
51. Νάξος, νήσος των Κυκλάδων, ἡ διάσημος, ἀπὸ τοῦ Νάξου Καρῶν ἡγεμόνος, ἄλλοι δε ἀπὸ Νάξου τοῦ Ενδυμίωνος. Ευφορίων δε παρά τὸ νάξα, ὁ φασιθύσαιτινες, Ασκληπιάδης ιστορεῖ τας Ναξίας γυναῖκας μόνας οκτάμηνα τίκτειν, ἡ διὰ τὸ την Ἡραν φίλην γενομένην τῷ Διονύσῳ ταις Ναξίας τούτο δῶρον παρασχεῖν, ἡ ὅτι και αὐτὸς ὁ Διόνυσος οὕτως ἐτέχθη και ὅτι ἔστιν ἐκεῖ κρήνη, ἐξῆς

- οίνος βειῖμάλα ἡδύς, εἰσε και πόλις Σικελίας και ἄλλοι τόποι Νάξου, τα εθνικά Νάξιοι, αφού και Ναξία λίθος ἡ Κρητική ἀκόνη, λέγεται και θηλυκὼν Ναξιάς ἀπὸ τοῦ Νάξος, το δε Κρητική ἀκόνη ἐάν διὰ τοῦ ἰ γράφεται, ἡ διακρίνουσα και φανερούσα σημαίνει.
52. Ὁάξος, πόλις Κρήτης, Ἐλευθέρνης ου πόρρω, καθά Ξενίων ἀπὸ Ὁάξου τοῦ Ακακάλλιδος, της θυγατρὸς τοῦ Μίνω. τινὲς δε δια το κατὰ γην εἶναι τον τόπον και κρημνώδη ὑπάρχειν καλοῦσε γὰρ τους τοιοῦτους τόπους ἄξους, καθάπερ και ἡμεῖς ἀγμούς, ο πολίτης Ὁάξιος
53. Ὀλούς, πόλις Κρήτης, Ξενίων ἐν τους Κρητικοίς, ὁ πολίτης Ὀλούντιος, ὡς Σελινούντιος
54. Ομφάλιον, τόπος Κρήτης πλησίον Θενῶν και Κνωσσού, ἐστὶ και Θετταλίας, το εθνικὸν Ομφαλίτης,
55. Παντομάτριον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Παντομάτριος, ὡς Βυζάντιος, ἡ Παντοματρεὺς, ὡς Βουπράσιον Βουπρασιεύς και Δουλίχιον Δουλίχιεύς.
56. Πάraisος, περὶ ἧς Ἡρωδιανὸς ἐν οἰγδοῦ, το μεν τοι Πάraisος οξύνεται. ἐγένετο δε ὁ Πάraisος Μίνω συγγενής, ἀφ' οὗ ἡ πόλις ἡ Πάraisος ὁμοτόνως τῷ οικιστῇ (βλέπε και πόλη «Στήλαι»).
57. Πολίχνα, πόλις της Τρωάδος, οἱ πολῖται Πολιχναῖοι, ἐστὶ και Κρήτης Πολίχνη πόλις, ἢς ο πολίτης Πολιχνίτης.
58. Πολύρρην, πόλις Κρήτης, ἀπὸ τοῦ πολλὰ βήνεα, τουτέστι πρόβατα ἔχειν. ὁ πολίτης Πολυρρήνιος,
59. Πραῖσος, πόλις Κρήτης, θηλυκῶς, το εθνικὸν Πραῖσιος και Πραῖσος.
60. Πρίαισος, πόλις Κρήτης, οἱ πολῖται Πριαῖσιοι και Πριαισιεύς,
61. Πύθιον, το πάλαι μεσαιτάτον της ἐν Κρήτῃ Γόρτυνος, οἱ κατοικοῦντες Πυθιεῖς και οἱ τὸ Πύθιον οἰκοῦντες, ἐνῷ Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἐστὶ και Μακεδονίας Πύθιον, ἐνῷ και τα Πύθια ἐπιτελεῖται. Πύθιος οὖν το εθνικὸν, ἐστὶ και Πύθιον πλησίον του Ἀστακηνοῦ κόλπου, οἱ κατοικοῦντες Πυθιανοὶ καλοῦνται και Πυθιανὰ ποτήρια.
62. Πύρανθος, πόλις μικρά ἢ κώμη Κρήτης περὶ Γόρτυνα, οἱ κατοικοῦντες Πυράνθιοι.
63. Ραύκος, πόλις ἐν μεσογειῷ της Κρήτης, το εθνικὸν Ραύκιος και Ραυκία.
64. Ριζηνία, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Ριζηνιάτης.
65. Ριθυμνία πόλις Κρήτης, το εθνικὸν Ρεθυμνιάτης και Ριθύμνιος.
66. Ρύτιον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Ριτιεύς τοῦ δε Ρυτίαςσος "Ρυτiasσεύς, ὡς Αλικαρνασσεύς.
67. Σάτρα, πόλις Κρήτης, ἡ μετονομασθεῖσα "Ἐλευθέρνα, ο πολίτης Σατραῖος.
68. Σίβυρτος, πόλις Κρήτης, το εθνικὸν Σιβύρτιος, ὡς Πολύβιος ἐν τρισκαιδεκάτῳ.
69. Σκύλλιον, ὅρος Κρήτης, οἱ παροικούντες Σκύλλιοι Σκύλλιος γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτοῦ τιμάται, ἐνθα φασίναποθέσθαι τους Κουρήτας μετὰ των Σπαρτιατῶν τὸν Δία.
70. Στήλαι, πόλις Κρήτης πλησίον Παραισοῦ και Ρεθύμνης, το εθνικὸν Στηλαῖος, ὡς Λάμπη Λαμπαῖος, ἀλλὰ και Στηλίτης, ὡς παρὰ το ἀγαλμαῖς τον λίθον, αφού και στηλιτεύω".
71. Στρήνος, Ἡρωδιανὸς ἐβδόμη, πόλις Κρητική, το εθνικὸν Στρήνιος, ὡς Φαιστος Φαῖστιος.

72. Στυράκιον, όρος Κρήτης, οι ένοικούντες Στυρακίται" Στυρακίτης γάρ Απόλλων.
73. Συία, πόλις μικρά Κρήτης, επίνειον ούσα της Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς.
74. Σύρινθος, πόλις Κρήτης, το εθνικόν Συρίνθιος, ως Ολύνθιος, το θηλυκόν Συρινθία.
75. Σωσάνδρα, νήσος περί Κρήτην, εκλήθη δε επειδήποτε των Λυκτίων νύκτωρ έπελθόντων τή πόλει διασώσαι λέγεται τους εις έαυτήν, ο νησιώτης Σωσάνδριος.
76. Τάνος, πόλις Κρήτης, ως Αρτεμίδωρος εν τετάρτω γεωγραφουμένων, το εθνικόν Τάνιος.
77. Τάρρα, πόλις Λυδίας, αφ' ης Λεύκιος ο γραμματικός, ετέρα Κρήτης, εν η Ταρραίος Απόλλων τιμάται, έστι και άλλη πόλις Τάρρα παρά τον Καύκασον, Κρητών άποικος, Λούκιος δ' ην από Τάρρης τής Κρητικής πόλεως" φέρεται δε τούτου τα περί παροιμιών τρία βιβλία άριστα και περιγραμμάτων και τεχνικά γλαφυρότατα, το θηλυκόν και επί της χώρας Ταρραία,
78. Τέγεια, πόλις Αρκαδίας έστι και Τεγέα εν Κρήτη υπό Ταλθύβιου κτισθείσα. ό πολίτης Τεγεάτης, ως Ελεάτης, και θηλυκόν Τεγεάτις, ην δε και μελοποιός Ανύτη Τεγεάτις, λέγεται και Τεγεάς, ως Ιλιάς. οξύνεται, ως Σοφοκλής.
79. Υδραμία, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων ο τα Κρητικά γράψας οι πολίται "Υδραμείς, ως Μεγαρείς.
80. Υρτακός ή και Υρτακίνος, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Υρτακίνος. Πολύβιος δε το θηλυκόν Υρτακίνη από τού Υρτακίνος εθνικού, από Υρτάκου δε Υρτάκιος,
81. Φαιστός, πόλις Κρήτης, οξυτόνως, το γαρ βαρύτονον κύριον, εκτίσθη υπό Φαιστου τού "Ροπαλού, Ηρακλέους παιδός, ο πολίτης Φαίστιος και Φαιστία και Φαίστιον και Φαιστιάς, έστι τής Φαιστιάδος και ό καλούμενος Λισσής. "Όμηρος" (odys III. 293), έστι δέ τις Λισσής αιπεία τε εις άλα πέτρη. έστι και Αχαΐας, ως Ριανός εν Αχαϊκών τρίτω. το εθνικόν ομοίως Φαίστιος, έστι και από τού Φαιστιίνος Φαιστινίος, έστι και άλλη Φαίστος Πελοποννήσου ή πρότερον Φρίξα καλουμένη.
82. Φάλαννα, πόλις Περραιβίας, από Φαλάννης της Τύρου θυγατρός, Λυκόφρων - Γόνον, Φαλάνναν ήδ' Όλοσσόνων γύας. Εκαταίος ιστοριών α' Ιππίαν αυτήν καλεί. και Έφορος Φάλαννον αυτήν καλεί έν τώ θ'. έστι και ετέρα Κρήτης, αφ' ης ην Φανιάδης ο περιπατητικός, ο πολίτης Φαλανναίος και Φαλανναία το θηλυκόν
83. Φαλανναία, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Φαλανναιεύς, ως του Ηραία Ηραιεύς.
84. Φαλάσαρνα, πόλις Κρήτης, από Φαλασάρνης, ο πολίτης Φαλασάρνιος, ως Ξενίων φησί.
85. Φοινικούς, πόλις Κρήτης, έστι και νήσος προς τη Λυκία, έστι και Φοινικούς λιμήν Θουκυδίδης όγδόη (c 34) το εθνικόν Φοινικούντιος και Φοινικούσιος, ως Σελινούντος και Σελινούσιος,
86. Χαλκητόριον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Χαλκητορεύς, Απολλόδωρος τετάρτω χρονικών μεθ' ου Χαρίδημος ήν φυγάς Χαλκητορεύς. Κρατερός δ' εν τω περί ψηφισμάτων Χαλκήτορας αγτούς φησί.
87. Χερρόνησος, πόλις εν τη κατά Κνίδον χερρονήσω και Τρίπολις, ο πολίτης Χερρονήσιος, ... τετάρτη Χερρόνησος κατά Κρήτην

νήσος, έχουσα πολισμάτιον ομώνυμον Ξενίων εν τω περί αυτής, μετά την Κρήτην, κατά δε την αυτήν πλευράν και Χερρόνησος κείται πρὸς τή θαλάσση μεταξύ της τε Κνωσού και της Ο(άξου), οι πολῖται ομοίως Χερρονησίται και Χερρονήσιοι, ως αὐτὸς φησιν.....

88. Ψύχιον, τόπος Κρήτης, ενώ πόλις ἦν ομώνυμος. το ἔθνικόν Ψυχιεύς, ως τοῦ Νότιον Νοτιεύς, Δουλίχιεύς,
 89. Ὀλερος, Κρητική πόλις, περί ης Ξενίων εν Κρητικοῖς φησὶ πορρωτέρω δε της Ιεραπύτνης "Ὀλερος ἦν πόλις, εφ' υψηλοῦ μεν ὠκισμένη τόπου, ο πολίτης Ὠλέριος και Ὠλερία Αθηνά το ουδέτερον Ὠλέριον, φησὶ γαρ οὕτω τή δε θεῷ ταύτη εορτήν ἀγουσιν Ιεραπύτνιοι, την δ' εορτήν Ὠλέρια προσαγορεύουσιν.

2. ΤΟΝ «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ» ΤΟΥ ΣΚΥΛΑΚΑ 4^{ος} αι. π.Χ.

ΣΚΥΛΑΞ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΑΤΑΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΥ - HECATAEI MILESII FRAGMENTA. SCYLACIS CARYANDENSIS PERIPLUS (4ος αιώνας π.Χ.)

<<ΚΡΗΤΗ. Κατὰ Λακεδαίμονα νήσος κείται Κρήτη, εγγυτάτω γάρ Λακεδαίμων κείται της Ευρώπης. Διάπλους δε ἀπὸ Λακεδαίμονος εως ἐπὶ το ἀκρωτήριον της Κρήτης, εφ' ὧ ἐστὶ πόλις Φαλάσαρνα, ἡμέρας δρόμος. Ἀπὸ δε Φαλασάρνων Κριού μέτωπόν ἐστιν ἀκρωτήριον. πρὸς Νότον δε ἄνεμον πλους εἰς Αἰβύην. Ἐπὶ Χερρονήσου δε τας Ἀλιάδας των Κυρηναίων, πλους ἡμέρας και νυκτός. Ἐστὶ δε ἡ Κρήτη μακρὰ στάδια ,βφ' . στενὴ δέ, και τέταται ἀπὸ ἡλίου δυσμῶν πρὸς ἡλίου ανατολάς. Οἰκοῦσι δε εν Κρήτῃ Ἕλληνες, οι μεν ἀποικοι Λακεδαιμονίων , οι δε Ἀργείων , οι δε Αθηναίων, οι δε ἀπὸ της Ελλάδος της ἄλλης οπόθεν ἐτυχεν. Εἰσι δέ τινες αντῶν και αὐτόχθονες. Πόλεις πολλαι εν Κρήτῃ. Κρήτης θέσις ως ακρωτηρίων. Ἔστι πρώτη πόλις πρὸς ἡλίον δυόμενον ἢ προειρημένη **Φαλάσαρνα** και λιμὴν κλειστός. **Πολυρρήνα**, και διήκει ἀπὸ Βορέου πρὸς Νοτον. Δικτυνναῖον Ἀρτέμιδος ἱερὸν πρὸς Βορέαν ανεμόν της χωράς Περγαμίας. Πρὸς νότον δε **Υρσακίνα. Κυδωνία**, και λιμὴν κλειστός, πρὸς Βορέαν. Εν μεσόγειά δε **Ἐλυρος** πόλις. Πρὸς Νότον μεν **Λίσαια** πόλις και λιμὴν παρὰ Κριού μέτωπον. Πρὸς Βορέαν δε ἄνεμον ἢ **Ἀπτεραία** χώρα. Εἴτα ἡ **Λαμπαία** , και διήκει αὕτη ἀμφοτέρωθεν, και ποταμός Μεσάπος εν αὐτῇ ἐστὶ. Μετὰ δε Οσμίδαν **Ἐλευθέρνα** πρὸς Βορέαν. Πρὸς Νότον δε **Συβρίτα** και λιμὴν. πρὸς Νότον **Φαιστός**, πρὸς Βορέαν **Οαξός** , και **Κνώσσος**. πρὸς δε **νότον Γορτύνα**, **Ῥαύχος**. Πρὸς Βορέαν δε ἄνεμον ὅρος κάλλιστον , και λιμὴν εν αὐτῷ **Ὀλους και Πάν**. Εν μεσογεία δε **Λύκτος**, και διήκει αὕτη ἀμφοτέρωθεν. **Πράσος** διήκει ἀμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης πρὸς ἡλίον ανίσχοντα. Εἰσὶ δε και ἄλλαι πόλεις εν Κρήτῃ. Λέγεται δε εἶναι εκατόμπολις>>.

Σημείωση:

1) Ο Περίπλους του Σκύλακα εἶναι μια σύντομη κατὰ τόπο και νησί περιγραφή ενός αρχαίου ελληνικοῦ περίπλου που τοποθετεῖται στο 330 π.Χ.,

2) Η πόλη Ραύχος εἶναι ἡ Ραύκος, ἡ πόλη Λίσσα εἶναι ἡ Λισσὴν ἢ Λισσός, ἡ πόλη Λαμπαία λέγεται και Λάππα, το ακρωτήριο Γρανός εἶναι το Σα(λ)μωνια ἢ κάβο Σίδερο ὅπου ἡ πόλη Ἴτανος, ἡ πόλη Παν εἶναι ἀγνωστη, θυμίζει το Πανορμο.

Γ.ΤΟΝ «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΚΡΗΤΗΣ» (ΣΤΑΔΙΑΣΜΟΙ) ΤΟΥ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ 4ς αι. π.Χ.

(Marciani periplus.Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magnimaris inscribi solet fragmentum).

Ο Γεωγράφος Μαρκιανός Μενίππος ο Ηρακλειώτης (γεννήθηκε στην Ηράκλεια του Πόντου, 378-431 μ.Χ.) στο βιβλίο του «Σταδίασμοι», που είναι γραμμένο και στα αρχαία ελληνικά και στα λατινικά, σχετικά με τον περίπλου και τις πόλεις της Κρήτης επι εποχής του, αναφέρει τα εξής:

Α) Στα αρχαία ελληνικά: <<Κρήτης Περίπλους: Από του **Κασίου** επί το **Σαμώνιον** της Κρήτης σταδ. φ'. ακρωτήριον ἔστι της Κρήτης ἀνέχον προς βοράν επιπολύ' ἐστὶ δε ἱερὸν Αθηνάς' ἔχει ὑφορμον και ὑδωρ' τα δε ἄλλα ηφανισμένα. Από Σαμωνίου εις **Ιερὰν Πυδναν** σταδ. π'. πόλις ἐστὶν' ἔχει ὄρμον. Ἐχει δε και νήσον καλεῖται **Χρυσέα** ἔχει λιμένα και ὑδωρ. Από της Ιερὰς Πύδνης εις **Βιένου** σταδ. ο'. πολὶδριὸν ἔστιν ἀνέχον της Θαλάσσης. Από Βιένου εις **Λέβηναν** σταδ. ο'. ἐκεῖ παράκειτα νησίον Οξεία' ὑδωρ ἔχει. Από Λεβήνας εις **Αλὰς** σταδ. κ'. Από Αλῶν εις **Μάταλαν** σταδ. τ'. Πόλις ἐστὶ και λιμένα ἔχει. Από Ματάλης εις **Σουλίας** σταδ. ξέ. Ακρωτήριον ἐστὶν ἀνέχον προς Μεσημβρίαν' λιμὴν ἔστι' καλὸν ὑδωρ ἔχει. Από Σουλήνας εις **Ψυχέαν** σταδ. ιβ'. Από Ψυχέας επι τον **Λάμωνα** σταδ. ρν'. λιμὴν ἔστι' πόλιν ἔχει δε ὑδωρ. Από δε Πύδνης ἐπὶ τον Ψυχέα σταδ. τν. λιμὴν θερινός και ὑδωρ ἔχει. Από Ψυχέων ἐπὶ **Απολλωνιάδα** σταδ. λ'. Από Απολλωνίας (leg. Απολλωνιάδος) εις **Φοίνικα** σταδ. λ'. πόλις ἐστὶν' ἔχει λιμένα και νήσον. Από **Κλαυδίας** εις **Φοίνικα** σταδ. τ'. ἔχει πόλιν και λιμένα. Από Φοινίκης εις **Τάρρου** σταδ. ξ'. πόλις μικρά ἐστὶ' ἔχει ὄρμον. Από Τάρρου εις **Ποικιλασσόν** σταδ. ξ'. πόλις ἐστὶ και ὄρμον ἔχει και ὑδωρ. Από Ποικιλασσού εις **Σύβαν** σταδ. ν. πόλις ἐστὶ και λιμένα καλὸν ἔχει. Από **Λισσοῦ** εις **Καλαμύδην** σταδ. σν'. Από Καλαμύδης εις **Κριού Μέτωπον** σταδ. λ'. ακρωτήριον ἐστὶν υψηλόν' ἔχει ὑδωρ και ὑφορμον. Από Κριού Μέτωπον περίπλους εις **Βιενον** σταδ. ιβ. Λιμένα ἔχει και ὑδωρ. Από Βιένου εις **Φαλάνσαρην** (sic) σταδ. σξ'. Ὅρμος ἐστὶν ἐμπόριον πόλις παλαιὰ νήσος δε ἀπὸ σταδ. ξ'. **Ιουσαγόουρα** βλέπουσα προς ανατολὰς ἔχει λιμένα' ἔχει δε ἱερὸν Απολλωνος ἐν τῷ λιμένι' ἔτσι δε και ἄλλη νήσος ἀπὸ σταδίων γ'. καλεῖται Μέση και ὄρμον ἔχει' η δε τρίτη καλεῖται **Μύλη** ο δε πλους βαθύς αἰγῶρων ἔχει. Από Μύλης επι **Τρητόν** σταδ. ν'. ακρωτήριον ἐστὶ τετρημενον κατὰ Κρημνὸν της Κρήτης. Από του Τρητοῦ εις **Αγνεῖον** σταδ. ν'. λιμὴν ἐστὶ Κρήτης. Από του Τρητοῦ εις **Αγνεῖον** σταδ. ν'. λιμὴν ἐστὶ ἔχων ἱερὸν Απολλωνος' ἔτσι δε ἐσώτερος κόλπος και καλεῖται Μαρτίλος και ὑδωρ ἔχει. Από Αγνεῖου εις **Κίσσαμον** σταδ. π'. πόλις ἐστὶν ἐν κόλπῳ κειμένη' ἔστι δε λιμὴν' ἔχει και ὑδωρ. Από Κισσάμου επι την **Τύρον** σταδ. κε'. ακρωτήριον ἔστιν υψηλὸν κατὰδενδρον' βλέπει προς ἀρκτον. Από την Τυρον επι το **Δίκτυνον** σταδ. π. ὄρμος ἐστὶν αἰγιαλός. Από του Δικτυνίου επι την Κοίτην σταδ. ρο'. νήσος ἐστὶν ἔχει ὄρμον και ὑδωρ' βλέπει προς την Κρήτην προς ἀρκτον. Από του **Ακοιτίου** εις **Κοιλωνίαν** σταδ. ζ. πόλις ἐστὶν' ἔχει λιμένα και εις την εἰσοδὸν βράχη ἔχει. Από Κοιλωνίας εις **Ασπέραν** περιπλέεται σταδ. ρν'. Πεζὴ δε μίλια ρκ'. Ο τόπος. Μίνω καλεῖται εις ὃν κείνται νήσοι τρεῖς αἰ καλοῦνται Λευκαί. Από της Μινώος **Αμφιμάτριον** σταδ. ρν'. ποταμός ἐστὶ και λιμὴν ἐπὶ αὐτοῦ παραχειμαστικός και πύργον ἔχει. Από Αμφιματρίου εις **Υδραμον**

σταδ. ρ'. πόλις ἐστίν. Ἐχει αἰγιαλὸν καλεῖται δὲ ἡ πόλις **Ελευθέρα** πεζὴ δὲ ἀναβῆναι ἀπὸ τοῦ Ἀμφιματρίου μίλια ν'. Ἀπὸ Ἀμφιματρίου εἰς **Αστάλην** σταδ. λ'. λιμὴν ἐστίν· εὐωνύμως ἔχει ὕδωρ· ἐντεῦθεν Ελευθέρα ἀπὸ σταδίων ν'. Ἀπὸ Αστάλης εἰς **Ηράκλειον** σταδ. ρ'. πόλις ἐστίν· ἔχει λιμένα καὶ ὕδωρ· ἀπὸ σταδίων κ'. πόλις κεῖται **Μονησός**· ἀπόκειται δὲ καὶ νήσος ἀπὸ σταδίων μ' πρὸς δύσιν· καλεῖται **Δίος**. Ἀπὸ τοῦ Ηρακλείου εἰς **Χερρόνη-σον** πόλιν σταδ. λ'. ὕδωρ ἔχει καὶ νήσον· ἔχουσα πύργον λιμένα. Ἀπὸ Χερρονήσου εἰς **Σολούντος** σταδ. ξ'. ἄκρα ἐστίν, ὕψομον ἔχει. Ἐχει δὲ ὕδωρ καλὸν, ἀπέχει δὲ ἀπὸ τῆς γῆς σταδ. κ'. Ἀπὸ Σολούντος εἰς **Καμάραν** σταδ. ιε'. Ἀπὸ Καμάρας εἰς **Ετέραν** σταδ. κε. Ἀπὸ τῆς Ετέρας ἐπὶ τὴν **Κη-τίαν** ἄκραν σταδ. ιε. ὕψομος ἐστίν, ἀνυδρος δὲ. Ἀπὸ τῆς Κητίας εἰς **Διο-νυσάδα** σταδ. τ'. νήσοι εἰσὶ δύο· ἔχουσα λιμένα καὶ ὕδωρ. Ἀπὸ Διονυσιάδος εἰς τὸ **Ἀμμώνιο** ὅθεν περιάγειν τὴν Κρήτην σταδ. ρκ'.>>. (Μαρκίανος· Μενίππος· Σταδιασμός. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui **Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum**).

B: Στὰ λατινικά: << Periplus Cretae: A caso usque ad Sammonium cretae stadia 500. Promontorium est Cretae. longissime ad septentrionem versus porrectum. Ibi est templum veneris tera autem evanuerunt. Etiam habet et aquam; cetera autem evanuerunt. A Sammonio ad Hierapytnam stadia 80. Urbs est. Habet locum appellendi; habet vero etiam insulam, quae Chrysa vocatur. Ea habet portum et aquam. Ab Hierapytna ad Biennon stadia 80. Contra eam jacet insula, nomine Oxia. Ea aquam habet. A Lebena ad Thalassam stadia 20. A Thalassa ad Matalum stadia 300. Urbs est et portum habet. A Matalo ad Suliam stadia 65. Promontorium est ad meridiem prominens id portum habet et aquam pulcrum. A Sulia ad Psychion stadia 13. A Psychio ad Lamona stadia 150 Portus est et oppidum habet et aquam Ab Hierapytna autem ad Psychion stadia 350. Portus aestivus estivus et aquam habet. A Psyehio ad Apolloniam stadia 50. Ab Apollonia ad Phoenicem stadia 100. Urbs est. Ea habet aquam et insulam. A Claudia ad Phoenicem stadia 300. Habet urbem et portum A Phoenice ad Tarrham stad. 60. Oppidum parvum est. Habet locum locum appellendi. A Tarrha ad Poecilasson stadia 60. Poecilasso ad Syiam stadia 50. Urbs est et portum habet peropportunum. A Lisso ad Calamyden stad. 250. A Calamyda ad Criu metopon stad. 30. Promontorium est altum. Habet aquam et locum appellendi. A Criumetopo circum navigatur ad Biennum stadiis 12. Portum habet et aquam. A Bienno ad Phalasarnam stadia 260. Locus appellendi est et emporium et urbs antiqua. Abest insula stadia 60. Musagores dicta et ad ortum spectans et habens portum, in quo est templum Apollinis. Est etiam alia insula, quae abest stadia 3. Ea vocatur Media et portum habet. Tertiace autem insula Myla dicitur. Cursus autem profundus habet. A myla ad Tretum stadia 50. Promontorium est Cretae, perforatum ac silvis obtectum. A Treto ad Agneum stadia 50. Portus est habens templum Apollinis. Est autem portus; habet etiam aquam. A Cissamo ad Tityrum stadia 25. Promontorium est altum obtectumque silvis. A Tityro ad Dictynnon stadia 80. Locus appellendi est et litus. A Dictynno ad Coeten stadia 170. Insula est. Habet locum appellendi aquamque. Spectat ad Cretam et ad septentrionem. A Coete ad Cydoniam stadia 60. Urbs est. Habet portum in ejusque introitu brevia. A Cydonia ad Apttera circum navigatur stadiis 150. Terra hoc iter conficis stadiis 120. Ibi locus est: vocatur Minoa,

contra quem jacent insulae tres. quae vocantur Leucae. A Minoa ad Amphimatrion stadia 150. Ibi fluvius est ejusque ostiis portus ad hibernandum aptus, qui turrim habet. Ab Amphimatrion ad Hydramon stadia 100. Oppidum est. Habet litus. Vocatur autem urbs Eleuthera. Illuc descenditur terra ab Amphimatrion stadiis 50. Ab Amphimatrion ad Amphimallam stadia 30. Portus est sinistram; habet aquam. Inde abest Eleuthera stadia 50. Ab Amphimalla ad Heraclaeum stadia 100. Oppidum est. Habet portum et aquam. Abest stadia viginti oppidum Cnossos. Contra jacet ad orientem insula stad. 40 remota. Vocatur Dia. Ab Heraclaeo ad Chersonnesum oppidum stadia 30. Aquam habet et insulam, quae habet turrim et aquam. A Chersonneso ad Oluntem stadia 60. Promontorium est. Habet locum appellendi et etiam aquam bonam. Abest a continente stadia 20. Ab Olunte ad Camaram stadia 15. A Camara ad Eteam stadia 25. A Camara ad Eteam stad. 26. Ab Etea ad promontorium Ceteum stadia 14. Portus est sine aqua. A promontorio Ceteo ad Dionysiades stadia 300. Sunt duae insulae, habentes portum et aquam. A Dionysiadibus ad Sammouium, unde orsi sumus periplum create, stadia 120.

Στα σχόλια του βιβλίου αναγράφονται οι εξής σωστές παρατηρήσεις:

1) Σολούς: Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur.

2) Καμάρα: Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advent isti peninsula.

3) Ετέρα: Non dubitamus, quin pro Ετεραν scribendum sit Έτειαν. Mensura κε falsa est.

4) Κητίαν: Videmus igitur, quod ultimum promontorium ad orientem est quodque hodie dicitur Sidero, a veteribus dictum esse Κήτεια, quod nos a κήτω ducimus, ut quasi significet promontorium, quod coeti habeat speciem,

5) Η πόλη Ιερά Πυδνα = Hierapytnam/ Girapetra (= η Ιεράπυτνα ή Ιεράπετρα). Η πόλη Λαसाία βρίσκεται κοντά στους καλούς λιμένες: «Υπεπλεύσαμε την Κρήτην κατά Σαλμώνην' μόλις δε παραλεγόμενοι αυτήν ήλθομεν εις τόπον τινά καλούμενον τους καλούς λιμένας' ως εγγύς ην πόλις Λάσαια (Πραξεις Αποστόλων, actis apostolorum cap XXVII. Το ακρωτήριο Τύρος = Τίτυρος. Η πόλη «Φαλάνσαρνα» = η Φαλασσάρνα («Scylax haec dicit: Ο διάπλους δε από Λακεδαίμονος, έως επι το ακρωτήριο της Κρήτης, εφ ου εστί πόλις Φαλασσάρνα, ημέρας δρομός). Η Κλαυδία (νήσος) = η νήσος Γαύδος («Haec insula a Ptolemaeo dicitur Κλαύδος, a Plinio IV, 12, Gaudos»). Η πόλη Σύβα = η Σύϊα (τώρα Σούγια) = επίνειο της Ελήρου («Scribendum est Συϊαν, Cf. Stephanus, Συϊα, πόλις μικρά Κρήτης, επίνειον ούσα της Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς»). Η Κητία άκρα = το ακρωτήριο Σίδερο. Η Μονησός = η Αμνισός, Ιουσαγόρα ή Μουσάγορα = το Ελαφονήσι κλπ. Η ονομασία Κοιλωνία είναι παραπροφορά της Κυδωνίας: «Από του Ακοιτίου εις Κοιλωνία σταδ. ζ. πόλις εστί' έχει λιμένα και εις την είσοδον βράχη έχει. Από Κοιλωνίας εις Ασπέραν περιπλέεται σταδ, ρν'. πεζή δε μίλια ρκ'. Ο τόπος» Α Coete ad Cydonian stadia 60. Urbs est. Habet portum in ejusque intoitu brevia. A Cydonia ad Aptera circum navigator stadiis 150..... Mira commutatio nominum. Ita supra videbamus Καλχηδόνα dici pro Καρχηδόνα. Scribendum

est autem Κυδωνία. Hanc autem urbem in eo positam loco fuisse, ubi nunc est Kanea, a Pashleio eo libro....

Ζ. ΟΙ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ

Ο Αριστοτέλης, σχετικά με το Μίνωα, τους αρχαίους Κρήτες και την Κρητική πολιτεία, λέει τα εξής:

«Παραμυθεύειν είναι και το Κρητικό πολίτευμα, σε ορισμένα σημεία του δεν είναι χειρότερο, στα περισσότερα όμως είναι λιγότερο κομψό. Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το Κρητικό πολίτευμα στα περισσότερα σημεία. Τα περισσότερα από τα παλιότερα πολιτεύματα είχαν χειρότερη διάρθρωση από τα νεότερα. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συλλογικότητας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι, κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνως. Φαίνεται ότι η Κρήτη ήταν προορισμένη να κυριαρχήσει στους Έλληνες χάρη στην ευνοϊκή της θέση, γιατί βρίσκεται σε θάλασσα που στα παράλια της έχουν εγκατασταθεί σχεδόν όλοι Έλληνες. Η απόσταση από την Πελοπόννησο είναι μικρή, όπως και από την Ασιατική παραλία γύρω από το Τριόπιο και τη Ρόδο. Έτσι ο Μίνωας έγινε θαλασσοκράτορας' άλλα νησιά τα κατάκτησε και σε άλλα εγκατέστησε αποίκους από την Κρήτη, τέλος εκστρατεύοντας στην Σικελία πέθανε εκεί κοντά στην Καμικο. (Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10)

Η Κρητική νομοθεσία έχει πολλές ομοιότητες με τη Σπαρτιατική. Στη Σπάρτη τη γη καλλιεργούν εἰλωτες, στην Κρήτη οι περίοικοι, και στις δυο χώρες όμως εφαρμόζονται τα συσσίτια, και παλιά οι Λάκωνες τα αποκαλούσαν όχι «φιδίτια», αλλά «ανδρεία», όπως οι Κρήτες. Από τούτο συμπεραίνουμε ότι από εκεί προέρχεται το σύστημα. Οι έφοροι έχουν την ίδια εξουσία με αυτούς που στην Κρήτη ονομάζονται κόσμοι, με τη διαφορά ότι οι έφοροι είναι πέντε, ενώ οι κόσμοι δέκα. Τα μέλη της σπαρτιατικής γερουσίας είναι όσα και της Κρητικής, στην Κρήτη όμως η γερουσία λέγεται βουλή. Στην Κρήτη παλιότερα ίσχυε η βασιλεία, ύστερα όμως καταργήθηκε και την αρχηγία των πολέμων ασκούν οι κόσμοι. Στην εκκλησία του δήμου συμμετέχουν όλοι οι πολίτες, μοναδική όμως αρμοδιότητα έχουν μόνο την έγκριση των αποφάσεων της γερουσίας και των κόσμων. Τα συσσίτια είναι καλύτερα στην Κρήτη παρά στη Σπάρτη. Στη δεύτερη καθένας συνεισφέρει ένα καθορισμένο ποσό, κατά κεφαλήν, κι αν δεν το συνεισφέρει ο νόμος τον εμποδίζει να ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα όπως έχει ήδη ειπωθεί, στην Κρήτη όμως το σύστημα έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα. Από τους καρπούς της γης και τα κρατικά κοπάδια κι από τους φόρους των περιοίκων ένα μέρος έχει καθοριστεί για τη λατρεία των θεών και τις δημόσιες ανάγκες, ενώ το άλλο πάει στα συσσίτια, έτσι ώστε όλοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, να συντηρούνται από το δημόσιο. Πολύ φιλοσοφημένες είναι οι διατάξεις σχετικά με την ωφέλεια της ολιγοφαγίας και με τον αποχωρισμό των αντρών από τις γυναίκες για την αποφυγή της πολυτεχνίας, για χάρη της οποίας μάλιστα θεσμοθετεί τη συνουσία με τους άντρες. Θα εξετάσουμε σε άλλο σημείο αν η ρύθμιση

αυτή είναι καλή ή κακή. Είναι φανερό ότι οι ρυθμίσεις για τα συσσίτια είναι καλύτερες στην Κρήτη απ' ό,τι στη Σπάρτη, οι διατάξεις όμως για τους κόσμους είναι ακόμη χειρότερες από τις διατάξεις για τους εφόρους. Γιατί τα μειονεκτήματα των εφόρων υπάρχουν και στους κόσμους (εκλέγεται όποιος τύχει) ό,τι όμως συμφέρει την πολιτεία εκεί, δεν υπάρχει εδώ. Γιατί εκεί (στη Σπάρτη), επειδή εκλέγονται όλοι οι πολίτες, συμμετέχοντας ο λαός στο ανώτατο αξίωμα θέλει διατηρηθεί το πολίτευμα. Εδώ όμως στην Κρήτη τους κόσμους εκλέγουν μερικές οικογένειες και όχι όλοι οι πολίτες, και τα μέλη της γερουσίας εκλέγονται απ' όσους θήτευσαν ως κόσμοι. Για τα μέλη της γερουσίας μπορούμε να πούμε τα ίδια όπως και για τους Λακεδαιμόνιους (αφού και η ανευθυνότητα και η ισοβιότητα είναι επιβράβευση μεγαλύτερη από την αξία τους, όπως και το ότι ασκούν την εξουσία όχι με βάση γραπτή νομοθεσία, αλλά αυτόβουλα, κάτι επικίνδυνο). Και δεν αποδεικνύεται ότι καλώς έχει ο θεσμός, επειδή ο λαός τον ανέχεται, κι ας τον αποκλείει από την εκλογή. Γιατί οι κόσμοι δεν αμείβονται, όπως οι έφοροι, και κατοικούν σ' ένα νησί, μακριά από όσους θέλουν να τους δωροδοκήσουν. Οι Κρήτες επινόησαν ένα τρόπο αντιμετώπισης αυτού του μειονεκτήματος, είναι όμως άτοπος, καθόλου δημοκρατικός και τυραννικός. Πολύ συχνά οι κόσμοι καθαιρούνται με συνωμοσίες ή των συναδέλφων τους ή ιδιωτών. Οι κόσμοι έχουν όμως και δικαίωμα να παραιτηθούν πριν λήξει η θητεία τους. Θα ήταν όμως πιο σωστό όλα τούτα να γίνονται με βάση το νόμο και όχι με τη βούληση των ανθρώπων διότι αυτή δεν είναι ασφαλές κριτήριο. Και χειρότερο απ' όλα είναι η καθάραιση των κόσμων, που πολλές φορές γίνεται απ' όσους ισχυρούς θέλουν να αποφύγουν να λογοδοτήσουν για τις παρανομίες τους. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι ισχύει ένα είδος πολιτειακής τάξης, δεν πρόκειται όμως για γνήσια πολιτεία, αλλά για δυναστική εξουσία μάλλον. Οι ισχυροί συνηθίζουν να παίρνουν με το μέρος τους το λαό και τους φίλους τους, να στασιάζουν και να πολεμούν μεταξύ τους. Τι διαφορά έχει το σύστημα τούτο από την προσωρινή κατάλυση της πόλης και της πολιτικής κοινωνίας; Όταν η πόλη βρεθεί σε τέτοια κατάσταση, κινδυνεύει απ' όσους θέλουν και μπορούν να της επιτεθούν. Όπως όμως ειπώθηκε ήδη, ο τόπος σώζεται χάρη στη θέση του. Η ξενηλασία των Λακεδαιμονίων ισοδυναμεί εδώ με την απόσταση. Έτσι οι περίοικοι υπομένουν, ενώ οι είλωτες συχνά εξεγείρονται. Οι Κρήτες δεν έχουν εξουσία στο εξωτερικό, ενώ ξενική εισβολή μόνο πρόσφατα συνέβη στο νησί, αποκαλύπτοντας την αδυναμία των νόμων. (Αριστοτέλους Πολιτικά Β 1271 - 1272 α - β 10)

.....
Οι Κρήτες επέτρεψαν ελεύθερα στους δούλους τα πάντα, εκτός από δυο πράγματα, την εκγύμναση και την κατοχή όπλων. Αν λοιπόν εκείνοι οι υποστηρικτές της πολιτείας του Σωκράτη θεσπίσουν ό,τι ισχύει και στις υπόλοιπες πόλεις, τότε πώς θα ισχύει κοινοκτημοσύνη?(Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1264α,15)

Για παράδειγμα στη Θεσσαλία, πολλές φορές οι πενέστες επαναστάτησαν κατά των Θεσσαλών, όπως κατά των Σπαρτιατών οι είλωτες (που караδοκούν την ευκαιρία να γίνει κάποιο ατύχημα στην πόλη). Στους Κρητικούς δεν συνέβη ακόμη κάτι παρόμοιο. Ίσως το φαινόμενο να οφείλεται στο ότι από τις γειτονικές πόλεις, αν και πολεμούν μεταξύ τους, καμία δεν συμμαχεί με τους επαναστάτες, αφού δεν τις συμφέρει, μια κι εκείνες έχουν υπόδουλους τους περιοίκους. Αντίθετα οι γείτονες των Σπαρτιατών είχαν εχθρικές διαθέσεις απέναντί τους, όπως οι Αργείοι,

οι Μεσήνιοι και οι Αρκάδες. Οι Θεσσαλοί από την αρχή αντιμετώπιζαν επαναστάσεις, επειδή πολέμουσαν λαούς που έμεναν κοντά στα σύνορά τους, όπως τους Αχαιοούς, τους Περραιβούς και τους Μάγνητες. (Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1269 β,10)

Και ο πρώτος που εισήγαγε τα συσσίτια, τα αποκαλούμενα φιδίτια, δεν τα κανόνισε σωστά, γιατί η δαπάνη θα έπρεπε να βαρύνει το δημόσιο, όπως γίνεται την Κρήτη. Στους Λάκωνες όμως, καθένας υποχρεώνεται να συνεισφέρει τα δικά του, οπότε μερικοί δεν μπορούν να πληρώνουν εξ αιτίας της μεγάλης φτώχειας τους, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται η θέληση του νομοθέτη. Ο νόμος θέλει το σύστημα των συσσιτίων δημοκρατικό, όπως όμως εφαρμόζεται κάθε άλλο παρά δημοκρατικό είναι. (Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1270 β,25)

Επομένως και σύμφωνα με τον Αριστοτέλη:

1) Οι Αρχαίοι Κρήτες ήσαν Έλληνες, αφού ο Αριστοτέλης λέει ότι η Κρήτη επί Μίνωα ήταν επόμενο, προορισμένο να κυριαρχήσει, αφού βρίσκεται σε ευνοϊκή θέση, σε μια θάλασσα που στις τριγύρω παραλίες της έχουν εγκατασταθεί όλοι οι Έλληνες και επομένως, θέλει να πει ο Αριστοτέλης, οι άλλοι Έλληνες προστάτευαν - βοηθούσαν το Μίνωα και τους Κρήτες στην ανάπτυξη τους επειδή τους θεωρούσαν Έλληνες.

2) Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το Κρητικό πολίτευμα. Οι Σπαρτιάτες πήραν τους Κρητικούς νόμους, τους οποίους πρώτος χάραξε ο Μίνωας, μέσω της Κρητικής πόλης Λύκτου, την οποία οι Σπαρτιάτες έκαναν κάποια στιγμή αποικία. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλ(α)ου πήγε στην πόλη Λύκτο ή Λύττο της Κρήτης απ' όπου έφερε μετά στη Σπάρτη τη νομοθεσία των Κρητών.

4) Το Κρητικό πολιτικό σύστημα έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα από τα άλλα και είναι επίσης πιο δίκαιο ως προς τους περίοικους ή Λακωνικά είλωτες.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Στην Κρήτη αρχικά ίσχυε η βασιλεία, ύστερα όμως καταργήθηκε (αυτό πρέπει να έγινε λίγο μετά τα τρωικά) και την αρχηγία των πολέμων ασκούσαν οι κόσμοι. Η βασιλεία στην Κρήτη, όπως και στις άλλες Ελληνικές πόλεις, είχε κληρονομικό χαρακτήρα, σε αντίθεση προς τη γερουσία, η οποία αναδεικνυόταν από το λαό. Οι βασιλιάδες της Κρήτης μέχρι να καταργηθούν ήσαν αφενός οι αρχιερείς (του Δία) και αφετέρου οι αρχηγοί της πολιτείας και με τα εξής καθήκοντα: τελούσαν τις θυσίες, εκδίκάζαν τις οικογενειακού δικαίου δίκες, ηγούντο τού στρατού και τους στόλου στις εκστρατείες και στους πολέμους, προέδρευαν της Γερουσίας με δικαίωμα ψήφου, προέδρευαν των μεγάλων αγώνων κ.α.

2) Η βουλή στη Σπάρτη λέγονταν γερουσία. Η Κρητική βουλή αποτελούνταν από 28 μέλη, όσα και της Σπαρτιατικής, συν ο βασιλιάς 29. Στην παλιά αριστοκρατική βουλή μέλη ήσαν οι αντιπρόσωποι μεγάλων οίκων. Αντίθετα τα μέλη της Κρητικής Γερουσίας ήταν πολίτες άνω των 60 ετών, των οποίων η εκλογή στο ισόβιο αυτό αξίωμα αποτελούσε είδος επιβράβευσης για το σύνολο του έργου τους και της προσφοράς τους. Δηλαδή τα μέλη της Γερουσίας επιλέγονταν με γνώμονα την ηθική τους αρετή και την προσφορά. Οι γερουσιαστές συνεδρίαζαν στο καλούμενο

Βουλευτήριο. Η αρμοδιότητά τους συνίστατο στην επιλογή των θεμάτων εκείνων, τα οποία θα συζητούσε η εκκλησία του δήμου.

3) Οι 10 κόσμοι στη Σπάρτη λέγονταν έφοροι και εκεί ήσαν 5 . Οι κόσμοι ή κοσμήτορες ήσαν απλοί πολίτες που εκλέγονταν στο αξίωμα αυτό για ένα χρόνο. Δική τους αρμοδιότητα ήταν η εποπτεία για την τήρηση των νόμων, την ομαλή λειτουργία της διοίκησης, την αγωγή των νέων, τη συμπεριφορά των πολιτών και αρχόντων, τη διαχείριση του δημόσιου χρήματος. Πιο απλά, οι κόσμοι ήσαν άρχοντες ετήσιοι οι οποίοι εκλέγονταν από το σύνολο των πολιτών. Είχαν νομοθετικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, που με την πάροδο των ετών ενισχύθηκαν, ώστε έκαναν έλεγχο ακόμη και στους βασιλείς. Οι κόσμοι συγκαλούσαν και διοικούσαν την Εκκλησία του Δήμου και τη Γερουσία και παράλληλα δίκάζαν με τη Γερουσία τις φονικές δίκες. Είχαν δικαιώματα, μέχρι θανάτου ακόμη και επί των βασιλέων.

4) Η εκκλησία ήταν κάτι ως οι λαϊκές συνελεύσεις σήμερα. Αποτελούνταν απ' όλους τους πολίτες άνω των 30 ετών και συνεδρίαζε όποτε έκριναν αρχικά οι βασιλιάδες και μετά οι κόσμοι. Αποφάσιζε περί πολέμου και ειρήνης, περί εξωτερικής πολιτικής, όριζε τον αρχηγό κάθε στρατιάς, εξέλεγε τούς γέροντες, κόσμους και παιδονόμους και εψήφιζε τούς νόμους.

Η. Η ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΟΔΩΡΟ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗ

Ο ιστοριογράφος Διόδωρος Σικελιώτης σχετικά με το Μίνωα και τους κατοίκους της αρχαίας Κρήτης, λέει τα εξής:

<<Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγινα πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά».

...Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς (σημ. = οι Θεσσαλοί) και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απόκτησε τον Αστέριο. Όταν λοιπόν ήταν αυτός βασιλιάς στην Κρήτη, ο Δίας, όπως λένε, άρπαξε την Ευρώπη από τη Φοινίκη, την έφερε στην Κρήτη, πάνω στη ράχη ενός ταύρου και σμίγοντας μαζί της απόκτησε τρεις γιους, το Μίνωα, το Ροδάμανθου και το Σαρπηδόνα. Μετά από αυτό, παντρεύτηκε την Ευρώπη ο Αστέριος, ο βασιλιάς της Κρήτης, καθώς αυτός δεν είχε παιδιά, υιοθέτησε τους γιους του Δία και τους έκανε διαδόχους της βασιλείας του. Από αυτούς ο Ροδάμανθος έδωσε στους Κρήτες νόμους, ο Μίνωας διαδέχτηκε στο θρόνο τον Αστέριο, παντρεύτηκε την Ιτώνη, την κόρη του Λυκτία και γέννησε το Λύκαστο, ο οποίος τον διαδέχτηκε στο Θρόνο. Ο Λύκαστος παντρεύτηκε την Ίδη, την κόρη

του Κορυβάντα και γέννησε το Μίνωα το δεύτερο, τον οποίο μερικοί αναφέρουν ως γιο του Δία. Αυτός, πρώτος από τους Έλληνες, συνέστησε αξιόλογη ναυτική δύναμη και έγινε θαλασσοκράτορας. («Ούτος (ο Μίνωας) πρώτος των Ελλήνων ναυτικήν δυνάμιν αξιόλογον συστησάμενος εθαλασσοκράτησε») Παντρεύτηκε την Πασιφάη, την κόρη του Ήλιου, και γέννησε το Δευκαλίωνα, τον Κατρέα, τον Ανδρόγεω και την Αριάδνη, αλλά απέκτησε και πολλά νόθα παιδιά.

Από τα παιδιά του Μίνωα, ο Ανδρόγεωσ πήγε στην Αθήνα την εποχή των Παναθηναίων, ενώ βασιλιάς ήταν ο Αιγέας, εκεί νίκησε στους αγώνες όλους τους αθλητές κι έγινε φίλος με τους γιους του Πάλαντα. Ο Αιγέας είδε με καχυποψία τη φιλία του Ανδρόγεω, φοβούμενος μήπως βοηθήσει ο Μίνωας τους γιους του Πάλαντα να του πάρουν την εξουσία, και κατέστρωσε σχέδιο κατά της ζωής του Ανδρόγεω. Καθώς πήγαινε στις Θήβες με τα πόδια για να παρακολουθήσει μια γιορτή, έβαλε να τον δολοφονήσουν κάποιοι στα περίχωρα της Οινόης στην Αττική. Μαθαίνοντας ο Μίνωας τη συμφορά που τον βρήκε έφτασε στην Αθήνα απαιτώντας ικανοποίηση για το φόνο του Ανδρόγεω... (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 4, 60 - 61)

....Δεδομένου ότι συμβαίνει οι πράξεις των Ροδίων να συνδέονται με μερικά απ' όσα έγιναν στην αντίπερα Χερσόνησο, δεν θεωρώ άσχετο να μιλήσω και γι αυτά..... Όχι πολύ αργότερα από την εποχή της διακυβέρνησής του, λέγεται πως πέντε Κουρήτες πέρασαν σ' αυτήν από την Κρήτη. Ετούτοι ήσαν απόγονοι εκείνων στους οποίους ανέθεσε το Δία η μητέρα του Ρέα να τον αναθρέψουν στα Ιδαία όρη της Κρήτης: (Τούτους δ' απογόνους γεγονέναι των υποδεξαμένων Δία παρά της μητρός Ρέας και θρεψάντων εν τοις κατά Κρήτην Ιδαίοις όρεσι.» (Διόδωρος, Ιστορική βιβλιοθήκη 5, 60)

«Μετά τη γέννηση των θεών, πολλές γενιές αργότερα, γενήθηκαν, λένε, στην Κρήτη και ουκ ολίγοι ήρωες, μεταξύ των οποίων οι επιφανεστεροι είναι ο Μίνωας, ο Ραδάμανθυς και ο Σαρπηδόνας. Γι αυτούς λέει ο μύθος τους πως γεννηθήκαν από τον Δία και την Ευρώπη, την κόρη του Αγήνορα, η οποία, λένε, μεταφέρθηκε πάνω σ' ένα ταύρο στην Κρήτη, σύμφωνα με το θέλημα του θεού.

Ο Μίνωας, λοιπόν, που ήταν ο μεγαλύτερος των αδελφών, έγινε βασιλιάς του νησιού και ίδρυσε σ' αυτό αρκετές πόλεις, με γνωστότερες την Κνωσό, Φαιστό και Κυδωνία. Ο ίδιος θέσπισε και αρκετούς νόμους για τους Κρήτες, προσποιούμενος ότι τους έλαβε από τον πατέρα του το Δία με τον οποίο συνομιλούσε μέσα σε κάποια σπηλιά. Απέκτησε, επίσης, μεγάλη ναυτική δύναμη, κυρίευσε τα περισσότερα νησιά κι έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας...(«Κτήσασθαι δε (Μίνωα) και δυνάμιν ναυτικήν μεγάλην και των νήσων τας πλείστας καταστρέψασθαι και πρώτον των Ελλήνων θαλαττοκρατήσαι»,...(Διόδωρος Σικελιώτης Βίβλος 5, 78 και 79)

Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες των οποίων ο βασιλιάς, Κρής το όνομά του, ανακάλυψε πολλά και σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων... Οι περισσότεροι επίσης από τους θεούς, σύμφωνα με τους μύθους, έγιναν στο νησί τους, θεοί που για τις ευεργεσίες που πρόσφεραν σ' όλη την ανθρωπότητα δέχτηκαν τιμές αθάνατες, σχετικά μ' αυτές τις παραδόσεις θα μιλήσουμε παρακάτω..... Πρώτοι, λοιπόν, απ' όσους

μνημονεύονται από την παράδοση, κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, όπως ονομάστηκαν («πρώτον ώκησαν της Κρήτης περί την Ίδην οι προσαγορευθέντες Ιδαίοι Δάκτυλοι»),. Ετούτοι, σύμφωνα με μια παράδοση ήταν εκατό στον αριθμό, ενώ άλλοι λένε πως ήταν μόνο δέκα, που έλαβαν αυτή την ονομασία, ισάριθμοι με τα δάκτυλα των χειρών. Μερικοί όμως, μεταξύ αυτών και ο Έφορος, ιστορούν πως οι Ιδαίοι Δάκτυλοι γεννήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με το Μύγδονα, καθώς ήταν γητευτές, επιδιδόταν στα ξόρκια, τις τελετές, τις τελετές και τα μυστήρια και ζώντας ένα διάστημα στη Σαμοθράκη Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας, οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης (= Ο Ηρακλής γιος του Δία και της Θηβαίας Αλκμήνης) εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Αποδειξί όλων αυτών παραμένουν, λένε (οι Κρήτες), στο γεγονός ότι ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες παίρνουν ξόρκια από αυτό το θεό και φτιάχνουν φυλακτά από το γεγονός ότι ήταν γητευτής και αποδιδόταν στις τελετές, πράγματα που απείχαν πολύ από τις συνήθειες του Ηρακλή που γέννησε η Αλκμήνη. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,64)

Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους έγιναν οι Κουρήτες, εννέα στον αριθμό. Γι αυτούς άλλοι λένε πως ήταν γηγενείς και άλλοι πως ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων. Ετούτοι κατοικούσαν στα δασωμένα δάση και τα φαράγγια των βουνών και γενικά στους τόπους που τους παρείχαν φυσική στέγη και προστασία, επειδή δεν είχε ακόμη ανακαλυφθεί το χτίσιμο των σπιτιών. Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγίου, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε τον Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,65)

... Οι Κρήτες, λοιπόν, διηγούνται το μύθο πως τον καιρό που οι Κουρήτες ήταν νέοι υπήρχαν οι λεγόμενοι Τιτάνες. Αυτοί κατοικούσαν στην περιοχή της Κνωσού, εκεί όπου και τώρα δείχνουν θεμέλια του οίκου της Ρέας και άλσος κυπαρισσιών αφιερωμένο στη θεά από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι Τιτάνες ήταν έξι άντρες και πέντε γυναίκες τον αριθμό, για τους οποίους άλλοι μυθολογούν ότι ήταν παιδιά του Ουρανού και της Γης και άλλοι λένε πως πατέρας τους ήταν ένας Κουρήτης και η μητέρα τους η Τιταία από την οποία και πήραν το όνομά τους. Αγόρια ήταν ο Κρόνος, ο Υπερίωνας και ο Κρίος, στη συνέχεια ο Ιαπετός και ο Κριός και τελευταίος ο Ωκεανός, ενώ αδελφές τους ήταν η Ρέα, η Θέμις και η Μνημοσύνη, καθώς και η Φοίβη και η Τηθύς. Όλοι τους έγιναν εφευρέτες κάποιων αγαθών για την ανθρωπότητα και λόγω της ευεργεσίας τους δέχτηκαν τιμές και έμεινε η μνήμη τους αιώνια. Ο Κρόνος που ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία έγινε βασιλιάς και τους ανθρώπους που είχε υπό υπηκόους τους έβγαλε από την αγριότητα και τους έκανε να ζουν πολιτισμένα, γι αυτό και η αποδοχή που έτυχε από τους ανθρώπους ήταν μεγάλη, καθώς

επισκέφτηκε πολλά μέρη της οικουμένης. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,66)

Ο Μίνωας απέκτησε, λένε δυο γιους, το Δευκαλίωνα και το Μόλο, στη συνέχεια από το Δευκαλίωνα έγινε ο Ιδομενέας και από το Μόλο ο Μηριόνης. Ετούτοι με ενενήντα καράβια εκστράτευσαν με τον Αγαμέμνονα στο Ίλιο και, αφού επέστρεψαν σώοι στην πατρίδα τους και πέθαναν....» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 79)

Αφού διευκρινίσαμε όλα ταύτα, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμιξία με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. Το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο. Τέλος, μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών, Αργείοι και Λακεδαιμόνιοι στέλνοντας αποίκους, ίδρυσαν αποικίες σε κάποια άλλα νησιά και, αφού κατέκτησαν και τούτο το νησί οίκησαν πόλεις σ' αυτά. Επειδή, όμως, οι περισσότεροι που έχουν γράψει για την Κρήτη διαφωνούν μεταξύ τους, δεν πρέπει να απορούμε αν αυτά που λέμε δε συμφωνούν με όλους..... >> (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 80)

Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστελνε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγιναν πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων και να εκδιωχθούν οι βάρβαροι...>> (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

Επομένως και σύμφωνα με το Διόδωρο:

1) Ο Μίνωας και οι αρχαίοι κάτοικοι της Κρήτης ήταν Έλληνες, αφού λέει «καθάπερ πάρ Έλλησι ποιήσαι φασίν εν μεν τη Κρήτη Μίνωα....”.

2) Στην Κρήτη πριν από το Μίνωα υπήρχαν από τη μια τα έθνη των Ετεοκρητών, που ήταν αυτόχθονες, των Πελασγών, που ήρθαν μετά, των Δωριέων και Αχαιών, που ήρθαν μετά από τους Πελασγούς, και από την άλλη ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκε στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Επομένως ο Διόδωρος θεωρεί τους Ετεοκρήτες Έλληνες, ίδιο έθνος με τους Αχαιούς και Δωριείς. Αν δεν ήταν έτσι, θα ονόμαζε τους Πελασγούς και τους Ετεοκρήτες βάρβαρους ή δε θα έκανε νύξη χωριστά για τους βάρβαρους.

3) Ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης κ.τ.λ., όμως με το όνομα Μίνωας υπήρχαν δυο πρόσωπα, κάτι ως λέει και το Πάριο χρονικό, ο Πλούταρχος κ.α. και ο Μίνωας β ήταν εκείνος που έκανε πρώτος από τους Έλληνες πολεμικό ναυτικό και θαλασσοκράτησε.

4) Βασιλιάς των Ετεοκρητών ήταν ο Κρής και όχι ο Μίνωας., όπως λέγεται από μερικού σήμερα κακώς. Ο Μίνωας ήταν βασιλιάς όλως των Κρητών.

5) Ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθη έζησαν μετά που ήρθαν στην Κρήτη οι καλούμενοι από το Στράβωνα Επήλυδες Κρήτες (= οι Δωριείς, οι Αχαιοί και οι Πελασγοί της Κρήτης) και πριν από την κάθοδο των Δωριέων με τους Ηρακλειδείς (δηλαδή πριν έρθουν οι Λάκωνες και κάνουν αποικία τους τη Λύκτο, ως λέει ο Αριστοτέλης κ.α.) , αφού από τη μια εκείνος που υιοθέτησε το Δία ήταν ο Τέκταμος, γιος του Δώρου, εγγονός του Έλληνα και από την άλλη ο Μίνωας με το Ραδάμανθη συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο.

6) Ο Μίνωας εκστράτευσε κατά των Αθηναίων, επειδή ο βασιλιάς τους ο Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω, επειδή είδε με καχυποψία τη φιλία του με τους γιους του πολιτικού του αντιπάλου. Δηλαδή ο Αιγέας ήθελε να ρίξει τη δολοφονία στον πολιτικό του αντίπαλό.

Θ. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΣΤΡΑΒΩΝΑ

Ο Στράβωνας, σχετικά με την πολιτεία των Κρητών αναφέρει (σε νέα Ελληνική από τις εκδόσεις «Κάκτος») τα εξής:

<< 6. Η γλώσσα τους (των Κρητών) είναι ανακατεμένη και κατά τον ποιητή (Όμηρο): «εν δ' Ετεοκρήτες μεγάλητορες, εν δ' Κύδωνες, Δωριέες τε τριχαίκες δίοι τε Πελασγοί». Κατά το Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εσταιώτιδα. Από την ίδια περιοχή, λέει, ξεκίνησαν οι Δωριείς του Παρνασσού και έχτισαν τις πόλεις Ερινεό, Βοίο και Κυτίνιο και γι αυτό λέγονται, κατά την εκτίμηση του Άνδρωνα, από τον Όμηρο «τριμερείς». Δεν δέχονται, βέβαια, την άποψη του Άνδρωνα. Που νομίζει πως η τετράπολη της Δωρίδας είναι τρίπολη, ενώ η μητρόπολη των Δωριέων είναι αποικία Θεσσαλών. Τη λέξη του Ομήρου δέχονται ότι προέρχεται από την τριλοφία του κράνους ή από το γεγονός ότι οι κορυφές τους ήταν από τρίχα.

7. Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: **Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία**. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και **Λύκτο**. Αργότερα ξαναπήρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάντα στάδια, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια στάδια από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε

στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. **Επίνειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο.**

8. Ο Μίνως λέγεται είχε επίνειό του τον **Αμνισό**, όπου και ο ναός της Ειλειθυίας. Παλιά έλεγαν την Κνωσό Καίρατο, ομώνυμ η με τον παρρρέοντα ποταμό. Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλαιό, το Ραδάμανθυ, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του. Αυτόν μιμήθηκε ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασίλευε ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια.

Ο Έφορος αυτά. Οι αρχαίοι συγγραφείς τα λένε αλλιώς, δηλαδή ότι ήταν τυραννικός, βίαιος, φορομπήχτης. Στις τραγωδίες παρουσιάζουν τις ιστορίες του Μινώταυρου. Του λαβύρινθου, τα κατορθώματα του Θησέα και του Δαίδαλου.

9. Δύσκολο να αποφασίσεις τι από τα δυο είναι αληθινό. Υπάρχει και η άλλη αιτία διάστασης. Άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου. Ο ποιητής (Όμηρος) μάλλον τον θεωρεί επιχώριο, όταν λέει: «πρώτα γέννησε το Μίνωα, παντεπόπη στην Κρήτη» («Πρώτον Μίνωα τέκε Κρήτη επίουρον»).

Για την Κρήτη λέγεται ότι στα αρχαία χρόνια είχε καλή διακυβέρνηση και οι καλύτεροι από τους Έλληνες τη θαύμαζαν. Ανάμεσά στους πρώτους ήταν οι Λακεδαιμόνιοι, όπως ομολογούν ο Πλάτωνας στους Νόμους και ο Έφορος που περιέγραψε το πολίτευμά τους στο έργο Ευρώπη. Αργότερα τα πράγματα άλλαξαν προς το χειρότερο. Μετά από τους Τυρρηνούς, που πρώτοι αυτοί ρήμαξαν τη θάλασσά μας, οι Κρήτες είναι οι διάδοχοί τους στη πειρατεία. Αυτούς τους ρήμαξαν οι Κίλικες. Όλους τους ρήμαξαν οι Ρωμαίοι, που νίκησαν τους Κρήτες σε πόλεμο.....

11. Αλλά αρκετά για την Κνωσό. Μετά την Κνωσό, δεύτερη σε δύναμη φαίνεται να ήταν η πόλη των **Γορτυνίων**. Όσο είχαν μεταξύ τους συμμαχία κρατούσαν υποτελείς τις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ήρθαν όμως σε διάσταση και μοιράστηκε το νησί στα δυο. **Η Κυδωνία** αποτελούσε τη μεγαλύτερη προσθήκη πηγαίνοντας με το μέρος της μια από τις δυο πόλεις. Η πόλη των **Γορτυνίων** βρίσκεται σε πεδιάδα. Στα αρχαία χρόνια ήταν ίσως τειχισμένη και γι αυτό ο Όμηρος μιλά για «Γόρτυνα με τα τείχη της» (Γόρτυνα τε τειχήεσαν). Αργότερα έχασε το τείχος εκ θεμελίων και όλο το διάστημα παρέμεινε ατείχιστη. Ο Πτολεμαίος Φιλοπάτωρ, που άρχισε να την τειχίζει, έφτασε το έργο μόνο στα 80 στάδια. Η πόλη είχε αξιόλογη περίμετρο, κάπου 50 στάδια. Απέχει από τη Λιβυκή θάλασσα, **στον Λεβήνα**, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, **το Μάταλο**, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος.

12. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία»..... Οι **Πράσιοι** είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180. Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν

το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα σταδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο.

13. Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την **Άπερα** απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της **Άπερος είναι η Κίσαμος**. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι **Πολυρρήνιοι**. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυννας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη **Φαλάσαρνα** 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος που βλέπει προς το νότο.

14. «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, **τη Φαιστό**, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέιχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, **στο Ρυτιο** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και ο **Λισσήν**. Μνημονεύσα προηγουμένως τη **Λύττο**. Επίνειο της είναι η λεγόμενη **Χερρόνησος**. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις **Μίλητος και Λύκαστος**, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπόλοιπη κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πόλη».

(ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, IV, C 479)

ΑΓΕΛΕΣ – ΣΥΣΣΙΤΙΑ ή ΑΝΔΡΕΙΑ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΧΟΡΟΙ, ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ

16. Αυτή ήταν η (γεωγραφική) περιγραφή της χώρας των Κρητών. Αξίζει να μιλήσω για τα πιο σημαντικά κεφάλαια της Πολιτείας τους, όπως διέσωσε ο Έφορος. Φαίνεται, λέει, πως ο νομοθέτης θεώρησε ως μεγαλύτερο αγαθό για τις πόλεις την ελευθερία. Βλέπετε, μόνο η ελευθερία κάνει τα αγαθά να ανήκουν σε όποιον τα έχει. Όταν υπάρχει σκλαβιά, τα αγαθά ανήκουν στους άρχοντες κι όχι στους υπηκόους. Όσοι έχουν ελευθερία πρέπει να τη φυλάγουν. Η ομόνοια φεύγει, όταν σηκώνεται αναταραχή, προϊόν πλεονεξίας και πολυτέλειας. Όταν ζουν με σοφία και λιτότητα, δεν υπάρχει εναντίον των ομοίων μήτε φθόνος μήτε επιθετικότητα μήτε μίσος. Με αυτό ο νομοθέτης επιτάσσει οι νέοι να διαβιώνουν μέσα στις λεγόμενες αγέλες και τους ανήλικους βάζει να τρώνε από κοινού στα λεγόμενα ανδρεία. Και να τρώνε έτσι ώστε φτωχοί και πλούσιοι να μην έχουν διαφορά, αφού σιτίζονται δημοσία δαπάνη. Για να είναι ανδρείοι και όχι δειλοί, προστάζει να κρατάνε όπλα από παιδιά και να ασκούνται στις

ταλαιπωρίες, ώστε να περιφρονούν τον καύσωνα, την παγωνιά, τους κακούς δρόμους, τους γκρεμούς, τις πληγές στις ασκήσεις και στις τακτικές μάχες. Να ασκούν επίσης την τοξοβολία και τον ένοπλο χορό, που βρήκαν πρώτοι και έδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος έπειτα ονομάστηκε πυρρίχη από το όνομα αυτού που τον οργάνωσε. Έτσι το παιγνίδι δεν ήταν άσχετο με πράξη χρήσιμη στον πόλεμο. Επίσης στα τραγούδια τους χρησιμοποιούν Κρητικούς ρυθμούς που είναι πολύ γρήγοροι και τους βρήκε ο Θάλης. Ορίστηκε επίσης να φοράνε στρατιωτικά ρούχα και υποδήματα. Τα όπλα εξάλλου θεωρούνται τα καλύτερα δώρα.

(ΣΤΡΑΒΩΝΑ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 480, 16 μετφ «Κάκτος»)

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΚΡΗΤΩΝ ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ

17. Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Ίχνη παλιών τους νόμων απέμειναν στους Λυττίους, στους Γορτυνίους και σε μερικά χωριά, όχι στους άλλους. Τα απομεινάρια των νόμων στους Λυττίους χρησιμοποιούνται ως απόδειξη ότι προέρχονται από τα Λακωνικά που είναι παλιότερα. Λένε πως ήταν άποικοι ότι διατήρησαν τα ήθη της μητρόπολης, αφού είναι αδιανόητο να εκπροσωπείς καλύτερα οργανωμένη κοινωνία και να μιμείσαι τους ανώτερους γείτονες. Αυτά δεν είναι σωστά (κατά τον Έφορο). Από τη σημερινή κατάσταση δεν γίνεται να βγαίνουν συμπεράσματα για το παρελθόν, αφού αυτοί γνώρισαν τέτοια αντιστροφή της τύχης.

Οι Κρήτες ήταν κάποτε θαλασσοκράτορες. Βγήκε και η παροιμία: «Ο Κρητικός δεν ξέρει από θάλασσα», που λέγεται για όσους προσποιούνται πως αγνοούν κάτι που ξέρουν πολύ καλά. Σήμερα δεν διαθέτουν ναυτικό. Κι ούτε βέβαια είναι πιθανόν ότι κάποιοι άποικοι από τη Σπάρτη στις πόλεις της Κρήτης έφεραν τους νόμους τους. Εδώ ένα σωρό αποικίες και δεν κρατούνε τα πατρογονικά. Εξάλλου πολλές περιοχές στην Κρήτη έχουν τα ίδια έθιμα με αυτές.

18. Ο Σπαρτιάτης νομοθέτης Λυκούργος ήταν πέντε γενιές νεότερος από τον Αλθαιμένη, που δημιούργησε την πρώτη αποικία στην Κρήτη. Τον θεωρούν παιδί του Κίσου που ίδρυσε το Άργος τον ίδιο καιρό που ο Πρόκλης συνοίκιζε τη Σπάρτη. Όλοι πάντως συμφωνούν ότι ο Λυκούργος ανήκει στην έκτη γενιά από τον Πρόκλη. Οι απομιμήσεις δεν είναι παλιότερες από τα πρότυπά τους μήτε τα νεότερα των παλαιότερων. Το χορό που συνηθίζουν στη Λακεδαίμονα, τους ρυθμούς, τους παιάνες που τραγουδάνε, σύμφωνα με τους κανονισμούς τους, καθώς και πολλά ακόμη έθιμά τους τα λένε οι ίδιοι Κρητικά, ωσάν να προέρχονται από εκεί. Μερικά δημόσια αξιώματα δεν ασκούνται απλώς με τον ίδιο τρόπο, αλλά έχουν ίδια την προσηγορία τους, καθώς Γέροντες και ιππείς (εκτός από το γεγονός ότι στην Κρήτη οι ιππείς διαθέτουν και άλογα). Οι έφοροι της Σπάρτης παρόλο που έχουν τα ίδια καθήκοντα με τους Κρητικούς κόσμους, δεν έχουν εν τούτοις το ίδιο όνομα. Τα συσσίτια ακόμα και σήμερα λέγονται ανδρεία, ενώ στη Σπάρτη από πολλά χρόνια έπαψαν να λέγονται με το πρώτο τους όνομα. Στον Αλκμάνα πάντως σώζεται «φοιναις δε και θιασοισιν ανδρείων παρά δαιτυμονεσσι πρέπει παιάνα καταρχήν».

19. Οι Κρήτες λένε ότι ο Λυκούργος τους επισκέφτηκε για τον εξής λόγο. Είχε ένα μεγαλύτερο αδελφό, τον Πολυδέκτη. Πέθανε όμως αυτός κι άφησε τη γυναίκα του έγκυο. Ο Λυκούργος βασίλευσε στη θέση του αδελφού του και όταν το παιδί γεννήθηκε έγινε επίτροπός του, αφού η βασιλεία ανήκε στο παιδί. Κάποιος κατηγορώντας το Λυκούργο, είπε πως είναι σίγουρο ότι ο Λυκούργος θα βασιλεύσει. Τότε εκείνος υποψιάστηκε ότι από τέτοια κουβέντα μπορεί να μπορούσε να βγει το συμπέρασμα ότι αυτός θα θεωρούνταν υπεύθυνος συνωμοσίας εναντίον του παιδιού και σκέφτηκε πως, αν το παιδί πέθαινε από άλλη αιτία οι εχθροί του θα θεωρούσαν τον ίδιο υπαίτιο. Έφυγε τότε για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους. Κατέβηκε μετά στην Αίγυπτο και έμαθε τη νομοθεσία τους.....

(Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483, 17 - 20)

ΘΕΣΜΟΙ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΝΕΩΝ - ΓΑΜΟΣ

20. Οι κυριότεροι Κρητικοί θεσμοί είναι οι παρακάτω, όπως τους μνημονεύει ο Έφορος. Όσοι βγαίνουν την ίδια περίοδο από την αγέλη τους αναγκάζονται να παντρευτούν την ίδια στιγμή. Δεν παίρνουν τις νύφες αμέσως στα σπίτια τους, αλλά όταν αυτές αποδειχτεί ότι τα καταφέρνουν με τη διαχείριση του σπιτιού. Η προίκα τους, αν υπάρχουν αδελφια, είναι μισή περιουσία του αδελφού. Τα παιδιά μαθαίνουν όχι μόνο γράμματα, αλλά και τραγούδια με τους νόμους και μερικά είδη μουσικής. Οι νεότεροι σιτίζονται στα λεγόμενα ανδρεία. Κάθονται να φάνε κατάχαμα όλοι μαζί, φορούνε πρόχειρα ρούχα, τα ίδια χειμώνα - καλοκαίρι, και υπηρετούν τους μεγαλύτερους, καθώς και τους εαυτούς των. Αυτοί που τρώνε κάνουν πολέμους με τις άλλες παρέες ή και μέσα στην ίδια παρέα. Μεταξύ τους. Σε κάθε ανδρείο υπάρχει παιδονόμος. Οι μεγαλύτερες ηλικίες έρχονται σε αγέλες. Αρχηγοί στις αγέλες είναι τα σημαντικά παιδιά, τα πιο δυνατά. Καθένας από αυτούς συγκεντρώνει γύρω του όσα περισσότερα παιδιά μπορεί. Σε κάθε αγέλη αρχηγός είναι συνήθως ο πατέρας του παιδιού που μαζεύει τα άλλα, υπεύθυνος στο να βγάζει τα παιδιά στο κυνήγι και να τιμωρεί τους απείθαρχους. Τρέφονται με δημόσια δαπάνη. Σε συγκεκριμένες μέρες, η μια αγέλη κάνει πόλεμο με την άλλη, με τους ήχους αυλού και λύρας, κι έρχονται στα χέρια με ρυθμό, καθώς εξάλλου συνηθίζουν και στις κανονικές μάχες. Τα χτυπήματα δίνονται με το χέρι είτε με σιδερένια όπλα.....

22. Εκλέγουν δέκα άρχοντες. Για τα πολύ μεγάλα προβλήματα συμβουλεύονται τους Γέροντες. Δικαίωμα στο θεσμό έχουν οι επιτυχημένοι στο αξίωμα του κόσμου και άνθρωποι αναγνωρισμένης αξίας. Θεώρησα την καταγραφή της Πολιτείας των Κρητών άξια λόγου, επειδή έχει ιδιαίτερο χαρακτήρα και είναι διάσημη>> (Στράβωνας, Γεωγραφικά 10, C 481 - 483, IV 17 - 20)

Επομένως και σύμφωνα με το Στράβωνα:

1) Στην Κρήτη αρχικά υπήρχαν διάφορα φύλα, όπως λέει και ο Όμηρος: Οι αυτόχθονες Ετεοκρήτες και Κύδωνες και οι επήλυδες (μετανάστες) Κρήτες (= οι Αχαιοί, οι Πελασγοί και οι Δωριείς της Κρήτης).

2) Οι Δωριείς δεν κατείχαν όλη την Κρήτη, αλλά συγκεκριμένα μέρη. Ανατολικά της Κρήτης ζούσαν οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (Πολιτεία 2),

Διόδωρος κ.α. οι Δωριείς Λάκωνες είχαν αποικία μόνο τη πόλη Λύκτο, απ' όπου πήραν και τους Κρητικούς νόμους.

3) Ο Μίνωας, σύμφωνα λέει με την ιστορία και τον Έφορο, ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες, όμως υπάρχουν και αρχαίοι συγγραφείς που λένε ότι ο Μίνωας ήταν τυραννικός, βίαιος, φορομπήχτης.

Σημειώνεται ότι ο Πλάτωνας (Μίνως), ο Πλούταρχος (Θησεύς) κ.α. λένε ότι ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηναίων και κατόπιν τους επέβαλε φόρο αίματος, επειδή ο βασιλιάς των Αθηνών Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω στα Παναθήναια. Ο Αιγέας δολοφόνησε λέει τον Ανδρόγεω και μετά είπε ότι το έκαναν οι πολιτικοί του αντίπαλοι, οι Παλαντίδες, μήπως και παραπλανηθεί ο Μίνωας και στραφεί εναντίον τους.

Και επειδή ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηνών, λένε τώρα ο Στράβωνας, ο Πλάτωνας κ.α., οι Αθηναίοι συγγραφείς δε συμπαθούσαν το Μίνωα ή για το λόγο αυτό περιγράφουν το Μίνωα ως φορομπήχτη, άγριο κ.τ.λ., ή γι αυτό και του έπλασαν το μύθο του Μινώταυρου.

4) Ο Στράβωνας λέει από τη μια: «άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου» και από την άλλη: << Ο ποιητής (Όμηρος) μάλλον τον θεωρεί επιχώριο, όταν λέει: «πρώτα γέννησε το Μίνωα, παντεπόπτη στην Κρήτη>> («Πρώτον Μίνωα τέκε Κρήτη επίουρον»). Επομένως ο Στράβωνας στην ουσία διαφεύδει όσους λένε ότι ο Μίνωας δεν είναι ντόπιος Κρητικός και δε λέει ότι ο Μίνωας ήταν μη (σημιτικής καταγωγής), όπως τον ερμηνεύουν κάποιοι ανθέλληνες.

Σημειώνεται επίσης ότι ο Στράβωνας λέγοντας «... άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου», με τη λέξη «ξένος» δεν εννοεί «μη Έλληνα» (ή σημιτικής καταγωγής, κ.α.), όπως ερμηνεύουν κάποιοι, αλλά Έλληνα, «επήλυδα Κρήτα», αφού, αν εννοούσε παντελώς ξένο, μη Έλληνα, τότε: α) Θα τον ονόμαζε βάρβαρο (ή με το όνομα της χώρας του π.χ. Κάρα, Φοίνικα κ.τ.λ.), β) Δε θα επεξηγούσε αμέσως μετά για τους Επήλυδες Κρήτες και τους Ετεοκρήτες.

Ι. ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ (Ο ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΣ, ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ)

Το κοινό των Κρητών («Κοινόν Κρηταιέων») ξεκίνησε ως θεσμός **κατά τον 4/3ο αι. π.Χ.** προκειμένου να αντιμετωπίζει θέματα συνοριακών διαφορών (κάτι ως οι αμφικτιονίες), αλλά και συμμαχικών υποθέσεων, όπως φανερώνουν τα νομίσματα που έκοψε το εν λόγω κοινό, αλλά και όπως δείχνει π.χ. μια σωζόμενη επιγραφή συνθήκης του 183 π.Χ. όπου αναφέρονται 31 πόλεις, οι εξής: **Γόρτυς, Κνωσός, Φαιστός, Λύττος, Ραύκος, Ιεράπυτνα, Ελεύθερνα, Άπτερα, Πολυρρηνία, Σύβριτα, Λάππα, Άξος, Πρια(ν)σός, Αλλαρία, Αρκάδες, Κεραία, Πραισός, Λατώ, Βιάννος, Μάλλα, Ερώνος, Χερσόνησος, Απολλωνία, Έλυρος, Υρτακίνα, Ελυνία, Ανώπολις, Ηραδήν, Ιστρών, Τάρρα** ΙΔ.

(«αγαθή τύχη. επι τοίσδε συνέθεντο την φιλίαν και συμμαχίαν εαυτοίς τε και εκγόνοις εις άπαντα τον χρόνον ναc. βασιλεύς Ευμένης και Κρηταιέων. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαιστίοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναίοι, Απταραίοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαίοι, Άξιοι,

Πριανσιέες, Αλλαριώται, Αρ[κ]άδες, Κεραίται, Πραΐσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαίοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Απολλωνιάται, Ελύριοι, Ύρτακίνιοι, Ελτυναιείς, Ανω[πο]λίται, Ηραδήννιοι, Ιστρώνιοι, Ταρραίοι, [...].ιοι, ως μεν [βα]σιλεύς Ευμένης άγει, έτους νας. τετάρτου και δεκάτου, μηνός [Π]ανήμου, ως δε Κρηταείς κοσμοούν...»)

Κοινό Κρητών. Χάλκινος ση-
στέρτιος (=4 ασσάρια), επί
Τραϊανού (98-117 μ.Χ.), έν-
θρονο Δία.

Ο αρχηγός του Κοινού των Κρη-
των λεγόταν Κρητάρχης (ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ
ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ) και οι αρμοδιότητες του
ήταν η χάραξη της κοινής εξωτερικής
πολιτικής και η εμπέδωση της ειρήνης
μεταξύ των πόλεων που συμμετείχαν.
Για την πραγματοποίηση των σκοπών
του το Κοινό διέθετε ειδικό νόμισμα,
ειδικό δικαστήριο, το **“ΚΟΙΝΟΔΙ-
ΚΙΟΝ”** και ειδική νομοθεσία το **“Διά-
γραμμα” των Κρητών**. Το Κοινοδί-
κιον ήταν ένας πρωτότυπος θεσμός,
κάτι ως σήμερα με το Διεθνές δικαστή-
ριο της Χάγης. Ήταν ένα ποινικό και
διαιτητικό δικαστήριο που είχε αρμο-
διότητες σχετικές και προς τα κράτη
και προς τους ιδιώτες και εκδίκαζε με

βάση γραπτή ποινική νομοθεσία, η οποία αναφέρεται και σε αδικήματα
μεταξύ κρατών και σε αδικήματα ιδιωτών σε βάρος υπηκόων ξένου κρά-
τους. Ο θεσμός του Κοινού των Κρητών διατηρήθηκε και κατά τους ελ-
ληνιστικούς χρόνους, αλλά και την εποχή της Ρωμαιοκρατίας. Μάλιστα
το κοινό των Κρητών ανασυστάθηκε επί Ρωμαιοκρατίας κόβοντας τότε
για πρώτη φορά νόμισμα.

Για το πνεύμα του Κοινού των Κρητών και του συγκρητισμού μας
μιλάει ο Πλούταρχος: «Οι (Κρήτες) πολλάκις στασιάζοντες αλλήλοις και
πολεμούντες έξωθεν επιόντων πολεμίων διελύοντο και συνίσταντο και
τουτ' ην ο καλούμενος υπ' αυτών συγκρητισμός". (= Οι οποίοι Κρήτες, αν
και πολλές φορές διχονοούσαν και φιλονικούσαν μεταξύ τους, όταν τους
επετίθεντο εξωτερικοί εχθροί συμφιλιώνονταν και συμπαράτασσονταν.
Και αυτός ήταν ο ονομαζόμενος από τους ίδιους συγκρητισμός)». Ο πρό-
δρομος της Γαλλικής Επανάστασης Μοντεσκιέ κρίνοντας το Κρητικό πολί-
τευμα, όπως το διέσωσε ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" του, υποστηρίζει
ότι έγινε ονομαστό, γιατί τους Κρήτες διέκρινε ηθικότητα και φιλοπατρία.
"Η δύναμη της ηθικής αρχής παρασύρει το παν...". Κατά το τέλος των
Ελληνιστικών χρόνων με την παρακμή των ελληνικών πόλεων – κρατων
παρακμάζει και το Κοινό των Κρητών. Προ αυτού η πόλη Γόρτυνα της
Κρήτης συμμαχεί με τη Ρώμη, τη νεα ανερχόμενη δύναμη, με αποτέλεσμα
αφενός οι Ρωμαίοι να καταστρέψουν την Κνωσό και τις άλλες Κρητικές
πόλεις που τους αντιστέκονταν με το πρόσχημα ότι έκαναν πειρατείες
και αφετέρου η Γόρτυνα να ακμάσει και να γίνει η πόλη της Κρήτης που
ηγεμόνευε τις άλλες Κρητικές.

Σημειώνεται επίσης ότι ο Θουκυδίδης (Α 2 – 9) αναφέρει ότι πριν
από τα Τρωϊκά δεν υπήρχαν μόνιμες πόλεις, σύνορα και κράτη ούτε και
εθνικά ονόματα κρατών, επειδή οι άνθρωποι ζούσαν μεταναστευτικά για
εξεύρεση πηγών διατροφής μια και δεν υπήρχε γεωργία. Ο Ηρόδοτος (Α
65), ο Πλάτων (Νόμοι, Μίνως), ο Πλούταρχο (Σόλων, Λυκούργος), ο

Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης), ο Διονύσιο Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α. αναφέρουν ότι τρεις γενιές πριν από τα Τρωϊκά ο Μίνωας ένωσε όλες τις πόλεις και όλες τις φυλές που υπήρχαν στην Κρήτη σε ενιαίο σύνολο και δημιούργησε την περίφημη Κρητική Πολιτεία και Θαλασσοκρατία με έδρα την Κνωσό. Μάλιστα τους θεσμούς της Κρητικής Πολιτείας αντέγραψαν πρώτοι οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν, Ωστόσο μετά τα περσικά η Κρήτη διασπάστηκε και αυτή σε πόλεις – κράτη κατά τα πρότυπα της υπόλοιπης Ελλάδος, λόγω του ότι οι μητροπολιτικές πόλεις και κυρίως η Σπάρτη και η Αθήνα αφενός έριζαν μεταξύ τους για το ποια θα ηγεμονεύει των άλλων και αφετέρου επέμβαίνουν και επι των κρητικών πόλεων.

ΙΑ. ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΣΥΣΣΙΤΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΤΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΘΗΝΑΙΟ

Το πολίτευμα των Μινωιτών, όπως είδαμε πιο πριν, ήταν το ίδιο με αυτό των αρχαίων Σπαρτιατών, άλλωστε οι Σπαρτιάτες απ' αυτούς το αντέγραψαν επι εποχής Λυκούργου. Δηλαδή ο λαός ζούσε σε ομάδες με κοινά συσσίτια με κυριο επάγγελμα του στρατιωτικό και τα κτήματα τα καλλιεργούσαν είτε οι απόστρατοι είτε οι δούλοι, δηλαδή μισθωμένοι αλλοδαποί εργάτες.

Ο Αθήναιος Ναυκρατίτης («Δειπνοσοφιστών»), σχετικά με τα κοινά συσσίτια των Κρητών, αναφέρει ότι:

<<22. Περί δε των Κρητικών συσσιτίων Δωσιάδας ιστορών εν τη τετάρτη των Κρητικών, γράφει ούτως: Οι δε Λύκτιοι συνάγουσι μεν τα κοινά συσσίτια ούτως. "Εκαστος των γινομένων καρπών αναφέρει την δεκάτην εις την εταιρίαν και τας της πόλεως προσόδους, ας διανέμουν οι προεστηκότες της πόλεως εις τους εκάστων οικους. Των δε δούλων εκαστος Αιγινάιον φέρει στατήρα κατά κεφαλήν. Διήρηνται δ' οι πολίται πάντες καθ' εταιρίας, καλούσι δε ταύτας ανδρεία. Την επιμέλειαν έχει του συσσιτίου γυνή, τρεις ή τέτταρας των δημοτικών προσειληφυία προς τας υπηρεσίας. Εκάστω δ' αυτών ακολουθούν δύο θεράποντες ξυλοφόροι καλούσι δ' αυτούς καλοφόρους, Εισι δε πανταχού κατά την Κρήτην οίκοι δύο ταις συσσιτίαις, ών τον μεν καλούνσιν ανδρείον, τον δ' άλλον, εν ω τους ξένους κοιμίζουσι, κοιμητήριον προσαγορευουσι Κατά δε τον συσσιτικόν οίκον πρώτον μεν κείνται δύο τράπεζαι, ξενικαι καλούμεναι, αίς προκαθίζουσι των ξένων οι παρόντες εξής δ' εισιν αι των άλλων. Παρατίθεται δε των παρόντων ίσον μέρος εκάστω τοις δε νεωτέροις ήμισυ δίδοται κρέως, των δ' άλλων ουδενός άπτονται. Είτα ποτήριον εν εκάστη τραπέζη παρατίθεται κεκραμένον ύδαρους τούτο κοινή πάντες πίνουσιν οι κατά την κοινήν τράπεζαν και δειπνήσασιν άλλο παρατίθεται. Τοις δε παισι κοινός κέκραται κρατήρ, Τοις δε πρεσβυτέροις, εάν βούλωνται πλείον πιείν, εξουσία δέδοται. Από δε της τραπέζης τα βέλτιστα των παρακειμένων ή προεστηκυία της συσσιτίας γυνή φανερώς αφαιρούσα, παρατίθησι τοις κατά τον πόλεμον ή κατά σύνεσιν δεδοξασμένοις. Από δε του δειπνου πρώτον μεν ειώθασι βουλεύεσθαι περι των κοινών, είτα μετά ταύτα μέμνηνται των κατά πόλεμον πράξεων, και τους γενομένους άνδρας αγαθούς επαινούσι, προτρεπόμενοι τους νεωτέρους εις ανδραγαθίαν." Πυργίων δ' εν τρίτω Κρητικών Νομίμων, Εν τοις συσσιτίοις (φησιν) οι Κρήτες

καθήμενοι ευσιτούσι και ὅτι ἀβαμβάκευτα τοῖς ὀρφανοῖς παρατίθεται και ὅτι οἱ νεώτατοι αὐτῶν ἐφεστάσι διακονοῦντες και ὅτι, μετ' ευφημίας σπείσαντες τοῖς θεοῖς, μερίζουσι τῶν παρατιθεμένων ἅπασιν ἀπονέμουσι δε και τοὺς υἱοὺς, κατὰ τὸν θάκον τὸν τοῦ πατρὸς υφίζανουσιν, ἐξ ἡμισείας τῶν τοῖς ἀνδράσι παρατιθεμένων. Τοὺς δ' ὀρφανοὺς ἰσομερεῖς εἶναι παρατίθεται δ' αὐτοὺς ἀβαμβάκευτα τῇ κράσει > Cr τ, καθ' ὧς ἕκαστα ν τῶν μ' νενομισμένων. Ἦσαν δε και ξενικοὶ θάκοι, και τράπεζα τρίτη, δεξιὰς ἐισιόντων εἰς τὰ ἀνδρεῖα ἣν ξενίου τε Διὸς ξενίαντε προσηγόρευον.>> (Ἀθήναιος Ναυκρατίτης «Δειπνοσοφιστῶν»)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΜΥΚΗΝΑΙΚΟΥΣ ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

1. ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ – ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ

Α. ΟΙ ΑΡΓΕΙΟΙ, ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ, ΟΙ ΔΑΝΑΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ

Αρχικά στην Πελοπόννησο ζούσαν δυο συγγενικά φύλα, οι Αργείοι, που ήσαν Θεσσαλιώτες (Αχαιοί και Ίωνες) στην καταγωγή και οι αυτόχθονες Πελασγοί (ή άλλως Αρκάδες). Το 15ο αι. π.Χ., και πριν πάει εκεί ο Δαναός, πάνε στην Πελοπόννησο και κάποιες φυλές των Αχαιών με αρχηγό τον Ξούθο, το γιο του βασιλιά της Φθιώτιδας Έλληνα, λίγα χρόνια μετά το Ξούθο πρόσφυγες από την Αίγυπτο και με αρχηγό το Δαναό (είχαν εκδιωχθεί από την Αίγυπτο μαζί με τους Καδμείους ή Θηβαίους και τους Εβραίους) πάνε να καταλάβουν το Άργος της Πελοποννήσου προκειμένου να βρουν εκεί νέα πατρίδα. Μετά από μάχη ο βασιλιάς των Αργείων Γελάνωρ εκθρονίζεται, επειδή θεωρήθηκε ως βασικός αίτιος της ήττας. Ωστόσο, επειδή ο γελάνωρ δεν είχε γιο για να τον αντικαταστήσει στο θρόνο, οι Αργείοι τα βρήσκουν με τους Δαναούς και αποφασίζεται να γίνει ο Δαναός κοινός βασιλιάς όλων. Ακολούθως ο Δαναός αναμειγνύει τους ντόπιους κατοίκους με τους μετανάστες, απ' όπου μετά η ονομασία Αργείοι = Δαναοί ή Αχαιοί. Δυο γενιές πριν τα Τρωικά πάει στις Μυκήνες και ο Πέλοπας, γιος του βασιλιά της Φρυγίας στη Μ. Ασία, με Φρύγες προκειμένου να συμμετάσχει σε αγώνες και συνάμα να νυμφευτεί την κόρη του βασιλιά των Μυκηνών. Ωστόσο καταλαμβάνει το θρόνο με δολοπλοκία και έτσι τώρα στην Πελοπόννησο υπάρχουν δυο θρόνοι και συνάμα υπάρχουν και οι επήλυδες Πέλοπες.

Β. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ

Τρεις γενιές μετά από το Μίνωα, σύμφωνα με το Θουκυδίδη, Ηρόδοτο κ.α. (κάπου το 1250- 1219 π.Χ., σύμφωνα με το Πάριο χρονικό), ο Αγαμέμνονας ενώνει τα δυο σκήπτρα των Μυκηναίων (στις Μυκήνες υπήρχαν τότε δυο θρόνοι, οι βασιλιάδες απόγονοι του βασιλιά Περσέα απόγονου του Δαναού και οι βασιλιάδες που ήσαν απόγονοι του Πέλοπα) και κάνει τις Μυκήνες την πρώτη δύναμη στον αρχαίο γνωστό κόσμο. Αμέσως μετά ο Αγαμέμνονας συγκεντρώνει και άλλους ηγεμόνες (Κρήτες, Αθηναίους κ.τ.λ.) και εκστρατεύει ως αρχιστράτηγος εναντίον των βαρβάρων της Ασίας, τη γνωστή εκστρατεία στην Τροία. Ειδικότερα ο Θουκυδίδης, σχετικά με την ανάπτυξη των Μυκηνών και τα γεγονότα μετά το Μίνωα, λέει ότι λίγα χρόνια πριν από τα τρωικά ήρθε από την Ασία ο Πέλοπας και καταλαμβάνει την Πελοπόννησο και έκτοτε η νήσος αυτή φέρει το όνομά του. Μετά το θάνατο του Πέλοπα αναλαμβάνει βασιλιάς ο εγγονός του Πέλοπα, ο Ευρυσθέας. Μετά το θάνατο του Ευρυσθέα από τους Ηρακλείδες (= οι εξόριστοι απόγονοι του βασιλιά Ηρακλή = ο μετά

το θάνατό του ανακηρυχτείς ημίθεος, ο Ευρυσθέας είχε σφετεριστεί από αυτόν το Θρόνο) στην Αττική, όπου είχε πάει αυτός να τους φονεύσει (όμως έγινε το αντίθετο), βασιλιάς αναλαμβάνει ο αντιβασιλέας Ατρέας, αδελφός της μητέρας του Ευρυσθέα, σύμφωνα με τις επιθυμίες των Μυκηναίων, επειδή φοβόντουσαν τους Ηρακλείδες. Στη συνέχεια ο Αγαμέμνωνας, ο γιος του Ατρέα, κατορθώνει να ενώσει στα χέρια του το σκήπτρο του Πέλοπα με αυτό του Περσέα (δηλαδή ενώνει σε ένα λαό τους Πέλοπες και Δαναούς) και έτσι γίνεται ο ισχυρότερος από τους άλλους βασιλιάς του αρχαίου κόσμου κατά τη ναυτική δύναμη. Ακολούθως κατόρθωσε να συγκεντρώσει άλλους ηγεμόνες, όχι λόγω χάρη, αλλά επειδή τον φοβούνταν και να κάμει εκστρατεία εναντίον της Τροίας, πρβ:

«Και ο Αγαμέμνων, ως φρονώ, κατώρθωσε να συγκεντρώση την ναυτικήν εκστρατείαν εναντίον της Τροίας, διά τον λόγον ότι υπερείχε κατά την δύναμιν από τους άλλους ηγεμόνας, και όχι τόσον διότι οι μνηστήρες της Ελένης, των οποίων υπήρξεν αρχιστράτηγος, είχαν δεσμευθή με τους όρκους που τους επέβαλεν ο Τυνδάρεως. Και όσοι, άλλωστε, από τους Πελοποννησίους παρέλαβαν από τους προγενεστέρους τας ασφαλεστέρας παραδόσεις διηγούνται ότι ο Πέλοψ απέκτησεν αρχικώς δύναμιν λόγω του μεγάλου πλούτου, με τον οποίον ήλθεν από την Ασίαν εις χώραν, της οποίας ο πληθυσμός ήτο πτωχός, και διά τούτο κατώρθωσε, μολοντί ξένος, να δώση εις αυτήν το όνομά του, και ότι ακόμη καλυτέρα τύχη επερίμενε τους απογόνους του μετά τον θάνατον του εγγονού του Ευρυσθέως, βασιλέως των Μυκηνών, ο οποίος εφονεύθη από τους Ηρακλείδας εις την Αττικήν. Καθόσον, όταν ούτος εξεστράτευσεν εκεί, ενεπιστεύθη την αντιβασιλείαν των Μυκηνών, λόγω συγγενείας, εις τον αδελφόν της μητρός του Ατρέα (ο οποίος κατά την εποχήν εκείνην ήτο εξωρισμένος από τον πατέρα του Πέλοπα διά τον φόνον του Χρυσίππου). Και επειδή ο Ευρυσθεύς δεν επέστρεψε πλέον, ο Ατρεύς, ο οποίος άλλωστε εθεωρείτο ανήρ πλουσιώτατος και είχε κολακεύσει το πλήθος, ανέλαβε την βασιλείαν των Μυκηνών και γενικώς των μερών, επί των οποίων εξετείνετο η αρχή του Ευρυσθέως, συμφώνως άλλωστε με την επιθυμίαν αυτών των Μυκηναίων, οι οποίοι επί πλέον εφοβούντο τους Ηρακλείδας. Και έτσι ο οίκος του Πέλοπος έγινε ισχυρότερος από τον οίκον του Περσέως. Τα δύο αυτά σκήπτρα αφού ήνωσεν εις χείρας του ο Αγαμέμνων, υιός του Ατρέως, και έγινε συγχρόνως ισχυρότερος από τους άλλους κατά την ναυτικήν δύναμιν, κατώρθωσεν, όπως εγώ νομίζω, να συγκέντρωση την εκστρατείαν, διότι οι ηγεμόνες τον ηκολούθησαν, όχι κατά χάριν, αλλ' από φόβον. Διότι εις την εκστρατείαν προσήλθεν έχων ο ίδιος τα περισσότερα πλοία και συγχρόνως εφωδίασε με τοιαύτα τους Αρκάδας, εάν η περί τούτου μαρτυρία του Ομήρου πρέπη να ληφθή υπ' όψιν. Και εις τους στίχους, άλλωστε, όπου ομιλεί περί της διαδοχής του σκήπτρου, αναφέρει περί αυτού ο Όμηρος ότι εβασίλευσεν εις πολλές νήσους καί ολόκληρον το Άργος. Εν τούτοις, εάν δεν είχαν αξιόλογον ναυτικήν δύναμιν, δεν θα ημπορούσε με τον στρατόν της ξηράς να βασιλεύη εις νήσους, εκτός των εγγύς της παραλίας κειμένων, αι οποίαι όμως δεν ημπορούσαν να είναι πολλάί. Και από την εστρατείαν άλλωστε αυτήν πρέπει να εικάζωμεν περί της σημασίας των προγενεστέρων. (Θουκυδίδης Α, μετάφραση Ελ. Βενιζέλου)

Σημειώνεται ότι

1) Η πόλη των Μυκηνών ιδρύθηκε, σύμφωνα με την Ελληνική μυθολογία, από τον Περσέα (1400 - 1350 π.Χ.), το γιο του Δία και της Δανάης απόγονο του Κάδμου και κόρη του βασιλιά του Άργους, Ακρίσιου. Τον Περσέα διαδέχθηκε στο θρόνο ο γιος του, Σθένελος, πατέρας του Ευρυσθέα, ο οποίος κατέλαβε το Άργος και σύμφωνα με το μύθο, ανέθεσε στον Ηρακλή, το δικαιούχο του θρόνου του Άργους, να εκτελέσει τους δώδεκα άθλους, μήπως σκοτωθεί και έτσι δεν του πάρει το θρόνο. Μετά τον θάνατο του Ευρυσθέα, την πόλη κυβέρνησε ο Ατρέας της Ηλείας (1250 π.Χ.), αδελφός της γυναίκας του Ευρυσθέα και γιος του Πέλοπος και της Ιπποδάμειας. Η πόλη υπό την κηδεμονία του Ατρέα επέκτεινε τα σύνορα της και απέκτησε μεγάλο πλούτο. Υπό την ηγεμονία του γιου του, Αγαμέμνονα (1200 π.Χ.), ο οποίος ηγήθηκε της φημισμένης εκστρατείας εναντίον της Τροίας, η πόλη έφθασε στο απόγειο της δυνάμεως της. Ογδόντα χρόνια μετά την πτώση της Τροίας και κατά τη διάρκεια της βασιλείας του γιου του Ορέστη, Τισαμένη, η πόλη των Μυκηνών κατελήφθη και κατεστράφη από τους Δωριείς.

2) Σύμφωνα με τον Ισοκράτη, όπως είδαμε στο προηγούμενο Κεφάλαιο, ο Δαναός, ο Πέλοπας και ο Κάδμος ήταν βάρβαροι που όταν ήρθαν στην Ελλάδα (από τη Μ. Ασία ο Πέλοπας, ο Κάδμος από τη Φοινίκη της Ασίας και ο Δαναός από την Αίγυπτο) προξένησαν μεγάλα δεινά στους Έλληνες, όμως μετά οι απόγονοί τους, όσοι συμμετείχαν στον Τρωικό πόλεμο, είχαν ωφελήσει την Ελλάδα. Ο Πέλοπας, προς χάρη του οποίου ονομάστηκε έτσι η Πελοπόννησος, ήταν λέει ο αρχηγός των Φρυγών ή Βρίγων που έφυγαν από τη Μ. Ασία και πήγαν και κατέλαβαν την Πελοπόννησο παρά την αντίσταση των Αχαιών κατοίκων των Μυκηνών.

3) «Ηρακλείδαι» λέγονταν οι γιοι και οι απόγονοι του δικαιούχου του θρόνου του Άργους Ηρακλή. Ο Ηρακλής δεν ήταν ούτε Φρυγικής (Πέλοπας) ούτε και Δωρικής καταγωγής. Ήταν γιος της Θηβαίας Αλκμήνης, ο οποίος λόγω του ότι εν ζωή είχε κάνει πολλά κατορθώματα (7 άθλους) μετά το θάνατό του ανακηρύχθηκε ημίθεος, γιος του Δία. Σύμφωνα επίσης με τον Ισοκράτη, όταν πέθανε ο Ηρακλής, οι γιοί του, φοβούμενοι να μην τους δολοφονήσει ο Ευρυσθέας (= εγγονός του Πέλοπα και σφετεριστής του θρόνου) κατέφυγαν στη Στερεά Ελλάδα. Αργότερα ήρθε εκεί ο Ευρυσθέας, για να τους βρει και να τους σκοτώσει, φοβούμενος αυτός μήπως γυρίσουν και του πάρουν τη βασιλεία. Ωστόσο οι Αθηναίοι βοήθησαν τους Ηρακλείδες και σκότωσαν τον Ευρυσθέα. Ακολουθώς, 700 χρόνια πριν από τον Ισοκράτη, ως λέει ο ρήτορας αυτός ή 80 χρόνια μετά τα Τρωικά κατά τον Θουκυδίδη, οι Ηρακλείδες με Δωριείς και με αρχηγούς τους Τήμενο, Κρεσφόντη και Αριστόδημο κατέβηκαν από τη Στερεά Ελλάδα (εξ ου και «Κάθοδος Δωριέων με τους Ηρακλειδείς») και κατέλαβαν, με το αιτιολογικό ότι επέστρεφαν στα κληρονομικά τους μέρη (αυτό το έλεγαν οι Ηρακλείδες, όχι οι Δωριείς), όλη την Πελοπόννησο, δηλαδή τους Μυκηναίους (Αχαιούς), Αργείους, Μεσσήνιους κ.α.. Μετά την εγκατάσταση στο θρόνο των Ηρακλειδών, οι Δωριείς δεν ξαναγύρισαν στη Στερεά Ελλάδα, αλλά έμειναν και αυτοί στην Πελοπόννησο και μοιράζοντάς τη μεταξύ τους και έτσι έκτοτε αρχίζει η Δωρική περίοδος της Πελοποννήσου.

4) Ένα άλλο μέρος των Δωριέων με άλλους Ηρακλείδες πήγε στη Μακεδονία (εξ ου και «δωρικό τε και μακεδνόν έθνος»).

2. Η ΠΡΩΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ – ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΤΡΟΙΑ

Α. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ Η ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σύμφωνα με τον Όμηρο, η αφορμή που βρέθηκε, για να ξεκινήσει ο Τρωικός πόλεμος, ο πόλεμος μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων στην Τροία, ήταν το ότι ο πρίγκιπας της Τροίας Αλέξανδρος ή Πάρις έκλεψε την ωραία Ελένη, την Ελληνίδα σύζυγο του βασιλιά της Σπάρτης Μενέλαου, κάτι που θεωρήθηκε προσβολή για όλους τους Έλληνες. Τα βαθύτερα όμως αίτια, σύμφωνα με τον Ισοκράτη κ.α., ήταν να καταπολεμηθούν τα φύλα της Ασίας (Κάρες, Φοίνικες, Πέρσες κ.α., οι μετέπειτα βάρβαροι), οι οποίοι έρχονταν στην Ελλάδα, επειδή δεινοπαθούσαν στις χώρες τους και στη συνέχεια έκλεβαν τις γυναίκες και τις περιουσίες των Ελλήνων με συνέπεια να μην προκόβουν οι Έλληνες. Σύμφωνα επίσης με τον Ηρόδοτο και καθώς του είπαν λέει οι Πέρσες:

Α) Η έχθρα μεταξύ Ελλήνων και Βαρβάρων (Περσών, Φοινίκων κ.α.) ξεκίνησε από τις αρπαγές γυναικών εκατέρωθεν (την Ελληνίδα Ιώ από τους Φοίνικες, τη Φοινικιά Ευρώπη- μάνα του Μίνωα- από τους Έλληνες Κρήτες, τη Μήδεια των Κόλχων από τους Έλληνες και την Ελληνίδα Σπαρτιάτισσα Ελένη από τους Τρώες), μόνο που οι Έλληνες έδωσαν πολύ σημασία σ' αυτές τις αρπαγές και κυρίως της Ελένης και κατέστρεψαν την Τροία, ενώ δεν έπρεπε, γιατί οι γυναίκες αυτές το ήθελαν.

Β) Τα έθνη που κατοικούν στην Ασία (εννοούν Τρώες, Κάρες, Φοίνικες κ.α.), οι Πέρσες τα θεωρούν δικά τους, ενώ την Ευρώπη και τους Έλληνες κάτι ξεχωριστό και στην άλωση του Ιλίου βρίσκουν τα αίτια έχθρας τους προς τους Έλληνες και γι αυτό τώρα, εννοεί ο Ηρόδοτος, στρέφονται εναντίον της Ελλάδας (εννοεί τους Περσικούς Πολέμους με Ξέρξη κ.τ.λ.), πρβλ (μετάφραση Δ.Ν. Μαρωνίτη): «Οι γραμματισμένοι Πέρσες («Περέων λόγιο») βρίσκουν τους Φοίνικες αίτιους έχθρας' λεν δηλαδή πως αυτοί, φτασμένοι από τη θάλασσα που ονομάζεται Ερυθρά σε τούτη εδώ τη θάλασσα, αφού κατοίκησαν το χώρο που και τώρα κατοικούν, άρχισαν αμέσως μακρινά ταξίδια, μεταφέροντας εμπορεύματα αιγυπτιακά και ασσυριακά, να πιάνουν και άλλα λιμάνια και προπαντός στο Άργος. Το Άργος εκείνα τα χρόνια σε όλα ξεχώριζε ανάμεσα στις πόλεις της χώρας που τώρα ονομάζεται Ελλάδα»..... Έτσι διηγούνται οι Πέρσες πως η Ιώ έφτασε στην Αίγυπτο, όχι όπως οι Έλληνες, και πως αυτό έγινε η αρχή για τα αδικήματα που ακολουθήθηκαν. Μετά από αυτά, λένε οι Πέρσες,, κάποιοι από τους Έλληνες, γιατί δεν ξέρουν να πουν το όνομά τους, πάτησα πόδι στην Τύρο της Φοινίκης και άρπαξαν τη θυγατέρα του βασιλιά την Ευρώπη. Μπορεί να ήταν Κρήτες. Πως έτσι έγιναν ίσα κι ίσα, όμως μετά Έλληνες έγιναν αίτιοι της δεύτερης αδικίας. Γιατί μ' ένα μακρύ καράβι ανέβηκαν τον Φάση ποταμό στην Αία της Κολχίδας, κι από εκεί πήγαν και πήραν την θυγατέρα του βασιλιά τη Μήδεια.... Στην επόμενη γενιά ύστερα από αυτά, λένε πως ο Αλέξανδρος που τα έμαθε και ήθελε να αποκτήσει γυναίκα από την Ελλάδα με αρπαγή, γνωρίζοντας ότι δεν θα δώσει λόγο, αφού και οι Έλληνες δεν έδωσαν, άρπαξε την Ελένη... Αυτοί οι Ασιάτες, λεν οι Πέρσες, όταν τους άρπαξαν γυναίκες, δεν το πήραν στα σοβαρά, ενώ οι Έλληνες για μια γυναίκα σπαρτιάτισσα ξεσήκωσαν ολόκληρη εκστρατεία, ήρθαν στην Ασία και αφάνισαν τη δύναμη του Πριάμου. Πως από τότε πια θεωρούν ότι οι Έλληνες τους είναι εχθροί.

Γιατί την Ασία και τα βάρβαρα έθνη που την κατοικούν, οι Πέρσες θα θεωρούν δικά τους, ενώ την Ευρώπη και τους Έλληνες τα έβλεπαν πάντα σαν κάτι ξεχωριστό. Έτσι λεν οι Πέρσες πως έγιναν τα πράγματα και στην άλωση της Ιλίου (Τροίας) βρίσκουν την αιτία έχθρας τους προς τους Έλληνες. (Ηρόδοτος Α,1- 4)»

Β. Η ΑΞΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σύμφωνα με τον Ισοκράτη, όσοι εκστράτευσαν στην Τροία αξίζουν να τύχουν ευγνωμοσύνης εκ μέρους όλων των Ελλήνων, γιατί έκτοτε αφενός η Ελλάδα άρχισε να προκόβει και να αυξάνει και αφετέρου έπαψαν οι βάρβαροι είετε να δημιουργού έκτροπα στην Ελλάδα είτε να έρχονται στην Ελλάδα και να αρπάζουν τμήματά της κ.τ.λ., πρβ: «Εξαιτίας αυτών (των Τρωικών, της νικηφόρου εκστρατείας των Ελλήνων στην Τροία) επήλθε τόσο μεγάλη μεταβολή, ώστε ενώ προηγουμένως οι βάρβαροι, που ζούσαν δυστυχισμένοι στους τόπους τους, και ο Δαναός, αφού έφυγε από την Αίγυπτο, κατέλαβε το Άργος, ο Κάδμος ο Σιδώνιος έγινε βασιλιάς της Θήβας, οι Κάρες αποίκησαν τα νησιά και ο Πέλοπας κυρίευσε την Πελοπόννησο οι μετά από αυτού του πολέμου, το γένος μας γνώρισε τόση ακμή ώστε κατάφερε να αφαιρέσει από τους βάρβαρους μεγάλες πόλεις και τεράστιες εδαφικές εκτάσεις» (Ισοκράτης Ελένης εγκώμιο 68 – 69)

«Η εκστρατεία στην Τροία από τον Αγαμέμνονα ήταν πράξη ωφελιμότητας για τους Έλληνες, για να μην υποστεί η Ελλάδα από τους βάρβαρους δεινά παρόμοια με κείνα που υπέστη παλαιότερα κατά την κατάληψη όλης της Πελοποννήσου από τον Πέλοπα, του Άργους από το Δαναό και της Θήβας από τον Κάδμο (Παναθηναϊκός 79-80)

Γ. ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΤΟΥ ΤΡΩΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Σύμφωνα με το Θουκυδίδη (Ιστορία Α, 3 – 18), η εκστρατεία στην Τροία περιλάμβανε 1200 πλοία και αρχιστράτηγος ήταν ο Αγαμέμνωνας. Ο Όμηρος στην Ιλιάδα («Κατάλογος των νηών») αναφέρει ότι ο εκστρατευτικός στόλος των Ελλήνων πριν ξεκινήσει για την Τροία συγκεντρώθηκε στην Αυλίδα και αποτελείτο κατά σειρά μεγέθους από τα εξής ναυτικά (που σημαίνει ότι κάπως έτσι ήταν και η ναυτική πραγματικότητα την εποχή εκείνη): Μυκηνών (αρχηγός ο Αγαμέμνωνας) με 100 καράβια, Πύλου (αρχηγός ο Νέστορας) με 90 καράβια, Κρήτης (αρχηγός ο Ιδομενέας) με 80 καράβια, Αργολίδας (αρχηγοί Διομήδης και Σθένης) με 80 καράβια, Λακεδαιμονίων (αρχηγός ο Μενέλαος) με 60 καράβια, Αρκάδων (αρχηγός ο Αλπήνορας) με 60 καράβια (είχαν δοθεί από τους Μυκηναίους), Αθηνών (αρχηγός ο Μενεσθέας) με 50 καράβια, Πελασγικού Άργους (αρχηγός ο Αχιλλέας) με 50 καράβια Βοιωτών με 50 καράβια, κ.α. Σύμφωνα επίσης με τον Όμηρο από πλευράς των Ελλήνων στην εκστρατεία της Τροίας αρχιστράτηγος ήταν ο Αγαμέμνωνας και συνάμα υπήρχαν και έξι Γενικοί αρχηγοί (πρωτάρχοντες), πρβ: «Ο βασιλιάς-αρχιστράτηγος Αγαμέμνωνας θυσίασε ένα παχύ πεντάχρονο βόδι στον παντοδύναμο γιο του Κρόνου και κάλεσε να παρευρεθούν οι Γενικοί αρχηγοί (πρωτάρχοντες) των ενωμένων Αχαιών, πρώτο απ' όλους το Νέστωρα, το βασιλιά

Ιδομενέα, τους δυο Αίαντες, το γιο του Τυδέα και έκτο τον Οδυσσέα, που 'ναι ισότιμος στη σοφία του Δία. (Ιλιάδα, Β 402 – 405).

Η εκστρατεία των Ελλήνων στην Τροία ήταν αφενός ο πρώτος πόλεμος μεταξύ βαρβάρων και Ελλήνων και αφετέρου κατά κάποιο τρόπο παγκόσμιος, αφού:

α) ο Θουκυδίδης λέει ότι η εκστρατεία της Τροίας ήταν η πρώτη κοινή Ελληνική συνεργασία («προ γαρ των Τρωικών ουδέν φαίνεται πρότερον κοινή εργασμένη η Ελλάς» (Θουκυδίδης Α, 3 – 18),

β) Οι Πέρσες είπαν στον Ηρόδοτο (βλέπε Ηροδότου Ιστορίες Α, 1 – 4) ότι τα αίτια έχθρας τους προς τους Έλληνες, οι βάρβαροι τα βρίσκουν στην άλωση του Ιλίου και οι Πέρσες θεωρούν ως δικούς τους όλους τους συμμάχους των Τρώων,

γ) Κατά τον πόλεμο αυτό πήραν μέρος όλοι σχεδόν οι βασιλιάς, όλοι σχεδόν οι λαοί του αρχαίου γνωστό κόσμου.

Σύμμαχοι των Ατρείδων ήσαν οι: Κρήτες, Αθηναίοι, Ευβοείς, Μαγνήτες, Κορίνθιοι, Λακεδαιμόνιοι, Αρκάδες, Κεφαλλήνες κ.α.

Σύμμαχοι των Τρώων ήσαν οι: Λύκιοι, Κάρες, Μαίονες, Φρύγες, Μυσοί, Παφλαγόνες, Κίκονες, Αλιζώνες, Δάρδανοι κ.α.

Δ. ΠΟΤΕ ΕΓΙΝΕ ΚΑΙ ΠΟΣΟ ΚΡΑΤΗΣΕ Ο ΤΡΩΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η εκστρατεία στην Τροία, σύμφωνα με τον Όμηρο και τον Ηρόδοτο, έγινε τρεις γενιές μετά το θάνατο του Μίνωα: «Τρίτη δε γενεή μετά Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι τρωικά» (Ηρόδοτου, Ιστορία Ζ), δηλαδή πρώτα ήταν βασιλιάς ο Μίνωας, μετά ο γιος του Δευκαλίωνας και μετά ο εγγονός του ο Ιδομενέας που έλαβε μέρος στο πόλεμο αυτή. Σύμφωνα με το Πάριο χρονικό, ο Τρωικός πόλεμος διήρκησε δέκα χρόνια και η άλωση της Τροίας έγινε το 954 πριν από το Διόγνητο, άρα το 1218 π.Χ.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Το ότι ο τρωικός πόλεμος είχε ευτυχή κατάληξη για τους Έλληνες οφείλεται στο Μίνωα, ο οποίος, καθώς λέει ο Θουκυδίδης και πολλοί άλλοι αρχαίοι συγγραφείς, πρώτος από τους Έλληνες συγκρότησε πολεμικό ναυτικό και μ' αυτό έδιωξε από το Αρχιπέλαγος (Κρητικό και Αιγαίο Πέλαγος) και τα νησιά τους ληστές και πειρατές Κάρες και Φοίνικες, με συνέπεια οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ανοίξουν οι θαλάσσιοι διάδρομοι, να σταματήσουν οι Έλληνες τη μετανάστευση που τους ανάγκαζαν οι κακοποιοί, να κτιστούν πόλεις, οι Έλληνες να ασχοληθούν και με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν κ.τ.λ. και έτσι να μπορέσουν μετά να κάνουν την εκστρατεία στην Τροία.

2) Ο Όμηρος στην Ιλιάδα μας δίνει συνάμα και μια πλουσιότατη περιγραφή των πλοίων και των εξαρτημάτων των πλοίων της εποχής, αναφέροντας όρους όπως επηνεγκίδες, πρυμνήσια, υπέρες, επιτόνους και προτόνους, ιστούς, πλώρα, πρύμνα, ερέτες και πολλές άλλες λεπτομέρειες που δείχνουν ότι η ναυτική τέχνη βρίσκονταν τότε σε υψηλό βαθμό ανάπτυξης. Αναφέρει και ότι τα πολεμικά πλοία που έλαβαν μέρος στον πόλεμο της Τροίας είχαν μαύρο χρώμα («μέλαινες νήες») πλην του Οδυσσέα, που αυτά είχαν κόκκινες πλώρες («μιλτοπάρηοι»).

3. Η ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Η Αργοναυτική εκστρατεία ήταν και αυτή μια κοινή Ελληνική συνεργασία. Πραγματοποιήθηκε λίγα χρόνια μετά το Μίνωα και πριν από τη ναυτική εκστρατεία της Τροίας, αφού τα μέλη του πληρώματος του πλοίου Αργώ με το οποίο έγινε η εκστρατεία αυτή (όπως π.χ. ο Θησέας, ο Ηρακλής κ.α.) ήταν λίγο νεώτεροι του Μίνωα. Παράβαλε π.χ. ότι Θησέας νυμφεύτηκε την κόρη του Μίνωα Αριάδνη, ο Ηρακλής δάμασε τον ταύρο του Μίνωα κ.τ.λ.

Σύμφωνα επίσης με τον Απολλόδωρο, η πρώτη πεντηκόντος ναύς που κατασκευάστηκε ήταν η Αργώ, το πλοίο των Αργοναυτών, την οποία κατασκεύασε από ξύλο φηγός (δρυς, βελανιδιάς) της Δωδώνης ο Άργος απ' όπου πήρε και το όνομά της, πρβ: « επί τούτο πεμπόμενος Ιάσων Άργον παρεκάλεσε τον Φρίξου, κακείνος Αθηνάς υποθεμένης πεντηκόντορον ναύν κατεσκεύασε την προσαγορευθείσαν από του κατασκευάσαντος Αργώ· κατα δε την πρώραν ενήρμοσεν Αθηνά φωνήεν φηγού της Δωδωνίδος ξύλον. ως δε η ναύς κατεσκευάσθη, χρωμένω ο θεός αυτώ πλιν επέτρεψε συναθροίσαντι τούς αρίστους της Ελλάδος. (Απολλόδωρος Α 9,16)

Το πλοίο ΑΡΓΩ με το οποίο πραγματοποιήθηκε η αργοναυτική εκστρατεία ναυπηγήθηκε στην Ιωλκό, όπως μας λέει ο Όμηρος στο κατάλογο των νηών, από το ναυπηγό Άργο (απ' όπου και το όνομά του πλοίου) γιο του Φρίξου, είχε 50 κουπιά (πεντηκόντορος), όσο και το πλήρωμα του πλοίου και ο προορισμός του ήταν η Κολχίδα, με σκοπό να φέρουν πίσω οι Αργοναύτες το χρυσόμαλλο δέρας. Το πλήρωμα του, που ονομάστηκε «Αργοναύτες» από το όνομα του πλοίου, ήταν από διάφορα μέρη της Ελλάδας και αρχηγός ήταν ο Ιάσωνας. Οι άλλοι ήσαν ο Ορφέας, ο Ηρακλής, ο Θησέας, ο Κάστορας, ο Πολυδεύκης, ο Αμφιδάμαντας, ο Ίδας κ.τ.λ.

Σημειώνεται, επίσης, ότι:

1) Σαφώς η εκστρατεία στην Τροία και η Αργοναυτική βασίζονται σε πραγματικά γεγονότα. Απλώς στα έπη τα πρόσωπα της υπόθεσης δεν είναι όλα ανθρώπινα, όπως συμβαίνει σήμερα, αλλά λαμβάνουν μέρος (συμμετέχουν) και θρησκευτικά της εποχής εκείνης και η περιγραφή γίνεται περίπου ως εξής: Ο Νίκος με τη χάρη του Αγίου Νικολάου έφτασε σώς με το πλοίο του στην Κρήτη..., αντί : Ο Νίκος με τον Ποσειδώνα κυβερνήτη του πλοίου έφτασε σώς στην Κρήτη....

2) Σύμφωνα με τις απόψεις ορισμένων ερευνητών σήμερα, ο Τρωικός πόλεμος έγινε, για να εγκατασταθούν οι Έλληνες στη Μ. Ασία. Ωστόσο αυτό είναι λάθος, γιατί αφενός η αλήθεια είναι αυτή που είδαμε πιο πριν και αφετέρου ο Όμηρος και ο Θουκυδίδης (Α, 3 – 19) λένε ότι οι εκστρατεύσαντες μετά την άλωση της Τροίας γύρισαν στην Ελλάδα.

3) Σύμφωνα με τον Πλούταρχο («Θησεύς». 19), η Αργοναυτική εκστρατεία έγινε, για να καθαρίσουν οι Αργοναύτες τη θάλασσα από τους ληστές

4) Η Ιλιάδα (η εκστρατείας της Τροίας) του Ομήρου είναι έπος, ένας ύμνος για την πρώτη συνεργασία των Ελλήνων, η οποία να μην έγινε για τη τιμή της οικογένειας, όμως σηματοδότησε τη σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των Ελλήνων, τη αποκοπή και ανάδειξη του Ελληνικού έθνους. Ομοίως η Οδύσσεια (οι περιπέτειες επιστροφής του Οδυσσέα από την Τροία) είναι και αυτή έπος, ένας ύμνος για τους πανέξυπνους και ικανότατους Έλληνες καπετάνιους. Ο Οδυσσέας είναι η προσωποποίηση του

Έλληνα καπετάνιου που από τη μια νοσταλγεί να γυρίσει στην οικογένειά του και την ιδιαίτερη πατρίδα του, την Ιθάκη και από την άλλη με την εξυπνάδα του και την ικανότητά του ξεπερνά κάθε δύσκολο εμπόδιο στη ναυτική του πορεία.

Η Αργοναυτική εκστρατεία είναι επίσης και αυτή ένας ύμνος, ένα ποίημα αφενός για τους πρώτους κοινούς αγώνες των Ελλήνων και αφετέρου για τους πρώτους τολμηρούς Έλληνες θαλασσοπόρους που τόλμησαν πρώτοι να διασχίσουν άγνωστες θάλασσες και άγνωστες χώρες.

4. ΜΕΤΑΜΥΚΗΝΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ - ΚΑΘΟΔΟΣ ΔΩΡΙΕΩΝ

Ηρακλείδες (αρχαία «Ηρακλείδαι») λέγονταν αρχικά οι γιοι και εγγονοί του Ηρακλή και της Δηϊάνειρας, οι οποίοι ογδόντα χρόνια μετά την άλωση της Τροίας έχοντας μαζί τους Δωριείς, δηλαδή κατοίκους από αυτούς που έμενα στη Δωρίδα της Στερεάς Ελλάδας, κατέβηκαν από τη Στερεά Ελλάδα στην Πελοπόννησο (εξ ου και «Κάθοδος Δωριέων με τους Ηρακλείδεις») και κατέλαβαν, με το αιτιολογικό ότι επέστρεφαν στα κληρονομικά τους μέρη, τις πόλεις της Πελοποννήσου Άργος, Μεσσήνη, Λακεδαιμόνα ή Σπάρτη κ.α. Ακολουθώντας «Ηρακλείδες» λέγονταν και οι βασιλιάδες που είχαν ως πρόγονό τους τον ημίθεο Ηρακλή και ως τέτοιοι ήσαν οι βασιλιάδες της Σπάρτης, όμως μόνο αυτοί μετά την Κάθοδο των Ηρακλειδών με τους Ηρακλείδες, οι Μακεδόνες, οι Ηπειρώτες κ.α.

Ο Ηρακλής ήταν πρωτότοκος γιος της Αλκμήνης, κόρη του βασιλιά και ιδρυτή των Μυκηνών Περσέα, άρα ο νόμιμος διάδοχος του θρόνου. Ωστόσο δεν έγινε και το θρόνο πήρε ο αδελφός του πατέρα του και μετά ο γιος του (ο ξάδερφος του Ηρακλή). Μετά το θάνατο του Ηρακλή ήρθαν και πήραν τον θρόνο τα παιδιά του (Ηρακλή). Ειδικότερα γιοι του Περσέα (ήταν γιος του βασιλιά του Άργους Ακρίσιου και της Δανάης και ο ιδρυτής και ο πρώτος βασιλιάς των Μυκηνών) και της Ανδρομέδας ήταν ο Ηλεκτρύωνας, ο Σθέναλος, η Γοργοφόνη κ.α. Μετά το θάνατο του Περσέα το θρόνο των Μυκηνών πήρε ο Ηλεκτρύωνας που ήταν πατέρας της Αλκμήνης, μάνας του Ηρακλή. Ακολουθώντας ο Ηρακλής με τη Δηϊάνειρα γέννησαν τον Ύλλο και κείνος άλλους και έτσι δημιουργήθηκε το γένος των Ηρακλειδών. Επομένως ο Ηρακλής ήταν ο νόμιμος δικαιούχος του θρόνου, όταν θα πέθανε ο Ηλεκτρύωνας. Ωστόσο τον Ηλεκτρύωνα εκθρόνισε ο αδελφός του Σθέναλος και μετά το θάνατο του Σθέναλου το θρόνο πήρε ο γιος του Σθέναλου, ο Ευρυσθέας. Επομένως ο Ευρυσθέας ήταν σφετεριστής του θρόνου του Άργους και των Μυκηνών. Στο μεταξύ ο Αμφιτρύωνας σε κάποια στιγμή σκοτώνει από λάθος τον πεθερό του Ηλεκτρύωνα και παίρνει την Αλκμήνη και τον Ηρακλή και πάνε στη Θήβα, ο λόγος που ο Ηρακλής και η Αλκμήνη λέγονται Θηβαίοι, προκειμένου να γλιτώσουν από το Ευρυσθέα που ήθελε να τους δολοφονήσει φοβούμενος μη του πάρουν τη βασιλεία. Όταν ο Ηρακλής μεγάλωσε θέλησε να επιστρέψει στο Άργος και να διεκδικήσει το θρόνο, όμως επειδή κάποια στιγμή σε παραφροσύνή του σκότωσε την πρώτη του γυναίκα, τη Μεγάρη, το ιερατείο της εποχής του επέβαλε ως ποινή εξαγνισμού να πάει και να υπηρετήσει τον ίδιο τον Ευρυσθέα που ήθελε να σκοτώσει. Κάτι που έκανε μέχρι που πέθανε. Απλώς σε κάποια στιγμή παντρεύτηκε τη Δηϊάνειρα και μαζί της έκανε τον Ύλλο και πολλά άλλα παιδιά. Όταν πέθανε ο Ηρακλής, οι γιοι του, φοβούμενοι να μην τους δολοφονήσει ο Ευρυσθέας κατέφυγαν στο φίλο του πατέρα τους Καύκα, βασιλιά της Τραχίνας, ο οποίος δεν ήταν

σε θέση να τους βοηθήσει. Μετά από εκεί πήγαν στην Αττική και ζήτησαν τη βοήθεια του Θησέα. Μάλιστα εκεί με την υποστήριξη των Αθηναίων φόνευσαν τον Ευρυσθέα, όταν αυτός εισέβαλε στην Αττική προκειμένου να βρει τους Ηρακλείδες και να τους δολοφονήσει. Ακολουθώντας με αρχηγό το μεγαλύτερο γιο του Ηρακλή, τον Ύλλο, ζήτησαν προστασία του βασιλιά των Δωριέων Αιγιμίου, ο οποίος παραχώρησε στον Ύλλο το 1/3 της επικράτειάς του, όπως είχε υποσχεθεί παλιότερα στον Ηρακλή, όταν τον βοήθησε να αποκρούσει κάποιους εχθρούς του. Εκεί οι γιοι του Ηρακλή άρχισαν να στρατολογούν Δωριείς προκειμένου να επιστρέψουν στην Πελοπόννησο και να πάρουν το θρόνο των Μυκηνών. Τρία χρόνια μετά ξεκινούν με μικρό στρατό και αρχηγό τον Ύλλο, πρωτότοκο γιο του Ηρακλή, να πάνε στην Πελοπόννησο. Ωστόσο στον Ισθμό συναντούν στρατό από Ίωνες, Αρκάδες και Αχαιοούς, ο οποίος δεν τους άφηνε να περάσουν. Μπροστά στις συνασπισμένες αυτές δυνάμεις των αντιπάλων του ο Ύλλος πρότεινε να κριθεί η έκβαση με μονομαχία του ίδιου με ένα από τους αρχηγούς των αντιπάλων του και αν έχανε θα ανέβαλαν την εκστρατεία κατά της Πελοποννήσου για 100 χρόνια. Η πρόταση έγινε δεκτή και στη μονομαχία σκοτώθηκε ο Ύλλος και έτσι οι Ηρακλείδες ανέβαλαν την κάθοδό τους προς την Πελοπόννησο.

Στο μεταξύ και μετά το θάνατο του Ευρυσθέα από τους Αθηναίους, το θρόνο πήρε ο Ατρέας (ήταν και αυτός γιος του Πέλοπα και αδελφός της γυναίκας του Ευρυσθέα). Γιος του Ατρέα ήταν ο Αγαμέμνωνας, ο οποίος όταν πήρε το θρόνο αφενός συνένωσε το βασίλειο των Περσειδών με το βασίλειο των Πελόπων (συνένωσε δηλαδή τους Δαναούς ή Αχαιοούς με τους κατακτητές Πέλοπες), γινόμενος έτσι πανίσχυρος, και αφετέρου ηγήθηκε της νικηφόρου και φημισμένης εκστρατείας εναντίον της Τροίας.

Ογδόντα χρόνια μετά τα τρωικά, οι απόγονοι του Ηρακλή βλέποντας ότι οι Μυκήνες και τα άλλα κέντρα της Πελοποννήσου είχαν εξαντληθεί από τον πόλεμο της Τροίας, ανανέωσαν τις απαιτήσεις τους για την Πελοπόννησο και με αρχηγό τώρα το βασιλιά των Αιτωλών, τον Όξυλο ο οποίος τους υπέδειξε τη θαλάσσια οδό ως ασφαλέστερο τρόπο προσπέλασης της Πελοποννήσου από Ναύπακτο. Η επιχείρηση στέφτηκε από επιτυχία. Οι Δωριείς που εισέβαλαν με αρχηγούς τους Ηρακλείδες (Αριστόδημο, Τήμενο και Κρεσφόντη) στην Πελοπόννησο ήταν τρεις φυλές, οι Πάμφιλοι, οι Υλλείς και οι Δυνάμεις. Μόλις οι Δωριείς κατέλαβαν την Πελοπόννησο, οι Ηρακλείδες τη μοίρασαν μεταξύ τους με κλήρο διαιρώντας την σε τρία μέρη: Στο Άργος, που δόθηκε στον Τήμενο, στη Μεσσήνη, που έλαβε ο Κρεσφόντης και στη Λακεδαίμονα που πήραν τα δίδυμα αδέρφια Ευρυσθένης και Πρόκλης, παιδιά του Αριστόδημου, που είχε στο μεταξύ πεθάνει (ο λόγος που η Σπάρτη μετά είχε δυο βασιλιάδες). Οι γιοι και οι γαμπροί του Τήμενου διαδοχικά (Δειφόντης, Φαλκής, και Κεισός) κατέλαβαν την Τροιζήνη, Επίδαυρο, Αίγινα, Σικυών και Φλιούντα, οι οποίες έγιναν Δωρικές αποικίες, ενώ ο γιος του Ηρακλείδη Ιππότη, ο Αλήτης, κατέλαβε την Κόρινθο.

Σημειώνεται ότι:

1) Κατά βάση η έχθρα μεταξύ Ηρακλή και Ευρυσθέα ήταν ότι ο μεν Ευρυσθέας ήταν εγγονός του Πέλοπα (άρα αυτός εκπροσωπούσε το βασιλικό οίκο των Φρυγών που είχαν έρθει από την Ασία στην Πελοπόννησο) και ο Ηρακλής ήταν εγγονός του Περσέα (άρα αυτός εκπροσωπούσε

τους ντόπιους Αχαιοούς, καθώς και τους Δαναούς που είχαν έρθει από Αίγυπτο).

2) Για πολλούς η Κάθοδος των Ηρακλειδών «είναι ένας ο μύθος που δημιουργήθηκε από τη μετανάστευση στην Ηπειρωτική Ελλάδα Ελληνικών φύλων στο 110ο π.Χ». Ωστόσο η εκτίμηση αυτή είναι λάθος, γιατί η κάθοδος αυτή, σύμφωνα με τους Θουκυδίδη (Α, 12), Ηρόδοτο (Α, 57), Ισοκράτη (πανηγυρικός και παναθηναϊκός) κ.α., είναι πραγματικότητα. Η Κάθοδος των Δωριέων με τους Ηρακλείδες έγινε 700 χρόνια πριν από τον Ισοκράτη, ως λέει ο ρήτορας αυτός ή 80 χρόνια μετά τα Τρωικά, καθώς λέει ο Θουκυδίδης. Απλώς η ιστορία αυτή συνοδεύεται και από πολλούς και μάλιστα καταπληκτικούς μύθους που σκοπό έχουν είτε να διανθήσουν τα γεγονότα είτε να τονίσουν άλλα κ.τ.λ και βεβαίως να επηρεάσουν την κοινή γνώμη υπερ ορισμένων προσώπων. Σύμφωνα με ένα μύθο, επειδή ο Ηρακλής ήταν παράνομος γιος του Δία, η σύζυγος του Δία Ήρα ζήλεψε και προκειμένου να εκδικηθεί τον Ηρακλή καθυστέρησε τον τοκετό της Αλκμήνης, μάνας του Ηρακλή, και επίσπευσε τον τοκετό της Νικίππης, μάνας του Ευρυσθέα, προκειμένου να γεννηθεί πρώτος Ευρυσθέας και να πάρει εκείνος τη βασιλεία του Άργους, μια και οι δυο κατάγονταν από τον Περσέα βασιλιά του Άργους. Σύμφωνα με άλλο μύθο, η Αλκμήνη γέννησε δίδυμα, τον Ηρακλή και τον Ιφικλή, όπου ο Ηρακλής ήταν γιος του Δία και ο Ιφικλής του Αμφιτρύωνα. Την παλιά εποχή, όταν μια μάνα έκανε δίδυμα ή τρίδυμα, το ένα μόνο έλεγαν ότι ήταν παιδί του φυσικού πατέρα και το άλλο ή τα άλλα του Θεού, δηλαδή τα αφιέρωναν στο Δία. Παρέβαλε ομοίως τους δίδυμους γιους της Λήδας, τους Διόσκουρους (Κάστορα και Πολυδεύκη), όπου ο ένας λέγονταν ότι ήταν γιος του Δία και ο άλλος του Τυνδάρεω, συζύγου της Λήδας. Παρέβαλε ομοίως τα τετράδυμα παιδιά του βασιλιά της Κρήτης Αστέριου, όπου η μεν Κρήτη λέγονταν ότι ήταν κόρη του Αστέριου και τα τρίδυμα: Μίνωας, Ραδάμανθυς και Σαρπηδόνας, γιοι του Δία και της Ευρώπης, συζύγου του βασιλιά Αστέριου. Σύμφωνα με άλλο μύθο, ο Ευρυσθέας ανέθεσε στον Ηρακλή να εκτελέσει τους δώδεκα άθλους, μήπως σκοτωθεί και έτσι δεν του πάρει το θρόνο ή προκειμένου να εξιλεωθεί για το φόνο της πρώτης γυναίκας του, όπως διέταξαν οι ιερείς της εποχής

3) Οι Αθηναίοι, επειδή ήσαν ίδιας φυλής με τους Αχαιοούς της Πελοποννήσου απ' όπου κατάγονταν ο Ηρακλής και οι γιοι του, στην αρχή δικαιολογούσαν και βοηθούσαν τους Ηρακλείδες και τους Δωριείς για ό,τι έκαναν. Για παράδειγμα βοήθησαν να σκοτωθεί ο Ευρυσθέας και συνάμα έλεγαν ότι οι Δωριείς ήταν και αυτοί Αχαιοί που είχαν έρθει ως εξόριστοι από την Πελοπόννησο στον Όλυμπο, πρβ: «Στη διάρκεια όμως των δέκα χρόνων της πολιορκίας της Τροίας, στην πατρίδα κάθε επιτιθέμενου τα πράγματα χειροτέρεψαν οι νεότεροι επαναστάτησαν και δεν αποδέχτηκαν όπως έπρεπε τους στρατιώτες, όταν επέστρεψαν στον τόπο τους. Ακολούθησαν αμέτρητοι φόνοι, σφαγές και εξορίες. Όσοι διώχτηκαν, ξαναγύρισαν αργότερα με άλλο όνομα. Τώρα λέγονταν Δωριείς αντί Αχαιοί, γιατί εκείνος που τους συγκέντρωσε στην εξορία κατάγονταν από τη Δωρίδα. (Δωριείς αντ' Αχαιών κληθέντες, δια το τον συλλέξαντα είναι τότες φυγὰς Δωριάς). Πλήρης περιγραφή αυτών που έγιναν τότε υπάρχει στους μύθους και στην ιστορία των Σπαρτιατών..» (Πλάτων Νόμοι Γ, 682, e)

Μετά, επειδή οι Δωριείς που πήγαν στην Πελοπόννησο δεν ξαναγύρισαν στη Στερεά Ελλάδα και συνάμα δε λάμβαναν υπόψη τους τους Αθηναίους, οι Αθηναίοι έλεγαν ότι οι Δωριείς και γενικά οι Σπαρτιάτες δεν

ήσαν ούτε καθαρόιαμοι ούτε και καλοί Έλληνες, γιατί αφενός έγιναν κατακτητές άλλων Ελλήνων και αφετέρου αναμείχθηκαν με τους Δαναούς και Πέλοπες.

4) Οι Ηρακλείδες, σύμφωνα με τον Ισοκράτη, Πλάτωνα κ.α., είχαν αυτοεξοριστεί στην Αττική, φοβούμενοι μην τους δολοφονήσει ο Ευρυσθέας. Εκεί εκστράτευσε εναντίον τους ο Ευρυσθέας, όμως οι Αθηναίοι τον φόνευσαν, επειδή έτρεφαν σεβασμό τον Ηρακλή.

5. ΤΟ «ΔΩΡΙΚΟΝ ΤΕ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΟΝ» ΕΘΝΟΣ

1. Ο Ηρόδοτος, σχετικά με το Ελληνικό έθνος ή άλλως τους Σπαρτιάτες, τους Αθηναίους κ.α., λέει τα εξής: «Υστερα έβαλε μπρος να εξετάσει ποιοι ανάμεσα στους Έλληνες ήσαν οι δυνατότεροι, που θα μπορούσε να κάνει φίλους. Και ψάχνοντας βρήκε πως ξεχώριζαν οι Λακεδαιμόνιοι και οι Αθηναίοι, οι πρώτοι ανάμεσα στους Δωριείς, οι δεύτεροι ανάμεσα στους Ίωνες. Γιατί τα έθνη αυτά ήσαν τα πιο γνωστά, όντας τα παλιά χρόνια το τελευταίο Πελασγικό, το πρώτο Ελληνικό. Οι Αθηναίοι ποτέ ως τώρα δεν ξεσηκώθηκαν από τον τόπο τους, ενώ οι άλλοι ήταν πολυπλάνητοι. Γιατί όσο βασίλευε Δευκαλίων, κατοικούσαν τη Φθιώτιδα, στα χρόνια πάλι του Δώρου, του γιου του Έλληνα, τη χώρα στις πλαγιές της Όσσας και του Ολύμπου που τη λεν Ιστιαιώτιδα. Και αφότου και από την Ιστιαιώτιδα τους ξεσήκωσαν οι Καδμείοι, κατοικούσαν στην Πίνδο με το όνομα έθνος Μακεδόν. Από εκεί πάλι άλλαξαν τόπο και πήγαν στη Δρυοπίδα και από εκεί έφτασαν πια εκεί που είναι, δηλαδή στην Πελοπόννησο, και ονομάστηκαν έθνος Δωρικό. (Ηρόδοτος Α, 57)

«Συγκροτούσαν δε το στόλο (τον Ελληνικό στη Μάχη της Σαλαμίνας) οι εξής: Από την Πελοπόννησο οι Λακεδαιμόνιοι με 16 πλοία, οι Κορίνθιοι, με τον ίδιο αριθμό πλοίων, το οποίον έδωσαν και εις το Αρτεμισιον. Οι Σικυώνιοι, με δέκα πλοία, οι Επιδαύριοι με δέκα, οι Τροιζήνιοι με πέντε, οι Ερμιονείς με τρία. Όλοι αυτοί, εκτός των Ερμιονέων ανήκουν στο Δωρικό και Μακεδόν έθνος, ελθόντες στην Πελοπόννησο από τον Ερινεόν και την Πίνδον(«εόντες ούτοι πλην Ερμιονέων Δωρικό τε και Μακεδόν έθνος, εξε Ερινεού τα και Πίνδου»), και το τελευταίον από την Δρυοπίδα. Οι δε Ερμιονείς είναι καθαυτό Δρύοπες τους οποίους εξεσήκωσαν από τη σήμερα λεγόμενη Δωρίδα ο Ηρακλής και οι Μαλιείς. Εκ των Πελοποννησίων αυτοί ήσαν εις το στόλον (δηλαδή τον Ελληνικό στη Μάχη της Σαλαμίνας)» (Ηρόδοτος Η, 43)

Επομένως και σύμφωνα με τον Ηρόδοτο: Α) Αρχικά όλοι οι άνθρωποι ήσαν βάρβαροι και σε κάποια στιγμή ξέκοψαν οι Πελασγοί (= οι Λακεδαιμόνιοι ή Σπαρτιάτες, οι Ίωνες ή Αθηναίοι, οι νησιώτες κ.α.) και αποτέλεσαν ξέχωρο έθνος, το Ελληνικό, και μετά προσχώρησαν σ' αυτό και πολλά άλλα βαρβαρικά φύλα. Β) Οι Δωριείς ήταν έθνος αφενός Ελληνικό, απόγονοι του Δώρου γιου του Έλληνα και αφετέρου πολυπλάνητο. Στα χρόνια του βασιλιά Δευκαλίωνα οι Δωριείς κατοικούσαν στη Φθιώτιδα. Από εκεί και επί βασιλιά Δώρου (απ' όπου πήραν το όνομα Δωριείς) πήγαν στις πλαγιές της Όσσας και του Ολύμπου, στην Ιστιαιώτιδα. Από εκεί τους ξεσήκωσαν οι Καδμείοι και πήγαν και κατοίκησαν στην Πίνδο με το όνομα έθνος Μακεδόν. Τέλος από την Πίνδο κάποιοι από αυτούς πήγαν στη Δρυοπία και από εκεί στην Πελοπόννησο. Γ) Οι Λακεδαιμόνιοι, οι Κορίνθιοι, οι Σικυώνιοι, οι Επιδαύριοι, οι Τροιζήνιοι, οι Ερμιονείς της Πελοποννήσου που έστειλαν πλοία για απόκρουση των

Περσών στον Ισθμό και στη Σαλαμίνα, εκτός των Ερμιονέων, ανήκουν στο Δωρικό και Μακεδνόν έθνος, που μετοίκησαν στην Πελοπόννησο από τον Ερινεόν και την Πίνδον.

2. Ο Θουκυδίδης, σχετικά με τους Δωριείς και τα πράγματα στην Ελλάδα μετά τα τρωικά, λέει (σε μετάφραση Ελ. Βενιζέλου) τα εξής: «Καθόσον και μετά τα Τρωικά ακόμη αι μεταναστεύσεις και νέαι εγκαταστάσεις εξηκολούθησαν εις την Ελλάδα, εις τρόπον ώστε δι' έλλειψιν ησυχίας, δεν ημπορείεν αύτη να αναπτυχθή. Τώνοντι, η μεγάλη βραδύτης της επιστροφής των Ελλήνων από την Τροίαν είχε προκαλέσει πολλάς πολιτικές μεταβολάς, καθ' όσον συχνάί στάσεις εγίνοντο εις τας πόλεις και όσοι συνεπεία αυτών εξωρίζοντο ίδρυαν νέας τοιαύτας. Και οι σημερινοί Βοιωτοί, εκδιωχθέντες το εξηκοστόν έτος μετά την άλωσιν της Τροίας υπό των Θεσσαλών από την Άρνην, εγκατεστάθησαν εις την χώραν, η οποία σήμερον καλείται Βοιωτία, ενώ πρότερον εκαλείτο Καδμηΐς (μέρος, άλλωστε, αυτών ήτο ήδη εγκατεστημένον από πριν εκεί, και από αυτούς προήρχοντο οι Βοιωτοί που έλαβαν μέρος εις την εκστρατείαν κατά της Τροίας). Και οι Δωριείς με τους Ηρακλείδας κατέλαβαν την Πελοπόννησον το ογδοηκοστόν έτος. Ως εκ τούτου, μόλις μετά παρέλευσιν πολλού καιρού ησύχασεν οριστικώς η Ελλάς και ο πληθυσμός της έπαυσεν υποκείμενος εις βιαιάς μετακινήσεις, οπότε και ήρχισε ν' αποστέλλη αποικίας. Και οι μεν Αθηναίοι απώκισαν τας Ιωνικάς πόλεις της Μικράς Ασίας και τας περισσότερας νήσους του Αιγαίου πελάγους, οι δε Πελοποννήσιοι το πλείστον της Ιταλίας και Σικελίας και μερικά άλλα μέρη της λοιπής Ελλάδος. Όλαι αυταί άλλωστε αι αποικίαι ιδρύθησαν μετά τα Τρωικά». (Θουκυδίδης, Α 12)

Επομένως και σύμφωνα με το Θουκυδίδη (Α 3 – 19) : α) Η καθυστέρηση της επιστροφής των Ελλήνων από την Τροία είχε προκαλέσει πολλές πολιτικές μεταβολές, επειδή οι συχνές στάσεις στις πόλεις είχαν ως συνέπεια να εξορίζονται οι στασιαστές και αυτοί να ιδρύουν νέες πόλεις, β) Ογδόντα (80) χρόνια μετά τα Τρωικά (δηλαδή κάπου το 1129 π.Χ.) οι Δωριείς με τους Ηρακλείδες έφυγαν από τη Στερεά και πήγαν και κατέλαβαν την Πελοπόννησο και αυτό το γεγονός ήταν η τελευταία μετακίνηση Ελληνικών φύλων, αφού έκτοτε ησύχασε οριστικά η Ελλάδα και άρχισε να κάνει αποικίες και οι μεν Αθηναίοι αποίκησαν τις ιωνικές πόλεις της Μ. Ασία και στα νησιά, οι Πελοποννήσου στην Ιταλία και Σικελία κ.α.

6. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΠΑΡΤΗΣ ΣΕ ΠΡΩΤΗ ΔΥΝΑΜΗ

Ο Πλάτωνας , σχετικά με την Κάθοδο των Ηρακλειδών με τους Δωριείς, αναφέρει ότι βασιλιάς του Άργους έγινε ο Τήμενος, της Μεσσήνης ο Κρεσφόντης και της Σπάρτης ο Πρόκλης και Ευρυσθένης, ο λόγος που στη Σπάρτη υπήρχαν μετά δυο βασιλιάδες, όλοι παιδιά του Ηρακλή και καλύτεροι ως αρχηγοί από τους απογόνους του Πέλοπα. Ακολουθως οι βασιλιάδες αυτοί ή οι τρεις Δωρικές πόλεις Σπάρτη, Μεσσήνη και Άργος έκαναν συνασπισμό με ηγέτιδα τη Σπάρτη για την αντιμετώπιση των διαφόρων εχθρών τους, πρβ: «Βασιλιάς του Άργους έγινε ο Τήμενος, της Μεσσήνης ο Κρεσφόντης και της Σπάρτης ο Πρόκλης και Ευρυσθένης.... Για την αντιμετώπιση αυτού του κινδύνου, οι Δωριείς ένωσαν τις δυνάμεις τους, που ήταν μοιρασμένες στις τρεις πόλεις τους κάτω από την εξουσία βασιλιάδων που ήταν αδέρφια, γιοι του Ηρακλή. Ο στρατός αυτός ήταν ανώτερος από εκείνο που πολέμησε στην Τροία (υπονοεί του Μενελάου

και του Αγαμέμνονα). Πρώτα-πρώτα, όλοι θεωρούμε ότι οι γιοί του Ηρακλή ήταν καλύτεροι αρχηγοί από τα εγγόνια του Πέλοπα. Τέλος, έλεγα ότι εκείνοι ήταν Αχαιοί, που είχαν νικηθεί από τους Δωριείς.»... (Πλάτων Νόμοι Γ, 683 – 686)

Ο Θουκυδίδης (3 – 9) αναφέρει ότι μετά τα Τρωικά, επειδή δεν υπήρχε πολιτική σταθερότητα στις περισσότερες Ελληνικές πόλεις κράτη, δεν ήκμασε καμιά από αυτές πλην της Σπάρτης, η οποία επειδή επί 400 χρόνια και ίσως και περισσότερο πριν από τον Πελοποννησιακό Πόλεμο είχαν πολιτική σταθερότητα, μπόρεσαν και έγιναν ισχυροί και να ηγεμονεύουν των άλλων πόλεων, πρβ: «Διότι επί τετρακόσια ήδη έτη προ του τέλους του παρόντος πολέμου, ίσως και ολίγον περισσότερον χρόνον, οι Λακεδαιμόνιοι διατηρούν το ίδιον πολίτευμα, και αυτός είναι ο λόγος, ένεκα του οποίου έγιναν ισχυροί και ημπόρεσαν να ρυθμίζουν και τα των άλλων πόλεων. Ολίγον χρόνον από την κατάλυσιν των τυράννων εις την Ελλάδα, έγινε και η μάχη του Μαραθώνας μεταξύ Περσών και Αθηναίων. Δέκα άλλωστε έτη μετά την μάχην αυτήν ο βάρβαρος ήλθε πάλιν με τον μέγαν στρατόν και στόλον του εναντίον της Ελλάδος, διά να την υποδούλωσιν. Και ενώπιον του επικρεμασθέντος μεγάλου κινδύνου, οι Λακεδαιμόνιοι, λόγω του ότι ήσαν το ισχυρότερον Ελληνικόν κράτος, ανέλαβαν την αρχηγίαν των συμπολεμησάντων Ελλήνων» (Θουκυδίδης Α 18, μετάφραση Ελ. Βενιζέλου)

Ο Διόδωρος (Βίβλος 7, Αποσπάσματα 12) λέει ότι οι Λακεδαιμόνιοι, εφαρμόζοντας τους νόμους του Λυκούργου από ασήμαντοι έγιναν οι δυνατότεροι των Ελλήνων και διατήρησαν την ηγεμονία των Ελλήνων επί περισσότερα από 400 χρόνια. (Περισσότερα βλέπε πιο κάτω)

7. Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ & ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (500-67π.Χ.)

1. Πριν τους Περσικούς πολέμους η Κρήτη ήταν ενιαίο κράτος, πλην της πόλης Λύκτος που μετά την κάθοδο των Δωριέων με τους Ηρακλείδες και την ανάπτυξη της εκδωρισθείσας Σπάρτης άρχισε να επιζητεί την ανεξαρτησία της από την Κνωσό και την ένωσή της με τους Σπαρτιάτες, επειδή θεωρούσε ότι οι κάτοικοί της ήταν πιο συγγενείς με τους Σπαρτιάτες

2. Μετά τους νικηφόρους Περσικούς πολέμους, οι Έλληνες μοιράστηκαν σε δυο στρατόπεδα. Από τη μια ήσαν αυτοί που ήθελαν ως ηγέμονες της Ελλάδας την Αθήνα και από την άλλη αυτοί που ήθελαν τη Σπάρτη, κάτι που δεν άρχισε να φέρει τον εμφύλιο, και ο οποίο δεν άργησε να παρασύρει και την Κρήτη, με συνέπεια να διασπαστεί από ενιαία που ήταν μέχρι τότε σε πολλές ανεξάρτητες πόλεις Κράτη: Κνωσός, Λύττος, Γόρτυνα, Κυδωνία, Ιτανός κ.α.

Στον ως άνω εμφύλιο πόλεμο ή άλλως Πελοποννησιακός πόλεμος, ο Θουκυδίδης λέει ότι η Κρήτη μαζί με τους περισσότερους νησιώτες: Χιώτες, Λέσβιους, Κερκυραίους, Ζακυνθινούς, Κυκλαδίτες κ.α. ήταν με το μέρος των Αθηνών. Αντίθετα όλες σχεδόν οι πόλεις της Πελοποννήσου (εκτός από τους Αργίτες και Αχαιούς), οι Μεγαρίτες, οι Βοιωτοί, οι Λοκροί, οι Μακεδόνες κ.α. ήσαν με το μέρος των Σπαρτιατών.

Ο Θουκυδίδης (Β, 169) αναφέρει επίσης ότι ο Κρητικός Νικίας, πρόξενος των Αθηναίων στη Γόρτυνα, κάλεσε τους Αθηναίους να στείλουν καράβια εναντίον της Κυδωνίας, οι οποίοι ήσαν εχθρικοί απέναντι των Αθηνών, ώστε να καταλάβουν και να πάνε με τους Αθηναίους. Στην

πραγματικότητα όμως, για να ικανοποιήσουν οι Γορτύνιοι την Πολίχνη, γείτονα πόλη των Κυδωνιατών. Οι Πολιχνίτες με τους Αθηναίους μόλις έφτασαν τα καράβια των Αθηναίων ρήμαξαν τους Κυδωνιάτες.

Ο Θουκυδίδης (Ζ, 57) αναφέρει επίσης ότι οι Κρήτες και οι Αιτωλοί ακολούθησαν ως μισθοφόροι στην εκστρατεία των Αθηναίων στη Μεγάλη Ελλάδα κατά την εποχή του εμφύλιου μεταξύ Σπαρτιατών και Αθηναίων, πρβ: «Οι Κρήτες και οι Αιτωλοί ηκολούθησαν ωσαύτως ως μισθοφόροι. Οι Κρήτες θα επροτίμων βέβαια να εκστρατεύσουν υπέρ των κατοίκων της Γέλας, την οποίαν είχαν αποικίσει από κοινού μετά των Ροδίων, χάριν του μισθού όμως, συνήνεσαν να εκστρατεύσουν εναντίον των αποίκων των». (Θουκυδίδης Ζ, 57)

3. Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 16, 62) αναφέρει ότι επί εποχής Φιλίππου του Μακεδόνα κάποιοι Κνώσιοι πήγαν στη Λακωνική Μαλέα και στρατολόγησαν μισθοφόρους με αρχηγό το Φάλαικο και κατέλαβαν την πόλη τη Λύκτο. Κατόπιν αυτού οι Λύκτιοι ζήτησαν τη βοήθεια των Σπαρτιατών. Οι Σπαρτιάτες με στρατηγό τον Αρχίδαμο ήταν τότε έτοιμοι με στρατιωτικές και ναυτικές δυνάμεις να πάνε στην Ιταλία προκειμένου να βοηθήσουν τους Ταραντίνους που ήταν σε πόλεμο με τους Λευκαντούς, αντί αυτού προτίμησαν να πάνε να βοηθήσουν λέει τους Λύκτιους ως συγγενείς, κάτι που έκαναν. Ο Φάλαικος και οι μισθοφόροι του ήταν από τη Φωκίδα-Λοκρίδα και είχαν πάει στην Πελοπόννησο, γιατί είχαν κάνει συμφωνία με το Φίλιππο να φύγουν από εκεί για να μη τους σκοτώσει, επειδή ληλάτησαν το μαντείο των Δελφών. Ωστόσο ο Φάλαικος μετά σκοτώθηκε στην Κυδωνία, όταν πήγε να την καταλάβει και δεν το κατόρθωσε. Επομένως αφού η πόλη Λύκτος μέχρι την εποχή του Φιλίππου δε είχε δική της φρουρά, όπως προφανώς και η Κυδωνία, άρα μέχρι τότε οι Κρητικές πόλεις δεν ήταν διασπασμένες. Αυτό έγινε μετά από το γεγονός αυτό και την ανάμειξη των Σπαρτιατών στα θέματα της Κνωσού.

4. Στην Κρήτη κατά την περίοδο που οι Μακεδόνες άρχισαν να γίνονται το πιο ισχυρό Ελληνικό φύλο αναπτύχτηκε ένα φιλομακεδονικό κλίμα. Οι μεγάλες πόλεις Κνωσός, Κυδωνία, Υρτακίνα κ.α. πρωτοστάτησαν σ' αυτό. Οι Σπαρτιάτες που πρωστατεύαν τη Λύκτο ανησύχησαν έστειλαν τον Αγησίλαο, αδελφό του βασιλιά της Σπάρτης για να περιστείλει το φιλομακεδονικό ρεύμα. Αυτός υποκίνησε κάποιες Κρητικές πόλεις σε πειρατικές ενέργειες κατά της ελεύθερης σύνδεσης και επικοινωνίας του Αλέξανδρου με την κυρίως Ελλάδα. Η αντίδραση του Αλέξανδρου ήταν άμεση. Έστειλε το Ναύαρχο Αμφοτερό να διαλύσει τη Σπαρτιάτικη παρουσία στην Κρήτη. Στην εκστρατεία του Μ. Αλέξανδρου στην Ασία, εκτός από τον Κρητικό Ναύαρχο Νέαρχο συμμετείχαν και πάρα πολλοί Κρήτες ναύτες και τοξότες.

5. Κατά τον 3ο π.Χ. αιώνα επιρροή στην Κρήτη προσπάθησαν να αποκτήσουν οι Πτολεμαίοι, το Ελληνιστικό βασίλειο της Αιγύπτου. Η ανάγκη ελέγχου των θαλασσιών δρόμων της ανατολικής Μεσογείου ώθησε τους Πτολεμαίους να ενδιαφερθούν για την Κρήτη, που αποτέλεσε το κέντρο της εξωτερικής τους πολιτικής. Αφορμή για να αναμειχθούν στα Κρητικά πράγματα τους έδωσαν οι Ιτάνιοι, όταν βρισκόμενοι σε διαμάχη με τους Πραισίους για τον έλεγχο του Ιερού του Δικταίου Διός τους κάλεσαν σε βοήθεια. Ο φιλόδοξος και δυναμικός βασιλείας της Αιγύπτου Πτολεμαίος Φιλάδελφος Β' έστειλε το Ναύαρχο Πάτροκλο, που εγκαταστάθηκε στην Ίτανο, δημιουργώντας ένα Πτολεμαϊκό προτεκτοράτο που διατηρήθηκε περίπου δύο αιώνες. Το Ιερό του Δικταίου Διός τοποθετείται

κοντά στην περιοχή του σημερινού Παλαιόκαστρου Σητείας. Η επιρροή των Πτολεμαίων φαίνεται να επεκτάθηκε σε όλη την Κρήτη. Αυτό μαρτυρούν επιγραφές και τιμητικά ψηφίσματα που βρέθηκαν σε διάφορες πόλεις, όπως στη Γόρτυνα, στην Ελεύθερνα, στη Λάππα, στη Φαλάσαρνα κ.α.

Αλλά δεν ήταν μόνο οι Πτολεμαίοι που επιχείρησαν, και πέτυχαν, να διεισδύσουν και να προσεταιριστούν τις Κρητικές πόλεις. Το ίδιο έκαναν και άλλα Ελληνιστικά βασίλεια. Έτσι κατά καιρούς διάφορες πόλεις της Κρήτης είχαν συνάψει σχέσεις φιλίας με διάφορα Ελληνιστικά βασίλεια. Τέτοιες ήταν η περίπτωση της Λύκτου που συμμάχησε με το βασίλειο των Σελευκιδών, και της Ελεύθερνας και Ιεράπυτνας με το βασίλειο της Μακεδονίας Αντίγονο τον Δόσωνα. Ένας άλλος βασιλιάς της Μακεδονίας, ο Φίλιππος Ε', που ονειρευόταν να κυριαρχήσει σε όλο τον Ελληνικό χώρο, με την πολιτική του στο Αιγαίο έμπλεξε την Κρήτη σε περιπέτειες. Βλέποντας ότι η πανίσχυρη Ρόδος, που έλεγχε όλους τους θαλάσσιους δρόμους με το στόλο της ήταν εμπόδιο στα σχέδια του, εξώθησε σε πειρατεία την Ιεράπυτνα και την Ολούντα εναντίον των Ροδίων. Οι Ρόδιοι απάντησαν συμμαχώντας με τους Ρωμαίους, που ξεκίνησαν πόλεμο κατά του Φιλίππου και ύστερα συμμάχησαν με την Κνωσό, για να επιτεθούν και οι δύο μαζί κατά των συμμάχων του Φιλίππου, Ιεράπυτνας και Ολούντας. Ο πόλεμος αυτός που ονομάζεται Κρητικός πόλεμος τελείωσε με βαριά ήττα της Ιεράπυτνας και της Ολούντας. Όλες αυτές οι εξωτερικές διεισδύσεις στην Κρήτη είχαν σαν αποτέλεσμα το αποκορύφωμα των εσωτερικών εντάσεων και αντιθέσεων, με άμεση συνέπεια να σημειωθούν οι σκληρότεροι και πιο αιματηροί πόλεμοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

Η ΚΡΗΤΗ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ, ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ & ΕΝΕΤΩΝ

1. Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ 69 π.Χ.-330 μ.Χ.

Μια από τις τελευταίες Ελληνικές περιοχές που κατέλαβαν οι Ρωμαίοι ήταν η Κρήτη, το 67 π.Χ. Μετά την υποταγή της ηπειρωτικής Ελλάδας το 146 π.Χ., η Κρήτη βρέθηκε στο στόχαστρο της επεκτατικής πολιτικής των Ρωμαίων στην περιοχή. Βρίσκοντας ως αφορμή ότι οι Κρήτες το είχαν ρίξει στην πειρατεία, αλλά και ότι υποστήριζαν τους αντιπάλους τους, το Βασίλειο του Πόντου, Το 88 π.Χ. ο περσικής καταγωγής βασιλιάς του Πόντου Μιθριδάτης ΣΤ΄, κήρυξε πόλεμο για να σταματήσει την προέλαση της ρωμαϊκής ηγεμονίας στο Αιγαίο. Οι δύο ισχυρότερες πόλεις της Κρήτης διχάζονται, η Κνωσός θα υποστηρίξει τον Μιθριδάτη, ενώ η Γόρτυνα θα ταχθεί εναντίον του και στο πλευρό της Ρώμης. Το 74 π.Χ ο Ρωμαίος στρατηγός Μάρκος Αντώνιος θα αναλάβει να καταστείλει την πειρατεία στην ανατολική μεσόγειο επιχειρώντας να καταλάβει το νησί της Κρήτης. Ωστόσο οι ρωμαϊκές δυνάμεις υπέστησαν ολική καταστροφή ενώ ο Μάρκος Αντώνιος φυλακίστηκε από Κρήτες πειρατές και πέθανε λίγα χρόνια αργότερα. Το 67 π.Χ. ο Κόιντος Καικίλιος Μέτελλος καταλαμβάνει την Κρήτη, με την Ιεράπυτνα να είναι η τελευταία πόλη που πρόβαλε αντίσταση..

Ειδικότερα στο τέλος της Ελληνιστικής περιόδου οι Κρητικές πόλεις-κράτη άρχισαν να φιλονικούν και μάλιστα πολύ δυνατά η μια την άλλη και κυρίως η Γόρτυνα με την Κνωσό για την πρωτοκαθεδρία. Την εικόνα διάλυσης που έδινε το νησί επωφελήθηκαν οι πειρατές της Κιλικίας και εκστράτευσαν εναντίον των Κρητών, όμως απωθήθηκαν. Το ίδιο έκαναν και οι Ρωμαίοι, βρίσκοντας ως αφορμή ότι οι Κρήτες το είχαν ρίξει στην πειρατεία. Και επειδή η Κρήτη ενίσχυε με πεζικές και ναυτικές δυνάμεις το βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη ΣΤ', ενώ αυτός αγωνιζόταν εναντίον των Ρωμαίων, κατά το δεύτερο Μιθριδατικό Πόλεμο (74-64 π.Χ.), έλαβε εντολή να την κατακτήσει το 71 π.Χ. ο Μάρκος Αντώνιος, διοικητής του στόλου της Μεσογείου. Ο Αντώνιος πίστευε ότι η επιχείρηση δε θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολη. Όμως πριν προλάβει καν να αποβιβαστεί, υπέστη οδυνηρή ήττα από το Κρητικό ναυτικό, οδηγούμενο από το στρατηγό Λασθένη. Πολλοί Ρωμαίοι συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Ο Αντώνιος υπέγραψε ταπεινωτική συνθήκη. Το 69 π.Χ., εναντίον της Κρήτης εστάλη Κόιντος Καικίλιος Μέτελλος με τρεις λεγεώνες. Ο πόλεμος που ακολούθησε κράτησε τρία χρόνια (69-67 π.Χ.) και οι Ρωμαίοι κατάστρεψαν εκ βάθρων όλες τις Κρητικές πόλεις της Κρήτης πλην της Γόρτυνας, επειδή η πόλη αυτή, όπως και οι περισσότερες Ελληνικές πόλεις-κράτη της Ν. Ιταλίας ήταν φιλικά προσκείμενες προς τη Ρώμη. Ο Μέτελλος πρώτα επιτέθηκε κατά της Κυδωνίας. Μετά την πτώση της, οι ηγέτες της άμυνάς της, Πανάρης και Αριστίων, κατέφυγαν ο πρώτος στην Κνωσό και ο δεύτερος στην Ιεράπυτνα, όπου συνέχισαν τον αγώνα. Γενναία αντιστάθηκαν και οι πόλεις Λάππα, Ελεύθερνα, Λύττος. Μετά τις Κυνός Κεφαλές 197 π.Χ.,

την Πύδνα 168 π.Χ., την Κόρινθο 146 π.Χ., η Ιεράπετρα υπό το γενναίο Αριστίωνα είχε την τιμή να είναι το τελευταίο προπύργιο της Κρήτης και του Ελληνισμού γενικότερα, κατά των Ρωμαίων, κάτι ως η πόλη Τάραντας στη Ν. Ιταλία.

Ο Αππιανός, σχετικά με την κατάκτηση της Κρήτης από τους Ρωμαίους, λέει: «Η Κρήτη εξ αρχής ήταν ευνοϊκή προς το βασιλιά του Πόντου Μιθριδάτη και λέγονταν ότι οι κάτοικοι της είχαν υπηρετήσει μισθοφόροι του, όταν πολέμωσε τους Ρωμαίους. Ο Αντώνιος τους κήρυξε τον πόλεμο, αλλά δεν τα πήγε καλά κι ας ανακηρύχτηκε μάλιστα και Κρητικός. Αυτός ο Αντώνιος ήταν πατέρας του Μάρκου Αντωνίου που πολέμησε αργότερα στο Άκτιο εναντίον του Καίσαρα, του Σεβαστού (Αύγουστου). Μετά ο στρατηγός Μέτελλος διατάχθηκε από τη Ρώμη να πολεμήσει τους Κρητικούς. Νίκησε στην Κυδωνία τον Λασθένη και αυτός κατέφυγε στην Κνωσό, αφήνοντας στη θέση του τον Πανάρη, που παρέδωσε την πόλη στους Ρωμαίους. Ο Μέτελος πήγε στην Κνωσό και ενώ την πολιορκούσε, ο Λασθένης έβαλε φωτιά στο σπίτι του και το κατέκαψε μαζί με άλλα σημαντικά πράγματα, για να μην πέσουν στα χέρια των Ρωμαίων και εξαφανίστηκε από την Κνωσό. Στη συνέχεια ο Μέτελλος τέλεσε θρίαμβο για την κατάκτηση της Κρήτης και ο Αντώνιος του έδωσε την προσωνομία Κρητικός, αφού υπέταξε την Κρήτη. (Αππιανός Εκ της Σικελικής και νησιώτικης, 6)

Επί Ρωμαίων η διοικητική οργάνωση κάθε πόλης λειτουργούσε ξεχωριστά και η οργάνωση σε επίπεδο επαρχιακού συμβουλίου δημιουργήθηκε το «Κοινό των Κρητών», με έδρα τη Γόρτυνα, το οποίο έκοψε και νόμισμα.

Το 295-297 μ.Χ. η Κρήτη διαχωρίστηκε διοικητικά από την Κυρηναϊκή και προήχθη σε συγκλητική επαρχία της Διοίκησης Μακεδονίας στην Επαρχότητα του Ιλλυρικού (δηλ. της βαλκανικής χερσονήσου). Ως Διοικητής της οριζόταν Ρωμαίος αξιωματούχος με τον τίτλο του υπατικού (consularis – κονσουλάριος ή κονσιλιάριος).

Με την εδραίωση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη μεγαλόνησο άρχισε μια νέα φάση ζωής στο νησί. Οι Κρήτες γνώριζαν για πρώτη φορά το ζυγό μιας ξένης δεσποτείας, «ελεύθεροί τε πάντα τον έμπροσθεν χρόνον γένόμενοι και δεσπότην οθνείον μηδ'άνα κτησάμενοι», όπως παρατηρεί ο Κάσσιος Δίων.

Μετά την υποδούλωση της Κρήτης από τους Ρωμαίους και την ολοσχερή καταστροφή της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 67 π.Χ., πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε η Γόρτυνα, επειδή αυτή ήταν φιλικά προσκείμενη προς τη Ρώμη, κάτι για το οποίο κατακρίθηκε από τους υπόλοιπους Κρήτες. Φιλικά προκείμενες στη Ρώμη ήταν βέβαια και πάρα πολλές άλλες Ελληνικές πόλεις, όπως οι περισσότερες από τις Ελληνικές πόλεις-κράτη στη Ν. Ιταλία, κάτι που ήταν και μια από τις βασικές αιτίες που η Ρώμη νίκησε αρχικά τους Ετρούσκους κ.α. και στη συνέχεια έγινε Παγκόσμια δύναμη. Η Κρήτη διετέλεσε ρωμαϊκή επαρχία από το 69 π.Χ. και μέχρι που ιδρύθηκε η Βυζαντινή αυτοκρατορία, δηλαδή μέχρι το 305-330 μ.Χ.

. Οι Ρωμαίοι δεν επεμβαίνουν εθνολογικά και δεν επιχειρούν τον εκλατινισμό των Κρητικών, μια και η πρωτεύουσα Γόρτυνα ήταν φιλικά προσκείμενη προς αυτούς. Το νησί επισκέπτεται (62-63 Π.Χ.) ο Απόστολος Παύλος που αναλαμβάνει την οργάνωση της εκκλησίας Κρήτης. Πρώτος Επίσκοπος ορίζεται ο πιστός του μαθητής Τίτος με έδρα τη Γόρτυνα.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Γύρω στο 597 π.Χ. ο βασιλιάς των Ετρούσκων Πορσίνας κυριεύσε τη Ρώμη, πόλη που ο λαός της αποτελείτο από Λατίνους και Ετρούσκους. Κατόπιν αυτού οι Ρωμαίοι και οι Έλληνες των αποικιών της Ιταλίας αποφάσισαν να συνεργαστούν, προ του κοινού κινδύνου των Ετρούσκων. Ο Ιέρωνας των Συρακουσών νίκησε το 474 π.Χ. τον ετρουσκικό στόλο κοντά στην Κύμη. Οι Ετρούσκοι μετά την ήττα και των συμμάχων τους των Καρχηδονίων στην Ιμέρα άρχισαν να παρακμάζουν, κάτι που επωφελήθηκε η Ρώμη κυριεύοντας κάθε ετρουσκική πόλη, αλλά και κάθε άλλη πόλη στην Ιταλία. Ακολούθως νίκησαν, ύστερα όμως και από ήττες, τους Γαλάτες κ.α. Οι Ελληνικές αποικίες της Ιταλίας κατά την περίοδο που η Ρώμη πολεμούσε με τους άλλους ιταλικούς λαούς (Λατίνους, Ετρούσκους, Σαμνίτες, Λευκανούς κ.τ.λ.), επειδή απειλούνταν να πάνε με το μέρος τότε του ενός και τότε του άλλου, αυτές προτίμησαν να πάνε με το μέρος των Ρωμαίων. Η Ρώμη μετά την υποταγή - συμμαχία και των Ελληνικών πόλεων συμπεριλήφθηκε στις μεγάλες δυνάμεις της Μεσογείου, της Καρχηδόνας, της Αιγύπτου και της Μακεδονίας. Μόνο η ισχυρή Ελληνική αποικία Τάραντας έμεινε ανεξάρτητος. Προ αυτού οι Ρωμαίοι τους κήρυξαν τον πόλεμο και οι Ταραντίνοι κάλεσαν τη βοήθεια του Πύρου, βασιλιά της Ηπείρου. Παρόλα αυτά, όμως, ο Τάραντας έπεσε στους Ρωμαίους και ο Πύρρος σκοτώθηκε. Ακολούθησε ο πόλεμος κατά των Καρχηδονίων, των Μακεδόνων κ.α. με επικράτηση των Ρωμαίων. Στη συνέχεια οι Ρωμαίοι εφάρμοζαν το γνωστό «διαίρει και βασίλευε». Λόγω της νέας κατάστασης, οι Έλληνες της ηπειρωτικής Ελλάδας όχι μόνο παύουν να πρωτοστατούν στη Μεσόγειο, αλλά και πολλοί να υποφέρουν από τους Ρωμαίους. Γενικά κατά τη ρωμαιοκρατία, οι Ελληνικές κράτη – πόλεις, λόγω του ρωμαϊκού ζυγού, παρακμάζουν και κατά συνέπεια και το ναυτικό τους. Όμως θα ξαναζωντανέψουν στα Βυζαντινά χρόνια με νέα επιτεύγματα.

ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΛΙΝΙΟ

Οι πιο αξιόλογες πόλεις της Κρήτης, σύμφωνα με τον Πλίνιο (Pliny the Elder, The Natural History, BOOK IV. AN ACCOUNT OF COUNTRIES, NATIONS, SEAS, TOWNS, HAVENS, MOUNTAINS, RIVERS, DISTANCES, AND PEOPLES WHO NOW EXIST OR FORMERLY EXISTED. CHAP. 20. – CRETE (ΚΡΗΤΗ), 1^{ος} αι. μ.Χ. είναι: Η Φαλάσαρνα (Phalasarna), η Ελαία ή Ήτεια (Etaea προφανώς η Σητεία), το Κίσαμον (Cisamon, Κισαμώνα), το Πέργαμο (Pergamun), η Κυδωνία (Cydonia = τα Χα.Χ. νιά), το Μινωικό (Minoium = η Μινώα), το Άπτερον (Apteron, η Άπτερα), το Παντοματοχώρι (Pantomatrium), το Αμφιμήλλιο (Amphimalla), η Ρηθύμνα (Rhithymna), ο Πάνορμος (Panormus), το Κύτειον (Cytæum), η Απολλωνία (Apollonia), το Μάτιον (Matium), η Ηράκλεια (Heraclea), η Μίλητος (Miletos), η Άμπελος (Ampelos), η Ιεράπυτνα (Hierapytna), η Λεβήνα (Lebena) και η Ιεράπολις (Hierapolis), και στο εσωτερικό η Γόρτυνα (Gortyna), η Φαιστός (Phæstum), η Κνωσσός (Cnossus), το Πολυρρήνιον (Polyrrhenium), η Μύρινα (Myrina), η Λύκαστος (Lycastus), η Ραμνούς (Rhamnus), η Λύκτος (Lyctus), το Δίον (Dium), η Ασός (Asus), η Πυλορός (Pyloros), το Ρύτιον (Rhytium), η Ελατος, η Φαράι (Pharæ), η

Ολόπυξος (Holopyxos), η Lasos, η Ελευθέρνα (Eleuthernæ), η Therapnæ, η Μαραθούσα (Marathusa) και η Τύλισος (Tylisos). εκτός από μερικές άλλες εξήντα, από τις οποίες η μνήμη υπάρχει μόνο.

<< ... oppida eius insignia Phalasarna, Elaea, Cisamon, Pergamum, Cydonea, Minoium Apteron, Pantomatrium, Amphimala, Rhithymna, Panhormum, Cytaeum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis, et in mediterraneo Gortyna, Phaestum, Gnosus, Polyrrhenum, Myrina, Lycastos, Rhamnus, Lyctus, Dium, Asium, Pyloros, Rhytion, Elatos, Pherae, Olopyxos, Lasos, Eleuthernae, Therapnae, Marathusa, Tylisos; et aliorum circiter LX oppidorum memoria extat. montes Cadistus, Idaeus, Dictynnaeus, Corycus...>> (Plinius, Naturalis Historia Liber IV, 59)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΛΑΥΔΙΟ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟ, ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ, 2^{ος} αι. μ.Χ.

Ο Ελληνο-ρωμαίος γεωγράφος Κλαύδιος Πτολεμαίος (127 – 151), περιγράφοντας παραλιακά την Κρήτη στο «Γεωγραφικά» (LIB. III. CAP. 16.17, τόμος Α, Creta - Κρήτη), αναφέρει για τη νήσο επακριβώς τα εξής:

<< 1. Η Κρήτη περιορίζεται από μεν δυσμών υπό του Αδριατικού πελάγους από δε άρκτων υπό του Κρητικού πελάγους από μεσημβρίας υπό του Λιβυκού πελάγους από δε ανατολών υπο του Καρπαθίου πελάγους και η μεν παράλιος αυτής περιγραφή έχει τοιαύτην:

2. Δυτικής πλευράς περιγραφή: Κώρυκος άκρα και πόλις, Φαλάσ(σ)αρνα ή και Φάλδαρνα, Ραμνούς λιμήν, Χερσόνησος, Ιναχώριον, Κριού Μέτωπον,

3. «Νοτίας πλευρά περιγραφή: Λισσός, Τάρβα, Ποικιλάσιον, Ερμαία άκρα, Φοινικούς λιμήν, Φοίνιξ πόλις, Μασσαλία ποταμού εκβολαί ,

4. Ψυχιον, Ηλέκτρα ποταμού εκβολαί, Ματαλία, Λέων άκρα ή Λεία, Καταρράκτου ποταμού εκδολαί, Ληθαίου ή Λιθαίου ποταμού εκβολαί, Ί-ανατος πόλις, Ιερόν όρος, Ιερά Πέτρα ή Πύτνα, Ερυθραίον όρος, Άμπελος άκρα, Ίτανος πόλις.

5. Ανατολικής πλευράς περιγραφή: Σαμ(μ)ωνιον άκρον, Μινώα λιμήν, Καμάρα πόλις, Ολού(λι)ς, Χερσόνησος, Ζεφυριον άκρον.

6. Βορείας πλευράς περιγραφή: Ηράκλειον, Πάνορμος, Απολλωνία, Κύταιον

7. Δίον άκρον, Παντομάριον, Ρίθυμνα, Αμφιμαλής κόλπος, Δρέπανον άκρον, Μινώα,

8 Πύκνου ποταμού εκβολαί, Κυδωνίς ή Κυδωνία, Κύαμον ή Κί(σ)α-μον άκρον, Δίκταμ(ν)ον, Ψάκον άκρον, Κίσαμος πόλις.

9. Όρη δε εστιν επίσημα εν τη Κρήτη, τα τε καλούμενα Λευκά όρη και η Ίδη όρος και η Δίκτη όρος.

10 Πόλεις δε εισιν εν τη Κρήτη μεσσή (αι δε) Πολυρρηνία, Απτερία, Αρτακίνα, Λάππα, Σούβριτα, Ελευθεραί, Γόρτυνα.....>>

2. Η Α΄ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (330-824 μ.Χ.)

Η Βυζαντινή αυτοκρατορία αρχίζει τυπικά από την εποχή που ο Μ. Κωνσταντίνος μεταφέρει, έγινε το 306 μ.Χ., την έδρα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Ελληνική πόλη Βυζάντιο στο Βόσπορο ή

στο εξής Κωνσταντινούπολη από το όνομά του Μ. Κωνσταντίνου. Το 313 μ.Χ. ο Κωνσταντίνος κηρύσσει ανεξιθρησκία, κάτι που θεωρήθηκε τότε από τους χριστιανούς ως νίκη, κάτι ως ισοπολιτεία μεταξύ των λαών που αποτελούσαν την αυτοκρατορία αυτή, με επακόλουθο ο μὲν Κωνσταντίνος να ανακηρυχθεί μέγας η δε αυτοκρατορία αυτή για 1000 και πλέον χρόνια να γνωρίσει εσωτερική ειρήνη και μεγάλη ευημερία. Οι Έλληνες σιγά-σιγά αγάπησαν τη Βυζαντινή αυτοκρατορία, γιατί αφενός η έδρα της ήταν στην Ελλάδα, άρα οι Έλληνες είδαν όφελος – το Αιγαίον ήρθε και πάλι στο προσκήνιο- και αφ' ετέρου οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες υποστήριξαν τους Έλληνες, για να υποστηριχθούν και κείνοι από τους Έλληνες

Το 330 μ.Χ. πραγματοποιείται η μεταφορά της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη. Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία το 395 μ.Χ. διαιρείται σε ανατολικό και δυτικό κράτος το. Η Κρήτη με τη διαίρεση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε ανατολικό και δυτικό κράτος υπήχθη διοικητικά στο ανατολικό κράτος και μέχρι τον 7ο αι., δεν επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τις μεγάλες αναταραχές λόγω των βαρβαρικών επιδρομών στον 5ο και τον 6ο μ.Χ. αιώνα. Στον 7ο αι. η εμφάνιση και οι επιδρομές των Αράβων άλλαξαν το σκηνικό, όπως θα δούμε πιο κάτω.

Η Κρήτη, σύμφωνα με τους ιστορικούς, μαζί με όλη τη βαλκανική χερσόνησο την περίοδο αυτή εντάχθηκε οριστικά στη δικαιοδοσία της Κωνσταντινούπολης. Παράλληλα με τις αρμοδιότητες του διοικητή της επαρχίας με τους αξιωματούχους και την υπαλληλική ιεραρχία, εξακολουθούσε να λειτουργεί η διοικητική οργάνωση κάθε πόλης ξεχωριστά και η οργάνωση σε επίπεδο επαρχιακού συμβουλίου, δηλ. του Κοινού των Κρητών, που είχε μετονομαστεί σε «Κοινόν της των Κρητών επαρχίας», με έδρα πλέον τη Γόρτυνα. Η λειτουργία του Κοινού επιβίωσε, με φθίνουσες εξουσίες, μέχρι τον 7ο αιώνα. Στο γενικό οργανωτικό αυτό σχήμα παρέμεινε η Κρήτη μέχρι τον 7ο μ.Χ. αιώνα. Η λαϊκή συνέλευση που συνήθως ονομαζόταν εκκλησία, δήμος ή πόλις, συνέχισε να υφίσταται μετά τη ρωμαϊκή κατάκτηση και επεκτάθηκε στις περισσότερες πόλεις. Επίσης οι κόσμοι, οι τέσσερις άρχοντες που διορίζονταν με ετήσια θητεία, συνέχισαν να ασκούν τα καθήκοντά τους όπως την κοπή νομισμάτων, την επίβλεψη της λειτουργίας των δημόσιων κτιρίων, τα θρησκευτικά καθήκοντα κ.ά. Μέχρι και τον 4ο αιώνα επιβίωσαν στις πόλεις στοιχεία της κοινωνικής ζωής της ρωμαϊκής περιόδου, όπως τα συσσίτια, οι «σύλλογοι» ή «κολλέγια», οι υπηρεσίες που παρέχονταν προς τους πολίτες όπως η τήρηση της τάξης, ο έλεγχος των τιμών, ο ανεφοδιασμός της αγοράς, η εκπαίδευση, η συντήρηση των δημόσιων οικοδομημάτων, του υδρευτικού και του αποχετευτικού δικτύου. Η διοργάνωση αγώνων ήταν σημαντικό κοινωνικό γεγονός, με έξοδα που αναλάμβαναν οι πλούσιοι πολίτες. Οι αγώνες περιλάμβαναν κλασικά αθλήματα, μουσικούς και θεατρικούς αγώνες αλλά και αρματοδρομίες, που είχαν γίνει πολύ δημοφιλείς. Σημαντικό ρόλο έπαιζαν τα δημόσια λουτρά, που λειτουργούσαν στις περισσότερες πόλεις, με δαπάνες της πόλης αλλά κυρίως των πολιτών που ορίζονταν ως λειτουργοί.

Τα οικονομικά προβλήματα της αυτοκρατορίας στον 4ο αιώνα επέδρασαν άμεσα στα οικονομικά των πόλεων. Τα αποθεματικά τους εξανέμιζονταν σταδιακά, ενώ το κράτος δήμευε τα βασικά έσοδά των πόλεων, δηλαδή τους τοπικούς φόρους και τα εισοδήματα από την έγγεια

ιδιοκτησία τους, την οποία εκμίσθωναν. Αργότερα μέρος αυτών των εισοδημάτων επιστράφηκε στις πόλεις, χωρίς όμως να αντιστραφεί η συνολικά καθοδική οικονομική τους πορεία. Επιπλέον οι εύποροι πολίτες απέφευγαν να επωμίζονται τις οικονομικές υποχρεώσεις των λειτουργιών, με αποτέλεσμα τη σταδιακή υποβάθμιση των δημόσιων υπηρεσιών, που παρείχαν οι πόλεις. Από τον 5ο αιώνα και εξής η απώλεια της διοικητικής και οικονομικής ανεξαρτησίας των πόλεων έχει ως συνέπεια την εμφανή παρακμή των συνελεύσεων και των επαρχιακών συμβουλίων. Από τον 6ο αιώνα φαίνεται ότι η λειτουργία των συνελεύσεων

3. ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ - ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ (830 - 961 μ.Χ.)

Η Αραβοκρατία ξεκινά με αίμα και δάκρυ για το νησί. Η Κρήτη βυθίζεται σ' ένα πνευματικό και οικονομικό σκοτάδι χωρίς όμως να αλλοιωθεί εθνολογικά ο πληθυσμός της. Μόλις οι κατακτητές κατέλαβαν το Ηράκλειο, το επίνειο της Κνωσού, του έκαναν πρόσθετα οχυρωματικά έργα, όπως μια μεγάλη τάφρο (στα αραβικά «χάνδακας») γύρω από τα τείχη και από την τάφρο αυτή πήρε η πόλη μετά το όνομα Χάνδακας.

Οι Άραβες Σαρακηνοί που κατέλαβαν την Κρήτη είχαν διωχθεί από την Ισπανία και την Αλεξάνδρεια, οι οποίοι ψάχνοντας για πατρίδα και με αρχηγό τον Αμπού Χαφ Ομάρ αποβιβάστηκαν το 824 μ.Χ. στα νότια της Κρήτης, και μέσα σε λίγα χρόνια κατάλαβαν όλο το νησί. Το Εμιράτο τους στο νησί παρ' όλες τις προσπάθειες του Βυζαντίου, για να τους διώξει από εκεί διατηρήθηκε ως το 961. Ήδη από τον 7ο αιώνα μ.Χ., λόγω εσωτερικής κρίσης στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, άρχισαν οι πειρατικές επιδρομές των Αράβων Σαρακηνών κατά της Κρήτης με σκοπό να αποδυναμώσουν τους Κρήτες και έτσι να καταλάβουν τη νήσο τους, κάτι που είχε αρχικά ως αποτέλεσμα την πυρπόληση και λεηλασία όλων των κρητικών παραλιακών πόλεων: Κνωσού, Ολούς, Λατώ ή Καμάρα κλπ. Μετά, όταν οι Σαρακηνοί Άραβες κατάφεραν να αποβιβάστούν στο νησί, προέβησαν από το 823-830 μ.Χ., και στην πλήρη λεηλασία και καταστροφή και όλων των εσωτερικών κρητικών πόλεων, τόσο της πρωτεύουσας Γόρτυνας, όσο και των άλλων πόλεων: Χανίων κλπ., θέλοντας έτσι να αφανίσουν ή να αναγκάσουν τους Κρήτες να φύγουν από τη νήσο και να μείνουν αυτοί. Προ αυτού οι περισσότεροι από τους Κρήτες που επέζησαν αλλαξοπίστησαν, για να σωθούν, και οι υπόλοιποι κατέφυγαν είτε στο εξωτερικό είτε στα βουνά, όπου ζούσαν απομονωμένοι.

Επί Σαρακηνών (830 - 961 μ.Χ.) πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε το Ηράκλειο, το επίνειο της Κνωσού, το οποίο, αφού οχυρώθηκε κυκλικά, εξελίχθηκε σε ορμητήριο πειρατών και μεγάλο σκλαβοπάζαρο. Οι Σαρακηνοί έκτισαν τα τείχη του Ηρακλείου με πέτρες που πήραν από τα σπίτια της κατεδαφισθείσας Κνωσού (βλέπε: Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) και συνάμα για λόγους ασφάλειας το περιβάλανε με ένα μεγάλο προστατευτικό Χαντάκι (= αυλάκι με νερά της θάλασσας) απ' όπου το Ηράκλειο καλούνταν και «Χάνδακας» (Khandax), και που επι Ενετών έγινε Candia μόνο που με την ονομασία Candia λεγόταν και κατ' επέκταση η Κρήτη.

Ορισμένοι λένε ότι «Οι Σαρακηνοί (Άραβες) δεν κατέστρεψαν πόλεις στην κατάκτηση της Κρήτης του 827/28, τις κατέλαβαν σχεδόν αναίμακτα

και επίσης ότι οι παράλιες πόλεις της Κρήτης εγκαταλείφθηκαν σταδιακά λόγω των κινδύνων των πειρατικών επιδρομών....». Ωστόσο αυτό είναι αναληθές, γιατί και εκ παραδόσεως γνωρίζουμε ότι οι Αλγερινοί, οι Σαρακηνοί κ.α. πειρατές στην αρχή έκαναν πολλές επιδρομές στην Κρήτη λεηλατώντας τις κρητικές πόλεις. Ακολουθώντας και μόλις οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την Κρήτη (την κατέλαβαν οριστικά το 826 μ.Χ., όταν οι ενωμένες δυνάμεις Κρήτης με το Στρατηγό Φωτεινό και του κόμητα του βασιλικού ιπποστασίου Δαμιανού ηττήθηκαν από τους Άραβες στη βόρεια ακτή του νησιού), όχι μόνο λεηλάτησαν και κατέστρεψαν τις πόλεις και τους ναούς της Κρήτης, για να αφανίσουν τον ελληνισμό και τον χριστιανισμό, αλλά και κυνήγησαν τους Κρήτες, οι οποίοι προκειμένου να σωθούν αναγκάστηκαν και να αλλαξοπιστήσουν και να αποδημήσουν είτε εκτός Κρήτης είτε στα βουνά με συνέπεια να ερημώσει μερικώς η Κρήτη. . Ο λόγος που μετά που έφυγαν από την Κρήτη οι κατακτητές Άραβες Σαρακηνοί οι Βυζαντινοί έστειλαν 12 βυζαντινές οικογένειες, καθώς και τον «Νίκων τον μετανοείτε» προκειμένου να επαναφέρει το χριστιανισμό στην Κρήτη κ.α.

Ο αρχαιολόγος Νίκος Γιγουρτάκης στο «Ακρωτηρίω τω Χάρακι» λέει ότι η Κρήτη, σύμφωνα με κάποιες πηγές, κατακτήθηκε από τους Άραβες κατά στάδια και λεηλατήθηκε, αφού αιχμαλώτισαν τους κατοίκους της πρβ: «Η κατάκτηση της Κρήτης έγινε κατά στάδια μέσα σε μεγάλο χρονικό διάστημα. Άρχισε τα έτη 822 ή 823, με την απόβαση του Abu Hafs, τα έτη 827 ή 828 γενικεύτηκε με την οριστική εγκατάσταση της συμπαγούς μάζας των Αράβων ενώ κατά τα έτη 944-959 ακόμα παρέμενε μια πόλη της Κρήτης ελεύθερη. Έτσι, διαπιστώνουμε ότι πριν την οριστική αποβίβαση της συμπαγούς μάζας των εποίκιστων Αράβων ο ίδιος ο αρχηγός τους -ο Απόχαψ των Βυζαντινών- «την Κρήτην λαώ ευζώνω επηρεάσας εξηχμαλώτισε και πολλήν λαφυραγωγίαν εισεποιήσατο και ακριβώς αναμεμαθηκώς τον χώρον επαλινόστησεν», καθώς λέει ο Γενέσιος (46, 3-11). Αργότερα επανήλθε με τη μεγάλη μάζα των Αράβων.....».

ΙΩΣΗΦ ΓΕΝΕΣΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ: «Επί χρόνου δε έν ο αποστασία προβεβήκει η Θωμά, αδεώς από Ισπανίας Αγαρηνοί έδόνουν την Ρωμαίτιδα γήν συν δέκα περικαμπέσι ναυσί, κατά δέ τινας κ', τρόπω τοιούδε. προσώχθισαν τη χώρα αυτών διά το μη πιστάτην υπάρχειν και εύφορον, και προς τον αρχηγών αυτών είπον 'Απόχαψιν άρον ημάς των εντεύθεν και απάγαγε εις εύγειον τόπον, και ευζώωμεν εκεί σε. " ων τοίς λόγοις παρακληθείς γενναίων ανδρών και ενόπλων στόλον εύτρέπισεν, εξ ών πασών νήσων εκράτησεν, ώστε και της Κρήτης αυτής ταύτην γαρ λαώ ευζώνω επηρεάσας εξηχμαλώτισε και πολλήν λαφυραγωγίαν εισεποιήσατο, και ακριβώς αναμεμαθηκώς τον χώρον επαλινόστησεν. τω δε επίοντι καιρό μ' ναύς ο Απόχαν επισκευασάμενος εν ταύτη κατήρε, και το άκρωτηρίω ταύτης προσέβαλε και προσωρμίσθη το Χάρακι. διωρίσατο δε τω υπ' αυτόν λαώ όπως έκαστος των πλοίων ανά είκοσι ανδρών καταλίποιεν, οι δε πάντες άλλοι εις το την νήσον ληίζεσθαι προχωρήσειαν επί ημέρας γε ιβ'. αποκινήσαντος δε του λαού προς την τοιαύτην εγχείρησιν, ταύταις ενέβαλε πύρ και ολικώς επυρπόλησεν. εφευρηκότες δε ταύτας ήθελωμένας στασιάζειν κατά του αρχηγού αυτών τετολμήκασιν. και απολελόγητο προς αυτούς ότι « τη προτεραια κατεγογγύζετέ μου..... και απήνεγκεν αυτούς εις τόπον καλούμενον Χάνδακα, ενώ η πόλις τούτων καθίδρυται και ταύτην πέριξ ετάφρωσαν. ης και Απόχαψ καθηγεμόνευσεν, και θ' και κ' Κρήσας πόλεις ήνδραποδίσαστο, μιάς μόνης μη αλωθείσης αλλ' ή λόγω, πόλεις ήνδραποδίσαστο, μιάς μόνης μη αλωθείσης αλλ' ή λόγω, απολιorkήτου μεινάσης έως άρτι, δ και κεκλήσθαι ταύτη συνέδραμεν, εχόντων των οικητόρων αυτής συν ελευθερία ποιείν τα Χριστιανών ειθισμένα. ών της επιδρομής και Θωμάς και αλώσεως αίτιος, Απόχαψις δέ. ου παίς μέν Σαίτης ετύγγανε, Σαίτου δε Βάβδελ, ... (Genesius, ex recognitione Caroli Lachmanni, Corpus scriptorum historiae byzantinae: Theophylacti Simocattae Historiarum ...)

4. Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (961-1204 μ.Χ.)

ανάκτηση της Κρήτης ο Νικηφόρος Φωκάς ο οποίος καταλαμβάνει το Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο) εκδιώκοντας τους Άραβες, ύστερα από χρονοβόρα πολιορκία του μεγάλου φρουρίου του Χάνδακα (Ηράκλειο). 200.000 νεκροί είναι το τίμημα. Η Δεύτερη Βυζαντινή περίοδος προσδιορίζεται από το 961 μ.Χ.. έως 1204 μ.Χ. με αυτοκράτορα το Νικηφόρο Φωκά. Ο Φωκάς υιοθέτησε ισχυρά κίνητρα για την οικονομική ενίσχυση των κατοίκων του νησιού και φρόντισε για την εδραίωση της πολιτικής κυριαρχίας στο νησί, την αναζωπύρωση του Χριστιανισμού και την αφύπνιση του εθνικού φρονήματος των Κρητών. Το 1082 ο Αλέξιος Β΄ Κομνηνός, έστειλε αποίκους με επικεφαλής 12 αρχοντόπουλα, για να εγκατασταθούν στο νησί παραχωρώντας τους μεγάλες εκτάσεις και σημαντικά προνόμια, προκειμένου να ενισχυθεί ο ντόπιος πληθυσμός. Ο διοικητής του νησιού φέρει τον τίτλο του Δούκα. Τα ονόματα των οικογενειών από τα οποία προέρχονταν τα αρχοντόπουλα ήταν : Χορτάτζηδες, Καλλέργηδες, Μελησσινοί, Φωκάδες, Γαβαλάδες, Βλαστοί, διατηρήθηκαν δε μέχρι σήμερα. Η βυζαντινή κυριαρχία τερματίστηκε το 1204 όταν η Κρήτη δόθηκε από τους Σταυροφόρους στο Βονιφάτιο το Μονφερατικό, ο οποίος την πούλησε στο δόγη της Βενετίας Ερρίκο Δάνδολο.

Η Κρήτη στη δεύτερη περίοδο της Βυζαντινής Περιόδου διοικούνταν από ένα διορισμένο Διοικητή (Δούκα), που λεγόταν και Κατεπάνω(που μετά έγινε Καπετάνιος), όπως γινόνταν στα περισσότερα Βυζαντινά θέματα. Οι αρμοδιότητες του Δούκα περιλάμβαναν την πολιτική, δικαστική και οικονομική διοίκηση αλλά και τη στρατιωτική εξουσία. Τα θέματα (νομοί) υποδιαιρούνταν σε τούρμες (επαρχίες). Η χρήση του όρου διατηρήθηκε και κατά τη βενετοκρατία, με τη σημασία της καθορισμένης περιοχής με ένα αριθμό χωριών μέσα σε μια μεγαλύτερη διοικητική περιφέρεια. Ο όρος *turma/turmae* στη συνέχεια εναλλασσόταν /εναλλάχθηκε με τον όρο "*districtus, distretto*" μετά *territorio/terittorii* και Κάστρο / *Castello* (Καστελλανία).

Ο Κρήτες μετά από την απελευθέρωση τους από τους Βυζαντινούς το 961 – 1202 μ.Χ. δεν είχαν τη δυνατότητα να αναδημιουργήσουν όλες τις κατεστραμμένες από τους Σαρακηνούς πόλεις, γιατί από τη μια ο πληθυσμός των Κρητών είχε συρρικνωθεί δραματικά, μάλιστα προ αυτού οι Βυζαντινοί μετέφεραν στο νησί 12 βυζαντινές οικογένειες (Αρχοντορωμαίοι), και από την άλλη οι κάτοικοι των παραλιακών πόλεων που επέζησαν είχαν αποσυρθεί και βολευτεί στα εσωτερικά ορεινά μέρη για προστασία από τις πειρατείες. Τότε και για πολλά χρόνια ακόμη γίνονταν συνεχώς πειρατείες όχι μόνο πλοίων, αλλά και παραλιακών πόλεων και μάλιστα με την προτροπή ή την ανοχή κρατών (Γενουατών, Αλγερινών, Οθωμανών κ.α.) είτε για να αποδυναμώσουν ένα κράτος είτε για να κλέψουν τα προϊόντα και τους θησαυρούς του.

Πέραν αυτών δεν πέρασαν και πολλά χρόνια και η Κρήτη περιήλθε στην κυριαρχία καταρχήν των Γενουατών (1202 – 1211) και μετά σ' αυτή των Ενετών (1211 – 1669), επειδή η Βυζαντινή Αυτοκρατορία συνέχισε να έχει κρίση. Μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1204, από τους Σταυροφόρους, η Κρήτη παραχωρήθηκε στη Βενετία. Όμως ο Γενουάτης Ενρίκο Πεσκατόρε, αρχιπειρατής και κόμης της Μάλτας, θα προλάβει να καταλάβει το νησί. Δε θα μπορέσει, όμως να αντισταθεί στην αντεπίθεση των Ενετών, και τελικά το 1211 η Κρήτη θα περιέλθει πλήρως στον έλεγχο της Βενετίας

ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΟΠΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ο συνέκδημος του Ιεροκλέους που συντάχθηκε το 535 μ.Χ., αναφέρει ότι στη Βυζαντινή επαρχία της Κρήτης ήταν 22 επισκοπές με πρωτεύουσα τη Γόρτυνα, οι εξής: Κνωσός (σημ. Ηράκλειο), Κυδωνία (σημ. Χανιά) Κίσσαμος, Ιεράπετρα, Λάπα, Χερσόνησος, Κάντανος, Σύβριτος, Ελεύθερνα, Αρκαδία, Σητεία, Φοίνικα ή Αράδαινα και οι επισκοπικές πόλεις: Ίνατος, Βιέννα, Καμάρα, Άλυγκος, Λύτπος, Αξός, Άπτερα, Έλυρος, Λυσός και Γαύδος

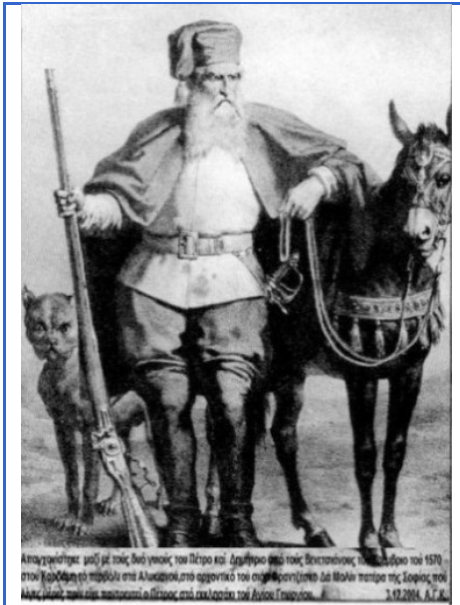
5. ΦΡΑΓΓΚΟΚΡΑΤΙΑ & ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ ΚΡΗΤΗΣ**ΦΡΑΓΓΚΟΚΡΑΤΙΑ 1206 – 1210**

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης στις 12 Αυγούστου του 1204 από τους Σταυροφόρους, η Κρήτη δόθηκε στον ηγέτη της Δ΄ Σταυροφορίας κόμη Βονιφάτιο Μομφερφατικό, ο οποίος στη συνέχεια, για να πετύχει την υποστήριξη της Βενετίας στη διαμάχη του με το Βαλδουίνο της Φλάνδρας, την παραχώρησε στους Ενετούς αντί του ποσού των 1000 αργυρών μαρκών. Η Κρήτη αγοράστηκε από τη Βενετία κυρίως για να αποτελέσει ισχυρή βάση για το εμπορικό της δίκτυο στην Ανατολική Μεσόγειο. Στη συμφωνία που έκανε ο Αλέξιος με τους σταυροφόρους περιλαμβανόταν η παραχώρηση της Κρήτης ως δώρο στον ένα από τους αρχηγούς της σταυροφορίας, το Βονιφάτιο το Μομφερρατικό, φεουδάρχη της βορείου Ιταλίας. Ο Βονιφάτιος όμως μην έχοντας τη δυνατότητα να κατακτήσει το νησί, πούλησε την κυριαρχία του στο δόγη της Βενετίας Ερρίκο Δάνδολο. Η συμφωνία κλείστηκε και υπογράφηκε στην Ανδριανούπολη στις 12 Αυγούστου 1204 με την τιμή των 1.000 μαρκών αργύρου.

Ωστόσο, επειδή η Βενετία δεν έδειξε βιασύνη να εδραιώσει την κυριαρχία της στο νησί, το 1206 Γενουάτες πειρατές με επικεφαλής τον κόμη της Μάλτας Ερρίκο Πεσκατόρε (Enrice Pescatore) προσποιούμενοι τους εμπόρους, κατέλαβαν το Χάνδακα. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε την άμεση αντίδραση της Βενετίας, η οποία ωστόσο, παρά τις επανειλημμένες απόπειρες, δεν κατάφερε να εκδιώξει τους Γενουάτες από το νησί παρά μόλις το 1211.

ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ (1211 – 1669)

Οι Ενετοί προσπάθησαν ανεπιτυχώς να κατακτήσουν το νησί της Κρήτης δύο φορές, το 1207 με το Ρανιέρη Δάνδολο και το Ρουτζίρο Πρεμαρίνο, και το 1208 με τον Τζιακομο Λόγγο που πρόσκαιρα κατέλαβε το φρούριο του Παλαικάστρου. Η οριστική όμως επιβολή της Βενετίας στην Κρήτη έγινε αργότερα, το 1212, με τον Ενετό δούκα Ιάκωβο Τίεπολο, ο οποίος ανάγκασε το Γενουάτη αντίπαλο του να εγκαταλείψει το νησί με συνθήκη. Έτσι μετά από μία τελευταία γενουάτικη απόπειρα το 1266-1294 που απέτυχε η Βενετία έγινε ο κυρίαρχος του νησιού για τεσσερισήμισι περίπου αιώνες από το 1212 έως το 1669.

Γεώργιος Καντανολέος

Ο οπλαρχηγός επί Ενετών Γ. Καντανολέων, 1570 μ.Χ. (Σπ, Ζαμπέλιου» Κρητικοί Γάμοι»)

Όταν οι (Β)ενετοί > Ενετοί κατέλαβαν την Κρήτη (1211 – 1669) την ανακήρυξαν Ρηγάτο (regno di Candia olim Creta), είδος βασιλείου που υπάγονταν στη Βενετία, με έδρα του Δούκα (είδος βασιλιά, ανώτερου διοικητή) το Ηράκλειο (Candia), το άλλοτε επίνειο της Κνωσού.

Ο Δούκας της Κρήτης (regno di Candia olim Creta) , σύμφωνα με την Έκθεση του Δούκα της Κρήτης Ντολφιν Βενιέρ το 1610 (Στ. Σπανάκη Μνημεία Κρητικής ιστορίας), που ο πρώτος από αυτούς λεγόταν Ιάκωβος Τιέπολο, είχε τη Διοίκηση του στρατού και της Δικαιοσύνης, Παράλληλα είχε 4 Συμβούλους από τους οποίους οι δυο ήταν πάντα μαζί του στο Ηράκλειο (ενετικά Candia) και από τους άλλους δυο ο ένας έμενε στα Χανιά και ο άλλος στο Ρέθυμνο, για να του στέλνουν απλό εκεί πληροφορίες. Ήταν επίσης επικε-

φαλής του Καπετανάτου, ήτοι της υπηρεσίας είσπραξης των Δημοσίων εσόδων (φόρων κ.α.) και των Καστελάνων (Διοικητών των στρατώνων).

Το πιο επιβλητικό μνημείο της εποχής που σώζεται έως σήμερα είναι το φρούριο του Κούλε στο λιμάνι του Ηρακλείου. Η ονομασία Candia είναι παραφορά της Σαρακινής ονομασίας Χάνδακας. Οι Σαρακηνοί έλεγαν έτσι το Ηράκλειο, επειδή γύρω-γύρω από αυτό είχαν κατασκευάσει ένα μεγάλο αυλάκι με νερό και τείχη, για να μη πλησιάζουν οι πολιορκητές. Από την πόλη Candia, ονομάστηκε έτσι σιγά-σιγά και η νήσος Κρήτη.

Κατά τη βενετσιάνικη περίοδο ο Μητροπολίτης και οι ορθόδοξοι επίσκοποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν το νησί. Ακολουθούν πολλές επαναστάσεις που καταλήγουν όμως σε αποτυχία. Μεγαλύτερη θεωρείται αυτή με αρχηγό τον Αλέξιο Καλλέργη που διαρκεί 17 ολόκληρα χρόνια (1282).

Επίσης επαναστατούν (1341) και οι Βενετοί φεουδάρχες δυσαρστημένοι από τη φορολογική πολιτική της Βενετίας που καταστέλλεται αιματηρά. Οι Βενετοί για να ξεπεράσουν τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν με το ντόπιο πληθυσμό και για να λύσουν το πρόβλημα της απόστασης σκέφτηκαν και έκαναν εποικισμούς. Οι πρώτοι έποικοι αναχώρησαν από τη Βενετία στις 20 Μαρτίου 1212 και ήταν 132 ευγενείς ή ιππότες και 48 πεζοί ή δημοτικοί. Ακολούθησαν και άλλοι εποικισμοί το 1222, το 1235 και το 1252 οπότε χτίστηκαν και τα Χανιά στη θέση της αρχαίας Κυδωνίας. Στην πρώτη εκατονταετία εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη περίπου 10.000 Ενετοί, που δείχνει τη σπουδαιότητα που απέδιδαν στο νησί, αφού η ίδια η Βενετία είχε 60.000 πληθυσμό. Οι πρώτοι αιώνες ήταν σκληροί και αδυσώπητοι για τον Κρητικό λαό. Τους αφάιρεσαν τη γη, δούλευαν σκληρά για την οχύρωση του νησιού και έκαναν πολλές αγγαρείες των Ενετών. Στο διάστημα των 457 ετών που οι Ενετοί κατείχαν το νησί εκδηλώθηκαν

εναντίον τους 25 επαναστάσεις και πολλά άλλα μικρότερα κινήματα. Οι περισσότερες από αυτές έγιναν τα πρώτα 70 χρόνια. Το 1453 στο Ρέθυμνο έγινε πάλι επανάσταση με αρχηγό το Σήφη Βλαστό. Οι Βενετοί το 1571 ήρθαν αντιμέτωποι στο Ρέθυμνο με νέα ανταρσία, κατά την οποία οι χωρικοί σύστησαν τη συνεργασία των Τούρκων. Η τάξη επανήλθε χάρις στη διπλωματικότητα του Έλληνα ηγέτη Ματθαίου Καλλέργη. Τον 16ο αιώνα εκδηλώθηκε στα Χανιά η μεγαλύτερη επαναστατική ενέργεια με αρχηγό τον επαναστάτη Γιώργο Καντανοέλο ή Λυσσαγιώργη. Ενάντια πήγαν στην επανάσταση ο στρατιωτικός διοικητής Ιερώνυμος Κορνέρ με 1500 άνδρες. Κατά την ενετική περίοδο, η Κρήτη γνώρισε μεγάλη άνθηση στις τέχνες και στα γράμματα, επειδή οι Βενετοί, για να καλοπιάσουν τους Κρήτες, ώστε να με πάνε με το μέρος της Τουρκίας άφησαν κάποιες γλωσσικές και θρησκευτικές ελευθερίες στους Κρήτες. Κορυφαίοι Κρητικοί ποιητές της εποχής εκείνης είναι ο Στειακός Βιτσέντζος Κορνάρος έργα του οποίου είναι ο Ερωτόκριτος και η θυσία του Αβραάμ, ο Γεώργιος Χορτάτζης του οποίου έργο είναι η Ερωφίλη κ.α.

Με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453 μ.Χ. πολλοί Έλληνες ευγενείς και διανοούμενοι αναχώρησαν για την ενετοκρατούμενη Κρήτη. Έτσι ο βυζαντινός πολιτισμός και η βυζαντινή τέχνη γνώρισαν μια νέα άνθηση. Αυτό βοήθησε στο να γίνουν καλύτερες οι συνθήκες συμβίωσης Κρητικών και ενετών, παράλληλα βέβαια με το φόβο των Ενετών για τους Τούρκους που τους έκανε να θέλουν να έχουν καλύτερες σχέσεις με το ντόπιο πληθυσμό

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΩΝ

Μόλις οι Ενετοί εδραίωσαν τη θέση τους στην Κριτή το 1212, τη χώρισαν διοικητικά σε έξι μέρη, τα καλούμενα «sexterii/sesterii», όπως ακριβώς ήταν χωρισμένη και η μητρόπολη Βενετία. Τις πληροφορίες αυτές μας τις δίνει ο Ιταλός ερευνητής Cornelius το 1755 στο έργο *Creta Sacra* βασισμένος στην *Historia Candiane*, έργο του 16ου αιώνα του ιστορικού Ανδρέα Κορνάρου, βλέπε: Fl. Cornelius, *Creta Sacra* τ. 2, Βενετία 1755 (αναδημοσίευση: Modena 1971).

Συγκεκριμένα ο Ιταλός Fl. Cornelius (*Creta Sacra* τ. 2, Βενετία 1755), βασισμένος στην *Historia Candiane*, έργο του 16ου αιώνα του ιστορικού Ανδρέα Κορνάρου, αναφέρει ότι όταν οι Ενετοί πήραν την Κρήτη από τους Γενουάτες το 1211 την ανακήρυξαν Ρηγάτο (*regno di Candia olim Creta*) με έδρα του Ρήγα το Ηράκλειο (*Candia*) και συνάμα τη χώρισαν σε έξι (6) διοικητικά διαμερίσματα (τα καλούμενα *sexteri*), που ήταν τόσα όσα και τα τμήματα που ήταν χωρισμένη η μητρόπολη Βενετία (= όσες και οι συνοικίες της μητρόπολης Βενετίας) και σε κάθε ένα από αυτά έδωσαν την ονομασία μιας συνοικίας της Ενετίας, τα εξής:

1. Σεξτέριο *Canaregio* ή *S. Apostolo* (των Αγίων Αποστόλων), που περιλάμβανε τις τούρμες (Επαρχίες) *Settia*, *Gerapetra*, *Mirabello*, *Lasiti* (Σητεία, Ιεράπετρα, Μιραμπέλλο, Λασιθί).

2. Σεξτέριο *San Marcos* (Αγίου Μάρκου), που περιλάμβανε τις Επαρχίες *Belvedere*, *Pediata* - *Pesocunava* (Μπελβεντέρε ή Ρίζου, Πεζοκούναβα και Πεδιάδας).

3. Σεξτέριο *Santa Croce* *Santa Croce* (Σταυρού), που περιλάμβανε τις Επαρχίες *Bonifacio*, *castello Nuovo Priotissa* (Μονοφατισίου, Καινούργιου και και Πυργιώτισσας),

4. **Σεξτέριο Castello** (Καστέλου), που περιλάμβανε τις Επαρχίες Milopotamum, Arium = Άγριο, Arano fiurite = Συβριτος ή Αμάρι),

5. Σεξτέριο San Polo (Αγίου Παύλου), περιλάμβανε τις Επαρχίες Calamona, Cato fiuriten = κάτω Σύβριτος, Psichium = Ψυχρό).

6. Σεξτέριο Dorsoduro, που περιλάμβανε τις Επαρχίες Cuffo, Cama = Κίσσαμος, Unicornu = Σέλινο.

Αυτή η διοικητική διαίρεση διατηρήθηκε έως τις αρχές του 14ου αιώνα. Μετά άλλαξε, καθώς αναφέρουν ο Ολλανδός Olfert Dapper στο «Περιήγησις Κρήτης» (Olfert Dapper, 1636-1689, «Description exacte des isles de l'Archipel»), ο οποίος επισκέφτηκε την Κρήτη ως κατάσκοπος πριν πέσει στα χέρια των Τούρκων, ο Ιταλός ιστορικός Fl. Cornelius (Creta Sacra), P. Castrolifaca («Regno di Candia») κ.α., Τον 14 αι. η Κρήτη διαιρέθηκε σε τέσσερις διοικητικές περιφέρειες (territorii) που κάθε μια από αυτές αφενός ήταν κάτι όπως οι σημερινές, όμως όχι με τα ίδια όρια και αφετέρου περιείχε επιμέρους Καστελανίες (επαρχίες με κάστρο για προστασία, διοίκηση κλπ): Χανίων (Le Canea), Ρεθύμνου (Rettimo), Ηρακλείου (Candia) και Σητείας (Sitia). Η διαίρεση αυτή διατηρήθηκε σε όλη την υπόλοιπη διάρκεια της βενετοκρατίας στο νησί.

Τη διοίκηση Σητείας, Χανίων και Ρεθύμνου ασκούσαν οι Ρέκτορες (Rettori), οι οποίοι συνοδεύονταν και από δύο Συμβούλους, και υπάγονταν απευθείας στην κεντρική διοίκηση στο Ρήγα του Ηρακλείου.

Στο teritotio Σητείας (Sitia), που ήταν **η ανατολική Κρήτη πέρα από τον ποταμό Ίστρωνα**), πρωτεύουσα ήταν η Σητεία (Sitia) και περιλάμβανε μόνο τις Επαρχίες-Καστελανίες Ιεραπέτρας (Girapetra) και Σητείας. Οι **Επαρχίες Λασιθίου και Μιραμπέλλου αποτελούσαν μία επαρχία και υπαγόταν σ' αυτό του Ηρακλείου.**

Στο teritotio Ηρακλείου (Candia) πρωτεύουσα ήταν το Ηράκλειο και περιλάμβανε 9 Επαρχίες, όμως με 8 Καστελανίες: Malvision, Temenes, Padiada, Priotissa, Nuono, Bonifacio, Belvedere (μέρος Μονοφατισίου και Βιάννος), Mirabel, και Lassithi (χωρίς καστελανία). Το Λασιθί δεν είχε κάστρο (δεν ήταν Καστελανία), επειδή ήδη από της αρχές της Ενετοκρατίας (μετά την επανάσταση των Ψαρομηλιγγών) είχε διαταχθεί η ερήμωση του λόγω του ότι γινόταν εστία επαναστατών.

Στο teritotio Ρεθύμνου (Retimo) πρωτεύουσα ήταν το Ρέθυμνο και περιλάμβανε 3 καστελλανίες: Μυλοποτάμου, Αμαρίου και Συβρίτου.

Στο teritotio Χανίων (La Canea) πρωτεύουσα ήταν τα Χανιά και περιλάμβανε 4 επαρχίες, όμως με 3 Καστελανίες: Αποκόρωνα, Κισάμου, Σελίνου και Σφακίων (χωρίς Καστελανία).

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ CRIST. BUONDELMONTI 1417

Οι Πόλεις της Κρήτης, σύμφωνα με τον CRISTOPHE BOUNDELMONTI : "Description des iles de l' Archipel", Φλωρεντίνος μοναχός και γεωγράφος ο οποίος επισκέφτηκε την Κρήτη το 1417, ήταν οι εξής: « In generali civitates et oppida, videlicet: Yrapolis, Cheratus, Inatopolis, Pergamea, Lapsa, Matalia, Piriotsa, Suveta, Nichiton, Spfichium, Polirenica, Penix, Phenix, Inacorium, Lisus, Pecilasium, tarba. Deinde per septentionalem plagam has enumerabis, Scilicet: Coricem, Chisamopolim, Dicotamnum, Chidoniam, Minoam, Bicornum, Rithymnam, Milopotamum, pannonom, Pantomatrion, Dion, Chandacum, Philopolim, Carapinnam, Clatum, Chersonesum, Coso, Olopolisopolim, Panormum,

Citeum, Sercopolim, Setiam. Denique per medium insule vergens, bee nuncupantur: Camaram Olus, Chersonesus, Artacina, Mirinna, Pidiata, Bonifacium, Chitima, Gortyna, Chenurgio Castro, Temmisos, Gnosia, Gasi, lasos, Leftine, Apterapolis, Folerna. Deinde Ierapolis, quae hodie Girapetra dicitur, in littore maris sita est cum maxima copia aedificiorum et columpnarum, iuxta quam portus, propter vetustatem et austri maris fluctuationem, totus repletus aratur...>>

<< ... Η νήσος αύτη (η Κρήτη) εκατόν πόλεις και των πλειόνων οι θεμέλιοί ετι και νυν σώζονται υπέρ τον εξήντα αριθμόν όντες. Κρόνος ουν, ως λέγεται, υιός Γης και Ουρανού, ανήρ πανούργος και μέγα δυνάμενος, εβασίλεψε εν αυτή, και τους ανθρώπους ως θεόν αυτόν σέβεσθαι προέταξε. Πρώτος ούτος χαλκούν έκοψε νόμισμα, το αυτού όνομα εγχάραξας, και τους την νήσον οικούντας την γην εργάζεσθαι μη ειδότας ειδίδαξε, και σπέρματα καταβάλλειν, και ταύτα συλλέγειν εν καιρώ το προσήκοντι διετάξατο..... Οπόταν ουν προς νότον αποκλίνωμεν, εγγύς του αιγιαλού προς ανατολήν, και την Ιεράπολιν ορώμεν οικοδομάς έχουσαν πλείστας εκ μαρμάρων μεγίστων τε και καλλίστων, εν η και Ιερόν έστι μέγιστον έχον εν προθύροις τουτί το επίγραμμα ελληνικοίς γράμμασι «την κεφαλην γυμνωσον και τους πόδας κάθαρων και εισήλθε. Ου πόρρω ταύτης και η μεγαλοπρεπεστάτη εστί Κισαμούπολις, και ακρωτήριον εγγυς που πάλαι μεν Κάδιστον, νυ δε Σπάδα ονομαζόμενον. Μετά ταύτην η Κυδωνία, ήτις σήμεραν Χανέα κοινώς καλείται, και χαριεστάτη παρά πάντων νομίζεται. Έρχομαι ήδη και εις την καλουμένην Ρέθυμνομ πόλιν και εις την Κάνδακον, ήτις σήμεραν Κάνδεια λέγετα και μητρόπολις εστί, αφ ου ταυτην ανεκαίνισαν. Έτι τε εις τα της Τερσόνης πάλαι υψηλά τείχη, και εις την ποτέ Πυξόπολιν, νυν δε Ιστρήνην λεγόμενην, εν η πηγή της οκτώ μυλώνων ανοίγεται. Ευρύσσει δε τις και έτερα φρούρια εν ταις των ορών κορυφαίς, ου πόρρω της θαλάσσης, εν οις και Σαρδόπολις εστί, ήτις πάλαι των καλουμένων γιγάντων ην. Απλό γουν της έω προς το της νήσου έσχατον και Σαλμών όρος εκτείνεται πάντων των εγγύς υψηλότατον. Καταλιπόντες δε τουτον και προς εσπέρας περί που το μεσον της νήσου γενόμενοι, το Δικταίον ορώμεν όρος έχον εν τη κορυφή πεδιον εις νομήν άριστον, μιλίωv οκτώκαιδεκα την περιμετρον. Προς νότον δε πλατεία τις και ομαλή επι πολύ εκτείνεται γη Μεσαρέα ιδιωτικώς λεγομένη, περί το μέσον αυτής ου μικρά ίχνη περιφανούς πόλεως Γορτύνης ετι και νυν καταφαινονται.....>>. (Cristoforo Buondelmonti : «Descriptio insulae Cretae», 1417, «Περί των Νήσων προς Ιορδάνην τον Καρδηλάλιον της Ρωμαϊκής εκκλησίας»)

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ BAROZZI 1577-8

Στην «Περιγραφή Κρήτης» που συνέταξε ο βενετο-κρητικός ευγενής και λόγιος Franceso Barozzi το 1577-1578 (Έκδοση Βικελαίας Δημοτικής Βιβλιοθήκης 2004) αναφέρεται: <<Απογραφή πληθυσμού όλου του Βασιλείου που διενήργησαν πρόσφατα ο ενδοξότατος γενικός προβλεπτής Φοσκαρίνης:

Η πόλη του Χάνδακα με την περιφέρειά της έχει τις παρακάτω ψυχές: στρατεύσιμοι 19.478, γέροι 2.090, παιδιά 18.977, γυναίκες 37.607. Σύνολο 78.152.

Η πόλη των Χανίων με την περιφέρειά της έχει τις παρακάτω ψυχές: στρατεύσιμοι 13.908. γέροι 1.850, παιδιά 13.657, γυναίκες 26.220. Σύνολο 55.635.

Η πόλη του Ρεθύμνου με την περιφέρειά της έχει τις παρακάτω ψυχές: στρατεύσιμοι 11.194, γέροι 1.605, παιδιά 10.777, γυναίκες 21.748. Σύνολο 45.324.

Η πόλη της Σητείας με την περιφέρειά της έχει τις παρακάτω ψυχές: Στρατεύσιμοι 3562, όχι ικανοί, δηλαδή γέροι, παιδιά και γυναίκες 11.125. Σύνολο 14.687.

Άνδρες στρατεύσιμοι σε όλο το νησί 48.242 όχι ικανοί, δηλ. γέροι, παιδιά και γυναίκες 145.656. Συνολικός πληθυσμός 193.798.>>

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΡΗΤΗΣ (CANDIA) ΤΟ 1583

Ο πληθυσμός του Χάντακα (Candia, Ηρακλείου) το 1583 σύμφωνα με την έκθεση του Ενετού Πέτρου Καστροφύλακα (Pietro Castrolifaca "Libro de Informattion dele cose publiche del Regno de Candia ...", 1583, Στ. Σπανάκη, Μνημεία Κρητικής Ιστορίας), είχε ως εξής:

Κατά τον Πέτρο Καστροφύλακα: Η πόλη του Χάντακα είχε το έτος 1583 κατοίκους 13 625, παπάδες 416 και Εβραίους 950

Η Καστελανία Πεδιάδας είχε χωριά 98 κατοίκους 16 845.

Η Καστελανία Μπελβεντέρε είχε χωριά 70 κατοίκους 7.541,

Η Καστελανία Μεραμπέλου είχε χωριά 20 κατοίκους 9.486.

Η Καστελανία Μονοφατσίου είχε χωριά 111 κατοίκους 9. 569.

Η Καστελανία Τεμένους είχε χωριά 52 κατοίκους 5.575.

Η Καστελανία Μαλεβιζίου είχε χωριά 34 κατοίκους 5.219.

Η Καστελανία Καινούργιου είχε χωριά 58 κάτοικους 9.362.

Η Καστελανία Πυργιώτισσας είχε χωριά 22 κατοίκους 2.438.

Το Λασιθί είχε μετόχια 49 κατοίκους 469

Σύνολα μετόχια 49 χωριά 465 κάτοικοι 90.179.

Η Σητεία είχε χωριά 53 κατοίκους 13.523.

Η Καστελανία Γεράπετρας είχε χωριά 18 κατοίκους 6.957

παπάδες κλπ 1.841

Σύνολο χωριά 71 κάτοικοι 22.321

Η επαρχία του Ρέθυμνου κατά τό Μπασιλικάτα είχε χωριά 80

Η Καστελανία τοῦ Ἀμαρίου είχε χωριά 58

Η Καστελανία Ἀγ. Βασιλείου είχε χωριά 65

Η Καστελανία Μυλοποτάμου είχε χωριά 72

Δηλαδή συνολικά είχε χωριά 275

Ἐν ὅλῳ το διαμέρισμα τοῦ Ρέθυμνου μαζί με την πόλη, σύμφωνα με την απογραφή τοῦ Καστροφύλακα, είχε κατοίκους 45 646

Τα Χανιά είχαν, κατά τὸν Καστροφύλακα » 7.500

Κατά τον Μπασιλικάτα η διοικητική περιφέρεια τῆς πόλης Χανιά (ή σημερινή επαρχία Κυδωνιάς) είχε χωριά 63.

Η Καστελανία Αποκορώνου είχε χωριά 50.

Η Καστελανία Κισάμου είχε χωριά 118.

Η Καστελανία Σέλινου είχε χωριά 59.

Σύνολο χωριών 291 (Καστροφύλλακα) κάτοικοι 48.788

Ανακεφαλαίωση :

Διοίκηση τοῦ Χάντακα χωριά 465, μετόχια Λασιθίου 49 κάτοικοι 90.179

Διοίκηση Σητείας χωριά 71 κάτοικοι 22.321

Διοίκηση Ρέθυμνου χωριά 275 κάτοικοι 45.646

Διοίκηση Χανίων χωριά 291 κάτοικοι 48 788

Βασιλείο τής Κρήτης χωριά 1.102 κάτοικοι 206.934

ΕΝΕΤΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1592

Ο πληθυσμός της Κρήτης το 1592, σύμφωνα με τον κώδικα 918 τής Μαρκανής Βιβλιοθήκης τής Βενετίας (Mss. Ital. Cl. VII, αριθ. 918/8392) F^o 90r κ. έξ.): (Στ. Σπανάκης, «ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 16^{ου} ΑΙΩΝΑ», είχε ως εξής:

Απογραφή όλων των ψυχών τής Κρήτης που έγινε όταν έπαψε επιδημία τής πανούκλας του έτους 1592.

Πρώτα η πόλη τον Χάντακα με την περιφέρεια της έχει τις παρακάτω ψυχές :

Άντρες για δουλειά αριθ.	26487
Γυναίκες.....	» 22345
Παιδιά..... ..	» 19636
Γέροι..... ..	» 17607
Σύνολο	86075

Ή πόλη των Χανίων με την περιφέρεια της έχει ψυχές :

Άντρες για δουλειά αριθ.	15908
Γυναίκες.....	16220
Παιδιά.....	14655
Γέροι	2858
Σύνολο	49641

Η πόλη τον Ρέθυμνου με την περιφέρεια της έχει τις παρακάτω ψυχές :

Άντρες για δουλειά αριθ.	16186
Γυναίκες	» 20689
Παιδιά....	» 10984
Γέροι...	» 2735
Σύνολο	50594

Η πόλη τής Σητείας με την περιφέρεια της έχει τις παρακάτω ψυχές :

Άντρες για δουλειά για δουλειά αριθ.	4628
Όχι ικανοί: δηλαδή παιδιά, γέροι & γυναίκες	12135
Σύνολο	16813

Έτσι οι 4 αυτές πόλεις τον Βασιλείου είναι ψυχές ..αριθ. 203.123

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Η Κρήτη, που από τους Οθωμανούς (Τούρκους κ.α.) ονομαζόταν «Girit», ήταν το τελευταίο τμήμα του ελληνικού χώρου που καταλείφθηκε από τους Τούρκους. Κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς (Τούρκους κ.α.) μετά 25ετή (1645 – 1669) πόλεμο μεταξύ Οθωμανών και Ενετών, γιατί η Κρήτη τότε βρισκόταν υπό την κατοχή των Ενετών, και η τουρκική κατοχή κράτησε έως το 1897. Συγκριμένα η Κρήτη περιήλθε ολοκληρωτικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στις 4 Οκτωβρίου του 1669, όταν ο μέγας Βεζίρης Κιοπρουλής εισήλθε στο Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο), θέτοντας τέλος στην Ενετοκρατία στο νησί. Η περίοδος της τουρκοκρατίας θεωρείται ως η πιο μαύρη και η πιο θλιβερή σελίδα της ιστορίας της Κρήτης, χειρότερη ακόμη και από αυτή των Σαρακηνών. και καθ' όλη τη διάρκεια αυτή στην Κρήτη αφενός επικρατούσε μαύρο βαθύ σκοτάδι και αφετέρου έγιναν πάρα πολλές επαναστάσεις και μάλιστα πολύ αιματηρές για την ελευθερία, τόσο πριν το 1821, όσο και μετά. Παρά τη φυγή πολλών κατοίκων και την πληθυσμιακή αλλοίωση από τους νέους κατακτητές, οι Κρήτες ποτέ δεν έσκυψαν το κεφάλι στους Οθωμανούς.

Η τουρκοκρατία Κρήτης διαιρείται σε τρεις φάσεις: Την «Α' Περίοδο Τουρκοκρατίας Κρήτης» (1669 – 1830), την «(τουρκο)-αιγυπτιοκρατία» (1830 – 1840), τότε η Κρήτη παραχωρήθηκε από τους Τούρκους στους Αιγυπτίους, και την «Β' Περίοδο Τουρκοκρατίας Κρήτης» (1841- 1897), τότε η Κρήτη επανήλθε στους Τούρκους.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

Α) Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1669 - 1830 μ.Χ.

1770: Κρητική Επανάσταση με Δασκαλογιάννη

1821-1830: Κρητική επανάσταση κατά της Οθωμανικής κυριαρχίας

Β) ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ, 1830 – 1840 μ.Χ.

1830: Η διοίκηση της Κρήτης παραχωρείται στην Αίγυπτο

1833: Κίνημα διαμαρτυρίας των χριστιανών κατοίκων.

Γ) Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ, 1840 – 1898 μ.Χ.

1840: Επαναφορά της Κρήτης στην Οθωμανική κυριαρχία.

1841: Επανάσταση Χαιρέτη – Βασιλογιώργη.

1856: Χάτι Χουμαγιούν.

1858: Κίνημα Μαυρογένη.

1866 – 1869: Μεγάλη κρητική επανάσταση

1868: Οργανικός Νόμος. Διοικητικές μεταρρυθμίσεις, ευνοϊκές για τους χριστιανούς

1878: Επαναστατικό κίνημα. Σύμβαση Χαλέπας, με την οποία παραχωρούνται στους χριστιανούς προνόμια

1889: Επαναστατικό κίνημα. Ανάκληση ορισμένων προνομίων της Σύμβασης της Χαλέπας

1895-1897: Κρητικές επαναστάσεις. Επέμβαση των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Δ) ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 1898 – 1913

1898: Η Κρήτη ανακηρύσσεται Αυτόνομη Πολιτεία με ηγεμόνα τον πρίγκιπα της Ελλάδας Γεώργιο
 1905: Επαναστατικό κίνημα (Επανάσταση Θερίσου) με ηγέτη τον Ελευθέριο Βενιζέλο.
 1909 – 1910: Στρατιωτικό κίνημα στο Γουδί – Ο Βενιζέλος Πρωθυπουργός Κρητικής Πολιτείας – Πρωθυπουργός Ελλάδας.
 1910 – 1912: Διοίκηση Κρήτης από Τριμελείς Επιτροπές – Κρήτες βουλευτές στην ελληνική Βουλή – Έναρξη Βαλκανικών Πολέμων.
 1912 – 1913: Γενικός Διοικητής Κρήτης ο Στέφανος Δραγούμης – Λήξη Βαλκανικών Πολέμων – Ένωση Κρήτης με Ελλάδα
 Ε) ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912 - 1913
 9 Οκτωβρίου 1912: Α' Βαλκανικός πόλεμος
 29 Ιουνίου 1913: Β' Βαλκανικός πόλεμος
 ΣΤ) ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1913
 1η Δεκεμβρίου 1913: Η Κρήτη ενσωματώθηκε και επίσημα στο ελληνικό κράτος.

1. ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1669-1830 μ.Χ.)

Α. ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

Με την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας το 1204 από τους σταυροφόρους, η Κρήτη παραχωρήθηκε στο Βονιφάτιο το Μονφερρατικό, ο οποίος στη συνέχεια την πούλησε στους Βενετούς έναντι 1000 μάρκων αργύρου. Η Κρήτη υπο του Βενετούς ήταν μέχρι το 1645-1669. Το 1645 έφθασαν ξαφνικά στην Κρήτη 100 πολεμικά πλοία, 350 μεταγωγικά, 50.000 στρατιώτες με αρχηγό το Γιουσούφ πασά και το Μουράτ Αγά. Αποβιβάστηκαν χωρίς ουσιαστική αντίσταση στα Χανιά, εκεί που σήμερα βρίσκεται η Ορθόδοξη Ακαδημία Κρήτης, όπου έκαψαν και λεηλάτησαν την μονή. Στη συνέχεια συγκρούστηκαν με τους Ενετούς στο νησάκι Θωδωρού όπου μετά από 4 ώρες σκληρής μάχης οι Ενετοί ανατινάχτηκαν παίρνοντας μαζί τους πολλούς Τούρκους όπως στη μονή Αρκαδίου μετέπειτα.

Οι Τούρκοι προχώρησαν και πολιορκήσαν το φρούριο των Χανίων από στεριά και θάλασσα. Οι πολιορκημένοι ζήτησαν βοήθεια από τον Ενετικό στόλο που βρισκόταν στη Σούδα, αλλά μάταια. Η πόλη παραδόθηκε στις 22 Αυγούστου 1645 με όρους που οι Τούρκοι δεν τήρησαν. Σιγά σιγά όλος ο νομός κατακτήθηκε εκτός από τα Σφακιά. Οι κατακτητές προχώρησαν στο Ρέθυμνο. Πολλοί από τους κάτοικους πήγαν στο Χάνδακα για προστασία, όπου δεν έγιναν δεκτοί από τους Ενετούς. Στις 13 Νοεμβρίου έπεσε και το Ρέθυμνο. Γνωρίζοντας οι Τούρκοι ότι το φρούριο του Χάνδακα (Ηράκλειο) ήταν το πιο ισχυρό κατέλαβαν πρώτα όλο το νησί και έπειτα, στις 29 Μαΐου 1648 άρχισαν την πολιορκία του. Το φρούριο σιγά σιγά άρχισε να χάνει τη δύναμή του και στις 16 Σεπτεμβρίου 1669 παραδόθηκε με ήπιους όρους. Η Κρήτη περιήλθε ολοκληρωτικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στις 4 Οκτωβρίου του 1669, όταν ο μέγας Βεζίρης Κιοπρουλής εισήλθε πανηγυρικά στον Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο), θέτοντας τέλος στην Ενετοκρατία στο νησί, που κράτησε 465 χρόνια (1204-1669). Παρά τη φυγή πολλών κατοίκων και την πληθυσμιακή αλλοίωση από τους νέους κατακτητές, οι Κρήτες ποτέ δεν έσκυψαν το κεφάλι στους Οθωμανούς.

Η Τουρκοκρατία είχε ως επακόλουθο να βυθιστεί και η Κρήτη σε ένα βαθύ καθόλα σκοτάδι. Το χριστιανικό στοιχείο κατά την περίοδο αυτή ενωμένο αντιστέκεται με θυσίες και αίμα στον Οθωμανό κατακτητή. Ήδη από τα πρώτα κιόλας χρόνια της τουρκοκρατίας αρχίζει η αντίσταση κατά του κατακτητή, τότε με τη βοήθεια των Βενετών στα Χανιά το 1692 και τότε με την ενθάρρυνση των Ρώσων, στην επανάσταση του Δασκαλογιάννη το 1770. Όμως όλες οι εξεγέρσεις καταλήγουν σε αποτυχία, με μεγαλύτερες κάθε φορά καταπιεστικές συνέπειες για τους υπόδουλους. Η πρώτη μεγάλη εξέγερση των χριστιανών πραγματοποιήθηκε το 1770 (επανάσταση Δασκαλογιάννη). Την καταστολή της ακολούθησε μια περίοδος σχετικής ηρεμίας, αλλά και καταπίεσης του χριστιανικού πληθυσμού.

Β. ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟ 1671

Η πρώτη απογραφή που έκαναν οι Τούρκοι μετά από την κατάκτηση της Κρήτης το 1669 ήταν το 1671, δηλαδή δυο χρόνια μετά από την πλήρη κατάκτηση της Κρήτης από τους Τούρκους. Σκοπός της ήταν να μετρηθούν οι υπόδουλοι πλέον Κρήτες και να τους μπει κεφαλικός φόρος ή τούρκικα χαράτσι. Στην απογραφή αυτή, την οποία μετέφρασε ο Νίκος Σταυρινίδης (Μεταφράσεις Τούρκικου Αρχείου Ηρακλείου, Κώδικας 4, σελίδα 273, αριθμ. μετάφρασης 699, τομ. Β'), αφενός δεν περιλαμβάνονται οι γυναίκες, οι ιερείς, οι ανήλικοι και οι γέροι, δηλ. όσοι δεν μπορούσαν να πληρώσουν φόρο, πλην μόνο οι άνδρες που μπορούσαν να πληρώσουν χαράτσι και αφετέρου αναφέρονται τέσσερις Διοικήσεις (liva = νομοί): Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου (Χάντακα) και Σητείας, κάτι όπως και επί Ενετοκρατίας, όμως τώρα με διάφορες ως προς το πόσες και ποιες επαρχίες περιλάμβανε η κάθε μία από αυτές. Για παράδειγμα στη Διοίκηση (νομό) Σητείας (Liva Istiye) υπάγονταν οι Επαρχίες Σητείας (Nahiye Istiye), Ιεράπετρας (Nahiye Yerapetre), Μεραμπέλου (Nahiye Meranblo), Λασιθίου (Nahiye Lasit) και Ρίζου (Nahiye Rizu) με πρωτεύουσα του νομού τη Σητεία.

Η εν λόγω απογραφή αναφέρει συγκεκριμένα τα εξής για τη Διοίκηση Σητείας:

ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΗΤΕΙΑΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ:

Χωριά (ο πρώτος αριθμός είναι οι πλούσιοι, ο δεύτερος οι μεσαιάς τάξης και ο τρίτος οι πτωχοί): Στραβοδοξάρι $9 + 7 = 2 = 18$, Ρουκάκα $15 + 10 + 5 = 30$, Πεύκοι $4 + 7 + - 11$, Ορνό $12 + 7 + 1 = 20$, Δάφνη $9 + 13 + 6 = 28$, Αχλάδα $9 + 6 + 5 = 20$, Κρυγιά $8 + 5 + 4 = 17$, χαμαίζι $4 + 3 + - = 7$, Τουρλωτή $1 + 3 + 2 + = 6$, Εξω Μουλιανά $3 + 2 = 2 + = 7$, Μεσα Μουλιανά $9 + 9 + 2 = 20$, Σφάκα $13 + 5 + 11 = 29$, Λάστρος $16 + 12 + 7 = 35$, Μαρωνιά $4 + 3 + 2 = 9$, Ζήρος = 84, Χανδρά = 78, Αρμένοι = 78, Ιτιά = 62..... Σύνολο Πλούσιοι 404. Μεσαιάς τάξεως 342, Πτωχοί εργαζόμενοι 145. Σύνολον άτομα 891.

«ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΙΡΑΜΠΕΛΛΟΥ, ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΣΗΤΕΙΑΣ:

Χωριά (ο πρώτος αριθμός είναι οι πλούσιοι, ο δεύτερος οι μεσαιάς τάξης και ο τρίτος οι πτωχοί): Άγιος Νικόλαος (πρωτεύουσα επαρχίας) $21 + 17 + 4 = 42$, Μίλατο $11 + 20 + 3 + 34 = 68$, Βραχάσι $28 + 49 + 9 = 86$, Λασιόδα $21 + 43 + 8 = 72$, Βουλισμένη $33 + 56 + 11 = 100$, Νεάπολης $95 + 159 + 39 = 293$, Κάτω χωριό Φουρνή $57 + 55 + 2 = 114$, Καστέλι Φουρνής $33 + 33 + 4 = 70$, Απάνω Χωριό Φουρνή $17 + 27 + 2 = 46$,

Λίμνες $32 + 44 + 2 = 78$, Πλατυπόδι $29 + 37 + 6 = 72$, Βρύσες $21 + 31 + 11 = 63$, Χουμεριάκος $112 + 107 + 26 = 245$, Κρούστα $25 + 19 + 1 = 29$, Πρίνα $18 + 10 + 1 = 29$, Κρητσά $105 + 116 + 31 = 252$. Πλούσιοι 658, μεσαίος τάξεως 823 Πτωχοί εργαζόμενοι 160. Σύνολο άτομα 1641

ΕΠΑΡΧΙΑ ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ: Συνοικία (Nefs Ierapetra): Άγιος Νικόλαος Ιεράπετρα (πρωτεύουσα) άτομα 72, Άγιος Γεώργιος 48, Άγιος Σπυρίδων 38, Αγία Τριάς 21, Απάνω Κυρές 54, Κάτω Κυρές 24, Χριστός 12,. Η συνοικία αυτής ταύτης της Ιεράπετρας (Nefs Yerapetre): Πλούσιοι 159, Μεσαίος τάξεως 85, Πτωχοί εργαζόμενοι 22. Σύνολον 266. Χωριά: Καβούσι άτομα 62, Πισκοπή 41, Βασιλική 2, Μοναστηράκι 8, Κάτω χωριό 50, Αποστολιανά 3, Απάνω Χωριό 17, Γιανίτσι 41, Κεντρί 29, Άγιος Ιωάννης 7, Καπίστρι 16, Μακρηλιά 10, Μεσελέρους 29, Ανατολή 44, Καλαμαύκα 17, Άσαρη 13, Μάλες 101. Όλα τα χωριά: Πλούσιοι 440, Μεσαίος τάξεως 282, Πτωχοί εργαζόμενοι 64. Σύνολον άτομα 786.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΛΑΣΗΘΙΟΥ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ, Χωριά: Μέσα Λασιθί άτομα 25, Αγ Κωνσταντίνος 45, Αυγουστή 16, Τζερμιάδων 112, Λαγού 30, Ψυχρό 42, Γεροντομουρί 37, Κάτω μετόχι 20, Πλάτη 15, Άγιος Γεώργιος 55, Καμινάκι 20, Μαγουλάς 9, Ποτάμους 43. Πλούσιοι 188. Μεσαίος τάξεως 215, Πτωχοί εργαζόμενοι 65. Σύνολον άτομα 458.

ΕΠΑΡΧΙΑ ΡΙΖΟΥ (ΜΟΝΟΦΑΤΣΙ – ΡΙΖΟΥ - ΒΙΑΝΝΟΣ) ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ, Χωριά: Καστελιανά άτομα 45, Αλάγνι 52, Στίρωνας 34, Πασιδερός 32, ... Αρκαλοχώρι 57, ... Απάνω Βιάννος 179, ... Πλούσιοι 800. Μεσαίος τάξεως 379, Πτωχοί εργαζόμενοι 181. Σύνολον άτομα 1360.

Γ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΔΑΣΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ 1770 – 1771

Την άνοιξη του 1770, και ενώ διεξαγόταν ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος (1768-1774), ξέσπασαν σε διάφορα μέρη του ελλαδικού χώρου εξεγέρσεις κατά των Οθωμανών, με υποκίνηση της Ρωσίας. Οι εξεγέρσεις αυτές οργανώθηκαν από τους στενούς συνεργάτες της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β', τους αδερφούς Ορλώφ, για αυτό και είναι γνωστές ως Ορλωφικά. Αρχηγός της εξέγερσης στα Σφακιά της Κρήτης (1770-1771) ήταν ο Ιωάννης Βλάχος ή Δασκαλογιάννης. Υπήρξε ο ηγέτης της πρώτης οργανωμένης εξέγερσης των κατοίκων της Κρήτης.

Ο Ιωάννης Βλάχος γεννήθηκε στην **Ανώπολη Σφακίων** πιθανόν το 1725. Ο πατέρας του έχοντας αποκτήσει χρήματα από το εμπόριο μπόρεσε να τον στείλει για σπουδές στο εξωτερικό. Γι' αυτό ο Ιωάννης Βλάχος, ως μορφωμένος, απέκτησε το προσωνύμιο Δασκαλογιάννης, με το οποίο και έμεινε στην ιστορία.

Ιωάννης Βλάχος ή Δασκαλογιάννης (1725 -1771)

Το Φεβρουάριο του 1770, μετά την άφιξη ρωσικών δυνάμεων στη Μάνη, ο Δασκαλογιάννης, που είχε στο μεταξύ συνδεθεί με τους Ορλώφ, έστειλε εκεί μερικές εκατοντάδες Σφακιανούς για να βοηθήσουν τους επαναστάτες της Πελοποννήσου. Λίγο αργότερα, την άνοιξη της ίδιας χρονιάς, ξέσπασε και στα Σφακιά εξέγερση και ο Δασκαλογιάννης τέθηκε επικεφαλής. Συγκεκριμένα τον Απρίλιο του 1770, και αφού προηγουμένως είχαν συγκεντρώσει τρόφιμα και

πολεμοφόδια και είχαν οχυρώσει καίρια περάσματα στα βουνά, οι Σφακιανοί έδωξαν τον εισπράκτορα, που πήγε να εισπράξει τον κεφαλικό φόρο. Τότε οι πασάδες της Κρήτης, ύστερα από εντολή του σουλτάνου, οργάνωσαν στρατιωτική δύναμη 15.000 ανδρών προκειμένου να χτυπήσουν τους εξεγερμένους. Οι Οθωμανοί κατάφεραν με τη βοήθεια του πυροβολικού να καταλάβουν καίρια σημεία που κατείχαν οι επαναστάτες και μερικά χωριά, στα οποία προέβησαν σε σφαγές και λεηλασίες. Τότε οι επαναστάτες με το Δασκαλογιάννη κατέφυγαν στις κορφές των βουνών και σε σημεία όπου ήταν δύσκολο να φτάσουν οι Οθωμανοί και άρχισαν τον κλεφτοπόλεμο. Ο κλεφτοπόλεμος συνεχίστηκε μέχρι το χειμώνα οπότε η κατάσταση έγινε πολύ δύσκολη και για τις δύο πλευρές. Έτσι το Μάρτιο του 1771 οι Σφακιανοί πρότειναν να σταματήσουν οι συγκρούσεις με την προϋπόθεση ότι θα τους δινόταν αμνηστία. Η οθωμανική πλευρά δέχθηκε να χορηγήσει αμνηστία αλλά με τους εξής όρους: Να καταβάλεται πλέον ο κεφαλικός φόρος «κατά κεφαλήν» και όχι όπως μέχρι τότε «κατ' αποκοπήν», να απελευθερωθούν οι Οθωμανοί αιχμάλωτοι και να μην χορηγούν πλέον οι Σφακιανοί τρόφιμα στα πολεμικά σκάφη που έπλεαν γύρω από την [Κρήτη](#). Επίσης επέβαλαν απαγορεύσεις σχετικά με την ενδυμασία των Σφακιανών, την ανέγερση νέων εκκλησιών και πύργων και αφαίρεσαν τη δικαστική εξουσία από τους κοινοτικούς άρχοντες. Κυρίως όμως απαίτησαν να παραδοθούν για να τιμωρηθούν οι πρωταίτιοι της εξέγερσης. Έτσι ο Δασκαλογιάννης παραδόθηκε μαζί με συντρόφους του στους Οθωμανούς στο [Χάνδακα](#) και φυλακίστηκε. Οι Τούρκοι δεν κράτησαν το λόγο τους και στις 17 Ιούνη 1771 ο ήρωας των Σφακιών και της Κρήτης οδηγείτε στην πλατεία Αλ Μεϊντάν – τα σημερινά Λιονταράκια – στο Ηράκλειο και υπέστη το μαρτυρικότερο θάνατο που μπορεί να βάλει ο νους τ' ανθρώπου. Τον έγδαραν ζωντανό και τα κομμάτια του τα πετούσαν στον τούρκικο όχλο περιπαικτικά. Οι σύντροφοί του που τον συνόδευσαν άλλοι εκτελέστηκαν και άλλοι μπήκαν στις φυλακές από όπου και πολλοί δραπάτευσαν και γύρισαν σε χίλιες κακουχίες στα Σφακιά.

Δ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821 – 1830 ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Στο μεγάλο αγώνα του 1821 και η Κρήτη δεν έλειψε από το μεγάλο ξεσηκωμό. Αμέσως μετά των ξεσηκωμό των Ελλήνων στην Πελοπόννησο, αποφασίστηκε η κήρυξη της επανάστασης και στην Κρήτη τον Απρίλιο του 1821 σε συνέλευση που έγινε στα Σφακιά. Ειδικότερα στις 27 Μαΐου 1821 πραγματοποιείται Παγκρήτια Επαναστατική Συνέλευση στη «Θυμιανή Παναγία» των Σφακίων, όπου οι εμπειρότεροι και ανδρειότεροι ορίζονται αρχηγοί των όπλων.

Ο Κ. Κριτοβουλίδης («Απομνημονεύματα», 1859) αναφέρει ότι όταν ξέσπασε η επανάσταση στην Κρήτη το 1821 οι Κρήτες ήταν αγύμναστοι και προ αυτού εξέλεξαν τους πιο ικανούς και πιο έμπειρους στα πολεμικά ως οπλαρχηγούς, για να τους οδηγούν: «Τοιούτους λ.χ. απέδειξαν οι μεν Χερσονησίται ή Πεδιαδίται τον Γεώργιον Καμπασακάλην και Ζαχαρίαν Αποστολάκη, οι δε Μεραμπελιώται τον Μανώλην Λουτσάκη, Μιχαήλην Μαγουλάκη και Κωνσταντίνον Στακάκη, οι Λασιτιώται τον Μανώλην Καζάνη και Βασίλειον, πατέρα του ύστερον αναδειχθέντος Βασιλογεώργη, οι Αρκάδες τον Αναγνώστην Συμιακόν και οι Ιεραπύτνιοι τον Φραγγιόν Παπαδάκη, οι δε δυο Στιακοί, Ιωάννης Κοντός και Ιωάννης Μακρής ως και ο Σήφης Τερμιτσάκης και Θεόδωρος Σπανός, ήτινες ηγούντο των οπλισμένων Στιακών.»

Η αρχή των γεγονότων έγινε τον Ιούνιο του 1821 στο Λούλο Χανίων με νίκη των χριστιανών. Οι Τούρκοι αντιδρώντας κρέμασαν τον επίσκοπο Κισάμου Μελχισεδέκ και σκότωσαν στα Χανιά 400 χριστιανούς. Στο Ρέθυμνο φυλάκισαν τον επίσκοπο, τον οποίο κρέμασαν μετά από ένα χρόνο και έσφαξαν πολλούς χριστιανούς. Στο Μεγάλο Κάστρο τα πράγματα είναι χειρότερα. Οι Τούρκοι σκότωσαν το μητροπολίτη Γεράσιμο και πέντε επισκόπους. Έκαψαν τη μητρόπολη, λεηλάτησαν την πόλη και βγήκαν στα περίχωρα. Θανάτωσαν ηγουμένους μοναστηριών, άοπλους διαβάτες και αγρότες. Σε 800 υπολογίζονται οι νεκροί. Στη Σητεία σκοτώθηκαν 300 χριστιανοί, ενώ η Μονή Τοπλού κάηκε και πολλοί μοναχοί σφαγιάστηκαν. Το Νοέμβρη του 1821 ήλθε στην Κρήτη ο Μιχαήλ Αφεντούλης, απεσταλμένος του Δημ. Υψηλάντη, με το τίτλο " Γενικός Έπαρχος και Αρχιστράτηγος Κρήτης ", ο οποίος συγκάλεσε Γενική Συνέλευση στους Αρμένους Χανίων το Μάη του 1822, όπου ψηφίστηκε το " Σχέδιο Προσωρινής Διοικήσεως της νήσου Κρήτης " και η Κρήτη διαιρέθηκε σε τέσσερα διαμερίσματα.

Ε. ΤΟΥΡΚΟΑΙΓΥΠΤΙΑΚΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Το 1822 ο Σουλτάνος της Τουρκίας Μαχμούτ Β', ύστερα από τον πολυμέτωπο αγώνα σε όλο τον Ελληνικό χώρο, ζητά τη βοήθεια του αντιβασιλέα της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή [Μωχάμετ Άλυ]. Σύμφωνα με τους όρους της συμφωνίας οι Αιγύπτιοι θα κατέπνιγαν την επανάσταση στην Κρήτη, στην Κάσο και στην Πελοπόννησο (Ο Μεχμέτ ζήτησε από τον σουλτάνο της Τουρκίας να του παραχωρήσει την Κρήτη, ως αποζημίωση για τα τεράστια έξοδα της εκστρατείας του γιου του, Ιμβραήμ, στην Πελοπόννησο). Ο Μεχμέτ Αλής δέχθηκε πρόθυμα την πρόταση, υπολογίζοντας σε μελλοντική μόνιμη κατοχή της Κρήτης και απέστειλε ισχυρές δυνάμεις στο νησί, υπό την αρχηγία του γαμπρού του **Χασάν Πασά**.

Στις 28 Μαΐου 1822 κατέπλευσε στη Σούδα ο αιγυπτιακός στόλος με 30 πολεμικά και 84 φορτηγά (10.000 Αιγύπτιοι στρατιώτες και 5.000 ιππείς). Στις αρχές Ιουνίου προσέβαλε την οχυρή τοποθεσία της Μαλάξας,

όπου οι επαναστάτες κατόρθωσαν να κρατήσουν τις θέσεις τους. Η ασυμφωνία όμως των αρχηγών και η αδυναμία συντονισμένης δράσης των επαναστατών προεξοφλούσε την αδυναμία τους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τον Χασάν στη συνέχεια. Μια επίθεση των επαναστατών στα Τσικαλαριά στις 12 Ιουνίου απέτυχε και έφερε μεγάλες απώλειες. Ο Χασάν επανέλαβε τις επιχειρήσεις του από την 1η Αύγουστου. Με ισχυρές δυνάμεις ξεκίνησε από το Πλατανιά, με σκοπό να διαλύσει τις επαναστατικές εστίες στην ορεινή Κυδωνία. Ως τις 6 Αυγούστου είχε πατήσει τα χωριά Λάκκους και Θέρισσο, παρά τις συνεχείς παρενοχλήσεις των τοπικών οπλαρχηγών. Στις επιχειρήσεις όμως αυτές έχασε 600 άνδρες και αυτό τον ανησύχησε ιδιαίτερα. Εγκαταλείποντας τα ορεινά χωριά της Κυδωνίας, πέρασε στον Αποκόρωνα και αφού κατάστρεψε τα χωριά του, προχώρησε στο Ρέθυμνο και στο Μυλοπόταμο.

Στη συνέχεια τον Ιανουάριο του 1823 ο Χασάν πέρασε στο Οροπέδιο Λασιθίου κατακαίοντας τα χωριά, κατασφάζοντας όσους κατοίκους δεν είχαν φύγει στα βουνά και στήνοντας πυραμίδες με τα κεφάλια τους και αιχμαλωτίζοντας νέους για να πουληθούν ως δούλοι στα σκλαβοπάζαρα. Μάλιστα στο χωριό Ψυχρό Λασιθίου σφάξανε τον παπά Φραγκιά (Φραγκίσκο) και αιχμαλωτίσανε (παιδομάζωμα) τους γιους του κάπου 13-14 ετών, ένας από τους οποίους, ο Εμμανουήλ, μετά θα εξισλαμιστεί, θα γίνει Υπουργός Στρατιωτικών της Αιγύπτου και συνάμα ο Αρχηγός του Αιγυπτιακού στρατού κατοχής της Κρήτης με το όνομα Ισμαήλ Φερικ Πασάς.

ΣΤ. ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΗΣ ΜΙΛΑΤΟΥ (21 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1823)

Όταν ο Χασάν Πασάς έφθασε στη Μινώα (νυν επαρχία Μεραμβέλου) του νομού Σητείας (νυν Λασιθίου) το Χειμώνα του 1822, σύμφωνα με τα απομνημονεύματα του Κ. Κριτοβουλίδη, διέταξε την ολοσχερή καταστροφή του. Τότε 300 ένοπλοι και 1.700 γυνακόπαιδα εγκλείσθηκαν και οχυρώθηκαν σε σπήλαιο στο χωριό Μίλατος, εκεί όπου παλιά υπήρχε η αρχαία πόλη Μίλητος (στην περιοχή του Μιραμπέλου στο Λασιθί, 45 χιλιόμετρα ανατολικά του Ηρακλείου), όπου οθωμανικό στράτευμα 5.000 ανδρών υπό το Χουσεΐν Μπέη άρχισε να τους πολιορκεί και κανονιοβολεί την 3 Φεβρουαρίου 1823 κατά διαταγή του Χασάν Πασά. Μετά από δύο εβδομάδες πολιορκίας, κατά τη διάρκεια της οποίας οι υπερασπιστές του σπηλαίου απέκρουσαν, οι τελευταίοι άναψαν φωτιά στην είσοδο του, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί αποπνικτική ατμόσφαιρα εντός του σπηλαίου και να αναγκασθούν οι Έλληνες να παραδοθούν (15 Φεβρουαρίου 1823). Όλοι οι πολεμιστές σφαγιάστηκαν, όλοι οι ιερείς ρίχθηκαν στη πυρά, οι γριές γυναίκες και τα μωρά ποδοπατήθηκαν από τα άλογα του ιππικού και οι νέες γυναίκες και οι νέοι άνδρες στάλθηκαν στα σκλαβοπάζαρα της Ασίας και Αφρικής. Εκείνη την αποφράδα ημέρα η ηρωική Κρήτη μάτωσε από τη βάρβαρη χυδαιότητα της αφρικανικής ηπείρου. Μετά όμως από λίγες μέρες, η Θεία Δίκη κατακεραύνωσε τον αρχηγό των Αγαρηνών για τα εγκλήματά του στο Λασιθί και στη Μίλατο: Επανερχόμενος με το στράτευμά του από το Λασιθί με σκοπό να θύσει και απολύσει τα χωριά της πεδιάδας της Μεσαράς (στη νότια Κρήτη), ο Χασάν Πασάς στρατοπέδευσε στο Καστέλι, όπου όμως το άλογό του αφήνιασε και τον έριξε κάτω με αποτέλεσμα τον ακαριαίο θάνατό του.

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «απομνημονεύματα» (1859) του, γράφει: «...Περί τα μέσα λοιπόν του μηνός Φεβρουαρίου κατεστενοχωρηθέντες εκ της δίψης και απελπισίας από πάσης ανθρώπινης βοήθεια οι εν τω σπηλαίω παρεδόθησαν εις τον Πασαν, όστις έσφαξε τότε απανθρώπως τους περισσότερους εκ των ευρεθέντων εκεί ανδρών, τριάκοντα δε εξ αυτών, τους εκλέκτορες, απήγαγε σιδηροδέσμιους εις τας σκοτεινάς φυλακάς της Σπίνας Λόγγας, όπου ετελεύτησαν μετ' ολίγας ημέρας. Όσους δε ιερείς εύρε μεταξύ αυτών συνδέσας προς αλλήλους δίκην κτηνών, τους έρριψε ζώντας, ως λέγεται, εις μεγάλην πυράν, ήτινες και ολοκαυτώθηκαν. Εκ δε των γυναικών, τας μεν προβεβηκυίας εθανάτωσεν, άλλας δε με τους ίππους κατεπάτησεν, τα δε νεωτέρας και τα παιδιά απήγαγαν εις την πιεράν αιχμαλωσίαν αγεληδόν εις την Ασίαν, την Αίγυπτον και αλλαχού της Αφρικής...»

Ακολουθως στη θέση του θανόντος Χασάν Πασά τοποθετήθηκε νέος στρατηγός, ο Χουσεΐν Μπέης, γαμπρός και αυτός του Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου. Ο αιγυπτιακός στόλος με ναύαρχο τον Ισμαήλ Γιβραλτάρ, έφτασε στην Κρήτη στις αρχές Ιουνίου και αποβίβασε 3.000 άνδρες και άφθονο πολεμικό υλικό ενισχύοντας τις δυνάμεις του Χουσεΐν. Ο νέος αρχιστράτηγος των τουρκοαιγυπτιακών δυνάμεων ακολούθησε ένα στρατηγικό σχέδιο, που προέβλεπε την καταστολή της επανάστασης πρώτα στα ανατολικά, για να μην παρενοχλείται και στη συνέχεια στα δυτικά. Ο Χουσεΐν έφτασε στα Χανιά το Φεβρουάριο του 1824. Αφού λεηλάτησε τα χωριά του Αποκόρωνα και συνέλαβε πλήθος αιχμαλώτων, εισέβαλε τον επόμενο μήνα από το Λουτρό στα Σφακιά. Έντρομοι οι άμαχοι ζητούσαν σωτηρία στα παραπλέοντα Ελληνικά πλοία και στο απρόσιτα φαράγγια της Αγιάς Ρουμέλης και Σαμαριάς. Ο Χουσεΐν στην συνέχεια με εκπληκτική ταχύτητα πέρασε στο Σέλινο και στην Κίσσαμο, για να διαλύσει και τις τελευταίες εστίες των επαναστατών. Οι επαναστάτες και οι άμαχοι διασκορπίστηκαν στα βουνά και τα φαράγγια για να δασωθούν. Ο επίλογος γράφτηκε με την σφαγή στο Λαφονήσι όπου είχαν καταφύγει καταδιωκόμενοι Κισσαμίτες. Τα αιγυπτιακά στρατεύματα κατάφεραν και πέρασαν απέναντι στο νησί και τους κατάσφαξαν όλους. Τα θύματα στις επαρχίες αυτές ξεπέρασαν τους 1. 500 νεκρούς. Παραπλέοντας στα παράλια διάφορα Ελληνικά πλοία, παρακολουθούσαν τις μάχες στην ξηρά και παρελάμβαναν τους καταδιωκόμενους και τα γυναικόπαιδα για να τους μεταφέρουν στα Κήθυρα, στην Πελοπόννησο και τ' άλλα νησιά. Σε 60.000 υπολογίζονται οι εκπατρισμένοι μόνο κατά τους πρώτους μήνες του 1824. Εκατοντάδες έπεσαν στα χέρια του εχθρού και αιχμάλωτοι μεταφέρθηκαν στις σκλαβαγορές της Αλεξάνδρειας και της Σμύρνης.

Ζ. ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΤΟΥ ΜΕΛΙΔΟΝΙΟΥ ΚΛΠ

Κατά τη διάρκεια των ως άνω γεγονότων ο Αφεντούλης φιλονίκησε με τους κρητικούς οπλαρχηγούς κι εκείνοι ζήτησαν να αντικατασταθεί. Το Μάη του 1823 έρχεται στην Κρήτη στη θέση του Αφεντούλη ο Υδραίος Εμμανουήλ Τομπάζης με μερικά πλοία και λίγους εθελοντές και έδωσε νέες ελπίδες στον αγώνα. Ο Τομπάζης λόγω της αναρχίας που επικρατούσε κατάφερε να συγκεντρώσει μόλις 3.000 επαναστάτες. Στη μάχη που δόθηκε στην περιοχή της Αγίας Βαρβάρας οι Έλληνες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και ο Χουσεΐν, αφού υπέταξε τη Μεσαρά πέρασε στο

Αμάρι και στο Μυλοπόταμο του Ρεθύμνου. Στις 2 και 3 Οκτωβρίου του 1823 στο σπήλαιο Μελιδονίου βρήκαν οικτρό θάνατο 370 κάτοικοι του χωριού Μελιδονίου που κρύφτηκαν, επειδή δεν ήθελαν να παραδοθούν στους επιδρομείς Τούρκους. Οι τελευταίοι πετούσαν από την είσοδο του σπηλαίου αναμμένα υλικά, που ο καπνός τους προκάλεσε ασφυξία. Οι νέοι και οι νέα, αφού κακοποιήθηκαν, πουλήθηκαν στην Αίγυπτο. Σαν από θεία δίκη, ο Χασάν σε λίγες μέρες έπεσε από το άλογό του και σκοτώθηκε. Ο Χουσεΐν κινήθηκε μετά προς τα δυτικά και λεηλάτησε την επαρχία του Αποκόρωνα, κυρίως τα Σφακιά και τον υπόλοιπο νομό Χανίων. Είχε καταφέρει να καταπνίξει την κρητική επανάσταση, αφού λόγω του εμφύλιου πολέμου που επικρατούσε τότε στην Ελλάδα δε στάθηκε δυνατό να σταλεί βοήθεια στον Τομπάζη, ο οποίος τελικά εγκατέλειψε την Κρήτη τον Απρίλη του 1824.

Η. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ του 1821 ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΤΟ 1823

Στις 27 Μαΐου 1821, δηλαδή αμέσως μετά την κήρυξη της Εθνικής Επανάστασης στις 25 Μαρτίου 1821, πραγματοποιείται Παγκρήτια Επαναστατική Συνέλευση στη «Θυμιανή Παναγία» των Σφακιών, όπου οι εμπειρότεροι και ανδρειότεροι ορίζονται αρχηγοί των όπλων, μεταξύ των οποίων οι καπετάνιοι: Μιχαήλ Κόρακας (Μιχάλης Καρούζος από την Πόμπια Ηρακλείου, 1797 -1882), Εμμ Καζάνης (Εμμ Ροβίθης από το χωριό Μαρμακέτω του Οροπεδίου Λασιθίου, 1793 – 1843), Βασιλακογιώργη (Βασιλείου Γεώργιος από το χωριό Άγιο Χαράλαμπο ή Γέρωντομουρί του Οροπεδίου Λασιθίου 1794 – 1854) κ.α.

Η αρχή των γεγονότων έγινε τον Ιούνιο του 1821 στο Λούλο Χανίων με νίκη των χριστιανών . Οι Τούρκοι αντιδρώντας την επόμενη κιόλας μέρα κρέμασαν τον επίσκοπο Κισάμου Μελχισεδέκ και σκότωσαν στα Χανιά 400 χριστιανούς.

Στο Ρέθυμνο φυλάκισαν τον επίσκοπο , τον οποίο κρέμασαν μετά από ένα χρόνο και έσφαξαν πολλούς χριστιανούς .Στο Μεγάλο Κάστρο τα πράγματα είναι χειρότερα . Οι Τούρκοι σκότωσαν το μητροπολίτη Γεράσιμο και πέντε επισκόπους . Έκαψαν τη μητρόπολη , λεηλάτησαν τη πόλη και βγήκαν στα περίχωρα . Θανάτωσαν ηγουμένους μοναστηριών , άοπλους διαβάτες και αγρότες . Σε 800 υπολογίζονται οι νεκροί . Στη Σητεία σκοτώθηκαν 300 χριστιανοί , ενώ η Μονή Τοπλού κάηκε και πολλοί μοναχοί σφαγιάστηκαν . Το Νοέμβρη του 1821 ήλθε στην Κρήτη ο Μιχαήλ Αφεντούλης, απεσταλμένος του Δημ. Υψηλάντη, με το τίτλο " Γενικός Έπαρχος και Αρχιστράτηγος Κρήτης ", ο οποίος συγκάλεσε Γενική Συνέλευση στους Αρμένους Χανίων το Μάη του 1822, όπου ψηφίστηκε το " Σχέδιο Προσωρινής Διοικήσεως της νήσου Κρήτης" και η Κρήτη διαιρέθηκε σε τέσσερα διαμερίσματα.

Το 1822 ο Σουλτάνος, ύστερα από τον πολυμέτωπο αγώνα σε όλο τον Ελληνικό χώρο, ζητά τη βοήθεια του αντιβασιλέα της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή [Μωχάμετ Άλυ]. Σύμφωνα με τους όρους της συμφωνίας οι Αιγύπτιοι θα κατέπνιγαν την επανάσταση στην Κρήτη, στην Κάσο και στην Πελοπόννησο. Στις 28 Μαΐου 1822 περίπου 10.000 Αιγύπτιοι στρατιώτες και 5.000 ιππείς αποβιβάστηκαν στη Σούδα υπό την αρχηγία του Χασάν Πασά και έπνιξαν την επανάσταση των Κρητών στο αίμα. Στη συνέχεια

στις 23 Ιανουαρίου 1823 ο Χασάν πέρασε στο Οροπέδιο Λασιθίου από το Οροπέδιο του καθαρού και το έκαψε πέρα ως πέρα. Τα Τουρκοαιγυπτιακά στρατεύματα κατασφάζουν όσους κατοίκους του Οροπεδίου Λασιθίου δεν είχαν φύγει στα βουνά και στήνουν πυραμίδα από τα κεφάλια τους στο χωριό Άγιος Κωνσταντίνος. Οι βάρβαρες ορδές του στρατηγού Χασαν το χειμώνα πέρασαν στη συνέχεια στο Μεραμπέλλο και το Φλεβάρη του 1823 πολιορκήσαν για 15 ημέρες το σπήλαιο της Μιλάτου, σφαγιάζοντας τα 2.000 γυναικόπαιδα που είχαν καταφύγει εκεί. Κατά τη διάρκεια αυτών των γεγονότων ο Αφεντούλης τσακώστηκε με τους κρητικούς οπλαρχηγούς κι εκείνοι ζήτησαν να αντικατασταθεί. Το Μάη του 1823 έρχεται στη Κρήτη στη θέση του Αφεντούλη ο Υδραίος Εμμανουήλ Τομπάζης με μερικά πλοία και λίγους εθελοντές και έδωσε νέες ελπίδες στον αγώνα. Νέος Αιγύπτιος στρατηγός ορίστηκε ο Χουσεΐν πασάς που έφερε 3000 ακόμη στρατιώτες και άφθονα πολεμοφόδια, συγκεντρώνοντας συνολικά 12.000 στρατό. Ο Τομπάζης λόγω της αναρχίας που επικρατούσε κατάφερε να συγκεντρώσει μόλις 3.000 επαναστάτες. Στη μάχη που δόθηκε στη περιοχή της Αγίας Βαρβάρας οι Έλληνες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και ο Χουσεΐν, αφού υπέταξε τη Μεσαρά πέρασε στο Αμάρι και στο Μυλοπόταμο του Ρεθύμνου. Στις 2 και 3 Οκτωβρίου του 1823 στο σπήλαιο Μελιδονίου βρήκαν οικτρό θάνατο 370 κάτοικοι του χωριού Μελιδονίου που κρύφτηκαν, επειδή δεν ήθελαν να παραδοθούν στους επιδρομείς Τούρκους. Οι τελευταίοι πετούσαν από την είσοδο του σπηλαίου αναμμένα υλικά, που ο καπνός τους προκάλεσε ασφυξία. Οι νέοι και οι νέες, αφού κακοποιήθηκαν, πουλήθηκαν στην Αίγυπτο. Σαν από θεία δίκη, ο Χασάν σε λίγες μέρες έπεσε από το άλογό του και σκοτώθηκε. Ο Χουσεΐν κινήθηκε μετά προς τα δυτικά και λεηλάτησε την επαρχία του Αποκόρωνας, κυρίως τα Σφακιά και τον υπόλοιπο νομό Χανίων. Είχε καταφέρει να καταπνίξει την κρητική επανάσταση, αφού λόγω του εμφύλιου πολέμου που επικρατούσε τότε στην Ελλάδα δεν στάθηκε δυνατό να σταλεί βοήθεια στον Τομπάζη, ο οποίος τελικά εγκατέλειψε την Κρήτη τον Απρίλη του 1824.

Στον Κώδικα Θυσιών αναφέρονται ως εξής τα γεγονότα του Λασιθίου: <<Ο Χασάν Πασάς κατέλαβε εύκολα την επαρχία Ρίζου περνώντας από τη Βιάννο, την οποία και ερήμωσε· Κατόπιν προσπάθησε να προσβάλει το οροπέδιο του Καθαρού και να μπει από εκεί στο Λασιθί. Το Νοέμβριο του 1822 ο οθωμανικός στρατός εισέβαλε στο Λασιθί, το οποίο υπέστη τη μεγαλύτερη καταστροφή από όλες τις επαρχίες της Ανατολικής Κρήτης. Το ποσοστό των σκοτωμένων, σύμφωνα με τα στοιχεία του Κώδικα (Θυσιών), ξεπερνά το 96% του πληθυσμού (βλ. Πίνακα 1β), ενώ οι πηγές κάνουν λόγο για σφαγές συνολικά πέντε χιλιάδων ατόμων και αιχμαλωσία διπλάσιων. Χωριά όπως ο Άγιος Κωνσταντίνος, το Καμινάκι, ο Άγιος Γεώργιος, το Γέρων το Μουρί κ.ά. συγκεντρώνουν τον μεγαλύτερο αριθμό εκτελεσμένων. Ο γενικός έπαρχος και αρχιστράτηγος του νησιού Μ. Κομνηνός Αφεντούλιεφ σε επιστολή του προς τον Ι. Κωλέττη αναφέρει για το Λασιθί ότι «ο εχθρός ήλθεν και εκατάσφαξεν έως 5000 ψυχές, και εσκλάβωσε διπλές» (Ν. Τωμαδάκης - Α. Παπαδάκη, Κρητικά ιστορικά έγγραφα, τ. 1, σ. 153).

Οι απώλειες στο Λασιθί φαίνεται ότι ήταν ιδιαίτερα υψηλές, όχι μόνο επειδή δεν υπήρχαν εκεί μουσουλμάνοι κάτοικοι, αλλά και επειδή, λόγω της ασφάλειας που πρόσφεραν τα απόκρημνα βουνά, είχε

συγκεντρωθεί στο οροπέδιο μεγάλος αριθμός του άμαχου χριστιανικού πληθυσμού από άλλα μέρη της Κρήτης. Η παράδοση αναφέρει ότι η σφαγή των αμάχων σταμάτησε μόνον όταν ο Χασάν Πασάς αντίκρισε τους σωρούς των κεφαλιών των σφαγμένων που είχαν συγκεντρωθεί στο αλώνι του χωριού Άγιος Κωνσταντίνος και ενημερώθηκε ότι όλοι όσοι σκοτώθηκαν, ήταν άοπλοι.

Ωστόσο, ο Αιγύπτιος στρατηγός δεν ολοκλήρωσε το έργο του με την καταστροφή του Λασιθίου· πολλοί χωρικοί είχαν ήδη εγκαταλείψει τις εστίες τους αναζητώντας σωτηρία σε νησιά του Αιγαίου, όπως την Κάσο, τη Νάξο, την Ύδρα, τις Σπέτσες, αλλά και στην Πελοπόννησο και στη Στερεά Ελλάδα. Τον Ιανουάριο του 1823 ο οθωμανικός στρατός κατέλαβε την επαρχία Μεραμπέλου πυρπολώντας και καταστρέφοντας πολλά χωριά, ανάμεσα στα οποία και την Κριτσά, τις Δωριές, τις Λίμνες, το Χουμεριάκο και τις Βρύσες. Η μεγαλύτερη, ωστόσο, καταστροφή έγινε στο σπήλαιο της Μιλάτου, όπου σφαγιάστηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν περισσότερα από δυο χιλιάδες άτομα, που είχαν καταφύγει εκεί προκειμένου να σωθούν από τους Οθωμανούς. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Κώδικα Θυσιών, στην επαρχία Μεραμπέλου οι σκοτωμένοι φτάνουν το 68%, με τα περισσότερα θύματα στη Νεάπολη, τη Βουλισμένη και τη Φουρνή, ενώ το ποσοστό των αιχμαλώτων είναι υψηλότερο απ' ό,τι στις άλλες περιοχές και φτάνει το 16%.>>.

Η φιλόλογος κ Άννα Μανουκάκη-Μεταξάκη περιγράφει ως εξής τα γεγονότα της επανάστασης του 1821 στην Κρήτη: Η Κρήτη ακολούθησε την επανάστασή τη γενική επανάσταση των Ελλήνων το 181 στις 14 Ιουνίου του 1821. Η προκήρυξη της Γενικής Συνέλευσης των Κρητών αναφέρει: «Οι κάτοικοι της Κρήτης πλήρεις από υψηλόν και ευγενές της Ελευθερίας αίσθημα έλαβον κατά της οθωμανικής τυραννίας τα όπλα περί τις 14 Ιουνίου εν έτει 1821». Η πρώτη κινητοποίηση έγινε στα Σφακιά με πολλή επιφύλαξη, εξαιτίας του παθήματος του Δασκαλογιάννη το 1770. Οι συγκρούσεις γενικεύθηκαν γρήγορα σε όλη την Κρήτη. Οι Τούρκοι εκδικήθηκαν με λύσσα. Απαγχονίζονται οι Επίσκοποι Κισσάμου Μελχισεδέκ, Κυδωνίας Καλλίνικος, Ρεθύμνου Γεράσιμος. Όταν ήρθε η είδηση στην Κωνσταντινούπολη για τα γεγονότα, στο Ηράκλειο έγινε η μεγαλύτερη σφαγή που γνώρισε η Κρήτη. Στις 24 Ιουνίου έσφαξαν τους Επισκόπους Κνωσσού, Χερρονήσου, Λάμπης και Σφακίων, Σητείας και Διοπόλεως. 800 ήταν οι νεκροί εκείνης της ημέρας στο Ηράκλειο και στα περίχωρα. Νικηφόρες μάχες διεξάγονται στη Μαλάξα, στον Άγιο Ιωάννη Ρεθύμνου και στη Μεσαρά. Οι Τούρκοι κατανοούν ότι είναι αναγκαία για την καταστολή της Επανάστασης η καταστροφή των Σφακίων. Οι Σφακιανοί αντιλαμβάνομενοι τον κίνδυνο ζητούν μάταια από τους Σπετσιώτες πλοία, μπαρούτι, μολύβι... «...Δι' αγάπην Χριστού, στείλετε, δια να απαντήσομεν την ορμήν του εχθρού...». 25.000 τούρκικος στρατός καταστρέφει τα Σφακιά. Κι όμως στις 21 Οκτώβρη οι Κρήτες ανασυντάσσονται και γνωρίζοντας ότι απαιτείται ενιαία στρατιωτική και πολιτική διοίκηση απευθύνονται στον Δημήτριο Υψηλάντη και ζητούν Γενικό Αρχηγό της Κρήτης, αφού προηγουμένως, 29/5/1821, είχε συγκροτηθεί η Καγκελαρία των Σφακίων. Ο Υψηλάντης έστειλε το Μιχαήλ Κομνηνό Αφεντούλη, που παρέμεινε στην Κρήτη από το Νοέμβριο του 1821 ως το Νοέμβριο του 1822 και επιδίωξε την πολιτική συγκρότηση του νησιού, καλώντας γι' αυτό τον Πέτρο Ομηρίδη-Σκυλίτση, εκπρόσωπο της Κρήτης στην πρώτη Γενική Συνέλευση της

Επιδαύρου. Ωστόσο ο Σουλτάνος Μαχμούτ Δ', ζητά τη βοήθεια του Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου, ο οποίος υπολογίζοντας τη μελλοντική κατοχή της Κρήτης έστειλε το Χασάν Πασά το Μάη του 1822, που κατέπλευσε στη Σούδα με 30 πολεμικά και 84 φορτηγά. Η καταστολή της Επανάστασης άρχισε. 12 και 13 Ιουνίου του 1822 οι Τουρκοαιγύπτιοι νίκησαν στα Τσι-καλαριά και στη Μαλάξα τους Κρήτες, ενώ ο Σερίφ, Πασάς του Χάνδακα, κατέστρεψε τα Ανώγεια. Ο Χασάν επιχείρησε με πολλές υποσχέσεις να πείσει τους Κρήτες να καταθέσουν τα όπλα, αλλά μάταια.

Μετά από τις συνεχείς αποτυχίες του Χασάν στη Δυτική Κρήτη, ήρθε στο Ηράκλειο και εισέβαλε στην επαρχία Πεδιάδας, για να υποτάξει το Λασιθί, τόπο συγκέντρωσης και σιτοβολώνων των επαναστατών. Οι επαναστάτες κατέλαβαν τις προσβάσεις και ο τουρκοαιγυπτιακός στρατός τράβηξε στη Βιάννο, από εκεί στην Ιεράπετρα σκορπώντας το θάνατο και από Μάλες, Κρούστα και Κριτσά εισέβαλε το Νοέμβριο του 1822 στο Λασιθί που κατέστρεψε ολοσχερώς, αφήνοντας πίσω του 400 νεκρούς. Πέρασαν το χειμώνα στο Μεραμβέλλο, όπου το Φεβρουάριο του 1823, μετά από δεκαπενθήμερο άγριο κανονιοβολισμό των 200, κυρίως αμάχων, έγκλειστων στο ιστορικό σπήλαιο της Μιλάτου, σκότωσαν τους περισσότερους και τους άλλους τους πούλησαν δούλους. Μετά από λίγες ημέρες οι Τούρκοι επανήλθαν στην Πεδιάδα, όπου ο Χασάν σκοτώθηκε στο Καστέλι, πέφτοντας από το αφηνιασμένο του άλογο. Κατά τον Κριτοβουλιδή: «Η θεία δίκη επισκοπούσα άνωθεν τιμωρεί αδυσωπήτως τας αδίκους πράξεις... Έπεσε ο Χασάν θύμα της θηριωδίας του, εκτραχηλισθείς από τον αφηνιάσαντα ίππον του, τον δε νεκρόν του μετέφερον κρυφίως εις Ηράκλειον, δια να μην ήθελον επαναλάβει νέον θάρρος οι αντίπαλοί των, Κρήτες...».

Μετά την τοποθέτηση του Εμμανουήλ Τομπάζη στην Κρήτη ως αρμοστή, 21/5/1823, παρά τις κάποιες πολεμικές επιτυχίες, οι Τούρκοι με αρχηγό τον έξυπνο και τολμηρότατο Αιγύπτιο Χουσεΐν ανασυντάχθηκαν. Η Επανάσταση καταστέλλεται στην Ανατολική Κρήτη. Στη μάχη της Γέρυερης και των Αμουργελών (έγινε στις 20/8/1823 και σκοτώθηκαν 300 Κρήτες) ο ηρωισμός, αν και θαυμαστός, δεν απέδωσε.

Ύστερα από την υποταγή και της Μεσαράς, οι Τουρκοαιγύπτιοι, αφού έπνιξαν, ρίχνοντας εύφλεκτες ύλες και βάζοντας φωτιά, 370 γυναικόπαιδα και 30 οπλοφόρους στο σπήλαιο του Μελιδονιού, προχώρησαν και λεηλάτησαν τη Δυτική Κρήτη. Το 1824 εκπατρίστηκαν 60.000 Κρήτες πρόσφυγες ανά την Ελλάδα. Στα τέλη του Μάη του 1824 η Επανάσταση είχε σβήσει από την έλλειψη όπλων και πολεμοφοδίων, τη σκληρότητα των Τουρκοαιγυπτίων, την απομόνωση από τον εθνικό κορμό και τις εμφύλιες διαμάχες.

Ο Χουσεΐν παραχώρησε αμνηστία. Κάποιοι όμως ασυμβίβαστοι συνέχισαν τον κλεφτοπόλεμο. Είναι οι «Καλησπέρηδες» ή «Παταξίες» ή «Γραμβουσιανοί», που έκαναν το βίο των Τούρκων αβίωτο. Εις απάντησή τους, φανατικοί γενίτσαροι, οι «Ζουρίδες» αιφνιδιάζουν επιτιθέμενοι τη νύχτα. Αναλαμπή θα αποτελέσει η κατάληψη του φρουρίου της Γραμβούσας, από τον Αύγουστο του 1825 ως το 1828, που όμως ανακαταλαμβάνεται με απόφαση του Καποδίστρια από τον αγγλογαλλικό στόλο, για να καταπολεμηθεί η πειρατεία. Από τότε και ύστερα τα συμφέροντα των Δυνάμεων και η ανάγκη ύπαρξης ενός μικρού ελεύθερου ελληνικού κράτους καθόρισαν τη μοίρα της Κρήτης. Από τις τελευταίες μάχες ήταν η ήττα στο Φραγκοκάστελλο το 1828 με τον Ηπειρώτη Χατζημιχάλη Νταλιάνη. Ο Καποδίστριας συνέστησε κατάπαυση των εχθροπραξιών. Ίσως με εντολή

των Δυνάμεων οι Άγγλοι μεσολάβησαν, για να σταματήσουν οι εχθροπραξίες, να μην αποβιβαστεί στην Κρήτη νέος τουρκοαιγυπτιακός στρατός, και να απομονωθούν οι Τούρκοι στα τρία μεγάλα φρούρια, Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου. Με το πρωτόκολλο του Ιανουαρίου του 1830 η Κρήτη, κυρίως με πρωτοβουλία των Άγγλων, έμεινε έξω από τα ελληνικά σύνορα και ο Σουλτάνος την πούλησε στο Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου για 22.000.000 γρόσια. Ως το 1840 στην Κρήτη διαρκεί η περίοδος της «ε-στιλβωμένης δουλείας». Στις 22/4/1830 το Κρητικό Συμβούλιο εκδίδει προκήρυξη: «Η Κρήτη ήτο και είναι μέρος αδιάσπαστον της Ελλάδος... ώστε δεν ημπορεί τις να εννοήσει πώς παρεσιωπήθη διόλου, ενώ ακόμη μάλιστα έχει τον εξολοθρευτικόν πόλεμον εις τους κόλπους της και οι Τούρκοι είναι περιορισμένοι εις μόνα τα φρούριά των από τους Έλληνας... ημείς δεν ευρίσκομεν αλλού την σωτηρίαν μας παρά εις τα όπλα μας και εις αυτόν τον έντιμον θάνατον· και αν η Χριστιανοσύνη μας παραδώσει εις την ασπλαχνίαν των Τούρκων, αφού κατασφάξομεν απαθώς τας γυναίκας, τα τέκνα και τους γέροντάς μας, ας γενώμεν και ημείς θύματα, αλλά θύματα ένδοξα των απαράγραπτων δικαίων μας...». Το τέλος της Επανάστασης του 1821 βρήκε την Κρήτη γεμάτη ερείπια, χήρες και ορφανά. 13 κάτοικοι αντιστοιχούν σε κάθε τετραγωνικό χιλιόμετρο. Όμως οι αγώνες των Κρητών για την ελευθερία και την αξιοπρέπειά τους δε σταμάτησαν εδώ, αλλά σε σύντομο διάστημα συνεχίστηκαν.

2. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ, 1830 – 1840 μ.Χ.

Το 1830, σε αντάλλαγμα των υπηρεσιών που πρόσφερε ο αντιβασιλέας της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλής στο Σουλτάνο, για να καταστείλει τις επαναστάσεις σε Κρήτη, Κάσο και άλλα μέρη του παραχωρείται η Κρήτη. Στα τέλη του Σεπτεμβρίου 1830 έφθασαν στο λιμάνι της Σούδας τριάντα πολεμικά και φορτηγά αιγυπτιακά πλοία και έφεραν 4.000 ταχτικό Αιγυπτιακό στρατό υπο την ηγεσία του οσμάν Νουρεδίν Μπέη, καθώς και άφθονα εφόδια. Ο Νουρεδίν μαζί με το Μουσταφά, που στο μεταξύ είχε προαχθεί στο βαθμό του Πασά, θα διοικούσαν σαν εκπρόσωποι του Μεχμετ Αλή στην Κρήτη, ο Νουρεδίν σαν στριωτικός διοικητής και ο Μουσταφάς σαν πολιτικός διοικητής. Ο Σουλειμάν Πασάς, που ήταν μέχρι τότε γενικός Διοικητής και Σερασκέρης (αρχιστράτηγος) της Κρήτης εκ μέρους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη. Το 1830 με το πρωτόκολλο του Λονδίνου η Κρήτη παραχωρήθηκε νόμιμα στον αντιβασιλέα της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλή. Η Κρήτη παρέμεινε στα χέρια των Αιγυπτίων μέχρι το 1841 οπότε και με τη Συνθήκη του Λονδίνου οι τότε «μεγάλες δυνάμεις» ξανάδωσαν στην Υψηλή Πύλη την Κρήτη.

Ο Αιγύπτιος Ζεναπ Ισματ Ρασεντ («Η Κρήτη υπό την Αιγυπτιακήν εξουσίαν 1830 – 1840», Ν. Σταυράκης («Στατιστική του Πληθυσμού της Κρήτης κλπ), σχετικά με την Αιγυπτιοκρατία Κρήτης αναφέρει τα εξής: << Ούτω περίπου είχαν τα πράγματα μέχρι της Μεγάλης πανελληνίου επαναστάσεως του 1821, ότε και η Κρήτη εκ των πρώτων ελληνικών χωρών ύψωσεν την σημαίαν της ανεξαρτησίας. Τότε ο αντιβασιλεύς της Αιγύπτου Μεχμετ Αλής, κληθείς εις επικουρίαν του Σουλτάνου προς καταπολέμησιν των αποστάντων Ελλήνων, έστειλεν το πρώτον εις Κρήτην στρατιωτικήν δυναμιν εν έτει 1822, συνισταμένην εξ 7.000 Αλβανών υπό

την αρχηγίαν του Χασαν πασά, παρ' ὃ διτέλει ως υπαρχηγός, ο νεαρός ανεψιός αυτού Μουσταφάς, ο μετὰ ταῦτα διαδεχθεὶς τον θεῖον του και ἐπὶ πολλά ἔτη διοικήσας την Κρήτη ως ἀπόλυτος σατράπης. Ἀλλαι αἰγυπτιακοὶ δυνάμεις κατέφθασαν εἰς Κρήτην κατὰ το Νοέμβριον του 1824 ὑπὸ τον περιβόητον Ἰβραὶμ πασά τον υἱὸν του Μεχμέτ Ἀλή πασά, επανακάπτωντα ἐκ της πρώτης εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείας. Την ἀνωτέραν πολιτικὴν και στρατιωτικὴν ἐξουσίαν ἐξήσκει τότε ἐν ὀνόματι του Σουλτάνου ο ρηθεὶς Χασάν Πασάς, ἐδραν ἔχων τον Χάνδακα, ἡ δὲ διοίκησις Χανίων εἶχε ἀνατεθεὶ εἰς τον νεαρόν Μουσταφά Βέην,..... Ὅτε κατ' ἀκολουθίαν των ἐν Συρίᾳ συμβάντων ο Μεχμέτ Ἀλῆς ἐπέκυψεν εἰς τους ὅρους της συνθήκης της τετραπλῆς συμμαχίας τη 27 Νοεμβρίου 1840 ἡ ἡμέτερα νήσος ἐπανήλθεν εἰς την κυριαρχίαν του βασιλεύοντος τότε Σουλτάν Μετζίτ....
(Ν. Σταυράκη, «Στατιστικὴ του Πληθυσμοῦ της Κρήτης κλπ », Ἀθήνησι 1890 σ. 155)

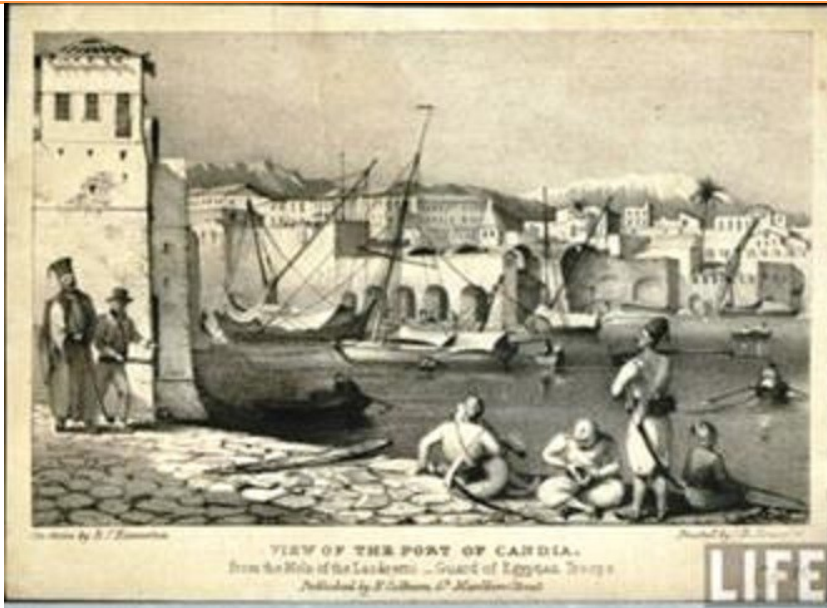
<<Ο Σουλτάνος της Τουρκίας, πολεμὼν τους επαναστάτες Ἑλληνας, κατὰ το ἔτος 1821, και φοβούμενος μην πέσουν ἡ Κρήτη και ἡ Κύπρος εἰς την ἐξουσίαν των Ἑλλήνων, ἐζήτησε την βοήθειαν του Μωχαμετᾶ Ἄλυ, ἡγεμόνα της Αἰγύπτου. Το γεγονός τούτο χρονολογεῖται ἀπὸ της Πέμπτης, της 20 Ραμπίκ Ελ – Ἀβαλ 1246 (8 Σεπτεμβρίου 1830), δια ἐπισήμου ἐγγράφου (φιρμανίου). Ἀπὸ της ἐποχῆς ἐκείνης, ο ἡγεμὼν της Αἰγύπτου Μωχαμετ Ἄλυ ἤρχισε τας ἐπεμβάσεις του εἰς τα υποθέσεις της Κρήτης και ἐν πρώτοις ἀποστέλλει εἰς την νήσον, ως Διοικητὴν, τον ἐμπιστον του Σουλεϊμάν πασά, ἐφοδιάσας αὐτὸν με συμβουλὰς και ὁδηγίᾳς, αἱ ὁποῖαι ἐξασφάλιζαν ἐπιτυχίαν του ἔργου του εἰς την νήσον. Τοιουτοτρόπως ο Μωχάμετ Ἄλυ ἐγράψε προς τον Μουσταφά πασά, ἀρχηγὸν των στρατιωτικῶν δυνάμεων, ὅπως συνεργασθῇ μετὰ του Σουλεϊμάν πασά ἐν τη ἐπιτελέσει των καθηκόντων του. Τοιουτοτρόπως παρέμεναν ἡ νήσος, ως προς την ἐσωτερικὴν θέσιν της, ως ἐπὶ της ἐποχῆς των Ὀθωμανῶν, διηρημένη εἰς τρία διοικητικὰ κέντρα μετὰξὺ των πασάδων, του Οσμάν πασά με ἐδραν το Χάνδακα (Ἡράκλειο), του Λουτφ με ἐδρα τα Χανιά και του Μωχάμετ Σουχράν πασά με ἐδραν το Ράσμο (Ρέθυμνο). Ἡ ἐπιστολογραφία του Μωχάμετ Ἄλυ προς τους τρεῖς ἐν λόγῳ πασάδες, μαρτυρεῖ την ἐπέμβασίν του εἰς τας ἐσωτερικὰς υποθέσεις της νήσου. Γράφων δὲ προς την Υ. Πύλην, συνιστᾷ, ὅπως τοποθετήσῃ τον Λουτφ Ἀλλάχ πασά εἰς την θέσιν του Οσμάν πασά ἐν τη διοικήσει του Χάνδακος (Ἡρακλείου), καθὼς και Γενικὸν Διοικητὴν της νήσου, καθότι διεπίστωσεν, ὅτι ο μεν πρῶτος ἦτο νοήμων και ὀξυδερκής, ο δὲ δεῦτερος ἐπιεικής και ἀμελὴς.....>>.

(«Ἡ Κρήτη ὑπὸ την Αἰγυπτιακὴν ἐξουσίαν 1830 - 1840», Ζεναπ Ἰσματ Ρασεντ, Κολέγιο Ἀλ Ἀσχαρ Καίρου, μετάφραση Ευγ. Μιχαηλίδη)

Η ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Ἡ Αἰγυπτιακὴ διοίκηση στην Κρήτη φόρεσε στη ἀρχὴ το προσωπεῖο της δικαιοσύνης και της ἀμεροληψίας και ἀντιμετώπιζε φαινομενικὰ ἰσότιμα χριστιανούς και μουσουλμάνους. Με τη χορήγηση γενικῆς ἀμνηστίας κάλεσε ὅλους τους κατοίκους της Κρήτης να καταθέσουν τα ὄπλα και να ζήσουν εἰρηνικά. Για τη διοίκηση του νησιοῦ ὁργανώθηκαν δυο Διοικητικὰ Συμβούλια, που λεγόταν Σουράδες, ἓνα στο Ἡράκλειο και ἓνα στα Χανιά, ἐνῶ δυο μικρότερα ὁργανώθηκαν για το Ρέθυμνο και τα Σφακιά, που

όμως στα συμβούλια αυτά η αντιπροσώπευση των Χριστιανών ήταν ήταν πάντα μειοψηφία. Ακολούθως, επειδή η Αιγυπτιακή Διοίκηση από τη μια αυθαιρετούσε και από την άλλη το 1832 επέβαλε φορολογικά μέτρα που ήταν αβάστακτα, το Σεπτέμβριο του 1833 συγκεντρώθηκαν κάπου 7000 χιλιάδες Κρήτες στις Μουρνιές Κυδωνίας, για να διαμαρτυρηθούν άοπλοι. Προ αυτού η αντίδραση των Αιγυπτίων διέταξε τον Νουρεδίν Μπέη και επιτέθηκε με το ιππικό και διέλυσε βιαίως τη συγκέντρωση, συνέλαβε 41 άτομα ως υπαίτιους και τους κρέμασε και για εκφοβισμό των Ελλήνων απαγχόνισε πολλούς πολλούς επιφανείς Έλληνες.

Το λιμάνι Ηράκλειο (Candia) φρουρούμενο από Αιγύπτιους στρατιώτες 1830 – 1840.

ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ 1834 (Ρ. ΠΑΣΛΕΥ)

Στην αιγυπτιακή απογραφή της Κρήτης του 1834, απογραφή την οποία διέσωσε ο περιηγητής Ρόμπερτ Πάσλεϋ (Robert Pashley Esq. («Travels in Crete», volume II, σελ. 321, London 1834) αναφέρεται καταρχήν ότι στις τρεις πόλεις Ηράκλειο (Χάνδακα), Ρέθυμνο (Ράσμο) και Χανιά καταμετρήθηκαν τα άτομα, ενώ στην υπόλοιπη νήσο όχι, αλλά οι οικογένειες. Τα άτομα του μεγάλου Κάστρου (Ηρακλείου) 12.000, Ρεθύμνου 3.200, των Χανίων 5.803. Οι οικογένειες της υπαίθρου Κρήτης το 1834 ήταν οι εξής:

ΕΠΑΡΧΙΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

ΚΙΣΑΜΟΣ Καστέλι 1458 Χριστιαν. οικογ. 337 Μωαμ. οικογ. 1795 οικογ.,

ΣΕΛΙΝΟ Ροδοβάνι 500 Χριστιαν. οικογ. 451 Μωαμ. οικογ. 951 οικογ.,

ΚΥΔΩΝΙΑ Χανιά 1655 Χριστιαν. οικογ. 252 Μωαμ. οικογ. 1907 οικογ.,

ΣΦΑΚΙΑ Ανώπολη 848 Χριστιαν. οικογ. 0 Μωαμ. οικογ. 848 οικογ.,

Ο αριθμός των Σφακιανών, των ικανών να φέρουν όπλα είναι περίπου 1200. Υπάρχουν περίπου 200 οικογένειες, που κατοικούν τώρα έξω από την Κρήτη, στη Μήλο και αλλαχού. Ο αριθμός των ψυχών στα Σφακιά πριν από το 1821 ήταν περίπου 12.000.

ΑΠΟΚΟΡΩΝΑΣ Φρες 1562 Χριστιαν. οικογ. 197 Μωαμ. οικογ. 1759 οικογ.,

ΑΓ ΒΑΣΙΛΗΣ-ΛΑΜΠΗ Μέλαμπες 818 Χριστιαν. οικογ. 208 Μωαμ. οικογ. 1026 οικογ.,

ΡΕΘΕΜΝΙΩΤΙΚΑ 642 Χριστιαν. οικογ. 552 Μωαμ. οικογ. 1204 οικογ.

ΑΜΑΡΙ 743 οικογ., 246 Μουσουλμάνοι 497 Χριστιαν. οικογ. ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΣ Μαργαρίτες 920 Χριστιαν. οικογ. 310 Μωαμ. οικογ. 1230 οικογ.,

ΠΥΡΓΙΩΤΙΣΣΑ Αμπελούζος 268 Χριστιαν. οικογ. 91 Μωαμ. οικογ. 359 οικογ.,

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ 406 Χριστιαν. οικογ. 278 Μωαμ. οικογ. 684 οικογ., ΜΟΝΟΦΑΤΣΙ 238 Χριστιαν. οικογ. 585 Μωαμ. οικογ. 823 οικογ.,

ΜΑΛΕΒΙΖΙ Άγιος Μύρων 901 Χριστιαν. οικογ. 94 Μωαμ. οικογ. 995 οικογ.,

ΤΕΜΕΝΟΣ Αρχάνες 289 Χριστιαν. οικογ. 118 Μωαμ. οικογ. 407 οικογ.,

ΠΕΔΙΑΔΑ Μοχό 1330 Χριστιαν. οικογ. 396 Μωαμ. οικογ. 1726 οικογ.,

ΡΙΖΟΚΑΣΤΡΟ 663 Χριστιαν. οικογ. 443 Μωαμ. οικογ. 1106 οικογ., ΣΗΤΕΙΑ Μουλιανά 898 Χριστιαν. οικογ. 324 Μωαμ. οικογ. 1125 οικογ.,

ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Καστέλι 840 Χριστιαν. οικογ. 285 Μωαμ. οικογ. 1125 οικογ.,

ΜΕΡΑΜΠΕΛΛΟ-ΛΑΣΙΘΙ Καινούργιο χωριό 1390 Χριστιαν. οικογ. 235 Μωαμ. οικογ. 1625 οικογένειες

<<MIRABELLO (ο πρώτος αριθμός αφορά χριστιανούς και δεύτερος μωαμεθανούς): Milato 35 - 0 (μωαμεθανοί), Latsida 35 + 5 (μωαμεθανοί), Vulismene 50+15, Kaenurio khorio 100+2, **Neokhorio 20+20**,

Vrachasi + Vrysis + Kommeriako + PlatyPodhi + Nikithiano + Lemnes 80 + 80, Kritsa 180 + 2, Krusta 30 - 0, Prina 40 - 0, Kalo Khorio 10 - 0, Aludha 40 - 0, Spina Longa 0 - 81, Vruka 30 - 0, Luma 15 - 0, Skoenia 30 - 0, Furne-Kasteli 50 - 0, Kato Furne 40 - 0, Epano Furne 30-0, Four monasteries 35-0, Omissions 50 + 30.

LASITHI: Gaiduromandra and Gerodomuri 30-0, Plato 25-0, Psykro 35-0, Magula 25-0, Kaminaki 30-0, Avrakodi+Kudhumalia+Platiano+haghi Gheorgji 100-0. Haghi Kostantino 30-0, Mesa Lasithaki, Mesa Lasithi 30 - 0, Monastery of Panaghia Marmaketo 25 - 0, Farsaro and Dzermiadha 120-0, Lagu with Piikiano 20-0, Potamus 20-0.

Σύνολο Μεραμπέλλο και Λασιθί: 1390 Χριστιανικές οικογένειες και 235 Μωαμεθανικές οικογένειες = 1625 οικογένειες

Σύνολο οικογενειών υπαίθρου Κρήτης: 21.535 οικογένειες από τις οποίες οι 16.133 είναι χριστιανικές και 5402 μουσουλμανικές. Οικογένειες Ακολουθώντας, λαμβάνοντας υπόψη ότι η κάθε οικογένεια έχει 4 άτομα, ο Πάσλεϋ συμπεραίνει ότι οι Χριστιανοί Κρήτης ανέρχονται τότε σε 81.000 και οι Μουσουλμάνοι σε 27.000, ήτοι σύνολο 108.000.

Στον αριθμό αυτό προσθέτει και τους κατοίκους των τριών πόλεων: Του μεγάλου Κάστρου (Ηρακλείου) 12.000, Ρεθύμνου 3.200, των Χανίων 5.803 οπότε ο πληθυσμός της Κρήτης το 1834, υπολογίζει ο Πάσλεϋ, είναι περίπου 129.000. Δηλαδή το μισό περίπου από τον πληθυσμό που είχε η Κρήτη πριν κηρυχθεί η επανάσταση του 1821.

SUMMARY OF THE POPULATION OF CRETE IN 1834.				
Name of District.	Chief Place.	C. F.	M. F.	Total.
1. Kísamos	Kísamo-kastéli	1458	337	1795
2. Sélino	Rhodhováni .	500	451	951
3. Khaniotika	Khaniá . . .	1655	252	1907
4. Sfakiá	Askyfo . . .	848	—	848
	Anopólis . .			
	Sfakiá . . .			
5. Apokórana	Fré	1562	197	1759
	Kefalá . . .			
6. Haghio Vasíli . . .	Mélabes . . .	818	208	1026
7. Rhithymniotiká . . .	Rhithymnos .	652	552	1204
8. Amári	Anómeros . .	497	246	743
9. Mylopótamo	Margarítes . .	920	310	1230
10. Kastel-Priótissa . .	Ampelússa . .	268	91	359
11. Kaenurio-kastéli . .		406	278	684
12. Monofátsi		238	585	823
13. Malevízi		901	94	995
14. Témenos	Arkhanes . . .	289	118	407
15. Pedhiádha	Mokhó, Mália	1330	396	1726
16. Rhizó-kastron . . .	Viáno	663	443	1106
17. Mirabéllo	Kaenúrio-khorió	1390	235	1625
18. Setía	Mulianá . . .	898	324	1222
19. Hierápetra	The Kastéli . .	840	285	1125
		16133	5402	21535
Therefore the rural population consists of about 81,000 } Christians and 27,000 Mohammedans: a total of . . . }				108,000
Add the three chief cities—				
Megálo-Kástron				12,000
Rhithymnos				3,200
Khaniá				5,800
So that the whole population of the island in 1834 amounts } to about }				129,000
This is about half its amount at the outbreaking of the Greek Revolution in 1821.				

Πληθυσμός Κρήτης, σύμφωνα με την αιγυπτιακή απογραφή του 1834, απογραφή την οποία διέσωσε ο περιηγητής Ρόμπερτ Πάσλεϋ (Robert Pashley Esq. («Travels in Crete», volume II, σελ. 321, London 1834))

Στην έκθεση-διαμαρτυρία της «Εν Μουριαίς των Χανίων τη 20 Σεπτεμβρίου 1833» των Κρητών Χριστιανών προς τους πρέσβεις των μεγάλων δυνάμεων γίνεται λόγος για 70.000 σφάγια αδελφών και διαφόρων συγγενών.

3. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΗ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ, 1840 – 1898 μ.Χ.

Κατά τα έτη 1939 – 1941 η Αίγυπτος βρίσκεται σε πόλεμο με την Τουρκία στη Συρία, τον οποίο κέρδισε η Τουρκία και η ήττα αυτή κλόνισε την αιγυπτιακή εξουσία στην Κρήτη. Οι Μ. Δυνάμεις που είχαν ταχθεί υπέρ της ακεραιότητας της Τουρκίας (Οθωμανικής Αυτοκρατορίας), απέσπασαν με τη νέα Συνθήκη του Λονδίνου (3 Ιουλίου 1840) την Κρήτη από την Αιγυπτιακή κατοχή στην Οθωμανική. Διατήρησαν όμως σαν Γενικό Διοικητή της Κρήτης τον Μουσταφά Πασά, ο οποίος λόγω της μακράς θητείας του στην Κρήτη ονομάστηκε Γκιριτλής (Κρητικός). Ειδικότερα η Κρήτη παρέμεινε στα χέρια των Αιγυπτίων μέχρι το 1841 οπότε με τη Συνθήκη του Λονδίνου οι τότε «μεγάλες δυνάμεις» ξανάδωσαν στην Υψηλή Πύλη την Κρήτη. Ο Σουλτάνος Αμντούλ Μετζίτ διόρισε Γενικό Διοικητή Κρήτης το Μουσταφά Πασά ο οποίος το 1850 τον υποδέχτηκε στο νησί.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΙΣ ΒΑΣΙΛΟΓΕΩΡΓΗ ΚΑΙ ΧΑΙΡΕΤΗ 1841

Το 1841 κηρύσσεται νέα επανάσταση στην Κρήτη. Στις δυτικές επαρχίες Αρχηγός είναι ο Αριστείδης Χαιρέτης (1805 – 1866), επανάσταση Χαιρέτη, και στις ανατολικές ο Βασιλογιώργης (Βασιλείου ή Βασιλάκης Γεώργιος, 1794 – 1854), επανάσταση Βασιλογιώργη. Οι εν λόγω επαναστάσεις απέτυχαν, κάτι που ήταν επόμενο, επειδή από τη μια η ελληνική Κυβέρνηση βρισκόταν τότε σε παντελή αδυναμία να βοηθήσει τους επαναστάτες σε πολεμοφόδια και στρατό και από την άλλη οι μεγάλες δυνάμεις (Αγγλία, Ρωσία, Ιταλία, Αυστρία) και κυρίως η Αγγλία καταδίκάζαν την επανάσταση αυτή, γιατί δεν ήθελαν τη διάλυση της Τουρκίας. (Περισσότερα βλέπε «Καπεταν Βασιλογιώργης»)

ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΣ ΤΟ 1851 ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ

Επειδή το 1850 ο Γενικός Διοικητής της Κρήτης Μουσταφά πασάς προάχθηκε στο βαθμό του Μεγάλου Βεζίρη (πρωθυπουργού), αντικαταστάθηκε από τον από τον Σαλίχ Βαμικ Πασά, ο οποίος το 1851 μετέφερε την πρωτεύουσα του Εγιαλείου (Διοικήσεως) Κρήτης από τον Χάνδακα (Ηράκλειο) στα Χανιά, λόγω της Σούδας που ήταν και είναι ένα ασφαλές λιμάνι. Ήταν και είναι ένα φυσικός όρμος που κέντρισε το ενδιαφέρον του Σουλτάνου που θέλησε να φτιάξει εκεί ένα ναύσταθμο, για να παίξει τον ενδιάμεσο σταθμό μεταξύ των ευρωπαϊκών και αφρικανικών κτήσεων της Τουρκίας.

ΧΑΤΤΙ ΧΟΥΜΑΓΙΟΥΝ – ΚΙΝΗΜΑ ΜΑΥΡΟΓΕΝΗ

Ο κριμαϊκός πόλεμος (1854 – 1855) είχε ευνοϊκές επιπτώσεις για την Κρήτη. Με τη συνθήκη των Παρισίων του 1856 εκδίδεται το «Χάττι Χουμαγιούν» (λαμπρή γραφή), με το οποίο παραχωρούνται σημαντικά προνόμια στους Χριστιανούς υπηκόους, όπως ανεξιθρησκία, προσωπική ελευθερία, εξασφάλιση ιδιοκτησίας κ.α.

Ωστόσο τον Σαλίν Βαμίκ Πασά διαδεχτηκε σαν Γενικό Διοικητή Κρήτης ο Βελή Πασάς, γιος του Μουσταφά πασά, ο οποίος επανέφερε την σκληρότητα των περασμένων καιρών. Διοικούσε με μεγάλη σκληρότητα και καταπίεση παρά τις διατάξεις του «Χάτι Χουμαγιούν» Επιπλέον επέβαλε στους Χριστιανούς δυσβάστακτους φόρους. Προ αυτού το 1858 γίνεται το κίνημα του Μαυρογένη. Συγκεντρώθηκαν την Άνοιξη του 1858 στους Λάκους Κυδωνίας αντιπρόσωποι από όλες τις επαρχίες της δυτικής Κρήτης και των Σφακίων και αφενός εξέλεξαν ως αρχηγό τον Μανώλη Μαυρογένη και αφετέρου αποφάσισαν να διαμαρτυρηθούν για τις καταπίεσεις στον Βελή Πασά και αν δεν εισακουστούν να επαναστατήσουν. Στις 14 Μαΐου του 1858 κατέβηκαν στη θέση Μπουτσονάρα, έξω από τα Χανιά, 5.000 ένοπλοι Κρητικοί και υπέβαλαν με ειρηνικό τρόπο στο Σουλτάνο, στην Ελληνική Κυβέρνηση και στις Μ. Δυνάμεις διαμαρτυρία. Ο Βελή Πασάς δε δεχόταν τις διαμαρτυρίες των Κρητών και προ αυτού έγιναν ταραχές. Τελικά στις 7 Ιουλίου 1858 έφτασε φερμάνι από την Κωνσταντινούπολη, που επιβεβαίωνε την απόφαση των απεσταλμένων του Σουλτάνου, που δεχόταν τα αιτήματα των επαναστατών. Δηλαδή παραχωρούνται, με ειδικό φερμάνι, στους Κρητικούς διάφορα φορολογικά, θρησκευτικά, διοικητικά και δικαστικά προνόμια, που όμως και πάλι σε λίγο καιρό θα αρχίσουν οι Τούρκοι να τα παραβιάζουν προ αυτού μετά ακολουθεί η μεγάλη κρητική επανάσταση του 1866-69 για Ελευθερία και Ένωση με την Ελλάδα του Κρητικού λαού.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1866-1869.

Το Μάιο του 1866, πληρεξούσιοι από όλο το νησί έστειλαν αναφορά στον Σουλτάνο και του ζητούσαν την επαναφορά προνομίων που είχαν καταργηθεί μετά το 1858 καθώς και την κατάργηση κάποιων φόρων. Την αρνητική απάντηση της Πύλης ακολούθησε η κήρυξη της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα.

Η νέα επανάσταση ξεκίνησε το Αύγουστο του 1866 και διήρκησε τρία χρόνια, 1866-1869, δίνοντας θαυμαστά δείγματα ηρωισμού και αυτοθυσίας. Αποκορύφωμα της νέας επανάστασης είναι το ολοκαύτωμα του Αρκαδίου το Νοέμβριο του 1866 και η γιγαντομαχία του Λασιθίου στις 10 - 13 Μαΐου του 1867, καθώς και οι φονικές μάχες που σημειώνονται σε πολλά χωριά των Χανίων, του Ρεθύμνου και του Ηρακλείου. Η επίσημη κήρυξή της επανάστασης του 1866 έγινε στις 21 Αυγούστου του 1866 στο Ασκύφου Σφακίων από την Παγκρήτια Επαναστατική Συνέλευση που συνήλθε εκεί, με βασικό σκοπό την απελευθέρωση της νήσου και την ένωσή της με την Ελλάδα, επειδή δεν είχε πλέον νόημα να ζητούν οι Κρήτες να σέβονται οι Τούρκοι τα δικαιώματα των Ελλήνων, αφού οι Τούρκοι συνεχώς καταπατούσαν τις συνθήκες που υπέγραφαν. Η Αγγλία και η Γαλλία υποστήριζαν την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, για να την έχουν ανάχωμα κατά της Ρωσίας και μόνο η Ρωσία ευνοούσε την Κρητική Επανάσταση.

Πέραν αυτού από τη μια η Ελληνική Κυβέρνηση βρισκόταν σε πλήρη αδυναμία να υποστηρίξει την Κρητική επανάσταση λόγω και των εσωτερικών προστριβών της και από την άλλη από τις αρχές του θέρους, η Τουρκία είχε στείλει στην Κρήτη ένα ισχυρό στρατιωτικό σώμα 4.600 ανδρών που ενώθηκε με αυτό των Αιγυπτίων που βρισκόταν στο νησί. Ετσι, πριν ακόμη αρχίσουν οι εχθροπραξίες, η στρατιωτική δύναμη των

Τούρκων στην Κρήτη έφανε τους 25.000 άνδρες. Αμέσως μετά την κήρυξη της επανάστασης έφτασαν και νέες επικουρίες και έτσι το Σεπτέμβριο του 1866 βρισκόταν στην Κρήτη 45.000 Τουρκικού και Αιγυπτιακού στρατού και επιπλέον 10.000 Τουρκοκρήτες. Το Σεπτέμβριο του 1866 υπήρχαν στην Κρήτη 45.000 Τουρκικού και Αιγυπτιακού στρατού και επιπλέον 10.000 Τουρκοκρήτες που είχαν στρατολογήσει. Και δεν ήταν μόνο η αριθμητική διαφορά, που έδινε την υπεροχή στους Τούρκους. Ήταν ο σύγχρονος οπλισμός, τα άφθονα εφόδια, η συνεχής οικονομική υποστήριξη, οι έμπειροι μόνιμοι αξιωματικοί και ο ισχυρός στόλος.

Γενικός Αρχηγός των τουρκικών στρατευμάτων της Κρήτης κατά την κήρυξη της επανάστασης του 1866 ήταν ο Χεκίμ Ισμαήλ Πασα, των Αιγυπτιακών ο Σαχίν Πασάς και των Κρητών επαναστατών **ο Καπετάν Μιχάλης Κόρακας (Μιχάλης Καρούζος)** από την Πόμπια Ηρακλείου.

Η πρώτη μεγάλη νίκη των Κρητών ήταν στις Βρύσες. Κατά τα μέσα Αυγούστου 1866 στο Σέλινο, πριν ακόμη κηρυχτεί η επανάσταση του 1866, Ο αιγύπτιος Σαχίν, με δυναμό 5.000 αδρών, επιχείρησε να καταλάβει την περιοχή των Βρυσών Αποκορώνου, για να αποκόψει την επικοινωνία με τα Σφακιά. Οι Αποκορωνιάτες πολιορκήσαν τον Σαχίν και το ανάγκασαν να συνθηκολογήσει και να αποχωρήσει στα Χανιά. Προ αυτού η Αίγυπτος ανακάλεσε τον Αιγύπτιο Σαχίν και τον αντικατέστησε με τον Υπουργό Στρατιωτικών της Αιγύπτου, τον **Ισμαήλ Φερικ Σελήμ Πασά**, ο οποίος ήταν εξισλαμισμένος (λόγω παιδομαζώματος) από το Χωριό Ψυχρό του Οροπεδίου Λασιθίου. Επίσης η Τουρκία ανακάλεσε το Γενικό Διοικητή Κρήτης Χεκίμ Ισμαήλ Πασά με τον παλιό και έμπειρο Μουσταφά Πασά τον Γκιριτλή (Κρητικό), αναθέτοντας του την καταστολή της επανάστασης της Κρήτης. Ο Μουσταφά έφτασε στα Χανιά στις 30 Αυγούστου 1866 και κάλεσε με προκήρυξή του τους επαναστάτες να καταθέσουν τα όπλα μέσα σε πέντε ημέρες. Ωστόσο η Γενική Συνέλευση που συνεδρίασε στους Κάμπους Κυδωνίας απέρριψε τις προτάσεις Μουσταφά στις 7 Σεπτεμβρίου 1866. Το σύνθημα «Ενωσις ή Θάνατος». Ακολούθησαν επιθέσεις στου Μουσταφα στα κέντρα των επαναστατών χωρίς όμως να καταφέρει να καταστείλει την επανάσταση.

Τον Αύγουστο του 1866 Κρητικοί επαναστάτες κυκλώνουν στο χωριό των Χανίων Βρύσες τον αιγυπτιακό στρατό κατοχής που βρισκόταν εκεί και τον αιχμαλωτίζουν. Προ αυτού ο Τούρκος Μουσταφά *Ναϊλή Πασάς* με ισχυρές δυνάμεις πάει και νικά τους επαναστάτες σε μάχη που έγινε στα υψώματα του Βαφέ. Μετά απ' αυτή τη μάχη ο Μουσταφάς στράφηκε προς την περιοχή του Ρεθύμνου.

ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΑΡΚΑΔΙΟΥ 1866

Στις 8 Νοεμβρίου του 1866 ο Τούρκος Μουσταφά Ναϊλή Πασάς με τον Αιγύπτιο Ισμαήλ Φερικ Πασά περικυκλώνουν το μοναστήρι της Ι.Μ. Αρκαδίου, η οποία ήταν και το αρχηγείο των Επαναστατών, με μια δύναμη 15.000 Τουρκοαιγυπτίων και Αλβανών και 30 κανόνια. Η διαφορά δυνάμεων ασύγκριτη. Οι Κρήτες που είχαν καταφύγει στην Ι.Μ. Αρκαδίου ήσαν 964, από τους οποίους 259 ήσαν πολεμιστές και 705 γυναικόπαιδα. Όμως δε σκέφτονται να παραδοθούν. Προτιμούν τον τίμιο θάνατο από τον τούρκικο εξευτελισμό. Στην Ι.Μ. Αρκαδίου ο Πάνος Κορωναίος είχε εγκαταστήσει φρούραρχο τον ανθυπολοχαγό Ιω. Δημακόπουλο μαζί με τον

ηγούμενο Γαβριήλ Μαρινάκη. Μετά από ολιγοήμερες συγκρούσεις, η οθωμανική πλευρά έσπασε τον αμυντικό κλοιό και εισήλθε. Ο ηγούμενος είχε σκοτωθεί πολεμώντας στις επάλξεις. Και όταν πια το Αρκάδι λυγίζει κάτω από το βάρος του εχθρού που ενισχύεται συνεχώς, και το τούρκικο ασκέρι έχει μπει στους εσωτερικούς χώρους του μοναστηριού, ο *Κωστής Γιαμπονδάκης* και ανατινάσσει την πυριτιδαποθήκη. Οι θόλοι της τινάζονται στον αέρα σκορπώντας το θάνατο σε πάνω από 2500 άτομα χωρίς διακρίσεις. Ο δραματικός επίλογος καταγράφει 864 χρ. νεκρούς και 164 αιχμαλώτους. Το συγκεκριμένο περιστατικό προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση στην διεθνή κοινή γνώμη και απέχθεια για την τουρκική ηγεσία. Φιλέλληνες κινήθηκαν υπέρ των Κρητών με τη συγκρότηση επιτροπών και τη δημιουργία εράνων.

ΜΑΧΗ ΑΝΩΓΕΙΩΝ

Στις 8 Νοεμβρίου 1866, την ημέρα που θυσιαζόταν τα΄ Αρκάδι, ο Ρεσίτ Πασάς επιτέθηκε από το Ηράκλειο με όλο το στρατό του κατά των Ανωγείων, για να διαλύσει την επικίνδυνη επαναστατική εστία που υπήρχε εκεί και συνάμα για να μην μπορέσουν οι Μυλοποταμίτες να στείλουν βοήθεια στο Αρκάδι. Τη νύχτα της 26^{ης} Δεκεμβρίου 1866 αποβιβάζεται στον όρμο της Αγίας Πελαγίας Μαλεβιζίου ο Μανιάτης Οπλαρχηγός Δημ. Πετροπουλάκης με 500 εθελοντές και αρκετά πολεμοφόδια. Μετά την άφιξη του πετροπουλάκη φρόνισαν όλοι οι αρχηγοί των εθελοντικών σωμάτων της κεντρικής Κρήτης να ενωθούν μαζί του. Έτσι στις 12-13 του Γενάρη 1867 είχαν φτάσει στ' Ανώγεια ο Κορωναίος, ο Γενήσαρλης, ο Σαρότσογλου, και ο Τριτάκης. Εκεί βρίσκονταν και οι αρχηγοί των Κρητών Επαναστατών Κόρακας, Ρωμάνος, Μαστραχάς, Γιάννης Βασιλακογιώργης. Μάρκος Μπουγιουκλάκης, παυλής Ντεντιδάκης, Τσάκωνας, Σκουλάς, Γ. Δασκαλάκης, Γ. Νιώτης, Μαρινάκης κ.α., οι οποίοι σκεφτόταν πως θα αντιμετωπίσουν το Ρεσίτ Πασά στο Μυλοπόταμο. Στις 15 του Γενάρη 1867 ο Ρεσίτ Πασάς με 10.000 στρατό επιχείρησε να περάσει τα στενά της Τυλίσου προς Σκλαβόκαμπο, για να κτυπήσει τα Ανώγεια. Εκεί τους περικύκλωσαν οι επαναστάτες τις Τούρκικες δυνάμεις και τους προξένησαν σημαντικές ζημιές. Ωστόσο την επόμενη μέρα στις 16 του Γενάρη ο Ρεσίτ συγκέντρωσε όλες του τις δυνάμεις και μαζί με το πυροβολικό του επιτέθηκε στις θέσεις των επαναστατών στο Αστυράκι. Εκεί άρχισε τότε μια πεισματώδη και φονική μάχη, η οποία στοίχισε στο Ρεσίτ 500 νεκρούς και στους επαναστάτες μόλις δεκαπέντε, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο αρχηγός της επαρχίας Μαλεβιζίου Π. Ντεντιδάκης. Τελικά οι επαναστάτες, λόγω έλλειψης πολεμοφοδίων, αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και έτσι μπόρεσε ο Ρεσίτ Πασάς να κυριεύσει τα Ανώγεια σκοτώνοντας όποιον έβρισκε ακόμη και τους γέρους και παιδιά.

Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ ΟΜΕΡ ΠΑΣΑΣ (MICHAEL LATAS), ΑΙΜΑΤΟΚΥΛΕΙ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Το Μάρτιο του 1867 ο Σουλτάνος Αβδούλ Αζίζ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βλέποντας ότι ο Γενικός Διοικητής Κρήτης Μουσταφά Πασάς ο Γκιριτλής (Κρητικός), δεν μπορούσε, παρά τις διακηρύξεις του, να υποτάξει τους κρητικούς, τον ανακάλεσε και στη θέση του έστειλε τον Κροάτη εξωμότη Ομέρ Πασά, τον οποίο είχε προηγουμένως προαγάγει στον

ανώτατο βαθμό του Στρατάρχη (Σαρδάρ Εκρεμ) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Συνάμα ο Σουλτάνος έδωσε διορία 6 εβδομάδων στον Ομέρ, για να καταπνίξει την Κρητική επανάσταση. Ο Ομέρ αποβιβάστηκε στις 27 Μαρτίου του 1867 στη Σούδα της Κρήτης, εφοδιασμένος με άφθονο χρήμα, ισχυρό πυροβολικό, 4.000 Τσερκέζους ιππείς και με ένα επιτελείο από είκοσι Ούγγρους, Πολωνούς, Γάλλους και Πρώσους αξιωματικούς.

Σύμφωνα με τα απομνημονεύματα του Κρητοβουλίδη, το σχέδιο του Τούρκου Ομέρ Πασά είχε δύο βασικούς στόχους, να καταλάβει τα Σφακιά (Λευκά όρη) και το Λασιθί (το όρος Δίκτη), επειδή εκεί είχαν συγκεντρωθεί και οχυρωθεί οι επαναστάτες της Κρήτης.

Σπουδαιότερα αντιστασιακά κέντρα στην Κρήτη τότε ήταν τα Σφακιά στη δυτική Κρήτη και το Λασιθί στην ανατολική Κρήτη και γι αυτό ο Αρχιστράτηγος των Τουρκο-αιγυπτιακών κατοχικών στρατευμάτων Ομέρ Πασάς έλεγε:

«Αν δεν μερώσω τα Σφακιά, να κάψω το Λασιθί
και αυτόν τον Αποκόρωνα δεν ησυχάζει η Κρήτη»

Και ο Γενικός Αρχηγός των επαναστατών καπετάν Μιχ. Κόρακας, όταν έμαθε ότι ήρθε ο Ομερ Πασάς στην Κρήτη με στρατεύματα, του διεμήνυσε:

“ Χίλια καλώς μας όρισε τ’ Ομερ Πασά τ’ ασκέρι
Απ’ άρματα δεν είχαμε και ήρθε να μας φέρει

Ο Ομέρ Πασάς (Μιχαήλ Λάτας) 1806 – 1871 ήταν εξωμότης και αιμοσταγής Οθωμανός στρατάρχης και κυβερνήτης. Γεννήθηκε στην Αυστρία το 1806 από Σερβική Ορθόδοξη χριστιανική οικογένεια με το όνομα Μιχαήλ Λάτας και αρχικά ήταν Λοχίας Μηχανικού στον Αυστριακό στρατό. Όταν βρέθηκε αντιμέτωπος με τις κατηγορίες της υπεξαίρεσης, κατέφυγε στην Οθωμανική Βοσνία όπου προσηλυτίστηκε στο Ισλάμ, και στη συνέχεια εντάχθηκε στο οθωμανικό στρατό, όπου γρήγορα ανέβηκε στις τάξεις της ιεραρχίας. Ο Ομέρ είχε καταπνίξει στο αίμα τις ταραχές της Συρίας και του Λιβάνου, είχε διαπρέψει στον πόλεμο της Κριμαίας και στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και είχε καταστείλει την επανάσταση της Βοσνίας, Ερζεγοβίνης. Ήταν διοικητής στον πόλεμο της Κριμαίας, όπου κέρδισε εξαιρετικές νίκες σε Σιλίστρα και Ευατορία και συμμετείχε στην πολιορκία της Σεβαστούπολης. Έσταζαν τα χέρια του από αίμα χριστιανικό. Η αγριότητα του αυτή και η αιμοβορία του τον έκαναν να ανεβεί στον πιο ψηλό στρατιωτικό βαθμό και να θεωρείται ο καλύτερος στρατηγός της Τουρκίας. Το Μάρτιο του 1867 ο Σουλτάνος Αβδούλ Αζίζ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, βλέποντας ότι ο Γενικός Διοικητής Κρήτης Μουσταφά Πασάς ο Γκιριτλής (Κρητικός), δεν μπορούσε, παρά τις διακηρύξεις του, να υποτάξει τους κρητικούς, τον ανακάλεσε και στη θέση του έστειλε τον Κροάτη εξωμότη Ομέρ Πασά, τον οποίο είχε προηγουμένως προαγάγει στον ανώτατο βαθμό του Στρατάρχη (Σαρδάρ Εκρεμ) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Συνάμα ο Σουλτάνος έδωσε διορία 6 εβδομάδων στον Ομέρ, για να καταπνίξει την Κρητική επανάσταση. Ο Ομέρ αποβιβάστηκε στις 27 Μαρτίου του 1867 στη Σούδα της Κρήτης και στη συνέχεια κέρδισε πολλές μάχες, όμως το μόνο που κατάφερε ήταν να πνίξει στο αίμα το νησί, γιατί οι επαναστάσεις των Κρητών συνεχιζόταν μετά με περισσότερο μένος, κάτι για το οποίο οι Κρήτες και οι Μεγάλες δυνάμεις διαμαρτυρήθηκαν στο Σουλτάνο και συνάμα οι Μ. Δυνάμεις απείλησαν με επέμβαση. Προ

αυτού ο Σουλτάνος αντικατέστησε το 1869 τον Ομέρ και συνάμα τον έκανε Υπουργό Πολέμου της Τουρκίας.

Ο Οθωμανός (Κροάτης εξωμότης και αιμοβόρος) Ομέρ πασάς 1806 – 1871

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΣΦΑΚΙΩΝ 23/4/1867

Στις 10 Απριλίου 1867 ο Ομέρ Πασάς βγήκε από τα Χανιά επικεφαλής 14.000 ταχτικού στρατού και 1500 άτακτων Τουρκοκρητικών με 12 ορεινά κανόνια, για να επιτεθεί κατά των Σφακιών. Προ αυτού με οδηγίες της Προσωρινής κυβέρνησης έγινε η φρούρηση των Σφακιών. Ο Ζυμβρακάκης κατέλαβε τον πόρο της Κράπης, και τη πρόσβαση των Μυριοκέφαλων Βουρβουρέ- Καλλικράτη κατέλαβαν ο Κόρακας, ο Κορωναίος, ο Βυζάντιος, ο Μαρινάκης, ο Βαρδάκης, ο Φασούλης, ο Σγουρός, ο Μοσχοβίτης, ο Πλεύρης, ο Δημητρακάκης κ.α. Ο Χατζημιχάλης Γιάνναρης και ο Κριάρης παρακολουθούσαν τα μετόπισθεν του στρατού του Ομέρ, ενώ τα γυναικόπαιδα των χωριών είχαν μεταφερθεί στον Ομαλό, στη Σαμαριά και στην Αράδενα, για να σωθούν,

Στις 16 του Απριλίου 1867 ο Ομέρ Πασάς στρατοπεδεύει στους Αρμένους, Στύλο και Πρόβαρμα Αποκορώνου. Στις 18 Απριλίου αφήνει στον Μπρόσνερο τον Μεχμέτ Πασά με 5000 άνδρες και τον Αλή Ριζά Πασά στους Αρμένους και με το υπόλοιπο του στρατού ξεκινά για την Αργυρούπολη Ρεθύμνης, προκειμένου από εκεί να βαδίσει προς τα Μυριοκέφα, απ' όπου φανταζόταν ότι μπορούσε ευκολότερα να καταλάβει τα Σφακιά. Στις 23 του Απριλίου επιτίθενται συγχρόνως ο Μεχμετ Πασάς κατά του Ζυμβρακάκη στην Κράπη και ο Ομερ Πασάς κατά των Μυριοκέφαλων - Καλλικράτη, όπου βρισκόταν ο Κόρακας με το ιππικό του, τους Κένταυρους της Μεσσαράς. Εκεί στις δυο προσβάσεις των Σφακιών, στην Κράπη και στον Καλλικράτη, ορθώθηκε η αθάνατη κρητική λεβεντιά και μαζί με τους εθελοντές, που είχαν έρθει από την Ελλάδα, προφύλαξαν τα Σφακιά από την Τουρκική εισβολή.

Ωστόσο ο Ομέρ δεν πτοείται. Απλά άλλαξε σχέδιο. Σκέφτηκε, όπως προκύπτει από τις μετέπειτα κινήσεις του, αντί να χάνει τον καιρό του και άνδρες σε μια καλά οργανωμένη άμυνα, να στραφεί προς τα ανατολικά της Κρήτης (Ρέθυμνο και Ηράκλειο) σπέρνοντας το θάνατο στα χωριά θέλοντας έτσι από τη μια να βγάλει τους επαναστάτες από τα Λευκά όρη - Σφακιά και να τους φέρει στα πεδινά μέρη του Ρεθύμνου και Ηρακλείου

όπου θα του ήταν πιο εύκολο να τους νικήσει και από την άλλη να καταστρέψει την υπόλοιπη Κρήτη που τροφοδοτούσε τους Σφακιώτες επαναστάτες και σε άνδρες και σε τροφοδοσίες κλπ.

Η ΚΡΗΤΗ ΣΕ ΠΛΗΡΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Σε ποια κατάσταση έφθασαν να ζουν τότε οι Κρήτες μας αναφέρει ο Γάλλος εθελοντής Desmaze: <<.... Ρημαγμένο το νησί ολότελα μέχρι το υπέδαφος του, ακαλλιέργητη η γη του, δεν έδινε πια τους καρπούς της. Η πείνα είχε αρχίσει να λυμαίνεται σκληρά μεταξύ του αλλόφρονος πληθυσμού, που έμοιαζε σα μελισσομανι αναστατωμένο. Οι νεκροί μέναμε άτοι και οι βαριές αναθυμιάσεις των πτωμάτων αναμιγνύονταν σα έρημα χωράφια με τη βαριά οσμή της πυρκαγιάς των καμένων χωριών. Σαράντα χιλιάδες Οθωμανικός στρατός κι άλλοι τόσοι άταχτοι ντόπιοι μπάσιμπουζούκηδες ή ξένοι, προσπαθούσαν μάταια να κάμψουν αυτόν τον ανεξέρεινιτον σαν το Λαβύρινθο του λαό κι άγριο σαν το Μινώταυρο του. Οι καλλίτεροι στρατηγοί της Τουρκιάς, ο Σουλειμάν, ο Ρεσίτ, ο Δερβίς, ο εξωμότης φραγκοπρώσος Μεχμέτ Αλής, που το πραγματικό του όνομα ήταν Αδόλφος Ντεπρουά, διοικούσαν κάτω από την αρχιστρατηγία του άλλοτε Αυστριακού Μηχανικού (Ομέρ πασά) αυτήν την εξοντωτική στρατιά, διηρημένη σε επτά ταχύτατες ταξιαρχίες που περιέτρεχαν παντοτινά και χωρίς στάση ολόκληρο το νησί και λεηλατούσαν ότι εύρισκαν μπροστά τους... Κανένας οίκτος και καμιά συγγνώμη ούτε από τη μια μεριά ούτε και από την άλλη στον εξοντωτικό αυτό πόλεμο, που εγκαινίασε ο αντιβασιλέας Ομάρ Πασάς...».

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΧΗ ΛΑΣΙΘΙΟΥ 21 - 30/5/1867

Στις 10 Μαΐου του 1867 ο Αρχιστράτηγος των Τουρκικών στρατευμάτων Ομέρ Πασάς, ο οποίος ήταν εξισλαμισμένος Κροάτης χριστιανός και πρώην αξιωματικός Μηχανικού του Αυστριακού στρατού, φημιζόμενος για τη θηριωδία του, υποβοηθούμενος από τους στρατηγούς Ρεσίτ και Αλή Ριζα, φεύγουν με το στρατό τους από το Πέραμα και κατευθύνονται προς την πόλη του Ηρακλείου, με σκοπό από εκεί να ετοιμάσουν την εκστρατεία εναντίον των επαναστατών της Ανατολικής Κρήτης, οι οποίοι βρισκόταν στο Οροπέδιο Λασιθίου στη Δίκτη. Στο διάβα τους καίνε τα Ανώγεια και τα άλλα χωριά του Μυλοποτάμου σφάζοντας και όσους αμάχους βρισκόταν εκεί. Αφού έκαψαν και την Τύλισο, ήρθαν στο Ηράκλειο.

Στις 13 του Μάη ο Ομέρ Πασάς βγαίνει από το Ηράκλειο και καταρχήν στρατοπεδεύει στα Σπήλια, δίπλα στην Κνωσό, όπου μετά δυο μέρες έρχεται και ο Τουρκικός στρατός του Τυμπακίου και του Αγίου Μύρωμα.

Στις 15 Μαΐου 1867 στα Σπήλια ο Ομέρ Πασάς κάλεσε σε πολεμικό Συμβούλιο τους στρατηγούς του, για να καταστρώσουν το σχέδιο άμεσης επίθεσης κατά του Λασιθίου. Σύμφωνα με το Τουρκικό σχέδιο, θα πήγαινε σαν εμπροσθοφυλακή ο Μπρατζέρης με τους Βασιμπουζούκους, θα ακολουθούσε ο Ρεσίτ Πασάς με την εφεδρεία και θα ερχόταν έπειτα ο Ομέρ Πασάς με το κύριο σώμα του Αιγυπτιακού στρατού. Συνάμα η Τούρκικη Φρουρά στο Φρούριο της Σπιναλόγκας (κάπου χίλιοι στρατιώτες), που βρισκόταν στο απέναντι μέρος απ' όπου θα έκανε επίθεση ο Ομέρ, να κάνει έξοδο και επίθεση κατά των επαναστατών ως αντιπερισπασμό. Πράγματι στις 15 Μαΐου η Τουρκική Φρουρά της Σπιναλόγκας με 1.000 περίπου άνδρες κάνει έξοδο και επίθεση, όμως οι επαναστάτες της

περιοχής τους αποκρούουν, οι οποίοι πανικοβλήθηκαν επέστρεψαν στο Φρούριο.

Από την επίσημη έκθεση του Αρχηγού Κ. Σφακιανάκη πληροφορούμαστε ότι οι ένοπλοι επαναστάτες στο Λασιθί, ήσαν περίπου 5.000 άνδρες με:

Γενικό Αρχηγό το καπετάν Μιχάλη Κόρακα (Μιχάλη Καρούζο) από την Πόμπια της Μεσαράς,

Γενικό Αρχηγός των ενόπλων από τις έξι Ανατολικές επαρχίες (Πεδιάδος, Βιάννου, Λασιθίου, Μεραμβέλου, Ιεράπετρας και Σητείας) ο Κωνσταντίνος Σφακιανάκης από το Βραχάσι και με Υπαρχηγό τον Αντώνιο Ζωγράφο ή Ξανθουδίδη από το Αβδού Πεδιάδος.

Οπληρχηγοί των της επαρχίας Λασιθίου ο Εμμανουήλ Μηλιαράς από το Τζερμιάδω, ο Εμμ Καζάνης ή Καζανάκης από το Μαρμακέτω και ο Αριστοτέλης Βασιλογιώργης από το Γεροντομυρί.

Οπληρχηγοί της επαρχίας Μεραμβέλου ήταν ο Κωνσταντίνος Κοζύρης από την Κριτσά και ο Εμμ Κοκκινάκης από τη Νεάπολη.

Οπληρχηγός της επαρχίας Ιεράπετρας ήταν ο Εμμανουήλ Λακέρδας από την Ανατολή και των της επαρχίας Σητείας ο Σήφης Δερμιτζάκης από τη Σητεία.

Οπληρχηγός των της επαρχίας Πεδιάδος ήταν ο Ν. Τυλιανάκης. Οπληρχηγοί των της επαρχίας Ριζου (Βιάννου) ήταν ο Γεώργιος Μιχαλοδημητράκης, ο Εμμ Χατζάκης και ο Γεώργιος Βαρδιατσάκης. Επίσης οι πεντακοσίарχοι Ιωάννης Μουρελλάκης και Αντώνιος Καλλιατάκης.

Οι εθελοντές αρχηγοί και οπληρχηγοί που βρέθηκαν και πήραν μέρος στις μάχες του Λασιθίου ήσαν ο Δημήτριος Πετροπουλάκης και ο ταγματάρχης Ηλίας Δημητρακαράκος από τη Μάνη, ο Γεώργιος Κουρμούλης λοχαγός του Ελληνικού στρατού και ο Χρήστος Βυζάντιος συνταγματάρχης επίσης του Ελληνικού στρατού σε αποστρατεία.

Κατ' άλλους το επαναστατικό σώμα αποτελείτο από 3000 περίπου οπλοφόρους από την ανατολική Κρήτη και 700-800 περίπου εθελοντές με Αρχηγό το Συνταγματάρχη του ελληνικού στρατού Δημήτριο Α. Πετροπουλάκης από τη Μάνη.

Οι Λασιθιώτες Οπληρχηγοί Καζάνης και Μηλιαράς είχαν φροντίσει τα γυναικόπαιδα να μεταφερθούν στα βουνά της Δίκτης (Καθαρό και Σελένα), καθώς και σε κρυφές σπηλιές της Δίκτης ((Τρύπα Στραβολαγκάδας) κ.α.

Στο μοναστήρι της Ι.Μ. Κρουσταλλένιας βρισκόταν η έδρα της επιτροπής του αγώνα, μέρος της αποθήκης των πολεμοφοδίων και το εργοστάσιο των πυριτιδοβολών (φυσισγίων). Το εργοστάσιο αυτό ήταν ένα πρόχειρο χυτήριο μολυβίων που κατάντησε άχρηστο, γιατί τα τουφέκια που μεταχειρίζονταν οι επαναστάτες, ήσαν διαφόρων διαμετρημάτων.

Οι επαναστάτες Κρήτες διέθεταν παλιό οπλισμό με αμφίβολη αποτελεσματικότητα και ελάχιστα πολεμοφόδια. Οι Τούρκοι αντίθετα διέθεταν άριστα εξοπλισμένο και οργανωμένο στρατό, με εξασφαλισμένο τον ανεφοδιασμό και την τροφοδοσία.

Η δύναμη του Ομέρ στο Καστέλι όπου είχε στρατοπεδεύσει πριν βγει στο Οροπέδιο Λασιθίου ήταν κάπου 15.000 ή κατ' άλλους 25.000 άνδρες. Μαζί του ενώνονται και πολλοί Τουρκοκρήτες Βασιμπουζούκοι ή

Μπασιβουζούκοι (άτακτος τούρκικος στρατός) με αρχηγό τον Αλή Αγά Μπραζέρη. Σύμφωνα με την έκθεση – αναφορά του Υποπρόξενου της Ελλάδας στο Ηράκλειο Ιωάννου Μπαρουξάκη, προς τον Πρωθυπουργό Χαρίλαο Τρικούπη, η τουρκική δύναμη απαρτιζόταν από είκοσι και παραπάνω χιλιάδες άνδρες, που υποστηρίζονταν από οκτώ πυροβόλα, τρεις χιλιάδες ιππείς και χιλιάδες φορτηγά ζώα που μετέφεραν το υλικό του πολέμου. Μαζί τους στο Καστέλι ήρθε σε βοήθεια και ο Φερικ (αντιστράτηγος) Ισμαήλ Πασάς της Αιγύπτου με τρία Τάγματα Αιγυπτιακού στρατού, ο οποίος δεν είναι άλλος, παρά ο Εμμανουήλ Καμπάνης ή Παπαδάκης, γιος του του παπά Φραγκιά από το Ψυχρό Λασιθίου, που αιχμαλωτίστηκε μικρός το 1823 και εξισλαμίστηκε.

Στις 18 του Μάη ο Ομέρ άρχισαν οι αναγνωριστικές διερευνήσεις στα διάφορα μέτωπα του Οροπεδίου, που είχαν κι ένα παραπλανητικό χαρακτήρα. Στις 20 του Μάη ο Ομέρ άρχισε αναγνωριστικές διερευνήσεις στα διάφορα μέτωπα του Οροπεδίου, που είχαν κι ένα παραπλανητικό χαρακτήρα. Ο κύριος όγκος του στρατού με το Ρεσίτ Πασά (αρχηγό των Τούρκων Ηρακλείου) επιχείρησε να ανέβει στο Οροπέδιο Λασιθίου δια μέσου της Γερακιανής Λαγκάδας. Ο Αιγύπτιος Ισμαήλ Φερικ Πασάς με τον αιγυπτιακό στρατό βάδισε από τον αυχένα του Τσούλη το Μνήμα. Ένα άλλο τμήμα επίσης του Τουρκικού στρατού με τον Ρεσίτ Πασά ανέβαινε από της Κάρας το πηγάδι.

Οι πρώτες συγκρούσεις έγιναν στη θέση «καράς το πηγάδι» με σθεναρή αντίσταση των επαναστατών (3.000 οπλοφόροι ντόπιοι και 700 εθελοντές Ελλαδίτες).

Ωστόσο στις 21 Μαΐου ο Ομέρ με παραπλανητικό ελιγμό και λόγω των υπέρτερων δυνάμεων που διέθετε έναντι των Επαναστατών κατάφερε και εισέβαλε στο Οροπέδιο Λασιθίου. Ο Ομέρ, με υπόδειξη του προδότη Δημήτρη Γαλυφή και Τουρκοκρητικών, έκανε πως εισβάλλει στο Οροπέδιο Λασιθίου από τους συνήθεις και πιο κοντινούς διόδους ανάβασης (δηλαδή από τους διόδους Τσούλη Μνήμα και Κερά-Άμπελος) και από την άλλη, αφού άφησε εκεί λίγο στράτευμα να απασχολεί-καθηλώνει τους επαναστάτες, εισέβαλε με 15.000 στρατιώτες προς το Λασιθί από την Έμπαρο - Γερακιανή Λαγκάδα, που ήταν ναι μεν δίοδος μακράς απόστασης και χωρίς δρόμο, όμως χωρίς μέρη που μπορούσαν να του γίνουν παγίδες. Το στρατό του τον είχε φέρει στην Έμπαρο κρυφά από την προηγούμενη μέρα που έκανε τις αναγνωριστικές επιθέσεις. Τη δίοδο αυτή φύλασσαν λίγοι επαναστάτες με τον Οπληρχηγό Χατζάκη, που γρήγορα εξουδετερώθηκε από τη μεγάλη αριθμητική υπεροχή των Τουρκοαιγυπτίων.

Από τις 21 έως τις 29 Μαΐου στο Οροπέδιο Λασιθίου από τη μια γίνονται ομηρικές μάχες και από την άλλη οι Τουρκοαιγύπτιοι μπαίνοντας στα 18 χωριά του Οροπεδίου τα κατακαίγουν και συνάμα σφάζουν όποιον έβρισκαν εκεί, ακόμη και γέρους, γυναίκες και παιδιά.

Στις 28 Μαΐου οι Κρήτες επαναστάτες ανασυγκροτήθηκαν στο οροπέδιο του Λιμνακάρου. Μαθαίνοντας αυτό οι Τούρκοι πάνε να τους βρουν. Ωστόσο με ελιγμό οι Κρήτες ξανακατεβαίνουν στο κάμπο του Λασιθίου. Εκεί έρχονται το πρωί στις 29 Μαΐου και οι Τούρκοι, για να δώσουν μάχη, όμως καταπονημένοι τώρα τους παραλαμβάνουν οι Κρήτες έξωθι του χωριού Τζερμιάδο προς Μαρμακέτω και τους νικούν κατά κράτος. Τουρκοαιγύπτιοι στρατιώτες νεκροί περί τους 2000. Έλληνες επαναστάτες νεκροί 150. Ωστόσο στις 30 Μαΐου 1867 ο Τουρκοαιγυπτιακός στρατός καταφέρει να ανασυγκροτηθεί στο όρος Αφέντη, ένα βουνό πάνω από το Ψυχρό.

Ακολουθώντας ένα τμήμα του μένει εκεί, ένα άλλο προχωρά προς το Τζερμιάδων και το άλλο προς Μέσα Λασιθί, με σκοπό να περικυκλώσουν τους επαναστάτες εντός του κάμπου του Οροπεδίου.

Στο διάβα τους καταδιώκουν και κατακρεουργούν όποιον έβρισκαν, μικρό ή μεγάλο, γυναίκα ή παιδί. Προ αυτού αφενός οι επαναστάτες φεύγουν προς τα δύσβατα μέρη στην Αλόιδα και Καθαρό, για να σωθούν. Επίσης κάποιοι εθελοντές και άμαχοι που δεν είχαν προηγούμενα καταφύγει στα βουνά, κατέφυγαν στους ανεμόμυλους στη θέση Ζάρωμα (πάνω από το χωριό Μέσα Ποτάμους) όπου μετά τους κατακρεοῦργησαν οι Τούρκοι του Ομέρ. Κατέκαψαν και τους μύλους και προ αυτού αργότερα κτίστηκαν νέοι αλλού, αυτοί στη θέση Άμπελος.

Γράφει ο ποιητής Κωνσταντινίδης για την καταστροφή του Λασιθίου:

Ευθύς αρχίζει η Τουρκιά τότε την ώρα κείνη
και κανονιοβουλούσανε κι η μέρα νύχτα εγίνη.
Ο ήλιος εθαμβώθηκε τρέμει και φεύγει πέρα
και οι καπνοί του μπαρουτιού μαυρίζουν τον αέρα.
Πέφτουν οι μπάλες σαν βροχή οι μπόμπες σαν χαλάζι
κι η γη οπού δεν ήνοιωθε άρχισε να τρομάζει....
« όπου στραφείς, ένα κορμί νεκρό θε ν' απαντήσεις,
χωριό δεν βρίσκεις να σταθείς, δέντρο για να ακουμπήσεις
τα χόρτα εμαράθηκαν κι όλα τα δεντρά ακόμα
και μαύροι βγαίνουν στεναγμοί απ' της γης το χώμα...»

Και η κρητική μούσα λέει:
«Πάρε τη ράχη του βουνού κι ανέβα πέτρα-πέτρα
σε κάθε πέτρα που πατείς κι ένα αγώνα μέτρα».

Τελικά Ο Ομέρ πασάς με τους τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις κατάφερε να καταπνίξει στο αίμα την επανάσταση του Λασιθίου και αυτό όχι λόγω της μαχητικότητας ή της αριθμητικής του υπεροχής, αλλά λόγω έλλειψης πυρομαχικών των επαναστατών. Ωστόσο η μάχη αυτή ήταν η σημαντικότερη και η ενδοξότερη μετά το Αρκάδι, γιατί έδειξε ότι οι Κρητες ήταν αποφασισμένοι να κατακτήσουν και να κερδίσουν την ελευθερία τους, καθώς σημειώνει στην έκθεσή του ο Σφακιανάκης, κάτι που έγινε λίγο μετά, το 1898.

Οι απώλειες των Τουρκο-αιγυπτίων στη Μάχη του Λασιθίου ήταν πολύ μεγάλες. Σύμφωνα με την έκθεση Σφακιανάκη οι πληγωμένοι ήταν αρκετές χιλιάδες και οι σκοτωμένοι ανερχόταν χωρίς υπερβολή σε εβδομήντους ανάμεσα στους οποίους πάρα πολλοί Τουρκοκρητικοί μπάσιμπουζούκοι με τον αρχηγό τους Αλή Αγά Μπραζέρης (φονεύτηκε από τον ίδιο τον Κόρακα). Επίσης κατά τη μάχη σκοτώθηκε άγνωστο πως ο Αιγύπτιος αντιστράτηγος Φερικ Ισμαήλ Πασάς. Σύμφωνα με τη λασιθιώτικη παράδοση ο Φερικ Ισμαήλ Πασάς δολοφονήθηκε απο τον Ομέρ, προσφέροντας του δηλητηριασμένο καφέ, επειδή νόμισε ότι δεν ήθελε άλλο να μάχεται κατά των συμπατριωτών του.

Οι σκοτωμένοι και πληγωμένοι Τούρκοι υπολογίζεται ότι έφτασαν τους 700. Από τους επαναστάτες σκοτώθηκαν κάπου 40. Μεταξύ των νεκρών ήταν και ο Μανιάτης οπλαρχηγός των εθελοντών Δ. Πετροπουλάκης, ο οπλαρχηγός Δ. Τσικριτσής και οι Μαυροβουνιώτες φιλέλληνες Μάρκος Κεντέρα, Τόμο Κιούρο, Ταντς Ταντάροβιτς και Βουκ Μάρκοβιστ.

Συμφωνά με την έκθεση ωμοτήτων που συντάχτηκε με τη φροντίδα της Ιεράς Μητροπόλεως Κρήτης στο Λασιθί στις 27 Αυγούστου 1867 (αρχείο Μητροπολίτη Κρήτης Τιμόθεου Βενέρη):

- Χωριό Κ. Μετόχι: Το χωριό πυρπολήθηκε και η εκκλησία του Αγίου Δημητρίου μετασχηματίστηκε σε αναγκαίο. Ο Ζαχαρίας Καλίκης σφάχτηκε και ο Λαμπρής Παπαδούλης κάηκε μέσα στο σπίτι του.

- Χωριό Γεροντομουρί: Καμιά οικία δεν έμεινε απυρπόλητη. Οι Τούρκοι έσπασαν τις ιερές εικόνες και έκαμαν πασσάλους για να δένουν τα άλογά τους. Ο Κωνσταντίνος Ορφανός σφάχτηκε άγρια, αφού είδε τη θυγατέρα του Ελένη να ατιμάζεται μπροστά στα μάτια του. Ο Γεώργιος Μαθιουδάκης σφάχτηκε και το σώμα του ρίχτηκε στη φωτιά.

- Χωριό Πλάτη: Όλα τα σπίτια παραδόθηκαν στη φωτιά. Αφού άνοιξαν τους τάφους που βρίσκονταν γύρω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, έβγαλαν έξω από τον τάφο το πτώμα ενός ιερέα που είχε πεθάνει πριν λίγες μέρες και το ανασκολόπισαν. Κατάσφαξαν τον Γεώργιο Πορτάλιο. Της Αικατερίνης Λουχούνενας και της Ελένης Ντεζογιοπούλας σκίσανε τα στήθη και την κοιλιά. Σκότωσαν ακόμη την παράλυτη Βασιλική Πετρογοπούλα.

- Χωριό Ψυχρό: Το χωριό κάηκε εξ ολοκλήρου. Έσφαξαν τη Ζαμπία Μαρκοπούλου και την έριξαν στη φωτιά. Σφάχτηκε επίσης η φρενοβλαβής Μαρία Χουζουροπούλα και το πτώμα της βρέθηκε ολόγυμνο. Την τυφλή Δέσποινα Κουγιάρενα έκαψαν ζωντανή.

- Χωριό Μαγουλά: Κι' αυτό πυρπολήθηκε. Θανατώθηκε στο σπίτι του ο τυφλός Γεώργιος Παπαδάκης. Η άλαλη Ευφροσύνη Παπαδάκη βρέθηκε σφαγμένη και γυμνή. Η Δέσποινα Ζερβοπούλα ρίχτηκε ζωντανή και κάηκε στη φωτιά του σπιτιού της. Ο τυφλός Κων/νος Δραμυτινός σφάχτηκε και ο Μιχαήλ Καλίκης τουφεκίστηκε.

- Χωριό Καμινάκι: Αφού γύμνωσαν τον παράλυτο Κωνσταντίνο Στρατάκη και τη γυναίκα του, τους έδεσαν μαζί με σκοινί και τους περιτύλιξαν με ασκί λαδιού τους έδωκαν φωτιά και οι δυστυχισμένοι κήκαν ζωντανοί. Να οι πραγματικοί Νέρωνες του Δέκατου ένατου αιώνα. Στο Λιμνάκαρο συλλάβανε την Πελαγία Γουνάλη που αφού την ατίμασαν αισχρά, την έριξαν σε παρακείμενο γκρεμό. Έσφαξαν ακόμη την τυφλή Μαρία Μάρκενα. Το χωριό επίσης παραδόθηκε στη φωτιά.

- Χωριό Αβρακόντε: Κατάσφαξαν τους Γεώργιο Μπελιμπασάκη και Ζαχαρία Μαθιουδάκη. Τον Μιχαήλ Καλίκη και τη γυναίκα του συλλάβανε στο Λιμνάκαρο και τους έκαψαν σε σπήλαιο με εικόνες αγίων. Στην ίδια θέση συλλάβανε και την Πελαγία Πεντάρενα που αφού την ατίμασαν τη σκότωσαν. Στο χωριό αυτό σκότωσαν χοίρους, που αφού τους έντυσαν με φελώνια και πετραχήλια, έβαλαν δίπλα τους το άγιο ποτήριο και το ιερό Ευαγγέλιο. Βεβήλωσαν δηλαδή με τον πιο αισχρό τρόπο, τα ιερά σύμβολα της θρησκείας μας. Και το χωριό αυτό πυρπολήθηκε επίσης.

- Χωριό Άγιος Γεώργιος και Κουδουμαλιά: Οι Τούρκοι έπεσαν σαν τίγρεις στα αδύνατα πλάσματα. Σκότωσαν τον Αντώνιον Ταμιώλη τυφλό και τον Γεώργιο Ροδίτη αφού ατίμασαν πρώτα την θυγατέρα του μπροστά του, που από τότε περιφέρεται τρελή. Έσφαξαν το Γεώργιο Μπελιβάνη. Ζωντανή μέσα στο σπίτι της, στο σπίτι δηλαδή που έχει μετατραπεί σήμερα σε Λαογραφικό Μουσείο, έκαψαν την τυφλή Ελένη Κασάπενα. Το σπίτι επίσης αυτό κήκε κατά ένα μέρος και φαίνεται ακόμα σήμερα η αντικατάσταση των δοκαριών που έγινε τότε. Έσφαξαν το Γεώργιο Γωνιωτάκη τυφλό και κουτσό, το Γεώργιο Στιβακτάκη και τον Ιωάννη Τσουκάκη. Σκότωσαν το τριών ετών παιδί του Ζαχαρία Διασάκη και την πεντάχρονη κόρη του Εμμανουήλ Ταμιώλη, που λίγο πριν είχε σκοτωθεί κι αυτός στη μάχη. Βρέθηκαν ακόμα σφαγμένοι το βρέφος του Εμμανουήλ Μπελιμπασάκη και ο πολύ γέρος Εμμανουήλ Παπαδάκης. Το χωριό επίσης πυρπολήθηκε.

- Χωριό Άγιος Κωνσταντίνος: Σφάχτηκαν ο παπά Ιωάννης Σακελάρης, ο Αντώνιος Σακελάρης, ο Κωνσταντίνος Μύτης, ο Γεώργιος Βλάσσης και ο Ιωάννης Λοντής. Το χωριό καθώς και η μονή Κρουσταλλένιας πυρπολήθηκαν.

- Χωριό Μέσα Λασίθι: Ο Μιχαήλ Βενέρης και η Παπαμιχελίνα σφάχτηκαν με άγριο τρόπο. Το χωριό κήκε.

- Χωριό Μαρμακέτω, Φαρσάρω και Τζερμιάδω: Οι γέροντες τυφλοί Γεώργιος Χαρκιαδάκης, Ματθαίος Δημητρόπουλος, Εμμανουήλ Θεοδωράκης και Εμμανουήλ Γιαπιτζής, φονεύτηκαν κατά τρόπο απάνθρωπο. Έσφαξαν τη γριά Καλή Χαρκιάδενα και έκαψαν ζωντανή μέσα στο σπίτι της την Παπαδιά Παπαγιαννιού. Επίσης έσφαξαν την τυφλή θυγατέρα του Γεωργίου Παπακωνσταντίνου. Έσφαξαν τέλος το ηλικίας πέντε ετών παιδί του Κων/νου Τσαμπάντουρα. Τα χωριά πυρπολήθηκαν και καταδαφίστηκαν.

- Χωριό Λαγού, Πινακιανό: Τα χωριά κήκαν και κατεδαφίστηκαν. Έσφαξαν το Γεώργιο Τσιλεγκίρη και την Αικατερίνη Γιασάδενα.

Τα χωριά από το Κάτω Μετόχι μέχρι το Καμινάκι κήκαν την 21 του Μάη. Τα χωριά από τον Αβρακόντε μέχρι τη Μονή Κρουσταλλένια κήκαν στις 29 του Μάη και τα υπόλοιπα χωριά κήκαν στις 30 του Μάη. Την ίδια μέρα πυρπολήθηκε και αποτεφρώθηκε και η καινούριοχτισμένη τότε ιερά μονή Βιδιανής.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΣΦΑΚΙΩΝ

Στα τέλη Ιουνίου 1867 ο Ομέρ Πασάς αποφασίζει να επιστρέψει στα Σφακιά, αφού είχε διαλύσει τα ανατολικά της Κρήτης επαναστατικά κέντρα. Αναχωρεί λοιπόν με το στρατό του δια θαλάσσης για το Φραγκοκάστελο από το Τυμπάκι, δίνοντας συνάμα εντολή και στον Ρεσίτ Πασά του Ηρακλείου να κατευθυνθεί και αυτός με το στρατό του, μέσω Αγ. Βασιλείου, προς τον Καλλικράτη Σφακίων, για να κτυπήσουν τα Σφακιά από πολλές κατευθύνσεις. Ο Καπεταν Κόρακας με τους Ηρακλειώτες και Λασιθιώτες οπληρχηγούς, τον Ρωμάνο, τον Κατεχάκη, τον Κοκκινίδη, τον Βλαχάκη, το Μαστραχά, τον Σφακιανάκη, τον Τυλιανάκη, τον Τριφίτσο, το Γιαλιτάκη, το Σταυρουλάκη κ.α. οχυρώνονται στα περάσματα της Γέργερης και προσπαθούν να ανακόψουν την προέλαση του Ρεσίτ. Μη δυνάμενοι να ανακόψουν τον Ρεσίτ, υποχώρησαν στον Ψηλορείτη. Εκμεταλλευόμενος την κατάσταση αυτή ο Ομέρ εισβάλλει στα Σφακιά στις αρχές Ιουλίου 1867, από τρία διαφορετικά σημεία. Ο ίδιος από τη μεριά της θάλασσας, ο Ρεσίτ από τον Καλλικράτη και ο Μεχμέτ Πασάς από τα Άσκηφου. Οι Σφακιανοί υπερασπίστηκαν απεγνωσμένα τον τόπο τους, όμως μπροστά στην αριθμητική και υλική υπεροχή των Τουρκοαιγυπτίων αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν και τραβηχτούν στα όρη. Οι Σφακιανές χαράδρες γέμισαν τότε από σκοτωμένους Τούρκους και επαναστάτες και στη μάχη της Αράδαινας σκοτώθηκε και ο Ντελή Χουσεϊν, ο αρχηγός των Τουρκοκρητικών μπασιμπουζούκων του Ηρακλείου. Οι Τούρκοι κατάστρεψαν και ρήμαξαν τα Σφακιά, κάτι όπως έκαναν και στο Λασιθί. Ωστόσο και η μάχη αυτή έδειξε ότι ο Ομέρ μπορεί να κερδίζει τις μάχες με τους

επναστάτες, όμως δεν ήταν ικανός να καταστείλει παντελώς την όλη επανάσταση της Κρήτης

ΟΡΓΑΝΙΚΟΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 1868 ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΣΦΑΚΙΩΝ ΚΑΙ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Επειδή από τη μια η επανάσταση του 1866 συνεχιζόταν, συμπλήρωσε δύο χρόνια αιματηρών αγώνων και οι Τούρκοι δε μπορούσαν να την καταπνίξουν και από την άλλη οι Τούρκοι συνεχώς προέβαιναν σε ωμότητες σε βάρος των Κρητών, είχε ξεσηκωθεί η κοινή γνώμη στην Ευρώπη σε βάρος της Τουρκίας, ο Σουλτάνος της Τουρκίας αναγκάστηκε να μεταβάλλει την πολιτική του στάση, καθ' ότι η δυσφορία της κοινής γνώμης στην Ευρώπη διογκωνόταν. Έστειλε λοιπόν στην Κρήτη το 1868 το μεγάλο βεζίρη Ααλή Πασά κομιστή διοικητικών παραχωρήσεων, που θα αποτελέσαν τη βάση του λεγόμενου Οργανικού Νόμου του 1868. Επρόκειτο για ένα καθεστώς υποτυπώδους ημιαυτονομίας και σύμφωνα με αυτό η Κρήτη θα αποτελούσε ένα βιλαέτι (διοικητική επαρχία) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, διοικούμενο από το βαλή, που διοριζόταν από το Σουλτάνο. Με τον "Οργανικό Νόμο" του 1868, που κυρώθηκε με «Διάταγμα Αυτοκρατορικών» που δημοσιεύτηκε στις 8 Ιανουαρίου 1868, η Κρήτη ονομάζεται Γενική Διοίκηση, με διοικητή που διορίζεται από το Σουλτάνο και πλαισιώνεται από ένα μωαμεθανό και ένα χριστιανό σύμβουλο. Με το ίδιο νόμο το νησί διαιρέθηκε σε πέντε διοικήσεις και είκοσι επαρχίες. Θα μπορούσαν να διορίζονται και χριστιανοί στις διοικήσεις αυτές· στα δικαστήρια θα μετείχαν χριστιανοί και μουσουλμάνοι, ενώ αιρετοί σύμβουλοι θα μετείχαν στο κεντρικό συμβούλιο της Γενικής Διοίκησης. Επίσης αναγνωρίστηκε η ισοτιμία των δύο γλωσσών, ελληνικής και τουρκικής. Οι επαναστάτες απέρριψαν το εν λόγω, αλλά ο Ααλή Πασάς προχώρησε με ταχύτητα στην επεξεργασία του Οργανικού Νόμου. Προκήρυξε εκλογές στις κατεχόμενες από τους Τούρκους περιοχές και συγκρότησε μια συνέλευση από 30 μουσουλμάνους και 20 χριστιανούς, ανθρώπους χωρίς κανένα κύρος και καμιά επιβολή, εκλεγμένους με υποσχέσεις και δωροδοκίες. Έτσι προχώρησε στην ψήφιση του Οργανικού Νόμου, που τέθηκε σε εφαρμογή στις 3 Φεβρουαρίου 1868.

Στην πραγματικότητα οι αλλαγές που έκαναν τότε ο κατακτητής Τούρκοι ήταν μόνο στη γεωγραφική – διοικητική διαίρεση της Κρήτης και με τέτοιο τρόπο, ώστε να εποπτεύουν καλύτερα τα δύο αντιστασιακά κέντρα, την ευρύτερη περιοχή της Δίκτης - Λασιθίου και την ευρύτερη περιοχή των Λευκών Ορέων - Σφακίων. Οι περιοχές αυτές, επειδή γίνονταν εστίες των επαναστατών, έγιναν ξέχωρες νέες Διοικήσεις (λιβά) ώστε έτσι να εποπτεύονται καλύτερα από τους κατακτητές.

Με τον Οργανικό Νόμο του 1868 (βλέπε «ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΞ 1868 - 1893» σελίδες 20 – 21) οριζόταν ότι η Κρήτη στο εξής αφενός θα αποτελεί ξέχωρη Γενική Διοίκηση, η οποία θα διοικείται από ένα Διοικητή (Βαλήν) που θα τον ορίζει η Τουρκία και το Διοικητικό του Συμβούλιο, που θα αποτελείται από εκπροσώπους, χριστιανούς και μουσουλμάνους, των Κρητικών Δήμων, οι οποίοι θα εκλέγονται με ψηφοφορία. Με τον ίδιο νόμο οριζόταν ότι η Κρήτη αφενός διαιρείται σε 5 διοικήσεις (τούρκικα λιβά = διοικήσεις, νομούς): Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου, Χανίων και

Σφακίων αντί τριών που ήταν πριν (Μεγάλου Κάστρου, Ρεθύμνου και Χανίων), όπου σε κάθε μια από αυτές θα διοικεί ο καλούμενος Μουτεσαρίφης (= διοικητής, νομάρχης) και αφετέρου σε 20, όμως κατά την εφαρμογή του νόμου περιορίστηκαν σε 14, επαρχίες (Καζάδες), όπου θα διοικεί ο καλούμενος Καϊμακάμης (έπαρχος) και από τις επαρχίες αυτές θα εκλέγονται οι δημογέροντας και οι εκπρόσωποι για τη Γ.Σ. των Κρητών υπό τον αρχηγό (Βαλή) Κρήτης.

Τότε αποσπάστηκαν η επαρχία Αγίου Βασιλείου από τη διοίκηση του Ρεθύμνου και η επαρχία Αποκόρωνα από τη διοίκηση Χανίων και αποτέλεσαν μαζί με την επαρχία Σφακίων τη νέα Διοίκηση (λιβά = νομό) Σφακίων με έδρα το χωριό Βάμο της επαρχίας Αποκορώνου.

Επίσης τότε αποσπάστηκαν οι επαρχίες Λασιθίου, Μιραμπέλλου, Ιεράπετρας και Σητείας, από τη Διοίκηση Χάντακα (Ηρακλείου) και αποτέλεσαν τη νέα Διοίκηση (λιβά = νομό) Λασιθίου με έδρα το Καινούργιο χωριό ή μετέπειτα Νεάπολη.

Ειδικότερα με τον καλούμενο «Οργανικό Νόμο» του 1868 (βλέπε «Κρητικός Κώδικας» ετών 1867 – 1898 της Γενικής Διοίκησης Κρήτης, Τεύχος Α, σελίδες 34, 54, 99) δημιουργήθηκαν οι εξής πέντε νέοι νομοί (διοικήσεις, τμήματα = τούρκικα λιβά): Σφακίων, Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου, αντί των τριών που υπήρχαν πριν: Μεγάλου Κάστρου (= Ηρακλείου), Ρεθύμνου και Χανίων, όπου θα διοικούσε ένας εκλεγμένος από το λαό Νομάρχης (τούρκικα «Μουτεσαρίφης»), Οθωμανός ή Χριστιανός.

Σπουδαιότερα αντιστασιακά κέντρα στην επανάσταση του 1866-1869 ήταν τα Σφακιά στη δυτική Κρήτη και το Λασιθί στην ανατολική Κρήτη και γι αυτό από τη μια ο Αρχιστράτηγος των Τουρκο-αιγυπτιακών κατοχικών στρατευμάτων Ομέρ Πασάς έλεγε: «Αν δεν μερώσω τα Σφακιά, να κάψω το Λασιθί και αυτόν τον Αποκόρωνα δεν ησυχάζει η Κρήτη» και από την άλλη προς χάρη αυτών των περιοχών δημιουργήθηκαν οι δυο νέοι νομοί των Σφακίων και Λασιθίου, ώστε να ελέγχονται καλύτερα. Για τον ίδιο λόγο οι κατακτητές Τούρκοι δημιούργησαν δυο νεους Νομούς, τους νομούς Σφακίων και Λασιθίου, για να επιβλέπουν καλύτερα τις περιοχές αυτές.

Ο Νομός Σφακίων ονομάστηκε έτσι, γιατί σ' αυτόν συμπεριλαμβάνονταν η επαρχία Σφακίων που τότε ήταν ένα από τα δυο αντιστασιακά κέντρα της Κρήτης. Δημιουργήθηκε από τις Επαρχίες Σφακίων, Αποκορώνου και Αγίου Βασιλείου με πρωτεύουσα το Βάμο. Καταργήθηκε το 1914 με τον υπ' αριθμ. 524 νόμο και τότε η Επαρχία Αποκορώνου προσαρμόστηκε στο Νομό Χανίων και η των Σφακίων στο Νομό Ρεθύμνης. Επίσης το 1925 η Επαρχία Σφακίων αποσπάστηκε από το Νομό Ρεθύμνης στο Νομό Χανίων.

Ο Νομός Λασιθίου ονομάστηκε έτσι, γιατί σ' αυτόν συμπεριλαμβάνονταν η Επαρχία Λασιθίου που τότε εκεί είχε γίνει η 10μερη (21 - 30/5/1867) αιματηρή ιστορική μάχη μεταξύ Τουρκοαιγυπτιακών στρατευμάτων και Κρητών Επαναστατών με αρχηγό τον καπετάν Κόρακα, εξ αιτίας της οποίας η Τουρκία αναγκάστηκε να προβεί στην έκδοση του Οργανικού Νόμου του 1868 με τον οποίο παραχωρούνταν διάφορα δικαιώματα στους Κρήτες χριστιανούς. Ο Νομός Λασιθίου είναι ο μόνος από τους σημερινούς νομούς της Κρήτης (Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου) που το όνομά του δεν είναι σχετικό με το όνομα της πρωτεύουσάς του, αλλά με αυτό μιας από τις επαρχίες του, της Επαρχίας

Λασιθίου ή άλλως Οροπέδιο Λασιθίου, και αυτό για τους λόγους που είδαμε πιο πριν. Δημιουργήθηκε κατά το τέλος της Τουρκοκρατίας στην Κρήτη με τον καλούμενο «Οργανικό Νόμο» του 1868, ο οποίος κυρώθηκε με «Διάταγμα Αυτοκρατορικών» που δημοσιεύτηκε στις 8 Ιανουαρίου 1868 (βλέπε «Κρητικός Κώδιξ» ετών 1868 – 1893, Τεύχος Α' της Γεν. Διοίκησης Κρήτης. Με τον Οργανικό Νόμο του 1868 και άλλες διατάξεις πρωτεύουσα του Νομού Λασιθίου έγινε το καλούμενο «Καινούργιο χωριό» Μιραμπέλλου, που έκτοτε μετονομάστηκε σε Νεάπολη, και αποτελούμενος από τις εξής τέσσερις επαρχίες (τούρκικα καζάδες):

- Α) Λασιθίου με πρωτεύουσα το Τζερμιάδων,
- Β) Ιεράπετρας με πρωτεύουσα την Ιεράπετρα,
- Γ) Σητείας με πρωτεύουσα τη Σητεία και
- Δ) Μιραμπέλλου με πρωτεύουσα τη Νεάπολη.

Στο νέο Νομό Λασιθίου μετά τη σύμβαση της Χαλέπας το 1878 περιήλθε και η Επαρχία Βιάννου με πρωτεύουσα την Άνω Βιάννο, η οποία επι Κρητικής Πολιτείας (1898-1913), με νόμο του 1903, επανήλθε και πάλι στο Νομό Ηρακλείου (Ν. Σταυράκης, Στατιστική σ. 163).

Επι Κρητικής Πολιτείας (1897-1913) και με νόμο του 1903, πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου έγινε ο Άγιος Νικόλαος Μιραμπέλλου αντί της Νεάπολης

Ο οργανικός νόμος του 1868, σχετικά με τη διοικητική διαίρεση της Κρήτης, αναφέρει επακριβώς τα εξής: .

<< ΚΑΝΟΝΙΜΟΣ ΤΩΝ Μικτών Διοικητικών Συμβουλίων, ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α» ((«Κρητικός Κώδιξ» ετών 1868 – 1893, σελίδες 20-21):

Αρθρ. 1. Η Γενική Διοίκησης της νήσου Κρήτης διαιρείται εις πέντε Διοικήσεις και είκοσι επαρχίες, υποδιαιρουμένας εις δήμους των οποίων θέλουσι προσιορισθή ο αριθμός και τα όρια». «Κατά την εφαρμογή ο αριθμ. των επαρχιών των αποτελεσμάτων ιδίας επαρχιακάς περιφέρειάς περιωρίσθαι εις 14.

Αρθρ. 2. Αι πέντε Διοικήσεις της Νήσου εισίν: Α) Χανίων, Β) Σφακίων. Γ) Ρεθύμνου, Δ) Ηρακλείου, Ε) Λασιθίου.

Αρθρ. 3. Η Διοίκησης Χανίων περιλαμβάνει την πόλιν των Χανίων και τας επαρχίας Χανίων (αντί «επαρχίας Χανίων μετωνομάσθη δια ψηφίσματος της γενικής Γεν. Συνελεύσεως Κυδωνίας»), Κισσάμου και Σελίνου.

Η Διοίκησης Σφακίων περιλαμβάνει τα επαρχίας Σφακίων, Αγίου Βασιλείου και Αποκορώνου.

Η Διοίκησης της Ρεθύμνου περιλαμβάνει την πόλιν της Ρεθύμνου και τα επαρχίας Ρεθύμνου (Η επαρχία αυτή διοικητικώς ήτο και είναι ηνωμένη μετά της πόλεως Ρεθύμνης υπό την άμεσον διοίκησιν του Διοικητού Ρεθύμνης), Μυλοποτάμου και Αμαρίου.

Η Διοίκησης Ηρακλείου περιλαμβάνει την πόλιν του Ηρακλείου, και τα επαρχίας Τεμένους, Μαλεβυζίου, Πυργιωτίσας, Καινούργιου, Μονοφατσίου, πεδιάδος και Ρίζου (Αι επαρχία αύται απετέλεσαν 4 μόνο επαρχ. Περιφερειας, την του Μαλεβυζίου και Τεμένους, την της Πεδιάδος, την του Καινούργιου και Πυργιώτισσας και την του Μονοφατσίου και μέρος της Ρίζου, του ετέρου μερους Ρίζου, ήτοι του διαμερίσματος Βιάννου υπαχθέντος εις το Τμήμα Λασιθίου).

Η Διοίκησης Λασιθίου περιλαμβάνει τας Επαρχίας Λασιθίου, Μιραμπέλλου, Σιτείας και Ιεράπετρας». (Μετά την Σύμβαση της Χαλέπας προσετέθη εις την Διοίκησιν Λασιθίου και η επαρχία Βιάννου, υπό ίδιον

Έπαρχον, αποτελούμενη εκ του ημίσεως της άλλοτε Επαρχίας Ρίζου. Αποσπασθείσα της Ιεραπέτρα).ς

Αρθρ. 4. Τα όρια εκάστης τούτων των επαρχιών εισι τα ανέκαθεν ωρισμένα.

Αρθρ. 5. Η διαχείρισις των Διοικητικών παραγμάτων δια μεν την νήσον ολόκληρον είναι εμπειπιστευμένη εις ένα Γενικόν Διοικητήν διοριζόμενον παρα της Αυτού Μεγαλειότητος, δια δε τας Διοικήσεις εις Διοικητάς διοριζομένους παρά της Αυτού Μεγαλειότητος...

Αρθρ. 6. Αι έδραι των Διοικητών και των Επαρχων θέλουσι ορισθή δι αυτοκρατορικού διατάγματος....

Με αυτοκρατορικό διάταγμα αι έδραι ωρίστησαν ως εξής: του Διοικητού Σφακίων το χωρίον Βάμος της επαρχίας Αποκορώνου, της Ρεθύμνης η ομώνυμος Πόλις, του Ηρακλείου ωσαυτως, και του Λασιθίου η Νεάπολις ή Καινούργιον χωριό Μιραμβέλλου. Των δε....>>.

Σημειώνεται ότι:

Α) Μέχρι το 1868 δεν υπήρχε ο Νομός Λασιθίου. Επi τουρκοκρατίας στην Κρήτη υπήρχαν μόνο τρεις Νομοί, όσες οι μεγάλες πόλεις. Ο Νομός Χανίων, ο Νομός Ρεθύμνης και ο Νομός Ηρακλείου ή Μ. Κάστρου ή Χάνδακα. Οι επαρχίες του νυν Νομού Λασιθίου πιο πριν υπάγονταν στο νομό Ηρακλείου. Οι διοικητικοί νομοί της Κρήτης δεν ήταν πάντα οι αυτοί, ήτοι τέσσερις, αλλά από τρεις έως έξι, για διαφόρους λόγους. Επi ενετοκρατίας αρχικά οι νομοί ήταν έξι: Canaregio ή S. Apostolo (των Αγίων Αποστόλων), San Marcos (Αγίου Μάρκου), Santa Croce (Σταυρού). Castello (Καστέλου), San Polo (Αγίου Παύλου), Dorsoduro, οι οποίοι μετά από τον 14ο αι. και μετά έγιναν τέσσερις: Χανίων, Ρεθύμνης, Candia (= Χάνδακα, Ηρακλείου) και Σητείας (με πρωτεύουσα τη Σητεία). Επi Τουρκοκρατίας οι νομοί αρχικά και για λίγο διάστημα ήταν τέσσερις, όπως κατά το τέλος της ενετοκρατίας, όμως μόλις οι Τούρκοι εδραίωσαν τη θέση τους στην Κρήτη τη χώρισαν σε τρεις νομούς, όσες και οι μεγάλες πόλεις: Χανίων, Ρεθύμνης και Μ. Κάστρου (Ηρακλείου). Μετά από την Κρητική Επανάσταση του 1866 οι Τούρκοι δημιούργησαν και τους νομούς : Σφακίων (με πρωτεύουσα το Βάμο) και Λασιθίου (με πρωτεύουσα τη Νεάπολη). Επi Κρητικής Πολιτείας, ο νομός Σφακίων συγχωνεύτηκε με το νομό Χανών και Πρωτεύουσα του Νομού Λασιθίου έγινε ο Άγιος Νικόλαος.

Β) Αρχικά, καθώς αναφέρεται σε Αυτοκρατορικό Διάταγμα της 28η Φεβρουαρίου 1868 (20 Ρεμαζανίου 1284), βλέπε «Κρητικός Κώδιξ», ετών 1868 - 1893, είχε κανονιστεί οι Διοικήσεις (λιβά= νομοί) Κρήτης να είναι τέσσερις: «Ηρακλείου, Ρεθύμνου, Λασιθίου και Σφακίων», όμως μετά με τον Οργανικό Νόμο του 1868 κανονίστηκε να είναι πέντε - προστέθηκε ως πέμπτη αυτή των «Χανίων», ώστε οι Τούρκοι να έχουν πιο καλή εποπτεία της νήσου.

Γ) Ο οργανικός νόμος παραβιάστηκε από την πρώτη στιγμή και προ αυτού ακολούθησε η επανάσταση του 1878, κέρδος από την οποία ήταν η Σύμβαση της Χαλέπας, που στην ουσία αποτελούσε την ανανέωση και τη βελτίωση του Οργανικού Νόμου του 1868.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1878 ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΧΑΛΕΠΑΣ

Η κήρυξη του Ρωσοτουρκικού πολέμου την Άνοιξη του 1877 και η διαφαινόμενη ήττα της Τουρκίας θεωρήθηκε κατάλληλη ευκαιρία, για να λυθεί το Κρητικό ζήτημα. Έτσι τον Ιανουάριο του 1878 άρχισε νέα επανάσταση. Αρχηγός στις δυτικές επαρχίες ήταν ο Χατζή Μιχάλης Γιάνναρης και στις Ανατολικές ο Μιχάλης Κόρακας.

Αποτέλεσμα των ως άνω αγώνων ήταν ο Γενικός Διοικητής Κρήτης Αδοσίδης (1818 – 1895) να υπογράψει στις 15 Οκτωβρίου τη λεγόμενη Σύμβαση της Χαλέπας στο ομώνυμο προάστιο των Χανίων, που αποτελούσε συνέχεια του Οργανικού Νόμου του 1868, ήταν ο νέος Οργανισμός της Κρήτης. Με τη σύμβαση αυτή δημιουργείται καθεστώς ημιαυτόνομης επαρχίας. Με τη σύμβαση αυτή παραχωρήθηκε ένα είδος αυτόνομου πολιτεύματος στην Κρήτη. Καθιερωνόταν ως επίσημη γλώσσα στη βουλή και στα δικαστήρια η Ελληνική, ιδρύονταν η Κρητική Χωροφυλακή από εντόπιους και κατ' αναλογία προς χριστιανούς και μουσουλμάνους. Ο Γενικός Διοικητής της Κρήτης μπορεί να είναι και Χριστιανός. Η πλειοψηφία της Βουλής να αποτελείται από Κρητικούς κ.α.

Ειδικότερα τον Ιανουάριο του 1878 το πολυπληθές χριστιανικό στοιχείο της Κρήτης ξεσηκώθηκε για μία ακόμη φορά κατά του Οθωμανού δυνάστη, θέλοντας να εκμεταλλευθεί τη δυσμενή για τους Τούρκους εξέλιξη του Ρωσοτουρκικού Πολέμου και να επιτύχει την πολυπόθητη Ένωση με τη μητέρα Πατρίδα. Συγκρότησε την «Παγκρήτιο Επαναστατική Επιτροπή» στο Φρε Αποκορώνου, έχοντας εξασφαλίσει την υποστήριξη της Αθήνας και του πρωθυπουργούντος Χαρίλαου Τρικούπη (27 Δεκεμβρίου 1877).

Από την πλευρά του, ο Σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίντ Β' με την προτροπή της Αγγλίας αναζήτησε πολιτική λύση στο αναφυέν πρόβλημα. Απέρριπτε, όμως, τα αιτήματα των χριστιανών, που ζητούσαν αυτονομία της Κρήτης και χριστιανό διοικητή ως ηγεμόνα. Η κίνησή του αυτή εξόργισε τους επαναστάτες, οι οποίοι μέχρι τα τέλη Μαρτίου είχαν θέσει υπό τον έλεγχό τους την κρητική ύπαιθρο, περιορίζοντας τους μουσουλμάνους στα φρούρια των μεγάλων πόλεων. Η ραγδαία αυτή εξέλιξη δημιούργησε προς στιγμήν ελπίδες ότι η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα ήταν πολύ κοντά. Διαψεύστηκαν, όμως, όταν το Συνέδριο του Βερολίνου (13 Ιουνίου - 13 Ιουλίου 1878), που συγκάλεσαν οι Μεγάλες Δυνάμεις, απέρριψε το σχετικό αίτημά τους, υποδεικνύοντας στην Τουρκία να προχωρήσει σε νέες παραχωρήσεις προς τους Χριστιανούς της Κρήτης. Πράγματι, στις 3 Οκτωβρίου 1878 υπογράφηκε η Σύμβαση ή Χάρτης της Χαλέπας, που χορηγούσε καθεστώς ημιαυτονομίας στη Μεγαλόνησο. Οι κυριότερες διατάξεις προέβλεπαν τα εξής: Ο Γενικός Διοικητής της Κρήτης θα μπορούσε να είναι και χριστιανός. Η θητεία του ήταν πενταετής, με δυνατότητα ανανέωσης. Ο Γενικός Διοικητής θα είχε ένα σύμβουλο από το άλλο θρήσκευμα (μουσουλμάνο αν ήταν χριστιανός και χριστιανό αν ήταν μουσουλμάνος). Γενική Συνέλευση (Βουλή), στην οποία θα πλειοψηφούσαν για πρώτη φορά οι χριστιανοί, θα είχε 80 μέλη (49 χριστιανούς και 31 μουσουλμάνους). Ίδρυση αστυνομικού σώματος με την επωνυμία Κρητική Χωροφυλακή, που θα στελεχωνόταν αποκλειστικά από ντόπιους. Αναγνώριση της ελληνικής ως επίσημης γλώσσα των δικαστηρίων και της Γενικής Συνέλευσης. Μόνο τα επίσημα πρακτικά, οι αποφάσεις των δικαστηρίων και η επίσημη αλληλογραφία θα συντάσσονταν και στις δύο γλώσσες. Χορήγηση γενικής αμνηστίας σε όσους είχαν λάβει μέρος στην εξέγερση του 1878 και άδεια οπλοφορίας στους Κρητικούς, με την οποία

θα μπορούσαν να κρατήσουν τα όπλα τους. Θεσμοθέτηση σημαντικών φορολογικών ελαφρύνσεων. Παραχώρηση για πρώτη φορά του δικαιώματος για την ίδρυση φιλολογικών συλλόγων και την έκδοση εφημερίδων.

Τη συμφωνία υπέγραψαν από Οθωμανικής πλευράς ο Βαλής της Κρήτης (γενικός διοικητής) Κωστάκης Αδοσίδης Πασάς, ο στρατηγός Μουχτάρ Πασάς και ο Σελίμ Εφέντι, ενώ από χριστιανικής πλευράς οι εκπρόσωποι της «Παγκρητίου Επαναστατικής Επιτροπής», Γεώργιος Παπαδοπετράκης, Κωσταρός Βολουδάκης, Ιωάννης Σφακιανάκης, Χαρίλαος Ασκούτσης, Κωνσταντίνος Μητσοτάκης, Αντώνιος Μιχελιδάκης, Ζ. Θειακάκης, Κυριάκος Χατζηδάκης, Στυλιανός Σταυρούδης, Αντώνιος Σήφακας και Α. Μενεγίδης.

Η Σύμβαση επικυρώθηκε τις αμέσως επόμενες μέρες με φερμάνι του Σουλτάνου, ο οποίος τον Νοέμβριο του 1878 διόρισε Βαλή της Κρήτης τον ελληνικής καταγωγής χριστιανό αξιωματούχο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Ισκεντέρ Πασά (Αλέξανδρο Καραθεοδωρή).

Η Σύμβαση της Χαλέπας εφαρμόστηκε μέχρι την επόμενη εξέγερση των Κρητικών το 1889. Τα 11 χρόνια της εφαρμογής της αθετήθηκε πολλάκις από την Οθωμανική διοίκηση, όπως και ο Οργανικός Νόμος του 1868, και υπονομεύτηκε από την οξεία πολιτική και κομματική διαμάχη μεταξύ «Καραβανάδων» (συντηρητικών) και «Ξυπόλυτων» (φιλελεύθερων).

Η έδρα του Τούρκου κυβερνήτη στο Ηράκλειο 1897 (Crete Photo Album from 1897 inc. Seaforth Highlanders)

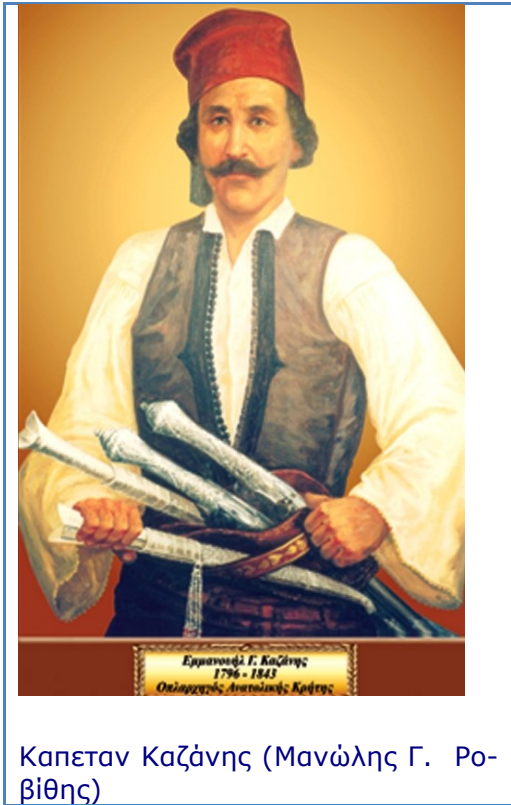

Κρήτες αρχηγοί επαναστατών σε Βρετανικό πλοίο (Crete, Photo Album from 1897 inc. Seaforth Highlanders)

ΚΡΗΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΑΙΞΑΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΡΟΛΟ ΣΤΟΥΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Α. ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΑΖΑΝΗΣ, 1793 – 1846

Ο Καπεταν Καζάνης (1793-1846) γεννήθηκε στο χωριό Μαρμακέτο του οροπεδίου Λασιθίου, όπου και έζησε τα παιδικά του χρόνια, κάτω από την τούρκικη τυραννία. Το πραγματικό του όνομα ήταν Εμμανουήλ Γεωργίου Ροβίδης. Το Καζάνης, που σήμερα είναι οικογενειακό επίθετο, ήταν παρατσούκλι που είχε δοθεί στον παππού του Καπεταν Καζάνη.

Καπεταν Καζάνης (Μανώλης Γ. Ροβίθης)

Όταν βάφτιζαν τον παππού του στη Μονή Κρουσταλλένιας το 1740, οι Τούρκοι μπηκαν και άρχισαν να λεηλατούν την εκκλησία. Τότε έσπασαν και την πήλινη κολυπήθρα, αλλά οι ιερείς έκαναν τη βάφτιση κανονικά με ένα καζάνι, από το οποίο δόθηκε στον παππού του το παρατσούκλι Καζάνης. Το 1810, όταν ακόμη ο Μανώλης Καζάνης ήταν 17 χρονών, ένας Τούρκος από το Χουμεριάκο, ο Αληδάκος, πήγε στο Μαρμακέτω και διέμεινε στο σπίτι των Καζάνηδων. Κάποια στιγμή, φαίνεται να προκάλεσε το νεαρό Μανώλη σε πάλη. Ο Καζάνης έριξε κάτω τον Τούρκο, κάτι που ντρόπιασε και εξόργισε τον Τούρκο και προ αυτού ο Μανώλης κατέφυγε στα βουνά, για να αποφύγει την εκδίκηση του, ξεκινώντας τη χαϊνική ζωή του. Σιγά - σιγά έτρεξαν κοντά του κι άλλοι διωγμένοι χριστιανοί και

μέσα σε σύντομο χρόνο, δημιούργησε ένα μικρό, αλλά ισχυρό πολεμικό σώμα. Με έδρα του το όρο Δίκητη και ιδιαίτερα την κορφή Αλόϊδα, όπου είχε το λημέρι του, καταδίωκε τους Τούρκους, τιμωρώντας την αδικία και την καταπίεση του κατακτητή. Ο Καζάνης από το Μαρμακέτων και ο Βασιλείου (ο πατέρας του μετέπειτα διακριθέντος Γεωργίου Βασιλείου > Βασιλογιώργη) από το Γεροντωμουρί (Άγιος Χαράλαμπος) είχαν επιλεγεί για να αντιπροσωπεύουν τους Λασιθιώτες στην Παγκρήτια Επαναστατική Συνέλευση που συνεδρίασε στις 27 Μαΐου 1821 στη «Θυμιανή Παναγία» των Σφακίων, όπου αποφασίστηκε και οργανώθηκε η επανάσταση. Μετά την ορκωμοσία και την αναγνώριση των αρχηγών κατά περιοχές, επέστρεψαν στις επαρχίες και κάλεσαν το λαό σε εξέγερση, παρά το ότι η επανάσταση στην Κρήτη ήταν φαινομενικά αδύνατη, λόγω της έλλειψης όπλων και εφοδίων και της μεγάλης αναλογίας του τουρκικού πληθυσμού. Από τις 265,000 μικτού πληθυσμού οι 125,000 ήσαν μουσουλμάνοι κατά μέγα μέρος εξισλαμισμένοι χριστιανοί, φανατισμένοι και επιθετικοί (εκ των οποίων 20.000 Τούρκοι γερά οπλισμένοι και μαχητικοί και μετά κόπου 3.000 Κρητικοί). Ο Καζάνης ήταν αρχηγός των Λασιθιωτών σε όλες τις μάχες που έγιναν στην ανατολική Κρήτη κατά την επανάσταση του 1821. Το 1825, όταν καταπνίγηκε η επανάσταση του 1821- 1830 στην Κρήτη, αναγκάστηκε μαζί με πολλούς συντρόφους του να καταφύγει στη Στερεά Ελλάδα όπου και συνέχισε την πολεμική του δράση. Κλείστηκε στο Μεσολόγγι και κατά την ηρωική έξοδο, τραυματίστηκε βαριά και ύστερα από παρά πολλές ταλαιπωρίες, κατέφυγε με τους συντρόφους του στη νήσο της Νάξου. Εκεί δούλευαν, για να ζήσουν στα κτήματα ενός τσιφλικά ονόματι Λάσκαρη. Το 1846 ο οπλαρχηγός, ο γενναίος και ατρόμητος χαϊνης, πέθανε ξεχασμένος από το Ελληνικό Κράτος, από τις κακουχίες και

τα τραύματά του και τάφηκε στη Νάξο και στα κτήματα όπου δούλευε. Ο τάφος του δεν βρέθηκε ποτέ, παρά τις αναζητήσεις από τους απογόνους του.

Ο αγωνιστής της επανάστασης του 1821 – 1826 στην Κρήτη Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα του περί Αυτονομίας» (1859) περιγράφει το συναγωνιστή του Καπεταν Καζάνη με τα καλύτερα λόγια, ως εξής: «ο εκ του Λασιτίου Μανώλης Καζάνης ωκύπους ανήρ και γενναίος, πολλάκις ήρχετο εν νυκτί από μεν εις Σφακιά, από δε εις το περί την Ρεθύμνην, ένθα ευρίσκοντο οι επαναστατήσαντες, και συνεννοούμενος μετ' αυτών, απέστρεφεν εν νυκτί πάλιν εις Λασιτίον, αναφέρων το γενόμενο εις τους συνεπαρχιώτας του. Πολλά ηρωικά έργα έπραξεν ούτως, κατά το διάστημα της επανάστασης....» (σελίς 148). «.... Ούτε ο Καζάνης, ούτε ο Νιότης παρέδωσαν τα όπλα εις τον Χουσεΐν, ότε εκείνος καθυπόταξε τους Κρήτες τω 1824, μη υπακούσαντες εις το πρόσταγμά του να υποκύψωσιν αυθις εις την επονείδιστον τυραννίαν. Αλλ' ο μεν πρώτος περιφερόμενος πάντοτε εις τα περί το Λασιτίον βουνά άλλοτε μεν πολλούς και άλλοτε με ολίγους, και κατερχόμενους εκείθεν συχνά εις τας παρακείμενας επαρχίας, επετιθετο αίφνης και εφόνευε τυράννους..... Αμφότεροι δε ό,τε Καζάνης και Νιότης ήσαν περίφημοι δια την ταχύτητά των ποδών των, όπερ ήταν αρετή εις ατακτον στρατιώτην δια το είδος του πολέμου, το οποίον εξάσκουν τότε. Ο Καζάνης προς τούτοις ήτο ευστραφής μεν ως ο Σήφακας του Αποκορώνου, σοβαρός δ' ανήρ ως ο Σαρηδαντώνης της Κυδωνίας. Ετελεύτησαν δε περί τα 50 της ηλικίας του έτος εις την νήσον Νάξον, μετά την αποκατάστασιν των Ελληνικών πραγμάτων» (σελίς 349). «... Πόσα δε τοιαύτα κατόρθωσεν εις το διάστημα τούτο και ο ποδάρκης του Λασιθίου Καζάνης; Παραλείποντες τα πολλά, αρκούμεθα να αναφέρωμεν μόνον τα εξής: Διέτριβε τότε Τούρκος τις ωμός εις Βρύσας χωρίου Μεραμβέλου Σκιζόραχος επωνυμούμενος δια την σκληρότητα των ηθών του. Αν και εφρουρείτο ούτος εκεί και υπ' άλλων οπαδών πολλών, προφυλαττόμενος από αντεκδίκησιν των προς χριστιανούς συχνών κακουργημάτων του, ο Καζάνης όμως απεφάσισεν άπαξ να σώση τον τόπον απ αυτόν, όθεν και επιτεθείς εν νυχτί με τους πειρί αυτόν εις το ρηθέν χωρίον, εφόνευσε τον Σκιζόραχον, και 10 άλλους Τούρκους μετ' αυτού, φυγαδεύσας τότε και τους λοιπούς...». (σελίς 559)

Σημειωτέον ότι στην επανάσταση του 1866-66 οπλαρχηγός ήταν και ο *Εμμανουήλ Καζανάκης* από το Μαρμακέτων, προφανώς συγγενής του μεγάλου πολεμιστή Εμμανουήλ Καζάνη.

Β. ΚΑΠΕΤΑΝ ΒΑΣΙΛΟΓΙΩΡΓΗΣ

Ο καπετάν Βασιλογιώργης, που το πραγματικό του όνομα ήταν Γεώργιος Βασιλείου ή σύνθετα Βασιλ(ε)ογιώργης, 1794 – 1854, ήταν από το χωριό Γερωντωμουρί (σήμερα Άγιος Χαράλαμπος) του Οροπεδίου Λασιθίου, πατέρας του οποίου ήταν ο Βασίλης, που μαζί με τον Καπεταν Καζάνη από το Μαρμακέτο Λασιθίου είχαν επιλεγεί να παραστούν ως εκπρόσωποι των Λασιθιωτών στην Παγκρήτια Επαναστατική Συνέλευση που έγινε στην Παναγία Θυμιανή των Σφακίων το 1821 («...οι Λασιτιώται τον Μανώλην Καζάνην και Βασίλειον, πατέραν του ύστερον αναδειχθέντος Βασιλογεώργη,...» καθώς λέει ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα περί της Αυτονομίας» (σελίς 151).

Σε επιστολή που στάλθηκε από τους Κρήτες Επαναστάτες στις 14/10/1850 από τις Μαργαρίες Αυλοποτάμου προς το στρατηγό Λαφαγέτη και την Α.Μ. τον Βασιλέα των Γάλλων, με την οποία ζητούσαν την βοήθεια τους, υπογράφεται και από τους εξής Λασιθιώτες: «Οι πληρεξούσιοι Λασιτίου: Γερβάσιος ηγούμενος Κρυσταλλένιας, Μανώλης Καζάνης οπλαρχηγός. Μανώλης Μηλιαράς δημογέρων. Γ. Βασιλείου οπλαρχηγός. Μ. Κοντός. Μανώλης Βατιζάκης. Πολυχρόνης Μαρκάκης. Δημήτριος Ποταμίτης».

Το λάβαρο του 1841, που βρίσκεται σήμερα στο Μουσείο Λασιθίου. (Αγ. Γεώργιος)

Μετά την καταστολή της επανάστασης του 1821-1826 στην Κρήτη πολλοί Κρήτες οπλαρχηγοί: Β. Χάλης, Ι. Κούμης, Εμμ Πατελάρος, Αναγνώστης Τσουδερός, Χαιρέτης, Βασιλογιώργης κ.α. είχαν καταφύγει στην ελευθεροί Ελλάδα, οι οποίοι τέλη του 1840 απεφάσισαν να κατέβουν στην Κρήτη και να οργανώσουν νέα επανάσταση, ελπίζοντας σε μια επαναπροβολή του Κρητι-

κού ζητήματος. Η νέα επανάσταση ξεκίνησε στις 22 Φεβρουαρίου 1841 ταυτόχρονα σ' ολόκληρη την Κρήτη. Στις δυτικές επαρχίες αρχηγοί ήταν οι αδελφοί Χαρέτη και στις ανατολικές ο Βασιλογιώργης. Ο καπετάν Βασιλογιώργης το Φεβρουάριο του 1841 ξεκίνησε από το Τολό της Πελοποννήσου, αποβιβάστηκε στον Άγιο Νικόλαος Μεραμβέλου και κάλεσε το λαό σε εξέγερση. Είχε συγκεντρώσει δύναμη από χίλιους περίπου εθελοντές από την άλλη Ελλάδα, όπως εξιστορεί ο ποιητής Χατζηζαχαριάδης που ήταν μαχητής στην επανάσταση του Βασιλογεώργη, και στατοπέδευσε στην περιοχή Κασταμονίτσα-Ξυδά της επαρχίας Πεδιάδος όπου ήρθαν και ενώθηκαν μαζί του οι παλαιοί συμπολεμιστές του: καπετάν Μιχάλης Κόρακας με τους Μεσσαρίτες Κένταυρους (ιππείς με κρητικά άλογα), Βασίλης Σμπώκος, Σκουλάς, Νιότης, Σγουρός, Καγιαμπής, Αλεξομανώλης, Εμμ Μουρλέλος, Τσαντηράκης, Χατζάκης, Φούσκης κ.α. Εναντίον των επαναστατών του Βασιλογιώργη βάδισαν από το Ηράκλειο ο Χαφίδ Πασάς με τον Ρεσίτ Πασά από το Ηράκλειο με δύναμη πάνω από τρεις χιλιάδες ανδρών με σκοπό να τους κυκλώσουν. Περικύκλωσαν πράγματι τους εθελοντές του Βασιλογιώργη, οι οποίοι ήταν άπειροι και ασυνήθιστοι σε πεισματικές μάχες, όπως ήταν οι μάχες των Τουρκοκρητικών και θα τους έπιαναν αιχμαλώτους, αν εκείνη την ώρα δεν παρουσιάζονταν ο Καπεταν Μιχάλης Κόρακας με τους καβαλάρηδες του, που τους εμψύχωσε και έτσι μπόρεσαν να διασπάσουν το κλοιό των Τούρκων και να τραβήχτουν ψηλά στην Κασταμονίτσα. Στη μάχη που έγινε στον Ξυδά σκοτώθηκαν και πληγώθηκαν πάνω από 150 Τούρκοι, όμως και 20 εθελοντές, καθώς και ο Μεσσαρίτης οπλαρχηγός Μ. Παπαδάκης.

Ο Χατζηζαχαριάδης εξιστορεί έμμετρα τη μάχη του Βασιλογιώργη ως εξής:

«...Πέρασαν χρόνια αρκετά κι ήλθανε τα (χιλιοκτακοσα)σαράντα
Βασιλογιώργης ήλθενε εις του εις του Ξυδά τη μπάντα

Μα ο στρατός ο Τούρκικος ήτονε στο καστέλι,
 Αρχίξανε τον πόλεμο εις του Ξυδά τ' αμπέλι.
 Κι ο Κόρακας επρόκαμε κι ήτονε στο Γεράκι
 Και έτρεξε εις τον πόλεμον εις του Ξυδά το ρυάκι,
 Έγινε μάχη φοβερή εκείνη την ημερα...» (Χατζηζαχαριάδης)

Ο Βασιλογιώργης τελικά ηττήθηκε στη μάχη Ξυδά-Κασταμονίτσα, λόγω έλλειψης πολεμοφοδίων κυρίως. Επανήλθε στην ελεύθερη Ελλάδα με το βαθμό του αντισυνταγματάρχη και έπεσε ηρωικώς στη Μάχη της Καλαμπάκας της Θεσσαλίας, όπου μετέβηκε μαζί με τους δυο γιους του, το Νικόλαο και τον Ιωάννη, το 1854, για να βοηθήσει την επανάσταση του Κίτσου Τζαβέλα.

Ο Βασίλειος Ψιλάκης (Ιστορία Κρήτης, τ. Δ), σχετικά με τη μάχη του Βασιλογιώργη στη θέση Ξυδά, αναφέρει: «Την 23η Μαΐου 1841 συνεκροτείτο πεισματώδης μάχη προ των απόκρημνων και δασωδών ορέων της Κρήτης, ένθα το πάλαι ποτέ έκείτο η αρχαία και πολύφημος Λύκτος, μεταξύ των νυν χωρίων Ξυδά και Κασταμονίτσας της επαρχίας Πεδιάδος, χιλίων περίπου Ελλήνων όντων υπό τον Λασηθιώτην Βασιλακογεώργην και τριπλασίων περίπου Τούρκων..... Η εν τας ανατολικαίς επαρχίας επανάστασις αύτη απεκλήθη η του Βασιλακογεώργη εκ του γενικού τούτου εκ Λασηθίου αρχηγού και παλαιμάχου αγωνιστού, ο οποίος επέπρωτο να πέση ύστερον ηρωικώς μαχόμενος επί ετέρου πεδίου αγώνος, εν Καλαμπάκα Θεσσαλίας τω 1854...».

Σημειωτέον ότι: α) Στην επανάσταση του 1866-66 οπλαρχηγός ήταν και ο Αριστοτέλης Βασιλογιώργης από το Γεροντομουρί, προφανώς γιος ή συγγενής του μεγάλου πολεμιστή Γ. Βασιλογιώργη. Β) Το επίθετο Βασιλείου επι Κρητικής Πολιτείας λόγω συνωνυμιών από πολλούς έγινε Βασιλάκης, όπως και Μηλιαράς > Μηλιαράκης, Ποταμίτης > Ποταμιτάκης, Καζάνης > Καζανάκης κλπ

Γ. ΑΔΕΛΦΟΙ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΦΡ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ = ΙΣΜΑΗΛ ΦΕΡΙΚ ΣΕΛΗΜ ΠΑΣΑΣ (1809 – 1868)

Ο Ισμαήλ Σελίμ Πασάς (1809 - 1867), γνωστός και ως Ισμαήλ Φερικ Πασάς – Παπαδάκης, που το πραγματικό του όνομα ήταν Εμμανουήλ, ήταν ο πρωτότοκος γιός του παπά Φραγκιά (Φραγκίσκου) Παπαδάκ από το χωριό Ψυχρό του Οροπεδίου Λασιθίου Κρήτης, τον οποίον είχαν σφάξει το 1823 οι Αιγύπτιοι που είχαν έρθει στην Κρήτη με Αρχηγό το Χασάν Πασά, προκειμένου να καταπνίξουν την Επανάσταση του 1821- 1830 και συνάμα αιχμαλώτισαν τη γυναίκα του και τους γιους του, τον Εμμανουήλ (τον μετέπειτα Ισμαήλ Φερικ Πασά), τον Αντώνιο (τον μετέπειτα έμπορο και μέγα Ευεργέτη Αντώνιο Φρ. Παπαδακη) και τον Ιωάννη (ή Ανδρέα, τον μετέπειτα αρχηγό της Χωροφυλακής Αλεξάνδρειας), τους οποίους μετά πούλησαν σκλάβους στη Σμύρνη. Στο παιδομάζωμα του 1823, ο Εμμανουήλ ήταν 14 χρονών, ο Αντώνιος 13 και ο Ανδρέας 11. Ο Ανδρέας και ο Εμμανουήλ Φρ. Παπαδάκης κατέληξαν στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, όπου παραδόθηκαν στην αυλή του Χεδίβη (αντιβασιλέα) Μεχμέτ Αλή Πασά, ο οποίος και φρόντισε για τον εξισλαμισμό και την ανατροφή

τους. Από αυτούς ο Ανδρέας έγινε αστυνομικός και στο τέλος έφθασε να γίνει Αρχηγός της Χωροφυλακής στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Ο Εμμανουήλ μετονομάστηκε Ισμαήλ και έγινε στρατιωτικός. Σπούδασε στη στρατιωτική σχολή της Αιγύπτου και μετά διέπρεψε ως στρατιωτικός σε διάφορους πολέμους. Κατά την εκστρατεία της Αιγύπτου στη Συρία το 1859 προήχθη σε «Φερίκ» (αντιστράτηγος), εξ ου και το προσδιοριστικό του ονόματός του. Στη συνέχεια ανέλαβε διάφορα υπουργήματα μέχρι που έγινε και Υπουργός Άμυνας της Αιγύπτου. Το 1866 αντικαθιστά τον Αιγύπτιο Σαχίν (Shaheen) Πασά, ο οποίος είχε σταλεί στην Κρήτη με πάνω από 20.000 στρατιώτες από την Khedive της Αιγύπτου με την εντολή να βοηθήσει τους Οθωμανούς να καταστείλουν την Κρητική επανάσταση του 1866-69 και δεν τα είχε καταφέρει. Στην Κρήτη, ο Ισμαήλ Σελίμ Πασάς πήρε μέρος σε πολλές μάχες, όπως στην πολιορκία της Μονής Αρκαδίου, τη Μάχη Λασιθίου κ.α. Με μια σύμπτωση της μοίρας, οι Κρήτες επαναστάτες λάμβαναν προμήθειες και οικονομική υποστήριξη από τον αδελφό Ισμαήλ Σελίμ Πασά, τον Αντωνίου, ο οποίος τότε ζούσε στην Αθήνα και είχε αποκτήσει μεγάλη περιουσία. Κατά τη διάρκεια του τέλους της άνοιξης του 1867, ο Ισμαήλ, ως αρχηγός των Αιγυπτιακών στρατευμάτων, και ο Ομέρ Πασάς, ως Αρχηγός των Τουρκικών στρατευμάτων και συνάμα Αρχιστράτηγος των Τουρκοαιγυπτιακών στρατευμάτων, βάδισαν προς το Οροπέδιο Λασιθίου με στόχο να συντρίψουν τους εκεί συγκεντρωθέντες επαναστάτες. Κατά τη διάρκεια της μάχης αυτής ο Ισμαήλ Φερίκ Σελίμ Πασάς πέθανε και τάθηκε προσωρινά στο Ηράκλειο. Στη συνέχεια τα οστά του μεταφέρθηκαν στην Αίγυπτο το 1925. Το πορτραίτο και η προτομή του βρίσκονται στο Αιγυπτιακό Εθνικό Στρατιωτικό Μουσείο στο Κάιρο. Για το θάνατό του οι συγγραφείς Νικ. Παναγιωτάκης («ΚΡΗΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ») και Θ. Δετοράκης («ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ») αναφέρουν ότι αυτό έγινε από τραυματισμό του από βόλι των επαναστατών. Ωστόσο η πραγματικότητα, σύμφωνα με την παράδοση, καθώς και όλες τις επίσημες πηγές, είναι ότι ο Ισμαήλ Σελίμ Φερίκ Πασάς αρχικά τραυματίστηκε από βόλι των επαναστατών και μετά που έγινε καλά και άρχισε και πάλι να λαμβάνει μέρος στις εφορμήσεις του αιγυπτιακού στρατού εναντίον των επαναστατών, δολοφονήθηκε από τους Τούρκους προσφέροντάς του δηλητηριασμένο καφέ, επειδή θεώρησαν ότι δέιλιασε να στραφεί κατά των συγχωριανών του, δηλ. των κατοίκων του χωριού Ψυχρού. Απλά οι Τουρκοαιγύπτιοι δεν αναφέρουν-παραδέχονται αυτό το γεγονός για ευνόητους λόφους. Ο Οπλαρχηγός Κ. Σφακιανάκης σε έγγραφο που έστειλε από το Τζερμιάδων στην Επαναστατική Επιτροπή που έδρευε στη Σύρο, σχετικά με τους πληγωμένους και νεκρούς στη μάχη Λασιθίου, αναφέρει και ότι οι Τούρκοι «χωρίς υπερβολή» είχαν 400 νεκρούς και πληγωμένους και ανάμεσα στους πληγωμένους ήταν και ο Αρχηγός των Αιγυπτιακών στρατευμάτων Φερικ Ισμαήλ Πασάς». Επομένως ο Ισμαήλ είχε αρχικά τραυματιστεί. Σύμφωνα με την από 17 Ιουνίου 1867 αναφορά του Βρετανού Προξένου Dicson στα Χανιά προς το Λόρδο Stanley, Βρετανό Υπουργό εξωτερικών, σχετικά με τη Μάχη Λασιθίου, ο θάνατος του Ισμαήλ Φερικ Πασά έγινε λίγο πριν από τις 17 Ιουνίου 1867 και από τροφική δηλητηρίαση (από δηλητηριασμένο καφέ που λένε οι άλλες αναφορές), πρβ: «Consul Dicson to Lord Stanley, Canea, Crete, June 17, 1867. My lord Ismail Pasha, late commanding the Egyptian Contingent, is just dead from a gastric affection..... I have C.H.Dickson"». Ομοίως ο στρατηγός Ιωάννης Σωτηρίου Αλεξάκης (1885 - 1980), βλέπε

«Οι Αλέξηδες» και «Η 3ετής επανάστασης του 1866-69 και η 10ήμερος Μάχη εις το Λασιθί 20 – 30 Μαΐου 1867», αναφέρει ότι ο Ισμαήλ Πασάς στις 30 Μαΐου είχε αναλάβει να κατευθύνει τις πολεμικές εισχωρήσεις στο Οροπέδιο Λασιθίου, τον τόπο της γέννησής του. Όταν έφθασε στο Μέσα Λασιθί και κατευθύνονταν προς το χωριό του: «Συγκινηθείς ο Ισμαήλ διέταξε με την μουζίκο να σταματήσει ο στρατός την καταδίωξιν και να επιστρέψει οπίσω. Ο στρατός επλησίαζεν προς τα γυναικόπαιδα την επιθυμητήν λείαν. υπήκουσεν εις την εντολήν του Πασά αλλά με δυσφορία μεγάλη. Και η μάχη έληξεν ούτω. Οι προς Σελένα επαναστάται δεν κατεδιώχθησαν πλέον ούτε και οι προς Αλόνδαν και Καθαρό οπισθοχωρούντες Κατά την επιστροφήν του στρατού εις το Καστέλι εκλήθη υπό των πασάδων εις την σκηνήν του Ομέρ δια συνομιλίαν και εις τον προσφερθέντα καφέ ετέθη δηλητήριο και απέθανεν». Την ίδια εκδοχή αναφέρει και η παράδοση. Το αυτό ακριβώς λέει και η παραδοση. Έτσι ακριβώς μου τα είχε διηγηθεί η μακαρίτισσα δασκάλα Δανάη Χαλαμπαλάκη από το Ψυχρό, αλλά και πολλοί άλλοι. Η ίδια εκδοχή αναφέρεται και στην εισήγηση του ιστοριοδίφη Στέργιου Σπανάκη προς το Αναπτυξιακό Συνέδριο Λασιθίου (Αύγουστος 1983) δηλ. ότι ο Ισμαήλ πέθανε γυρίζοντας στο Ηράκλειο στα Σπήλια δηλητηριασμένος ήδη από τον Ομέρ Πασά. Το αυτό αναφέρεται και στο μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη «Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά».

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΡ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ (1810 – 1878)

Ο Αντώνιος Φρ. Παπαδάκης (1810 – 1878) ήταν ο δευτερότοκος γιος του παπά Φραγκιά (Φραγκίσκου) Παπαδάκη από το χωριό Ψυχρό Λασιθίου του Οροπεδίου Λασιθίου Κρήτης, τον οποίον είχαν σφάξει το 1823 οι Αιγύπτιοι που είχαν έρθει στην Κρήτη με αρχηγό το Χασάν Πασά, για να καταπνίξουν την εξέγερση του 1821 - 1830 και συνάμα αιχμαλώτισαν τη γυναίκα του και τους τρεις γιους του, τους οποίους πούλησαν ως σκλάβους στη Σμύρνη. Από αυτούς ο Εμμανουήλ και ο Ιωάννης κατέληξαν στη Αλεξάνδρεια όπου εξισλαμίστηκαν, όπως θα δούμε πιο κάτω. Ο Αντώνιος κατέληξε στην Κωνσταντινούπολη όπου μετά από την εξάχρονη παραμονή του μπόρεσε να δραπετεύσει από το σπίτι του αφέντη του και τη συνέχεια ως λαθρεπιβάτης (μπήκε σε ένα αδειανό βαρέλι που αποτελούσε τμήμα του φορτίου ελληνικού πλοίου) έφτασε στην Οδησσό. Εκεί κατέφυγε στο Ελληνικό Λύκειο, ένα είδος ιδρύματος περίθαλψης των Ελλήνων φυγάδων και παράλληλα εργαζόταν σε ένα βιβλιοπωλείο, όπου τον γνώρισε ο κόμης Αλέξανδρος Στρούτζας, ο οποίος διέγινωσε τις ικανότητές του και τον προσέλαβε στην υπηρεσία του. Στη συνέχεια τον έστειλε για εκπαίδευση στην αρχή σε αγροτικά (γεωπονικά) θέματα και μετά στην κτηνοτροφία. Ύστερα από την αξιόλογη αυτή εκπαίδευση ο Στρούτζας του ανέθεσε την διαχείριση της μεγάλης περιουσίας του και αύξησε σημαντικά την απόδοσή της. Παράλληλα ο Αντώνιος ασχολούνταν και με δικές του επιχειρήσεις, απ' όπου κέρδισε πολλά χρήματα. Το 1850, σε ηλικία 33 ετών ήρθε να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα. Στη νέα του πατρίδα συνέχισε επιτυχώς τις επιχειρήσεις του, ενώ παράλληλα ανέπτυξε μεγάλη φιλανθρωπική και πατριωτική δραστηριότητα, τόσο στην Αθήνα όσο και στην Κρήτη, την προσφιλή του Μητρίδα, όπως την αποκαλούσε. Αναζητώντας τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς του πληροφορήθηκε ότι ένας αδελφός του που εξισλαμίσθηκε, ο Εμμανουήλ, διέπρεπε στον Αιγυπτιακό

στρατό και είχε φτάσει στο βαθμό του Στρατηγού, γνωστού ως Φερικ Ισμαήλ Σελίμ πασάς. Τις πληροφορίες αυτές τις πήρε από τον απεσταλμένο του στην Αλεξάνδρεια, το εξάδελφό του Ιωάννη Καμπάνη. Προ αυτού ο Αντώνιος έδωσε εντολή στον Ιωάννη Καμπάνη να πάει και να πει στον Εμμανουήλ τι έχει συμβεί και επίσης ότι επιθυμία του αδελφού του είναι να επιστρέψει και εκείνος στην Ελλάδα. Εκείνος (ο Εμμανουήλ) αρνήθηκε.

Καπετάν Μιχάλης Κόρακας (στο μέσον)
Αντώνιος Φρ. Παπαδάκης (αριστερά)
Αριστοτέλης Κόρακας, γιος του Μιχ. Κόρακα (δεξιά)

(Ν. Σταυρινίδης «ο Καπετάν Μιχάλης Κόρακας»)

Το έτος 1848 ο Αντώνιος Παπαδάκης επιστρέφει οριστικά στην Ελλάδα, αποκτά την ελληνική υπηκοότητα και εγκαθίσταται μόνιμα στην Αθήνα. Με τις δραστηριότητες που αναπτύσσει και στην πατρίδα του, ασχολούνταν με εισαγωγές – εξαγωγές, προσαυξάνει τα περιουσιακά του στοιχεία. Αναδεικνύεται πρωτοπόρος σε κάθε εθνικό θέμα, διαθέτοντας μεγάλα ποσά για κοινωνικούς και άλλους σκοπούς. Στη μεγάλη κρητική επανάσταση του 1866-1869, ο Αντώνιος, ήταν βασικό στέλεχος της Κεντρικής υπέρ των Κρητών επιτροπής και μεγάλος χρηματοδότης τροφοδότης όπλων των επαναστατών. Αντίθετα ο αδελφός του Εμμανουήλ ή Ισμαήλ Φερικ πασάς ήταν επικεφαλής των Αιγυπτιακών δυνάμεων που

που είχαν έρθει στη Κρήτη για να βοηθήσουν τους Τούρκους, για να καταπνίξουν την Κρητική επανάσταση του 1821-1826 και των οποίων Αρχηγός ήταν ο Ομέρ Πασάς, που ήταν επίσης χριστιανός εξισλαμισμένος (ήταν ο Μιχαήλ Λάτας από την Κροατία). Μόνο για τον επαναστατικό αγώνα των Κρητών κατά των Τούρκων, ο Αντώνιος είχε αγοράσει με δικά του διαθέσιμα, 2000 όπλα (Σα σε πώ) και τα έστειλε στην Κρήτη. Με ιδιόγραφη διαθήκη του έγινε ο μεγαλύτερος ευεργέτης του Πανεπιστημίου Αθηνών, αφού διέθεσε σ' αυτό ολόκληρη την κινητή και ακίνητη περιουσία του. Το κληροδότημα αυτό ανερχόταν σε 1.105.922 δρχ. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί σήμερα σε 3 δισεκατομμύρια δρχ. ή σε 8.8470.00 ευρώ, που ήταν και τότε και τώρα ένα τεράστιο ποσό. Από την υποτροφία του Α. Παπαδάκη έχουν σπουδάσει μέχρι σήμερα 2.500 άποροι Έλληνες φοιτητές από ολόκληρη την Ελλάδα. Ο Αντώνιος Φ. Παπαδάκης έμεινε ανύπαντρος, δεν απέκτησε παιδιά, και πέθανε το 1878 σε ηλικία κάπου 67 ετών. Με τη Διαθήκη του άφησε όλη του την περιουσία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και σήμερα ακόμα, το ένα τρίτο των εσόδων του Πανεπιστημίου Αθηνών, προέρχεται από το κληροδότημα Παπαδάκη.

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΦΕΡΙΚ ΙΣΜΑΗΛ ΠΑΣΑΣ
& ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Φ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Ο Ισμαήλ Φερικ Σελιμ Πασάς (Εμμ Φρ. Παπαδάκης), 1809 - 1867, αδελφός του Αντώνιου Φρ. Παπαδάκη. Πορτρέτο στο Πολεμικό Μουσείο Καΐρου

Ο Αντώνιος Φρ. Παπαδάκης (1810 -1878), αδελφός του εξισλαμισμένου Ισμαήλ Φερικ Πασά, Μέγας ευεργέτης Πανεπιστημίου Αθηνών. Πορτρέτο στο Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Το ότι ο Ισμαήλ Φερικ Πασάς ήταν αφενός αρχηγός των Αιγυπτιακών στρατευμάτων και αφετέρου αδελφός του Αντώνιου Φ. Παπαδάκη, γιος του παπά Φ. Παπαδάκη από το Λασιθί κλπ δεν το αναφέρει μόνο η Λασιθιώτικη παράδοση, αλλά και τα επίσημα έγγραφα της τότε εποχής. Ο Δήμαρχος Λασιθίου κ. Γ. Στεφανάκης δημοσίευσε στο περιοδικό «Το Λασιθί» (Ιανουάριος 2017) την από 17 Ιουνίου 1867 φωτοτυπία αναφοράς του τότε Βρετανού Πρόξενου Dicson από τα Χανιά προς το Λόρδο Stanley, Βρετανό Υπουργό εξωτερικών, η οποία αναφέρει: «Consul Dicson to Lord Stanley, Canea, Crete, June 24, 1867. My lord I may remark, with reference to the late Ismail Pasha, Commander of the Egyptian contingent, and whose death I announced in my dispatch of the 17th instant, that he was native of Lascethe, and by birth a Cristian. Having, when a mere youth, been sent to Egypt as a slave, he was brought up by the mchmet Ali Pasha, an joined the Viceroy's army. The family name is Pappadati, his father having been a priest; and a brother of the late pasha, now in Athens, has since the outbreak of the insurrection been one of the most active members of the Cretan Committee. I have C.H.Dickson". Ομοίως Δήμαρχος Λασιθίου κ. Γ. Στεφανάκης δημοσίευσε στο περιοδικό «Το Λασιθί» (Ιανουάριος 2017) φωτοτυπία σελίδας βιβλίου του 1868, όπου ο Γάλλος Jules Ballot, εθελοντής στην επανάσταση των Κρητών το 1866-69, αναφέρει: «...Ismail-Pasha y fut blesse mortellement. Ismail-Pacha etait un Cretois de la province de Lassithi; il avait ete enleve, tout enfant, par Mehmet-Ali-Pacha, pendant une insurrection et emmene esclave en Egypte. Il etait ensuite entre dans L'armee egyptienne. Sa famille porte le nom de Papadaki et son frere, membe et tresorier du comite d' Athenes, est un des membres les plus actifs de l' insurrection...». (HISTOIRE DE L' INSURRECTION CRETOISE PAR JULES BALLOT VOLONTAIRE FRANCAIS EN CRETE, PARIS L DENTU LIBRAIRE-EDITEUR 1868)

Επίσης ο ιστοριοδίφης κ. Γιάννη Καραβαλάκης στο «Ευεργέτες από το Οροπέδιο Λασιθίου» (2008) δημοσίευσε επιστολή του Φερικ Ισμαήλ Πασά, τότε Υπουργού των Στρατιωτικών υποθέσεων της Αιγύπτου, προς τον αδελφό του Αντώνιο Φ. Παπαδάκη στην Αθήνα με χρονολογία 1864, η οποία αναφέρει: «Αντώνιον Παπαδάκη, Εις Αθήνας. Εντιμότατε, Ευπροσηγορότατε, προσφιλέστατε αδελφέ μου, Ερωτώντας δια την ευλογημένην και ποθητήν υγείαν σας μετά πόθου υπερ ευδαιμονίας υμών ευχόμεθα. Σας ειδοποιούμεν ότι αμφοτέρας τας ελληνιστί γεγραμμένας επιστολάς υμών την τε προγενέστεραν και την ήδη συμπεμφθείσαν ελάβομεν και εν αυταίς είδομεν ότι επιμόνως αξιοί τε να σας γραφομεν ελληνιστί και ιδιοχείρως τα περί της υγείας ημών. Επομένως προς εγκάρδιον αδελφικήν εξήγησιν καίτι πολλές εις το συντάξι έχοντες ελλείψεις ένεκα της εποχής ημών από της ιδιοχείρου γραφικής εργασίας επιθυμούντες να συμμορφωθώμεν με την αδελφικήν υμών αξίωσιν. Σας πληροφορούμεν ότι μέχρι».

2) Η καθηγήτρια κ. Ελένη Μπριτζολάκη (Helen Mpri) σε αναρτήσεις της στο ιντερνέτ λέει ότι το οικογενειακό επίθετο του πατέρα του μεγάλου ευεργέτη Αντωνίου Φρ. Παπαδάκη δεν ήταν το «Παπαδάκης», αλλά το «Καμπάνης», το οποίο άλλαξε ο γιος και το έκανε Παπαδάκης και συνεπώς αλλιώς, κατ' αυτήν, πρέπει να λέμε τον πατέρα, δηλαδή να τον λέμε Φραγκιά Καμπάνη, και αλλιώς τον γιο, δηλαδή να τον λέμε Α.Φ. Παπαδάκη. Λέει επίσης ότι το επίθετο του Α.Φ. Παπαδάκη πρέπει να γράφεται με δυο πτπ και όχι με ένα π, επειδή έτσι υπέγραφε κ.α. Στον ισχυρισμό της αυτό επικαλείται τις εξής πηγές:

Α) Δημοσίευμα στην εφημερίδα «Ηράκλειον» έτους 1893 (το δημοσίευμα είναι ανώνυμο, όμως η κ. Μπριτζολάκη λέει ότι είναι του Αντωνίου Βορρεάδη), σχετικά με «ΤΟ ΚΑΜΠΑΝΕΙΟΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΝ» (ίδρυμα που ίδρυσε ο Ιωάννης Καμπάνης, εξάδελφος του Α.Φ. Παπαδάκη), το οποίο αναφέρει επακριβώς τα εξής: «στην οικογένεια των Καμπάνηδων ανήκον διαπρέψας εν και οι αδελφοί Αντώνιος Παπαδάκης και ο μεγάλως Αιγύπτω Ισμαήλ πασάς, πρότερον Εμμανουήλ Παπαδάκης..... Ο πατέρας του Ι. Καμπάνη και των αδελφών Αντωνίου και Εμμανουήλ Παπαδάκη ήταν αδελφία».

Β) Σχόλιο του μεταφραστή των οθωμανικών εγγράφων Ν. Σταυρινίδη που υπάρχει στον Κώδικα Θυσιών (έκδοση Πανεπιστημίου Κρήτης και Βικελαίας Βιβλιοθήκης, 2003), σχετικά με την εξής αναφορά του κώδικα: «Χωριό Ψυχρό. Κτήματα του Παπά-Φρα(ν)γκια. Σκοτώθηκε στις αδελφές του σπία 2, χωράφια 3.1/2, αμπέλια 3». Το σχόλιο αυτό γράφει επακριβώς τα εξής: «Ο παπάς Φραγκιάς ήτο πατήρ του Εμμ Παπαδάκη (Καμπάνη) του γνωστού Φερικ Πασά, φρουράρχου Αλεξανδρείας.....και πατήρ του Αντωνίου Παπαδάκη (Καμπάνη)....».

Γ) Άρθρο του Ιωάννη Καραβαλάκη στο περιοδικό «ΤΟ ΛΑΣΙΘΙ» (Μάρτιος 2012), το οποίο αναφέρει ότι: «Ο Α.Φ.Π. γεννήθηκε στο Ψυχρό το 1811 και ήταν γιός του παπά Φραγκιού Καμπάνη. Όταν οι Τούρκοι πάτησαν το Λασιθί τον Ιανουάριο του 1823....»,

Ωστόσο ο γιατρός και Πρόεδρος του Καμπανείου Ιδρύματος (ίδρυμα που ίδρυσε ο Ι. Καμπάνης, εξάδελφος του Α.Φ. Παπαδάκη) κ. Πέτρος Παπαδάκης στο περιοδικό «ΤΟ ΛΑΣΙΘΙ» (Ιούλιος 2017), σχετικά με τα όσα ισχυρίζεται η κ. Μπριτζολάκη, αναφέρει τα εξής: «Το επίθετο του Αντωνίου Φ. Παπαδάκη είναι ένα, το Παπαδάκης, όπως ο ίδιος έγραφε και υπέγραφε και κανένα άλλο. Αυτό μαρτυρούν 1) Η προσωπική του αλληλογραφία, 2) Τα έγγραφα της «Κεντρικής υπέρ των Κρητών Επιτροπής της Αθήνας»(1866-1869), 3) η Διαθήκη του Αντ. Φ. Παπαδάκη, 4) Η Διαθήκη του Ιωάννη Καμπάνη, ιδρυτή του Καμπανείου Ιδρύματος κ.α.5) Το σχόλιο στον Κώδικα Θυσιών είναι μεταγενέστερο και λανθασμένο κ.α.

Πέραν αυτών ο κ. Πέτρος Παπαδάκης, σχετικά με το επίθετο και την οικογένεια του Παπά Φραγκιά από το χωριό Ψυχρό, πατέρα του Αντωνίου Φ. Παπαδάκη, μου έχει πει-εξηγήσει τα εξής: «Πριν από το 1800 εφημέριος στην ενορία Ψυχρού ήταν ο παπά Μανώλης Παπαδάκης που απέκτησε 3 αγόρια : τον Φραγκίσκο Εμμ.

Παπαδάκη, τον Σταύρο Εμμ. Παπαδάκη και τον Δημήτρη Εμμ. Παπαδάκη. Ο Φραγκίσκος (Φραγκίας) Παπαδάκης παντρεύεται στο Ψυχρό και παίρνει για γυναίκα του την αδελφή του Γέρο Καμπάνη (πατέρα του Ιωάννη Καμπάνη, ιδρυτή του Καμπάνειου Ιδρύματος). Χειροτονείται Παπάς και κληρονομεί την ενορία του πατέρα του στο Ψυχρό. Ο Παπάς ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Εμμ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ απέκτησε και αυτός 3 αγόρια : τον ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Φ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ (τον μετέπειτα ΙΣΜΑΗΛ ΦΕΡΙΚ ΠΑΣΑ), ο οποίος πήρε το όνομα του παππού από την πλευρά του πατέρα του, τον ΑΝΤΩΝΙΟ Φ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ (το μεγαλύτερο ευεργέτη του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ταμία της οικονομικής επιτροπής για την απελευθέρωση της Κρήτης) και τον ΙΩΑΝΝΗ Φ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ (Δ/ντή Χωροφυλακής Αλεξάνδρειας), ο οποίος πήρε το όνομα του παππού από την πλευρά της μητέρας του, όπως και ο εξάδελφός του ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ (υιός του ΓέροΚαμπάνη). **Ο Α. Φ. Παπαδάκης ήταν ξάδελφος με τον Ι. Καμπάνη, όμως όχι από τον πατέρα του, αλλά από τη μάνα του, η οποία ήταν στο γένος Καμπάνη και γι αυτό ο Α. Φ. Παπαδάκης και Ι. Καμπάνης έχουν διαφορετικά επίθετα, άλλως θα είχαν ίδια».**

Θεωρώ ότι ο γιατρός και Πρόεδρος του Καμπανείου Ιδρύματος κ Πέτρος Παπαδάκης σ' αυτά που λέει έχει δίκιο, γιατί απλούστατα:

(1) Ο ίδιος ο Αντώνιος Φ. Παπαδάκης πράγματι σε όλα τα έγγραφα που υπέγραψε τα υπέγραψε ως «Αντώνιος Φ. Παπαδάκης», δηλαδή λέγοντας ότι είναι γιος του «Φραγκίσκου ή απλά Φραγκιά Παπαδάκη», Πουθενά στα έγγραφα που υπέγραφε δεν αναφέρει ότι ο ίδιος ή ο πατέρας του λεγόταν «Καμπάνης» ή «Παπαδάκης - Καμπάνης», Μάλιστα ο ίδιος ο Α.Φ. Παπαδάκης άλλοτε έγραφε το οικογενειακό του επίθετο του με ένα π (τις περισσότερες φορές, πάνω από 20) και άλλοτε με δυο ππ (μόνο μια ή δυο φορές) και επίσης άλλοτε με την κατάληξη -ης και άλλοτε με την κατάληξη -is, όπως βλέπουμε και στις φωτοτυπίες εγγράφων που παρατίθενται.

(2) Ο Κώδικας θυσιών δεν αναφέρει ότι «ο παπάς Φραγκιάς» που σκοτώθηκε απο τους Τούρκους στο Ψυχρό λεγόταν Παπαδάκης ή Καμπάνης. Αναφέρει σκέτα ότι σκοτώθηκε ο «παπάς Φραγκιάς» και ο Σταυρινίδης τον ταυτίζει με τον πατέρα του Αντ. Φ. Παπαδάκη στο σχόλιό του προσθέτοντας και το επίθετο του πατέρα και το επίθετο της μάνας του Α. Φ. Παπαδάκη (το επίθετο της μάνας το έβαλε μέσα σε παρένθεση). Λόγω συνωνυμιών πολλές φορές οι άνθρωποι λέγονται με δυο επίθετα (της μάνας και του πατέρα) ή και με παρατσούκλι, για διάκριση, και αυτό έκανε, προφανώς, ο Σταυρινίδης.

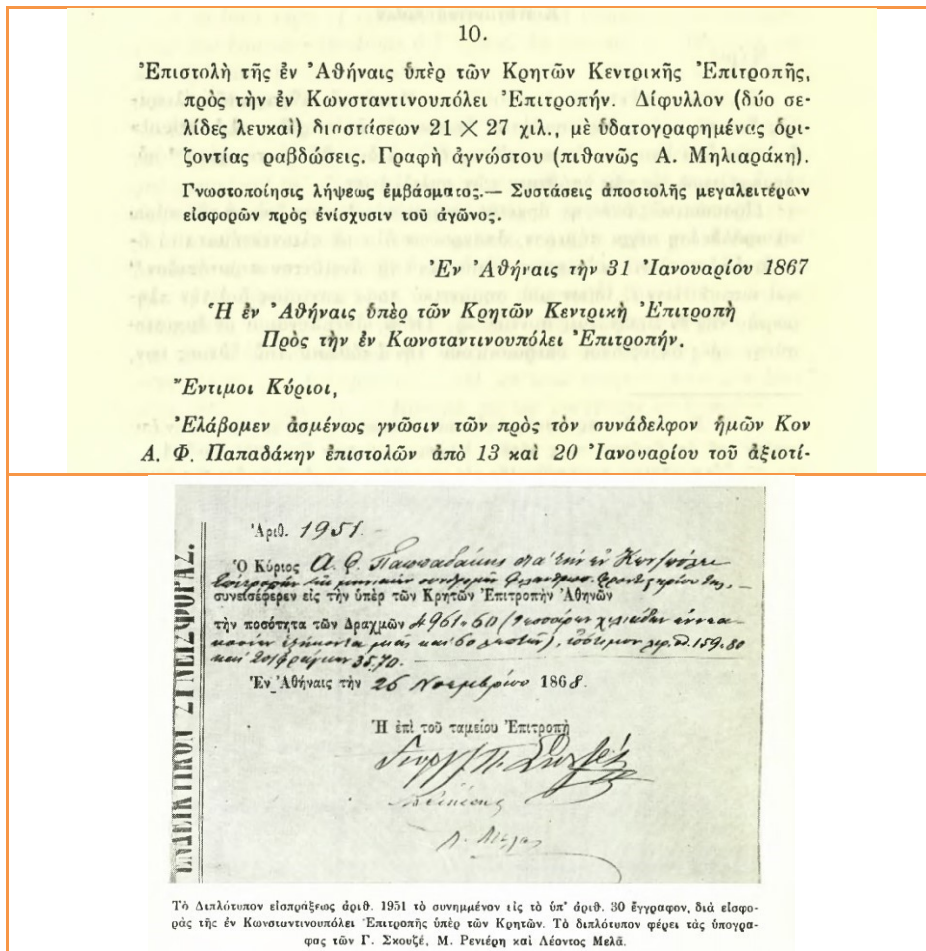
(3) Στο βιογραφικό που συνέταξε ο Στέφανος Μακρυμίχαλος για τον Αντώνιο Φ. Παπαδάκη στηριζόμενος όχι σε τυχαίες πηγές, αλλά στο βιβλίο Ιστορίας του Δντή της Αρχαιολογίας Κρήτης Στέφανου Ξανθουδίδη (Ιστορία της Κρήτης), καθώς και σ' αυτό του ιστορικού Ι. Δ. Μουρέλου (Ιστορία της Κρήτης) και συνόδεψε στα έγγραφα που διέσωσε και δημοσίευσε της Κεντρικής Επιτροπής της Κρητικής Επανάστασης ετών 1866-1869, μέλος της οποίας ήταν ο Αντώνιος Φ. Παπαδάκης, δεν αναφέρει πουθενά ότι ο ίδιος ο Αντώνιος Φ. Παπαδάκης ή ο πατέρας του λεγόταν «Καμπάνης». Συνάμα σε όλα τα έγγραφα που δημοσιεύει βλέπουμε ότι ο Α.Φ.Παδάκης υπογραφεί ως γιος του «Φ. Παπαδάκη» (βλέπε φωτοτυπίες εγγράφων που παρατίθενται).

(4) Θα δικαιολογούνταν κάποιος να λέει ότι ο πατέρας του Αντώνιου Φ. Παπαδάκη λεγόταν Καμπάνης ή που να λέει ότι ο πατέρας του και όχι η μάνα του ήταν από το σόι των Καμπάνηδων, αν από τη μια βλέπαμε μια υπογραφή του Α.Φ. Παπαδάκης με το όνομα Καμπάνης και από την άλλη, αν παρουσίαζε κάποιο επίσημο έγγραφο που να πιστοποιεί ότι ο πατέρας και όχι η μάνα του Α.Φ. Παπαδάκη λεγόταν Καμπάνης, όμως κάτι τέτοιο δεν έχει προσκομιστεί-παρουσιαστεί.

(5) Το ότι ο πατέρας του Α.Φ. Παπαδάκη λεγόταν Παπαδάκης και όχι καμπάνης πιστοποιείται από το ότι τα ξαδέλφια, ο ευεργέτης Ι. Καμπάνης και ο ευεργέτης Α.Φ. Παπαδάκης, έχουν διαφορετικά επίθετα και όχι ίδια. Δυο αδελφών παιδιά έχουν ίδιο επίθετο, ενώ δεν έχουν, αν έχουμε αδελφό και αδελφή.

(6) Η εφημερίδα «Ηράκλειον» (έτος 1893) είναι η μόνη πηγή που γράφει ότι ο πατέρας του Ι. Καμπάνη και ο πατέρας του Α.Φ. Παπαδάκη είναι αδέρφια οπότε είναι προφανές ότι κάνει λάθος.

Μα, αφού ο ίδιος ο μέγας ευεργέτης Αντώνιος Φ. Παπαδάκης σε όλα τα έγγραφα που υπέγραψε (διαθήκες κλπ), για να δοθούν χρήματα τόσο στους συγγενείς του, όσο και για την ελευθερία της Κρήτης, έγραφε ότι είναι γιος του «Φ. Παπαδάκη» (με ένα π, σπάνια το βλέπουμε με δυο ππ) και αφού με αυτό το όνομα τον έχει γράψει με χρυσά γράμματα η ιστορία και το Πανεπιστήμιο Αθηνών, με αυτό το όνομα πρέπει να αποκαλείται τόσο ο ίδιος, όσο και ο πατέρας του και όχι με άλλο όνομα ο γιος και με άλλο ο πατέρας. Αν ο ευεργέτης αυτός λεγόταν Καμπάνης ή αν ο ίδιος ήθελε να τον αποκαλούν Καμπάνη, κάπου θα το έγραφε στα τόσα έγγραφα που συνέταξε και αφού δεν το έκανε ο ίδιος, γιατί να το κάνουμε εμείς;

	Κρητῶν κατὰ τοὺς πόθους αὐτῶν, οὔτενος εἶσι καὶ πόθοι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος! Εἶθε! Σὰς ἀποσπόμεθα ἀδελφικῶς. (Ὑπογραφαί) Λέων Μελῆς Μ. Ρενιέρης Α. Φ. Παπαδάκης Δ. Σ. Μαυροκορδάτος Ἰ. Σκαλισούνης Γεώργιος Π. Σκουζέ (Σφραγὶς κυκλική) Ἡ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 11. Ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀθήναις Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Φιλικῆς Ἐταιρίας» πρὸς τοὺς Ἡρωκλέα Βασιάδην καὶ Α. Βαφιιάδην εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τετρασέλιδον (μία σελὶς λευκὴ) διαστάσεων 18 × 23 χιλ. ἄνευ ὑδατογραφήματος ἢ γραμμογραφίσεως. Γραφὴ ἀνυδατῶν.	
	Μία ἐκ τῶν τραγικωτέρων μορφῶν τοῦ κρητικοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1866 ὤπηξεν ὁ Ἀντώνιος Φ. Παπαδάκης, μέλος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφὸς αἰχμαλωτισθεὶς εἰς νηπιακὴν ἡλικίαν ἐν Ψυχρῷ τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1810 καὶ ἐκτουρκισθεὶς, ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν σιᾶδιον φθάσας μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰσμαὴλ Φερὶκ Πασᾶς, ἐτέθη δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη εἰς Κρήτην διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς ἀπεθάνε μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λασιθίου εἰς Καστέλλι Πεδιάδος, κατ' ἄλλους μὲν πληγωθεὶς ἐν Λασιθίῳ, κατ' ἄλλους δὲ δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῶν ἄλλων Πασάδων» (Βλ. Στέφ. Ξανθοῦ διδου, Ἐπίτιμος Ἱστορία τῆς Κρήτης, Ἀθήναι 1909. σ. 155 καὶ Ι. Δ. Μοῦρέλλου, Ἱστορία τῆς Κρήτης τόμος Γ', σελ. 1331 ἐπ.). Ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ του, κατέθλιψε τὸν Παπαδάκην. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν σκηνὴν ὁ Ι. Σκαλισούνης εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του (σελ. 13). «...Ἡμέραν τινα, ἀνοίξας ὁ γραμματεὺς ἐπιστολὴν ἐκ Κρήτης ἀνεφώνησε νίκη, νίκη! — κατετροπώθη ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς καὶ ἐφονεύθη ὁ ἐν τῇ νήσῳ μεταβάς πρὸ τινων ἡμερῶν ἀρχηγὸς αὐτοῦ. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ, ὁ μέγας πατριώτης Παπαδάκης, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, ὡχρῶν καὶ πίπτων ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον κλαίων καὶ ὀδυρόμενος ἐκραύγαζε: «Δυστυχὴς ἐγώ, ἴσως ἐφονεύθη ἐξ ἐνὸς τῶν ἀποσταλέντων ὑπ' ἐμοῦ δόλων». Ἦτον ὁ ἀδελφός του! Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων νήπιος μετὰ τῆς τραφοῦ του, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα στρατάρχου εἰς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ στρατόν, πρὸ δύο δὲ ἐβδομάδων, ὁ Παπαδάκης εἶχε πέμψει εἰς Κρήτην, ἰδίᾳ δαπάνῃ, 2000 σασεπὼ τῆς Μαγχεστρίας. Ὁ Παπαδάκης εἶχεν ἀποκτήσει τεραστίαν περιουσίαν εἰς Ρωσίαν ὅπου παρῆκεν μέχρι τοῦ 1848, ἀπέθανε δὲ τὸ 1878 εἰς τὰς Ἀθήνας κληροδοτήσας τὴν περιουσίαν του, ἀνερχομένην εἰς 1.000.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἀνεκρυσχθεῖς μέγας εὐεργέτης.	
	Το βιογραφικὸ καὶ ἔγγραφο τῆς «ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ» κ.α., τα οποία υπέγραψε ο αείμνηστος Αντώνιος Φ. Παπαδάκης (πηγή: «Ανέκδοτα ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχείου Σκουλούδη, σχετικὰ με τὴν Κρητικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1866-1869», ἐκδότης Μακρυμύχλος, Στέφανος Ι.).	

Δ. ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΟΡΑΚΑΣ, 1797 – 1882

Ο καπετάν Μιχαὴλ Κόρακας, Γενικός Αρχηγὸς τῶν Επαναστατῶν Κρήτης στὴν ἐπανάστασι τοῦ 1866 – 1869 καὶ πολλὲς ἄλλες, γεννήθηκε το 1797 στὴ Πόμπια Ηρακλείου καὶ τὸ πραγματικὸ τοῦ ὄνομα ἦταν Μιχαήλης Καρούζος. Ἡ ἐπωνυμία "Κόρακας" τοῦ ἀποδόθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὡς ἐνδειξη τῆς ἐπιθετικότητος ποὺ ἐδείχνε ὁ πατέρας τοῦ καὶ ἀργότερα ὁ ἴδιος ἐναντὶα στοὺς Οθωμανοὺς κατακτητὲς. Σὲ ἡλικία 18 ἐτῶν, το 1815, ἐπειδὴ σκότωσε τὸ ἀφεντικὸ τοῦ, τὸν ἀπληστο καὶ αἰμοβόρο Τούρκο Ἀγὰ Ἀλήκο, βγήκε στα βουνὰ καὶ ἐγίνε χαίνης (αντάρτης). Ὁ λαϊκὸς ποιητὴς "Βενέτικος" λέει «δεκαοχτῶ χρόνῶν τονε καὶ βγήκε στο ποδάρι καὶ σκότωσε ἕναν ἀγὰ ποὺ ἦτο παλικάρι».

Καπεταν Μιχάλης Κόρακας (Μιχάλης Καρούζος), Cart postal Nr 204 Editeur N. Alikiotis-Candia

Βλέποντας ο Αγάς τον Μιχάλη να είναι ικανός στη φύλαξη των κοπαδιών τον πήρε βοσκό του. Μια των ημερών κάτω στον κάμπο ακούγονταν τουφεκιές, εμφανίζεται ο Αγάς πάνοπλος και έξαλλος εκεί που έβοσκε τα κοπάδια ο Μιχάλης και του λέει: «ακούς μωρέ πάλι τους δικούς σου τους ταυλόπιστους τι κάνουν? Ο Μιχάλης προσπάθησε να τον ησυχάσει λέγοντας του ότι αυτός του είναι πιστός και τον θεωρεί σαν πατέρα του. Ο Αγάς προς στιγμή ησύχασε και ρώτησε το Μιχάλη αν έχει το μποχλίτη νερό, ο Μιχάλης έτρεξε να φέρει στον Αγά το μποχλίτη και ο Αγάς όπως ήταν διψασμένος έπινε το νερό κακαρολιστα. Ο Μιχάλης καθώς ήταν γρήγορος αρπάζει τη χουρχούδα και δίνει μια κατακέφαλα στον Αγά που το μόνο που πρόλαβε να πει ήταν «σκύλε και μ' έφας». Εν τω μεταξύ η χουρχούδα ανεβοκατέβαινε μέχρι και

τον άφησε νεκρό. Μετά το φόνο του Αγά κατέβηκε σαν νύχτωσε στην Πόμπια ζωσμένος με τα άρματα του Αγά και παρουσιάστηκε στον καπετάνιο του χωριού το Χουλογιάννη και σαν να επρόκειτο για το πιο φυσικό και ασήμαντο πράγμα του λέει: «σκότωσα τον αγά και φεύγω».

Από το επεισόδιο αυτό και μετά αρχίζει ο αρματολικός βίος του Καπετάν Μιχάλη Κόρακα. Στην Κρητική Επανάσταση του 1821 έλαβε μέρος από τους πρώτους και από τα πρώτα του κατορθώματα ήταν η απελευθέρωση 39 σκλάβων νεανίδων από τα χέρια έφιππων αιμοβόρων Τούρκων τις οποίες είχαν αρπάξει από τα χωριά Πετροκεφάλι, Κουσέ και Φανερωμένη. Στη συνέχεια ο Κόρακας περιβάλλεται από πλήθος παλικάριών όπου για το κάθε ένα έγραψε την δική του ιστορία. Οι σπουδαιότεροι από αυτούς ήταν ο Τσακίρης, ο Χουλάκης, ο Αστρινός, ο Πετρογιάννης, ο Τσικριτζή, ο Τυλιανάκης, ο Μαστραχάς και πολλοί άλλοι. Το 1826 τραυματίζεται ελαφρά στη μάχη της Μαλάξας. Το ίδιο έτος τον βρίσκουμε στην πολιορκία της Ακροπόλεως με τον Καραϊσκάκη. Το 1827 έρχεται στην Κάρπαθο και στην Κάσο. Εκεί με 69 κρητικούς Κάσιους και Καρπάθιους εξοπλίζει 3 μικρά πλοία και πολέμησε κατά των τούρκων και των Αιγυπτίων στην περιοχή του Κρητικού και Λιβυκού Πελάγους. Το 1828, συνέχισε τον αγώνα στην Πελοπόννησο και τιμήθηκε με το βαθμό του λοχαγού και το χάλκινο σταυρό του Φοίνικα. Επέστρεψε με τιμές στην Κρήτη το 1834 και πήρε μέρος στην Κρητική Επανάσταση του 1841, του 1858 και του 1866-69, πολεμώντας ενάντια σε πολυάριθμες οθωμανικές δυνάμεις. Κήρυξε την επανάσταση του 1878 και κατόπιν τιμήθηκε από το βασιλιά Γεώργιο στην Αθήνα και τον πατριάρχη Αλεξάνδρειας. Επιστρέφει στην

Κρήτη και συνεχίζει τον αγώνα μέχρι το 1828. Τότε επιστρέφει στην Κάρπαθο και από κει στη Νάξο. Από την Νάξο έρχεται στην Πελοπόννησο, λαμβάνει μέρος στη μάχη του Νεοκάστρου όπου διακρίθηκε για την πολεμική του δράση. Στο Άργος συγκέντρωσε Κρητικούς που βρίσκονταν στην Πελοπόννησο και υπό τον Καλλέργη συνετέλεσε στην καταστολή της στάσεως του Γιατράκου. Μετά την αποκατάσταση της τάξεως του δίδεται ο βαθμός του λοχαγού και 100 στρέμματα γης εκλεκτής εις την πρόνοια του Ναυπλίου. Το 1834 τα εγκαταλείπει όλα και επιστρέφει στην Κρήτη όπου έλαβε μέρος στις επαναστάσεις του 1841 και 1858. Πραγματική εποποιία της Κρήτης είναι η μεγάλη επανάσταση του 1866-69. Τότε έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο ως Γενικός Αρχηγός των ανατολικών επαρχιών. Είναι τόση η αφοσίωση ο σεβασμός η αγάπη και η απεριόριστη εμπιστοσύνη των παλικαριών του προς τον αρχηγό τους που όλοι τον αποκαλούν Πατέρα.

Ο Γραμματέας της επαναστατικής Επιτροπής Λασιθίου Νικ. Λαμπρίδης στις εκθέσεις του αναφέρει ότι «Μόνο το όνομα του Κόρακα αρκούσε, για να ηλεκτρίσει τους αγωνιστές και να τρέψει σε φυγή τους Τούρκους. Τόσο θάρρος ενέπνεε στους επαναστάτες και τόσο φόβο στου Τούρκους το όνομα Κόρακας». Τα ίδια λέει και ο ο Γάλλος εθελοντής Desmagne που έλαβε μέρος στην επανάσταση του 1866 και γνώρισε από κοντά τον Κόρακα. Γράφει: «Παλιός προγεγραμμένος της ηρωικής ζωής του αρματολισμού πριν από το 1820, ο Κόρακας, ήταν αρχηγός των αρματολών σε σκληρές μάχες κατά την περίοδο της Ελληνικής Επανάστασεως (του 1821). Το απαθές πρόσωπό του, σαν εκείνο των αρχαίων αγαλμάτων των θεών, το αξιοπρεπές, σοβαρό και μειλίχιο ύφος του, το λακωνικό των εκφράσεων του, η φήμη του θάρρους του σε κάθε περίπτωση, επέβαλαν σε όλους το σεβασμό προς το άτομό του..... η φήμη του, που είχε διαδοθεί ότι ήταν πολύ σκληρός, ενέπνεαν τον τρόμο στους δειλούς και τη φρίκη στους τολμηρούς Στον Οροπέδιο Λασιθίου, τον Μάιο του 1867, είδα με έκπληξη μου τον εβδομηνταχρονο Κόρακα να σκοτώνει με το χέρι του, όπως ήταν επάνω στο άλογό του, σε μια μονομαχία ένα επίφοβο αντίπαλό του, τον Αλή Αγά Μπραζέρη, συνταγματάρχη των ντόπιων βασιμπουζούκων του Μ. Κάστρου». Ο ρωσσοτουρκικός πόλεμος (1877-78) ξεσήκωσε πάλι την Κρήτη. Ο Κόρακας είναι πια γέρος 81 ετών. Τα χρόνια όμως δεν τον εμποδίζουν να τεθεί επικεφαλής του αγώνα στο νομό Ηρακλείου. Με την επέμβαση των ευρωπαϊκών δυνάμεων παραχωρούνται στην Κρήτη τα προνόμια τη Χαλέπας και οι Κρητικοί ησυχάζουν για μερικά χρόνια. Μετά το τέλος της επαναστάσεως επανήλθε στην Αθήνα όπου και τιμήθηκε. Λίγα χρόνια αργότερα, λόγω ιατρικών προβλημάτων, τα παρατάει όλα και επιστρέφει στο χωριό του όπου και πέθανε στις 28 Σεπτεμβρίου 1882 σε ηλικία 85 ετών.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ 1881

Στην απογραφή του πληθυσμού της Κρήτης που έγινε από τους Τούρκους το καλοκαίρι του 1881 επί Φωτιάδη Πασά και την ευθύνη του Νικολάου Σταυράκη γενικού Γραμματέα της Γεν. Διοικ. Κρήτης (ΚΡΗΤΗ, εφημερίς της Γεν. Διοικήσεως Κρήτης, έτος Η, Εν Χανίοις τη 21 Νοεμβρίου 1881, αριθ. Φ. 617), η Κρήτη είχε 279.165 κατοίκους από τους οποίους 202.934 ήταν χριστιανοί και 72.353 μωαμεθανοί (πραγματικός πληθυσμός 280.000 κατοίκους από τους οποίους 205.284 ήταν Χριστιανοί,

73.234 ήταν μωαμεθανοί και 81 Ισραηλίτες). Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΤΟ 1881

Χανίων 4 επαρχίες, 17 δήμους, 264 χωριά, 31.413 άρρενες + 30.060 θήλεις = 61.473

Σφακίων 3 επαρχίες, 14 δήμους, 117 χωριά, 15.729 άρρενες + 15.158 θήλεις = 30.887

Ρεθύμνης 4 επαρχίες, 16 δήμους, 209 χωριά, 23.356 άρρενες + 23.235 θήλεις = 46.591

Ηρακλείου 7 επαρχίες, 21 δήμους, 339 χωριά, 44.736 άρρενες + 43.229 θήλεις = 87965

Λασηθίου» 5 επαρχίες, 20 δήμους, 163 χωριά, 26.368 άρρενες + 25.881 θήλεις = 52249.

Σύνολο 23 επαρχίες, 88 δήμοι, 1092 χωριά, 141.602 άρρενες+137.563 θήλεις = 279.165.

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΟΛΕΩΝ: Ηράκλειο 21.368, Ρέθυμνο 9.274, Επισκοπή Πεδιάδος 5.659, Περιβόλια Κυδωνίας 5.629. Καστέλι πεδιάδος 5.595, Μοχός 5194.

Ο ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ: Χανίων 42.729 χριστ. + 17.295 μωαμ. = 60.024 κατ. (συν 190 καθολικοί + 4 Διαμαρτυρόμενοι + 527 Ισραηλίτες). Σφακίων 29.595 χριστ. + 1.005 μωαμ. = 30.600 κάτ., Ρεθύμνης 33.029 χριστ. + 12.937 μωαμ. = 45.952 κατ. (συν 5 καθολικοί + 4 αρμένιοι + 31 Ισραηλίτες). Ηρακλείου 54.287 χριστ. + 32.742 μωαμ. = 87.029 κάτ., (συν 58 καθολικοί + 2 διαμαρτυρόμενοι + 51 Ισδραηλίτες). Λασηθίου» 43.301 χριστ. + 8.374 μωαμ. = 52.249 κάτοικοι. Σύνολο 202.934 χριστιανοί + 72.353 μουσουλμάνοι + 253 καθολικοί + 13 διαμαρτυρόμενοι συν 8 Αρμένιοι + συν 647 Ισραηλίτες = 276.208 κάτοικοι + 894 μοναχούς + 147 τεκέδες + 75 νοσοκομειακούς + 444 φύλακες + 1394 χωροφύλακες = 279.165.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1890

Ο πληθυσμός της Κρήτης κατά επαρχία και Δήμο, σύμφωνα με την Τούρκικη απογραφή που έγινε το 1890 (βλέπε «Στατιστική πληθυσμού της Κρήτης» Νικ. Σταυράκη, Γ. Γραμματέως της Γ. Διοίκησης Κρήτης) είχε ως εξής:

ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ 140.205 άρρενες + 137.563 θήλεις = 277.768 + 1397 χωροφύλακες = 279.165.

ΚΑΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ: Χανίων: 42729 χριστιανοί 190 καθολικοί 11 διαμαρτυρόμενοι 4 Αρμένιοι 17295 μουσουλμάνοι , 527 Ισδραηλίτες = 60.756. Σφακίων: 29.595 χριστιανοί + 1905 Μουσουλμάνοι = 30.600. Ηρακλείου: 54287 + 58 καθολικοί 2 διαμαρτυρ. 32742 μουσουλμάνοι 51 Ισδραηλίτες = 87.140. Ρεθύμνης 33.029 χριστιανοί + 5 καθολικοί + 4 Αρμένιοι + 12937 μουσουλμάνοι 31 Ισδραηλίτες = 45999. Σύνολο 202.934 χριστιανοί, 253 καθολικοί 13 διαμαρτυρόμενοι 8 Αρμένιοι 72353 μουσουλμάνοι 647 Ισδραηλίτες = 276208

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ 1894

Ο Λοχαγός Νικόστρατος Θ. Καλομενόπουλος στα «Κρητικά» (Τοπογραφία και οδοιπορικά της νήσου Κρήτης), Αθήνα 1894, αναφέρει: << Η Κρήτη διοικητικώς διαιρείται εις πέντε Διοικήσεις ων προϊστάνται Διοικηταί (μουτασερίφαι). Αι διοικήσεις αυτές εισίν αι εξής:

1) Η Διοίκησης των Χανίων. Αύτη έχει έδρα την πόλιν των Χανίων και πληθυσμόν 61.473 κατ. Περιλαμβάνει δε τας Επαρχίας: α) Κυδωνίας....., β) Κυσάμου, γ) Σελίνου

2) Η Διοίκησης των Σφακίων. Αύτη έχει έδρα το χωρίον του Αποκορώνου Βάμου και πληθυσμόν 30.600. Περιλαμβάνει δε τας επαρχίας: α) Αποκορώνου...., β) Αγίου Βασιλείου,.... γ) Σφακίων....

3) Η Διοίκησης της Ρεθύμνης. Αύτη έχει έδρα την πόλιν της Ρεθύμνης και πληθυσμόν 45.959 κατ. Περιλαμβάνει δε τας επαρχίας: α) Ρεθύμνης, β) Αμαρίου,...., γ) Μυλοποτάμου...

4) Η Διοίκησης Ηρακλείου. Αύτη έχει έδρα την πόλιν του Ηρακλείου και πληθυσμόν 87.029 κατ. Περιλαμβάνει δε τας επαρχίας: α) Μαλεβυζίου, ..., β) Τεμένους, ..., γ) Πεδιάδος, δ) Μονοφατσίου, ... ε) Καινούργιου, στ) Πυργιωτίσης,...

5) Η Διοίκησης Λασιθίου». Αύτη έχει έδρα την πολιν του Μεραμπέλου Νεάπολιν και πληθυσμόν 51.675 κατ. Περιλαμβάνει δε τα επαρχίας α) Του Μεραμπέλου συγκειμένης εκ 31 χωρίων αποτελούντων 6 δήμους και κατοικουμένης υπό 15.940 κατ. Εξ ων 14.380 Έλληνες και 1500 Τούρκοι, β) Του: Λασιθίου συγκείμενης εκ 17 χωρίων αποτελούντων 2 δήμους και κατοικουμένων εκ 4.995 κατοίκων, απάντων Ελλήνων, γ) Της Βιάννου, συγκείμενης εκ 19 χωρίων αποτελούντων 4 δήμους και κατοικουμένης υπό 6.773 κατ. εξ ων 5.897 Έλληνες και 786 Τούρκοι, δ) της Ιεραπέτρας συγκείμενης εκ 19 χωρίων αποτελούντων 4 δήμους και κατοικουμένης 8.493 κατ. Εξ ων 6.000 Έλληνες και 2.493 μωαμ. Ε) Σητείας συγκείμενης εκ 77 χωρίων αποτελούντων 5 δήμους και κατοικουμένης υπό 15.469 κατ. Εξ ων 11.947 Έλληνες και 3.527 Τούρκοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ

1. ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 1898 - 1913

Η Κρητική Πολιτεία (1896 - 1913) ήταν το επίσημο όνομα με το οποίο αναγνωρίστηκε η Κρήτη ως αυτόνομο κράτος (πλήρως ελεγχόμενο από τις Μεγάλες Δυνάμεις και υπό τουρκική επικυριαρχία, όπως υποδήλωνε και η σημαία της) μετά από την κρητική επανάσταση του 1896 και την απόσχισή της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, όπου και τέθηκε υπό την προστασία των Μεγάλων Δυνάμεων (του Ηνωμένου Βασιλείου, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ρωσίας). Προπαρασκευή της αυτονομίας της Κρήτης υπήρξε η ιστορική Σύμβαση της Χαλέπας.

Σημαία Κρητικής Πολιτείας, που επέβαλαν Τούρκοι και Έλληνες.

Η Κρήτη την 1η Δεκεμβρίου του 1913, μετά από το πέρας των Βαλκανικών πολέμων, ενσωματώθηκε και επίσημα στο ελληνικό κράτος. Ακριβώς ένα μήνα νωρίτερα (1 Νοεμβρίου 1913), ο σουλτάνος Μεχμέτ ο 5ος είχε παραιτηθεί από κάθε δικαίωμα επικυριαρχίας επί της μεγαλονήσου. Αιώνες αιμάτων και δακρύων στη μαρτυρική

Κρήτη έβρισκαν επιτέλους την ιστορική τους δικαίωση.

Επί Κρητικής Πολιτείας (1898 - 1913) και με το νόμο 19/1899, σύμφωνα και με το άρθρο 95 του Συντάγματος της Κρητικής Πολιτείας, η Κρήτη διαιρέθηκε σε πέντε νομούς ή άλλως διοικητικά διαμερίσματα: Χανίων, Σφακίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου (με την κατάργηση - συγχώνευση του Νομός Σφακίων στο Νομό Χανίων) και οι οποίοι αποτελούνταν από 23 επαρχίες μετά των τριών πόλεων: Χανίων, Ρεθύμνου και Ηρακλείου (σ.σ. κανονικά είχαμε 20 επαρχίες = 3 πόλεις Ηράκλειο, Ρέθυμνο, Χανιά = 23) και 86 δήμων. Μάλιστα από τότε και εξής **αντί της αραβικής ονομασίας Χάνδακας = ενετικά Candia άρχισε να χρησιμοποιείται το μινωικό τοπωνύμιο Ηράκλειο.**

Με το Διάταγμα του Γεωργίου 11/6/1899 διορίστηκαν από τον Υπατο Αρμοστή οι πρώτοι Νομάρχες της Κρήτης. Στο Νομό Χανίων ο Μεχμέτ Σταθάκης, στο Νομό Σφακίων ο Στυλιανός Φωτάκης, στο Νομό Ρεθύμνου ο Αντώνιος Βορεάδης, στο Νομό Ηρακλείου ο Γεώργιος Μαρής και στο Νομό Λασιθίου ο Γεώργιος Μυλωνογιαννάκης. Κάθε Νομάρχης

ήταν Προϊστάμενος στο νομό του και είχε πολιτική, διοικητική και δικαστική εξουσία.

Με το Δημοτικό Νόμο 120/1900, οι Δήμοι της Κρήτης περιορίστηκαν σε 84 και μετονομάστηκαν κάποιοι απ' αυτούς. Νομός Χανίων είχε 16 Δήμους, Νομός Σφακίων 10 Δήμους, Νομός Ρεθύμνης 19 Δήμους, Νομός Ηρακλείου 20 Δήμους, Νομός Λασιθίου 20 Δήμους. Από τον επόμενο χρόνο, με το νόμο 411/1901, συστάθηκαν τρεις αστικοί Δήμοι, που αντιστοιχούσαν στις πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνο και Ηράκλειο, και 74 αγροτικοί ή άλλως επαρχιακοί, που κάλυπταν το υπόλοιπο τμήμα του νησιού. Κοινότητες δεν υπήρχαν. Ιδρύθηκαν αργότερα με το νόμο Δ.Ν.Ζ. του 1912. Οι Δήμαρχοι ήταν αιρετοί.

Σύμφωνα με το Ν. Σταυράκη («Στατιστική του πληθυσμού της Κρήτης», Χανιά 1890 και 1900), ο συνολικός πληθυσμός της Κρήτης το 1900 ήταν 303.543. Απ' αυτούς οι 269.319 ήταν Χριστιανοί και οι 33.496 Μουσουλμάνοι και οι 728 Εβραίοι. Σε σύγκριση με τη Στατιστική του 1881, όπου οι Χριστιανοί ήταν 205.010 και οι Μουσουλμάνοι 73.234, βλέπουμε ότι οι Μουσουλμάνοι είχαν ελαττωθεί κατά το 1900 κατά 40.000 περίπου, ενώ οι Χριστιανοί είχαν αυξηθεί κατά 64.000. Ως το 1908 ο Χριστιανικός πληθυσμός είχε αυξηθεί ακόμη περισσότερο, ενώ ο Μουσουλμανικός λιγόστευε κάθε μέρα. Στην απογραφή του 1912 οι Χριστιανοί ήταν 307.812 και οι Μουσουλμάνοι 27.852.

Χανιά, 1 Δεκεμβρίου 1913. Η επίσημη τελετή της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ

25 Αυγούστου 1898: Εξαγριωμένοι Τούρκοι, για να εμποδίσουν την απελευθέρωση της Κρήτης, πυρπόλησαν πολλές οικίες, κατάσφαξαν 700 άοπλους χριστιανούς, μεταξύ αυτών και 18 Άγγλους στρατιώτες και τον πρόξενο της Αγγλίας Λυσίμαχο Καλοκαιρινό. Οι άγριες αυτές σφαγές αποτέλεσαν τον καταλύτη των εξελίξεων και επέσπευσαν τη λύση του κρητικού δράματος. Εκδιώχτηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Ρωσία, Ιταλία, Αυστρία) ο τουρκικός στρατός από την Κρήτη και παράλληλα ως

λύση του κρητικού ζητήματος προτείνουν αφενός την αυτονομία της Κρήτης και αφετέρου προτείνουν το βασιλιά Γεώργιο της Ελλάδας να εγκρίνει το διορισμό του Πρίγκιπα Γεωργίου ως ύπατου Αρμοστή των Μ. Δυνάμεων στην Κρήτη 3 Νοεμβρίου 1898: Τα τελευταία τουρκαιογυπτιακά στρατεύματα υποχωρούν από την Κρήτη

24 Σεπτεμβρίου 1898 οι Κρητικοί κηρύσσουν την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, αλλά η Ελληνική Κυβέρνηση δεν τη δέχτηκε, γιατί φοβόταν πόλεμο με την Τουρκία.

28 Νοεμβρίου 1898: Οι Μ. Δυνάμεις αποφασίζουν να διοριστεί ύπατος Αρμοστής Κρήτης ο πρίγκιπας Γεώργιος.

9 Δεκεμβρίου 1898: Παρά τη διαμαρτυρία της Πύλης, φτάνει στα Χανιά, ως πρώτος Ύπατος Αρμοστής, ο Πρίγκιπας Γεώργιος. Η Κρητική Πολιτεία αποτελεί πια μια πραγματικότητα.

8 Φεβρουαρίου 1899: Η Α' Συντακτική Συνέλευση Κρητών ψηφίζει το Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας.

17 Απρίλη 1899: Ο Πρίγκιπας διορίζει την πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας, με την ακόλουθη σύνθεση Συμβούλων: (Υπουργοί) Ελευθέριος Βενιζέλος της Δικαιοσύνης, Μανούσος Κούνδουρος των Εσωτερικών και της Συγκοινωνίας, Νικόλαος Γιαμαλάκης της Δημόσιας Εκπαίδευσης και των Θρησκευτικών, Κωνσταντίνος Φούμης των Οικονομικών και Χασάν Σκυλλιανάκης της Δημόσιας Ασφάλειας.

18 Μαρτίου 1901: Ο πρίγκιπας Γεώργιος απολύει τον Ελευθέριο Βενιζέλο, επειδή τον προηγούμενο μήνα τον είχε καταγγείλει για αυταρχική διακυβέρνηση. Επί της ουσίας γιατί ο Βενιζέλος επεδίωκε τη διάλυση της Κρητικής Πολιτείας και την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, ενώ ο Πρίγκιπας δεν ήθελε κάτι τέτοιο.

10 Μαρτίου 1905: Η αυταρχικότητα και η αδιαλλαξία του πρίγκιπα οδηγούν στην επανάσταση της Θερίσου. Εκεί ο Βενιζέλος κηρύσσει ένοπλο επαναστατικό αγώνα με 1000 επαναστάτες για την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα.

11 Μαρτίου 1906: Παρατείνεται ο Πρίγκιπας Γεώργιος. Τον διαδέχεται ο Αλέξανδρος Ζαΐμης.

13 Ιουνίου 1909: Αποχωρούν από την Κρήτη τα διεθνή στρατεύματα.

14 Αυγούστου 1909: Επανάσταση στο Γουδί. Ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος καλεί τον Ελευθέριο Βενιζέλο να αναλάβει τη διακυβέρνηση της Ελλάδας.

6 Οκτωβρίου 1910: Ο Ελευθέριος Βενιζέλος ορκίζεται Πρωθυπουργός της Ελλάδας, αφού πρώτα εκλέχτηκε ως βουλευτής της Αττικοβοιωτίας.

5 Οκτωβρίου 1912: Α' Βαλκανικός πόλεμος

5 Οκτωβρίου 1912: Β' Βαλκανικός πόλεμος

1η Δεκεμβρίου του 1913 η Κρήτη ενσωματώθηκε και επίσημα στο ελληνικό κράτος. Ακριβώς ένα μήνα νωρίτερα (1 Νοεμβρίου 1913), ο σουλτάνος Μεχμέτ ο 5ος είχε παραιτηθεί από κάθε δικαίωμα επικυριαρχίας επί της μεγαλονήσου. Αιώνες αιμάτων και δακρύων στη μαρτυρική Κρήτη έβρισκαν επιτέλους την ιστορική τους δικαίωση.

1889: ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Το διάστημα από το 1878 έως το 1889 στην Κρήτη κυριαρχούσαν τα κομματικά πάθη. Δημιουργήθηκαν δύο κόμματα, των Συντηρητικών ή Καραβανάδων και των Φιλελευθέρων ή Ξυπόλυτων, με το οποίο πολιτεύεται για πρώτη φορά ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Οι οπαδοί των κομμάτων αυτών διακατέχονται από φανατισμό και επιδίδονται πολλές φορές σε πράξεις βίας. Στις εκλογές του 1888 που νίκησε για πρώτη φορά το κόμμα των Φιλελευθέρων, οι Συντηρητικοί τους κατηγορήσαν για νοθεία. Στις εκλογές που ακολούθησαν στις 2 Απριλίου 1889 νίκησαν ξανά οι Φιλελεύθεροι με μεγάλη διαφορά και ο Ελευθέριος Βενιζέλος εκλέχθηκε για πρώτη φορά πληρεξούσιος Κυδωνίας. Οι Συντηρητικοί ως αντίδραση στην ήττα τους, κατέθεσαν στις 6 Μαΐου 1889 ψήφισμα κηρύσσοντας την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Η πράξη αυτή δήλωνε την έναρξη νέου επαναστατικού κινήματος, το οποίο κλιμακώθηκε μέσα σε δυσμενείς συνθήκες. Η ελληνική κυβέρνηση με τον Χαρίλαο Τρικούπη δήλωσε την αντίθεσή της και αποκήρυξε την επανάσταση. Η Τουρκία από την πλευρά της αντέδρασε βίαια, επιβάλλοντας στρατιωτικό νόμο και ανακαλώντας όλες τις διατάξεις της Σύμβασης της Χαλέπας. Έτσι στο νησί για μια εξαετία (1890-1895) επικράτησε καθεστώς τρομοκρατίας με σφαγές, λεηλασίες, βαρύτατη φορολογία και όλες τις τραγικές καταστάσεις των παλαιότερων ετών, χάνοντας ό,τι μέχρι τότε είχε κερδίσει.

1895 – 1896: ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ)

Το 1895 μέσα σ' ένα κλίμα γενικής αναρχίας, τρομοκρατίας και δολοφονιών από τους μουσουλμάνους, εμφανίστηκε μία σημαντική κρητική προσωπικότητα, ο Μανούσος Κούνδουρος, πρωτοδίκης στο Βάμο Χανίων από το 1890. Πρωτοστάτησε στην οργάνωση της Μεταπολιτευτικής Επιτροπής, διότι πίστευε ότι η Ένωση της Κρήτης δεν μπορεί να επιτευχθεί αν δεν προηγηθεί μια περίοδος αυτονομίας στο νησί. Γι' αυτό και ως πρόεδρος της Επιτροπής συνέταξε υπόμνημα, που υποβλήθηκε στους Πρόξενους των Μ. Δυνάμεων, ζητώντας τη δημιουργία αυτόνομης πολιτείας φόρου υποτελής στο Σουλτάνο και την επαναφορά, σε βελτιωμένη μορφή, των προνομίων της Σύμβασης της Χαλέπας. Η αντίδραση της τουρκικής πλευράς υπήρξε βίαιη και οδήγησε στην έναρξη της επανάστασης, αποκορύφωμα της οποίας υπήρξε η πολιορκία της τουρκικής φρουράς στο Βάμο (4-18 Μαΐου 1896). Ο αντίκτυπος της πολιορκίας ενδυνάμωσε τον αγώνα με την άφιξη εθελοντών και πολεμοφοδίων από την Αθήνα. Ως αντίποινα οι Τούρκοι επιδόθηκαν σε σφαγές κυρίως στα Χανιά και στο Ηράκλειο, γεγονός που προκάλεσε την άμεση αντίδραση των Μ. Δυνάμεων. Μετά από διαπραγματεύσεις ανάγκασαν το Σουλτάνο να δεχθεί το νέο Οργανισμό Κρήτης, με σημαντικές παραχωρήσεις για τους χριστιανούς. Η Επαναστατική Επιτροπή αποδέχθηκε το νέο πολίτευμα και η επανάσταση έληξε.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1897

Οι Τούρκοι δεν αποδέχθηκαν το νέο Οργανισμό Κρήτης και αντέδρασαν με βιαιοπραγίες στο Ηράκλειο και στο Ρέθυμνο. Στα Χανιά στις 23 και 24 Ιανουαρίου του 1897, εκτυλίχθηκαν τραγικές καταστάσεις μετά από άγριες σφαγές και την πυρπόληση της Επισκοπής και της χριστιανικής

συννοικίας. Η έκρηξη μιας νέας επανάστασης ήταν αναπόφευκτη. Στο Ακρωτήρι Χανίων, οργανώθηκε το Επαναστατικό Στρατόπεδο με εκατό περίπου Κρητικούς, με σκοπό την ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Ανάμεσά τους και ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που ανέπτυξε έντονη διπλωματική δράση με τους ναυάρχους των Μ. Δυνάμεων. Η ελληνική κυβέρνηση με τον Θεόδωρο Δηλιγιάννη, όταν πληροφορήθηκε ότι οι Μ. Δυνάμεις θα προβούν στη διεθνή κατοχή του νησιού, έστειλε εκστρατευτικό σώμα 1500 ανδρών με επικεφαλής τον Τιμολέοντα Βάσσο. Στις 1 Φεβρουαρίου αποβιβάστηκε στο Κολυμπάρι Χανίων, για να καταλάβει το νησί στο όνομα του βασιλιά των Ελλήνων, πετυχαίνοντας μαζί με τους επαναστάτες σημαντικές νίκες, όπως η κατάληψη του τουρκικού πύργου στις Βουκολιές. Όμως οι Μ. Δυνάμεις προειδοποιούν τον Βάσσο να μην πλησιάσει την πόλη των Χανίων σε ακτίνα 6 χιλιομέτρων, διότι διαφορετικά θα επέμβουν. Επίσης οι Μ. Δυνάμεις είχαν δημιουργήσει μια ουδέτερη ζώνη μεταξύ επαναστατών και Τούρκων για να αποφευχθεί η σύγκρουσή τους. Οι Τούρκοι όμως τους ανάγκασαν να παραβιάσουν τα όρια, με αποτέλεσμα στις 9 Φεβρουαρίου 1897, ο στόλος των Μ. Δυνάμεων που είχε αγκυροβολήσει στον κόλπο των Χανίων, να βομβαρδίσει το στρατόπεδο του Ακρωτηρίου. Εκεί διαδραματίστηκε το περιστατικό με τον αγωνιστή Σπύρο Καγιαλεδάκη (Καγιαλέ), ο οποίος ύψωσε ξανά την ελληνική σημαία όταν μία οβίδα κατέρριψε τον ιστό της. Η πράξη αυτή προκάλεσε παγκόσμια συγκίνηση και μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις ζητούσαν με ψηφίσματά τους τη λύση του κρητικού ζητήματος. Το Μάρτιο του 1897 οι Μ. Δυνάμεις αποφάσισαν να παραχωρήσουν αυτονομία. Οι Κρητικοί δεν την αποδέχθηκαν και η επανάσταση συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση σε όλο το νησί. Σκληρές μάχες διεξάγονταν στο Ρέθυμνο, Ηράκλειο, Ιεράπετρα και κυρίως στις Αρχάνες, τις οποίες οι Τούρκοι, ως ένα από τα σημαντικότερα κέντρα της επανάστασης, προσπαθούσαν επανειλημμένα να καταλάβουν. Εν τω μεταξύ η έναρξη του ελληνοτουρκικού πολέμου τον Απρίλιο του 1897 και η ταπεινωτική ήττα του ελληνικού στρατού, επηρέασε αποφασιστικά τις εξελίξεις στην Κρήτη, καθώς η ελληνική κυβέρνηση ανακάλεσε από εκεί τις δυνάμεις της. Ακολούθησαν Επαναστατικές Συνελεύσεις των Κρητών στους Αρμένους Χανίων, στις Αρχάνες Ηρακλείου και τέλος στο Μελιδόνι Χανίων, όπου αποφάσισαν να δεχτούν την αυτονομία. Μετά απ' αυτές τις εξελίξεις οι Τούρκοι τον Αύγουστο του 1898 στο Ηράκλειο προχώρησαν σε άγριες σφαγές εκατοντάδων χριστιανών και 17 Άγγλων στρατιωτών και του Πρόξενου της Αγγλίας και πυρπόλησαν το Βρετανικό Προξενείο. Με αφορμή αυτά τα γεγονότα ο τουρκικός στρατός διατάχθηκε με τηλεσίγραφο των Μ. Δυνάμεων να αποχωρήσει οριστικά από το νησί. Το Νοέμβριο του 1898 Ύπατος Αρμοστής της Κρήτης ορίστηκε ο Πρίγκιπας Γεώργιος, γιος του βασιλιά Γεωργίου Α' της Ελλάδας. Μέχρι την άφιξή του τη διακυβέρνηση του νησιού ανέλαβε μία πενταμελής Επιτροπή, το «Εκτελεστικόν Κρήτης». Έτσι κλείνει μια μακράιωνη περίοδος τουρκικής κατοχής και ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο της κρητικής ιστορίας.

1898: ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΠΡΙΓΚΙΠΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ)

Στις 9 Δεκεμβρίου 1898 στο λιμάνι της Σούδας οι ναύαρχοι των Μ. Δυνάμεων και ο κρητικός λαός, υποδέχθηκαν τον Πρίγκιπα Γεώργιο με κάθε επισημότητα και μέσα σε κλίμα ιδιαίτερου ενθουσιασμού και

πανηγυρισμών. Ως Ύπατος Αρμοστής Κρήτης ανέλαβε τη διοίκηση του νησιού, το οποίο παρέμεινε υπό την τουρκική επικυριαρχία, και υπό την προστασία των Μ. Δυνάμεων. Τότε ξεκινά η περίοδος της αυτονομίας, της λεγόμενης Κρητικής Πολιτείας. Αμέσως προκηρύχθηκαν εκλογές για τη συγκρότηση της Κρητικής Συνέλευσης, η οποία ψήφισε το πρώτο Σύνταγμα της Κρητικής Πολιτείας, με την καθοριστική συμβολή του Ελευθερίου Βενιζέλου στη θέσπισή του. Το Σύνταγμα αφού εγκρίθηκε από το βασιλιά Γεώργιο και από τις Μ. Δυνάμεις, δημοσιεύθηκε στις 16 Απριλίου 1899 στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Στις 17 Απριλίου ο Πρίγκιπας σχημάτισε την πρώτη κυβέρνηση, στην οποία συμμετείχε και ο Ελευθέριος Βενιζέλος ως Σύμβουλος (Υπουργός) επί της Δικαιοσύνης. Τα πρώτα χρόνια της διακυβέρνησης του Πρίγκιπα συντελέστηκε πολύ αξιόλογο έργο στους τομείς της δημόσιας υγείας, παιδείας, δικαιοσύνης και οικονομίας. Συγκεκριμένα ιδρύθηκε η Τράπεζα Κρήτης, κόπηκε η κρητική δραχμή, συστάθηκε χωροφυλακή, εκσυγχρονίστηκε το δικαστικό σύστημα, χτίστηκαν σχολεία και λήφθηκαν νέα υγειονομικά μέτρα. Ωστόσο, όσον αφορά το κυριότερο θέμα, της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα, ο Ύπατος Αρμοστής πίστευε ότι θα επιτευχθεί μέσω των προσωπικών του διαπραγματεύσεων με τους βασιλιάδες της Ευρώπης, λόγω των συγγενικών του σχέσεων μ' αυτούς. Βέβαια αποδείχθηκε γρήγορα ότι εκείνοι δεν επιθυμούσαν την αλλαγή του καθεστώτος στην Κρήτη, υπερασπίζοντας τα συμφέροντά τους.

Αντίθετος με την πολιτική του Πρίγκιπα βρέθηκε από την πρώτη στιγμή ο Ελευθέριος Βενιζέλος, υποστηρίζοντας ότι η ένωση πρέπει να πραγματοποιηθεί σταδιακά, μετά την πλήρη αυτονομία του νησιού, την αποχώρηση των διεθνών στρατευμάτων και την οργάνωση κρητικής πολιτοφυλακής. Η διαφωνία τους για το χειρισμό του μείζονος θέματος της ένωσης, καθώς και ο απολυταρχικός τρόπος διακυβέρνησης του Πρίγκιπα οδήγησαν στην οριστική ρήξη μεταξύ τους, όταν στις 18 Μαρτίου 1901 απέλυσε το Βενιζέλο από τη θέση του Συμβούλου. Επίσης ξεκίνησε συκοφαντική εκστρατεία εναντίον του, με σκοπό την πολιτική εξόντωσή του. Ο Βενιζέλος για να υπερασπιστεί τις θέσεις του προχώρησε στη δημοσίευση σειράς άρθρων του στην εφημερίδα «Κήρυξ», που ο ίδιος εξέδιδε. Ο Πρίγκιπας επέτεινε τα αυταρχικά μέτρα εναντίον του κρητικού λαού, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η δυσαρέσκεια εναντίον του, κυρίως από την ανερχόμενη αστική τάξη, η οποία συσπειρώθηκε γύρω από το Βενιζέλο, που ήταν αρχηγός της Αντιπολίτευσης. Η κατάσταση οξύνθηκε ακόμη περισσότερο, όταν στις 26 Φεβρουαρίου 1905 οι εκπρόσωποι της αντιπολίτευσης υπέγραψαν προκήρυξη με αίτημα είτε την ένωση, είτε την αναθεώρηση του κρητικού Συντάγματος, ώστε να απαλλαγούν από το δεσποτικό Πρίγκιπα. Η κίνησή τους αυτή δεν βρήκε θετικό αντίκτυπο και διεύρυνε το χάσμα με την κρητική Κυβέρνηση.

1905: ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΘΕΡΙΣΟΥ

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αποφάσισε ότι μοναδική έξοδος από την κρίση θα ήταν η ένοπλη εξέγερση του κρητικού λαού εναντίον της Αρμοστείας. Στις 10 Μαρτίου 1905 συγκέντρωσε μαζί με τους στενούς του συνεργάτες Κωνσταντίνο Φούμη και Κωνσταντίνο Μάνο, στο ορεινό χωριό Θέρισο των Χανίων περίπου τριακόσιους ένοπλους άνδρες και κήρυξε το επαναστατικό κίνημα, με κύριο σκοπό την ένωση της Κρήτης με την

Ελλάδα. Πολύ γρήγορα η επανάσταση εξαπλώθηκε σε όλο το νησί με τη συμμετοχή σημαντικών προσωπικοτήτων και ενισχύθηκε με όπλα και χρήματα. Όπως ορθά είχε προβλέψει ο Βενιζέλος, ο Πρίγκιπας δεν διέθετε τις απαραίτητες δυνάμεις για να τους αποκρούσει και οι Μ. Δυνάμεις δεν κατέληξαν σε κοινή απόφαση για τη στάση που θα τηρούσαν. Μόνο η Ρωσία στάθηκε στο πλευρό του Πρίγκιπα και επενέβη στρατιωτικά εναντίον των επαναστατών, με κυριότερες μάχες στο Ατσιπόπουλο Ρεθύμνου και στη Γεωργιούπολη Χανίων. Στο Θέρισο ο Βενιζέλος αμέσως σχημάτισε την «Προσωρινή Κυβέρνηση Κρήτης», η οποία για τη στήριξη του αγώνα, οργάνωσε υπηρεσίες, εξέδωσε δική της εφημερίδα «Το Θέρισο» και τύπωσε γραμματόσημα. Παρά τις εκκλήσεις του Γεωργίου οι επαναστάτες δεν παραδόθηκαν και εκείνος προχώρησε στην επιβολή στρατιωτικού νόμου, με συλλήψεις, λογοκρισία του Τύπου και απαγόρευση των συγκεντρώσεων. Εν τω μεταξύ η απήχηση του κινήματος στην Ελλάδα ήταν μεγάλη, με την κάλυψή του από τον αθηναϊκό τύπο και με συγκεντρώσεις υποστήριξης. Ο Βενιζέλος κινήθηκε μέσω της διπλωματικής οδού και όχι τόσο μέσω συγκρούσεων που μπορούσαν να οδηγήσουν σε εμφύλια διαμάχη τους Κρητικούς. Μετά από εντατικές διαπραγματεύσεις με τους εκπροσώπους των Μ. Δυνάμεων, κατέληξαν στις 15 Νοεμβρίου 1905 στις Μουρνιές Χανίων, στον τερματισμό της επανάστασης. Μία Διεθνής Εξεταστική Επιτροπή, που συστάθηκε για τη μελέτη του κρητικού ζητήματος, πρότεινε την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, γεγονός που δεν έγινε δεκτό από τις Μ. Δυνάμεις. Όμως αποδέχθηκαν άλλες προτάσεις για σημαντικές μεταρρυθμίσεις, ώστε να αποκατασταθεί η τάξη και η ηρεμία στο νησί. Ο Πρίγκιπας Γεώργιος δεν τις δέχθηκε και στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1906 παραιτήθηκε από τη θέση του και αναχώρησε από την Κρήτη. Τα επιτεύγματα της επανάστασης του Θερίσου ήταν όλα σημαντικά, όπως η αναθεώρηση του Συντάγματος και η ψήφιση άλλου πιο δημοκρατικού, η προβολή ξανά του άλυτου Κρητικού Ζητήματος και ταυτόχρονα η πανελλήνια ανάδειξη του Ελευθερίου Βενιζέλου. Η επανάσταση αυτή υπήρξε ο κυριότερος καταλύτης των μετέπειτα εξελίξεων, ώστε να επιτευχθεί σταδιακά ο απώτερος σκοπός της ένωσης.

1906 – 1908: ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ (ΑΡΜΟΣΤΕΙΑ ΑΛ. ΖΑΪΜΗ)

Ο βασιλιάς των Ελλήνων διόρισε στις 18 Σεπτεμβρίου 1906, νέο Υπάτο Αρμοστή τον μετριοπαθή πολιτικό Αλέξανδρο Ζαΐμη, με τον οποίο εγκαινιάστηκε μια νέα πιο ομαλή και φιλελεύθερη περίοδος διακυβέρνησης του νησιού. Στις 2 Δεκεμβρίου 1906 η Β' Συντακτική Συνέλευση των Κρητών προχώρησε στην ψήφιση του νέου δημοκρατικού Συντάγματος. Στη νέα κυβέρνηση που σχηματίστηκε, ο Ελευθέριος Βενιζέλος συμμετείχε ως Σύμβουλος (Υπουργός) Δικαιοσύνης και Εξωτερικών. Γρήγορα η Κρήτη μπήκε σε τροχιά προόδου, με την ανάκαμψη της οικονομίας, με την αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης και της δικαιοσύνης και με τη βελτίωση της δημόσιας υγείας και της παιδείας. Επίσης ενισχύθηκαν οι δεσμοί του νησιού με το ελληνικό κράτος, ενώ παράλληλα μειώθηκε ο πιεστικός έλεγχος των Μ. Δυνάμεων. Η συγκρότηση της κρητικής Πολιτοφυλακής με Έλληνες αξιωματικούς, της πρώτης στρατιωτικής δύναμης του νησιού, οδήγησε τις Μ. Δυνάμεις να αποσύρουν σταδιακά, από τον Ιούλιο του 1907, τα στρατεύματά τους από την Κρήτη.

1908 – 1909: ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΑΡΜΟΣΤΕΙΑΣ – ΚΗΡΥΞΗ ΕΝΩΣΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ – ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΑΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Μέχρι το 1908 η Κρητική Πολιτεία λειτουργούσε ομαλά, όταν τρία σημαντικά γεγονότα στο χώρο των Βαλκανίων ήρθαν να επηρεάσουν τις κρητικές εξελίξεις. Το κίνημα των Νεοτούρκων, η ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε ανεξάρτητο βασίλειο και η προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία, θεωρήθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση ως κατάλληλες ευκαιρίες για τη διεκδίκηση της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα. Στα Χανιά στις 23 Σεπτεμβρίου 1908, οργανώθηκε από πολιτικούς μεγάλη συγκέντρωση, όπου με ψήφισμα κηρύχθηκε η κατάργηση της Αρμοστείας και η ένωση με την Ελλάδα. Το ίδιο συνέβη σε ανάλογες κινητοποιήσεις σε όλο το νησί. Την επομένη η επίσημη κυβέρνηση της Κρήτης εξέδωσε αντίστοιχο ενωτικό ψήφισμα και η κρητική Βουλή, αφού το επικύρωσε, προχώρησε στην κατάργηση της Αρμοστείας και του κρητικού Συντάγματος και στην εισαγωγή του ελληνικού. Ο Ζαΐμης, ο οποίος τότε απουσίαζε στην Αίγινα, δεν επέστρεψε στην Κρήτη, διότι τον Οκτώβριο του 1908 σχηματίστηκε προσωρινή διακομματική κυβέρνηση (πενταμελής Εκτελεστική Επιτροπή), η οποία ορκίστηκε στο όνομα του βασιλιά των Ελλήνων. Οι Μ. Δυνάμεις, οι οποίες μέχρι τον Ιούλιο του 1909 ολοκλήρωσαν την αποχώρηση των στρατευμάτων τους από την Κρήτη, αρχικά αντέδρασαν θετικά απέναντι σ' αυτές τις εξελίξεις. Μετά όμως από πιέσεις των Νεότουρκων υποχώρησαν ως προς την επίλυση του Κρητικού Ζητήματος. Μάλιστα όταν υψώθηκε η ελληνική σημαία στο Φρούριο Φιρκά των Χανίων, διέταξαν αμέσως την υποστολή της. Επειδή όμως δεν βρέθηκε κάποιος Κρητικός να την υποστεί, ένα άγημα των Μ. Δυνάμεων αποβιβάστηκε στο Φιρκά και απέκοψε τον ιστό της. Η ελληνική κυβέρνηση κράτησε παθητική στάση και δεν δέχθηκε την ένωση για να αποφύγει περαιτέρω περιπλοκές. Υπό αυτές τις συνθήκες, τον Αύγουστο του 1909, η προσωρινή διακομματική κυβέρνηση Κρήτης αναγκάστηκε να παραιτηθεί και η κρητική Βουλή όρισε μία νέα τριμελή Επιτροπή για τη διακυβέρνηση του νησιού, την οποία διαδέχθηκε το Δεκέμβρη του 1909 νέα κυβέρνηση με τους Κ. Φούμη, Γ. Σκουλούδη και Αλ. Παπαχατζάκη.

1909 – 1910: ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΟ ΓΟΥΔΙ – Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ – ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Στην Αθήνα τον Αύγουστο του 1909 εκδηλώθηκε επαναστατικό κίνημα στο Γουδί, με αφορμή την παρατεταμένη πολιτική κρίση και την κρίση στις ένοπλες δυνάμεις, μετά την ήττα της Ελλάδας στον πόλεμο με την Τουρκία το 1897. Το κίνημα οργανώθηκε από το Στρατιωτικό Σύνδεσμο με αρχηγό το συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά. Σύντομα οι διαφωνίες μεταξύ των στρατιωτικών και των παλαιών πολιτικών κομμάτων οδήγησαν σε πολιτικό αδιέξοδο. Τότε ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος προσκάλεσε στην Αθήνα τον Ελευθέριο Βενιζέλο για να μεσολαβήσει ώστε να τερματιστεί η κρίση. Μετά τη θετική παρέμβαση του Βενιζέλου, σχηματίστηκε στις 18 Ιανουαρίου 1910 νέα κυβέρνηση με το Στέφανο Δραγούμη, που θα προχωρούσε στην αναθεώρηση του Συντάγματος. Αμέσως μετά ο

Βενιζέλος επέστρεψε στην Κρήτη και συμμετείχε το Μάρτιο του 1910 στις εκλογές που προκήρυξε η κυβέρνηση του νησιού. Το κόμμα του νίκησε και ο ίδιος ανέλαβε Πρωθυπουργός στη νέα κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας. Μπροστά όμως στον κίνδυνο εσωτερικής πολιτικής κρίσης και πιθανής επέμβασης των Μ. Δυνάμεων, ανέστειλε για ένα τετράμηνο τη λειτουργία της κρητικής Βουλής και ο ίδιος στα τέλη Ιουνίου του 1910 αναχώρησε για την Ελβετία. Εν τω μεταξύ τον Αύγουστο του 1910 στην Ελλάδα προκηρύχθηκαν εκλογές και ενώ ο Βενιζέλος αρνήθηκε από το εξωτερικό όπου παρέμενε, οι φίλοι του έθεσαν την υποψηφιότητά του, με αποτέλεσμα να εκλεγεί πρώτος βουλευτής Αττικοβοιωτίας. Επιστρέφοντας στα Χανιά παραιτήθηκε από την πρωθυπουργία της Κρήτης και αναχώρησε για την Αθήνα, όπου στις 6 Οκτωβρίου 1910 ανέλαβε τα καθήκοντα του Πρωθυπουργού της Ελλάδας.

1910 – 1912: Διοίκηση Κρήτης από Τριμελείς Επιτροπές – Κρήτες βουλευτές στην ελληνική Βουλή – Έναρξη Βαλκανικών Πολέμων

Η Κρήτη, μετά την αναχώρηση του Βενιζέλου, κατά τα έτη 1910-1912 διοικείται με το σύστημα των τριμελών Επιτροπών. Το Νοέμβριο του 1911 και τον Απρίλιο του 1912 οι Κρήτες βουλευτές επιδιώκουν να εισέλθουν στην ελληνική Βουλή, όμως ο Βενιζέλος δεν έκανε δεκτό το αίτημά τους, πιστεύοντας ότι η ενέργειά τους ήταν πρόωρη και ότι απαιτούνταν λεπτοί διπλωματικοί χειρισμοί για να αποφευχθούν αρνητικές αντιδράσεις, τόσο από την πλευρά των Μ. Δυνάμεων, όσο και της Τουρκίας. Η άρνηση του Βενιζέλου οδήγησε σε επαναστατική κινητοποίηση στην Κρήτη και τη συγκρότηση νέας τριμελούς Επιτροπής με πρόεδρο τον Αντώνιο Μιχελιδάκη. Τελικά η έκρηξη των Βαλκανικών Πολέμων υπήρξε το καθοριστικό γεγονός που επέτρεψε την είσοδό τους, την 1η Οκτωβρίου 1912, στο ελληνικό Κοινοβούλιο μέσα σε ενθουσιώδη ατμόσφαιρα.

1912 – 1913: Γενικός Διοικητής Κρήτης ο Στέφανος Δραγούμης – Λήξη Βαλκανικών Πολέμων – Ένωση Κρήτης με Ελλάδα

Η υποδοχή των Κρητών βουλευτών στην ελληνική Βουλή δεν συνεπαγόταν βέβαια την επίτευξη της ένωσης. Ο Βενιζέλος θέλοντας να παραμείνει το καθεστώς της Κρητικής Πολιτείας, όπως επιθυμούσαν και οι Μ. Δυνάμεις, διόρισε στις 11 Οκτωβρίου 1912, Γενικό Διοικητή Κρήτης το Στέφανο Δραγούμη. Έκρινε ότι η διατήρηση της αυτονομίας του νησιού ήταν απαραίτητη κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων και ότι μετά το πέρας τους θα δινόταν οριστική λύση στο Κρητικό ζήτημα. Πράγματι με τη λήξη του Α΄ Βαλκανικού Πολέμου υπογράφηκε η Συνθήκη ειρήνης του Λονδίνου (17 Μαΐου 1913), σύμφωνα με την οποία ο Σουλτάνος παραιτήθηκε από όλα τα δικαιώματά του στην Κρήτη και την παραχώρησε στη Βουλγαρία, τη Σερβία, το Μαυροβούνιο και την Ελλάδα. Στη συνέχεια με τη λήξη και του Β΄ Βαλκανικού Πολέμου και την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου (28 Ιουλίου 1913), η Βουλγαρία παραιτήθηκε από κάθε αξίωση στο νησί, όπως και κάθε άλλο βαλκανικό κράτος, και το παραχώρησε στην Ελλάδα. Τέλος με ειδική Συνθήκη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, τη Συνθήκη των Αθηνών (1 Νοεμβρίου 1913), ο Σουλτάνος παραιτήθηκε από κάθε δικαίωμα επικυριαρχίας στην Κρήτη και επιπλέον ρυθμίστηκαν επιμέρους θέματα που αφορούσαν το νησί. Η καθοριστική συμβολή του Ελευθερίου Βενιζέλου για την επιτυχή έκβαση των Βαλκανικών Πολέμων, οδήγησε στην πολυπόθητη ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Έτσι την 1η Δεκεμβρίου 1913 κηρύχθηκε η ένωση σε επίσημη τελετή που πραγματοποιήθηκε στο Φρούριο του Φιρκά Χανίων. Εκεί

υψώθηκε η ελληνική σημαία παρουσία του βασιλιά Κωνσταντίνου, του Πρωθυπουργού Ελευθερίου Βενιζέλου, κορυφαίων αγωνιστών, όπως του Χατζή Μιχάλη Γιάνναρη και του Αναγνώστη Μάντακα, και πλήθος κόσμου, που εκδήλωνε τη χαρά του με πρωτοφανείς πανηγυρισμούς. Οι πολύχρονοι και αιματηροί αγώνες του κρητικού λαού είχαν πλέον δικαιωθεί.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΤΟ 1900

Στην απογραφή της 4 Ιουνίου 1900 της Κρητικής Πολιτείας (1898 – 1913) ο πληθυσμός της Νήσου Κρήτης διανέμεται μεταξύ 5 Νομών, 23 Επαρχιών μετά των τριών πόλεων και 86 δήμων και σύμφωνα με την τελευταία διορθωτική ανακοίνωση που έγινε το Σεπτέμβριο του 1904 από το Δ/ντη της Ανωτέρας Δ/σης Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας Αντ. Σκαμνάκη, ο πληθυσμός της Νήσου έχει ως εξής:

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΦΥΛΛΟ:

Νομός Ηρακλείου άρρενες 46.713 + θήλεις 44.515 = 91.228,

Νομός Χανίων άρρενες 37.785 + θήλεις 34.979 = 72.764,

Νομός Ρεθύμνης άρρενες 29.858 + θήλεις 29.433 = 59.291,

Νομός Λασιθίου άρρενες 27.749 + θήλεις 27.554 = 55.303,

Νομός Σφακίων άρρενες 12.333 + θήλεις 12.624 = 24.957.

Γενικό Σύνολο Άρρενες 154.438 + θήλεις 149.105 = 303.543

ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ: Χριστιανοί 269.319, Μωαμεθανοί 33.496, Ισραηλίτες 728. Σύνολο 303.543. Χριστιανοί μη Ορθόδοξοι 846: Καθολικοί 751, Διαμαρτυρόμενοι 35, Αρμένιοι 60. Σύνολο 305.235.

Στην απογραφή της Κρητικής Πολιτείας το 1900 έγιναν τροποποιήσεις στην προηγούμενη διοικητική διαίρεση της Κρήτης ως εξής:

Ο Νομός Ηρακλείου αποτελούνταν από τις Επαρχίες Βιάννου, Καινούργιου, Μαλεβιζίου, Μονοφασίου, Πεδιάδας, Πυργιωτίσας και τεμένους με έδρα το Ηράκλειο.

Ο νομός Λασιθίου αποτελούνταν από τις Επαρχίες Ιεραπέτρας, Λασιθίου, Μιραμπέλλου και Σητείας (η Επαρχία Βιάννου προσαρτήθηκε στο Νομό Ηρακλείου), με έδρα τη Νεάπολη (Ν. Σταυράκη σ. 163).

Ο Νομός Ρεθύμνου αποτελούνταν από τις Επαρχίες Αγίου Βασιλείου, που αποσπάστηκε από το νομό Σφακίων, Μυλοποτάμου και Ρεθύμνου, με έδρα το Ρέθυμνο.

Ο Νομός Χανίων, από τις Επαρχίες Κισάμου, Κυδωνίας και Σελίνου με έδρα τα Χανιά.

Ο Νομός Σφακίων έμεινε με τις Επαρχίες Αποκορώνου και Σφακίων με έδρα πάλι το Βάμο Αποκορώνου. (Από το 1913 η Κρήτη αποτελεί τμήμα του Ελληνικού Κράτους. Ο Νομός των Σφακίων καταργήθηκε και η Επαρχία Αποκορώνου επανήλθε στο Νομό Χανίων που ανήκε πάντα, όπως και η Επαρχία Σφακίων.)

ΠΙΝΑΞ Α'.—TABLEAU I.
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟΝ
(POPULATION DE FAIT PAR RELIGION ET PAR SEXE)
ΠΡΟΤΕΡΑ ΚΑΤ' ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΥΣ
(PAR PROVINCES ET PAR DÉPARTEMENTS)
ΣΤΗ 4 ΙΟΥΝΙΟΥ 1900

Επαρχία (Provinces)	Αριθμός Επαρχιών (Nombres de Provinces)	Εκείτοιχοι (Habitants)					
		Χριστιανοί (Chrétiens)		Μωαμεθανοί (Musulmans)		Σύνολον πληθυσμού (Συνταγματικόν και επί προσώπων) Population totale (d'après les déclarations)	
		Άρσενες (Sexe masculin)	Θήλειες (Sexe féminin)	Άρσενες (Sexe masculin)	Θήλειες (Sexe féminin)	Άρσενες (Sexe masculin)	Θήλειες (Sexe féminin)
Χανίων La Canée (I)...	1	6117	4074	4650	4621	10767	9694
Κυδωνίας Cydonie (I)...	103	10311	9966	1280	11375	11335	11043
Κισσάμου Kissamos...	133	10564	10488	36	10700	10488	21188
Σόλων Solon.....	76	4090	3844	73	4093	3844	7947
Σύνολον Total (I)...	317	31415	28972	6039	5606	37485	34579
Αποκορώνου Apocoronta	68	9668	9859	31	2690	9884	19543
Σφακίων Sphakia.....	20	2634	2760	...	2534	2760	5394
Σύνολον Total...	88	12302	12610	31	12333	12624	24957
Ρεθύμνης (π.) Rethymo (Vile) (I)...	1	9000	1717	2676	2899	4685	9308
Ρεθύμνης Rethymo,...	23	6846	6626	381	7327	7422	14449
Λαζαρίου St-Basile	41	5022	5156	59	5081	5173	10254
Λαζαρίου Amari.....	39	3844	3961	87	3931	4008	7939
Μυλοποτάμου Mylopotamo	84	8700	8606	34	8734	8607	17311
Σύνολον Total...	232	26442	26066	3137	3360	29858	29439
Ηρακλείου Candie (I)...	8	5914	4839	5723	5036	11672	10809
Τραπεζίας Trépanos (I)...	32	2718	2603	325	3044	2797	5844
Μαλεβίου Malevizi....	83	6226	6229	106	6342	6300	12642
Πεδιάδας Pedinada.....	57	11974	12601	251	12223	12649	24875
Μοναстиρίου Monastiri...	165	4500	4051	616	5146	4116	9202
Κανονίου Kénourio.....	54	5634	5342	50	5684	5343	11927
Πυργιολισσας Pyrgioliassa	16	2585	2501	15	2600	2501	5101
Σύνολον Total (I)...	340	39561	38166	7116	6315	46743	44515
Μεραμβέλου Mirabello...	34	9384	9367	145	9539	9498	19027
Λασιθίου Lassithi.....	20	2515	2553	32	2515	2543	5058
Βιάννου Vianos.....	22	2532	2649	32	2564	2649	7213
Ιεράπετρας Hierápetra...	20	3991	3888	354	4345	4179	8324
Σητείας Sitia.....	78	7494	7452	302	7796	7685	15481
Σύνολον Total...	174	26899	26899	833	655	27749	27554
Σύνολον Total général...	1162	136606	132713	17446	154438	149105	303543

Απογραφή Κρήτης της 4 Ιουνίου 1900, ήτοι
επι Κρατικής Πολιτείας,

Στην «Ιστορία και Γεωγραφία της Κρήτης» (1903) του Ιωάννη Κονδυλάκη αναφέρεται: «Το 1898 η Κρήτη ανεκυρώθηκε αυτόνομος πολιτεία Η Κρήτη έχει πρωτεύουσα την πολιν Χανία και διαιρείται εις πέντε νομούς, ων έκαστος διοικείται υπό Νομάρχου, τον Νομόν Χανίων, Νομόν Σφακίων τον Νομόν Ηρακλείου και τον Νομόν Λασηθίου. Ο Νομός Λασηθίου (51.270 χριστ. και 1.410 μωαμεθ.), είνε ο ανατολικότερος και περιλαμβάνει τας Επαρχίας Μεραμβέλον, Λασηθιον, Βιάννον, Ιεράπετρον και Σητεϊαν..... Η Κρήτη είνε διηρημένη εις 71 δήμους..... Νεάπολις (1597 χριστ.) πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου και έδρα του επισκόπου Πέτρας, κείμενη εντός του ωραίου λεκανοπεδίου Μεραμβέλου. Νεάπολις ωνομάσθη από του 1868. Αλλά συγχρόνως ελέγετο Καινούργιο Χωριό. Παλαιότερα ωνομάζετο Καραις....».

Στην «Κρητική Χωρογραφία» Ιωάννου Εμμ Νουχακη (Αθήνα 1903), σχετικά με τη διοικητική διαίρεση τότε της Κρήτης, δηλ. επι κρητικής Πολιτείας (1898 – 1913), διαβάζουμε:

«Η Κρήτη από του Δεκεμβρίου του 1897 διοικείται Συνταγματικώς υπο Υπάτου Αρμοστού Διοικητικώς η Κρήτη διαιρείται εις πέντε νομούς α) Λασηθίου, β) Ηρακλείου, γ) Ρεθύμνης, δ) Σφακίων και ε) Κυδωνίας (Χανίων), εις 20 Επαρχίες και 69 Δήμους αυξομειουμένους ενίστε»..... Σύμφωνα με το ίδιο βιβλίο ο Νομός Λασιθίου τότε είχε πληθυσμό 53/028 κατοίκους και αποτελούνταν από 5 Επαρχίες: Σητείας, Ιεράπετρας, Λασηθίου, Βιάννου και Μεραμπέλλου **με πρωτεύουσα του Νομού το**

Καινούργιο Χωριό ή άλλως Νεάπολη. Ο Άγιος Νικόλαος Μεραμβέλου τότε ήταν, λέει, χωριό με 501 κατοίκους και **έδρα του Δήμου Κριτσάς, ο οποίος μετονομάστηκε εξ αυτού τότε σε δήμο Αγίου Νικολάου. Λέει επίσης ότι η** επαρχία Μεραμπέλου τότε είχε πληθυσμό 16.737 περίπου κατοίκους και διαιρείται εις πέντε Δήμους: Νεαπόλεως, Αγίου Νικολάου, Χουμεριάκου, Βραχασίου, Φουρνής. Βραχάσι 1675 κάτ. Μίλατος 526 κάτ., ... Χουμεριάκο 742 κάτ., Βρύσες 625 κατ. , Λίμναις 1014 κάτ. , Νικηθιανά 206 κατ. , Καστελι Φουρνής 487 κατ. Κάτω Χωριό Φουρνής 459 κάτοικοι.

«Επαρχία Μεραμβέλου, Δήμος β' τάξεως Αγίου Νικολάου. κάτοικοι 1957: **Άγιος Νικόλαος 501 κάτ.**, Κριτσά 2.377 κάτ. , Κρούστας 453 κάτ. , Σπιναλόγκα 272 κάτ., Πρίνα 300 κατ. Τάπαι 128 κάτ., Μεσα Λακώνια 221 κάτοικοι **«Ο Δήμος πρότερον ωνομάζετο Δήμος Κριτσάς και νυν μετονομάζεται αύθις».** «Άγιος Νικόλαος απέχων 11 1/2 ώρας εξ Ηρακλείου και 12 ώρας εξ Σητείας είναι έδρα δήμου, δυνάμει του άρτι ψηφισθέντος υπό της Βουλής νόμου ωρίσθη ως έδρα του Νομού, Ειρηνοδικείου β' Τάξεως, ταμείου β' ταξεως, περιλαμβάνοντος τον Νομόν Λασιθίου, Σταθμού Χωροφυλακής, Δημοτ. Σχολείου. Ε' ναυτικής περιφέρειας δυνάμει του υπ αριθμ. 138 Νόμου αρχομένη απο του ακρωτ. Σαμωνίου, ης προϊσταται Λιμενάρχης β' ταξ. Υποτελωνίου β' τάξεως. Έχει ευρύχωρον και ασφαλή Λιμένα σχηματιζόμενον εκ δυο νησίδων, εις τον οποίον τω 1826 ο Δ. Κοτζάς εκυκλώθη υπό 13 τουρκικών πλοίων και εξήλθε νικητής βυθίσας εν τουρκικόν πλοίον. Η κωμόπολις (του Αγίου Νικολάου) εκτίσθη τω 1866 και κείται προς Β. των εκβολών του Ξεροποτάμου, επί των ερειπίων αρχαίας οικίσεως (Καμαρας) ένθα το 1869 ευρέθη άγαλμα γυναικός τοποθετημένον και νυν εν τω ναώ του Αγίου Αθανασίου. Σώζεται αρχαίον υδραγωγείον, ευρισκονται δε και δακτυλιόλιθοι.»

«Δήμος Β' Τάξεως Νεαπόλεως. Νεάπολη 2.839 κάτ., Βουλισμένη 669 κάτ., Λατσίδα 799 κάτ. Νεάπολις έδρα Νομαρχίας, Δήμου Πρωτοδικείου περιλαμβάνοντας τον Νομόν Λασιθίου, Φυλακών, Ειρηνοδικείου β' τάξεως περιλαμβάνοντος την επαρχίαν Μεραμπέλου, Μοιραρχίας, Ταχυδρομείου επισκόπου Πέτρας, Γυμνάσιου εκ δυο τάξεων, Ελληνικόν Σχολείου Δημοτ. Σχολείου και ανώτερου Παρθεναγωγείου εκ τεσσάρων τάξεων. Η Κωμόπολις επί Ενετοκρατίας εκαλείτο Καραίς, αυτόθι εγεννήθη ο Πάππας της Ρώμης Αλέξανδρος ο Ε', μονάσας εις την Μονήν Αγ. Αντωνίου ηρειπωμένης ήδη, κατόπιν ωνομάσθη Καινούργιον Χωριό, και επι Διοικήτου Κρήτης Αδοσίδου Κωστή Πασά κατέστη πρωτεύουσα του Νομού Λασιθίου, ρυμοτομήσας τα οδοús και διατάξας την ανέγερσιν Διοικητηρίου Δημογεροντίας κλπ' Άπαντα δε τα χωρία του δήμου καλούνται Μετόχια. Την 28 Σεπτεμβρίου 1826 οι αρχηγοί Γραμβουσιανός, Ιωαν. Χάλης, Ιωάννης Κουμής, Καζάνης, Ιωαν. Χουδάλης κλπ επιλιόρκησαν εντός της οικίας του Τούρκου Μασλούμη Καρακάση 300 τούρκους, ους εξηνάγκασαν να παραδοθώσιν, ενεκλείσαν δ' αυτούς εντός Τσαμίου (ποτέ εκκλησίας της Αγίας Αικατερίνης) προς τον σκοπόν επεβίβασωσιν εις τα πλοία και μεταφερθώσι αλλαχού, αλλ' ούτοι δ' απάτης συνέλαβον και αφόπλισαν ένδεκα επαναστάται και ούτως εξερεθίσας τους λοιπούς επαναστάτας ηνάγκασαν να τοις επιτεθώσι και εφονευθησαν έτεροι 15 χριστιανοί, τότε ηνεώχθη οπή εκ της στέγης του τζαμίου και δ' ευφλέκτων υλών έκαυσαν άπαντες τους τούρκους....».

Στο παράρτημα του ως άνω βιβλίου αναφέρεται ότι στις «επενεχθείσες τροποποιήσεις υπό της Βουλής της Κρητικής Πολιτείας του 1903»:<< **Η έδρα της Νομαρχίας Λασηθίου μετατίθεται εις Άγιον Νικόλαον ως και του Πρωτοδικείου.** Η εκ Νεαπόλεως μετάθεσις εις Άγιον Νικόλαον των εδρών Νομαρχίας και Πρωτοδικείου δεν δυναται να πραγματοποιηθή πριν ή ο Δήμος της νέας έδρας εξευρη τα Καταστήματα και αναλάβη τας δαπάνας της μεταφοράς, εγκαταστάσεως και πληρωμής των ενοικίων των Καταστημάτων διαρκώς. Τα πρωτοδικεία της νήσου ωρίσθησαν εις τεσσαρα Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Λασηθίου εδρεύοντα εις τας ομώνυμους πόλεις, πλην του τελευταίου εδρεύοντα εις Αγ. Νικόλαον. Δυνάμει του περί τροποποιήσεων του Δημοτικού υπ' αριθμ 411 Νόμου εις τε την πολιτικήν και θρησκευτικήν διαίρεσιν επήλθον αι επόμενα μεταβολαί: Ο δήμος του Αγίου Νικολάου της επαρχίας Μιραμμπέλου μετονομάζεται δήμος Κριτσάς με έδρα το ομώνυμον χωρίον>>.

2. ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

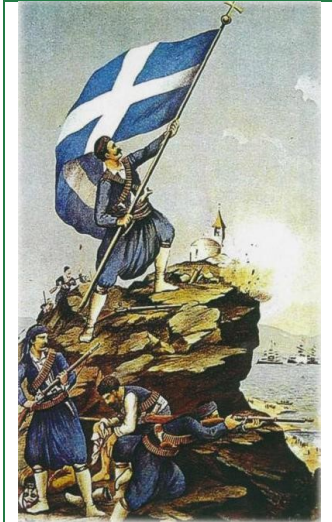
Οι αυθαιρεσίες του Αρμοστή Κρήτης Πρίγκιπα Γεώργιου, τις οποίες έκανε προκειμένου να μην γίνει η Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα, προκάλεσαν την οργή των Κρητικών και το 1905 εξεγέρθηκαν εναντίον του, πραγματοποιώντας τη περίφημη "Επανάσταση του Θέρισου". Αποτέλεσμα ήταν να αναγκαστεί σε παραίτηση ο παλιός αρμοστής και να οριστεί νέος ο Αλέξανδρος Ζαΐμης. Στα γεγονότα εκείνης της εποχής αναδείχθηκε η μεγάλη πολιτική φυσιογνωμία του Ελευθέριου Βενιζέλου που σφράγισε με τη παρουσία του την νεώτερη ιστορία της Ελλάδας. Η Ένωση με την Ελλάδα, που τόσο αίμα και τόσα δάκρυα κόστισε στην ηρωική Μεγαλόνησο, πραγματοποιήθηκε στην πραγματικότητα με την κήρυξη του Α' Βαλκανικού πολέμου στις 5 Οκτωβρίου 1912, όπου η διαβαλκανική συνεργασία Ελλάδος, Μαυροβουνίου, Σερβίας και Βουλγαρίας στράφηκε εναντίον της Τουρκίας. Μάλιστα τότε οι Κρήτες Πολιτοφύλακες και Χωροφύλακες βοήθησαν στην απελευθέρωση και εμπέδωση της τάξης στην Μακεδονία.

Με τη Συνθήκη του Λονδίνου στις 17 Μαΐου 1913, με την οποία τερματίζεται ο Α' Βαλκανικός πόλεμος, άρθρο 4 της Συνθήκης, ο Σουλτάνος παραιτείται από όλα τα δικαιώματά του στην Κρήτη.

Η επίσημη ανακήρυξη της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα έγινε στα Χανιά την Κυριακή 1η Δεκεμβρίου 1913, παρουσία του βασιλιά Κωνσταντίνου και του πρωθυπουργού Ελευθέριου Βενιζέλου.

3. ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ 1912 - 1913

Απελευθέρωση: Ηπείρου, Θεσσαλίας, Μακεδονίας και νησιών

Ο Καγιαλές αψηφώντας τα βόλια του εχθρού κάνει κοντάρι το σώμα του (επειδή αυτό έσπασε από βόλι) και υψώνει και πάλι την ελληνική σημαία...

Μετά τη προηγηθείσα συμμαχία των Βαλκανικών κρατών (Σερβία, Μαυροβούνιο, Ελλάδα, και Βουλγαρία), στις 30 Σεπτεμβρίου του 1912 οι βαλκανικές αυτές χώρες έστειλαν συλλογικά τελεσίγραφο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία με το οποίο ζητούσαν την διασφάλιση της αυτονομίας των εθνικών μειονοτήτων τους, που ζούσαν στο έδαφός της. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία όπως ήταν φυσικό απέρριψε το τελεσίγραφο αυτό, που έμεινε στην ιστορία γνωστό ως Διακοίνωση των Τεσσάρων Χριστιανικών Κρατών με αποτέλεσμα η σύγκρουση να είναι πλέον αναπόφευκτη. Οι εξελίξεις που ακολούθησαν υπήρξαν ραγδαίες. Ο πόλεμος αυτός κηρύχθηκε επίσημα στις 9 Οκτωβρίου του 1912, ακριβώς ημερομηνία που εξέπνεε το τελεσίγραφο, πλην όμως οι επιστρατεύσεις στις σύμμαχες Χώρες ξεκίνησαν πέντε ημέρες πριν. Αξίζει να αναφερθεί επίσης ότι την τελευταία στιγμή η Οθωμανική αυτοκρατορία πρότεινε στην Ελλάδα να μη συμμετάσχει στον πόλεμο, με αντάλλαγμα την οριστική εκχώρηση της Κρήτης στην χώρα.

Ο Α' Βαλκανικός Πόλεμος έληξε με την υπογραφή της Συνθήκης Λονδίνου (1913) που συνομολογήθηκε μεταξύ των νικητών συμμάχων, (Ελλάδας-Βουλγαρίας, Μαυροβουνίου και Σερβίας) αφενός και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αφετέρου. Η Ελλάδα, διαθέτοντας στην περίοδο των βαλκανικών Πολέμων έναν πλήρως αναδιοργανωμένο, άρτια εκπαιδευμένο και καλά εξοπλισμένο Στρατό και έχοντας εξασφαλισμένη την υπεροπλία στη θάλασσα, χάρη στο Ναυτικό της, έμπαινε στον πόλεμο κατά της Τουρκίας στο πλευρό των Βαλκανικών Συμμάχων της Βουλγαρίας, Σερβίας και Μαυροβουνίου, με τις ευνοϊκότερες συνθήκες. Ακλόνητη πίστη όλων ήταν η απελευθέρωση των εθνικών εδαφών και των ομοεθνών τους που εξακολουθούσαν να βρίσκονται υπό το ζυγό των Τούρκων και καθημερινά υπέφεραν το φυλετικό και θρησκευτικό φανατισμό τους. Επιπλέον η Ελλάδα επιθυμούσε να αποπλύνει την ήττα του άτυχου πολέμου του 1897, που τόσα δεινά της είχε φέρει. Το Ελληνικό Ναυτικό, που αποτελούσε τη μόνη ναυτική δύναμη της Συμμαχίας, συντέλεσε αποφασιστικά στη νίκη των συμμαχικών όπλων. Με τις ιστορικές ναυμαχίες της Έλλης (3 Δεκεμβρίου 1912) και της Λήμνου (5 Ιανουαρίου 1913), με επικεφαλής το θρυλικό θωρηκτό "Αβέρωφ", εξασφαλίστηκε η ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο από τη μια και από την άλλη εξαναγκάστηκε ο Τουρκικός Στόλος να μείνει αποκλεισμένος στα Δαρδανέλια μέχρι το τέλος του Πολέμου. Το τέλος του Α' Βαλκανικού Πολέμου, βρήκε την Ελλάδα να έχει απελευθερώσει την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και τα νησιά του Αιγαίου μας (Κρήτη κ.τ.λ.) Το βράδυ της 18ης Οκτωβρίου 1912 το ελληνικό торπιλοбόλο υπ' αριθ. 11, με κυβερνήτη τον υποπλοίαρχο Ν. Βότση, μπήκε στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και με δυο торπίλες βύθισε την Τουρκική κορβέτα Φετίχ-и-Μπουλέντ. Αξίζει επίσης να σημειωθεί και ότι στις 9 Δεκεμβρίου 1912 το υποβρύχιο "Δελφίν" επιτέθηκε κατά του τουρκικού καταδρομικού "Μετζίδιέ", γεγονός που αποτέλεσε την πρώτη

τορπιλική επίθεση στον κόσμο. Οι παράγοντες των επιτυχιών του Ναυτικού μας ήταν η ποιοτική υπεροχή και η ναυτική παράδοση του προσωπικού, καθώς και η εμπνευσμένη του ηγεσία. (Από την Ιστορία Στρατού)

Ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος ήταν ένοπλη σύγκρουση που εξελίχτηκε από 29 Ιουνίου (16 Ιουνίου π.η.) έως 31 Ιουλίου (18 Ιουλίου π.η.) του 1913, και που ξέσπασε σχεδόν αμέσως μετά τη λήξη του Α' Βαλκανικού Πολέμου. Ο πόλεμος αυτός διεξήχθη ανάμεσα στην Βουλγαρία και τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες με τις οποίες είχε συμμαχήσει κατά τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο), δηλαδή τη Σερβία, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο. Κατά την εξέλιξη του πολέμου αυτού κατά της Βουλγαρίας στράφηκαν επίσης και η Ρουμανία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η διαφορά με τον πρώτο πόλεμο ήταν ότι τώρα η Βουλγαρία πολέμησε τους πρώην συμμάχους της, προκειμένου να πετύχει ευνοϊκότερη διανομή των ευρωπαϊκών εδαφών που αποσπάστηκαν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. στον προηγούμενο πόλεμο. Ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος, αν και ακήρυχτος και αιφνίδιος υπήρξε περισσότερο φονικός και καταστροφικός, από τον μόλις προηγούμενο. Τελείωσε δε, με επικράτηση των αντιμαχομένων της Βουλγαρίας, οι οποίες πέτυχαν σημαντικές νίκες στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας και των κεντρικών Βαλκανίων. Τέλος με την ανακωχή που η Βουλγαρία ζήτησε, αποδεχόμενη την ήττα της. αποκρούστηκαν και οι όποιες βλέψεις για τη δημιουργία μιας Μεγάλης Βουλγαρίας. Η Ρουμανία απέσπασε την πρώην βουλγαρική Δοβρουτσά, ενώ η Οθωμανική Αυτοκρατορία ανακατέλαβε την περιοχή της Αδριανούπολης. Λίγους μήνες μετά τη λήξη του Β' Βαλκανικού Πολέμου ακολούθησε ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος που θα έβαζε και πάλι τα βαλκανικά κράτη σε πολεμικές περιπέτειες.

4. ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Α. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΛ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

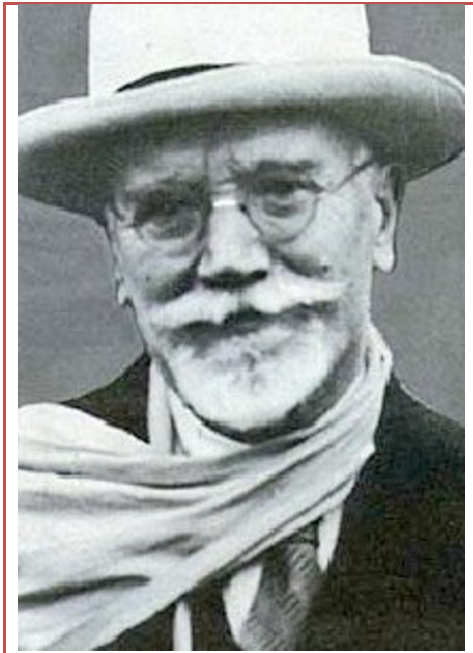
Ο σημαντικότερος Έλληνας πολιτικός, ευφυής, ρεαλιστής και οργανιστής, ευέλικτος και τολμηρός διέθετε μια εντυπωσιακή προσωπική ακτινοβολία. Γεννήθηκε στην Τουρκοκρατούμενη Κρήτη το 1864. Στα νεανικά του χρόνια η οικογένειά του κατέφυγε στην Ελλάδα, καθώς ο πατέρας του υφίστατο τις συνέπειες της επαναστατικής του δράσης. Μετά την αποφοίτησή του από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών άσκησε τη δικηγορία στα Χανιά αλλά σύντομα τον απορρόφησε η πολιτική ως μέλος της φιλελεύθερης παράταξης. Οι ηγετικές και πολιτικές του ικανότητες αναδείχθηκαν κατά την επανάσταση του 1897. Την περίοδο της Κρητικής πολιτείας (1898-1912) συνέβαλε στη διαμόρφωση του Κρητικού Συντάγματος, συγκρούστηκε με τον Αρμοστή Γεώργιο για τις φιλελεύθερες αρχές του, κατέφυγε σε ένοπλη επανάσταση στο Θέρισο (1905) και πέτυχε την αντικατάσταση του Αρμοστή.

Στις μετέπειτα προσπάθειές του για ένωση με την Ελλάδα ισορροπούσε με ευελιξία ανάμεσα στην τόλμη και στη μετριοπάθεια. Το 1910 έληξε ο ρόλος του στα πολιτικά πράγματα της Κρητικής πολιτείας, όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία στην Ελλάδα και συγκρότησε το "Κόμμα των Φιλελευθέρων". Υπήρξε ο πρωτεργάτης της πολιτικής και οικονομικής

ανόρθωσης της Ελλάδας και της νικηφόρας έκβασης των Βαλκανικών Πολέμων (1912-1913). Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου ήρθε σε ρήξη με το στέμμα αλλά με κόστος τον Εθνικό Διχασμό (1915-1917) επέβαλε την πολιτική του για είσοδο της χώρας στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων. Η Ελλάδα ανταμείφθηκε για τη συμβολή της με την παραχώρηση της Αρμοστείας της Σμύρνης (1919). Στις κρίσιμες εκλογές του Νοεμβρίου 1920 ο Βενιζέλος ηττήθηκε, αποσύρθηκε από την πολιτική, για να επιστρέψει μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Με δύο ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες του (1923) -την υποχρεωτική ανταλλαγή Ελλήνων και Τούρκων και τη Συνθήκη της Λωζάννης, που καθόρισε τα σύνορα ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία- άλλαξε τον προσανατολισμό της ελληνικής πολιτικής και έβαλε τα θεμέλια της ειρηνικής ανάπτυξης. Η τελευταία τετραετία της διακυβέρνησής του (1928-1932) ήταν περίοδος σταθερότητας και δημιουργίας. Κορυφαία επιτυχία το ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας (1930). Το τέλος της σταδιοδρομίας του σηματοδεύτηκε από την απόπειρα κατά της ζωής του (Ιούνιος 1933) και το αποτυχημένο κίνημα του Μαρτίου 1935. Αυτοεξορίστηκε στο Παρίσι, όπου πέθανε στις 18 Μαρτίου 1936.

Β. Ο ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ο Ε. Βενιζέλος με αφορμή τις σφαγές των Τούρκων στα Χανιά και το Ρέθυμνο, πήρε ενεργό μέρος στην επανάσταση του 1897. Το 1905 κήρυξε την επανάσταση του Θέρισου που σκοπό είχε την πολιτική ένωση της Κρήτης με τη μητέρα Ελλάδα, σε ένα μόνο, ελεύθερο και συνταγματικό κράτος. Το 1910 η κρητική συνέλευση εξέλεξε το Βενιζέλο σαν πρόεδρο της και μετά σαν πρωθυπουργό της Κρητικής πολιτείας. Το ίδιο διάστημα, η Αθήνα περνούσε δύσκολες ώρες. Η Βουλή είχε διαλυθεί και είχαν προκηρυχθεί εκλογές. Ο Βενιζέλος με την ενθάρρυνση των φίλων και συνεργατών του, όπως του Μιχαλακόπουλου, του Ζαβιτσιάνου και του Εμμανουήλ Μπενάκη, παραμέρισε τους αρχικούς ενδοιασμούς του και υπέβαλε υποψηφιότητα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Οι εκλογές πραγματοποιήθηκαν στις 8 Αυγούστου 1910 και ο Βενιζέλος με την ομάδα του εκλέχτηκαν βουλευτές της Ελλάδας τώρα. Τότε ιδρύθηκε και το κόμμα του που ονομάστηκε "Κόμμα Φιλελευθέρων". Τον Οκτώβριο του ίδιου χρόνου σχημάτισε κυβέρνηση και αμέσως επιδόθηκε στην τακτοποίηση των πολιτικών και εθνικών υποθέσεων της Ελλάδας. Κατόπιν ο Βενιζέλος άρχισε μία εντατική προσπάθεια για την ανασυγκρότηση της διοικήσεως και την αναδιοργάνωση του στρατού και του στόλου. Έτσι, όταν άρχισαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913) η Ελλάδα βρέθηκε ανασυγκροτημένη και ισχυρή και κατόρθωσε να απελευθερώσει τις βόρειες επαρχίες της και πολλά από τα νησιά της. Τη θριαμβευτική πορεία του έθνους, όμως, προς την πλήρη αποκατάσταση του

ανέκοψε η κήρυξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου, ο οποίος έγινε αιτία διαφωνίας μεταξύ Βενιζέλου και του νέου βασιλιά Κωνσταντίνου. Ο λόγος της διαφωνίας ήταν ότι ενώ ο διορατικός Βενιζέλος υποστήριζε την ένταξη της χώρας στο στρατόπεδο των Συμμάχων της Αντάντ, διαβλέποντας τη νίκη των Συμμάχων και τα οφέλη που θα απολάμβανε η Ελλάδα σε περίπτωση που πολεμούσε στο πλευρό τους, ο Κωνσταντίνος υποστήριζε την ουδετερότητα. Μετά από ένα κλίμα προστριβών, ο Βενιζέλος παραιτήθηκε στις 21-2-1915. Στις εκλογές που επακολούθησαν το κόμμα του Βενιζέλου νίκησε και σχημάτισε και πάλι κυβέρνηση. Ο Βενιζέλος συμφώνησε να κρατήσει ουδετερότητα αυτή τη φορά, όμως η είσοδος της Βουλγαρίας στον πόλεμο και η επίθεση της εναντίον της Σερβίας, με την οποία υπήρχε ελληνοσερβική συνθήκη, τον υποχρέωσε να μην ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της ουδετερότητας. Μετά από αυτό ήλθε σε νέα ρήξη με το βασιλιά και παραιτήθηκε και πάλι. Στις εκλογές που επακολούθησαν ο Βενιζέλος δεν πήρε μέρος, γιατί θεώρησε τη διάλυση της Βουλής αντισυνταγματική. Στο μεταξύ, με πρόσχημα τη σωτηρία της Σερβίας, οι Σύμμαχοι αποβίβασαν στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη.

5. Ο ΔΙΧΑΣΜΟΣ

Η διαφωνία αυτή μεταξύ Βενιζέλου και Κωνσταντίνου έγινε η αιτία της δημιουργίας μεγάλου διχασμού, που αποτέλεσε πληγή κοινωνική για τη χώρα για πολλές δεκαετίες. Το 1916 οι βενιζελικοί, με την υποστήριξη των Συμμάχων, οργάνωσαν στρατιωτικό κίνημα και ίδρυσαν "Προσωρινή Κυβέρνηση εθνικής Αμύνης", την οποία διεύθυνε η τριανδρία Β., Παύλου Κουντουριώτη και Παναγιώτη Δαγκλή. Η τριανδρία αυτή πήγε στη

Θεσσαλονίκη και ίδρυσε νέο κράτος που περιλάμβανε τη Β. Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου.

6. Η ΕΛΛΑΔΑ "ΤΩΝ ΔΥΟ ΗΠΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ΠΕΝΤΕ ΘΑΛΑΣΣΩΝ"

Το Μάιο του 1917 ο Βενιζέλος, αφού οι Σύμμαχοι εξόρισαν τον Κωνσταντίνο και έβαλαν στη θέση του το δευτερότοκο γιο του, Αλέξανδρο, ξαναγύρισε στην Αθήνα και τάχθηκε στο πλευρό των Συμμάχων. Με το τέλος του πολέμου ο Βενιζέλος πήρε μέρος στη Διάσκεψη της Ειρήνης του Παρισιού και υπέγραψε, σαν εκπρόσωπος της Ελλάδας, τις συνθήκες του Νεϊγύ (27-11-1919) και των Σεβρών (10-8-1920), με τις οποίες η Ελλάδα έφτανε μέχρι την Α. Θράκη και τη Σμύρνη. Ο μεγάλος οραματιστής Βενιζέλος κατόρθωσε να δημιουργήσει τη Ελλάδα "των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών". Καθώς ετοιμαζόταν όμως να επιστρέψει στην Ελλάδα, δέχτηκε στο σιδηροδρομικό σταθμό της Λυών δολοφονική απόπειρα από δύο αντιβενιζελικούς απότακτους αξιωματικούς του στρατού. Όταν θεραπεύτηκε από τα τραύματα του επέστρεψε στην Αθήνα θριαμβευτής, όπου του έγινε πανηγυρική υποδοχή.

7. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ – ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Στις εκλογές όμως του Νοεμβρίου, ο μεγάλος πολιτικός, που είχε διακριθεί στο διεθνή διπλωματικό στίβο, ηττήθηκε από τους αντιπάλους του και έφυγε στο Παρίσι αποσυρόμενος από την πολιτική. Στις εκλογές του 1923, ύστερα από τη Μικρασιατική Καταστροφή, πήρε πάλι μέρος, εκλέχτηκε βουλευτής και έγινε πρόεδρος της συνελεύσεως. Το 1923 υπέγραψε με την Τουρκία τη συνθήκη της Λωζάνης που αποτελούσε τον ακρωτηριασμό της Μεγάλης Ιδέας. Ο Βενιζέλος όμως κατάφερε ό,τι του επέτρεπαν οι περιστάσεις. Με τη συνθήκη αυτή προσαρτήθηκαν οριστικά στην Ελλάδα η Δ. Θράκη και τα νησιά του Αιγαίου. Στις εκλογές του 1928 ο Βενιζέλος πέτυχε μια συντριπτική πλειοψηφία. Το 1933 έγινε νέα δολοφονική απόπειρα εναντίον του. Επακολούθησαν ταραχές που κατέληξαν στο στρατιωτικό κίνημα Πλαστήρα-Βενιζέλου (1935). Το κίνημα απέτυχε και ο Βενιζέλος έφυγε για τη Γαλλία όπου και πέθανε το 1936.

ΚΥΡΙΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

1864: Γέννηση ελευθερίου Βενιζέλου

1866 – 1869: Η μεγάλη κρητική επανάσταση για Ελευθερία και Ένωση με την Ελλάδα του Κρητικού λαού. - Το Νοέμβριο του 1866 ο Μουσταφά Ναϊλή Πασάς περικυκλώνει το μοναστήρι της Ι.Μ. Αρκαδίου - Στις 20 Μαΐου 1867 Η ΓΙΓΑΝΤΟΜΑΧΙΑ ΛΑΣΙΘΙΟΥ κ.α.

1895: (15/28 Απριλίου) Εκλογική αποτυχία Τρικούπη – κυβέρνηση Δεληγιάννη, (Σεπτέμβριος) Επαναστατικό κίνημα στην Κρήτη- Θάνατος Τρικούπη – περιπλοκή κρητικού ζητήματος

1897: (Φεβρουάριος) Επανάσταση στην Κρήτη – (Μάρτιος Ελληνικά σώματα στη Μακεδονία-(7/19 Απριλίου Η Τουρκία κηρύσσει τον πόλεμο κατά της Ελλάδος – Οι Τούρκοι στη Θεσσαλία – (Μάιος) Ανακωχή- (16/28 Δεκεμβρίου η Θεσσαλία ξανά στους Έλληνες).

1898: Ο πρίγκιπας Γεώργιος ορίζεται ύπατος αρμοστής στην Κρήτη

1903: Συγκρότηση Μακεδονικού κομιτάτου στην Αθήνα – Αποστολή Κρητών στο Μακεδονικό Αγώνα.

1905: Διαφωνία Βενιζέλου – Πρίγκιπα Γεώργιοι – Κίνημα του θερίσου – Δολοφονία Δεληγιάννη.

1906 (Σεπτέμβριος): Παραίτηση πρόγκημα Γεωργίου στην Κρήτη και αντικατάσταση από Ζαΐμη

1908: (12/25 Οκτωβρίου) Η Κρήτη κηρύσσει την ένωσή της με την Ελλάδα και καταργεί την αρμοσσία

1909: (Απρίλιος) Ο Βενιζέλος πρόεδρος της Ελληνικής Συνέλευσης των Κρητών και μετά πρωθυπουργός της Κρητικής Πολιτείας – (Μάιος) ίδρυση του Στρατιωτικού Συνδέσμου – (Αύγουστος) Κίνημα στο Γουδί – Δεκέμβριος ο Βενιζέλος καλείται στην Αθήνα ως σύμβουλος του Συνδέσμου.

1910: Κιλελέρ – Κυβέρνηση Δραγούμη - Εκλογές (5/10) πρώτη Κυβέρνηση Βενιζέλου

1912: (Μάρτιος) Νίκη Φιλελευθέρων στις εκλογές – (22 Απριλίου / 14 Μαΐου) Κατάληψη της Ρόδου από Ιταλούς – (15/28 Οκτωβρίου) Έναρξη Α΄ βαλκανικού πολέμου – (26 Οκτωβρίου / 8 Νοεμβρίου) απελευθέρωση Θεσσαλονίκης)

1913: (21 Φεβρουάριου / 6 Μαρτίου) Απελευθέρωση Ιωαννίνων – (17/30 Μαΐου Συνθήκη Λονδίνου – (13/26 Ιουνίου) έναρξη Β΄ Βαλκανικού πολέμου – 1/14 Δεκεμβρίου προσάρτηση Κρήτης

1914: Πρώτος Παγκόσμιος πόλεμος

1916: (17/30 Αυγούστου) Κίνημα Εθνικής Άμυνας στη Θεσσαλονίκη) (13/26 Αυγούστου) Το Δ΄ Σώμα Στρατού παραδίδεται στους Γερμανούς – (30 Αυγούστου – 12 Σεπτεμβρίου) οι Βούλγαροι στην καβάλα – (26/9 – 9/10) Προσωρινή Κυβέρνηση Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη – (18/11 – 1/12) Νοεμβριανά, η Μάχη των Αθηνών/

1917: (30/5 – 12 Ιουνίου Παραίτηση Κωνσταντίνου και αναχώρηση του - βασιλιάς ο Αλέξανδρος – (13/26 Ιουνίου) ο Βενιζέλος ορκίζεται πρωθυπουργός.

1918: (17/30 Μαΐου) Μάχη Σκρά – 17/30 Σεπτεμβρίου) Ανακωχή Βουλγαρίας

1919: (Ιανουάριος) Ελληνικός στρατός στην Οδησσό – (Μάιος) Ελληνικός στρατός στη Σμύρνη

1920 (Ιούλιος - Ιούλιος) Κατάληψη Προύσας, Ανδριανούπολης κ.τ.λ. – (27 Ιουλίου / 10 Αυγούστου) Συνθήκη Σεβρών, (30 Ιουλίου / 12 Αυγούστου) Απόπειρα κατά του Βενιζέλου στο σταθμό της Λυών του Παρισιού.

1921: (31 Αυγούστου / 13 Σεπτεμβρίου) Μάχη Σαγγάριου.

1922: ((27 Αυγούστου / 9 Σεπτεμβρίου) κατάληψη της από τον Τουρκικό στρατό

1923: (24 Ιουλίου) Συνθήκη της Λωζάννης, (31 Αυγούστου) ΟΙ Ιταλού βομβαρδίζουν και καταλαμβάνουν την Κέρκυρα –

1925: (25 Ιουνίου) Δικτατορία Πάγκαλου.

1928: (4 Ιουλίου) Ο Βενιζέλος πρωθυπουργός

1930: (25 Οκτωβρίου) Ταξίδι Βενιζέλου στην Άγκυρα – (30 Οκτωβρίου) Ελληνοτουρκική συμφωνία

1932 (21 Μαΐου) Παραίτηση Βενιζέλου) - (26 Μαΐου) Κυβέρνηση Παπαναστασίου) – (5 Ιουνίου) Νέα κυβέρνηση Βενιζέλου

1933: (16 Ιανουαρίου) τελευταία κυβέρνηση Βενιζέλου) - (5 Μαρτίου) Εκλογές) - (6 Μαρτίου) Κίνημα Πλαστήρα - (6 Ιουνίου) Απόπειρα κατά του Βενιζέλου.

1935: (12 Μαρτίου) Ο Βενιζέλος εγκαταλείπει την Κρήτη και την Ελλάδα - - (9 Οκτωβρίου) Κίνημα Παπάγου (10 Οκτωβρίου κατάργηση της Βασιλείας)

1936: (18 Μαρτίου) Θάνατος Βενιζέλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Α΄ ΚΑΙ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Κατά το μεγαλύτερο μέρος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου η Ελλάδα παρέμεινε ουδέτερη. Όμως το 1917 η Κυβέρνηση του Ε. Βενιζέλου αποφάσισε να συμμετάσχει στον πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων. Με το τέλος της παγκόσμιας σύρραξης - Οκτώβριος 1918 - η Τουρκία συνθηκολόγησε (ανακωχή του Μούδρου) και η Ελλάδα βρέθηκε στην πλευρά των νικητών. Το «Γ. Αβέρωφ» κατέπλευσε στην Κωνσταντινούπολη και εκεί ύψωσε την Ελληνική σημαία ως μία από τις νικήτριες δυνάμεις του Μεγάλου Πολέμου. Μετά την υπογραφή των συνθηκών ειρήνης, το «Γ. Αβέρωφ» μαζί με τον υπόλοιπο στόλο μετέφεραν τα Ελληνικά στρατεύματα στην Ιωνία. Οι εξελίξεις των επιχειρήσεων στη Μικρά Ασία διέγραψαν γρήγορα αρνητική πορεία που κατέληξε στην Καταστροφή του '22.

Η εδαφική ακεραιότητα και η ανεξαρτησία της Ελλάδας απειλείται ξανά κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι πανίσχυρες δυνάμεις του Άξονα, η Γερμανία και η Ιταλία αποσκοπούν στην παγκόσμια κυριαρχία. Προτού ο Μουσολίνι ζητήσει την παράδοση της Ελλάδας θα προσπαθήσει ύπουλα να την πλήξει. Θα торπιλίσει ανήμερα το Δεκαπενταύγουστο, στην Τήνο το εύδρομο ΕΛΛΗ, που σημαιοστολισμένο ναυλοχούσε εκεί. Η αριθμητική και τεχνολογική υπεροχή των Γερμανών και Ιταλών σε όλους τους τομείς κάνουν την ιδέα και μόνο της αντίστασης - πόσο μάλλον της νίκης - να μοιάζει χίμαιρα. Γι' αυτό και το ΟΧΙ της ηγεσίας που ενεκολπώθη και βροντοφώναξε η ψυχή του Ελληνικού λαού στο ιταλικό τελεσίγραφο, άφησε άναυδη την Παγκόσμια κοινή γνώμη που θεωρούσε αναπόφευκτη τη νίκη του Άξονα. Η αλαζονεία του Μουσολίνι δέχεται ηχηρό κόλαφο από το ψυχωμένο στρατό μας. Ο στόλος μας με αιχμή δόρατος τα ηρωικά μας υποβρύχια διακρίνεται.

Η επακόλουθη Γερμανική εισβολή καταφέρει σοβαρά πλήγματα στον Ελληνικό στόλο, όμως εκείνος δεν πτοείται. Μετά την κατάληψη της Κρήτης στις 20-28 Μαΐου του 1941 από τους Γερμανούς, το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, το μόνο από όλα τα Ναυτικά των Ευρωπαϊκών κρατών που κατελήφθησαν από τον Άξονα, δεν παρεδόθη, αλλά και σύσσωμος ο Ελληνικός Στόλος, όσος δηλαδή διεσώθη από τις επιχειρήσεις στη Μάχη της Ελλάδας κατά του Άξονα, έπλευσε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου. Εκεί, μαζί με διαφυγόντες από την κατεχόμενη Ελλάδα, άνδρες του Στρατού Ξηράς και της Πολεμικής Αεροπορίας, συνέχισε τον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων όχι μόνο μέχρι την απελευθέρωση της Ελλάδας τον Οκτώβριο του 1944, αλλά μέχρι την τελική νίκη των Συμμάχων στην Ευρώπη, που πραγματοποιήθηκε με την πλήρη κατάρρευση της Γερμανίας το Μάιο του 1945. Τα επιτεύγματα και ο ηρωισμός των Ελλήνων ναυμάχων προσέδωσαν στον αγώνα αίγλη αρχαίου μεγαλείου. Τα κατορθώματα των θρυλικών πλοίων Α/Τ ΟΛΓΑ, ΑΔΡΙΑΣ και του Υ/Β ΚΑΤΣΩΝΗΣ δε λησμονιούνται. Η συμμετοχή των Ελληνικών πλοίων στις αποβάσεις της

Νορμανδίας και Νότιας Γαλλίας αποτελεί την κορωνίδα της δράσης του Ελληνικού Ναυτικού εκείνη την περίοδο.

Η Ελλάδα, διαθέτοντας στην περίοδο των βαλκανικών Πολέμων έναν πλήρως αναδιοργανωμένο, άρτια εκπαιδευμένο και καλά εξοπλισμένο Στρατό και έχοντας εξασφαλισμένη την υπεροπλία στη θάλασσα, χάρη στο Ναυτικό της, έμπαινε στον πόλεμο κατά της Τουρκίας στο πλευρό των Βαλκανικών Συμμάχων της Βουλγαρίας, Σερβίας και Μαυροβουνίου, με τις ευνοϊκότερες συνθήκες. Ακλόνητη πίστη όλων ήταν η απελευθέρωση των εθνικών εδαφών και των ομοεθνών τους που εξακολουθούσαν να βρίσκονται υπό το ζυγό των Τούρκων και καθημερινά υπέφεραν το φυλετικό και θρησκευτικό φανατισμό τους. Επιπλέον η Ελλάδα επιθυμούσε να αποπλύνει την ήττα του άτυχου πολέμου του 1897, που τόσα δεινά της είχε φέρει. Το Ελληνικό Ναυτικό, που αποτελούσε τη μόνη ναυτική δύναμη της Συμμαχίας, συντέλεσε αποφασιστικά στη νίκη των συμμαχικών όπλων. Με τις ιστορικές ναυμαχίες της Έλλης (3 Δεκεμβρίου 1912) και της Λήμνου (5 Ιανουαρίου 1913), με επικεφαλής το θρυλικό θωρηκτό "Αβέρωφ", εξασφαλίστηκε η Ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο από τη μια και από την άλλη εξαναγκάστηκε ο Τουρκικός Στόλος να μείνει αποκλεισμένος στα Δαρδανέλια μέχρι το τέλος του Πολέμου.

Το τέλος του Α' Βαλκανικού Πολέμου, βρήκε την Ελλάδα να έχει απελευθερώσει την Ήπειρο, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και τα νησιά του Αιγαίου μας (Κρήτη κ.τ.λ.) Το βράδυ της 18ης Οκτωβρίου 1912 το Ελληνικό торπιλοβόλο υπ' αριθ. 11, με κυβερνήτη τον υποπλοίαρχο Ν. Βότση, μπήκε στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και με δυο торπίλες βύθισε την Τουρκική κορβέτα Φετίχ-ι-Μπουλέντ.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί και ότι στις 9 Δεκεμβρίου 1912 το υποβρύχιο "Δελφίν" επιτέθηκε κατά του τουρκικού καταδρομικού "Μετζηδιέ", γεγονός που αποτέλεσε την πρώτη торπιλική επίθεση στον κόσμο. Οι παράγοντες των επιτυχιών του Ναυτικού μας ήταν η ποιοτική υπεροχή και η ναυτική παράδοση του προσωπικού, καθώς και η εμπνευσμένη του ηγεσία. (Από την Ιστορία Στρατού)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Τα λαμπρά κατορθώματα του Ελληνικού στρατού στη Βόρειο Ήπειρο είχαν ως στήριξη το Ελληνικό εμπορικό ναυτικό, το οποίο σε μια άλλη αδιανόητη εποποιία επέτυχε τη μεταφορά μεγάλου αριθμού ανδρών και εφοδίων προς το μέτωπο χωρίς καμία απώλεια. Παράλληλα το Ελληνικό πολεμικό ναυτικό όχι μόνο προστάτευε με πλήρη ασφάλεια τις νηοπομπές, αλλά προέβαινε και σε επικίνδυνες εξορμήσεις στην Αδριατική αντιμετωπίζοντας ένα εχθρικό στόλο δεκαπλάσιος ισχύος και δυνάμεως. Συνέπεια αυτών ήταν το Αιγαίο και το Ιόνιο να μείνουν απόρθητα ακόμα και από τα σχεδόν υπερσύγχρονα θωρηκτά του Ιταλικού στόλου. Οι σχετικά μικρές Ελληνικές ναυτικές δυνάμεις υπήρξαν το φόβητρο του Ιταλικού Ναυτικού Γενικού Επιτελείου.

2) Το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό είχε την τιμή να δεχθεί μόνο αυτό μαζί με τους Βρετανούς την παράδοση του Ιταλικού Στόλου μετά την ανακωχή της 8ης Σεπτεμβρίου 1943. Είχε ακόμα την τιμητική συμμετοχή του με δύο κορβέτες στη μεγάλη Συμμαχική Απόβαση της Νορμανδίας στις 6 Ιουνίου 1944 και 4 φορτηγά πλοία του Εμπορικού Ναυτικού. Το

«ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ» με πλοίαρχο το Γεώργιο Σαμοθράκη, το «ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π.» με την πλοιαρχία του Δημητρίου Παρίση, το «ΑΜΕΡΙΚΗ» με τη διακυβέρνηση του Σπυρίδωνα Θεοφιλάτου και το «ΕΛΛΑΣ» με την πλοιαρχία του Γεωργίου Τριλίβα. Ακόμα 8 Ελληνικά πολεμικά συμμετείχαν στην απόβαση της Νοτίου Γαλλίας την 15η Αυγούστου 1944, μάλιστα ο ίδιος ο Τσώρτσιλ που παρευρίσκονταν εκεί χαιρέτησε με μήνυμα το ηρωικό Ελληνικό ναυτικό.

3) Το Ελληνικό Εμπορικό Ναυτικό θρήνησε πάνω από 2.000 άνδρες κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και το 60% των ωκεανοπόρων πλοίων του από τα 600 ατμοκίνητα πλοία και τα 700 πετρελαιοκίνητα καΐκια. Οι Ελληνικές απώλειες των εμπορικών μας πλοίων έφθασαν στο 14% του συνόλου των συμμαχικών απωλειών σε όλες τις θαλάσσιες επιχειρήσεις ένα τεράστιο ποσοστό για μια μικρή χώρα. Το Πολεμικό Ναυτικό έχασε κατά τη διάρκεια του Πολέμου 28 μάχιμα πλοία και 700 άνδρες.

2. ΙΤΑΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΚΡΗΤΗΣ

Ο τελευταίος σταθμός της Κρητικής ιστορίας είναι η κατάληψη της Κρήτης από τους Γερμανούς και Ιταλούς, μετά από μια επική αντίσταση. Η μάχη για την κατάληψη της Κρήτης κράτησε από τις 20 ως τις 29 του Μαΐου 1941. Στις 20-28 Μαΐου του 1941 έγινε η απόβαση των Γερμανών στο νησί, καθώς και η ταυτόχρονη ρίψη των αλεξιπτωτιστών. Οι Κρητικοί με τους συμμάχους τους: Βρετανούς, Νεοζηλανδούς και Αυστραλούς, αν και αντιστάθηκαν ηρωικά στη Μάχη της Κρήτης, ηττήθηκαν. Όμως η ήττα του αυτή ήταν μια πύρρειος νίκη για τους Γερμανούς, γιατί τους προξένησε τόσο μεγάλες απώλειες, σε έμψυχο και άψυχο δυναμικό, που είχαν ως συνέπεια στις μετέπειτα μάχες να ηττηθούν.

Η νήσος Κρήτη για όλες τις μεγάλες δυνάμεις έχει ιδιαίτερη στρατηγική αξία, γιατί βρίσκεται στο μέσο της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου και έτσι ελέγχει τις αεροπορικές και θαλάσσιες συγκοινωνίες από ανατολικά προς δυτικά και από βόρεια προς νότια ή και αντίστροφα, αποτελώντας ιδανική βάση αεροναυτικών επιχειρήσεων προς κάθε κατεύθυνση. Απόρροια λοιπόν αυτής της αξίας της, η Κρήτη ήταν να βρεθεί από τις αρχές του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο των Βρετανών, όσο και των Γερμανών.

Η απόφαση για την κατάληψη της Κρήτης λήφθηκε από τον ίδιο τον Χίτλερ στις 25 Απριλίου 1941 και έλαβε την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Ερμής» («Unternehmen Merkur»). Στόχος της κατάληψης της Κρήτης από τους Γερμανούς ήταν να εξασφαλιστούν τα νοτιοανατολικά νώτα των Γερμανών ενόψει της καλούμενης «Επιχείρησης Μπαρμπαρόσα», δηλαδή της μεγάλης Εκστρατείας για την κατάληψη της Ρωσίας και από εκεί να εφορμήσουν στη βόρεια Αφρική - Περσικό κόλπο κλπ με εφελτήριο την Κρήτη. Πιο απλά, κύριος σκοπός της κατάληψης της Κρήτης από τους Γερμανούς ήταν η χρησιμοποίηση της νήσου σαν αεροπορική βάση εναντίον της Αγγλίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Την ήθελαν ως βάση για την προστασία των θαλάσσιων επικοινωνιών στο Αιγαίο από Βρετανικές επιθέσεις που προέρχονταν από την Αλεξάνδρεια, καθώς και για την προστασία της μεταφοράς πετρελαίου στην Ιταλία.

Α. Η ΜΑΧΗ ΚΡΗΤΗΣ 20 ΜΑΪΟΥ 1941

Το πρωί της 20ης Μαΐου του 1941 ο ξάστερος ανοιξιάτικος ουρανός της Κρήτης μαυρίζει από εκατοντάδες σκουρόχρωμα γερμανικά αεροπλάνα, τα οποία καθώς μουγκρίζουν μοιάζουν με τέρατα της Αποκάλυψης. Η γη σείεται και αμέσως τα πρώτα κύματα των επίλεκτων γερμανικών τμημάτων αρχίζουν να πέφτουν κατά χιλιάδες, από τα αμέτρητα μεταγωγικά αεροπλάνα και ανεμόπτερα. Η γερμανική επίθεση ξεκίνησε με ανελέητο βομβαρδισμό των πόλεων και των χωριών και η απόβαση των Γερμανών στο νησί έγινε με ρίψη αλεξιπτωτιστών. Πεδίο μάχης και τα χωριά και οι πόλεις. Ο άμαχος Κρητικός λαός κτυπιέται ανελέητα. Η μάχη διεξάγεται σώμα με σώμα. Άμυνα παλλαϊκή, όμως χωρίς σχέδιο, χωρίς πρόγραμμα, αφού η 5^η Μεραρχία Κρήτης πιο πριν είχε μεταβεί στην Αλβανία. Ωστόσο οι γέροι, οι γυναίκες και τα παιδιά της Κρήτης, μαζί με τα συμμαχικά στρατεύματα που είχαν σπεύσει εκεί δημιουργούν έπος! Οι απώλειες των Γερμανών αλεξιπτωτιστών κατά την πρώτη ημέρα είναι απρόσμενα γι αυτούς μεγάλες. Αυτοί όμως συνεχίζουν απτόητοι τις ρίψεις. Πολλοί σκοτώνονται στον αέρα, αλλά και αυτοί που φτάνουν στο έδαφος αποδεκατίζονται από ένα άοπλο και αδάμαστο λαό, που με την ψυχή γεμάτη Ελλάδα ορμάει με τα μαυρομάνικα, τις τσουγκράνες και τα τσαπιά, πετσοκόβοντας τους σιδερόφρακτους και πάνοπλους εισβολείς. Η άμυνα κρατάει γερά. Αλλά προς το βράδυ της πρώτης ημέρας, οι Γερμανοί πατούν πόδι στο αεροδρόμιο του Μάλεμε και το κρατούν, παρά τις επιθέσεις των υπερασπιστών του νησιού. Απόπειρα των χιτλερικών να στείλουν ενισχύσεις από τη θάλασσα συντρίβεται από τον Αγγλικό στόλο, με φοβερές απώλειες για τους Γερμανούς, αλλά και τους Άγγλους που χάνουν βαριά πολεμικά σκάφη. Την επόμενη ημέρα οι ρίψεις Γερμανών αλεξιπτωτιστών συνεχίζονται με μεγαλύτερη πυκνότητα, αλλά και περισσότερες απώλειες για τους εισβολείς. Παρά τις εκατόμβες των νεκρών με τις συνεχείς ενισχύσεις που φτάνουν ακατάπαυστα, οι Γερμανοί κατορθώνουν να δημιουργήσουν και άλλα προγεφυρώματα τα οποία ενώνονται μεταξύ τους και ετοιμάζονται για γενική επίθεση. Η κατάσταση για τους αμυνόμενους είναι πλέον απελπιστική και την εβδομή μερα αποφασίζεται η εκκένωση της Κρήτης από το συμμαχικό στρατό. Κυρίαρχοι καταχτητές πλέον οι υπάνθρωποι του Χίτλερ στρέφονται με λύσσα πάνω στον άμαχο πληθυσμό, για να τον τιμωρήσουν για την ηρωική του αντίσταση. Λεηλατούν, δολοφονούν, καίνε, καταστρέφουν. Οι βαρβαρότητες εναντίον του άμαχου πληθυσμού, με συλλήψεις και ομαδικές εκτελέσεις, με στρατόπεδα συγκέντρωσης κ.τ.λ, άρχισαν αμέσως με τη Γερμανική κατοχή της νήσου και ως αντίποινα. Πρώτο θύμα η Κάνδανος (1 Ιουνίου 1941), ύστερα τα Ανώγεια, η Βιάννος κ.τ.λ.

General der Fallschirmtruppe

**Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ Κ. ΣΤΟΥΝΤΕΝΤ**

**Ο ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΩΝ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΦΡΑΙΜΠΕΡΚ**

Β. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΡΗΤΗΣ

Η μάχη για τη κατάληψη της Κρήτης κράτησε από τις 20 ως τις 29 του Μάη 1941. Στις 29 Μαΐου στο Νομό Λασιθίου αποβιβάστηκε στην Κρήτη ένα Σύνταγμα Ιταλών και η ιταλική Μεραρχία της Σιένας που απλώθηκε σ' όλο το Νομό, καθώς και στα Δωδεκάνησα. Διοικητής των ιταλικών στρατευμάτων του Ν. Λασιθίου και της Δωδεκανήσου έγινε ο Ιταλός Στρατηγός Άγγελος Κάρτα με έδρα του τη Νεάπολη Λασιθίου. Στις 31 Μαΐου γίνεται κατάληψη και της υπόλοιπης Κρήτης από τους Γερμανούς, οι οποίοι κάνουν έδρα τους τα Χανιά και συνάμα ορίζουν ως **Διοικητή Κρήτης το Γερμανό στρατηγό Κράιπε.**

Ωστόσο μετά τη Μάχη της Κρήτης ταυτοχρόνως αρχίζει και η υψηλόφρονα Εθνική αντίσταση του Κρητικού λαού. Οι Κρήτες παρά τα τόσα θύματα που είχαν οι Κρήτες δε δαμάζονται και συνεχίζουν την ηρωική τους αντίσταση για 4 ακόμα χρόνια από τις απόκρημνες και υπερήφανες βουνοκορφές του Ψηλορείτη, της Δίκτης και των Λευκών Ορέων. Συνεχίζουν την εθνική τους αντίσταση μέχρι που η λευτεριά ξαναγυρίζει και στεφανώνει και πάλι το ηρωικό και πανέμορφο νησί - Το νησί των γενναίων.

Ήδη από τις αρχές Ιουνίου 1941 δημιουργούνται πλήθος από αντιστασιακές οργανώσεις σε ολόκληρη την Κρήτη, όπως του Μανώλη Μπαντουβά στον Αγ. Σύλλα, του Πετρακογιώργη στις Καμάρες, η ομάδα του Αδάμη Κρασανάκη στη Δίκτη, η Οργάνωση Ανωγείων, η οργάνωση του Ραφτόπουλου στη Βιάννο, η Οργάνωση του Αντ Γρηγοράκη στον Κρουσώνα, η Οργάνωση του Γ Κατσιά στα Σφακιά, η οργάνωση του Μάντακα στα Λευκά όρη, του Γιώργη Κατσιρντάκη στα Χουστούλιανά, κ.α. Θυμίζουμε μόνο δυο από τα μεγάλα κατορθώματα της Εθνικής Αντίστασης, που όμως τα λένε όλα:

Απαγωγή του Γερμανού στρατιωτικού Διοικητή Κρήτης Κράιπε (26 Απριλίου 1944) από Εγγλέζους και Κρήτες αντιστασιακούς

Εξαναγκασμός σε παράδοση του Ιταλού στρατιωτικού διοικητή Κάρτα.(από Κρήτες αντιστασιακούς)

Η Μάχη και η Εθνική Αντίσταση Κρήτης ήταν ενέργεια λαϊκών ανθρώπων και όχι στρατιωτικών, αφού αφενός ο στρατός των συμμάχων μετά τη Μάχη της Κρήτης έφυγε στη Μ. Ανατολή και αφετέρου από το Νοέμβριο του 1940 η Κρήτη ήταν α-φύλακτη, χωρίς Ελληνικό στρατό, χωρίς οργανωμένη άμυνα, επειδή κατά την κήρυξη του Ελληνο-ιταλικού πολέμου η 5η Μεραρχία της Κρήτης έλειπε στο μέτωπο – ο λόγος και για τον οποίο η Κρητική μούσα λέει:

"Χίτλερ να μην το καυχηθείς πως πάτησες την Κρήτη
Ξαρμάτωτη την ηυρηκες και λείπαν τα παιδιά της
Η 5η Η ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΤΗΣ, ΤΟ ΑΙΜΑ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ΤΗΣ"
στα ξένα πολεμούσανε, πάνω στην Αλβανία,
μα πάλι πολεμήσανε ». (Ριζίτικο)

Και μια μαντινάδα:

Κρήτη μου όμορφο νησί πού 'γραψες ιστορία
Δίχως στρατό πολέμησες μια αυτοκρατορία.

ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ, ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΑΘΗ ΣΤΗ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Την Κρήτη, σύμφωνα με τους ιστορικούς συγγραφείς, υπερασπίζονταν κάποιες μονάδες της Βρετανικής Κοινοπολιτείας (Βρετανοί, Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί στρατιώτες) που είχαν έρθει από την κατεχόμενη Ελλάδα και σύσσωμος ο απλός Κρητικός λαός, **επειδή η 5η Μεραρχία Κρήτης πιο πριν**, κατά την κήρυξη του Ελληνο-ιταλικού πολέμου, **είχε μεταβεί στην Αλβανία**. Ειδικότερα οι συμμαχικές δυνάμεις που έλαβαν μέρος στη Μάχη της Κρήτης ήταν 30-32000 στρατιώτες και 1500 αξιωματικοί, Άγγλοι, Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί. Επίσης 11.500 Έλληνες νεοσύλλεκτοι (Υπήρχαν στο νησί οκτώ τάγματα νεοσύλλεκτων που μεταφέρθηκαν από την Τρίπολη και το Ναύπλιο αγύμναστοι και χωρίς οπλισμό) και μια αξιόμαχη δύναμη της Σχολής χωροφυλακής. Και σύσσωμος ο ηρωικός Κρητικός λαός. Το γενικό πρόσταγμα, Επικεφαλής της Δύναμης Κρήτης (Crete force), είχε ο στρατηγός Μπέρναρντ Φρέιμπεργκ, Νεοζηλανδός, ήρωας του Α΄ παγκόσμιου Πολέμου, ο οποίος είχε έρθει στην Κρήτη στις 29 Απριλίου του 1941. Έκανε το λάθος να μην πιστέψει τις μυστικές του υπηρεσίες του που του έλεγαν ότι η Κρήτη θα δεχόταν αεροπορική επίθεση, με συνέπεια να μην προετοιμαστεί η αεροπορική άμυνά της και έτσι τελικά να καταληφθεί.

Η απόφαση για την κατάληψη της Κρήτης λήφθηκε από τον ίδιο τον Χίτλερ στις 25 Απριλίου 1941 και έλαβε την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Ερμής» (« Unternehmen Merkur»). Ειδικότερα το σχέδιο για την κατάληψη της Κρήτης εκπονήθηκε από το διοικητή της 7ης Γερμανικής μεραρχίας αλεξιπτωτιστών στρατηγό Kurt Student, παρουσιάστηκε στο Χίτλερ από το αρχηγό της Γερμανικής αεροπορίας Goring και σύμφωνα με το σχέδιο Στούντετ και την απόφαση του Χίτλερ, στις 25 Απριλίου 1941 εκδόθηκε η υπ' αριθμόν 28 διαταγή γενικών κατευθύνσεων (ντερεκτίβα) για την κατάληψη της Κρήτης και την υπό συνθηματική ονομασία «Επιχείρηση Ερμής» (« Unternehmen Merkur»).

Για την κατάληψη της Κρήτης είχαν διατεθεί από τους Γερμανούς η 7η Μεραρχία αλεξιπτωτιστών, η 5η Ορεινή μεραρχία και ένα σύνταγμα της 5ης Θωρακισμένης μεραρχίας. Επίσης κάπου 1.370 γερμανικά αεροπλάνα έριξαν περίπου 60.000 Γερμανούς αλεξιπτωτιστές στην Κρήτη με παντός είδους οπλισμό. Επικεφαλής των Γερμανικών δυνάμεων στη Μάχη της Κρήτης ήταν ο πτέραρχος Κουρτ Στουντεντ, ο οποίος είχε στη διάθεσή του 1190 πολεμικά και μεταγωγικά αεροπλάνα και

29.000 άνδρες, καθώς και 3.000 Ιταλούς στρατιώτες. Έκανε το λάθος να λογαριάσει χωρίς τον ξενοδόχο, δηλαδή χωρίς τον κρητικό λαό. Νόμισε ότι οι Κρήτες θα έμεναν απαθείς, κάτι που δεν έγινε και έτσι οι Γερμανοί αυτή τους την επίθεση την πλήρωσαν πολύ ακριβά. Έχασαν και χρόνο και τις επίλεκτες δυνάμεις τους με συνέπεια στη συνέχεια να γίνουν μετά εύκολη λεία των συμμάχων.

Ο Χίτλερ λογάριάζε να καταλάβει την Κρήτη σε 24 ώρες. Ωστόσο χρειάστηκαν οκτώ ημέρες και οι οποίες, επειδή ήσαν φονικότατες, καθόρισαν την εξέλιξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στην Κρήτη ήταν η πρώτη φορά που οι Γερμανοί αντιμετώπιζαν αντίσταση από τον τοπικό πληθυσμό, δηλαδή από αστράτευτους και απόστρατους – ηλικιωμένους άνδρες, καθώς και από γυναίκες και παιδιά. Για το λόγο αυτό μετά οι στρατιώτες της ναζιστικής Γερμανίας προχωρούν σε αντίποινα εναντίον του άμαχου πληθυσμού της Κρήτης για εκδίκηση και εκφοβισμό τους. Στο Κοντομαρί Χανίων στις 12-6-1941 έγινε η πρώτη μαζική εκτέλεση αμάχων. Ακολούθησε το ολοκαύτωμα της Καντάνου, όπου οι Γερμανοί εκτέλεσαν τους κατοίκους του χωριού, ενώ πυρπόλησαν όλα τα σπίτια. Μετά το κάψιμο των χωριών της Βιάννου κ.λπ.

Το τίμημα σε αίμα που πλήρωσε η Κρήτη από την εισβολή και κατοχή των Γερμανών είναι 6.593 άνδρες, 1.113 γυναίκες και 869 παιδιά. Φονευθέντες και αγνοούμενοι των συμμάχων είναι 1751. Οι Γερμανικές απώλειες είναι περίπου 4000 φονευθέντες και αγνοούμενοι Γερμανοί και πάνω από 170 αεροπλάνα. Στην επιχείρηση των 10 ημερών της Μάχης της Κρήτης τα θύματα των Γερμανών ήταν περισσότερα από ολόκληρη την επιχείρηση στη Γιουγκοσλαβία και Ελλάδα. Ο στρατός που χάθηκε θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την κατάληψη της Κύπρου, της Συρίας, του Ιράκ και πιθανόν της Περσίας. Η 7η αερομεταφερόμενη Μεραρχία του Γ' Ράιχ, η επίλεκτη Μεραρχία των Αλεξιπτωτιστών στο μέλλον δεν θα παίξει πια κανένα ουσιαστικό ρόλο, ούτε θα επιχειρηθεί παρόμοια επιχείρηση κατά την διάρκεια του πολέμου από τους Γερμανούς.

Bundesarchiv, Bild 141-0853
Foto: o.Ang. | 1941 Mai - Juni

Ο Ιταλός Διοικητής Κάρτα

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

28 Οκτωβρίου 1940 Κήρυξη Ελληνοϊταλικού πολέμου.

Νοέμβριος 1940 Η άμυνα της Κρήτης αναλαμβάνεται από τους Βρετανούς. Η 5η Μεραρχία Κρητών μεταφέρεται στην Αθήνα.

15 Απριλίου 1941 Μετά από αλληπάλληλες συσκέψεις, αποφασίζεται η κατάληψη της Κρήτης από τους Γερμανούς. Σύμφωνα με το σχέδιο Στούντετ και την απόφαση του Χίτλερ εκδίδεται η υπ' αριθμόν 28 διαταγή γενικών κατευθύνσεων (ντερεκτίβα) για την υπό συνθηματική ονομασία MERKUR (ΕΡΜΗΣ) επιχείρηση για την κατάληψη της Κρήτης. Σκοπό της κατάληψης ήταν η χρησιμοποίηση της Νήσου Κρήτης σαν αεροπορική βάση εναντίον της Αγγλίας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Στο β' 15ήμερο του Απριλίου σχεδιάζεται η μεταφορά Ελληνικών και Βρετανικών δυνάμεων από την ηπειρωτική Ελλάδα στην Κρήτη.

23 Απριλίου: Η Ελληνική Κυβέρνηση μεταφέρεται στην Κρήτη.

25 Απριλίου: Αποβιβάζεται στην Κρήτη συμμαχική δύναμη, που αποτελείται από όγκο της 5ης Νεοζηλανδικής Ταξιαρχίας.

28 Απριλίου: Σύσκεψη στα Χανιά , υπό την προεδρία του Έλληνα πρωθυπουργού Εμμανουήλ Τσουδερού για τη Στρατιωτική κατάσταση της νήσου. Επίσης πήραν μέρος Έλληνες και Βρετανοί αξιωματικοί .

29 Απριλίου: Έρχεται στην Κρήτη με το επιτελείο του ο Στρατηγός Φράυμπουργκ , διοικητής της Νεοζηλανδικής Μεραρχίας , ο οποίος την άλλη μέρα αναλαμβάνει τη διοίκηση των Ελληνοβρετανικών δυνάμεων της Νήσου.

14 Μαΐου: Αρχίζουν οι συστηματικοί βομβαρδισμοί της νήσου για την προπαρασκευή των επιθέσεων.

18 Μαΐου: Προσγειώνονται στα αεροδρόμια της Αττικής οι σχηματισμοί των Γερμανικών αεροπλάνων.

ΚΟΝΤΟΜΑΡΙ: ΔΟΛΟΦΟΝΙΕΣ ΑΜΑΧΩΝ ΑΠΟ ΓΕΡΜΑΝΟΥΣ.

Bundesarchiv, Bild 101-106-0525-09
Foto: Weixler, Franz Peter | 2. Juni 1941

Bundesarchiv, Bild 101-108-0527-04
Foto: Weixler, Franz Peter | 2. Juni 1941

ΧΡΟΝΙΚΟ ΜΑΧΗΣ ΚΡΗΤΗΣ (20 – 31 ΜΑΙΟΥ 1941)

Ο Χίτλερ λογάριάζε να καταλάβει την Κρήτη σε 24 ώρες. Χρειάστηκαν οκτώ ημέρες, που καθόρισαν την εξέλιξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου

20 Μαΐου: Αρχίζει η επίθεση . Την 6:30 πρωινή οι σταθμοί επιτηρήσεως αναφέρουν την προσέγγιση αεροσκαφών . Λίγο αργότερα σφοδροί βομβαρδισμοί ακούγονται στα Χανιά . Ακολουθεί η πτώση την 7:30 πρωινή των αλεξιπτωτιστών ενώ στους τομείς Ρέθυμνο και Ηρακλείου οι αλεξιπτωτιστές θα πέσουν μετά το μεσημέρι.

21 Μαΐου: Οι Γερμανοί εξακολουθούν να ρίχνουν το κύριο βάρος στο Μάλεμε. Η μοίρα του αγγλικού στρατού χτυπά γερμανική νηοπομπή 18 μίλια έξω από τα Χανιά . Βυθίζονται 15 διάφορων ειδών σκάφη και πνίγονται 4.000 Γερμανοί.

22 Μαΐου: Καταλαμβάνεται το χωριό Μάλεμε από τους Γερμανούς . Απόπειρα ανακαταλήψεως του αεροδρομίου από τις Ελληνοβρετανικές δυνάμεις αποτυχαίνει. Ο υποστράτηγος Ρίγκελ , διοικητής των γερμανικών δυνάμεων στην Κρήτη, προσγειώνεται με το επιτελείο του στη δυτική όχθη του Ταυρωνίτη.

23 Μαΐου: Το αντιτορπιλικό "Ντικόνι" παίρνει από την Αγία Ρούμελη το βασιλιά και την ακολουθία του, ενώ οι Γερμανοί κινούνται προς την Κάντανο.

25 Μαΐου: Καταλαμβάνεται η Κάντανος.

26 Μαΐου: Καταλαμβάνεται ο Γαλατάς.

27 Μαΐου: Αποβιβάζεται στη Σούδα το απόσπασμα των καταδρομών του συνταγματάρχη Λεϋμόκ από 750 άνδρες που έπαιζε το ρόλο οπισθοφυλακής των βρετανικών δυνάμεων στα Χανιά . Από τον αρχιστράτηγο της Μέσης ανατολής στέλνεται στο διοικητή των Δυνάμεων Κρήτης η διαταγή για την εκκένωση και καταλαμβάνεται η πόλη των Χανίων .

27/5/41 Ο αρχιστράτηγος Μέσης Ανατολής Ουέιβελ αποφασίζει την εκκένωση του νησιού. Στέλνονται πλοία. Πέφτουν τα Χανιά.

28 Μαΐου 1941 Ιταλικά στρατεύματα, προερχόμενα από τα Ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα, αποβιβάστηκαν στη Σητεία και στη συνέχεια κατέλαβαν όλο το Νομό Λασιθίου. Διοικητής ήταν ο Ιταλός Στρατηγός Άγγελος Κάρτας, που έκανε έδρα του νομού τη Νεάπολη.

28 Μαΐου : Οι Άγγλοι εκκενώνουν το Ηράκλειο.

29 Μαΐου : Οι Γερμανοί καταλαμβάνουν Ηράκλειο και Ρέθυμνο.

30 Μαΐου 1941 Ο διοικητής των συμμαχικών δυνάμεων στρατηγός Φράιμπεργκ αποχωρεί από την Κρήτη.

31 Μαΐου 1941 Το τελευταίο Βρετανικό πλοίο παραλαμβάνει μέρος των συμμαχικών στρατευμάτων. Οι δυνάμεις που δεν κατορθώνουν να επιβιβαστούν και που ο αριθμός τους ανέρχεται σε 5.500 άτομα περίπου, παραδίδονται, συλλαμβάνονται ή καταφεύγουν στα βουνά της Κρήτης. Η γερμανική σβάστικα κυματίζει στο Νησί, η κατοχή απλώνεται σ' αυτό και ταυτοχρόνως αρχίζει και η υψηλόφρονη αντίσταση του Κρητικού λαού. « Στις 3 Ιουνίου 1941 το χωριό Κάνδανος ισοπεδώθηκε, για να μη ξαναχτιστεί πια ποτέ. Αυτή ήταν μία πράξη αντεκδίκησης για τις δολοφονίες Γερμανών αλεξιπτωτιστών, ορεινών δυνάμεων και του σώματος μηχανικού, από τους άνδρες, τις γυναίκες και τους ιερείς που τόλμησαν να αντισταθούν στην πορεία του μεγάλου Ράιχ».

ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

- Από τις αρχές Ιουνίου 1941 δημιουργούνται πλήθος από αντιστασιακές οργανώσεις σε ολόκληρη την Κρήτη, όπως του Μανώλη Μπαντουβά στον Αγ. Σύλλα, του Πετρακογιώργη στις καμάρες, η ομάδα του Αδάμη Κρασσανάκη (Κρασσαναδάμη) στη Δίκτη, η Οργάνωση Ανωγείων, η ΚΕΕΕ του Ραφτόπουλου στη Βιάννο, η Οργάνωση του Αντ Γρηγοράκη στον Κρουσώνα, η Οργάνωση του Γ Κατσιά στα Σφακιά, η οργάνωση του Μάντακα στα Λευκά όρη, του Γιώργη Κατσιρντάκη στα Χουστούλιανά, κ.α.
- Το Νοέμβριο του 1942, το Γενικό Αρχηγείο Αντίστασης Κρήτης εγκαταστάθηκε στη Δίκτη, αρχικά στη μάντρα του καπετάν Κρασσαναδάμη και ακολούθως στου Χαμαίτη τη βρύση
- Το Δεκέμβρη του 1942 ο Μανώλης Μπαντουβάς διαλύει το λημέρι του στον Αγ. Σύλλα και με τα άλλα αδέλφια του πάει και βρίσκει τον καπετάν Κρασσαναδάμη και τα αδέλφια του στη Δίκτη. Όταν το 1942, μετά το κτύπημα των δοσίλογων, την τρομοκρατία των Γερμανών (εκτέλεση 62 μαρτύρων στο Ηράκλειο) κυνηγούν το Μπαντουβά και ντόπιοι δοσίλογοι και Γερμανοί. Προ αυτού ο Μπαντουβάς πάει και βρίσκει τον Κρασσαναδάμη και τον στηρίζει. Εκεί έρχονται μετά και ο Ποδιάς, Ζαμπετοχρήστος, οι αξιωματικοί Μπετεινάκης, Πλεύρης, Ραφτόπουλος κ.α. και ιδρύουν το Ενωμένο αντάρτικο με Γενικό αρχηγό το Μανώλη Μπαντουβά.
- Αργότερο το Γενικό Αρχηγείο μεταφέρθηκε από τη μάντρα του Κρασσαναδάμη στου Χαμαίτη τη βρύση.
- Στις 4 Φεβρουαρίου 1943 πέφτει στο Καθαρό της Δίκτης ο Άγγλος Ταγματάρχης Πάτρικ Λη Φέρμορ, σύνδεσμος του Στρατηγείου Μέσης Ανατολής και το παραλαμβάνουν ο Καπετάν Κρασσαναδάμης με τον ήρωα Παύλο Πετράκη.
- Στις αρχές Αυγούστου 1943 πραγματοποιείται συνάντηση αξιωματικών και καπεταναίων στη μάντρα του καπετάν Κρασσαναδάμη, για να προετοιμάσουν την υποστήριξη συμμαχικής Απόβασης,
- Στις 3 Νοεμβρίου 1943 οι Γκεσταππίτες με το Σουμπερτ φτάνουν στο Λασιθί και σφάζουν ή δέρνουν τους Λασιθιώτες. Από εκεί μετά πάνε σε άλλα μέρη της Κρήτης.
- Στις 12-20 Σεπτεμβρίου γίνεται η νικηφόρα Μάχη της Βιάννου με αρχηγό το Εμμ Μπαντουβά και υπαρχηγούς τον Κρασσαναδάμη κ.α. όπου φονεύτηκαν πάρα πολλοί Γερμανοί και αιχμαλωτίστηκε όλο το Γενικό Γερμανικό Επιτελείο και συνάμα ακολούθησε η παράδοση της στρατιάς των Ιταλών, κάπου 7.500 Ιταλοί.
- Το Δεκέμβριο γίνεται εκτέλεση 12 Γερμανών αξιωματικών στη μάντρα του Καπετάν Κρασσαναδάμη από την ομάδα Μπαντουβά (ως αντίποινα τόσο

για τη δολοφονία από τους Γερμανούς ενός από τα αδέρφια Μπαντουβά όσο και άλλων Κρητών). Ως αντίποινα οι Γερμανοί καίνε και κατασφάζουν τα χωριά της Βιάννου και Ιεράπετρας

- Στις 26 Απριλίου 1944 πραγματοποιήθηκε η απαγωγή του στρατηγού Κράιπε από τους W. S. Moss και ο P. L. Fermor και Κρήτες αντιστασιακούς Γιώργη Τυράκη, Μ. Πατεράκη κ.α. Ήταν μια τολμηρή και μοναδική ενέργεια, η οποία καταρράκωσε το ηθικό των κατακτητών Γερμανών, και έκανε υπερήφανους όλους τους Κρητικούς. Από την άλλη η πράξη αυτή είχε άσχημες συνέπειες (παρά πολλά θύματα) λόγω της εκδίκησης των Γερμανών.
- Στις 16 Σεπτεμβρίου ο Στρατηγός Κάρτα με δύο ανώτερους αξιωματικούς του επιτελείου του και το Λοχαγό Ταβάνια παραδίνονται. Σε σύσκεψη που πραγματοποιείται στους Ποταμούς, μεθοδεύεται η φυγάδευση του Κάρτα. Στη σύσκεψη παίρνουν μέρος ο πρώην Βουλευτής και Υπουργός Στυλιανός Κούνδουρος, ο Άγγλος Λη Φέρμορ, ο στρατιωτικός Διοικητής Νομού Λασιθίου Συνταγματάρχης Νικόλαος Πλεύρης και ο καπετάνιος Κρασανάκης Αδάμ. Οι δύο Ιταλοί αξιωματικοί με τους επιτελείς τους παραλαμβάνονται από ομάδα ανταρτών με επικεφαλής τον Αδάμ Κρασανάκη στο Μέσα Λασιθί. Αφού διανυκτέρευσαν στο χωριό Μαγουλά, οδηγήθηκαν μέσω Επανωσήφη και Αχεντριά στην περιοχή Τσούτσουρος. Στις 20 Σεπτεμβρίου καταφτάνει στη θέση Μαριδάκη, Αγγλικό σκάφος επιφάνειας, στο οποίο επιβιβάζεται ο Κάρτα με τους επιτελείς του.
- Στη συνέχεια την ήπια ιταλική κατοχή διαδέχεται η επαχθέστερη Γερμανική.
- Τον Αύγουστο του 1944 γίνονται σαμποτάζ (κάψιμο αποθηκών βενζίνης, ανατινάξεις εγκαταστάσεων κ.α.) στις Δαφνές, και Αποστόλους Πεδιάδος, στο Δράσι Μεραμβέλου κ.α. από τους Κρασαναδάμη, Χαιρέτη, Φιλεντέμ κ.α.
- ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΒΑΘΥΠΕΤΡΟΥ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΓΕΡΜΑΝΩΝ
- Η Γερμανική κατοχή παίρνει τέλος στις 9 Μαΐου 1945, με την υπογραφή της συνθήκης παράδοσης των Γερμανοιταλικών δυνάμεων.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΡΑΣΑΝΑΔΑΜΗΣ (1887 - 1981)

Ο γνωστός Κρητικός φιλόλογος καθηγητής κ. Εμμ Συμιανάκης σε άρθρο του, σχετικά με τον Καπετάν Κρασανάκη Αδάμ > Κρασαναδάμη, οπλαρχηγό της Μάχης και Εθνικής Αντίστασης Κρήτης 1941-45 από τον Άγιο Γεώργιο Λασιθίου Κρήτης:

<< Ο ΓΕΡΟ ΑΕΤΟΣ ΤΗΣ ΜΑΔΑΡΑΣ.

Είναι γνωστό ότι το Λασιθί πρωτοστάτησε σε όλους τους εθνικούς αγώνες ενάντια στους Ενετούς, Τούρκους και Γερμανούς ,αλλά αδικήθηκε από τους ιστοριογράφους με προέλευση τη δυτική Κρήτη. Στα πλαίσια αυτής της μεροληπτικής στάσης των ιστορικών εντάσσεται και η αποσιώπηση της μεγάλης προσφοράς Λασιθιωτών αγωνιστών. Ένας από τους παραμελημένους της ιστορίας είναι και ο Αγιοργιώτης καπετάνιος Αδάμ Βασιλείου Κρασανάκης ή Κρασαναδάμης. Γεννήθηκε το 1887 και είναι ένας από τους επτά γιους του μεγαλοκουραδαρη Κρασανοβασίλη. Ανήκει στη δρακογενιά εκείνων που γεννήθηκαν ανάμεσα στα 1885 και 1890 που πέρασαν πάνω από 10 χρόνια πολεμώντας για την επέκταση της Ελλάδας. Έτσι και ο Κρασαναδάμης έλαβε μέρος ως εθελοντής παρακαλώ στους δυο βαλκανικούς πολέμους 1912 1913,συμμετείχε στις μάχες του

Μπιζανίου, έζησε το όνειρο της απελευθέρωσης της Βορείου Ηπείρου που τελικά δεν υλοποιήθηκε. Επιστρατεύτηκε ξανά για τις ανάγκες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Δεν είχε την τιμή να πάρει μέρος στην Μικρασιατική εκστρατεία ως προστάτης 4 τέκνων. Αργότερα απέκτησε άλλα 5 τέκνα σύνολο 9, κατά τα χρόνια της ειρήνης ανάμεσα στα 1923 και 1940. Το 1940 που γράφτηκε το Αλβανικό Έπος ο Κρασσαναδαμής ήταν ήδη 53 ετών και δεν επιστρατεύτηκε. Όμως το Μάη του 41 που έπεσαν οι αλεξιπτωτιστές στο Ηράκλειο εγκατέλειψε αυτοβούλως το Λασιίθι και την πολυμελή του οικογένεια για να λάβει μέρος στη μάχη στις Ρουσές. Εκεί σκότωσε κάποιο αλεξιπτωτιστή και αντικατέστησε το πρωτόγονο όπλο του με το σύγχρονο του Γερμανού. Το 1941 είναι σχετικά ήσυχο από αντιστασιακές πράξεις. Το 1942 οι Γερμανοί σκληραίνουν τη στάση τους μετά το σαμποτάζ στο αεροδρόμιο Ηρακλείου, εκτελούν τους 62 Μάρτυρες και εξαπολύουν παντού κλίμα τρομοκρατίας. Ο πληθυσμός πανικοβλημένος φοβάται να βοηθήσει τους αντιστασιακούς οι οποίοι αναζητούν παντού στηρίγματα για να συνεχίσουν τον αγώνα. Εδώ φαίνεται το μεγαλείο ψυχής του Κρασσανού που αφηφώντας τις συνέπειες για την οικογένεια του το ποίμνιο του και το Λασιίθι παρέχει άσυλο και βάση τη μάντρα του στο Κισάφι – Βιτσιλόνερο της Δίκτης στην κατατρεγμένη από παντού ομάδα των Μπαντουβάνων. «Να έλθετε επαέ μα δεν είναι πια καλή η ζωή μου από την εδική σας», τους μήνυσε. Δεν ήταν απλή υπόθεση αυτό. Εγκυμονούσε πολλούς κινδύνους, πέραν του ότι έπρεπε ως οικοδεσπότης να φροντίσει να τροφοδοτούνται οι αντάρτες με τρόφιμα ,πλύσιμο ρούχων κλπ. Ο Κρασσαναδαμής πρόσφερε το κοπάδι του γι αυτό το σκοπό και παράλληλα φρόντισε ν αναπτυχθεί στον Αι Γιώργη ευρύ μυστικό δίκτυο τροφοδοσίας των ανταρτών στο οποίο έπαιξαν πρωταγωνιστικό ρόλο ο ήρωας Παυλής Πετράκης, η δασκάλα η Πετράκαινα, Γεώργιος Πλεύρης ή Γιωργαράς, πατέρας του βουλευτή Τηλέμαχου Πλεύρη, ο Συνταγματάρχης Νικόλαος Πλεύρης και δευτερευόντως όλοι οι κτηνοτρόφοι, οι ξυλοκόποι, τα παιδιά και νοικοκυρές του χωριού. Χωρίς το δίκτυο αυτό δεν μπορούσαν να επιβιώσουν οι αντάρτες με το νερό του λημεριού τους. Ο Κρασσαναδάμης επηρέαζε πολλούς ανθρώπους στο Λασιίθι, την Πεδιάδα και το Μονοφάτσι ως μεγαλοβόσκος. Είχε 9 παιδιά, 19 πρώτους ανιψιούς , μαντρονόμους, σύντεκνους, βαφτισιμιούς κλπ. Εκτός όμως από το έργο της συντήρησης των ανταρτών ,καθώς ήταν παρορμητικός έλαβε μέρος σε πολλές αντιστασιακές πράξεις, σαμποτάζ στο Δράσι, Καστέλι και αλλού. Όταν παραδόθηκε η ιταλική Μεραρχία Λασιθίου αυτός με τον Παυλή Πετράκη παρέλαβαν το στρατηγό Κάρτα που φυγαδεύτηκε στο Καίρο.

Μέχρι το 1943 το αντάρτικο ήταν ενιαίο και αδιαίρετο. Μέσα στο ΕΑΜ συνυπήρχαν αρμονικά δεξιοί και αριστεροί, Μπαντουβάς, Ποδιάς, Κρασσαναδάμης κλπ Όλοι παλεύανε για να διώξουν τον κατακτητή. Μετά όμως το 1943 που διαφαινόταν πια ότι η Γερμανία έχανε τον πόλεμο άρχισαν οι αριστεροί να διαχωρίζουν τη θέση τους , γιατί ήθελαν αυτοί να αναπληρώσουν το κενό εξουσίας που δημιουργούσαν φεύγοντας οι κατακτητές. Αυτό το κλίμα το αντιλήφθηκε ο Κρασσαναδαμής και γράφει στ' απομνημονεύματά του. «Αναμεταξύς ο Έλληνας δεν είναι να φαγώνεται. Η αποστασιοποίηση των αριστερών του λημεριού συνεχίστηκε και άνθρωποι διασπάστηκαν σε δυο οργανώσεις. ΕΟΚ του Μπαντουβά, του Πλεύρη, του Κρασσαναδάμη και ΕΛΑΣ των Ποδιά, Παπά κλπ». Σα νέος Μακρυγιάννης έβλεπε ο Κρασσαναδάμης με πόνο ψυχής αυτό το διχασμό. Παρόλο που είχε άριστη γνώμη για τους αριστερούς, πρώην συμπολεμιστές του, τους

πολέμησε με πάθος και τραυματίστηκε πολεμώντας τους στου Ξενογιώργη την Κορυφή στο Καθαρό (σ.σ. αφού πρώτα έκανε προσπάθεια συμφιλίωσης και απέτυχε και κατά τις ενέργειές του αυτές τον τραυμάτισαν κρυφά στο μέτωπο με σφαίρα αυτοί που δεν ήθελαν τη συμφιλίωση) . Εγώ, έλεγε, δεν είμαι αριστερός, αλλά η αριστερή μπάντα είναι όλοι καλοί. Αυτούς τους καλούς πολέμησε ,γιατί δεν ήθελε μόνο η μια μπάντα να αναλάβει τα ηνία της χώρας. Ήταν βέβαια και οι Άγγλοι, που εφαρμόζοντας το δόγμα των Ρωμαίων διαιρεί και βασίλευε, έριχναν λάδι στη φωτιά τροφοδοτώντας και τους δυο αντιπάλους. Κάποτε τέλειωσαν όλα αυτά και η κατοχή και δυο εμφύλιοι. Ο Κρασσαναδάμης, γέρος πια αναπολεί τα περασμένα και γράφει στα απομνημονεύματα, που ευτυχώς πρόλαβε να λάβει ο σπουδαίος ερευνητής Αντώνης Σανουδακης, όπου διαβάζουμε: «Ούτε το βάνω στο νου μου πως δεν εκαζάντησα, πως δεν ήκαμα. Εκερδίσσαμε τσι κεφαλές μας. Είχα το κουράδι μου και ήσφαζα μόνο ωζά, Εγώ ήμουν ο μεγαλύτερος κτηνοτρόφος και εδώ είμαι φτωχός».

Όταν έφυγαν οι Γερμανοί ο έλεγχος της κρατικής εξουσίας πέρασε προσωρινά στους αντάρτες. Για την τιμωρία των προδοτών ο Κρασσαναδάμης ήταν αμείλικτος. Όταν του ανακοίνωσαν ότι σκοτώσανε τον (προδότη της Γκεστάπο) Γιαγκούλα έσφαξε από τη χαρά του 6 μάρωπα (αρνιά). Όταν όμως λαϊκό στρατοδικείο καταδίκασε σε θάνατο τον αριστερό γιατρό Παπαγεωργίου ο ψαρομάλλης κατά το γιατρό καπετάνιος τον έσωσε λέγοντας στον Μπαντουβά. «Ως έχομε εμείς την ιδεολογία μας έχει κι αυτός τη δική του.». Το ίδιο έκαμε και στον Αι Γιώργη, όταν έσωσε από το θάνατο τους αριστερούς έγκλειστους στο δημοτικό σχολείο. Τους πολέμησε αντρίκια στη μάχη ,αλλά τους έσωζε όταν ήταν ακίνδυνοι πια. Ο γέρος της Δίκτης απεβίωσε το Μάη του 1981 αφήνοντας μνήμη αγαθή, παράδειγμα φλογερής φιλοπατρίας, ανιδιοτέλειας, φιλότιμου και ανδρείας. Τα έδωσε όλα και δεν πήρε τίποτα. Μήπως ηγγικεν η ώρα του ευχαριστώ της πατρίδας?

Σε όλη τη διάρκεια της Κατοχής οι κατά τόπους αστυνομικές αρχές είχαν εντολή από τη Διοίκηση των κατακτητών να συλλάβουν τον Κρασσαναδάμη. Πάντοτε όμως ξεφευγε, γιατί τον ειδοποιούσαν οι ίδιοι οι αστυνόμοι ότι έχουν εντολή σύλληψης. Ο Κρασσαναδάμης έτσι διέφευγε εγκαταλείποντας το ποίμνιο του εις χείρας άλλων βοσκών με αποτέλεσμα να έχει κάθε φορά μεγάλη απώλεια ζωικού κεφαλαίου, ως παράπλευρη συνέπεια της πατριωτικής του στάσης.>>

ΕΜΜ Σ. ΣΥΜΙΑΝΑΚΗΣ, ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΝΑΛΗΨΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ 3/9/2020

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Ο καπετάν Μ. Μπαντουβάς λέει στα απομνημονεύματά του: << Ο Κρασσαναδάμης είναι ο πιο τίμιος και ηρωικός αγωνιστής της Κρητικής Αντίστασης>>. Και ο καθηγητής Πανεπιστημίου και συγγραφέας της Εθνικής Αντίστασης 1941 -45 κ. Α. Σανουδάκης συμπληρώνει αποκάτω: <<Πράγματι (Ο Κρασσαναδάμης) διέθεσε όλο-του το είναι και την περιουσία του για τον Αγώνα, μπήκε μεγαλοβοσκός και βγήκε φτωχός. Και μάλιστα δεν παραπονέθηκε γι αυτό, ούτε και ζήτησε ποτέ αποζημιώσεις ούτε και διακρίσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο τέλος της Κατοχής πρόσφερε την Αρχηγία Λασιθίου στον Νίκο Πλέυρη το συνταγματάρχη, γιατί όπως λέει « εγώ 'μουν βοσκός, ενώ αυτός ήταν στρατιωτικός». Είναι πράξη ανθρώπου που έχει βαθιά συνείδηση του εαυτού του και συνείδηση του

προορισμού του. Γιατί σαν και το Μπαντουβά έβαζε πάνω απ' όλα την αγάπη για το τόπο-του>>

2) Από μια διασωθείσα κατάσταση ανταρτών – συνεργατών επαρχίας Λασιθίου με τους οποίους ο Κρασσαναδάκης ίδρυσε το λημέρι του στη μάντρα του, διαβάζουμε:

ΨΥΧΡΟ: Μηλιάρης Κωνσταντίνος του Γεωργίου και της Δέσποινας, κλάσης 1940, Πιταροκοίλης Μιχ του Νικολάου και της Καλλιόπης, κλάσης 1937, Σηφάκης Δημήτριος του Ιωάννου και της Κλεάνθης, κλάσης 1933, Κανδυλογιαννάκης Ευάγγελος του Γεωργίου και της Ξένιας, κλάσης 1941, Χαλαμπαλάκης Εμμ του Ιωάννου και της Ελ., κλάσης 1927, Καραβαλάκης Μιχαήλ του Ιωάννου και της Καλλιόπης, κλάσης 1927.....

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ: Σπανάκης Ηλίας του Γεωργίου και της Χρισ., κλάσης 1915, Κουνετάκης Γεώργιος του Ζαχαρία (κλάσης 1934), Κρασσανάκης Αδάμ του Εμμ, κλάσης (μη ευανάγνωστο), Κρασσανάκης Δημήτριος του Εμμ και της Μαρίας, κλάσης 1940. Πετράκης Νικόλαος του Εμμ και της Μαρίας, κλάσης 1936, Πετράκης Παύλος του Εμμ και της Μαρίας, κλάσης 1907), Χατζάκης Νικόλαος του Εμμ και της Ζαχαρένιας, κλάσης 1920, Αγαπάκης Εμμ. του Αντωνίου και της Καλ., κλάσης 1924, Γαλανάκης Εμμ του Κωνσταντίνου και της Άννας, κλάσης 1931, Γαλανάκης Βασιλ., Κασαπάκης Αντώνιος του Κωνσταντίνου και της Μαρίας, κλάσης 1923, Πλέβρης Εμμ του Νικολάου και της Ελένης, κλάσης 1934, Πλέβρης Γεώργιος του Δημ και της Αναστασίας, κλάσης 1904, Πλέβρης Εμμ του Δημ, και της Καλλιόπης, κλάσης 1904, Πλεβράκης Γεώργιος του Εμμ και της Χρυσής, κλάσης 1938, Τσουκάκης Νικόλαος του Ιωάννη και της Μαρίας, κλάσης 1933, Πλέβρης Τηλέμαχος του Γεωργίου και της Αριστέας, κλάσης 1938.....

ΠΛΑΤΗ: Εργαζάκης Ιωάννης του Εμμ και της Μαρίας, κλάσης 1924, Χαραλαμπάκης Μιχ του Ζαχ. και της Αικ., κλάσης 1924, Παπαχρονάκης Γεώργιος του Εμμ και της Πραξ., κλάσης 1928, Ζαχαριάδης Γεώργ, του Νικολάου και της Μαρίας, κλάσης 1927, Παπαδημητράκης Νικόλαος του Ιωάννου και της Μαρίας, κλάσης 1947, Χαραλαμπάκης Αριστ. του Ζαχ. και της Αικ., κλάσης 1928, Παπαχρονάκης Δημήτριος του Κωνσταντίνου και της Άννας, κλάσης 1941, Παπαχρονάκης Μιχ του Κωνσταντίνου και της Άννας, κλάσης 1936, Χατζογιάννης Γεώργιος του Μιχ....

ΚΟΥΔΟΥΜΑΛΙΑ: Βισκαδούρος Γεώργιος του Μιχαήλ και της Ευφρ., κλάσης 1934, Παπαδάκης Ιωάννης του Γεωργίου και της Καλλιόπης, κλάσης 1920, Κασαπάκης Μιχαήλ τους Εμμ και της Φωτεινής, κλάσης 1944, Κασαπάκης Γεώργιος τους Εμμ και της Φωτεινής, Ανυφαντάκης Γεώργιος του εμμ και της Ελ., κλάσης 1925, Ανυφαντάκης Ιωάννης τους Εμμ και της Ελένης, κλάσης 1932, Στρατάκης Χαράλαμπος του Χαρ. και της Μαρίας, κλάσης 1932, Ανυφαντάκης Μιχαήλ...

ΑΒΡΑΚΟΝΤΕ: Χριστοφάκης Εμμ του Ιωαν, και της Καλλιόπης, κλάσης 1925, Χριστοφάκης Αριστείδης του Ιωάν και της Καλλιόπης, Καλικάκης Θεοφρ. του γεωργίου και της Π, κλάσεως 1947, Τζιράκης Αριστοτέλης του ιχ. και της Αρ., κλάσης 1927, Καλυκάκης Χαρίδημος του Γεωργίους, κλάσης 1927, Βελιβασάκης Ιωάννης (παπάς) του Ιωάννη και της Αργ., κλάσης 1919, Φουκαράκης Ελευθέριος του Ξ, κλάσης 1937, Γαλανάκης Ιωάννης του Γεωργίου και της Καλλ., κλάσης 1921, Καλυκάκης Γεώργιος του Κωνσταντίνου και της Μαρίας, κλάσης 1934,...

ΚΑΤΩ ΜΕΤΟΧΙ: Τζανάκης Γεώργιος του Ζαχαρία και της Μαρίας, κλάσης 1934, Μπουτσάκης Γεώργιος του Εμμ και της Ανδρ., κλάσης

1934, Μενδελανάκης Τ. του Εμμ και της Μαρίας, κλάσης 1943,... (ακολουθούν και άλλα ονόματα)

Η ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ ΘΗΡΙΩΔΙΑ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Ο φιλόλογος καθηγητής κ. Εμμ. Συμιανάκης σε άρθρο του στο i-ντερνετ αναφέρει τα εξής, σχετικά με το απάνθρωπο έργο των γκεσταπίτων στο Οροπέδιο Λασιθίου Κρήτης:

<<Σεπτέμβρης 2020. Τέτοιο καιρό το 1943 συνέβησαν στο Νομό Λασιθίου σοβαρά γεγονότα. Όπως είναι γνωστό το 1941 οι Γερμανοί επέτρεψαν στους Ιταλούς συμμάχους τους να καταλάβουν το Νομό Λασιθίου που ήταν κοντά στα Δωδεκάνησα, τα οποία τελούσαν υπο ιταλική κατοχή. Το Σεπτέμβρη όμως του 1943 οι Ιταλοί συνθηκολογήσαν με τους αντίπαλους του Χίτλερ, εκρέμασαν το Μουσολίνι και εγκατέλειψαν τις δυνάμεις του Άξονα. Η μεραρχία λοιπόν των Ιταλών στο Νομό, υπό τον στρατηγό Κάρτα παραδόθηκε στους Άγγλους και ο Κάρτα παραλείφτηκε από τον Καπετάν Κρασαναδάμη (Κρασανάκη Αδάμη) και τον Παυλή Πετράκη και φυγαδεύτηκε στη Μέση Ανατολή. Ο οπλισμός, το στρατιωτικό υλικό και ο ιματισμός των Ιταλών έγιναν φύλλα και φτερά στα χέρια ιδιωτών και ανταρτών. Ύστερα από αυτό το γεγονός οι Γερμανοί ανέλαβαν τον ίδιο καιρό και τη Διοίκηση του Ν. Λασιθίου. Κύριο μέλημα τους ήταν η κατάδιωξη των Ιταλών και η απόκτηση των πραγμάτων τους και κυρίως του οπλισμού φοβούμενοι μήπως αυτά καταλήξουν στο ανταρτικό της Δίκτης. Για το λόγο αυτό έδωσαν εντολή στο προδοτικό σώμα του Σούμπερτ, αποτελούμενο και από Έλληνες προδότες παραστρατιωτικούς, να ανέλθει στο Οροπέδιο Λασιθίου, για να πληροφορηθεί τι απέγιναν τα υλικά των Ιταλών.

Στις 3 Νοεμβρίου 1943, ανήμερα του Αγ Γεωργίου, συγκέντρωσαν με τη βία τους κατοίκους του Αι Γιώργη στην πλατεία γύρω από ένα μεγάλο πηγάδι που υπήρχε εκεί και από το οποίο έλαβε το όνομα το μέρος αυτό (σήμερα λέγεται «η Πηγάιδα»). Μερικοί χωριανοί κατάφεραν ν' απομακρυνθούν από το χωριό. Άλλοι κρύφτηκαν όπως ο Παυλός Πετράκης στον υπόνομο. Πολλοί από τους προσελθόντες πήγαν ξυπόλητοι, γιατί πέταξαν στα δώματα τα ιταλικά άρβυλα που φορούσαν. Η Χριστοφοραίνα Κασαάκη φόρεσε μέσα από τη φουστάνα της ιταλικό πανταλόνι που είχε ο σύζυγός της. Το ίδιο έκαναν και άλλες γυναίκες. Όταν συγκεντρώθηκαν όλοι στην πλατεία ανέβηκε ο επικεφαλής των γκεσταπιτών στο υπερυψωμένο στόμιο του πηγαδιού και είπε να παραδώσουν οι κάτοικοι ότι είχαν που ανήκε στους Ιταλούς πριν. Επειδή κανείς δεν παρέδωσε τίποτα άρχισαν ειδική ανάκριση με τη χρήση πρίνινων ράβδων οδηγώντας στο καφενείο Εμμ Πλευρακή ή Νταμπακή οποιον επελεγαν από το πλήθος. Δεν μπορούσαν να μην επιλέγουν κάποιοι από την οικογένεια Κρασανηδών, γιατί γνώριζαν ότι οι Κρασανηδες ήταν συνδεδεμένοι με τον Καπετάν Κρασσαναδάμη, και υπέθεταν ότι θα έπαιρναν πληροφορίες για τον ιταλικό οπλισμό. Κάποιοι όμως από τους Γκεσταπιτες είχαν προσωπικές διαφορές με Αιγιουργίωτες και βρήκαν την ευκαιρία να τους εκδικηθούν. Οι Στέφανος Λουράκης και Ιωάννης Δημητρουλάκης ήταν τέτοιοι επειδή είχαν κακή σχέση με τους Γαλυφιανούς (από το χωριό Γαλύφα) γκεσταπιτες αδελφούς Γιαγκουλα. Η Ανάκριση ήταν βασανιστική με ραβδισμούς μέχρι θανάτου. Ακόμα ηχεί στ' αυτιά αυτήκων μαρτύρων η πονεμένη κραυγή του Αδάμη Κρασανακή, συμπεθέρου αργότερα του Κρασσαναδάμη. «Ο(χ)iiii.... δεν κατέχω πράμα», σε ερώτηση πού είναι τα όπλα. Τα ίδια είπαν και υπόλοιποι. Όλοι ήξεραν μα κανείς δε μίλησε κι ας οδηγούνταν στο θάνατο. Το ίδιο έπαθε και Γιάννης Κρασανακής του Κοκολη, αδελφού του Κρασσαναδάμη. Ο Κρασανακής ο Δημήτρης οδηγήθηκε πιο πέρα και του έγινε εικονική εκτέλεση, αλλά το στόμα λες και είχε φερμουάρ. Πάνω στην ώρα κατέφθασε στο χώρο του μαρτυρίου ο γέρο παπάς Γιώργης Μπίμπας. Ο επικεφαλής των κτηνών τον πιάνει από τα γένια λέγοντας. «Μολόγα νταυραμπα παπά πουναι τα όπλα, γιατί θα σου βγάλω μια μια όλες τις τρίχες από τα γένια σου». Και ο παπάς απάντησε κραδαίνοντας ψηλά την κατσούνα μέσα από την κουκούλα του ρασιδιού που 'χε ριγμένο στους ώμους του. «Εμένα μωρέ κερχανατζηδες (= οι διαμένοντες στα πορνεία) να μη με φοβερίζετε. Εσείς να κλαίτε!, Εγώ τα έχω φάει τα ψωμιά μου». Και ήταν προφητικός. Μετά την απελευθέρωση όλοι αυτοί οι προδότες είχαν κακό τέλος. Ήταν τόση η μανία των ανακριτών που δεν έμεινε ασυγκίνητος και αυτός ακόμη ο Γερμανός Διοικητής του χωριού ονόματι «Μπιλυ» που καθόταν στον όντα του Κυριακομιχαλή απέναντι και έδιωξε με άγριες φωνές τους γκεσταπιτες λέγοντας. «Γκρεκο χιαίζουν». Έτσι δεν τελευτήσανε οι μαρτυρικοί Αιγιουργίωτες, που κείτονταν αιματοβουρνωμένοι και αναίσθητοι στο μαγαζί του Νταμπακή (Εμμ Πλευράκη, πατέρα του Χριστόφορου Πλευράκη). Τους παρέλαβαν μετά οι συγγενείς τους, έσφαξαν πρόβατα και τύλιξαν με τα δέρματά τους τα μπλε γυμνά κορμιά τους.

Οι γκεσταπίτες πήγαν μετά στο χωριό Κουδουμαλιά και εκτέλεσαν τον Αδάμη Καροφυλλακή. Κατόπιν στο χωριό Αβρακόντε όπου εκτέλεσαν στο λόφο Κάστελλο τον καφετζή Καλυκακή, πατέρα 10 παιδιών. Στις 5 Νοεμβρίου φωτογραφήθηκαν στο Δημοτικό Σχολείο Τζερμιάδων και μετά εκτέλεσαν τους 3 αδελφούς Πυθαρούλη, το συμβολαιογράφο Παπαδάκη

και κάποιον Σπανάκη. Επίσης μαζί με τους υπολοίπους που εκτελέστηκαν στις 5 Νοεμβρίου στο Τζερμιάδων ,εκτελέστηκε και ο Ιωάννης Τσαμάνδουρας. Στο σημείο αυτό υπάρχει μαρμάρινη πλάκα τιμής και μνήμης.>>

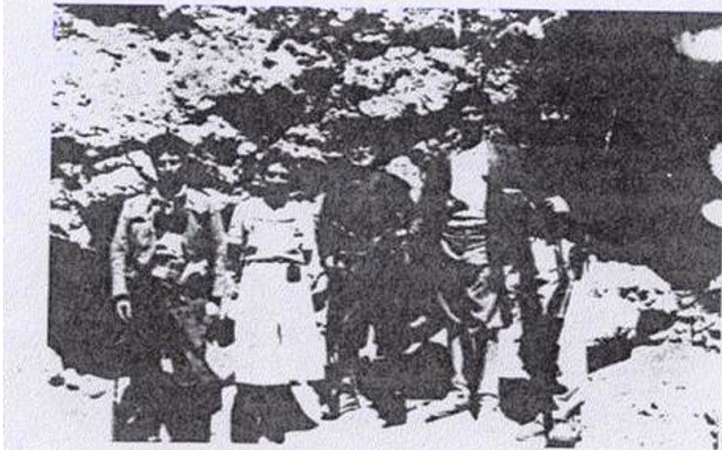

ΑΠΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΑΝΝΟΥ

Μετά την Μάχη της Βιάννου, οι αντάρτες Μπαντουβά – Κρασσαναδάμη αιχμαλώτισαν 15 Γερμανούς αξιωματικούς και τους πήγαν στη μάνδρα του Κρασσαναδάμη. Μετά από αυτό οι Γερμανοί άρχισαν να τους ψάχνουν και συνάμα να σφάζουν τον κόσμο και να κατακαίγουν τα χωριά γύρω από τη Βιάννο, όχι μόνο για εκδίκηση, αλλά και για να μαρτυρήσουν που έκρυβαν οι αντάρτες τους Γερμανούς αξιωματικούς. Μαθαίνοντας οι Γερμανοί από προδότες ότι οι αντάρτες είχαν μεταφέρει τους Γερμανούς αξιωματικούς στη Δίκτη, την περικύκλωσαν και η Δίκτη έγινε «νεκρή ζώνη». Δηλαδή όποιος αντάρτης ή Έλληνας έμπαινε ή έβγαινε από αυτή τη ζώνη (περικύκλωση) εκτελούνταν επί τόπου. Εμπρός σε αυτό το γεγονός έφυγαν κρυφά και άμεσα όλοι οι αντάρτες της Δίκτης. Πριν φύγουν, όμως, κάποιος από την ομάδα Μπαντουβά, ως εκδίκηση για το φόνο ενός αδελφού του Μανώλη Μπαντουβά από τους Γερμανούς, σκότωσε όλους τους Γερμανούς αξιωματικούς και κατόπιν έφυγε χωρίς να θάψει τα πτώματα. Μαθαίνοντας αυτό ο Κρασσαναδάμης στη Μεσσαρά, όπου είχε καταφύγει, σκέφτηκε ότι αν βρουν οι Γερμανοί τα πτώματα των αξιωματικών τους σε Λασιθιώτικη περιοχή, αμέσως θα σκότωναν όλους τους Λασιθιώτες ή θα έκαναν τα ίδια και χειρότερα από αυτά που είχαν κάνει στη Βιάννο. Προ αυτού παίρνει μαζί του το γιο του Γιώργη και τα αδέρφια του Τηλέμαχο και Νικόλη, καθώς και τους δυο γιους του Νικόλη, τους Κωστή και Γιάννη, και αψηφώντας για τη ζωή τους πήγαν στη Δίκτη και έριξαν τα πτώματα σε μια Λασιίδα (Οι άλλοι δεν ήθελαν να πάνε και γιατί φοβόντουσαν και γιατί τα πτώματα μυρίζουν συνάμα έπρεπε να κουβαληθούν σε απόσταση ανηφορική και

δύσβατη γύρω στα 1000 μ.). Κατόπιν διάδωσε έντεχνα ότι οι Γερμανοί αιχμάλωτοι μεταφέρθηκαν στη Μέση Ανατολή και έτσι σώθηκε το Οροπέδιο Λασιθίου.

Μετά την απελευθέρωση, το 1960 συγκεκριμένα, ο γιος του καπετάν Κρασσαναδάμη, ο Γιώργης, κατέβηκε στη λατίσιδα με σκοινί και έβγαλε τα οστά των Γερμανών και τα παρέδωσε στη Γερμανική Κυβέρνηση αφιλοκερδώς (και όχι με χρήματα, όπως του έλεγαν άλλοι να κάνει και ως αποζημίωση, αν και τον είχαν οι Γερμανοί επικηρύξει σε θάνατο για την αντιστασιακή του δράση). Τα οστά παραδόθηκαν με πρωτόκολλο που υπέγραψε και ο τότε πρόεδρος της Κοινότητας Αγ. Γεωργίου και στη συνέχεια ενταφιάστηκαν στο Γερμανικό Νεκροταφείο Χανίων.

Στο λημέρι της Μαδάρας το 1944. Από αριστερά ο καπετάν Νίκος Μπαντουβάς, η σύνδεσμος Παρασκευούλα Λουλακάκη, ο καπετάν Αδάμης Κρασανάκης, ο Μιχάλης Ακράτος και ο Μηνάς Λουλακάκης. Την ημέρα αυτή τα αδέρφια Μπαντουβά ενημέρωσαν τον καπετάν Κρασανάκη για το σχέδιο απαγωγής του Κράπε.

Στο λημέρι στη μάντρα του καπετάν Κρασσαναδάμη το 1944

Καπετάν Γιώργης Αδάμη Κρασσανάκης. Οπλαρχηγός Λασιθ

Καπετάν Βασίλης Αδάμη Κρασσανάκης. Οπλαρχηγός Λασιθίου

und Tischler, 34 gesicht, kräftige, id. dicker Gestalt, schv. Kinn, geschorenes Haar, blaue Augen, bartlos, trägt gelbe. kurze Hose, rosafarbene Hemd, ohne Hut, barfuß. F. ger. d. K. d. Luftg. Kista - 4 KSTL. 69b/42 - (F). Καρακakis, Dimitrios, geb 1893, w. Heli- noni Kionias. KK. Chanina - I/O.D./50 - (F) Konitienis, Athanasios, w. Larakina's Anon. K.K. Chanina - F. Nr. 630 - (F) Koundourakis, Josef, w. Asinonia's Kymon. F. Nr. 602 - (F). Koutalios, Stegios, griech. Gendarm KK. Chanina - F. Nr. 566 - (F) Kressanakis, Georgios, Adam. w. Agia Georgios. KK. Chanina - F. Nr. 422 - (F). Krewatzulis, Nikolaos, w. Fines Milopo- nos. KK. Chanina - F. Nr. 597 - (F). Kriovissanakis, Georgios, geb. 1908, w. Iohania. Anvarion. KK. Reaklion - F. 6-	Από τα αρχεία της Γκεστάπο, του Γερμανι- κού Γενικού Επιτελείου Κατοχής/ Διοίκησης Χανίων, διαβάζουμε και ότι ο Γεώργιος Αδάμ Κρασσανάκης μαζί με άλλους Κρητικούς αντι- στασιαστικούς (Μπαντουβά, Πετρακογιώργη κ.α.) είχαν επικηρυχθεί με θάνατο για την α- ντιστασιακή τους δράση.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΣΩΡ- ΤΣΙΑ & ΣΤΟΥΝΤΕΝΤ (Επιμέλεια S. J. SMITH)

Ο Τσώρτσιλ, προς τον οποίον διατυπώθηκαν κατηγορίες για την απώλεια της Κρήτης, στα απομνημονεύματά του αναφέρει τα εξής: "Επάνω από 5000 Βρετανικά και Αυτοκρατορικά στρατεύματα έμειναν μετά τη Μάχη κάπου στην Κρήτη και ο στρατηγός Ουέϊβελ υπέδειξε στους άνδρες αυτούς να συνθηκολογήσουν. Πολλοί όμως διεσκορπίσθησαν στα ορεινά του Νησιού, που έχει μήκος 160 μιλίων. Οι χωρικοί και οι αγρότες επιμωρούντο χωρίς οίκτο, όταν ανεκαλύπτοντο ότι εβοηθούσαν τόσο τους Έλληνες όσο και τους Βρετανούς αυτούς στρατιώτες. Βάρβαρα αντίποινα επεβάλλοντο σε αθώους και γενναίους χωρικούς, που τουφεκίζονταν ομαδικά. Για το λόγο αυτόν πρότεινα τρία χρόνια αργότερα, το 1944, στο Ανώτατο Πολεμικό Συμβούλιο, όσα εγκλήματα είχαν διαπραχθεί στις διάφορες Χώρες και περιοχές, να δικάζονται εκεί που διαπραχθήκαν και οι κατηγορούμενοι να στελνόταν στο τόπο του εγκλήματος δια να δικαστούν. Αυτή η αρχή, ύστερα από μεγάλες πιέσεις μου προς τους Συμμάχους, έγινε τελικά δεκτή και μερικά από τα μεγάλα αυτά εγκλήματα των Χιτλερικών, πληρώθηκαν. Συνολικά 16.500 άνδρες μετεφέρθηκαν ασφαλώς από την Κρήτη στην Αίγυπτο. Αυτοί ήταν σχεδόν αποκλειστικά Βρετανοί και αυτοκρατορικά στρατεύματα από την Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία. Άλλη 1000 περίπου από διάφορες επιχειρήσεις κομάντος βοήθησαν κατά τη Μάχη, αλλά αναχώρησαν αργότερα. Ο Λαός της Κρήτης, ανεξάρτητα πολιτικής ιδεολογίας, φύλλου ή ηλικίας είχε λάβει τα όπλα από τους Γερμανούς που σκότωνε με πρωτόγονα μέσα και ρίχτηκε στη μεγάλη Μάχη, τη Μάχη της ζωής ή θανάτου, με μια ανήκουστη και αξιοθαύμαστη αυτοθυσία. Οι απώλειές μας ανήλθον σε 13.000 περίπου νεκρούς,

τραυματίες και αιχμαλώτους. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθούν 2000 ακόμη ναύτες. Μετά τον πόλεμο, περισσότεροι από 4000 τάφοι Γερμανών μετρήθηκαν στην περιοχή του Μάλεμε και του κόλπου της Σούδας και άλλοι 1000 εις το Ρέθυμνο και το Ηράκλειο. Εκτός από αυτούς υπάρχει και ο πολύ μεγάλος και άγνωστος αριθμός των Γερμανών που πνίγηκαν στη θάλασσα. Εκατοντάδες έχουν ρίξει ακόμη οι Κρητικοί σε ξεροπήγαδα που τα σκέπασαν δια να μην ανακαλυφθούν και πολλούς έχουν θάψει σε τάφους που δε βρέθηκαν ποτέ. Συνολικά από αριθμούς που γνωρίζουμε ανέρχονται άνω των 15.000 σε νεκρούς και τραυματίες. Χάθηκαν 170 οπλιταγωγά αεροπλάνα, αρκετά καταδιωκτικά και ανεμόπτερα και αρκετό πολεμικό υλικό. Το τίμημα ήταν πολύ βαρύ για τη νίκη τους.

Η Μάχη της Κρήτης είναι ένα παράδειγμα των αποφασιστικών αποτελεσμάτων ενός σκληρού και παρατεταμένου αγώνα, χωρίς να ληφθούν υπ' όψη οι ελλείψεις για στρατηγικές θέσεις. Δεν ξέραμε πόσες μεραρχίες αλεξιπτωτιστών διέθεταν οι Γερμανοί. Ύστερα όμως από όλα αυτά που συνέβησαν στην Κρήτη, λάβαμε τα μέτρα μας για να οργανώσουμε την άμυνα της Αγγλίας εναντίον τεσσάρων ή και πέντε τολμηρών αεροκινήτων μεραρχιών. Ακόμη αργότερα τόσοι εμείς όσο και οι Αμερικανοί δημιουργήσαμε δυνάμεις αλεξιπτωτιστών σε πολύ μεγάλη κλίμακα. Στην πραγματικότητα δια την Κρήτη, η έβδομη αεροκίνητος μεραρχία ήταν η μόνη που διέθετε ο Γκαίριγκ και αυτή καταστράφηκε σχεδόν εξ ολοκλήρου. Πάνω από 5000 από τους γενναιότερους άνδρες της φονεύθηκαν και η όλη διάρθρωση της οργανώσεως αυτής καταστράφηκε δια παντός. Δεν εμφανίστηκε πλέον ποτέ με αξιόλογη μορφή. Οι Νεοζηλανδοί, οι Αυστραλοί, οι Ουαλοί και οι Άγγλοι, μαζί με τους αφάνταστα ηρωικούς και πεισματάρηδες Κρητικούς, που πολέμησαν στον αποκαρδιωτικό μάταιο αυτόν αγώνα, μπορούν, δίκαια νομίζω, να αισθάνονται ότι έπαιξαν αποτελεσματικό ρόλο, σε μια μάχη, που μας ανακούφισε σοβαρά. Η απώλεια των πιο καλών Γερμανών πολεμιστών απεμάκρυνε το τρομερό όπλο των αλεξιπτωτιστών από κάθε περαιτέρω συμμετοχή στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στη Μέση Ανατολή. Ο Γκαίριγκ κέρδισε μόνο μια ΠΥΡΡΕΙΑ ΝΙΚΗ στην Κρήτη, γιατί με τις δυνάμεις που σπατάλησε εκεί, θα μπορούσε εύκολα να καταλάβει την Κύπρο, το Ιράκ, τη Συρία και ίσως ακόμη και την Περσία. Τα στρατεύματα που έχασε στην Κρήτη, ήταν ακριβώς εκείνα που χρειαζόνταν δια να καταλύσουν ευρείες αμφιταλαντευόμενες περιοχές, όπου δε θα συναντούσαν σοβαρή αντίσταση. Ήταν ανόητος να περιφρονήσει τόσες μεγάλες ευκαιρίες και να δαπανήσει τέτοιες αναντικατάστατες δυνάμεις, σ' ένα θανάσιμο αγώνα, που γίνονταν συχνά από τους Κρήτες και τους Μάορι των Νεοζηλανδών σώμα προς σώμα."

Ο Γερμανός στρατηγός Στούντεντ, στα απομνημονεύματά του - στο βιβλίο του "Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ" – λέει τα εξής:

"Όσοι πολέμησαν στην Κρήτη το 1941, πρέπει να είναι υπερήφανοι, τόσοι οι επιτιθέμενοι Γερμανοί, όσον και οι Αγγλικές αμυντικές δυνάμεις. Για μένα όμως, ως Διοικητού των Γερμανικών μονάδων αλεξιπτωτιστών που κατέλαβαν την Κρήτη, το όνομα της νήσου αυτής συνδέεται με πικρές αναμνήσεις. Ομολογώ ότι πλανήθηκα από τους υπολογισμούς μου, όταν συμβούλευσα αυτή την επίθεση. Και το αποτέλεσμα ήτο όχι μόνον να χάσω πολλούς και πολυτίμους αλεξιπτωτιστές, που τους θεωρούσα σαν παιδιά μου, αλλά και να εκλείψουν πλέον οι γερμανικοί σχηματισμοί αλεξιπτωτιστών, τους οποίους είχα δημιουργήσει εγώ ο ίδιος. Από Γερμανικής

πλευράς είναι γνωστό ότι αποβιβάσθηκαν ή ρίφθηκαν στη Νήσον 23.464 άνδρες. Παρ' όλας τας δυσχέρειας, αγωνισθήκαμε εναντίον ενός εχθρού αξίως γενναίου και υπερέχοντα αριθμητικώς. Πολλοί, μεταξύ των οποίων και ο Γκαίριγκ, πίστεψαν ότι είχε προδοθεί στους Άγγλους το Γερμανικό σχέδιο καταλήψεως της Κρήτης, διότι μετά τας επιχειρήσεις βρήκαμε στα Χανιά, στο Στρατηγείο του στρατηγού Φράϋμπεργκ ένα νέο σχέδιο Βρετανικής αμύνης κατά των αλεξιπτωτιστών. Προς μεγάλη μου έκπληξη περιλάμβανε μέγα μέρος των διαταγών μου δια την απόβαση στην Ολλανδία, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν και δια την επίθεση στην Κρήτη. Το Βρετανικό Γενικό Επιτελείο είχε μελετήσει λεπτομερώς τη νέα Γερμανική τακτική αλεξιπτωτιστών. Ο Χίτλερ εξεπλάγητε από τας βαρείας απώλειες μας στην Κρήτη και το παράδοξο ήταν ότι παρ' όλη τη νίκη, έχασε την εμπιστοσύνη του στο όπλο των αλεξιπτωτιστών. Στις 19 Ιουλίου που δέχτηκε όσους αλεξιπτωτιστές επέζησαν στην Κρήτη δια να τους παρασημοφορήσει μού είπε σχετικώς: "Η Κρήτη αποδεικνύει ότι οι αλεξιπτωτιστές ανήκουν πλέον εις το παρελθόν, διότι η επιτυχία του όπλου αυτού εξαρτάται από τον αιφνιδιασμό, ένα παράγοντα δηλαδή που έχει λείψει πλέον". Ο Χίτλερ δεν έχασε μόνο την εμπιστοσύνη του στο όπλο αυτό, αλλά και αρνήθηκε να πιστέψει ότι οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί κατήρτιζαν σώματα αλεξιπτωτιστών. Η αντίσταση στην Κρήτη έσωσε τη Μέση Ανατολή και καθυστέρησε τη Γερμανική επίθεση κατά της Ρωσίας. Οι Άγγλοι έβγαλαν ορθά συμπεράσματα από την Κρήτη και με τη συνηθισμένη μεθοδικότητά τους, άρχισαν να δημιουργούν ισχυρές δυνάμεις αλεξιπτωτιστών. Οι Άγγλοι σχημάτισαν δύο και οι Αμερικανοί πέντε. Αυτό προκάλεσε μεγάλες δυσχέρειες στους Γερμανούς κατά τα 2 τελευταία αποφασιστικά έτη του πολέμου. Διότι οι Αγγλοαμερικανοί μας χτύπησαν με το όπλο που εμείς είχαμε τελειοποιήσει.

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ & ΓΙΑΤΙ ΓΙΟΡΤΑΖΟΥΜΕ ΤΗ ΜΑΧΗ ΚΡΗΤΗΣ

Μερικοί αναρωτιούνται γιατί γιορτάζουμε τη μάχη της Κρήτης, ενώ χάσαμε. Η απάντηση είναι ότι γιορτάζουμε τη Μάχη της Κρήτης καταρχήν για να τιμήσουμε τους νεκρούς, Έλληνες και ξένους, που έπεσαν στο βωμό της ελευθερίας, ώστε να ζούμε εμείς σήμερα ελεύθερα. Τιμούμαι τους αγώνες και τις θυσίες των ηρώων και των νεκρών μας, για να αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση στους νεώτερους. Κατά δεύτερο γιορτάζουμε τη Μάχη της Κρήτης γιατί αποτελεί εποποιία για την ιστορία του Ελληνικού Έθνους, αλλά και ειδικότερα για τον κρητικό λαό. Στη Μάχη της Κρήτης οι ηρωικοί υπερασπιστές του νησιού έδωσαν στον εισβολέα απάντηση, ανάλογη με εκείνη του Λεωνίδα. Η Μάχη της Κρήτης και στη συνέχεια η Εθνική Αντίσταση Κρήτης 1941-44 είναι ένας από τους σταθμούς μιας μακραίωνης πορείας αγώνων, θυσιών και ολοκαυτωμάτων. Κατά τρίτο γιορτάζουμε τη Μάχη της Κρήτης γιατί, σύμφωνα με τους ιστορικούς, είναι ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς στην ιστορία του 2ου Παγκόσμιου πολέμου, γιατί αφενός αποτελεί σύμβολο ηρωισμού και αυτοθυσίας στην Ιστορία των λαών και αφετέρου αντέστρεψε τη χρονολογική σειρά των σχεδίων του Γερμανικού επιτελείου. Επέφερε ριζική μεταβολή στις εκστρατείες και ιδίως στην πορεία όλου του πολέμου. Η Μάχη της Κρήτης καθυστέρησε την επίθεση των Γερμανών κατά της Ρωσίας και έτσι έδωσε τη δυνατότητα στους Ρώσους να κερδίσουν χρόνο για

να αμυνθούν. Η επίθεση των Γερμανών κατά της Ρωσίας, η καλούμενη επιχείρηση Μπαρμπαρόσα, είχε προγραμματιστεί να αρχίσει αμέσως μετά τη Μάχη της Κρήτης, μάχη που υπολογιζόταν να κρατήσει 24 ώρες, που όμως αυτή κράτησε κάπου 10 ημέρες και έτσι η καθυστέρηση αυτή έδωσε την ευκαιρία στους Ρώσους να προετοιμαστούν έτσι μετά να νικήσουν. Το έπος της Μάχης της Κρήτης το έγραψε η ψυχή του απλού Κρητικού. Προ αυτού ο Ραδιοφωνικός Σταθμός τότε της Μόσχας μετέδωσε για τους Κρήτες: "Επολεμήσατε άοπλοι εναντίον πανόπλων και ενικήσατε. Μικροί εναντίον μεγάλων και επικρατήσατε. Δεν ήτο δυνατόν να γίνει άλλως, διότι είσθε Έλληνες. Εκερδίσαμεν χρόνον διά να αμυνθώμεν. Ως Ρώσοι και ως άνθρωποι σας ευγνωμονούμε." Γιορτάζουμε λοιπόν εμείς οι Κρήτες το παράτολμο αλλά και παράδοξο φαινόμενο ενός μικρού και αδύναμου λαού που αφήφισε έναν συντριπτικά αρνητικό συσχετισμό δυνάμεων και μπήκε στη μάχη χωρίς την ελάχιστη προοπτική τελικής νίκης.

Ο Διοικητής των συμμαχικών δυνάμεων στη Μάχη της Κρήτης, ο στρατηγός Φράιμπεργκ γράφει στην έκθεσή του: "Ολίγα έθνη έχουν τα ευγενικά προτερήματα των Κρητικών".

Ο Γερμανός Διοικητής του Σώματος Αλεξιπτωτιστών κατά τη Μάχη της Κρήτης Φον Στούντεντ γράφει στην έκθεσή του: "Δι' εμέ ως διοικητής των Γερμανικών μονάδων αλεξιπτωτιστών που κατέλαβαν την Κρήτη, το όνομα της νήσου αυτής συνδέεται με πικρές αναμνήσεις. Ομολογώ ότι επλανήθηκα στους υπολογισμούς μου όταν συνεβούλευσα αυτήν την επίθεση. Αποτέλεσμα ήταν όχι μόνο να χάσω πολύτιμους αλεξιπτωτιστές, τους οποίους θεωρούσα παιδιά μου, αλλά και να εκλείψουν πλέον οι σχηματισμοί αλεξιπτωτιστών, τους οποίους είχα δημιουργήσει ο ίδιος".

Ο ίδιος ο Χίτλερ (Hitler) παραδέχθηκε: "Η Κρήτη απέδειξε ότι οι μεγάλες μέρες των αλεξιπτωτιστών τελείωσαν."

Ο Βρετανός ιστορικός Aian Ciark έγραψε, σχετικά με τη μάχη της Κρήτης: «Πόσο διαφορετικός θα ήταν ο ρους της ιστορίας, αν ένα χρόνο πριν οι κάτοικοι της Δύσης είχαν δείξει το ίδιο θάρρος με τους Κρητικούς κατά την εισβολή των Γερμανών στα χωριά τους».

Ο πατέρας της Νίκης Ουίνστον Τσόρτσιλ (Winston Churchill, ο τότε πρωθυπουργός της Αγγλίας) στα Απομνημονεύματά του γράφει: «Η αντίσταση στην Κρήτη προκάλεσε την καταστροφή επίλεκτων γερμανικών δυνάμεων, που θα μπορούσαν να παίξουν κεφαλαιώδη ρόλο στα μεταγενέστερα γεγονότα της Μέσης Ανατολής... Στην Κρήτη ο Goering κέρδισε μια Πύρρειο νίκη, διότι με τις δυνάμεις που σπατάλησε εκεί θα μπορούσε εύκολα να κατακτήσει την Κύπρο, τη Συρία, το Ιράκ και ίσως ακόμη και την Περσία... Διέπραξε την ανοησία να αφήσει να του ξεφύγουν αυτές οι μεγάλες ευκαιρίες, με το να θυσιάσει τις αναντικατάστατες αυτές δυνάμεις σε έναν θανάσιμο αγώνα που διεξαγόταν συχνά σώμα με σώμα..."

Ο Άγγλος Στρατάρχης Weynell (Ουέιβελ) ανέφερε στην κυβέρνηση του: "Οι απώλειες των Γερμανών στην Κρήτη έσωσαν τη γενική κατάσταση στη Μεσόγειο, διότι καταστράφηκε το μεγαλύτερο μέρος των αεραγμάτων του εχθρού και μέγας αριθμός αεροπλάνων"! Ο ίδιος λέγει επίσης: "Προθύμως αναγνωρίζομεν ότι οι Έλληνες σύμμαχοί μας είναι οι πρώτοι που τας υπερόχους νίκας των εις την Βόρειον Ήπειρον άνοιξαν τον δρόμον και κατάφερον πλήγματα κατά της φασιστικής Ιταλίας. Αι επιτυχίαι δεν είχαν μόνον τοπικήν σημασίαν, αλλά επηρέασαν την όλην εξέλιξιν του πολέμου. Η άμυνα της Κρήτης έσωσε την Κύπρον, τη Συρίαν, το Ιράκ και ίσως το Τομπρούκ."

Γράφει ο Joseph Goebbels στο ημερολόγιό του, στις 8 Απρ. 1941, δύο ημέρες μετά τη γερμανική επίθεση, εντυπωσιασμένος και αυτός από τη μαχητικότητα των Ελλήνων: "Προχωρούμε αργά στην Ελλάδα... Οι Έλληνες είναι γενναίοι μαχητές.... Τα καταληφθέντα χαρακώματα είναι γεμάτα πτώματα... Και αυτός ο Φύρερ θαυμάζει ιδιαίτερος το θάρρος των Ελλήνων. Ίσως υπάρχει ακόμη ένα ίχνος της παλαιάς Ελληνικής καταγωγής σ' αυτούς."

Η εφημερίδα "Χρόνος", του Τόκιο, έγραφε: "Προτείνουμε ως ζήτημα υπέρτατου καθήκοντος τιμής, όπως δημιουργηθεί έκτακτο "Τάγμα των Ιπποτών της Κρήτης), για να τιμηθεί με ειδικό παράσημο κάθε πολίτης, κάθε στρατιώτης και κάθε αξιωματικός που έλαβε μέρος στην ενδοξότερη μάχη της ιστορίας, τη Μάχη της Κρήτης"

Οι Λονδρέζικοι Τάιμς έγραψαν: "Η Μάχη της Κρήτης υπήρξε το συναρπαστικότερο γεγονός του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. και η αποθέωση του ανθρώπινου ηρωισμού"

Ο Πάτρικ Λη Φέρμορ, ο εκπρόσωπος της Αγγλίας επί Γερμανοκρατούμενης Κρήτης, είπε: "Κατά τη Μάχη της Κρήτης, η ανδρεία και το πνεύμα των Κρητών γέμισαν τις σελίδες του παγκόσμιου τύπου. Η μάχη αυτή έγινε θρύλος και στα μάτια ολόκληρου του κόσμου η λέξη "Κρητικός" έγινε συνώνυμη με τις λέξεις "Πολεμιστής" και "Ηρώς" .

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ Ο ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Η Μάχη της Κρήτης δεν αποτελεί μόνο ένα στρατιωτικό ιστορικό γεγονός, αλλά κυρίως μια ολόκληρη Φιλοσοφία, ένα ηθικό Σύμβολο. Στις σημερινές δύσκολες ώρες που περνά η Ελλάδα, αλλά και η ανθρωπότητα με την οικονομική εξαθλίωση, την καταπάτηση των ανθρωπίνων αξιών, την περιφρόνηση στο δίκαιο και στα δικαιώματα των λαών από κάποιους σύγχρονους σιδερόφρακτους, που μας οδηγούν σταθερά σε μια εποχή με κυρίαρχο το Νόμο του Ισχυρότερου, το Νόμο της Ζούγκλας, σ' αυτές λοιπόν τις βαριές ώρες, η Μάχη της Κρήτης έρχεται να μας θυμίσει ότι δεν είναι υποχρεωτικό να νικάει πάντοτε ο πιο δυνατός και ο πιο αδίστακτος. Κι αυτό, γιατί ένα βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει έως σήμερα τη ζωή των ανθρωπίνων κοινωνιών και των ανθρώπων γενικά είναι η ακατανίκητη έλξη τους από ιδανικά όπως η Ελευθερία, το Δίκαιο, η Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και η Ειρήνη. Όσοι περιφρονούν αυτές τις αρχές, όσοι μεθυσμένοι από τη δύναμή τους, οικονομική ή στρατιωτική, πιστεύουν πως θα αλλάξουν αυτές τις βασικές ανθρώπινες ιδιότητες και θα μεταβάλουν τους λαούς σε δούλους και υποτελείς, θα έρθει η στιγμή κάποτε να μετανιώσουν για την έπαρση και την αλαζονεία τους.

Να τονίσουμε επίσης ότι θα ήταν λάθος να νομίσουμε πως η Μάχη των Κρητικών, με τη σκληρότητά της και την περιφρόνηση που διαδηλώνει προς την ανθρώπινη ζωή, είναι απλή έκρηξη πολεμοφιλίας. Και θα ήταν λάθος μέγα, γιατί ο Κρητικός είναι, όσο κανένας άλλος, τρυφερός εραστής της ζωής - της ωραίας ζωής. Απλά οι Κρητικοί το Μάη του 41 και όχι μόνο, γιατί ακολούθησε μετά και η εθνική αντίσταση 1941 - 1944, σι' όνομα της Ελλάδας, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης. πλήρωσαν το Χρέος, κάτι που εμείς οι νεότεροι οφείλουμε να το αναγνωρίζουμε και να το τιμούμε.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

Θα ήταν λάθος να νομίσουμε πως η Μάχη των Κρητικών, με τη σκληρότητά της και την περιφρόνηση που διαδηλώνει προς την ανθρώπινη ζωή, είναι απλή έκρηξη πολεμοφιλίας. Και θα ήταν λάθος μέγα, γιατί ο Κρητικός είναι, όσο κανένας άλλος, τρυφερός εραστής της ζωής - της ωραίας ζωής. Απλά οι Κρητικοί το Μάη του 41 και όχι μόνο, γιατί ακολούθησε μετά και η εθνική αντίσταση 1941 - 1944, στ' όνομα της Ελλάδας, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης. πλήρωσαν το Χρέος, κάτι που εμείς οι νεότεροι οφείλουμε να αναγνωρίζουμε και να το τιμούμε.

Σαφώς η Μάχη της Κρήτης δεν αποτελεί μόνο ένα στρατιωτικό ιστορικό γεγονός, αλλά κυρίως μια ολόκληρη Φιλοσοφία, ένα ηθικό Σύμβολο. **Στις σημερινές δύσκολες ώρες που περνάει η Ελλάδα**, αλλά και η ανθρωπότητα **με την οικονομική εξαθλίωση**, την καταπάτηση των ανθρωπίνων αξιών, την περιφρόνηση στο δίκαιο και στα δικαιώματα των λαών από κάποιους σύγχρονους σιδηρόφρακτους, που μας οδηγούν σταθερά σε μια εποχή με κυρίαρχο το Νόμο του Ισχυρότερου, το Νόμο της Ζούγκλας, **σ' αυτές λοιπόν τις βαριές ώρες**, η Μάχη της Κρήτης έρχεται να μας θυμίσει ότι δεν είναι υποχρεωτικό να νικάει πάντοτε ο πιο δυνατός και ο πιο αδίστακτος. Κι αυτό, γιατί ένα βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει έως σήμερα τη ζωή των ανθρωπίνων κοινωνιών και των ανθρώπων γενικά είναι η ακατανίκητη έλξη τους από ιδανικά **όπως η Ελευθερία, το Δίκαιο, η Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και η Ειρήνη**. Όσοι περιφρονούν αυτές τις αρχές, όσοι μεθυσμένοι από τη δύναμή τους, οικονομική ή στρατιωτική, πιστεύουν πως θα αλλάξουν αυτές τις βασικές ανθρώπινες ιδιότητες και θα μεταβάλουν τους λαούς σε δούλους και υποτελείς, θα έρθει η στιγμή κάποτε να μετανιώσουν για την έπαρση και την αλαζονεία τους.

KPHTH (CREYTA) TOY «BUONDELMONTI, Cristoforo, Liber Insularum Archipelagi [1420]» [Buondelmonti, Cristoforo, ca. 1385- ca. 1430.](#)

Crete , Ptolemaios map 1541
(ed. Philesius and Waldseemueller

Χάρτης Κρήτης του Giorgio Calapoda (1563). "Μνημεία Ελληνικής Ιστορίας, Κ. Σάθας, Τόμος ΙΧ, Παρίσι, 1890". Giorgio Calapoda, Carte Nautiche, Anno 1563, Pal. Ducale, Venezia (στη θέση του σημερινού Αγίου Νικολάου αναγράφει «Καστέλι Μιραμπέλλου»).

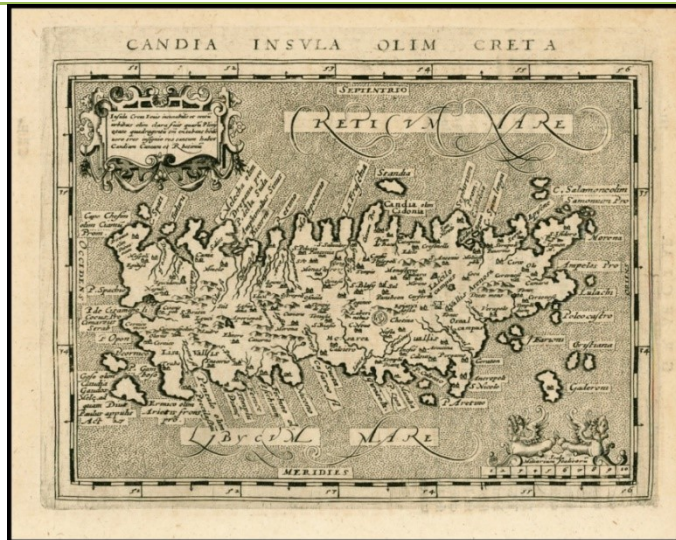
1572 Venetian map of Candia (Crete) by Tommaso Porcacchi. Στην Επαρχία που καλείται σήμερα Μιραμπέλλου σημειώνονται οι οικισμοί Άγιος Νικόλαος (S. Nicolo) και Άγιος Αβτώνιος.

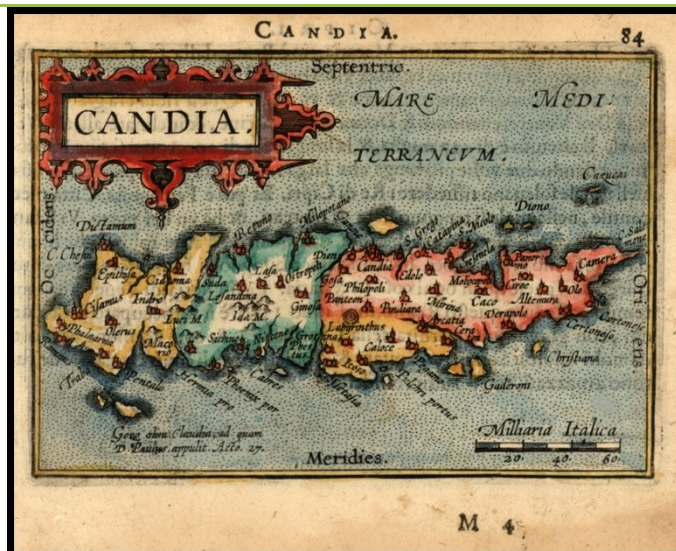
Χάρτης Κρήτης του 1575, CANDIA OLIM CRETA/ DE ISDLE DE CRETE AU CANDIE (CRETE, atlas 'La Cosmographie Universelle de Tout le Monde' of Sebastian Münster, printed in 1575. Library of the University of Amsterdam).

Χάρτης Κρήτης και Κύπρου 1581. Abraham Ortelius: Cyprus Insula [with] Candia, Olim Creta, Antwerp 1581 Date of the first edition: 1570.

Χάρτης Κρήτης του 1595 Giovanni Antonio Magini: Candia Insula Olim Creta, Venice / 1596

Χάρτης Κρήτης του 1601. Giovanni Battista Vrients / Abraham Ortelius: Candia, Antwerp 1601.

Χάρτης Κρήτης του 1619. Gerard Mercator: Candia cum Insulis aliquot circa Graeciam [Insets of Corfu, Zante, Milo, Nicotia, Santorini and Scarpanto, Amsterdam / 1619

CRETA, Ortelius: Graecia Sophiani, about 1580

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το παρόν βιβλίο είναι μια πρωτότυπη μελέτη, η οποία βασίζεται αποκλειστικά και μόνο σε επίσημες πηγές, αρχαίες και νέες, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται εντός του βιβλίου, εκεί όπου αναφέρονται και τα λεγόμενά τους.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ:

Ο συγγραφέας Αδαμάντιος (Μάκης) Γ. Κρασανάκης έχει γράψει πάρα πολλές μελέτες και άρθρα, που έχουν δημοσιευτεί στις Κρητικές και Αθηναϊκές εφημερίδες, καθώς και πάρα πολλά άλλα βιβλία, όπως τα εξής:

1. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
2. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ (ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΡΑΦΗΣ)
3. Η ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
4. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
5. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ
6. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ: ΜΑΝΤΙΝΑΔΑ, ΚΑΝΤΑΔΑ, ΡΙΜΑ, ΡΙΖΙΤΙΚΟ, ΑΜΑΝΕΣ ΚΛΠ
7. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
8. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ (ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ)
9. Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ
10. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ (ΕΙΔΗ ΚΛΠ)
11. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
12. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ ΘΕΩΝ
13. ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΕΙΔΗ ΠΟΤΩΝ ΚΛΠ)
14. Η ΑΘΗΝΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ)
15. Η ΘΗΒΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ ΚΛΠ)
16. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΛΠ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ)
17. Η ΣΠΑΡΤΗ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ)
18. Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ)
19. Ο ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
20. ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ
21. ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ
22. ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ-ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
23. Η ΜΙΝΩΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ
24. Ο ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ (ΙΔΡΥΣΗ, ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΔΗΜΟΙ ΚΛΠ)
25. ΤΟ ΠΕΡΙΦΗΜΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ
26. ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ – ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΣΗ
27. ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ (ΕΙΔΗ, ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ ΚΛΠ),
28. ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ
29. ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΚΡΕΑΤΟΦΑΓΙΑΣ
30. ΠΕΡΙ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑΣ, ΜΑΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΝΤΕΙΑΣ
31. ΨΕΥΔΗ ΠΟΥ ΛΕΓΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
32. ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: (ΔΥΣΛΕΞΙΑ, ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ κ.α.).
33. ΘΡΗΣΚΕΙΑ: ΤΙ ΕΝΑΙ ΘΕΟΣ, ΨΥΧΗ, ΑΔΗΣ ΚΑΙ Η ΥΠΑΡΞΗ ΤΟΥΣ Ή ΟΧΙ
34. Η ΚΙΘΑΡΑ, Η ΛΥΡΑ ΚΑΙ Ο ΑΥΛΟΣΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΚΡΗΤΕΣ
35. Ο ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ ΙΣΤΙΩΝ ΚΑΙ ΜΥΛΟΥ (ΥΔΡΑΛΕΤΗ, ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΥ κ.α.).
36. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙ ΛΑΘΟΣ